חכמי ישראל באמריקא

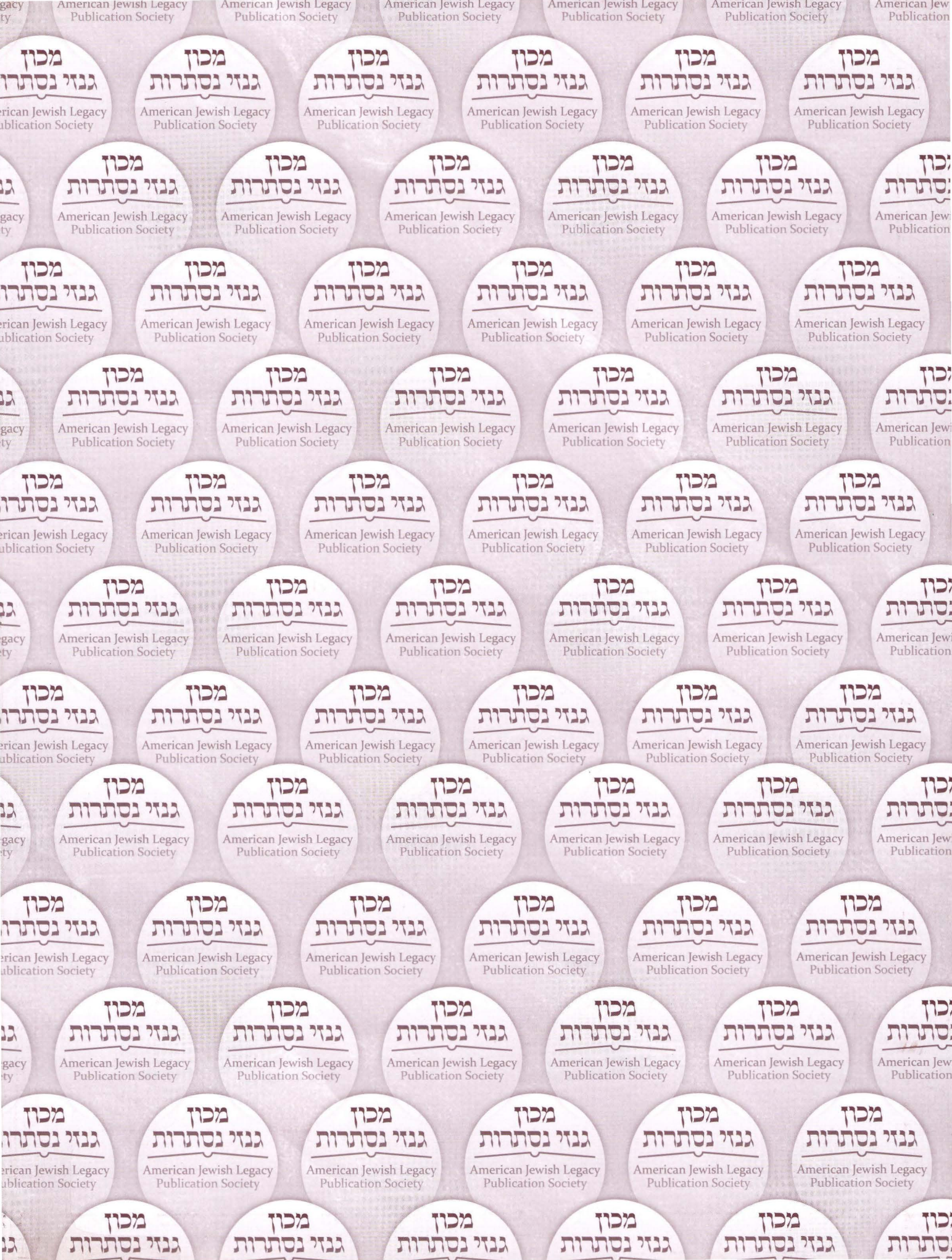
תשעה עשר ספרי הביוגרפיה של

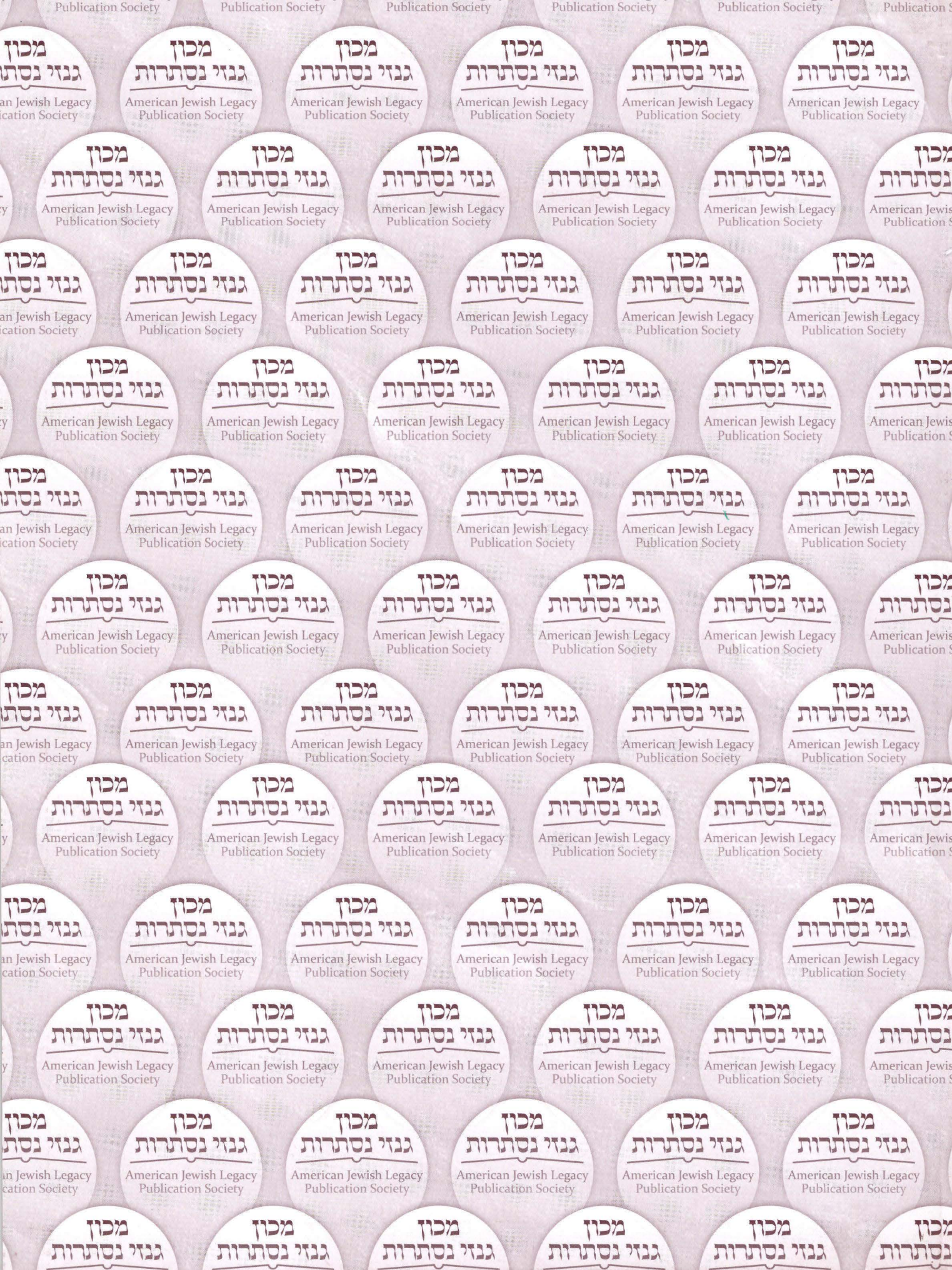
הרב בן-ציון אייזענשטאט

תולדות רבנים הגאונים, החכמים והסופרים, המחברים,
הנדיבים, ואנשי השם, על פי מקורים נאמנים ונכונים

כרך א׳:
דור רבניו
וסופריו

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

חכמי ישראל באמריקא

תולדות רבנים הגאונים, החכמים והסופרים,
המחברים, הנדיבים, ואנשי השם,
על פי מקורים נאמנים ונכונים

תשעה עשר ספרי הביוגרפיה של

הרב בן־ציון אייזענשטאדט

מקלעצק, שהיה רב באיסט סייד נ.י. ובברוקלין, נכד בעל הפנים מאירות

שהוציא לאור בשנות

תרנ"ה - תש"א

ועתה קיבצנום והוספנו

מפתח לאישים

ע"י

מכון
גנזי נסתרות

American Jewish Legacy
Publication Society

כרך א': חלקים א-ו

סדרת

דור רבניו וסופריו

נוא יארק, תשע"ג לפ"ק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

CHACHMEI YISRAEL B'AMERICA

Volume Two: Doros Ha'acharonim

© Copyright 2013

by

American Jewish Legacy - Publication Society

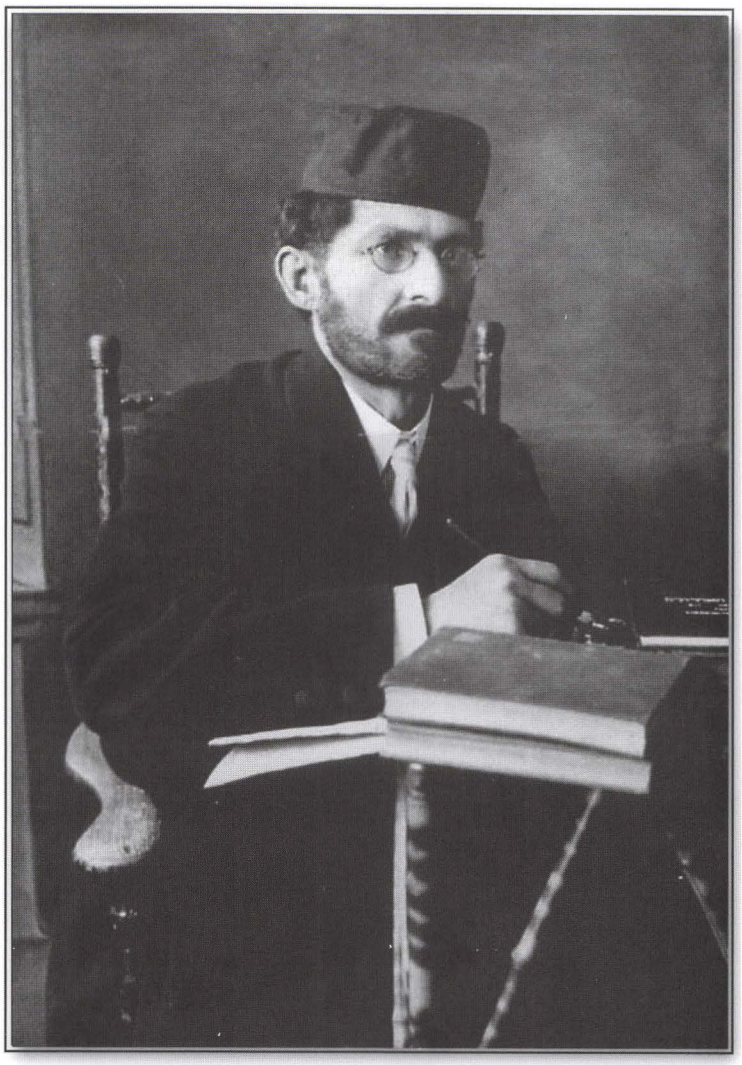
619 West Kennedy Boulevard
Lakewood New Jersey 08701
800-839-6996 201-938-1835
info@ajlegacy.org

בארץ אצל: הם רחוב השיירות 12/3 ירושלים 92544

All Rights reserved.
No part of this publication may be translated, reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing from the American Jewish Legacy.

כל הזכויות שמורות למכון גנזי נסתרות. איסור השגת גבול ידוע

ISBN# 978-0-9 846180-0-2

הרב בן־ציון אייזענשטאדט

בס"ד

תרומתו החשובה של הרב בן־ציון אייזנשטאדט להתפתחותה של יהדות אמריקא בחצי הראשון של המאה העשרים מוכרת היטב אצל היסטוריונים. יצאו לאור על ידו בין השנים תרנ"ה-תש"א תשעה עשר ספרים על רבנים, מנהיגים, סופרים, מחברים, נדיבים ואנשי השם. למהדורה זו של מכון גנזי נסתרות הגדלנו את הדפים במתכונתם, שיפרנו אותם באופן דיגיטלי וסידרנו אותם למהדורה בת שלושה כרכים. גם הוספנו מפתחות, הקדמות, וסיקורים ביוגרפיים על המחבר ומשפחתו, המופיעים בכרך השלישי.

לידיעת המעיין:

- ביוגרפיות של כמה אישים מופיעות ביותר ממקום אחד.
- המחבר איית את שמות האנשים לרוב על פי שפת האידיש וכן שינה את איות השמות ממקום למקום. על כן בחיפוש שם מסויים בספרי המחבר או שם מסויים במפתח, יצטרך המעיין לאיית את השם באפשרויות שונות מכפי שידוע ורגיל בו.
- בשולי כל דף של תשעה עשר הספרים הוספנו שם הספר, ומספר החלק, לאתר בתוך הספרים שֵם המופיע במפתח, כדי להקל על קורא.

❀ חכמי ישראל באמריקא ❀

כרך ראשון

חלק א: דור רבניו וסופריו — וואַרשא, תרנ"ה (1895)

חלק ב: דור רבניו וסופריו; ספר שני — ווילנא, תר"ס (1900)

חלק ג: דור רבניו וסופריו; ספר שלישי — ווילנא, תרס"א (1901)

חלק ד: דור רבניו וסופריו; ספר רביעי — ווילנא, תרס"ב (1902)

חלק ה: חכמי ישראל באמריקא
[דור רבניו וסופריו; ספר חמישי] — ניו יארק, תרס"ג (1903)

חלק ו: דור רבניו וסופריו; ספר ששי — ניו יארק, תרס"ה (1905)

כרך שני

חלק ז: דורות האחרונים; ספר ראשון (א-ו) — ניו יארק, תרע"ג (1913)

חלק ח: דורות האחרונים; ספר ראשון (ז-מ) — ניו יארק, תרע"ד (1914)

חלק ט: דורות האחרונים; ספר ראשון (נ-ת) — ניו יארק, תרע"ה (1915)

חלק י: דורות האחרונים; ספר שני (א-ל) — ברוקלין, תרצ"ז (1936)

חלק יא: דורות האחרונים; ספר שני (מ-פ) — ברוקלין, ת"ש (1939)

חלק יב: דורות האחרונים; ספר שני (צ-ת) — ברוקלין, תש"א (1941)

כרך שלישי

חלק יג: רבני מינסק וחכמיה — ווילנא, תרנ"ט (1898)

חלק יד: לתולדות חכמי ישראל באמריקה — ניו יארק, תרע"ז (1917)

חלק טו: אנשי השם בארצות הברית
- ספר ראשון (אבא-אהרן) — סט. לואים, תרצ"ג (1932)

חלק טז: אוצר התמונות — ניו יארק, תרס"ט (1909)

חלק יז: אוצר תמונות (הוצאה שניה) — ניו יארק, תרע"ה (1915)
אוסף תמונות מחלקים א' וה' (המודפסים בכרך ראשון)
אוצר תמונות החדש

חלק יח: ר' אייזל חריף... — ניו יארק, תרס"ד (1904)

חלק יט: רבי קלונימום זאב וויסאָצקי — ניו יארק, תרס"ה (1905)

מבואות - ומפתחות האישים

חכמי ישראל באמריקא

חלק א׳

דור רבניו וסופריו - ספר ראשון

נדפס בראשונה
בווארשא, תרנ"ה - 1895

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות הרבנים הגאונים
החכמים והסופרים, החיים אתנו כיום.

(עם תמונות)

מאת

בן־ציון בן משה אייזענשטאדט.

וואַרשא

בדפוס האַלטער ואייזענשטאַדט, נאַלעווקי 7.

שנת תרנ"ה לפ"ק

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות הרבנים הגאונים החכמים והסופרים,
החיים אתנו כיום, ושמות ספריהם אשר חברו, הן אותם
שנדפסו ואשר בכתב יד.

(גלוי אליו שמונה תמונות)

מאת

בן־ציון בן משה אייזענשטאדט.

וואַרשא

בדפוס האַלטער ואייזענשטאַדט, נאַלעווקי 7.

שנת תרנ"ה לפ"ק

ДОРЪ РАБОНОВЪ ВЕСОФРОВЪ

Поколѣніе, его раввины и писатели

состав. Бенціонъ Айзенштадъ.

ВАРШАВА

Типографія М. И. Гальтера и М. Айзенштадта, Налевки № 7.

1895.

Дозволено Цензурою
Варшава, 6 Сентября 1894 года.

פתח דבר.

זה ספר תולדות אדם כו' — מלמד שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו כו'.
(סנהדרין ל"ט.)

מה מטרת ספרי והעודתו? בשביל מה ולמה הוצאתיו לאור? האם בשביל הכבוד והיקר אשר יתן לי? או אולי אקוה להבנות ממנו ולמלא זהב חורי? — ישאלני כל קורא — הן גלוי וידוע לכל, כי עריכת ספר כזה אך מלאכה (אם כי כבדה) ולא חכמה היא; אין בו לא מחקר והגיון, מליצה ושיר, לא מפלפולי התלמודיים ולא ממעשי הסופרים, כי אם דברים פשוטים מאד, אשר ירוץ בהם כל קורא גם מבלי העמק חקר; אף גם זאת — והיא מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה — שכר סופרים בהאי עלמא ליכא, „לא לחכמים לחם" ו„לא לסופרים שכר", יאמר המשל, וכל האומר לעשות את הספרות קרדום לחפר בה ומוצא לכסף אינו אלא טועה, ומה גם את ספרותנו העניה והעלובה, אשר כמו קללת אלהים רובצת עליה, וכל הבא אליה כאלו הוא ארור מפי הגבורה. כותלי בית המדרש יוכיחו! עמודי התוך אשר כל ספרותנו נשענת עליהם יעידו! עינינו הרואות, כי חכמים מצוינים בנו, חוקרים נפלאים, סופרים נודעים לשם, מליצים ומשוררים נשגבים, אשר כלו כל כחם ואונם בעבודת הספרות — עבודה המיפרכת את כל הגוף — העתיקה והחדשה ואשר המיתו א"ע באהל התורה והדעת, יומם לא נחו ולילה לא שקטו ויעמדו הכן על משמרתם, משמרת הקדש, ויכהנו פאֵר בהיכל ספרותנו רבות בשנים, ומה גורלם בחיים? אם לא עני וריש? ומה מנת חלקם לעת זקנתם, לעת יכלה כחם ועיניהם תכהינה מראות? האם לא מחסור וכפן? האינם נאלצים להושיט יד קבל־עם ולקרא לעזרה עד כי יחר גרונם?!... רבים רבים כאלה הנה הגם, לדאבון לבנו, בערי ישראל, ואיך יסיתך לבך — יוסיף הקורא לשאלני — בשפק כזה ולהאמין באחד משני אלה?

אל נא, אחי הקורא! כמוך כמוני אדע את הידוע, דבר זה גלוי גם לפני; אך כתר לי ועיר ואחוך, המתן ואגיד לך פשר דבר כי תדע. ואתה שים נא אזנך כאפרכסת ושמע:

„אדם הראשון מכוף העולם ועד סופו היה!" זהו דמות דיוקנו של עמנו,

המוקיר ראשונות והמחבב קדמוניות; נחלת זו שפרה גם על „אברהם האב הזקן" אשר צִוָּה לאמר: „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה"; גם אנחנו, עם אלהי אברהם, מאז היינו לנוי הלכנו לאֹרך הארץ ולרחבה, מקצֶהָ ועד קצֶהָ, באונם או ברצון, לרעה או לטובה, עד כי היה למשל: „שה פזורה ישראל", „עם מפזר ומפרד". בקצוי ארץ ואיים רחוקים, במזרח ובמערב, צפון וים, אין מקום אשר לא דרכה שם כף רגל איש יהודי.

„כשם שצורות בני האדם שונות כך דעותיהם שונות" ומכיון שדעותיהם שונות גם כתותיהם שונות, נפרדות ונחלקות אשה מרעותה ברב או במעט. נראה נא מה הוא הבריח התיכון המבריח בין כל הכתות והמפלגות שבאומתנו? מה הוא הקשר החזק והאמיץ המקשר ומאגד בקשר של קימא את לבות אלפי אחינו בכל מקום שהם? הלא היא אך ההיסתוריא העתיקה והתולדה רבת הימים אשר לנו העברים!

„ישראל סבא!" זהו השם המיוחד לנו; „עם עולם" נקראנו, כי בפתחנו את ספרי קורות התבל נראה כי גוים רבים גדולים ועצומים אבדו, כלו, ספו, תמו ואינם, צללו בתהום הנשיה ותכם עליהם שואה. ואנחנו? איתן מושבנו, חיים אנחנו וקימים, במדבר־בערב, בתהו יליל ישימון, בים זועף, בין גלים סוערים עמדנו הכן כעמוד ברזל, מים זדונים שטפו עברו על נפשנו פעמים אין מספר, נהרי נחלי דמינו נשפכו כמים בראש כל חוצות — וקימנו לא נכחד מן הארץ ושם ישראל ינון לדור, לנצח נצחים! יד מי עשתה זאת? אם לא יד ההיסתוריא, אשר רב כחה למשוך אליה לבבנו בעבותות אהבה בנעימות ספוריה הלוקחים נפשות, ב י ק ר מ ק ר י ה; כי איה איפא עוד ימצאו מקרים כבירים ונעלים בקורות תולדותינו אנו? אותיותיה בולטות מאד מאד, פניה יפים ונעימים, אם גם כתמים שחורים עליהם למכביר...

באו נא אלי, אחי הקוראים! אנהגכם אביאכם אל בית שכית חמדתנו, היסתוריתנו היפה. מה נפלא הדבר, כי בנין נכון ונשא כזה, בנין הנבנה כלו מאבנים יקרות, אדם פטדה וברקת, מנפך ספיר ויהלום, מכתם אופיר, תוכו אך שברי כלים, אבני גיר מְנֻפָּצות. לכל עם ועם ספרי היסתוריא למכביר, והם ערוכים בכל, מסודרים בסדר נכון ומשטר נעלה, וכל קורא בם ימצא מבוקשו על נקלה, יבין דבר לאשורו, לא יפסח על שתי הסעפים, אך יאמר כי הוא זה, אשר קותה נפשו לשמוע, לראות ולדעת. ואנחנו, אבן פנת התולדה? לנו אין ספרים ממין זה רק מעט ונער יכתבם, וגם באלה אין דבר שלם, ערוך בכל ומתוקן בראוי, אך מאמרים מקוטעים וראשי פרקים.

סבת הדבר כי נדע, היא: בשימנו אל לב, כי עקרי ההיסתוריא ושרשיה — המה תולדות הגדולים אשר בנו, אנשי השם — חסרים. „כמורה כן תלמידו" יאמר המשל, וכמאשרי העם כן העם כלו. ומי המה מאשרי העם? אם לא הרבנים היושבים בכאות למשפט והחכמים והסופרים, אשר לאורם יפעו וילכו כל בני דורם? ולדאבון לבנו לא נתנו סופרינו בדורות העברו את לבבם לערוך איש איש את תולדות

גדולי דורו ודאשיו בספרו, ולו נרשמו או בלוח, כי עתה ברצות איש להתבונן בהעבר, ביטים מקדם, לדעת את תכונת הדורות לפנים, את דרכיהם ועלילותיהם בבית ובחוץ, את פעולתם לעמם, לדתם ולשפתם, ולהתחקות עליהם היטב, והביט בספר ההוא, והיה לו לראי מוצק, לראות את הצורה כמו שהיא, בלי כחל ושרק ופרכוס כלל, רק דברים כהוייתם וכמשמעם.

עינינו הראות כמה יגיעות ייגעו חוקרינו ומבקרינו למצא איזה ידיעה נכבדה הנוגעת לתולדות איש מצוין ומורם מעם; כמה טרוחות עליהם לטרח עד בואם לחקר איזה ענין אשר בספרות יסודו! טוב טוב איפא, כי תהיה תולדת כל בעל בעמיו, כל רב וכל סופר, כתובה וערוכה על ידי עצמו, ידיו תביאנה את המנחה הטהורה הזאת למקדש ספרותנו; היא הוא יכתוב בספר את המקרים הנכבדים ורבי הערך, אשר קרוהו בימי חייו, כל החליפות והתמורות אשר נהיו בזמנו, למען דעת הכל מפורש באֵר היטב.—

אמנם האמת נתנה להאמר, כי כבר נמו אחדים מסופרינו לערוך ספרים במקצוע זה, לבנות בית נאמן לסופרינו ולשכללו על עמודים חזקים ובסים קים; וביותר השכילו במלאכתם הרב החכם והבלשן המצוין, מו"ל את "הצפירה", הר"ר נחום סאקאלאוו הי"ו בהשורתו היקרה ל"האסיף" תרמ"ט, הוא "ספר הזכרון", אשר רבים יודוהו ויזכרוהו לטובה עליו; והחכם המנוח, הסופר המהיר ר' משה דיינעס ז"ל בספרו "דור וחכמיו", אשר שניהם כאחד טובים, כאחד כן השני נערכו בטוב טעם ודעת. אך זאת יראה כל מבין דבר לאשורו, כי במקום גדולתם של הספרים האלה, שם גם ענותנותם וקטנותם, כי מעטו במקום הראוי להרבות וקצרו במקום שהיה להם להאריך. כל אשר יעבור על פני הספרים האלה יאמר כי חלילה אפסו רבנים מקרבנו, וגדולים בתורה אשר כביר כחם בספרות הרבנית־התלמודית — ספו תמו... כי אך שנים שלשה רבנים ימצאו שם אשר תולדותיהם נכתבו בספר!... כל קורא מבין דבר לאשורו, היודע ומכיר ערך ספר כזה ומטרתו, כי ראי מוצק הוא לפני העם, לשפוט ממנו על דרכי הדור והכונותיו, יבין כי חלק בראש לוקחים בזה אך הרבנים, אדירי התורה ומחזיקי הדת; ובצדק יתפלא הפלא ופלא וישאל: אמו תנאי שקלא מעלמא? הרבנים בתוכנו אין, אם גאונים אין בנו?! יש ויש בתוכנו גאונים גדולים מצוינים בתורה, בחכמה ובדעת, אשר להתולדותיהם תשאף נפש כל איש עברי, המוקיר תורתו ודתו, אמונתו ושפתו, ואיך יפקדו שמותיהם בספר־תולדה?

את החסרון הרב והגדול הזה אמרתי למלאות אנכי, ואקח עלי את המלאכה הכבדה הזאת לאסוף חמר להתולדות רבני דורנו וגדוליו, וביחוד הרבנים המחברים. גם על הסופרים — אשר מקומם נפקד ב"ספר הזכרון" —, שמתי את עיני ואבנים גם אותם במחיצת ספרי, וידוע אדע, כי עוד הנחתי מקום גדול וכר נרחב לסופרים אחרים להתגדר בהם, כי עוד רבים מן הרבנים הגדולים והחכמים המפורסמים יחסרו

גם בספרי, וחסרון תולדותיהם הוא חסרון נרגש מאד; אך בכל זאת אינני רשאי לפטור עצמי ממלאכתי זאת. „לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה" זהו כלל גדול בחיי כל איש. את אשר היה לאל ידי עשיתי. זאת יעיד כל איש, אשר לא צפון לבו משכל ואשר ידע עד כמה תכבד עריכת ספר כזה התלוי בדעת אחרים. ישראל קדושים הם ואין חקר להלך רוחם. יש נתבעים לעגל ונותנים; למשכן — ואינם נותנים!... כל איש אשר עיניו בראשו יראה את התועלת הרבה הכרוכה בספר ביאוגראפי כזה, אבל יש אשר מענותנותם היתרה לא יחפצו להקרא בשם, ויש גם באלה היראים ונשמרים לנפשם פן ואולי יגרע מכבודם בשבתם יחד עם אנשים, אשר לדעתם, יקטנו מהם, כנקיי הדעת שבירושלים... וממילא מובן, כי אך בקושי גדול ובטרחה יתרה יערך הספר; ואם תולדות רבות ונכבדות תפקדנה גם בספרי זה — לא בשלי החטאת הזאת, ומה אוכל עשות?!

תמו דברי אליך, הקורא; ואליך, אישי המבקר, אומר: גם אנכי ידעתי, כי לא בא ספרי אל השלמות ואולי לא חף הוא גם משגיאות, הנוגעות לפנים הספר או לחיצוניותו, ועל כן הרשות נתונה לך להעיר את אזני, למען אתקן את אשר עויתי — לימים יבאו, בתת ה' כאשר אוציא לאור את החלק השני, והנך רשאי להראות דרך ישרה לכל אלה החפצים לקחת עליהם מלאכה כזאת, למען ידעו ללכת בה ולא יכשלו בהליכתם. אך אל נא באפך; אל נא תבא בעב הענן, בקולות וברקים... הנה ספרי לפניך, עשה לו כטוב בעיניך, קראהו, קרעהו, נתחהו; אך אל תהי ידך בי... „אין לדין אלא מה שעיניו רואות!" הבקרת טובה להספרות מאד מאד, יפה ונעימה, כל עוד לא תכונן את חציה לאיזו מטרה ידועה... כל עוד איננה קולעת אל לב הסופר... כי אז מקלקלת היא את השורה, ונוח לה שלא נבראה משנבראה. אם כה תתנהג עמדי, ואם באמת תצדק תחרוץ משפטך בלי משוא פנים ובלי עוות פנים... אקבל את דבריך בסבר פנים יפות וברית עולם אכרות עמך, ושלום=אמת יהיה ביני ובינך, ושלום עלינו ועל כל ישראל מעתה ועד עולם!

בן־ציון אייזענשטאדט.

מינסק, ז"ך סיון, התרנ"ד.

הרה"ח הגדול
ר' יהודה ליב ראבינאוויץ
מו"ל „המליץ" בפעטרבורג.

הרה"ח והסופר
ר' שלמה צבי ב"ר אהרן
דאקטור סקאמאראוסקי בזיטאמיר.

הרה"ח המשורר הנעלה
ר' יהודה ליב לעווין (יהל"ל)
בטאמאשפאל.

החכם והסופר הנעלה
ר' ישראל בריסטיגער בלבוב.

הגאון ר׳ יחיאל מיכל הלוי עפשטיין
הגאב״ד דנאוואדאק.

הגאון ר׳ אברהם יצחק משבילאיתן
הגאב״ד דחאסלאוויטש.

הרה״ג המטיף ר׳ יצחק דאנציג
מ״מ ומו״צ בפטרבורג.

הרה״ג והחוקר ר׳ אריה ליב פיינשטיין
בבריסק דליטא.

אות א.

הרב ר' יהונתן אבעלמאן
מו"צ בביאליסטאק

נולד בשנת תרי"ד בעיר אילאן (פ. קאָוונא). בנערותו התגורר בישיבות שונות ויקרא בשם עלוי. בהיותו בן ט"ו שנה בא לווילנא ויהודע אל הגאון ר"י סאַלאַנטער ויקרבהו כמו נגיד ויקחהו לחתן לבת גיסו הגביר ר' אבא לעווינזאָהן. בשנת תרל"ז נתקבל לרב בעיר קטנה חאָראָשץ (פ. גראָדנא) ויהי שם עד שנת תרמ"ג ואז נתקבל למו"צ בביאַליסטאָק אשר ישב שם גם היום.

נדפס ממנו: „תורת יהונתן" (קונטרס גדול בברור שאלת השמיטה שנתעוררה בשנת תרמ"ח (ווילנא תרמ"ח). בספר „למטה יהודה" נדפסו ממנו תשובות אחדות, ובכ"י יש עמו ספרים בהלכה ואגדה.

ר' אברהם מענדיל אוסישקין
(אינזינער טעכנאלאג) ביעקאטערינאסלאוו

נולד בעיר דוברָאוונא (פ. מאהילוב) ביום ב' דר"ח אלול תרכ"ג לאביו הר"ר משה צבי. בהיותו ילד בן ארבע שנים הובא אל החדר וילמוד חומש עם רש"י ואח"כ תנ"ך, ובהיותו כבן שבע החל ללמוד גמרא ויתנכר בשכלו החד והוזך. בשנת תרל"א בא עם הוריו למאָסקווא וילמוד יחד עם בן הגאון ר' חיים ברלין ויאצל הגר"ח מתורתו עליו. בשנת תרל"ו בהיותו כבן שלש עשרה שנה נכנס להמחלקה הראשונה של בי"ס הרעאלי אשר שם ויבקר בו שש שנים, ובכל העת ההיא לא מש גם מהתלמוד והספרות העברית ויהגה גם בם בשקידה עזה בעתותיו הפנויות. בשנת תרמ"ב נכנס לבי"ס הגבוה (Император. техническ. училище) אשר במאסקווא, וישתדל הרבה ליסד בית-ועד ספרים עברים במאסקווא ויהי חבר נאמן להאגודה „בני ציון" ויעש לטובתה רבות. בשנת תרמ"ט גמר את חק למודיו בבית הספר ההוא, ובשנת תר"נ בא בברית הנשואין עם בת אחד הנכבדים מיעקאַטערינאָסלאַוו. בשנה זו לקח חלק באספה הכללית לחו"צ שהיתה באדעסא.

הוא כתב מאמרים רבים ב„המליץ" ובמה"ע היו"ל ביעקאַטערינאָסלאַוו, ונדפסו ממנו קונטרסים וחוברות מיוחדות.

הרב ר' שמשון אורינשטיין
אב"ד דקאליש.

נולד כ"ה אלול תקפ"ד לאביו הגאון ר' משה אורינשטיין. עד שנת הי"ח עסק בתלמוד ופוסקים וילמוד תורה מאביו הגאון ומהגאון ר' יעקב שמחה האב"ד דקעמפין ובנערותו כבר ידע לפלפל ויהי בקי בספר „קצות". בשנת תרי"ג נתקבל לאב"ד בעיר קראָשנעוויץ וירביץ תורה בין תלמידים רבים ויחבר חבורים על

מסכתות שונות. וישב בעיר ההיא כעשר שנים. בשנת תרכ"ג בא לשכון כבוד בעיר אָזערקאָוו ויהי שם לרב ואב"ד עשרים ושלש שנה. ובשנת תרמ"ו לוקח אחר כבוד לעיר רבתי עם ק"ק קאליש להיות שמה לרב ואב"ד.

בכ"י יש עמו: חבור על ד' חלקי שו"ע, ספר על סדר נשים ונזיקין, שו"ת בד"ח שו"ע, ונדפסו הגהותיו על הרמב"ם בתוך הגהות חתנו הגאון הגדול הרב דניעשאווא.

הרב ר' מנחם מענדיל אייזענשטאדט

אב"ד דשצוצין.

נולד בחדש סיון ת"ר בעיר שצוצין (פ. ווילנא) לאביו הגאון ר' נח חיים אב"ד דשם. נתחנך בישיבות שונות ויקבל לקח גם מאביו הגאון ז"ל ויעש חיל רב עד כי כל שומעי שמעו התפלאו על כשרונותיו הטובים והמצוינים. בשנת תרי"ז בא בברית הנשואין, ובשנת תרי"ח נתקבל לרב בעיר קאַמינקאַ, וישב שם שנים אחדות ויתקבל לעיר ליסקווא (פ. הוראד־נא), ואח"כ לעיר זוכלין בפולין. בשנת תרכ"ח בא לווארשא ויהי שם למו"צ שמנה שנים. בשנת תרל"ו לקח אחר כבוד לעיר שצוצין להשתטש ברבנות במקום אביו ז"ל ושם הוא יושב זה ח"י שנים.

נדפס ממנו: שו"ת „צמח מנחם" על או"ח ויו"ד (ווארשא תרמ"א). בכת"י יש לו „צמח מנחם" (ח"ב) שו"ת בד' חלקי שו"ע, וחדושים רבים על הש"ס.

הרב ר' ישראל אייזענשטיין

אב"ד דניקולאַיעוו.

נולד בשנת תקצ"ו. כבן ח' כבר למד גפ"ת וישקוד הרבה על התורה עד כי היה הדבר לפלא איך נער עול ימים כזה ישים לילות כימים להגות בתלמוד ומפרשיו. כבן ט"ו כבר ידע את כל התלמוד והפוסקים ויכתוב שו"ת להגאון ר' שלמה קלוגר. בשנת תרי"ד בא בברית הנשואין וישקוד בתורה ובספרות הרבנית וישג סמיכה מגאונים רבים. בשנת תרכ"ט נתקבל לרב בעיר באהאפאל (פ' פאד.). בשנת תרנ"א נתקבל להיות לרב ואב"ד בעיר ניקולאַיעוו ושם מושבו עד עתה.

נדפס ממנו: שו"ת „עמודי אש" (לעמבערג תר"מ). בבת"י יש לו „עמודי אש" (חלק ב'), „ביאורים על הירושלמי", „ביאור על ס' יהושע", ועוד חדושים והערות יקרות בספרים שונים.

ר' יהושע אייזענשטאדט ביפו.

נולד בעיר קלעצק (פ. מינסק) ו' אלול תרט"ז לאביו הר"ר מאיר (ממשפחת הגאון מהר"ם א"ש). בשנת הי' לחייו כבר נסה להתפלפל וילמוד סוגיות רבות מהספר „קצות החשן" ויכתוב חדושים בסוגית „יאוש שלא מדעת". אז החל להגות גם בספרי היסתוריא עברים כמו: „ספר הישר", „שלשלת הקבלה", „יוסיפון", „יוחסין". בשנת הי"ג בא עם אביו ווילנאה וישקוד בגפ"ת הרבה ויהי בקי בשלשה סדרים: מועד נשים ונזיקין, ויהגה גם בשפ"ע ורוסיא וילמוד הנ"ך ודקדוק ויקרא ספרי וויזל, שולמאַן, מאַפּוּ, דיק, ויתעתד להכנס להגימנאַזיום אך אביו מנעהו מזה. בשנת הט"ז השיאו אביו אשה מעיר זיטיל (פ. הוראדנא) וישם אל המסחר פניו, אך ההצלחה לא האירה לו פנים ויוצג ככלי ריק. אח"כ התגורר בערים שונות ויבוא לאדעסבא ויסע אח"כ שתי פעמים לפלשתינא וישב לאדעסבא, ויתודע אל חכמי העיר ומשכיליה ובראשם החכם הנודע „אחד העם" ויקרבוהו באהב. בשנת

תרנ"א שב לפלשתינא ויהיה למנהל בית העקד „שער ציון" ביפו, ובמשרתו זאת יכהן גם עתה.

הוא כתב מאמרים שונים במה"ע „המליץ" „הצבי" „האור" בעניני הישוב. ונדפסו מאמריו גם ב„הכורת" ו„הפרדס". עתה הוא מו"ל מדי חדש בחדשו מכתבים מא"י.

ר' משה אלעזר ד"ר אייזענשטאדט

בברלין.

נולד לאביו הר"ר צבי בעיר ניעשוויעז (פ. מינסק) ר"ח שבט תרכ"ט. עד השנה הט"ז למד בעירו אצל מלמדים ומורים שונים תורה ודעת יחדו, כי אביו שהיה איש משביל ומופלג חנך אותו בדרך הרצויה לכל. אח"כ נסע לישיבת וואלאזין וילמוד שם התלמוד בשקידה נמרצה וישקוד גם בספרי חכמה ומדע, אבל לא ארכו ימי שבתו שמה, כי מחלה עזה עברה עליו והאלצתהו לשוב לביתו. בשנת תרמ"ח בא למינסק ויתעודד להכנס לביהמ"ד אשר לרבנים באשכנז, ומשם החל לשלוח מאמריו ב„המליץ" בשמו המפורש או בהכנויים: „בן־צבי" „עיר ברזל". בסוף שנת תרמ"ט עזב את ארץ מולדתו ויסע ברלינה ויכנס להאוניווערזיטעט אשר להכמת הפילוסופיא ולשונות בני קדם, ויבקר גם את ביהמ"ד לחכמת היהדות, ומשם היה לסופר תמידי ל„המליץ" ול„המגיד". בשנת תרנ"ב נתקבל לסופר תמידי במה"ע האשכנזי „אללג. צייט. דעם יודענ." ול„האיזראעליט". בשנה הנ"ל הו"ל את החוברות „לתועלת שפתנו" ו„בשובי אל ארץ מולדתי". בשנת תרנ"ג י"ל ע"י בן־אביגדור מחברתו „מחיי בני ליטא". בחדש יאנואר ש"ז עמד על המבחן ויקבל תואר ד"ר לחכמת הפילוסופיא ולשונות ב"ק ורב להתורת ישראל.

ר' אלחנן ישעיה

המכונה פרופיסור גראציאדא אסקאלי במילאנו.

נולד בעיר הגדולה גוריציאה (Görz) (איטליא) בט"ו תמוז תקפ"ט לאביו הר"ר יהודה אפרים. בהיותו נער בן חמש שנים הובא לחדר וילמוד שם זמן קצר ראשית למודי הקריאה והכתיבה ואח"כ בא ללמוד אצל החכם ר' שמואל חיים לולי, גדול בתורה ובדעת ומדקדק עצום, וילמוד הנ"ך והתלמוד ויעש חיל להפליא. ואחיו הר"ר שלמה למדהו חכמת החשבון וידיעות המסחר, ויוסף לשקוד על דלתות התורה והחכמה וביותר חשקה נפשו ללמוד הלשונות העתיקות עד כי בהיותו בן חמש עשרה שנה הוציא לאור ספר אדות ההשואה שיש בין הלשון המדֻברת במדינתו (פריאולי) לבין השפה המתהלכת בוואלאחי, אשר מצא חן בעיני גדולי הפרופיסורים בארצו. בשנה הי"ז לחייו למד את הלשונות יון ורומי צרפת ואשכנז ואנגליא מפי הפרופיסור יוסף וועניצעל מענציעל שהיה אז מורה בהגימנאזיום בגוריציאה (ואח"כ נתמנה לראש הגימנאזיום בטריאסטי) ויתרועע עם הר"ר יצחק ריגי"ו (יש"ר) ועם המשורר יוסף אלמנצי. כשנפתח בית הספר הרעאלי בגוריציאה דרש אסקולי בפעם הראשונה באזני קהל גדול ובין השומעים היה ההגמון, הנשיא שר המדינה, וראש העיר ווינציאה. בשנת תרי"ד — ט"ו 1854) (55 — הוציא לאור חקירותיו בחכמת הלשון וחכמת בני קדם, וחכמים וחוקרים ראום ויהללום. בשנת 1860 נתמנה לפרופיסור בביה"ד החכמה והספרות אשר במילאנו (Mailand) במקצוע הלשונות המזרחיות, ובמשרתו זאת יכהן פאר גם עתה. והוא חבר נכבד לביה"ד המדעים בברלין וויען בודאפעסט ופטרסבורג ולהאינסטיטוט הצרפתי (Institut de France). בשנת 1887 בבדהו מלך

איטליא לשבת בסוד הזקנים (Senatore) ויכבדהו באות כבוד של החכמה. חבר ספרים הרבה בחכמת הלשונות והם נלמדים בכל בתי מדרש המדעים אשר באירופה ואַמעריקאַ ותלמידים מרחוק ינהרו אליו לשמוע לקחו הטוב.

ר׳ שמואל אלכסנדרוב

בבאָבריסק.

נולד לאביו ר׳ הלל בבאריסוב (פּ. מינסק) בחדש טבת תרכ״ו. נתחנך ע״פ מלמדים מדור הישן אך כשרונותיו וביותר כח זכרונו הנעלה עמדו לו לרכוש ידיעה רבה בתלמוד וגפ״ת בשנות נעוריו, עד כי בהיותו כבן חמש עשרה שנה למד מפי הגאון האמתי הבקי הנפלא ר׳ יהודא מעשיל הכהן האב״ד בעירו, וירבה לשקוד בתורה ויצא שמו לתהלה ויקרא בשם „עלוי״. בשנת תרמ״ז בא למינסק וישקוד בכפרי הכמה ומדע וחכמי העיר ומשכיליה קרבוהו כמו נגיד ויתמכוהו בכבוד. בשנת תרמ״ט נשא לו אשה ממשפחה כבודה בעיר באבריסק ושם מושבו עד היום.

הרב ר׳ מרדכי דוד אלפערט

אב״ד דפּוויסלאין.

נולד בסלאנים כ״ב טבת תרי״ד ונתגדל בילדותו בישיבות שונות על התלמוד ומפרשיו. בשנת תרל״ז נתקבל לרב בעיר הקטנה אירלאווא ויהי שם עד שנת תרמ״ה ואז יצא לעיר מארד ויהי שם שמונה שנים. בשנת תרנ״ג לקח לרב בעיר סוויסלאָץ.

נדפסו ממנו: א) „יד מרדכי״ (ווילנא תרמ״ב), ב) „בנין דוד״ (שם תרמ״ט) ובב״י יש לו כששה ספרים מוכנים לדפוס.

אות ב.

ר׳ יצחק משה הכהן באדיער

בקראקא.

נולד בעיר הנ״ל כ״ב אדר תר״א על ברכי הורים אדוקים ונתחנך בדרכי החסידות ולא ידע לשון וספר עד היותו בן ט״ז שנה, אז ראה ויבן כי ערם הוא ודק ויחל לשקוד בעצמו בשפת אשכנז ויהגה גם בשפת עבר ויקרא ספרי השכלה הכתובים בשתי הלשונות ההן ויעש חיל עד כי בעבור זמן שלש שנים ידע את שתי השפות ההן על בורן. כתב הרבה מאמרים ב„המגיד״ „התור״ ובשנת תרנ״ג החל לתת ל„המגיד החדש״ את ספורו „הארז והתרן״ ובשנה זו יצא לאור ספורו „היינריך״. ויש לו בב״י: א) „מסתרי קראקא״ ב) צביה פֿון אדעסא, ג) די טומע גנענדיל. מושבו עתה בקראקא ומשרת מורה נתנה לו בבית הת״ת אשר שם.

ר׳ בנימין זאב מכונה פרופיסור ווילהעלם באבער בבודאפעסט.

נולד ער״ח שבט תר״ז בעיר מיקאלאש (בגליל צפון בארץ הגר) לאביו הר״ר שמעון בברך. מנערותו אהו בדרך

התורה והחכמה וישקוד על דלתי הספרות העברית העתיקה והחכמה החדשה. כבן י"ג שנה בא לפרסבורג ויכנס לבי"ס לבינונים ויהי שם כארבע שנים, ובשנת 1867 נתנה לו העודה כי סיים למודי הגימנאזיום, אז שב לביתו ויכנס לבית מדרש הגבוה אשר בבודאפעסט ויהי שם שנה אחת וילך לברסלוי וימנה במספר תלמידי בימ"ד הרבנים, ובמשך הזמן הזה בקר כשתי שנים גם האוניווערזיטעט. בשנת 1870 נתן לו התאר דוקטור לפילוסופיא מהאוניווערזיטעט אשר בלייפציג, ובשנת 1876 כלה חק למודיו בבי"מ הרבנים אשר בברסלוי ויקבל התרת הוראה ותעודת תהלה ושבח וישב לביתו, אולם לא ארכו ימי שבתו בביתו כי באותה שנה לקחתהו אחר כבוד עדת ישראל בסעגעדין (הונגריא) ותשימהו לה לרב ואב"ד, ויכהן שם פאר כשנתים ימים. בשנת תרל"ח באשר נוסד בבודאפעסט בימ"ד לרבנים נקרא באכער להיות אחד ממורי הבית ומאז עד עתה עומד שם על משמרתו להשמיע לקח בפירוש המקרא ולשון עברית, מדרש ותרגום, מבוא לכתבי הקדש ותולדות חכמת המקרא.

חבר: א) „אגדת אמוראי בבל" (שטראסבורג 1878). ב) „אגדת התנאים" (הנ"ל 1884). ג) „ע"ד תרגום איוב" (בספר היובל לגראֶטץ 1871). ד) „תולדות המשורר ניצאמי וספריו" (לייפציג 1872). ה) „ראב"ע בתור מדקדק" (שטראסבורג 1882). ו) „ע"ד המלות המלאכותיות אשר בהן השתמש ר' יהודה המדקדק הראשון" (וויען 1882). ז) „על כל דברי ר' יונה בן גנאח שדמה לשון עבר ללשון ערב" (וויען 1884). ח) „תולדות חיי ר"י גנאח וספריו" (לייפציג 1885). ט) „ע"ד מבוא הראב"ע להתורה" (וויען 1876). י) „בתב אללמע והוא ספר הרקמה לר"י גנאח" (פאריז 1888). יא) „ספר זכרון לר' יוסף בן יצחק בן קמחי" (ברלין 1888). כתב הרבה בספר היובל של גראֶטץ ובעוד מכ"ע אשכנזים וצרפתים, ומשנת 1884 מו"ל יחד עם חברו החכם Dr. Banoczi ספר ירחי בלשון הגר בשם: „הצופה ליהודי הגר", ומעשיר את ספרות ישראל במאמרים מדעיים ומחקרים.

ר' ישראל בריסטיגער בלמוב.

נולד בזוראָוונא (גאליציא) בשנת תרכ"ב לאביו הסוחר ר' גדליהו. בעודנו נער בבן תשע ועשר למד תלמוד בעיון רב ונמרץ אצל הרב המ"ץ דעירו ויעש חיל רב ושמו יצא לתהלה ויקרא בשם „עלוי". בשנת הי"ב החל ללמוד שפ"ע עם תנ"ך ודקדוק אצל אחד המורים המשכילים אשר שכרה לו אמו (כי אבוי האדוק לא נתנהו ללמוד כל לשון וספר וביותר תנ"ך ושפ"ע) ויעש הנער חיל בלמודו עד כי בשתי שנים כבר ידע לכתוב מכתבים בשפת עברית צחה, ויכתוב חדשות במה"ע „היהודי" (שי"ל או בברעסלוי בורג) ובמב"ע „עברי אנכי". בשנת תרל"ז בראותו כי אין לו כל תקוה להשתלם במדעים בישבתו בבית אביו האדוק ערך מכתב להחכם והסופר הנודע ר' מרדכי וויסמאַן חיות (מו"ח) מווין ויבקשו ליעצו אם טוב לפניו ונכון לבוא ווינה להכנס להגימנאזיום, ותהי תשובת מו"ח אליו כי יכבד וישב בביתו, וישאר למרות רוחו בביתו; אולם לא ארכו ימי שבתו אצל אביו, כי בשנת תרל"ח נסע לעמבערגה וילמוד שם תורת החשבון והבוכהאַלטונג. בשבתו שמה התודע אל החכמים ר' נתן נטע סאַמועלי ור' יעקב צבי שפערלינג ויקרבוהו כמו נגיד, וישב כששה ירחים בעיר ההיא ובחלות עורך מה"ע „לעמב. יוד. צייט." במחלת העינים קראהו אליו להיות לעורך מה"ע, ובנסעו לביתו השיג תעודה (דיפלאָם) כי בקי הנהו בתורת החשבון וספרי המסחר, ויוסף לשקוד

במדעים, ויכתוב במ"ע עברים ואשכנזים שונים. בשנת תרמ"א נתכבד לשאת משא בש"א בבהכ"נ דעירו ליום כלולת יורש עצר אוסטריא, וכל נכבדי הנוצרים ובראשם שר העיר וראש השופטים אשר באו לשמוע דרשתו הושיטו לו ידם לאות כבוד. בשנת תרמ"ב נשא לו אשה כבודה בת אחד הגבירים בלבוב וישב על שלחן חותנו שנים אחדות ויהגה בתורה וחכמה, עתה הוא סוחר נכבד בלעמבערג.

נדפס ממנו: „המשורר העני" (לעמבערג תרמ"ה), „פרחי אביב (תרנ"ג) „קולטור בילדער אוים יוד. לעבען אין נאליציען" (תרנ"ג). בכ"י יש עמו ספר שירים בשם „זמירות ישראל" וכתב מאמרים ב„המגיד" „התור" „ציר נאמן" „העברי" „הלבנון" „אונג. איוד." „וויענ. איוד." „נייע איללום. צייט." „לעמבער. יוד. צייט."

אות ג.

ר' ישעיהו ניסן חכהן נאלדבערג

(יכנה"ו).

נולד ר"ח חשון תרי"ט בכפר אצל מאהילנא (פ. מינסק) להורים עניים ונתחנך בלמוד בסדר הדור הישן. בשנת התשע לחייו כבר ידע בע"פ ישר והפוך את כל ספרי התנ"ך עם טעמיהם ונקודותיהם, ויכתוב גם שירים ומליצות שונות בגחלים עוממות על גבי נסורת החרשים ועל מווזות הבתים והדלתות, כי לא השיגה יד אביו לקנות בעדו דיו ניר ועט. בשנת תרל"ב למד בהישיבה אשר בנישוויז ואח"כ בקאפוליע, ובשנת תרל"ד בא לאחת הישיבות אשר במינסק, ויהי כאשר ראו שם את בקיאותו בתנ"ך ע"פ המסורה להפליא נתנו לו ספרי תורה להגהה וימצא בהם שגיאות רבות בחסר ויתיר. אח"כ נסע לערים רבות ברוסיא כתור בעל מגיה חרוץ במלאכתו עד שנת תרמ"ט ואז בא לקיידינוב (פ. מינסק) ויהי שם למורה שפ"ע בבתי הנכבדים, ובשנת תרנ"א בא להיות למורה במינסק.

כתב הרבה ספורים ופולייטונים במב"ע „המליץ" „הצפירה" „יודישעס פאלקס בלאטט", ובכ"י יש עמו עוד ספורים רבים מוכנים לדפוס.

ר' עזרא נאלדין.

נולד בעיר מצער לונא (פ. הוראדנא) לאביו הר"ר יצחק בשנת תרכ"ח. עד עשר שנים למד בעירו אצל מלמדים ומורים שונים מקרא משנה ותלמוד, ואח"כ נסע לווילקאוויסק וילמוד בישיבת הרב ר' אברהם פסח סג"ל, ויעמוד למבחן לפני הגאון המפורסם ר' אברהם שמואל דיסקין האב"ד דשם וימלא פיו תהלתו ויחש לו עתידות טובות. בשנה הי"ב בא ביאלים-טוקה ויכנס לישיבת הרה"ג ר' צבי הירש (בעהמ"ח ספר „צבי וחמיד") וישקוד בתלמוד ונפ"ת כשנה, ואח"כ נסע לעוד איזה מקומות ויהגה בנפ"ת ויעש חיל. בשנת הט"ו שקד הרבה על שפ"ע ודקדוקה ויהי בקי בתנ"ך עם ביאוריו, ויכתוב שירים ומליצות ויראם לפני חכמים וסופרים שונים ויהללום. בשנת תרמ"ו בא לווארשא ויו"ל מחברתו „שירי נער" (שירי לירא בש"ע). בווארשא למד גם את השפה הפולנית וגם שפ"ר ואשכנז ויקן לו בהן ידיעה רחבה. בשנות תרמ"ט—ן כתב הרבה ב„הצפירה" ויהי לסופר תמידי גם ל„המליץ", ונמצאו מאמריו בכנה"ג, „יוד. פאלקס-ביב.". בשנת תרנ"ג נדפס ספורו „שבל ואלמון" (ווארשא), „אם ובה" (ע"י

בן־אבינדור) ובב"י יש עמו ספורים שונים ושירים.

ר' יעקב גאלדמאן
מפינסק.

נולד בעיר הנ"ל ט"ו תמוז תרמ"ז. בנערותו מת אביו ויסע סלאנימה לישיבת הרה"ג ר' יודיל וישקוד בתלמוד ומדרשי אגדה. בשנת תרמ"ז הו"ל כרך אחד מספרי „תפוחי זהב". בשנת תר"נ באו מאמריו ב„המליץ" „הצפירה" ו„המגיד". בכ"י יש עמו ספר „ילקוט א"י השלם" הכולל כל האגדות הנמצאות בתלמוד ומדרשים המדברים מישוב א"י, והוא מוכן לדפוס.

הרב ר' יעקב מאיר גאראדענסקי
מו"צ במינסק.

נולד ט' אייר תקצ"ד בעיר מצער מאהילנא (פ. מינסק) לאביו הר"ר שלמה זלמן. נתחנך בילדותו אצל מורים תורניים מופלגים וישקוד בתלמוד ובפוסקים, ולמד בישיבת מיר שנים אחדות ויעש חיל בגפ"ת ופוסקים. בשנת הי"ח לחייו נשא לו לאשה את בת הרה"ג ר' בנימין האב"ד דהאראדאק וישתלם בלמוד הפוסקים וישיג „סמיכה". אח"כ בא למינסק ויגיד שעור בבהמ"ד „בלומקעס" לפני אברכים מופלגים כשתי שנים. בש' תר"מ בחרוהו נכבדי מינסק להיות למו"צ בעירם, ומאז בא לשבת במינסק רבים הם מעשיו הטובים לטובת עניי אחינו בכלל ועניי עדתו בפרט, ואין קצה להם, כל עני ואביון ודבא וקשי יום אליו אך אליו ידרשון והוא ימציא להם עזרה בצרתם ויחלצם מן המצר. יהי שמו מבורך!

נדפס ממנו: ספר „מי שלמה" על פרשיות התורה וחדושי הלכות (ווארשא תרמ"ח), „מי ששון" על ה' טרפות וחדושים שונים (ווארשא תרנ"ד), וב"י יש עמו עוד ח"ת שונים.

ר' שמואל אבא גאָראדעצקי
בברדיטשוב.

נולד בעיר קטנה מאלין (פ. קיוב) לאביו הר"ר יוסף משה ממשפחת המהר"ם מטשערנוביל והבעש"ט יו"ד אלול תרל"א. בעודנו נער קטן מת עליו אביו ויקחהו אליו דודו הרב הגביר הנודע לתהלה ר' אברהם דוד מאגאזאניק מברדיטשוב ויגדלהו בביתו ויחנכהו בלמוד התורה והדעת. בהיותו בן י"ז שנה בא בחליפות מכתבים בעניני תורה וחכמה עם הגאון חח"ם מקראסובאזאר, הרה"ג רמ"ח מיעליסאווטגראד, החכם ד"ר הרכבי, ד"ר גידעמאן, באבער, באבער, רייפמאן, שוח"ה ועוד. נדפס ממנו א) „אמרי שפר" (דרושים שונים) (אדעסא תרנ"ג), ב) „שם משמואל" — תולדות המהרש"א (קראקא תרנ"ד) ובב"י עמו: „צרור פרחים" (מאמרי בקרת), „לשכת סופרים" (מאמרים ספרותיים).

ר' חנוך העניך גיילער
בקאָוועל.

נולד בעיר ברעסטיצקא (פ. וואהלין) ביום 1 יאנוואר שנת 1866. כבן שלש הובא להדר אחד המלמדים מדור הישן וילמוד בעיר מולדתו עד שנת תרל"ה ואז יצא עם אביו לעיר לוצק ושמה נתחנך ע"פ דרכי החסידות והקבלה. בהיותו בן י"ז שנה החל להגות בשפתנו הקדושה וילמוד ספרי הדקדוק וכה"ק עם „הביאור" ויעש חיל. בשנת תרמ"ה החל לכתוב ב„הצפירה" ומני אז ועד עתה הוא קוררעספונדענט תמידי בה. כתב ג"כ ב„המליץ" „היום" „העברי". בשנת תרמ"ח נדפס בבראדי ספרו „האם האָמללה".

הרב ר' שלום דובער גירענזאן

אב"ד דקלעצק.

נולד בעיר סלוצק (פ. מינסק) לאביו הר"ר שמעון נבד הגאון ר' משה ר' מעשילם המתיחס להרמב"ם ז"ל. בעודנו נער קטן עוד ימים כבר התנכר בבשרונותיו המצוינים, בראשו החד ובשכלו העמוק, ויקן לו ידיעה רחבה ועמוקה בתלמוד ובכפרי הפלפול באביב ימי חלדו, עד כי חדש חדושי תורה, ושמו יצא לתהלה ויקרא בשם „העילוי מסלוצק". בהיותו כבן תשע עשרה שנה בא ללמוד בבריסק, ויתודע אל הגאון האדיר מוהרי"מ פאדווא ויקרבהו כמו נגיד וילמוד אתו בחבורה כשלש שנים רצופות וישקוד על דלתי התלמוד והפוסקים ויעש חיל רב, והגאון הנ"ל כבדהו לדרוש ביום ב' דחג השבועות „חלוקא דרבנן" בבהכנ"ס הגדול דבריסק, ותמצא דרשתו חן בעיני שומעיה וביותר בעיני הגאון מוהרי"מ אשר גם הוא בא בין השומעים, ומרוב אהבת הגאון אליו דבר אותו נכבדות עם בת אחד הגבירים הנכבדים מעיר מעזריטש אשר בפולין, ויתקשר הר"ר שלום דוב מעדנות עם האשה אשר הוכיח לו ה' וישב על שלחן חותנו וילמוד תורה מתוך הרחבה ויסע לוואלאוין ויהי שם שנים אחדות ונסמך לרב מהגאון הנצי"ב. אך הוא לא חשב מעולם לעשות את הרבנות קרדום לפרנסתו, אך בשנת תרל"ד אחרי הסבה שקרה אצל חותנו נאלץ לקבל עליו משרת הרבנות בדרעצין (פ. הוראדנא) אשר שמו עליו נכבדי העיר הזאת, ויהי שם כשש שנים עד אשר לקח אחר כבוד בשנת תרמ"א להיות לרב ואב"ד בעיר קלעצק במקום הגאון המפורסם ר' צבי הירש טיקטין ושם הוא יושב עד עתה.

ספריו הם: „היכלי שן" ח"א שו"ת ופלפולים עצומים (וואַרשא תרכ"ז), „דרכי נועם" דרושים ע"ד הפלפול כעין הספר פר"ד (וואַרשא תרל"ה) „היכלי שן" ח"ב שו"ת (וואַרשא תרמ"ה). בכת"י יש לו „היכלי שן" ח"ג, ספר „כתם אופיר" על מגלת רות, ועוד חד"ת רבים.

ר' יהודה ליב גמזו

בדווינסק.

נולד לאביו הר"ר עזריאל זעליג בדינאבורג (דווינסק) בשנת תר"ל י"ז מבת. בעודנו עול ימים קנה לו שם טוב בעיר ויהי נודע לתלמיד מבין ומקשיב. ובהיותו בן שמנה שנים נסה ידיו להעלות על הגליון דברי תורה ופלפול או דברי מליצה ושיר, ויחברם לחוברות מיוחדות ויקראן בשמות. בשנת הי"ב לחייו רחש לבו להתעתד להכנס לאחד הסעמינאריום אשר באשכנז, ולמען לא יודע מזה אביו היה עורך מכתבים בסתר להד"ר הילֶ־ דעסהיימער בברלין ולהד"ר צוקערמאן בברעסלוי ולהד"ר דראבקין בפט"ב וידבר אתם ע"ד חפצו; אך מאיזו סבה לא יצא חפצו לפעולה. בשנת הי"ג החל להתעסק בלמודי חול ע"פ סדר למוד הגימנאזיום וירכוש לו ידיעה רבה בשפת רוסיא ואשכנז, ויהגה בספרי שילֿלער, גאֶטהע, לעססינג, באֶרנע והיינע ויעש חיל. אח"כ החל להגות בשפת צרפת ורומא ויקרא בהן הרבה ויכתוב מכתבים. בשנת 1886 כתב מאמרו הראשון ב„המליץ" ומאז ועד עתה הוא סופר תמידי ל„המליץ" ו„הצפירה". במה"ע „היום" שי"ל ע"י הד"ר קאנטאר כתב הרבה מאמרים גדולים וקטנים. בשנה זו יצא לאור ספרו „אברבנאל" ובכ"י יש לו תרגום „המלך ליר" (שעקספיר), „מצור טולטשין" (מינסקי) „צדקיהו" „עזרא" (שירים).

ר' מרדכי בער נמזו

בסמארגאן.

נולד בט"ו מ"א הרכ"ח לאביו הר"ר עזריאל זעליג בדינאבורג. בנעוריו

נתחנך ע"י מלמדים שונים באין סדר ומשטר ובכ"ז פשרונותיו המובים עמדו לו לקנות שם טוב, ובהגיעו לשנת הי"א כבר היה בקי בכל הסדר „נשים" ועוד מסכתות רבות ויקן לו ידיעה רבה גם בש"ע ודקדוקה. בשנת הי"ב נקרה לו מורה משכיל וילמדו היטיב השפות רוסית ואשכנזית, ויעוררו להגות בספרי מאפו, סמולינסקין, שירי אד"ם, יל"ג, ריב"ל ורמבמ"ן. בשנת תרמ"ד השתדל הוא עם שנים מרעיו המשכילים וייסדו כלם אגדת „חובבי ציון" בדינאבורג, ובשנה זו ההל לכתוב ב„המליץ" בשמו המפורש או בהכנוים „הצופה" „איש ימיני" „פתחיה הישראלי". בשנת תרנ"ב נבחר מחברי חו"צ בדווינסק להאספה „דורשי ציון" שהיתה במינסק, ושמה התודע אל החכמים והסופרים מר מרדכי בן־הלל הכהן ומר י"נ הכהן גאלדבערג ובראשם הרה"ח המפואר והסופר המצוין מר יהושע סירקין. בד' ניסן תרנ"ג בא בברית הנשואין עם העלמה הכבודה שרה דבורה ביצקאווסקי מסמארגאן ושם מושבו.

כתב הרבה ב„המליץ" „הצפירה" ו„היום" מאמרים מדעיים וספרותיים, ובכ"י יש עמו ח"ת ומאמרי בקרת ומדע.

הרב ר' אליעזר זלמן גראיעווסקי
בירושלים.

נולד בעיר מצער מאלאט (פ. ווילנא) ט' אדר תר"ג, ובהיותו בן שנה הובא לוואלקאוויסק ויתחנך שם ע"י מורים תלמודיים ואחד מהם הוא הרה"ג ר' בנימין זאקהיים הרב דיעקאטערינאסלאוו. בשנת תר"ך בא בברית הנשואין עם בת אחד הנכבדים מעיר קלעצק ויסב על שלחן חותנו וישקוד על התלמוד והפוסקים וגם בספרי מדע עברים ויעש חיל. בשנת תרל"ז נתקבל לעדת ישראל בני רו"פ בליוורפול לרב ומ"מ ויחד עם זה שלח ידו במסחר ויצליח מאד בראשיתו, אולם אח"כ מטה ידו ע"י שונאיו אשר עמלו להרום מסחרו ויצלחו במעשיהם. בשנת תר"נ בא עיה"ק ירושלים ויסצא משרה המפרנסת אותו בכבוד.

הוא כתב הרבה מאמרים ספרותיים ומדעיים ב„המגיד" משנים עברו בשם „אגוז", וב„העברי" שנת תרל"ח נדפס מאמרו הגדול „משא ארץ הקדם". ונדפס ממנו: א) „גנזי כנ"י", ב) „גבול ים", ג) „גנת אגוז", ובכ"י יש עמו חדושים שונים בתלמוד ומאמרים ספרותיים רבים.

אות ד.

ר' יהודה ליב ד"ר דאווידזאהן.
מבית המדרש לבית המדעים.

תולדות איש ואיש הנכתבות בספר שתים הן למיניהן: קורות חיי איש הנכתבים על ידי אחרים ונקראים בשם Біографія; והנרשמים בספר על ידי אותו האיש בעצמו ואז נקראו בשם Автобіографія. התולדות ממין הראשון תכללנה בקרבן קורות אנשי שם ורבי העלילה אשר בחכמתם ובפועל ידם הביאו הועלת וברכה לאדם רב, הפיצו השכלה ודעת בקרב עם ועם, העשירו את ספרותו והגדילו את חכמתו ויראו לו סדר ומשטר בחיים. תולדות אנשים מצוינים כאלה לוקחות את לבנו ותלהבנה את חפצנו לדעתן לא בשביל צורתן המיוחדת, לא בשביל עשרן בחליפות ותמורות, בשלל צבעים ובמקרים בודדים אשר לא בכל יום נפגשם ולא בשביל תוכן וגרעינן אך בשביל קליפתן, דגלן אשר אליו יחנו, בשביל האילן הגדול אשר עליו הן תלויות ובשביל עטרת הכבוד

המכתרת את ראשו של נושאן. לא כן התולדות מטין השני המכונות בשם Автобіографія הן לא תמשכנה את הלבבות בקסם סופרן, בתפארת גדולתו ובכתרים של תורה וחכמה הקשורים לראשו, אך בואת ימצא הקורא בן חפץ: בקלסתר פניהן המשונים, בהרוח זהדעה הנבללים בן, במלחמתן הכבדה מלחמת בית וחוץ, מלחמת הרגשות וההרגל עם השכל והתבונה ומלחמת הרצון עם המכשולים הנמצאים על דרכו, בצבא חליפותיהן ובנפתולי דרכן, דרך מלאה התחתים ואבני נגף. להתולדות מטין השני יחשב גם ספור קורות ימי חיי, כי גם בו יש קוים אחדים אשר צורה מיוחדת ובולטת להם ואשר יבדלו ברב או במעט מתהלוכות חיי רוב הדאקטורים מבני עמנו. לכן מצאתי לנכון לכתבם על הגליון, למען יהיו לזכרון ויראו עוד הפעם לדעת כי הרצון כח נמרץ הוא להתגבר על כל המכשולים ולדבא תחת רגליו את כל העומדים לו לשטנה על דרכו. —

ואלה תולדותי: מקום מולדתי היא עיר קטנה קאפולע, עיר אשר הטבע פזרה לה מלא חפנים חן ויופי בדמות רכסים ובקעות וחרשי מצל עם מעינות נוזלים מים טהורים וזכים כבדלח. ההוד וההדר השפוך על פני העיר הזאת פועל פעולה עזה על ילד רך בעל דמיון ומעיר בו רגש היפי והנועם והאהבה להחיים כאשר המה לעצמם, בתארם ובצביונם הנוכחי הנראה ומוחש לעין בלי על מנת להכנם לטרקלין... רגשות כאלה אשר עורר בי הטבע ביפעת חנו לא נשאו בד בבד עם הרוח השורר בחדר מלמדי, חדר צר ומעופש ומעלה צחנה — עם תמונת מורי איטה המפיצים זעם וקצף ורצועתו השחורה אשר מאה פעמים ואחת ביום ירדה מכרום שבתה על כתפות התלמידים ותקרא לבבי ולאנחות חודרות עמקי לב. — גם בשיחת הילדים בני גילי ובספוריהם על דבר גלגולים שדים בבית הכנסת ובארחות חיי כל בני עירי לא מצאתי אף שטץ מכל אשר לחש לי הטבע היפה במדברותיו הנעימות ובנופת צופם. ההבדל הרב בין הדרת מקום מולדתי ובין הצלמות והאי־סדרים בחיי החברה סביבי שרט שרטת עמוקה בנפשי והניח בקרבי, בלי הכרה פנימית מצדי, יסוד ואבן פנה לחיים חדשים ולמסלה חדשה אשר סלותי לי עשרות בשנים אחרי כן. משפחתי היא לושה מרבנים ומגאוני ישראל. ארבעה דורות תבופים זה אחרי זה ישבו על כסא הרבנות בעיר מולדתי קאפולע. אבי זקני הרב הגאון הנודע להתהלה בשם ר' בער קאפולער הצטיין בין ההולכים לפניו ברוח הקירה עמוקה בדעת אלהות, בידיעה נמרצה בשטת הפלוסופיא של הרמב"ם ובעט סופר מהיר לכתוב שיר ומליצה בשפת קדשנו. חכמת החשבון והתכונה היתה שעשועיו בכל עת. דיוקנו של אבי וקני וידיעתו הרחבה בחכמות חיצוניות לבד גדלו וחריפותו בתלמוד פעל מבלי משים (כי הוא לא שם עין על הנוך בני ביתו) על בניו והשליך בקרבם ניצוץ של השבלה ורוח מחקר. אבי הנכבד והמופלג עוד בימי בחרותו היה למליץ ושר בשירים על האביב, השמש והירח כמשפט המליצים בימים ההם. עוד זכור אזכור מימי ילדותי כי בבית אבי יחיה היה עקד ספרים מהספרות החדשה: מאספים, כרם חמד, ספרי מענדעלזאהן: פעדאן וירושלים, ספרי וויזל, לעטערים, לעווינזאהן, אדם הכהן, שד"ל, הכרמל ועוד ועוד היו צבורים ומונחים בתבה מיוחדת ומהבבי שפת קדשנו היו באים ביום עש"ק, זמן הדרור מלמוד בעד חובשי בית המדרש, לבית אבי לקרוא ולהגות בם. אבי הנכבד לרגלי משרתו במסחר העצים של הגבירים מפינסק היה לא לעתים רחוקות בפרוסיא. הדבר הזה ביחד עם רגש היופי והסדר המפעם בקרבו גרמו כי בנדיו היו בכל עת

נקיים וטהורים ונשאו עליהם חותם איראָפיות אף כי רק במקצת. זיקי ההשכלה אשר הבריקו בלב אבי העירו אותו להביא שנוי מעט בחנוכי וימסור אותו בידי מלמד יחיד במינו בזמן ההוא אשר ידע חכמת הדקדוק על בוריה ותנ"ך עם פרוש הבאור. על הדבר הזה התלוננו תופשי תורה בקאפולע וירגנו בבית המדרש באמרם „אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר", אם בר אורין ויחסן גדול כר' אהרן (שם אבי) מדריך את בנו על דרך האפיקורסים ומביא דבר חדש בחנוכו כדקדוק ותנ"ך עם פרוש ווּבערלינער, מה יעשו האנשים הפשוטים, אוי ואבוי לעינים שכך רואות וכו' בסגנון כזה. לא אדע אל נכון אם הגיעו התלונות לאזני אבי אשר לרגלי עסקיו היה נע ונד מביתו או לא, אך אותי הביאו במבוכה ויצר לי מאד על כבוד אבי המחלל. שנה ומחצה הייתי תחת ידי המלמד הבערלינער כאשר כנוהו אז רעיו המלמדים בכדי להבעיסו. דרך למודו ביחד עם כשרונותי הטובים והתמדתי בלמודים הביאו פרי למכביר עד כי בשנה התשיעית לימי חיי הבינותי לקרוא בטוב טעם ודעת ספרי מליצה ושיר וגם אחזה ידי עט סופר לכתוב חרוזים ומכתבים מלאים מליצות נשגבות ומדברים על העצים והאבנים, על הירח ומרוצת הכוכבים, על האביב והסתיו, על החיים והמות. עוד כמו חיה היא לפני חרות אבי ומצהלות רוחו בקראי לפניו בימי הפסח „שירי תפארת" של הערץ וויזל ברגש חם ונלהב עד כי עיני שטפו דמעות, דמעות געגועי הנפש והתרגשות אין קץ. מהמלמד בעל התנ"ך טולטלתי טלטלה למלמד בעל גמרא. — מה רב ההבדל בין מליצות ישעיה הבוערות באש יה ונופחות נשמת חיים ורגש גם בלב אבן, ובין „ארבעה אבות נזיקין", דברים מתים, דברים אשר אין להם כל יחס וקשר עם עולם הנערות! אך הפלפול והשקלי וטריא כדבר חדש לפני וכמזון רוחני בעד השכל הטו את לבי אחרי הגמרא; גם אהבת הכבוד והחפץ להיות כיתר הנערים יודעי גמרא הלהיבו את תשוקתי ויעוררוני לשחות בים התלמוד. יגעתי ומצאתי, בזמן קצר עשיתי צעדי ענק, נבנסתי בעובי הקורה של דרך הפלפול וירדתי לעומקו עד כי חברי הזקנים ממני בימים ובלמוד הגמרא נכלמו בפני ויקנאו בי. קנאת מרעי והשם עלוי אשר קניתי לי על נקלה ולא בצדק היו כשמן לאש אהבת עצמי אשר התלקחה יותר ויותר ותאלצני להתמיד בלמודי ולבלוע מסכתא אחרי מסכתא. אף כי עשיתי חיל בלמודי ונחלתי על ידו כבוד ושם טוב, בכל זאת לא משך את לבי אחריו בעבותות אהבה ולא הרגיע את נפשי השוקקה ללמודים אחרים מבלי דעת איך לכנותם. ענג רוחני במלא מובן המלה הזאת מצאתי רק בקריאת ספרים מהספרות החדשה אשר נמצאו בבית אבי לרוב. בעת ההיא בא לקאפולע מקיעוו איש אחד, מודע בבית אבי ושמו משה שמאָראַק. האיש הזה בכל התלוכותיו היה אירופיאי גמור: שפתיו מהרו לדבר צחות בשפת רוסיא, כתונתו לבנה היתה כשלג, כסותו הקצרה ומכנסיו נשאו עליהם חותם המדה האחרונה. הוא קרא ושנה הרבה בספרות הרוסית וגם בשפת קדשנו רכש לו ידיעה רחבה ועמוקה. שמאָראק היה מן הנואמים נאום ומאריכי לשון על כל מקרה ומפעל, על כל רעיון והגיון רוח וביותר הרחיב פה ולשון על דבר משטר חיי עמנו, תהלוכותינו, מנהגינו ועל דבר האמונות הטפלות אשר נצברו ברבות הימים ונספחו על דתנו להקדיר את טהרה ולהעיב את אורה. ברוח בקורת חדה ונמרצה הסיר את המסוה מן הקנאים והצבועים ויך על קדקדם בדברי התול ולעג. ביראת הכבוד ובתמהון עינים הבטתי על שמאָראַק בעת דברו ובלעתי את דבריו כבבורה בטרם קיץ אף כי הרבה מהם היו כספר

החתום לפני. הוא היה בעיני סמל ודמות תפארת אדם ונפשי חשקה להיות כמוהו. גם אנכי מצאתי חן בעיניו ויבדילני לטובה מכל הנערים באמרו עלי: הנער הזה יתנשא על כל בני גילו ויסלול לו מסלה אחרת בחיים, מסלה העולה אל בית החכמה והמדעים. דבריו אלה עשו עלי רשם עז ואשמרם בלבי. לעתים לא רחוקות הביאותי לו את בכורי פרי עמי למען ישים את עיניו עליהם ויבקרם. בכלל פעולת האיש הזה על הגיוני רוחי ועל דרכי בימים יבואו נשגבה היתה עד מאד ותחשב בעיני כפרק נכבד בימי חיי וכטבעת גדולה אחוזה בשרשרת הסבות אשר הביאוני עד הלום למעמדי ההוה. — בהיותי בן שתים עשרה שנה נדדתי נדוד לישיבת מירא. אוירא דהישיבה, אימת המשגיחים עליה ועמל מאות הבחורים הלומדים שמה להתגבר איש על רעהו בידיעות הגמרא — הביאו אנדרלמוסיא וערבוביא במוחי, הקיפוהו באדים ובתמרות הבל פיהם של עדרי הצאן והעתודים העולים עליהם עד כי לא ידעתי את נפשי ולא הכרתי את עצמי. גלי ים התלמוד בשטף מרוצתם השביחו את סערות רוחי מקדם והפלפול השנון מלא את כל חללו של עולמי עד כי לא נשאר בו מקום מעמד לנטיותי ומאווי מאז. כשתי שנים בליתי בהישיבה ויצאתי ממנה מלא וגדוש בשני סדרי גמרא „נזיקין ונשים" ועוד מסכתות אחדות ממועד. מהישיבה לקחני דודי ז"ל הרב הג' מקארעליץ לביתו לצקת מים על ידו ולהשתלם בש"ס ופוסקים. דודי זה היה חכם לב ויודע בטיב העולם ומאד מאד רחק מן שומרי הבלי שוא ומהקנאים הארוקים. הוא מצא קורת רוח בקריאת מליצותי ושירי ויעוררני להשתלם בשפת קדשנו. הדבר הזה בלבד די להעיד עליו כי השקפתו וחוג מבטו יצאו מעט הלאה מן הד' אמות של הלכה ונבדלו לטובה משיטת רוב הרבנים בזמן ההוא (זה כחמש עשרה שנה שבק חיים לכל חי). עוד זכור אזכור איך אחדים מחובשי בית המדרש הוציאו עלי את דבתם רעה לפניו על אשר קראתי את הצופה מה' יצחק ערטער ועל כנותי אותו פעם אחת בשיחת הבחורים בשם ר'. דודי ז"ל קרא אותי אליו ויאמר לי: הלא תבין כי אנכי מצדי לא אמצא בזה כל חטא ועון. אך מאד חרה לי על אשר לא תזהר מפני הצבועים והמתחכדים ותחלל את כבודי וגם את כבודך על לא דבר. לאו בכל יומא מתרחש לנו לשמוע דברים כאלה יוצאים מפני רב! בדבר חנוכי לא נמה מן הארח הסלולה בעד כל אלה המתעתדים להיות רבנים בישראל ולא אחת ושתים הזהירני לבל אתן אמון לכל הנאמר בספרי חול ולבלי אשען בדברי אמונה אל השכל הרעוע אשר היום יהרום מה שבנה אתמול — כי תועים ומתעים המה אלה אשר יקחו להם את השכל לקנה המדה למוד בו את עניני הדת, יען כי הוא (השכל) איננו עומד ברשות עצמו, עבד הוא ליצר לבנו הרע, להתאוה והרצון אשר ימוהו על צדם ויעורו את עיניו לבל יראה נכוחה ויוציא משפטים מעוקלים לפי רוחם וחפצם — כי רובי דרובי מבני הדור החדש בהפקרא ניחא להם ובשרירות לבם ילכו. לסיגים יאמרו כי כסף צרוף הוא וליצרי לבם הרע יקראו חכמה ואמת מזוקקה. דע לך בני, אמר לי פעם אחת, כי רק דין אחד ושופט יחידי יש לנו בחיים ואם תעמוד על פרשת דרכים ולבך יכך בשפק תפנה רק אליו ולעצתו תשמע. שם השופט הזה הוא דעת הקהל; קול ההמון כקול שדי, גם חכמינו ז"ל ברוח קדשם יצוו עלינו: „אל תפרוש מן הצבור". כאלה וכאלה דבר לי דודי ז"ל לבקרים והטיף על אזני מוסר השכל. גם הזכירני כי תעודתי להיות גדול ורב בישראל ולכן עלי החובה להעמיק חקור רק בש"ס ופוסקים ולהגות

בם יומם ולילה ולבלי לאבד את עתי על קריאת ספרי חול. — לקח דודי ז"ל ותוכחת מוסרו מצאו צורי מכשול ואבני נגף על דרכם בהלך רוח ובהשקפתו של דודי השני אשר ישב במרחק פרסא אחת מקארעליץ בכפר. למען הקצור אכנהו על שם עסקיו ומשלח ידו בשם חוכר, כי הוא לקח בחכירה אצל אדון אחד שדות ואתו בית ריחים ובית משקה. החוכר הזה הוא בעל שכל חד ועמוק אשר כמעט לא ראיתי כמוהו. בנעוריו קוו עליו כי יהיה מגבורי התלמוד, מהחריפים הגדולים ומהפטישים החזקים, המפרקים הרים וטוחנים זו בזו בסברא. ואמנם לבו פתוח כאולם, דעתו רחבה ושכלו חודר ויורד עד עומקו של כל דבר ודבר. עט סופר לו כאחד מגדולי סופרי עמנו, אף כי לא הדפים מכתבי ידו אף מאמר אחד. בסביבות מושבו ידוע הוא לכל בשם חוקר, פילוסוף, משכיל והצנועים יכנוהו בשם כופר. דרכו ותהלוכותיו לא יבדלו מתהלוכות כל איש עברי ירא וחרד לדבר ה'. אך ברעיון ובמחשבה הוא סקעפטיק גדול: כל רעיון וכל הגה היוצאים מפיו על דבר הדת והחיים, על דבר חכמה ומדע — מבולים הם בארם השפק והשלילה. בסברות דקות ובהגיון חד אשר לא היה כמוהו גם אצל הסאָפיסטים העתיקים הוא חותך לנתחים כל דין ומנהג, כל רעיון ודעה. לפעמים ישחק גם על הגיוניו ומראות רוחו ויראה בהם כתמים אשר נעלמו מעיני אחרים. בכלל הוא סמל ודמות השפק או אוריאל אקאָסטי דזמננו. בביתו נמצאים ספרים הרבה מהספרות החדשה והישנה. הספרים האהובים אצלו הם: מורה נבוכים ומלות הגיון להרמב"ם וספרי מענדעלזאָהן. בטבעו הוא מעורב עם הבריות ואיש דברים. רעיון אליו כי יגונב לא יתן לו מנוח עדי יגידנו לאחר יהיה מי שיהיה. פעמים אחדות מצאתיו יושב ודורש בענין השארת הנפש עם העובדים עבודתו בבית הריחים שלו. אם יבוא אליו אורח לא יתן לו מרגע ויערה לפניו את כל הגיוני רוחו, משפטיו ודעותיו. ואם האורח בר אורין הוא או אין קץ לשמחתו ולדבריו גם יחד. בימי מועד ושבת הייתי לא לעתים רחוקות בביתו. כאבני הריחים שלו בששת ימי המעשה כן טחן או דודי בלשונו בלי הפוגה ובלע בקרבו חלק גדול מהתשעה קבין אשר ירדו לעולם. מפיו למדתי את המורה נבוכים ומלות ההגיון להרמב"ם. פעולת החוכר והחוקר הזה עלי לא היתה רבת הערך יען כי הוא לא הורה לי דרך ולא הראה לי מעשה אשר אעשה ורק סתר מה שבנו אחרים ויעיר בי רוח השפק אשר מנפש ועד בשר יכלה. ורק על זאת אזכרהו לטובה כי על ידו נתפתח בי רוח הבקורת ונתגבר כח ההגיון. בכלל נתתי יתר שאת לשיטת דודי הרב ז"ל על אי השיטה של החוכר ולא הנחתי את ידי מלמנד ש"ס ופוסקים. אחרי מות דודי הרב יצקתי מים על יד חתנו הרב הגאון, ובעקרו את מושבו לעיר אחרת נסעתי למינסק אל אחד מראשי הישיבה וידיד אבי. ראש הישיבה הזה בימי נעוריו הציץ בהשכלה ונפגע בה, אך נרפא ממחלתו על ידי אבי הנכבד אשר בנועם לקחו ובתוכחת מוסרו לקח את לבו לסגת אחור מן ההשכלה ולהתמכר ללמודי קודש ואל החוזר בתשובה הזה שלחני אבי, אשר לרגלי עסקיו היה נודד מביתו, בכונה בכדי לבער את ההשכלה מלבי לבל העמוד כשטן על דרכי דרך רב ומורה הוראה בישראל. תמהון מהול בחיל ורעדה אחזני בבואי בפעם הראשונה לעיר גדולה והומיה, מינסק. החיים והתנועה, העבודה והמעשה הממלאים את חללה, בתי חומה בנוים לתלפיות ברוב פאר, ההוד וההדר, החן והיופי השפוך על פני מלבושי יושביה הפליאו את לבבי והבו את עיני בתמהון. בעיר מינסק נפקחו עיני בפעם הראשונה לראות את התהום הרב והעמוק הרובץ

בין עולם האצילות ובין עולם המעשה, בין ענינים מתים שכבר אבד עליהם כלח ובין מפעל ועבודה המביאים תועלת ומפיקים חיים לכל חי. בתוך דומית מות ועצלות השוררת בערים הקטנות, בתוך רוח הזקנה והחלישות המרחפת על כל מפעל ומשלח יד, בתוך חיים של תרדמה השולטים בחוצות, חיים שאין בהם כל תמורה ושנוי, כל רגש ונוע — תרפינה הידים ויחלשו הכחות; רגשי הנפש הוזים שוכבים בורעות הבטלה וכל איברי הגוף יתנהגו בעצלתים ובכבדות. לא כן בערים הגדולות, מקום שאון ומהומה, מקום תחרות ומלחמת החיים, מקום מסחר והרושת המעשה — שם גם החלש יאמר גבור אני והעצל יהפך לחרוץ ידים. גם בי התעוררה התשוקה לעבודה, למפעל ומעשה. אך איך ובמה? הלא כאפרוח שיצא מביצתו הייתי, ריק מידיעות ותהלוכות ההבל, נער אשר רק תלמודו בידו, תלמודו העיוני, שאין לו כל אחיזה יחם וקשר עם עולם המעשה?! בלב סוער ובנפש מרה שבתי לתלמודי והכפלתי את ההמדתי וחשקי בו למען הרגיע את המית רוחי. ארוחת שולחני מצאתי בבית אחד מקרובי, איש אמיד ועשיר. אחר מבניו לקח לקח בבית הגימנאזיום והנשארים למדו שעות אחדות ביום אצל מורה שפת רוסית ואשכנזית. מעמדי בבית הזה בתור אוכל לחם חסד, לחם הקלוקל, הגאוה והגאון אשר לבשו בני הבית ברברם עמדי ומבטם עלי ממרום שבתם כעל בחור הישיבה — הכאיבו את לבבי ודקרו אותי כבמדקרות חרב. גם קנאתי בם על ידיעתם את השפות. בכל פעם אשר שמעתי אותם ממהרים לדבר צחות בשפת רוסיא נתלקחה בלבי שלהבת קנאה ומערות רוחי עלו למעלה ראש באמרי: האם זה העלוי אשר ידיו רב לו בש"ס ופוסקים יהיה כאלם לא יפתח פיו בחברתם ויבושו עליו מגבוה כעל בור וריק?! פעם אחת שפכתי את מרי שיחי לפני אחד מבני הבית אשר לבו היה טוב עלי ויכבדני על כשרונותי הטובים וידיעתי הרחבה בתלמוד וגליתי לו את חפצי ותשוקתי העזה ללמוד שפת רוסיא. תחנתי ובקשתי ואת אשר יצאה מעמקי לבי נבנסה אל לב שאר משפחתי זה ויבטיח לי כי ישתדל בעדי וידבר עם המורה שלהם אדותי. הוא שמר את מוצא פיו ובעוד ימים אחדים קראני המורה אליו ויקבע בעדי שעה אחת ביום ללמוד שפת רוסיא. הבשורה הזאת נפחה באפי נשמת חיים ואמץ רוח ותרוממני למעלה ראש. בהתרגשות ובחמימות לב נער בן תשע עשרה שנה בלעתי את האלף בית של שפת רוסיא (כי גם אותו לא ידעתי) ובצעדי ענק הלכתי הלאה בלמוד השפה עד כי במשך שנה אחת ידעתי את כללי הלשון על בורים, קראתי בטוב טעם ודעת ספרים הנכתבים בלשון רוסיא, וגם בחכמת החשבון ובשפת אשכנזית רכשתי לי ידיעות קטנות. בכל העת הזאת קבעתי לי רק שעות אחדות ביום ללמודי קודש ומבחר עתי הקדשתי לשפת רוסיא. הדבר הזה הגיע לאזני קרובי, אף כי אנכי מצדי חבלתי תחבולות לבל יודע מזה לאיש, ויקצפו עלי קצף ויחרימוני מביתם. תסמר שערות בשרי ודמי יקפאו בעורקי בזכרי את גורלי המר בעת ההיא איך נשארתי בלי מזון ומעון ונעזב לנפשי בעיר נכריה! בהשתדלות המורה אשר נקשרה נפשו בי ואחדים מקרובי השגתי כהונת מורה שפת עברית ותלמוד שעות אחדות ביום וזאת היתה לי למקור מחיה, מקור לחם צר ומים לחץ ושארית עתי הקרבתי ללמודי הלשונות, לשון רוסיא ואשכנזית וחכמת החשבון. המורה היה איש משכיל (הוא גמר את חק למודו בבית מדרש הרבנים בזיטאמיר) ונלמוד גם יחד. הוא הרבה לדבר בשבח כשרונותי בפני ויעוררני יום יום לעזוב את דרך הרבנות, הנותנת

לבעליה חיים מלאים צער ויגון, חיים התלואים ברצון אחרים, ולבחר לי דרך העולה אל בית החכמה והמדעים. הבט נא סביבך, אמר לי פעם אחת בחומו, וראה איך יחיו הרופאים והרוקחים ויודעי דת ודין, את הכבוד אשר ינחלו, את התועלת אשר יביאו לרבבות בני אדם, ושוה לנגדם את הרבנים והלומדים, שפל מעמדם וגורלם המר להיות למרמס לקופה של שרצים, להמון השובב, לרקד כאיל ולכרוע ברך בפני הגבירים ובעלי דעה, והגד לי אם עצתי ומחשבתי עליך נכונה היא? הרבנים מוכרחים לבטל את רצונם ומאויי נפשם ולהקריב את עולמם הפנימי על מזבח משמרתם וכהונתם אם גם לבם לא ילך אחרי עבדות הרבנות ואחרי החומרות, השמירה והזהירה אשר היא גוררת אחריה, לא כן אלה אשר רכשו להם תעודת דאקטור, הם חיים על פי רוחם, השקפותיהם ותבונות נפשם. לא אשא את מדברותי, הוסיף המורה לדבר בהתלהבות, על הרבנים קצרי הראות אשר להלאה מחוטמם ומהלכות שאלות וטרפות לא יראו ולא ידעו ולא יבינו מה. רבנים כאלה שמחים הם בחלקם ויתגאו בו, אך מה יעשו בחורים כמוך אשר נפקחו עיניהם לראות חכמה ודעת ולהסתכל באספקלריא המאירה של הציוויליזאציא האירופית? לפני אנשים כאלה מעמד הרבנות הוא שאול ותפתה ובחיים כאלה יש יותר מששים במיתה. כאלה וכאלה הטיף על אוני מדי יום ביומו המורה המטיף הזה, ויעוררני להבין את עצמי להכנם לטרקלין, לבית הספר הגבוה. קצר פי עמי לתאר בשרד נאמן את המלחמה הפנימית אשר התלקחה בקרבי ותהי לאש אוכלת, ואת הרעיונות השונים אשר התרוצצו בקרבי לשמע דברים כאלה. מעבר מזה התיצבו לפני כמוכירי עון: כעס ומכאוב לב ויאוש אבי בראותו איך בנו הנעלה אשר קוה ממנו גדולות כי ישב על כסא הרבנות באחת הערים הגדולות בישראל וינחל על ידו כבוד בזה ובבא, כי בנו זה בחר לו דרך חדשה אשר לא ידעוה אבותיו הגאונים והצדיקים מלפנים ויט מדרך התורה ללכת בארחות עקלקלות, מלאות חתחתים וקוצים, בארחות בני הדור החדש — קצף בני משפחתי המתפארת ביחוסה, ברבניה ונכבדיה, על כי אעטה עליהם חרפה (לפי דעתם) בדרכי החדשה — הגמרא והפוסקים אשר הקדשתי להם את מבחר ימי עלומי ועשיתי בהם חיל ורכשתי לי על ידם כבוד ושם טוב ואיך אשליכם אחרי גוי כנצר נתעב ואתחיל בלמודים אחרים בשנת העשרים לימי חיי, איך אבקש לי מטרה חדשה אשר דרכה נסתרה מעיני ועוד היא ממני והלאה הלאה בעת אשר העודת הרבנות כבר מוכנת בעדי ורק כסאה יחסר לו — ומעבר השני מצאתי כי דברי המורה המטיף מיוסדים על חוקי הוזגיון והשכל הישר וכי אמתתם וצדקתם נראה ומוחשת לעין. גם בהעמיקי להחזר במסתרי נפשי מצאתי כי עצת המורה תתאים עם נטיות רוחי ובד בבד תשא עם הרגשות אשר מלאו את בתי נפשי עוד בימי ילדותי בהיותי בעיר מולדתי ובפגשי שמה את האיש שמאַראַק הנזכר למעלה. בעת ההיא מצאתי לי מהלכים בבתי משכילים אחדים בעיר מינסק. מבירי החדשים האלה שרו בפה אחד את שירת המורה גם עוררוני לנסות את כחי לאחוז בקסת הסופר ולכתוב מאמרים במ"ע לבני ישראל. הדבר האחרון הזה מלאתי בלי הרהור ופקפוק יען כי לא ראיתי במפעל נקי וטהור כזה כל חטא ועון נגד עטרת הרבנות אשר היתה מוכנת בעדי ולא היה נחשב בעיני כצעד קדימה אשר יוכל להכריע את הכף ולהטותו לעצת המורה — וכתבתי מאמר ארוך בשם „לקדם פני הרעה" על דבר נחיצת ההתיסדות ברוסיא בית ספר לחכמת ישראל על פי דוגמת בית המדרש הברעסלואי.

המאמר הזה נדפס בהמשכים בארבעה №
במ"ע „הקול" ועשה רושם בין הלבלרים
עד כי ראדקינסאהן, המוציא לאור, קרא
עליו את ההלל במאמרו הראשי, וגם
ליליענבלום דבר בשבחו. ואמנם המאמר
הזה נכתב ברגש ובדם לבבי, כי אנכי
אמרתי לו היה ברוסיא בית ספר כזה
אז נקל היה לי לצאת ממבוכתי בהקדישי
את כחותי ללמודי חכמת ישראל והידיעות
אשר רכשתי לי בעבר לא ילכו המם
ויביאו לי תועלת וברכה. אחרי המאמר
הזה כתבתי עוד מאמרים אחדים על דבר
עבודת האדמה והתפתחות חרשת המעשה.
עבודת הספרות הזאת אשר כדבר קל
הערך נחשבה בעיני היתה רבת ההוצאות
והתולדות לפני והביאה לי בכנפיה דאגה
ואנחה ושבר לב, כי על ידה נתפרסם
ויצא קלא דלא פסיק כי הבחור הנעלה
מקאפולע נתפקר ונתמכר לצמיתות
להשכלה הארורה. הקול הזה, בת קול
„הקול", סגר בעדי לנצח את שערי הרבנות
אשר אליה נשאתי את נפשי והקרבתי על
מזבחה את מבחר דמי וחלבי. בני
משפחתי במינסק החלו להביט עלי בבוז
ובשאט נפש כעל איש אובד וטובע בים
החיים אשר הרחיק את עצמו מן החוף האחד
ואל החוף השני לא יוכל הגיע. אבי
הרעים אותי במכתבים מלאים כעס ויגון,
דמעות ואנחות קורעות לבי, חרפות
וגדופים על נטותי מדרך אבותי. מצוקות
לבבי בעת ההיא לא יתארו באומר
ודברים. ניהנום של דאנטע הוא כאין
מול התפתה שאול ואבדון אשר היה ערוך
בלבי. אך לסגת אחור לא יכלתי. ולמען
המלט מבוז וחרפות קרובי ומכעס אבי
חשבתי לנכון להרחיק נדוד לעיר ווארשא.
בלי התמהמה הוצאתי את מחשבתי לאור
ושמתי את פעמי לעיר הגדולה וההומיה
הזאת. במעט כסף ויגון הרבה אך גם
בלב אמיץ וברצון עז לקנות חכמה ודעת
ולהשיג תעודת דאקטור למרות כל
המכשולים והתלאות אשר אמצא על דרכי
החדשה — באתי שמה. ראשית מהלכי
בעיר הזאת היה לבית החכם ח"ז
סלאנימסקי. אליו פניתי בבקשתי כי יעשה
דבר מה בעדי ויחזק בי עדי אמצא מקום
מעמד בווארשא. הוא קבלני בסבר פנים
יפות אך נָעַר את כפיו מתמוך בידי
באמרו כי גר הוא פה בעיר נכריה ולא
ידע איש ורק זאת יעצני להתראות עם
מורה אחד עברי בבית הגימנזיום השני
בווארשא, מורה חכמת החשבון, אחד
מן המפורסמים שמה במקצוע זה, ואיש
טוב מעללים ולגלות לו חפצי ומטרת
בואי, אולי יהיה לאל ידו לעשות דבר
מה לטובתי. וכן עשיתי. הלכתי אל
המורה, ואערה לפניו את נפשי. בעינים
מפיקות תמהון ואי־אמון הביט בי
המורה, כי לא פלל לשמוע מפי בחור
הישיבה ונער הופש הורת בקשה מוזרה
כזאת. אחרי חשבו מעט אמר לי כי אבוא
אליו מחר וינסה את כשרונותי וידיעותי
בחכמת החשבון ואם אמצא חן בעיניו אז
ישתדל להשיג בעדי תלמידים מבית
הגימנזיום מהמדרגות הגבוהות אשר ילמדוני
למודי הגימנאזיום חנם אין כסף. בלב
דופק וברוח סוער התיצבתי לפניו בשעה
הקבועה למבחן. אך המורה דבר עמדי
רכות ויתחיל במילי דבדיחותא ומתוכן בא
לאט לאט אל חכמת החשבון. בתשואות
חן ובשלום יצאתי מן המבחן, לכן מלא
המורה את הבטחתו. בין כה וכה ואנכי
הרפסתי מודעות בהצפירה כי מורה שפת
עברית והלמוד יבקש לי תלמידים על
שעות אחדות ביום. בקרוב מצאתי שעות
כאלה וכסף משכורתי מהם עלה לשנים
עשר רו"כ לחדש. שכרתי לו עליה תחת
הגג והחלותי להכין את עצמי לבית ספר
הגבוה. אעבור בשתיקה על מעמדי הנופני
והרוחני בימי ההכנה, על המצוקות
והתלאות, מחסור וכפן אשר נשאתי
וסבלתי בימים ההם, כי מאד מאד ארכו

הדברים וגם ספרים גדולים לא יכילו את כל ההרפתקאות אשר עדו עלי, ורק זאת אגיד כי ההצלחה שחקה לי בהלמודים החדשים ובמשך שתי שנים ומחצה רכשתי לי את כל הידיעות והלמודים אשר ילמדו בבתי ספר הגימנאזיום ועמדתי על המבחן ביחד עם התלמידים ממדרגה השמינית ויצאתי ברב כבוד מן המבחן ותעידת בר דעת (Аттестатъ зрѣлости) בידי. הדבר הזה היה לפלא ולנס בעיני מורי הגימנאזיום ויודיעו אותו בשערי מכתבי העתים Курьеръ Варшавскій и Курьеръ Поранный היוצאים לאור בווארשא. התעודה הזאת הביאה שלום ושמחת אין קץ בלבי וגם את לב אבי השלימה עמדי. בזכות התעודה נכנסתי לבית ספר הגבוה (Университетъ) במחלקת חכמת הרפואה. בהכנסי להאוניווערסיטעט שאפתי בפעם הראשונה מיום שעמדתי על הדרך החדשה — רוח בנפש שמחה ועליזה. בעת למודי בבית המדעים מצאתי את מחיתי ממקורים שנים, מקצת בתור מורה ומקצת מן סטיפענדיום (עזר מקופת הצדקה של הממשלה בעד תלמידים טובים) ומקצת מן הספרות. על דבר האחרונה לא למותר יהיה להודיע להקורא איך נקרה הדבר: אנכי הדפסתי מודעה בהאיזראעליט (מכתב עתי לבני ישראל בשפת פולין היוצא לאור בווארשא) כי תלמיד בית מדרש הגבוה היודע גם את הספרות העברית יבקש לו עבודה בתור מורה. המודעה הזאת מצאה הד קל בלבב אחד הסופרים הפולאנים ושמו קלעמענס יונאשאַ. הסופר הזה יתעסק לפעמים בשאלות היהודים ולדגל האנטיסימיטים אף כי לא מן הקצה האחרון יחשב. הוא בקשני כי אלמדהו לכל הפחות קריאת ספרים הנכתבים בשפת זשארגאן. רבים, אמר לי, יתעסקו ביהודים בארחות חייהם, בהשקפותיהם וחוג מבטם מבלי דעת אף שמץ מספרותם, והלא אך מן הספרות תודע צורתו הרוחנית של כל עם ועם. לכן מבקש הוא את פני כי אלמדהו קריאת ספרי זשארגנית בשכר רו"כ לשעה. אנכי קבלתי את הצעתו והחלותי ללמדהו. עברו שבועים ימים ויָנַח קלעמענס לדעת כי על חנם הוא מאבד את עתו וממונו, כי הדבר כבד ממנו וכי בשום אופן לא יגיע להמטרה הדרושה. לכן הציע לפני כי אעתיק לו בהעתקה חפשית לשפת רוסיא אחדים מן הספרים המעולים בספרות הזשארגאנית והוא יעתיק את ההעתקה הרוסית לשפת פולנית ועל שברי אבוא לפי מספר שעות עבודתי רו"כ לשעה. אנכי בחרתי את ספרי אבראַמאָוויץ „דיא קלאַטשע" ו„מסעות בנימין השלישי". את המחברת האחרונה בחרתי בעבור זה למען הראות לעיני העמים כי לא כצעקתה הבאה עלינו כי רק אל הכסף עינינו, מבלי כל רגש ורוח אידעאַלי, כן הוא הדבר. והדעה הזאת מבצבצת ועולה מכל שורה ושורה בהמחברת „מסעות בנימין השלישי", לכן בחרתי בה להעתקה וקראתיה בשם Донъ-Кихотъ еврейскій, ובשפת פולנית נקראת Don-Kiszot żydowski*. ההעתקות האלה לא היו לריח ניחוח באף האנטיסימיטים בווארשא ויחרפו ויגדפו את יונאשא על אשר הרשה לי להעתיק מה שלבי חפץ. אך איך שיהיה ספרי ההעתקה נמכרו לאלפים והביאו קורטוב של תועלת. בין כה וכה עברו ימי למודי בהאוניווערסיטעט ויצאתי מוכתר בשם דאקטור לחכמת הרפואה. המלה הקצרה הזאת כוללת בה הרבה שנות עבודה בחוסר ובכפן, הרבה לילות עמל יגון ואנחה ומצוקות אין קץ, הרבה הרפתקאות ורצון עז ונמרץ להתגבר על כל המכשולים ולהגיע — אף כי

*) כל הרוצה יעיין בהספר וימצא שם בסופו מכתב תודה על עבודתי מאת קלעמענס יונאשאַ.

בהשלכת נפשי מנגד — אל המטרה אשר הצבתי לי בחיים.

הערת המו"ל.

שניתי את דרכי בספרי זה, להביא אויטאביאגראפיע ארוכה כזו, יען כי הרחיב ידידי הדאקטאר רב הדעת להאר תמונות יפות ונהדרות מחיי אחינו בליטא בימים עברו אשר הקוראים הנבונים ימצאו בהן חפץ.

הרב ר' יצחק דאנציג

מ"ם ומו"צ בפעטערבורג.

נולד בעיר סלאנים י"ז שבט תקצ"ז לאביו הר' מאנש. בנערותו הסתופף בישיבות שונות ויקשב לקח אצל הרה"ג ר' ליטא מסלאנים. בשנת תרי"ב בא ללמוד בוואלאזין וישקוד בתלמוד וגפ"ת ויעש חיל ויהגה לפרקים גם בספרי דרוש ומחקר, וביותר שם מיעינו בספר „העקרים" (אשר ברבות הימים היה בקי בו כמעט בע"פ). בשנה הי"ז אחרי מות אביו לקח לו אשה מעירו בת נכבדים ויוסף לשקוד בהלכה ואגדה וילמוד פוסקים וגם ספרי דרוש ויהכבד לדרוש פעמים שונות בבתי מדרשים שונים ודבריו הפיקו רצון שומעיהם, אח"כ התגורר בעירים שונות עדי בואו לעיר יאנאוו ויתקבל שמה למ"מ דמתא ולמ"צ ויהי שם שנים אדדות. בשנת תרכ"ט נתקבל למ"מ בעיר מלאווא ויהי שם זמן מצער, אח"כ שם אל המסחר פניו, אך כאשר לא ראה ברכה בעמלו שב אל המגידות, ויעבור דרך העיר מאהילוב דניעפר ויתקבל שמה למ"מ. בשנת תרל"ט בא לפעטערבורג ויתקבל למ"ט ומ"צ בבהכ"נ אבוחאווסקי ושם מושבו גם היום. חבר „בית יצחק" דרושים (ווילנא תרכ"ו), „באר יצחק" (באור על הגדה ש"פ, ווארשא תר"ל), „מחזה הנפש" קונטרס דרוש (ווילנא תרל"ב), „אלון בכות" הספד על הג' מלבים (פט"ב תר"מ), „יסודי העקרים" דרושים יקרים כסדר על פרשיות התורה ח"א (ווארשא תרט"ח), „מצבת אבן" על מות הגבירה המצוינה חנה קיילה אשת הרב הגביר האדיר בישראל גדול שמו ר' משה אריה פרידלאנד (פט"ב תר"ן), „יסודי העקרים" ח"ב (פט"ב תרנ"ב) ובב"י עמו „בתי הנפש" (על שה"ש), „קובץ הפיוטים", „קונטרס שו"ת", הגהות „תבנית יד" על הירושלמי מדרשים ווי"ד.

ר' שמעון דובנאוו באדעססא.

נולד באמסטיסלוב (פ. מאהילוב) בר"ה תרכ"א. נתחנך ע"י א"ז הרה"ג ר' בן־ציון דובנאוו, וילמוד בהדרים שונים הלכה וגפ"ת עד שנת הי"ג לחייו וירכוש לו ידיעה בסתר (כי ירא מפני מראית העין) בספרות העברית הפלוסופית וההשכלית. משנת הי"ג למד שפות: רוסית, צרפתית ויתר הידיעות הכוללות. בשנת הט"ז גמר חוק למודיו בבית ספר המחוזי בעירו. אח"כ התגורר בווילנא, דינאבורג, מאהילוב, סמאלענסק, פטרבורג, והתעתד להכנס להאוניווערזיטעט אשר שם; אך מאיזה סבות לא יצא הפצו לפעולה. בשנת תרמ"א כתב הרבה מאמרים במה"ע „Разсвѣтъ" וגם „בהרוסקי יעוריי". משנת תרמ"ב הוא מרפים ספריו ומאמריו ההיסתוריים במה"ע „Восходъ". כתב ג"כ מאמרים רבים בהצפירה והמליץ. „בפרדס" חלק א' נדפס מאמרו הגדול „נחפשה ונחקרה" ובספר הנ"ל כרך ב' נדפס ממנו ג"כ מאמר גדול היסתורי. מושבו עתה באדעססא.

הרב ר' שלמה כהן מד"א הוילנא.

נולד בעיר זו לאביו הר"ר ישראל משה הכהן בשנת תקפ"ח. בילדותו נתחנך

ע"י אביו וילמוד אצלו מקרא ומשנה ותלמוד ויצטיין בשקידתו הנפלאה עד כי בשנת הי"ז לחייו זכה לגמור את כל הש"ס. בשנת תר"ז בא ללמוד אצל הגאון הגדול ר' יצחק שירווינט וילמוד אצלו שתי שנים את „חושן המשפט". אח"כ נכנס לישיבת הגאון הנודע ר' יעקב באריט (קאוונער) וילמוד אצלו גם כן שתי שנים את כל ד' חלקי השו"ע עם הטורים ונושאי כליהם ויהי בקי בהם להפליא. בשנת תרי"ב החל להעלות על הספר חדושיו בסוגיות שונות ובמשך זמן ארבע שנים הצליח לקבץ קובץ גדול חדושים בחלקי או"ח ויו"ד. בשנת תרכ"ה נתקבל מנכבדי ווילנא לכהן פאר במשרת ההוראה בעירם ולהיות להם למו"צ ראשי שני עם אחיו הגאון המפורסם ר' בצלאל ז"ל, ומאז ועד עתה עובד עבודת הקדש בעיר ואם בישראל זאת, וכל דבר הקשה אליו יביאון.

נדפס ממנו: שו"ת „בנין שלמה" (ווילנא תרמ"ט), הגהות על כל הש"ס בבלי אשר י"ל בדפוס ראם בווילנא שנת תרמ"ו, הגהות על היו"ד. ובספרים רבים ספרי הלכה ואגדה אשר יצאו לאור בווילנא במשך זמן כהנו שם נמצאים חדושיו הערותיו והארותיו היקרות. ובכ"י עמו חדושים בר"ח שו"ע וחדושים על הש"ס, שו"ת, דרושים.

ר' יצחק ד"ר דעמבא.

נולד בעיר פאניווע (פ. קאוונא) בי"ג חשון שנת 1846. בשנה הששית לחייו בא עם אביו לקאוונא, ויתנהו אביו ע"י מלמדים מומחים ללמדו תנ"ך ואח"כ תלמוד וילמוד אצלם עד השנה העשתי עשרה, ויצטיין ברחב לבבו ויהי תלמיד ראשי בכל החדרים. בשנת הי"ב לחייו התחיל בצל הגאון הגדול ר' ישראל סאלאנטער ז"ל ויקשב ממנו לקח בתלמוד ובפוסקים וירא ברכה רבה בלמודו ויקנה ידיעה רחבה בספרות הרבנית. אז החל להתעסק גם בלמודי חכמות שונות ושפות החיות. ויאמר לקיים „טוב לאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך", כמו נבא לבבו כי נכון הוא להיות למליץ לעמו ולדתו ולהתיצב לפני גדולים ורבי המלוכה, ויתעתד להגימנזיום וילמוד את הידיעות הנחוצות לדעת להבאים לבקר אותו. בשנת 1861 נכנס להמחלקה הרביעית של הגימנזיום אשר בקאוונא ויהי שם תלמיד מובחר וראשי ויצטיין בלמודו בין יתר התלמידים הרבים אשר בקרו את הגימנז. בשנת 1865 גמר את חוק למודו שם ויצא לעיר המלוכה פעטערבורג ויכנס להאוניווערזיטעט לחכמת המאטעמאטיק ואח"כ להפאקולטעט להורת הרפואה ויהי שם כשש שנים ויצא בשנת 1871 מוכתר בתואר הכבוד „דאקטאר להורת הרפואה". אח"כ בקר כשמונה שנים בבתי חולים שונים בפט"ב וירכש לו נסיונות רבים. בשנת 1879 בהיות מלחמת רוסיא עם התורגמים נקרא הד"ר דעמבא להיות לרופא באחד הגדודים בעיר יאַסי. בשנת 81—82 הלך לקנות חכמה ולהוסיף דעת במלאכתו לערים רבות בחו"ל כמו פאריז, בערלין, פראַג, ויהי אצל גדולי הפרופיסורים ויהי בוחן ובודק גנזי נסתרות החכמה הגדולה והרחבה אשר אותה אִוְתה נפשו מנעוריו. בשנת תרט"ג שב לפעטערבורג ושמו הטוב הלך לפניו, ויתקבל לרופא בביה"ח הנקרא „אלעקסאנדער שפיטאל" ושם היה נודע לרופא־מומחה מצוין נעלה במינו לרפא מחלות הנשים.

זה שנים אחדות כאשר התעוררה שאלת השחיטה בערים רבות בחו"ל ונם בארצנו, אשר שונאינו קמו להכחידה מן הארץ בראיות כוזבות ומופתים בלתי נאמנים כי שחיטת ישראל היא המיתה היותר קשה, והיא היא הגורמת צער גדול

מאין כמהו לבעלי החיים. אז החל הד"ר דעמבא לשים מעינו בשאלה הרבה הזאת, ובהעמיקו חקר בה, ובתבונתו הרבה, הצליח לנצח את האנטיסימיטים ויראם לדעת באותות ומופתים נאמנים עד כמה תועיל השחיטה להקל את צער בעלי החיים, וכי חז"ל הקפידו על זה מאד, ובאספות כבוד לפני רבי המלוכה וגדולי הארצות ואצילותן נתכבד לשאת מדברותיו בברור זאת השאלה, ובכל מקום מקטר מגש לשמו. בשנה העברה נדפס ספרו היקר בשם: „מביחת הבהמה" המדבר ע"ד השחיטה ולעמתה יתר המתות הנהוגות אצל עמים שונים, ובו מבוארים דבריו ע"ד השחיטה שנשא במקהלות חכמים ורופאים מומחים אשר הסכימו לדעתו. הוא כתב הרבה מאמרים במכה"ע „המליץ" ו„הצפירה" ע"ד השחיטה ואופן הפלת הבהמה אשר המציא. יהי ה' אלהיו עמו ויעל מעלה מעלה, לתפארת עמו ודתו, ושמו ינון לנצח נצחים בין גדולי מגיני הדת ומחזיקיה!

הרב ר' צבי דרייפוס רב בפאריז.
נולד ביום 19 אפריל 1844 בעיר שירהאפען (Schirrhofen) (בעלזאס התחתונה). בשחרות טל ילדותו למד בבה"ס אשר בסעווערין ואח"כ בקר את בה"ס אשר בבוקווילע (שהוא כעין פרוזדור לבימד"ר הרבנים). בשנת 1862 החל לשקוד על דלתי בימ"ד לרבנים בפאריז ויהי שם שנים אחדות ויגמור חק למודיו שם ויקרא לו „רב". בשנת תרל"ב נקרא לעיר סעדאן לשבת שם על כס הרבנות, ויהי שם לרב שמנה שנים, ואח"כ נבחר מהקונסיסטוריא הישראלית בבלגיא לרב הכולל של המדינה הזאת, ויהי איתן מושבו בבריססעל. בבלגיא רבו פעולותיו לטובת כלל קהלות ישרון שמה ולאות טובה ותודה כבדהו המלך באות הכבוד „ריטטער דעם לעאָפאָלדס אָרדענס".

חבר בלשון צרפתית דרשות הרבה (ויצאו לאור ע"י הכנסית הישראלית בבלגיא). בשנה העברה יצא לאור ספרו הגדול ע"ד „דיני נפשות התלמוד" בשפת צרפת, וכתב הרבה מאמרים במכ"ע שונים בלשונות שונות וכלם בחקרי קדמוניות ישראל ולהוכיח צדקת התלמוד וישרתו.

אות ה.

הרב ר' נתן נטע האנדילסמאן
מו"צ דקלעצק.

נולד בחדש כסליו שנת תרי"ט בעיר מעזריטש (פ. שעדלעץ). הצטיין בנערותו בשקידתו הרבה על התלמוד. בשנת תרל"ה בא לעיר דרעזין ויוסף לשקוד על דלתי הפוסקים ויהי בתור תלמיד חבר להגאון האמתי החריף העצום ר' שלום דובער הערינזאן האב"ד דשם אז (ועתה בקלעצק) ויעש חיל רב, כאשר יצא הגאון הנ"ל לשבת על כה"ר בקלעצק קראהו אל ביתו להיות מורה ודיין ושם ישב גם עתה.

נדפס ממנו: „נתיבות אור" שו"ת וענינים שונים בהלכה ח"א, „נתיבות אור" ח"ב, דרושים שונים (ווילנא תר"ן), „נתיב עולם" (הספר על הגאון רשכבה"ג ר' יוסף דובער והגאון ר' שאול מקאָברין והרב הגביר הנודע לתהלה ר' משה חיים ברוידא מסינסק) (ווילנא תרנ"ג). בכת"י יש לו „נתיבות אור" ח"ב, ודרושים שונים.

ר׳ אברהם אלידו
מכונה ד״ר אלבערט הארקווי
בפעטערבורג.

נולד בעיר נאוואגרודאק (פּ. מינסק) לאביו הר״ר יעקב הרכבי ביום כ״ב מ״ח ת״ר. מנעוריו הנבהו אביו על דרכי התורה ושם מבטו עליו להדריכו בדרך הרצויה, ויצטיין מאד בכח זכרונו הגדול והנעלה מילדותו עד כי בהיותו סגור פעם אחת כמעל״ע בארון בגדים אחד אשר בבית אביו ויהגה ב„סדר הדורות" בצאתו משם הגיד בע״פ הרבה פרקים שלמים דבר לא נעדר, עם חשבון השנים בכל מכל, והוא אז נער בן עשר שנים. בהיותו בן ט״ו שנה שלחהו אביו לישיבת וואלאזין וישקוד שמה על התלמוד בשקידה נפלאה וכשרונותיו עמדו לו לרכוש בזמן קצר ומועט ידיעה גדולה בתלמוד ומפרשיו ויהי לאחד המופלגים התלמודיים המצוינים. אח״כ שב לעירו ויהגה בתלמוד וגם בספרי השכלה, ובשנת תרי״ח שנת השמונה עשרה לחייו בא לבית מדרש הרבנים אשר בווילנא, וישקוד על דלתי הבית הזה חמש שנים. במשך העת אשר למד בבמדה״ר שלח כפעם בפעם פארותיו ויעניק מטובו להספרות העברית המדעית במאמריו במכה״ע „הכרמל" שי״ל אז לשבועות ע״י הרשי״פ ז״ל ויפליא בהן את לבב הקוראים אשר ראו כי ככב חדש נראה על שמי ספרותנו וינבאו לו עתידות טובות. בשנת תרכ״ג בא לעיה״מ פעטערבורג ויכנס להאוניווירזיטט למחלקת לשונות המזרחיות ויהי שם ארבע שנים, ובשנת תרכ״ז יצא מבהמ״ד הגבוה הזה בתאר קאנדידאט ובשנה שאחריה קבל את התאר מגיסטר. ממשלתנו הרומטה הכירתהו למצוין ובעל כשרון גדול ותבחר בו להיות למורה ראשי (פּרופֿיסור) ולמטרה זו שלחתהו להערים ברלין ופאריז להוסיף לקח אצל גדולי הפרופיסורים לעפּס ואפּפערט וישב שמה כשנתים ימים וישתלם בידיעת כתבי היתדות לבני אשור ובבל, ובשובו מדרכו נבחר לפרופיסור בקורות בני שם בהאוניווירזיטט בפטרבורג, אך מתחבולות אחד משונאיו לא יצא הדבר לפעולה והבו׳׳רה נתבטלה. בשנת תרל״ב כתב את ספרו: „ע״ד מקום מושב בני שם חם ויפת" „Von den ursprünglichen Wohnstätten der Semiten, Chamiten und Indo-Juden" ויזכה בעדו להואר „דוקטור" בקורות עמי המזרח. באותה שנה שם צעדיו בבית אוצר הספרים הקיסרי (Kais. öffentl. Bibliot.) אשר בארבע שנים אחרי כן נבחר לביבליותיקר שם ועל משמרתו זאת עומד גם עתה. החכם הנעלה הזה גדול כבודו לא אך בישראל כי אם גם בין העמים. ממשלתנו הרומטה הרימתהו למעלת יועץ מדיני (שטאַאַטסראַטה) והעניק לו הרבה אותות כבוד (אָרדען), כן חבר הוא להחברה הארכיאולוגית הקיסרית בפט״ב בפועל (ווירקליכעם מיטגליעד), ראש מחלקת קדמוניות ארץ הקדם בחברת חוקרי קדמוניות באודיסא, חבר לחברת „סילאָגאָם" אשר בקונסטנטינופול לחקירות ודרישות בארצות הקדם, חבר האקדמיא במדריד (בירת ספרד) וחבר נכבד לחברות המדעים במאסקוי, בוקאריסט, טיפלים, ועוד. בשנת 1874 כאשר נתאסף בקיוב הועד לדרוש בקדמוניות רוסיא נקרא החכם הרכבי לשם וישא מדברותיו שם ע״ד ישיבת היהודים בקיוב בימי קדם. הוא אחד מהראשים בחברת „מפיצי ההשכלה בין היהודים ברוסיא" ומתעסק בה זה רבות בשנים משנת 1864.

נדפסו ממנו כעשרים ספרים המדברים ע״ד קדמוניות ישראל וקדמוניות הסלאווים, וכתב מאמרים מדעים רבים במקצוע זה בטכה״ע „המגיד" „הכרמל" „הלבנון" „הצפירה" „המליץ" „המזכיר" „מאנאצין", „יאהרביכער", „צייטשריפט",

„מאַנאַטס־שריפט", „גאלאס", „וואסחאד", „יעווריסקאיע אָבאָרעניע" „רוססקי יעוריי" ובמב"ע צרפתים, וכבחו בנעוריו כן גם עתה יוסיף לשקוד ולעשות חיל בספרותנו העתיקה לשמחת לב החוקרים, ויאיר עיני רבים במאמריו המחכמים לתועלת הספרות העברית. לפני שמש ינון שמו!

ר' דוד הורוויץ
בווארשא.

נולד בעיר לאקשיווע (פ. קיוב) 10 יולי 1858. נתחנך ע"פ מורים מומחים ומשכילים עד שנת הי"ד לחייו, ומאז למד בעצמו בשקידה רבה תלמוד וישקוד על ספרי הנביאים ושפת קדשנו ויתר התלמודים החצונים ויעש בהם חיל. בשנת תרל"ו נשא לו אשה מעיר שמאווישט ויישב ארבע שנים בבית חותנו וירבה לשקוד בחכמות ומדעים יומם ולילה. אח"כ בא לאומאן (פ. קיוב) ויתפרנס שמה בדוחק ויסע קיובה ויהי שם עד שנת תרמ"ח, ואז העתיק אהלו עירה שדהי־לבן. בשנה העברה בא לווארשא וישתקע שמה.

נדפס ממנו: „כורת דבש" או „מאה שו"ת בחכמת הטבע" (ווארשא תרמ"ט, הוצאה שניה, תרנ"ג) „ספר המלים" וזשארגוני עברי (ווארשא תרנ"ג). הוא כתב גם מאמרים ב„הצפירה" ו„המליץ" וה„הויז פרוינד".

הרב ר' אברהם מאיר העליר
אב"ד דקאָיידאנאוו.

נולד בעיר הנ"ל לאביו הגאון ר' ישראל העליר כ' אדר תקצ"א. בנערותו למד תורה אצל אביו שהיה אב"ד בקאָיידאנאוו ואח"כ אצל דודו הגאון ר' יחיאל העליר אב"ד דוואלקאוויסק ואח"כ בסובאלק, ובהיותו כבן י"ח שנה למד אצל הגאון ר' ישראל סאלאנטער. בשנת תרכ"ה נתקבל לעדת קאָיידאַנאוו (פ. מינסק) לכהן פאר במשמרת הרבנות במקום אביו הגאון, ומאז ועד עתה ינהל את עדתו במקל נעם. והוא רַע ואח לחובבי ציון ולכל דבר טוב ומועיל לספרותנו ולישוב ארצנו הקדושה *).

אות ו.

ר' ישראל מאיר וואהלמאן
מורה במינסק.

נולד ט"ו תמוז תקפ"ח. בהיותו בן שלש כבר ידע לקרוא בשמות העברים לכל כלי הבית, למיני הבהמה החיה והעוף, לצמחי האדמה ולפרי העץ, לתבואות השדה ולירקי הגנים ולכל אברי האדם. בן חמש הובא לחדר, וכאשר מלאו לו שש שנים לקחהו אביו מן החדר וילמדהו בעצמו חומש עם פרש"י ותנ"ך ובהיותו בן ז' למדהו גמרא עד היותו בן י"ב שנה. ואז ידע היטב מסכתות אחדות מסדר נזיקין ודינים הרבה משו"ע או"ח. כבן י"ז בא אל הישיבה אשר בבהמ"ד הישן דמינסק וראש הישיבה היה אז הרב החריף ר' יוסף קוידינובער. שם הגביר חיל בלמודי גפ"ת ויסול לו מסלה חדשה

*) לדאבון לבנו באה השמועה בכבה"ע — אחרי שנסדרו תולדות הגאון הזה, כי שבק חיים ל"ח ביום ט"ז תמוז ש"ז (תרנ"ד), תנצב"ה.

בתלמוד, אח"כ הסתופף בצל תורת הרה"ג המו"צ ר' ליב דיבוטין שלש שנים, וינסה כחו לדרוש בבתי כנסיות שונים, ודרשותיו הפיקו רצון. בשנת תר"ז במות עליו הוריו, הטו אליו חסד אחדים מנכבדי מינסק, וביותר הגבירה המהוללה פ. זאלצמאן (בת הגאון הנודע ר"י מקארלין ז"ל) ויחזיקו בידו למען יוכל להגות בתלמוד ופוסקים באין מפריע. וישקוד אז גם בספרי מחקר והגיון ובשפות רוסית ואשכנזית ויכתוב בהן ויעש חיל. בשנת תר"י בא בברית הנשואין. בשנת 1855 בעלות הקיסר החסיד אלכסנדר השני על כסא המלוכה, דרש הר"מ לכבוד היום ההוא ויקרא את דרשתו בשם „שפתי צדק" ויגישה לשר הפלך קעללער, והוא שלחה אל הגראף ווראנגעל (Wrangel) ויכבדהו הגראף במכתב תודה בצירוף 50 רו"כ. — בשנת 1865 הו"ל את „הבוכבים" (מאסף עתי), ובשנת 1868 חבר את ספרו „יסודי המושכלות" (נדפס בווארשא תרכ"ח). כתב מאמרים שונים ב„המגיד" „מגיד משנה" „העברי" „הקול" „המליץ" „הצפירה" ובכ"י יש עמו „כפר מכתבים", „סלאוואר עברי־רוסי־אשכנזי" (קצר) ובאורים במקרא ובאגדה.

ר' קלונימום זאב וויסאצקי במאסקוי.

נולד י"ב תמוז שנת הקפ"ד לאביו הר"ר יעקב, בעיר זאגער ישן (פ. קאוונא). אביו אף כי מצבו היה רע בכל זאת ראה לחנך את בנו אצל מבחרי המלמדים בעירו עד שנת הט"ז, ויעש פרי ברכה בלמוד התלמוד, ואז יצא ללמוד בעצמו בבהמ"ד ויקבע עתים להגות בתנ"ך ולכתוב בשפת קדשנו. בשנת הי"ח בא בברית הנשואין בעיר יאנישאק וישב כשש ירחים בבית חותנו וישקוד על התורה, ומרוב חשקת נפשו ללמוד בישיבה ולווין המפוארה הלך שמה וימנה בין תלמידי הישיבה, אך לא ארכו ימי שבתו שמה מסבת מחלה עזה שעברה עליו אשר לרגלה נאלץ היה לשוב לביתו. בשובו לאיתנו החל להחור בתבואות שונות בעיר יאנישאק, ואח"כ נתנה לו אחוזת שדה בקולוניא „דובנא" (הסמוכה לדווינסק) ויעבוד הרק"ז יחד עם חותנו את האדמה, אך לא הצליח חפצו בידו ויעזוב את אחוזתו אחרי כלות שנת נסיון אחת וישב לביתו. או החל לסחור בריגא וירויח די מחיתו ממסחרו ויאסוף גם איזה מאות רו"כ, וידור נדר לחלק את החדש חציו לה' — לתורה ולתעודה — וחציו למסחר. ויקח רשיון מאשתו לעזוב את ביתו לג' ירחים וילך בשנת תרי"ד לקאוונא וילמוד תורה ומוסר השכל אצל הגאון הגדול ר"י סאלאנטער עד תום שלשת הירחים שאז הזקה עליו פקודת הגאון לשוב לביתו, וישב הרק"ז לביתו ולמסחרו וירא פרי טוב. לרגלי מסחרו בא בשנת תרי"ח למאסקווא ובמשך ימי שבתו שמה הרבה להטיב עם הצעירים העובדים בצבא בהכינו להם — ברשיון השרים — מאכל כשר בשבתות ומועדים ויטע בלבם כל מטע קדש לנו, ומסחרו פרץ בארץ וילך הלך וגדול ושמו יצא להתהלה. בשנת תרמ"ד כאשר החל רעיון ישא"י להתעורר — שקד הרק"ז הרבה למובתו, ויהי אהד מהראשים העוסקים בו בכל נפשם ומאדם ויאציל מהונו סכום רב למענו. אין קץ לפעולותיו הטובות אשר עשה במשך שנות חייו — וכל צדקותיו הרבות הלא הן כתובות על ספרי דברי הימים לבנ"י הם מכ"ע ועל ספר „מופת לרבים" (שהו"ל הרה"ח והמשורר הנעלה ה' ט"ט דוליצקי). במלאת לו ביום ב' י"ב תמוז שנה זו שבעים שנה — נדב סך עשרים אלף רו"כ להוצאת לעקסיקאן עברי שלם. יהי ה' עמו ויאריך ימיו להפארת עמו וארצו וזכרו לא יסוף לדור ודור!

כתב במכה"ע „המליץ" ו„הצפירה" מאמרים שונים ע"ד ישוב ארצנו הקדושה. בשנת תרמ"ו כאשר נסע לפלשתינא כתב את ספרו „המסע" ונדפס ח"א (האסיף תרמ"ט) ח"ב (האסיף תרנ"ד).

אות ז.

הרב ר' משה זלמן הלוי זאטורענסקי

בקלעצק.

נולד בניעשוויז (פ. מינסק) כ"ב טבת תר"י. למד בנערותו בישיבות שונות ויצטיין בכח חדוש נעלה מילדותו עד כי בהיותו בן ט"ו ט"ז שנה כבר היה בידו חבורו על הגדה ש"פ בפשט ודרוש ופלפול שי"ל אח"כ. בשנת תרל"ו נשא לו אשה מקלעצק וישתקע שמה.

נדפס ממנו: א) „חמד משה" (ווילנא תרל"ו), ב) „חשק שלמה" (הנ"ל תרמ"ג), ג) „מספר המרורים" (שם תרמ"ח), ד) „ישיר משה" (ווילנא תר"ן). בכ"י יש לו כעשרה ספרים גדולים וקטנים בהלכה ואגדה מוכנים לדפוס.

אות ח.

ר' אברהם האנעלעם

רב לעדת ישורן במינסק.

נולד בעיר זו לאביו המופלג הנכבד ר' ברוך יוסף ח' חשון תר"א. עד שנת העשרים לימי חייו למד בישיבות שונות בעיר מולדתו ויקן ידיעה רחבה בהלמוד וספרות העברית, ואז נכנס לבמה"ר אשר בווילנא בלשכה החמשית ויהי שם כחמש שנים ובשנת 1866 גמר את חק למודו שם. בשנת 1868 נתקבל לרב העדה בנאוואגרודאק (פ. מינסק) ויהי שמה גם למורה בביה"ס לעברים אשר נוסד ע"י הממשלה. בשנת 1872 נבחר מקהלת מינסק להיות בה לרב וע"י עבודתו במשמרתו זאת באמונה ובתם לבב נתכבד מהממשלה במטבע של זהב, ובעד שקידתו הרבה לטובת בי"ס ללמוד ולמלאכה שבמינסק נתכבד במטבעת כסף לשאת על הצואר.

כתב מאמרים במב"ע עברים ורוסים שונים. ונדפסו דרשותיו אשר דרש בעתים שונות לפני קהל ועדה.

ר' משה חאשקעס בווארשא.

נולד בשנת תק"ץ. בנערותו למד בישיבות שונות ובוואלאזין ושם שקד גם על דלתי החכמה וילמוד שפ"ע ועוד ידיעות מועילות, משם שם פעמיו (פשוטו כמשמעו) זיטאמירה ושם נתקבל במחלקה החמישית של בי"ס הרבנים שהיה תחת השגחת הרה"ח חו"ס, אולם לא ארכו ימי שבתו שמה כי במקרה נאלץ לעזוב את ביהמ"ד, ומשם הלך לאדעסא, ואח"כ ההגורר בפטרבורג ובמאסקווא.

הו"ל ספריו: „נבל וכנור" „צפור דרור" „זה לעומת זה" „כח היונק" „מחט בבשר החי" „ספר היומי" „קול התור" „דברי ימי היהודים" (בשפ"ר, העתקת הס' של הח' גרעטץ), „ערצאָהלונגען" „Евр. Литовецъ" וזה לא כביר הדפים ספרו „אברבנאל". מושבו עתה בווארשא ושם מתפרנס ממלאכת הספרות.

הרב ר' אברהם מרדיהו הלפן
ביעליסאווטגראד.

נולד בעיר קטנה פאטאצק (אצל ארעסמא) על ברכי הורים נכבדים ממשפחת המהרש"א ביום ו' של פסח תר"ט. נתחנך בבית אביו הר"ר רפאל בדרך התורה והיראה, ובהיותו עול ימים כבר החל לבוא בכתובים את גדולי הרבנים והחכמים כמו הגאון ר' אברהם בנימין קלונער מבראד, והחכם הגדול ד"ר הרכבי, שוח"ה ועוד.

נדפס ממנו: א) „טוב שם" (הספד על השר ר"מ מונטיפיורי), ב) „נר למאור" (על הל' שחיטה וטרפות), ג) „קשט אמרים" (הספד על מות אביו), ד) „בית האוצר" (שו"ת), ה) „פעלים לתורה" (דרוש ועניני אגדה). בב"י עמו חדושים רבים בהלכה ואגדה.

אות ט.

הרב ר' מלכיאל צבי הלוי טײַטעלבוים
אב"ד דלאמזא.

נולד בשנת תר"ז לאביו הר"ר יונה הלוי. בעוד היה עול ימים התנכר בכשרונותיו הנעלים ונוסף עליהם התמדה עזה וחשק נמרץ ללמוד, והם עמדו לו לרכוש ידיעה רבה רחבה ועמוקה בתלמוד ופוסקים בשנות נעוריו. בשנת הי"ם לחייו בא בברית הנשואין עם בת אחד הגבירים וישב שנים אחדות על שלחן חותנו וירבה לשקוד בתורה ויעש חיל, אח"כ אמר לקיים המאמר: „טוב תורה עם דרך ארץ" וינסה לשלוח ידיו במסחר לבל יצטרך להתפרנס מהרבנות, אולם חפצו לא הצליח בידו ויאבד כספו בענין רע עד כי נאלץ לקבל משרת הרבנות בשנת תרל"ז, שאז נהיה לרב בעיר בארקי (פ. קאוונא) וישב שם כעשר שנים עד שנת תרמ"ז, ואז נקרא לשבת על כס הרבנות לעיר ואם בישראל קהלת „לאמזא" ושם יכהן פאר גם עתה.

נדפס ממנו: שו"ת „דברי מלכיאל" בד' חלקי שו"ע (ווילנא תרנ"א), „עין יפה" הגהות על מס' נדה (ווילנא תרט"ו). בבת"י יש לו ח"ב וג' משו"ת „דברי מלכיאל", ספר על דרושים והבור גדול על הלכות לוים ומעשר.

הרב ר' הלל דוד הכהן טריוואש
מווילקי.

נולד בווילנא בשנת תר"א. בעודנו נער קטן הצטיין בשכלו החד והגיונו הישר ובהיותו בן שמנה שנים היה בקי בכל התנ"ך וכל ספר הולדות עמנו ומשנה ההיא החל ללמוד גמרא אצל אביו השב ר' עוזר שהיה מופלג גדול וילמוד אצלו עד שנת הי"ג ומאז החל ללמוד בעצמו וירבה לשקוד בתלמוד עד כי בשלש שנים היה בקי בסדרים נשים נזיקין ומועד עם התוס'. בשנת זי"ז בא בברית הנשואין עם בת אחד העשירים בכביות העיר וואלקאניק ובשבתו על שלחן חותנו הוסיף לעשות חיל בתורה ויגמור בשנה אחת את כל הש"ס ולזכרון יום הסיום חבר ספר „גורלה" (שי"ל בווילנא בשנת תרמ"ג בהוצאת הרי"ל מ"ץ). בשנת תרכ"ג נכמך להוראה מגאוני הוראדנא. בשנת תרל"ב נתקבל לאב"ד בעיר ווילקי (פ. קאוונא) אשר שם הוא חונה גם עתה.

נדפס ממנו: א) שו"ת „ונגש הכהן" (ווילנא תרמ"ב), ב) „עבודת הכהן" (ווארשא תרמ"ט), ג) „עדן גנים" ספר יקר על

דרושים (ווילנא תר"ן) גם כתב במכה"ע „הצפירה" ו„המליץ", וב„כנסת הגדולה" ס"ד להח' סובאלסקי נדפסו מאמריו ושירו היקר „עולם הפוך". בכת"י יש לו ספר „תרומת הכהן" שו"ת ו„ערן גנים" ח"ב.

אות י.

הרב ר' יוסף יפה

אב"ד דגארוזד.

נולד לאביו הרה"ג ר' משה יפה בעיר ווילקאמיר בשנת תרכ"ו. נתגדל ונתחנך בדרך אביו בלמוד התלמוד והפוסקים, וישקוד גם על ספרי חכמי הדרוש והמחקר. בשנת תרכ"ה לקח לו אשה מסלאנט נכדת הרה"ג ר' יעקב האב"ד דקראז. בשנת תרל"ד נתקבל לרב בעיר פאקראי וינהל עדתו שמה תשע שנים. בשנת תרמ"ג נתקבל לאב"ד בעיר סלאנט ויהי שם עד שנת תרמ"ו, באותה שנה מת אביו הגאון ז"ל האב"ד דעיר גארוזד ויפצירו בו אנשי העיר הזאת למלאות מקום אביו במשמרתו ויעתר לבקשתם ויואל לשבת בה.

נדפס ממנו: „יוסף ביאור" (ספר יקר ונעלה על שיר השירים, ווילנא תרמ"א) ובכ"י עמו: „הדרת יוסף" (פלפולים על כל הדרן בש"ס), „דברי יוסף" (שו"ת), „יוסף דעת" (דרושים למועדי השנה), „פתחי דין" (על דיני תפיסה וספיקא דממונא), „סדרא דקרא" (על פרשיות התורה), „באור על מגלת רות", „אהבת ציון וירושלים" (ספר יקר הכולל מאמרים נעלים בחבת א"י וישוב ארצנו הקדושה ובחפצו למסרו לכל מי שירצה לקבל עליו הוצאות הדפסתו).

הרב ר' משה נחום ירושלמסקי

אב"ד דקאמינקא.

נולד כ"ח אדר תרט"ו בעיר בערשיד (פ. פאדאל). בשנה הששית לחייו כבר גמר את כל חמשה ח"ת ואחר כך החל ללמוד תלמוד, ומימי ילדותו הצטיין בכח זכרונו הנפלא ובשכלו החד, עד כי בהיותו בר מצוה לא היה בעיר מורה בעדו ויצא ללמוד בעצמו וישקוד על דלתי התורה הרבנית ויהגה בספרי הפוסקים וההלכה ויעש חיל רב. בשנת הי"ז לחייו בא בברית הנשואין עם בת אחד הגבירים ובהיותו נסמך על שלחן חותנו הוסיף ללמוד ולקנות תושיה, והחליף מכתבים עם חד"ת עם גדולי הגאונים וביותר עם הגאון רי"ש נאטאנזאהן מלבוב. בשנת תר"מ, שנת הכ"ה לחייו, עלה לשבת על כס הרבנות בעיר קאמינקא (פ. קיעוו) ושם יכהן פאר גם עתה, ואף כי מערים רבות גדולות בקשוהו כי ישכין כבודו בתוכן בכ"ז מאהבתו ללמוד ומשנאתו לגדולה לא הלך בגדולות ויסתפק בעיר הקטנה.

נדפס ממנו: שו"ת „מנחת משה" (בשו"ע או"ח, יו"ד, אה"ע; ווארשא תרמ"ב). בשנה ההיא יצאו לאור הגהותיו על הרמב"ם בשם „לשד השמן". בשנת תרמ"ו יצא לאור ספרו „ברכת משה" (לעמבערג). בכת"י יש לו ספר גדול ורחב ידים על כל הש"ס, ועוד תשובות רבות. הוא כתב הרבה מאמרים ב„הצפירה" „המליץ" „כנסת הגדולה" ועוד.

אות ל.

ר' משה בצלאל לוריא

האב"ד דסיני.

נולד בעיר סוחאָוואָליץ (פ. הוראָדנא) בשנת תקצ"ה. מנעורותו נפלא היה הנער בהתמדתו העזה ותשוקתו הנמרצה ללמודים וישקוד יומם ולילה על דלתי התלמוד והפוסקים עד כי בהיותו אברך צעיר לימים בן עשרים וארבע שנים נתקבל לרב בעיר ווילאן (הסמוכה לקאָוונאָ) וישב שם שמונה שנים ואח"כ נקרא להיות לרב בעיר שאקי (פ. קאָוונאָ) ושם כהן פאר עד שנת התרל"ה. בשנה ההיא לָקח אחר כבוד לעיר סיני, עיר אשר כל רבניה גדולי ארץ, ושם ישב על כס הרבנות גם היום.

נדפס ממנו: „נהור שרגא" על מס' יבמות (ווילנא תרל"ב), „נפש חיה" על מס' ב"מ (ווארשא תר"מ), „בובע ישועה". בשנה זו י"ל ספרו ביאור על הריקאנטי בשם: מעשה בצלאל.

ר' מנחם נחום (מ. נ.) ליטינסקי

במאהילוב פאָד.

נולד בעיר וויניצא (פ. פאָדאָליען) לאביו הר' אברהם ביום ב' סכות תרי"ג. בילדותו למד אצל האב"ד דעירו הרב הגאון ר' יוסף יאסקי לינעצקי (אבי הסופר הנעלה ר' יצחק יואל לינעצקי) ואצל הרב החכם הנודע ר' שמואל זנוויל שטערנפעלד (בעהמ"ס „זמרת יה" על ס' התהלים וספר „חקר שדי" על איוב), ויעש חיל בלמוד התלמוד וביותר בההיסטוריא העברית אשר היא קנתה לבבו ויהגה בה הרבה, ובהיותו כבן י"ד שנה כתב מאמרים ב„המגיד" „המליץ" „הצפירה" „העברי" „החבצלת" ו„הקול". בשנת 1874 נקרא לבוקארשט ויהי שם לעזר ראשי במכה"ע „היועץ" שהו"ל הח' עוזיאל. בשנת 1877 הו"ל ביאספי מ"ע ושארגוני „שבת אויבם" עם הוספה בש"ע „ההלך".

נדפס ממנו: „יפתח" (משחק תוגה בו' מערכות) „שירי מנ"ל", „ילקוט מנ"ל" ביאורים על פרשיות התורה, „דער מאַנץ צום טויט", „די בעטריבטע כלה", „די געהיימניספע פון וויניצא" „דער בטלן" „הגדה" „דאָס רוסישע קינד" „גבורי ישראל" „קוקיריקו", ובכתב יד יש לו: „סדר הדורות", „המדריך" טעטאדע ללמוד השפות עברית, רוסית ואשכנזית, „קורות פאדאליע וקדמוניות היהודים שם" ועוד ספורים עברים וושארגנים ומאמרי הסתוריא רבים.

ר' מרדכי מנחם ליטעווקא

(ליטעווסקי).

וויסאָקי מאַוואָייעצק עיר מחוז בפלך לאָמזאָ ערש ילדותו. שם חבלתהו אמו הישרה בנשים מרת רחל בת ר' יצחק ז"ל ביום טוב מנחם אב שנה תרט"ז. אביו המנוח ר' דוב ב"ר יעקב ז"ל חטר מגזע הה"ג הנודע בשערים ר' שאול וואהל ז"ל, היה מופלג גדול בתורה, רד עם אל ועם קרושיו נאמן, כל ימיו התנהג בחסידות, יראת ה' היתה אוצרו וכמעט לא פסק פומיה מגירסא. קרני ההשכלה אשר אך החלו אז להפיץ נגהן באהלי יעקב לא חדרו עוד אל העיר המצערה ההיא ואור חשך בעריפיה, וע"כ התאמץ ר' דוב ז"ל לאצל מרוחו על בנו וינדלהו על ברכי התלמוד והפוסקים. עד מלאת לו ארבע עשרה שנה לא נתנו אף להגות בספר התנ"ך, נשען על מאמר החכם ההלמודי

„ומנעו את בניכם מן ההגיון", עפ"י באור רש"י ו"ל. ורק אחרי מות אשתו כאשר עזב ר' מרדכי מנחם את בית אביו ויבא זאַקראָטשינה עיר מצער בפלך פלאָצק לשמוע בלמודים, רק אז בשנת החמש עשרה ליסי חייו מצא לו עת רצון להתענג על ניב חזוי יה ולשתות בצמא את דבריהם, אשר באו כמים בקרבו. המעקשים והמכשולים, אשר התיצבו לו לשטן על דרך הלמוד הזה, אלצוהו לנוע על המבארים הראשונים: הראב"ע הרלב"ג הרמ"ג ועוד, ולמען הבין דבריהם היה נטל עליו לרכש לו את דקדוק השפה העבריה ומשפטיה אשר הערה את מקורם מן „המסלול" „תלמוד לשון עברי" ועוד. בשנת השש עשרה כבר החל לנסות את כחו בשפת עבר ויכתוב חדשות שונות ומאמרים אחדים בהמגיד אשר יצא אז לאור בליק על ידי הר' וילבערמאַנן. במלאת לו שמנה עשרה שנה כאשר הוכיח לו ה' לאשה את רעיתו הכבודה מלכה בת ר' אברהם ציזיק ז"ל עשיר נכבד ופרנס בעיר פלאנסק, אָליץ להשליך את השפה העבריה אחרי גוו לטרות רצונו מלעג השאננים אשר הביטו עליה אז בשאט בנפש. כשבע שנים תמימות לא זכר את העבריה משאת נפשו, אפס אחרי כן כאשר אנה ה' לידו משרת „עורך ספרי מסחר" במערבי דודו הג' ר' חיים יהודה יאַנקלאָוויטש ז"ל שב אל קסתו ויזכר ימי עלומיו. או החל עוד הפעם להפיץ את מעינותיו חוצה על מכתה"ע הצפירה במאמרים שונים ובפעליטונים תחת השם „בלשן בן גדי" ואחרי כן גם בשירים למועדי השנה. ומאז והלאה לא הדל עוד לתת את תנובתו. מאמריו הרבים, שיריו ומכתמיו נפוצים בספרי שנה רבים ב„האסיף" ב„כנסת הגדולה" ב„גן פרחים" ב„פרחים ושושנים" ובספרי אחיאסף ועוד. בשנה הואת שנת תרנ"ה יצא ממנו ספרו הראשון „הומיר" לאור והוא קבוצה ראשונה מהמון שיריו ומכתמיו הנמצאים בבית גנזיו. לבד מאלה שמורים אתו בכתב יד הרבה מאמרים ובאורים על תנ"ך, הערות על ספרי חכמי ישראל הראשונים כהראב"ע, העקרים וכו', ובאורים וחדושים על אגדות חז"ל. בשנת תרנ"א העתיק את מושבו עירה ווארשא ושם מנוחתו כבוד.

ר' אפרים דוד ליפשיץ

בפינסק.

נולד על ברכי הורים נכבדים בפינסק, ביום י"ג סיון תרכ"ח. בילדותו חנך בחדרים שונים ע"פ הסדר הישן, ומלמדיו הזו לו עתידות טובות. בשנת הי"א והי"ב לחייו כתב ספורים ומאמרים בש"ע ויראם לפני מבינים וינבאו לו כי יהיה לסופר בישראל. בהיותו בן י"ד שנים יצא מחדרים וילך ללמוד הידיעות החיות כמו שפ"ר ואשכנז והורת החשבון, וישתלם בלמוד שפ"ע אצל מורו החכם והמשכיל המצוין המטיף הלאומי ר' צבי הירש מאסלאנסקי, והוא במתק לשונו ובאהבתו העזה לשפ"ע ולארצנו העירו לחבת ישא"י ולאהבת שפתנו. בכנה"ג של הרה"ח סובאלסקי שנת 1890 (ח"ג) נדפס ראשונה שירו „הרוכל העברי". בשנת הרנ"א (1891) נדפס ב„המליץ" ספורו הראשון „בשפל המדרגה" ואח"כ ספורו „מחיל אל דחי". בשנת תרנ"ג י"ל ע"י בן־אביגדור ספורו „נקודת הכסף". בלוח „אחיאסף" נדפס שירו „שיר הערש" ובכ"י עמו עוד ספורים ושירים מוכנים לדפוס.

ר' יהודה ליב לעווין (יהל"ל)

בטאמאשפאל.

נולד בליל שמיני עצרת תר"ה בעיר הפלך מינסק להורים נכבדים (אמו

בהיותו בן חמש שנים הובא אל החדר, ובשנה התשיעית בבר למד גמרא עם תוס' ומהרש"א ויהי בקי בשלש מסכתות: ב"ק קדושין וגיטין, ויהי שוקד נפלא בלמוד התלמוד עד כי בהיותו בן י"ג שנה כבר היה בקי בע"פ בשמונה מאות דף גמרא, ואז למד אצל הרב ר' חיים זעליג איש חריף ובקי, ואצל הרה"ג המפורסם בשם „המלמד מבירז" (ר"מ דבהמ"ד החדש במינסק) ויוסף לשקוד בתלמוד ובמלאת לו שש עשרה שנה גמר את כל הש"ס ויהי נודע למופלג נעלה. בעת ההיא השיאו לו הוריו אשה מעיר הקטנה פוחאָוויטש (פ. הנ"ל) וישב שנים אחדות על שלחן חותנו הספרדי ויתעסק בלמוד „התניא" וספרי הזהר, וישם לילות כימים להגות בתורת החסידות. ובשנת העשרים לחייו נסע לגיסו הרב ר' נח מקאברין וישב שמה זמן מצער וישב לביתו ויוסף להתעסק בחסידות ובטהרה; אח"כ התעסק במסחר במינסק ביחד עם אביו שנים אחדות עד כי עבר דרך מינסק הגביר ר' אליעזר בראדסקי הי"ו, ויקחהו למורה אליו ואח"כ בא לקיוב עם הגביר הנ"ל אשר קבע את דירתו שמה ויהי לו לקוררעספונדנט ומורה ט"ו שנה. בשבתו בקיוב השתלם בשפת רוסיא ואשכנז ועוד בידיעות למודיות ויקן לו חברים מתלמידי האוניווערזיטט. בשנת תרמ"ז בא לכהן בתור נוגר בהואוָאד של הגביר הנ"ל בעיר מצער טאמאשפאל (פ. פאדאל) ושם מושבו עד עתה.

רוח הספרות וכשרון המשוררים נראו בו בעוד היה נער עול ימים בן עשר שנים, ואז כתב שירים שונים בשפת התלמוד, ובשנת הט"ו הט"ז התודע אל הרה"ח הנודע ר' דוד לוריא במינסק אשר בקשהו לבקרו בביתו ואז כתב גם שירים בשפ"ע צחה.

נדפסו מאמריו ושיריו ב„המליץ" „הצפירה" „המגיד" „הכבים" „העברי" „הקול" „השחר" „הבקר אור" „האסיף" „המצפה". בשנת תרמ"ד הו"ל את הספר „נם לגוים" ג' חלקים.

ר' אלהנן ליב (א. ל.) לעווינסקי

בקאָחאווקא.

נולד בעיר מצער פאדבערעזשע (פ' ווילנא) לאביו הר"ר צבי בשנת תר"ך. עד השנה התשיעית לחייו למד אצל מלמדים שונים ומני אז אצל אביו ז"ל שהיה מופלג תורני וגדול בהוֹרה. מנערותו הצטיין בבח זברונו הנעלה עד כי בהיותו בן עשר שנים וי"א ידע לאמר בע"פ דף גמרא בפעם הראשונה אחרי למדו. בשנות הט"ו הט"ז לחייו החל לשקוד בספרותנו ויהגה בה הרבה ויקרא ספרים מדעיים וימצא בהם ברכה, כי הב העירו את רוחו למשוך בשבט סופר ולהעלות על הגליון את הגיוני לבבו, וביותר פעל עליו פעולה עזה ונמרצה „השחר" אשר כבכורה בטרם קין בלע את כל חוברת וחוברת אשר הופיעה אור, וילמוד גם שפ"ר ואשכנז ויתעתד להכנס להגימנזיום ויבא לרוסיא הקטנה וילמוד שם שלש שנים בגמנזיום ויחלה אח"כ וישב לביתו. בשנת תרמ"ב בא לירושלים ויהי שם זמן מצער וישב לביתו. בשנת תרמ"ח נשא לו אשה ויבוא לגור בכפר גארנאסטייעווקא (פלך טווריא) ויהי שם להוכר קרקעות. אך לרגלי חקי מאי יצא משם בשנת תרנ"ג ויואל לשבת בעיר מצער קאחאווקא (פלך הנ"ל).

ע"פ מקרה החל לכתוב עברית בשנת תרמ"ט במב"ע, ומני אז ועד עתה כפעם בפעם יבואו מאמריו ב„המליץ" „הצפירה" ובמאספים שונים, וכבר יצאו לו מוניטין בעולם הספרות לפובליציסט, למספר, ולמבקר חרוץ.

הרב ר' יוסף לעווינשטיין
אב"ד דסעראצק.

נולד בעיר לובלין ב' מ"א ת"ר. נתחנך על התלמוד והפוסקים מנעוריו ויצטיין מאד בכח זכרונו הנעלה, ובעודנו נער עול ימים כתב הרבה מאמרי בקרת בחקירת ישראל ויחליף מכתבים עם גדולי הרבנים והחכמים בארצנו ובחו"ל. בשנת העשרים לחייו, היא שנת תר"ך, נתקבל לרב בעיר חראל (פ. פלאצק), ויהי שם שמנה שנים. בשנת תרכ"ח נתקבל לאב"ד בעיר זאקליקאוו (פ. לובלין) וישב שמה עד שנת התרל"ד ואז לָקח אחר כבוד להיות לרב בעיר סעראצק (פ. לאמזא), ושם הנהו עומד על משמרתו גם עתה.

נדפס ממנו: א) „ברכת אברהם" (על סדר מועד), ב) „קנה אברהם" (על ספר בראשית), וכתב מאמרים שונים במכ"ע הנוגעים להולדות גדולי ישראל וחכמיהם.

ר' יהודה הלוי לעוויק
מורה תורת הבוכהאלטונג ע"י חליפות מכתבים בברדיטשוב.

נולד בעיר קאָנאָטאָפ (פ. צערניגוב) ז' אב תרי"ד לאביו הר"ר דוב. ער השנה הי"ז למד מקרא ותלמוד ויהגה בספרי חכמה ומדע וביותר לקחה לבבו חכמת החשבון, השיעור וההנדסה, כי אביו המצוין בתורת הבוכ"ה הורהו את הדרך בחכמה זו, וישקוד בה יחד עם שפ"ר ואשכנז ויראה ברכה בלמודו ער כי הצליח לפתור שאלות קשות הנדסיות. או חבר לוח על כל האלף הששי העשוי בהשכל ודעת שהיה למראה עיני חכמים נעלים ויהללוהו. בשנת הי"ח לחייו נשא לו אשה מכפר סמייקע (פ. קיוב) ובשבתו על שלחן חותנו בודד במועדו הרבה לשקוד בש"ע שפ"ר ואשכנז וביותר בחכמת החשבון, ויכתוב גם שירים שונים ומאמרים רבים בכתובים. אחרי עבור שנים אחדות בא לעיר זאזאוו (פ. הנ"ל) לכהן פאר במשרת הבוכהאלטונג באחד מבתי משרפות היי"ש ויהי שם שלש שנים. בשנת תרמ"א הו"ל את „הלוח הנצחי" (בשפ"ר). בשנת תרמ"ז החל ללמד את תורת הבוכהאלטונג ע"י חליפות מכתבים בשדה־לבן ויצא שמו להתהלה בין מאות תלמידיו בתור מורה אמן נפלא במלאכתו. בשנה זו העתיק מושבו לברדיטשוב כי נקרא שם לכהן במשרת בוכהאלטער ראשי באחד הבאנקים. בשנת תרמ"ז נדפס בכנ"י להרה"ח שפ"ר מאמרו הגדול ע"ד תורת הבוכ"ה, וכתב מאמרים רבים ב„המליץ" „הצפירה" „המגיד" ו„הלבנון". בשנה הנ"ל הו"ל מחברתו „בית ועד לישובו של עולם" נגד ה' יעקב מארק מליבוי. עתה הוא מו"ל מאסף תלמודי וספרותי בשם „תלפיות". בכ"י עמו: и .бухгал .Практичес„ "контролеръ (ספר גדול בשפ"ר בתורת הבוכהאלטונג), „ספר המלים השלם לסוחרים", „פראקטישער ביכהאלטער", גם העתקת הספר „.Новые Матер для изученія Еврейск. Литера= "туры להרה"ח גורלאנד בש"ע.

ר' ישראל בנימין לעוונער
ביעקאטערינאסלאוו.

נולד בחדש מ"א שנת תרכ"ב בהמושבה „אהבת עבודה" (פ. יעקאטע= רינאסלאוו). בימי נעוריו למד הנ"ך וגפ"ת בישיבת הרה"ג בלאנדער בהמושבה ולאמופול. בשנת תרמ"א עמד בנסיון לפני מורי הגימנאזיום ויקבל תעודת מורים. בשנת תרמ"ג תרמ"ד החל למשוך בשבט סופרים ויכתוב מאמרים רבים במכ"ע „המליץ" ואחדים מהם נעתקו במכ"ע „רוסקי יעווריי" ליקרותם. בשנת תרמ"ו נמנה למורה שפ"ע ודת אל בביהת"ה דיעקאטערינאסלאוו ויקבל מכתבי תודה ותהלה מהשרים המפקחים על השכלת

העם. בשנת תרנ"ב הו"ל את ספרו: „רע הילדים" (חריפטומפיא) וימצא חן בעיני גדולי הפדגוגיא, וכעת הוא עורך את ספרו „דמעות ישראל" ע"ד מסעי הצלב, האינקוויזיציאן, ע"ד שנות ת"ח ות"ט וכו'. ממנו נדפסו מאמרים רבים גם ב„היום" ו„המגיד".

הרב ר' אלכסנדר משה לפידות
אב"ד דראסיין.

נולד לאביו הר"ר צבי ב' אדר תקע"ט. נתחנך בדרכי התורה והמדעים מנעוריו וילמוד תלמוד ופוסקים, חקירה ותכונה, גם לשון המדינה. בבן י"א שנה בא בברית הנשואין עם בת אחד הנכבדים מיאנאווא (פ. קאוונא) ובהיותו על שלחן חותנו שם לילות כימים וירבה לשקוד בתלמוד ופוסקים ובספרי החכמה והמדעים הכתובים בשפ"ע ויעש חיל בכל מקצעות התורה והחכמה, אח"כ בא לסלאנט ויקשיב לקח מהגאון ר' צבי הירש ברוידא אב"ד שם ומהגאון הנודע ר' ישראל ליפקין. אחרי עבור שנים אחדות שב ליאגאווא ויתקבל שם לרב ואב"ד ויהי שם למו"ץ שנות מספר, וזה כחמש עשרה שנה הוא רב ואב"ד בראסיין. כתב הרבה מאמרי תורה וחכמה בם"ע ובמאספים שונים ובם' „שיבת ציון" נמצאים מכתביו היקרים ע"ד ישוב ארץ ישראל.

אות מ.

הרב ר' שמואל מאהליווער
אב"ד דביאליסטאק.

נולד ביום כ"ז ניסן שנת ותקפ"ד. נתחנך אצל מורים טופלגים ונדולי התורה והצטיין מאד בשכלו הישר והגיונו הטוב, ויהי שוקד נפלא בכל ענפי התורה, ההלכה והפלפול, הדרוש והמחקר, ויקן לו בהם ידיעות רחבות בימי נעוריו. בעודנו אברך צעיר לימים נתמנה לרב בעיר הלובאקי ונקרא בשם „העילוי מהלובאקי", ויהי שם שנים אחדות ויתקבל לרב בעיר שאקי (פ. סיבאלק), ויהי שם זמן לא רב ויקרא לכהן פאר בעיר סובאלק. ואח"כ נתקבל לרב בעיר ראדום ויהי שם עד שנת התרמ"ד, ובשנה ההיא בחרו בו בני עדת ביאליסטאק וישימוהו אלוף לראשם במקום הגאון המפורסם ר' יו"ט ליפמאן זצ"ל, ושם הוא יושב עד עתה.

ביום כ"ז ניסן שנה זו מלאו לו שבעים שנה, וכל גדולי ישראל חבטיו ונדיביו לקחו חלק ביום החג הזה, ומעשי צדקה שונים נתיסדו בערים רבות למזכרת היום הזה. הוא אחד מהעוסקים לטובת הכלל בימינו אלה, ובפרט ברעיון הקדוש „ישוב ארץ ישראל" אשר מאז נתעורר הרעיון הזה רבות עשה למענו וישתדל לטובתו פעמים אין מספר.

נדפסו ממנו: תשובות שונות בספרים שונים, ומאמרים רבים ב„הצפירה" „המליץ" ו„המגיד". בם' „שיבת ציון" שהו"ל החכם ר' אברהם יעקב סלוצקי נמצאו מכתביו ע"ד חבת ציון וישוב א"י.

ר' מרדכי המכונה ד"ר מורטאראה
בפאדובה.

נולד כ"א אייר תקע"ה בעיר קטנה ויאדאנע (הסמוכה לעיר מאנטובה אשר באיטליא) לאביו הר"ר יוסף מגזע נדולי ארץ ונכבדיה. בילדותו למד תורה וחכמות חצוניות בעיר מולדתו ואחר כך הלך

למאנטובה ויכנס להגימנזיום אשר שם ולא ארכה העת ויגמור מורטארה את חק למודי בי"ס זה באופן היותר טוב, או הלך לפאדובה ונכנס לביהמ"ד אשר שם, ובשנת תקצ"ו סמכו מוריו את ידיהם עליו ויקראוהו בשם „מורנו הרב". בשנת תר"ב אחרי אשר נפטר הר"ר יעקב הרב דמנטובה, בחרה עדת מנטובה לרב ואב"ד את הר"ר מרדכי מורטארה. ומאז ועד עתה זה יותר מחמשים שנה הוא מכהן פאר במשמרתו זאת וכל ישעו וחפצו אך להטיב לבני עדתו ולכל בני עמו וארצו.

הו"ל ספרים רבים בעניני חכמת ישראל, והם: א) „על אמתת ספרי הנ"ך", ב) „דרשה להנכת ביהכ"נ הגדול במנטובה, ג) „הסכמת דתי הוית העולם עם ספור בריאתו בתורה", ד) „קצור יסודי האמונה הישראלית" Compendio della religione israelitico", ה) „אור זרוע" (כולל דקדוק לשון עבר, יסודי האמונה הישראלית, דה"י לבנ"י), ו) „המשפחה", ז) „סדר התפלה מהורגם איטלקי" ועוד הרבה ספרים קטנים בעשרים במספר אשר בהם דרשות יקרות ליקרת ישראל וכתב גם ב„כרם חמד" (1831) „בית המדרש" (הדר ד' וה') „אוצר נחמד" (ח"ב וג') „בית תלמוד" (ח"ב ג' וד') „אוצר הספרות" (תרמ"ח), מכ"ע „אננאלען" (של יאָסט 1840) „רעווויזטא איזראעל" (1845-47) „עדוקאַטאָרע" (משנת 1853 עד 1867) „קארריערע" ועוד רבים. בשנת תרמ"ו באשר מלאו חמשים שנה מיום שנסמך לרב הו"ל את ספרו „מזכרת חכמי איטליא" ובגלל חכמתו הרבה ועבודתו הגדולה לרבים וביחוד לבני עדתו כבדהו מלך איטליא בשם הכבוד „נגיד" (Cavaliere) וחכמי הנוצרים גם הם הכירו את ערכו ובית מדרש המדעים שבמנטובה ובויניציאה מנו אותו לחבר להם.

ר' חיים אליעזר מושקאט.

נולד י"ד שבט תרי"א בעיר לוקאוו (פ. שעדליץ) לאביו הר"ר בנימין מושקאט ממשפחה כבודה ונשאה. נתחנך בילדותו כרוב ילדי ישראל בפולין בימים ההם — על התלמוד והחסידות —, אולם בהיותו בעל כשרון שקד מעצמו על ספרי השכלה וירכוש לו ידיעה רבה בתנ"ך ובספרי הדקדוק ולפרקים שם מעינו גם בספרי החקירה הראשונים כמו ספרי הרמב"ם הרס"ג ר"י הלוי ויעש חיל. בשנת הי"ח לחייו בא בברית הנשואין וישב על שלחן חותנו וישקוד אך על התלמוד והפוסקים ומדרשים, כי בספרי השכלה לא נתנהו חותנו לעיין, ויחליף מכתבים בחד"ת עם גאונים רבים וביותר עם הגרי"ש נאטהאַנזאָן מלבוב והגאון ר"י הכהן ראפפארט מטארנאוו, ובצאתו לרשות עצמו שב לשקוד על ספרי השכלה ויכתוב מאמרים שונים ב„הצופה להמגיד", „המליץ" ו„הכרמל". בשנת תרל"ח הו"ל ספורו „תקות חנף". בשנת תרמ"ד הו"ל ספרו „ויהי בישרון מלך" (הקדש למזכרת מונטיפיורי ליום מלאת לו מאה שנה, ונתכבד מהשר במנחה ובמכתב תודה). בשנת תר"ן נסע בשיירא לא"י ואת דברי ימי מסעו כתב בספר בשם „על הרי ישראל". בשנה זו הו"ל ספרו „אדם המעלה" (ע"ד חובת החכם לאלהיו לעצמו ולעמו וחובת העם לו).

ר' מנחם מענדיל מיילעם

בפיריאטין.

נולד בעיר זו יום הפורים תרכ"ז להורים עשירים, ונתחנך ע"י מלמדים מדור הישן עד שנת הי"ג לחייו. אז נקרה לפניו מלמד אחד בעל תנ"ך ומדקדק ויחל ללמוד אתו שפ"ע ודקדוקה ובזמן מצער היה בקי בתנ"ך ויכתוב מאמרים ושירים.

כתב מאמרים שונים ב„המליץ" ו„הצפירה" ונדפס ממנו: א) „נגלה עון אפרים" (קראקא תרנ"א), „השרון" (הנ"ל תרנ"ג). בב"י עמו: א) „תולדות עם ישראל", ב) „ספורים", ג) „דער גרויסער געווינם".

הרב ר' צבי יחזקאל מיכלסאהן
אב"ד דפלונסק.

נולד בעיר בולגרייא (פ. לובלין) ט' שבט תרכ"ג. בעודנו נער עוד ימים כבר התעוררה בקרבו התשוקה להבקרת ויכתוב חד"ת רבים ויחליף מכתבים עם רבים מגדולי הדור. בקיץ שנת תרמ"ד נתקבל לאב"ד בעיר קראסני־בראד (פ. הנ"ל) וינהל צאן מרעיתו תשע שנים. בשבת נחמו שנת תרנ"ג נתקבל לרב ואב"ד בעיר פלונסק (פ. פלאצק).

נדפסו ממנו חדושים רבים בהש"ס החדש דפום ראם בווילנא (בתוך הגהות א"ז הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין), ובבמה שו"ת וספרים שונים נמצאות הערותיו והגהותיו. בשנת תרמ"ג הו"ל פי' על הגדה ש"פ בשם „דמשק אליעזר". בבת"י יש לו: „הרי בשמים" (ביאור על הריקאנטי), „מראה יחזקאל", „בית אבות" ועוד חדושים שונים.

ר' מנחם מענדיל מערלינסקי
בביאליסטאק.

נולד בעיר זיעטיל (פ. הוראדנא), בשנת תרי"ג. בשנת הי' בא לישיבת הרה"ג ר' יצחק ב"ר אשר בעירו וילמוד שם שלש שנים וידע לשחות בים התלמוד באחד הלומדים התורנים, אח"כ החל ללמוד מעצמו שפ"ע ודקדוקה ויהגה בה הרבה עד כי רחש לו ידיעה רבה בספרות המדעית. כבן י"ז השיאו אביו אשה וכאשר לא היה לו כל מוצא למחיה היה למורה שפ"ע בבתי הגבירים וישקוד גם בשפ"ר ואשכנזית ויעש בהן חיל. בשנת 1876 לקחהו הרה"ח חז"ס להיות לו לעזר בהערך מכה"ע „הצפירה" ויכתוב הרבה מאמרים גדולים ספרותיים ומדעיים ומהם: „חכמת העיר באמביי ווישביה" „הרי אררט" „הרי עטנא" „תנין הים". בשנת 1886 פתח בביאליסטאק בי"ס לילדי ישראל ושם ישב עד היום. מאמריו נדפסו גם במה"ע „מגיד משנה" „הקול".

ר' ישעיהו זאב מרגלין
בגלוסק.

נולד בעיר מצער לובץ (פ. מינסק) כ"ו תמוז תרי"ב לאביו הרה"ג ר' אברהם דוב. עד שנת הי"ח לחייו נתגדל בבית אביו והשגחתו ואז נתרש לו לאשה את בת אחד הגבירים בעיר גלוסק (פ. הנ"ל) וישב על שלחן חותנו וישקוד בתלמוד ופוסקים ויהי מוסמך להוראה מרבנים.

נדפס ממנו: „בנסת חקקי ישרון" (ג"ח) (ווילנא תרנ"א) ובכ"י יש לו הכנסת על כל הש"ס והמדרשים מסודר ומוכן לדפום.

הרב ר' אברהם יצחק משכיל־לאיתן
אב"ד דחסלאוויטש.

נולד ביום י"ז מרחשון ת"ר בעיר סמאלעוויטש (פ. מינסק) לאביו הר"ר אהרן בהגאון ר' אברהם ז"ל ממינסק (הנודע בשם „משכיל־לאיתן" ע"ש ספרו הראשון). בנערותו למד תורה בעיר מולדתו ובבאברויסק עיר מגורי אביו ואח"כ גם בישיבות שונות בעיר מינסק עד היותו לבן מ"ו שנד. אז בא לישיבת וואלאזין וישקוד שמה על התורה שנתים ימים, ויקנה ידיעה רחבה במקצעות התלמוד. בשנת הי"ח לחייו בא בבריות הנשואין בעיר מעזריטש (פ. שעדליץ) ובשבתו כחמש שנים על שלחן חותנו הרבה לשקוד

על התלמוד והפוסקים וימנה בין הפרושים אשר באיישישאק. בשנת תרכ"ד אחרי אשר כלתה ארוחתו בבית חותנו שם אל המסחר פניו כי שנא את הרבנות, אך מאיזה מקרים רעים לא ארכו ימי מסחרו. בשנת תרכ"ח עזב את ביתו ויסע ללידא וילמוד שמה שנתים ימים, ויהי מוסמך לרב מכמה גאונים. בשנת תרל"ד נתקבל לרב בעיר מולדתו סמאָלעוויטש ויכהן בה פאר מ"ו שנה, עד שנת תרמ"ט, אז לָקח אחר כבוד לעיר חאסלאוויטש עיר מושבו עד היום.

נדפסו ממנו שו"ת וחדושי הלכות בס' „חקרי הלכות" (ווילנא תרל"ה) לדודו הגאון ר' משה משכיל־לאיתן אבר"ק שומיאץ, ובס' „מלבושי יו"ט" ח"ב ובעוד ספרים אחרים וכתב מאמרים שונים במכה"ע „המליץ", ובספר „שיבת ציון" נמצאו מכתביו ע"ד רעיון ישוב א"י, ובכ"י עמו ספר „זרע איתן" שו"ת בד"ח שו"ע, „נהרות איתן" כללים בש"ס.

אות ס.

ר' יצחק סובאלסקי
בווארשא.

נולד לאביו הר"ר שמעון בעיר קאלנא (פ. לאמזא) ביום כ"ה אדר תרכ"ג, ובהיותו כבן שלש הובא לווארשא ע"י אביו שקבע את דירתו שם. בן ארבע שנים נכנס לחדר וילך ממלמד למלמד עד השנה הי"ב, ואז יצא ללמוד בפ"ע. בשנת תרל"ה כאשר בא הגאון הר"ר יוסף דובער מסלוצק לווארשא ליסד לו ישיבה העמיד את הנער על המבחן לדעת אם ראוי להמנות בין התלמידים שומעי לקחו בגפ"ת ע"ד הפלפול, ויזכה יצחק להתקבל בהישיבה ויקשב לקח מהגאון כחצי שנה. בהיותו לבר מצוה בא לוולאזין וישקוד שמה על התלמוד והפוסקים והספרות הרבנית, וגם בספרי שפ"ע שם מעינו, ויהי שם כשלש שנים. בשנת תרל"ט כתב מאמרו הראשון ב„הלבנון" ע"ד ריב הרה"ח חז"ם עם הח' הר"י נאלדמאן, ומאז החל למשוך בשבט סופרים ויכתוב הרבה במה"ע „הצפירה" ו„המליץ". ב„האסיף" תרמ"ח נדפס מאמרו הגדול „הצופה ע"פ הספרות הרבנית". בשנת תרמ"ט הו"ל את ספרו „חיי היהודי ע"פ התלמוד" (וי"ל שנית בהוספות רבות בשנת תרנ"ג, ובשנה הנ"ל נעתק בברלין גם לש"א). בשנת תר"ן החל להו"ל המאסף „כנסת־הגדולה" אשר מטרתו היתה לעשות שלום בין הרבנים והחכמים ולהכניסם לפונדק, ויוציאו לאור עד שנת תרנ"ב בד' חלקים.

ר' אברהם אבא סיראטקין
במינסק.

נולד עיוה"כ תרכ"ב בעיר הנ"ל. למד בחדרים וישיבות בעיר מולדתו עד שנת השל"ש עשרה לחייו, ומשנת הי"ג עד שנת הט"ז הסתופף בישיבת וולאזין, ואח"כ בא ללמוד בהרעאל־שולע בראוונא (פ. וואהלין). בשנת תרל"ז כתב מאמרו הראשון בהשחר „תל שהכל פונים אליו" ע"ד ישיבת וולאזין. אח"כ כתב מאמרים בהשחר שנת תרמ"ב „דבר אל המראים פנים" ו„זכיבי מות" ועוד מאמרים קטנים שלא בא עליהם עה"ח. או החל לכתוב גם בהמגיד חדשות מרוסיא ומאמרים ראשים. בשנות תרמ"ו־מ"ז כתב כמה מאמרים ראשים ב„המליץ". בספר „הכנסת" שנה שניה בא ממנו מאמר גדול „ישראל ואורייתא" ומאמרי בקרת אחרים. אחר חוהמ"פ שנת תרמ"ח

בא לליק ויהי שם עורך „המגיד" שתי שנים וחצי, ויכתוב הרבה מאמרים מבלי חתימתו. עתה הוא יושב במינסק ומתפרנס בכבוד מעבודתו עבודת מורה השפות החיות ושפת עבר.

ר' נחום סלאסטש

באדעססא.

נולד כ"ח כסליו תרל"ב בעיר סמארגאן (פ. ווילנא) לאביו הרה"ג ר' דוד שלמה. בילדותו למד מקרא ותנ"ך מאביו ואח"כ גם גפ"ת, ובהיותו כבן תשע שנים גמר את כל התנ"ך ויהי בקי בהם עד להפליא. בהיותו כבן עשר בא לאדעססא יחד עם אביו (אשר נתקבל לרב ומ"מ שם בשנת תרמ"ב) ויחל ללמוד שפ"ע ושפ"ר ויתר הידיעות וע"י כשרונותיו הטובים עשה פרי תבואה בזמן קצר. אח"כ החל ללמוד מעצמו ולהשתלם בשפות: צרפתית, אשכנזית ואנגלית. בשנת תרמ"ז בצאת „האשכול" לקח חלק בו ויערוך למענו ערך „אודיסה", וכתב מאמרים רבים בהעתונים „הצפירה" „המליץ" „האשכול" „הפסגה" „ההבצלת" ו„הזואסחאד".

נדפס ממנו: „מה יעשה האדם ולא יחלה?" (ירושלים תרנ"א), „האושר מאין ימצא" (ירושלים תרנ"ד), „בת המתיהדים ברוסיא" (וינא תרמ"ט). Мнемотехникъ עתה הוא עורך ומוציא לאור באדעססא Еврейск. Библіотека.

ר' אברהם יעקב סלוצקי

בנאוואגראדסיעווערסק.

נולד ביום ב' ער"ח ניסן תרכ"א. עד השנה התשיעית לחייו נתחנך אצל אביו ה"ר משה מאיר אשר למדו מקרא וכללי הדקדוק בסדר ישר ונכון, ומאז נמסר ע"י מלמד מופלג בתורה שלמדו גמרא ופוסקים, ויישקוד הנער על דלתי ביהמ"ד ויעש חיל בתלמוד. כבן י"ג בא ללמוד בעיר מסטיסלאב בישיבת הרב הגאון ר' בן־ציון דובנאוו ז"ל אשר הצטינה באופן למודה הטוב והמועיל ויישקוד גם על שפתנו הקדושה ויעש חיל בה. אח"כ שב לעיר מולדתו ויישמע לקח מאת הרה"ג ר"ז באסין בד' חלקי שו"ע וירבה להגות בספרי ההלכה והפלפול, וילמוד גם שפ"ר ויתר הידיעות הכוללות. בשנת תרמ"ב כתב במה"ע „ראזסוויעט" מאמרים שונים. בשנת תרמ"ד נדפס ב„המליץ" מאמרו הראשון „קנאת האמת" ואח"כ כתב ב„המליץ" עוד מאמרים שונים ע"ד מסחרי החלוקה. בשנת תרמ"ו החל לדבר במכה"ע העברים ע"ד ישוא"י ויכתוב מאמרים נעלים המעוררים את העם לחבת ציון. בחדש כסליו שנת תרמ"ז נקרא מהריל"ג ז"ל לבא לפטרבורג להיות לו לעזר בהערכת „המליץ" ויעתר הרא"י לבקשתו ויבא פטרבורגה ויהי שם עד שנת תרמ"ט. בשנת תרנ"ב הו"ל את ספרו „שיבת ציון" בדבר ישוב ארץ ישראל. בלוח אחיאסף שנת תרנ"ד נדפס מאמרו הגדול „להולדות הריל"ג ז"ל". הוא כתב ג"כ הרבה בהמגיד, ונמצאו עמו בבת"י מאמרים שונים וביאורים במקראות ואגדות. מושבו עתה בנאוואגראדסיעווערסק ועסוק הוא כעת בעריכת מאסף זשארגוני.

ר' שלמה צבי ב"ר אהרן

ד"ר סקאמראווסקי בויטאמיר.

נולד בויטאמיר י"ח תמוז שנת תרי"ח. בעודנו נער קטן הצטיין בשכלו הזך וכשרונותיו הנעלים ושמעו הלך בתור „עילוי". בשנת הי"ג בא לביהמ"ר אשר בויטאמיר, ויהי שם מן התלמידים המובהקים, עד כי כל המורים והאינספקטור (שהיה אז הרה"ח הגדול הוו"ם הי"ו) נישאו שמו תמיד על שפתותיהם ויציגוהו למופת לפני המפקח הראשי על כל בתי־ספר

הגליל (Попечитель) ולפני שר ההשכלה בבקרם את ביהמ"ד הזה, וינחל כבוד ויקר. בשנת הי"ז לחייו יצא מביהמ"ד ההוא במטבע זהב בעד חריצותו והצטיינותו. אחרי כן נסע לעיר לייפציג ונכנס לבי"מ החכמה במחלקת הרפואה ובשנת 1879 יצא משם מוכתר בתואר „ד"ר מעדיצין" אחרי הגישו את הדיסערטאציאן אשר חבר בשפת אשכנז בשם „Ueber Blutkrankheiten" אשר הקדישה למורו הפרופיס' הנודע Ludwig. אח"כ שב לארצנו ויקבל גם פה העודת ד"ר לרפואה. כתב הרבה מאמרים במה"ע: „המגיד" „מגיד משנה" „הצפירה" „המליץ" „האסיף" „יודישע פאלקסביבליא־טעק" „Русс. Ев." ובמ"ע אשכנזים.

אות ע.

הרב ר' יקותיאל ליב עליאן
אב"ד דועזמיר.

נולד לאביו הגאון ר' יעקב מקראז בעיר זו בשנת הר"ח. נתחנך ע"פ דרך התורה והחכמה מנערותו, ובהיותו בן ט"ז שנה כבר קנה לו ידיעה עצומה בכל מקצעות הספרות התלמודית וירבוש לו גם ידיעה רחבה בשפת אשכנז ועוד למודים שונים. בשנת תרל"ד בצאת אביו הגאב"ד דועזמיר ירושלימה, נבחר הוא למלא מקום אביו, ומאז יכהן פאר שמה לטובת עדתו. נדפס ממנו „גליון מהרי"ל" (ווארשא תרנ"ג) ובב"י יש לו ספרים ושו"ת בהלכה ואגדה.

ר' ברוך הלוי עפשטיין
בפינסק.

נולד בעיר באברויסק לאביו הגאון ר' מיכל בה' שבט תר"ך. בעודנו נער עול ימים בא לישיבת וואלאזין ודודו הגאון ר' נפתלי צבי ברלין הר"מ שָׂם עליו עין ביחוד להנכו ולהורותו. בשנת העשרים לחייו בא בברית הנשואין עם בת הגאון ר' אליעזר משה מפינסק וישב על שלחן חותנו ויהגה בתלמוד ובספרים מדעיים ויקבל סמיכה מדודו הגנצי"ב ומהגאון ריוד"ב מבריסק. כתב הרבה מאמרי תורה וחכמה במב"ע שונים.

נדפס ממנו: א) „נחל דמעה" הספד על מות חותנו הגאון רא"מ (ווארשא תר"ן), ב) „שפה לנאמנים" (ווארשא תרנ"ג). בב"י עמו הרבה מאמרים ספרותיים ובקרותיים בד"ת וחכמה.

הרב ר' יחיאל מיכל הלוי עפשטיין
אב"ד דנאזואדאָק.

נולד לאביו הרב הנכבד ר' אהרן יצחק בעיר באברויסק ביום העשרים לחדש כסליו שנת תקצ"ה. בימי נעוריו כבר יצאו לו מוניטין בין העילוים, ויצק מים ע"י הגאון ר' יצחק מוואלאזין באביב ימי נעוריו ויעש חיל רב, כי שקידתו הרבה ונוסף עליה כשרונותיו הנעלים עמדו לו לרכוש ידיעה שלמה בכל מקצעות התלמוד והפוסקים בהיותו עול ימים. שנים אחדות שקד על התורה בשבתו בוואלאזין, ואח"כ שב לביתו ויקח לו לאשה את בת הרב המפורסם ר' יעקב ברלין ממירא (אבי הגאון הנודע נצי"ב ז"ל) ובביתו שמש ברבנות את הגאון האב"ד דעירו ר' אליהו גאלדבערג ז"ל ויורה וידין בר"מ והוראות או"ה. בשנת תרכ"ב נתמנה לרב בעיר נאוואזיבקוב (פ. טשרניגוב) ויהי

שם שתים עשרה שנה. בשנת תרל"ד לָקח אחר כבוד להיות לרב ואב"ד בעיר העתיקה נאווארדאָק אשר רבניה גאוני ארץ מעולם, ושם משכנו גם עתה.

נדפס ממנו: „אור לישרים" (על ס' הישר לר"ת ז"ל, אך אפס קצהו), „ערוך השלחן" (ג"ח) ספר יקר ובאד נעלה כמעשה הלבושים על ד' חלקי שו"ע, ולע"ע י"ל על שהו"ט (ווארשא תרנ"א), „ליל שמורים" על הגדה ש"פ (ווארשא תרמ"ט), ובבת"י יש לו שו"ת רבות, חדושים על הש"ס ופוסקים, וס' „ערוך השלחן" בשלמות.

ר' מרדכי ערנפריז

מלבוב.

נולד בלבוב, ט"ז תמוז תרכ"ט. עד שנת הי"ג למד בחדרים שונים ויחליף מכתבים עם גאוני הדור בשנות נעוריו. בשנת תרמ"ד החל לעלות על במתי מכה"ע ויכתוב מאמרים רבים ב„המגיד". בשנת תרמ"ה החל להתעסק בלמודי חיל וילמוד שפת יון ורומי ובשנת תרמ"ז עמד על המבחן ויסתפח אל הגימנזיום השני בלבוב במחלקה הששית וכשלש שנים בקר את הבית ההוא ואח"כ בשנת תרנ"א בא להאוניברסיטה בברלין (מחלקת הפילוס') ולבית מדרש הגבוה לחכמת היהדות.

הוא כתב הרבה מאמרים במכה"ע „המגיד" „העברי" „המליץ" „החבצלת" „האור" „הזמן" „יודישעס פאלקס בלאטט" „דער פאלק פרייַנד". בשנת תרנ"ג נבחר בברלין לכגן נשיא חברת „יונג־איזרעאל" אשר עשה רבות לטובתה. ממנו באו מאמרים רבים נכבדים גם במה"ע האשכנזים „אללגעמ. צייט. ד. יודענ." „ברלינער טאג"ב" „צייט־גייסט" „צוקונפט" ועוד.

הרב ר' נחום עש אבד"ק טשענסטחאוו.

בשנת תרי"ח נולד לאביו הרב ר' דוד צבי עש בעיר ווישעגראד (פ. פלאצק). נתגדל מנעוריו על למוד התלמוד והפוסקים הראשונים והאחרונים ויעש ברכה רבה בלמודו ושמו יצא להתהלה ויקרא בשם „עילוי". בשנת תרל"ו נשא לו אשה את בת הגאון הגדול ר' שמשון ארינשטיין אבד"ק אוערקאוו אז (ועתה בקאליש), ויושב על שלחן חותנו וירבה להדש חדושי תורה בהלכתא גברתא, עד כי בשלש שנים הצליח לחבר חבורו הגדול „ציוני מהר"ן" על ארבעה חלקי הרטב"ם, שנדפסו בווארשא, אשר בו הראה מקורים נאמנים למוצא דברי הרמב"ם אשר נתחבטו בהם גדולי הגאונים לדעת מבטן מי יצאו. בשנת תרמ"ח עמד למבחן (עקזאמען) בעיר הפלך קאליש ויקבל העודה המבשרת אותו להיות לרב בפולין לפי החוק החדש ובאותה שנה נתקבל לרב לעדת ניעשאוועץ (פ. ווארשא) וישב שמה כשש שנים. בשנת תרנ"ד נקרא לכהן פאר בקהלת טשענסטחאוו (פ. פעטראקאוו), ועד היום ינהל עדתו במקל נעם, על מבועי התורה וההכמה, הצדק והישר.

מלבד ספרו הגדול „ציוני מהר"ן" על הרמב"ם שנדפס זה כבר, יש עתה בכ"י עוד חדושים רבים על הרמב"ם, וגם שאלות ותשובות להלכה ובהם חקירות עמוקות בסוגיות שונות בתלמוד בבלי וירושלמי.

אות פ.

ר' יוסף פאקראסא בקיוב.

נולד בעיר מצער ברוסילוב (פ. קיוב) ח' ניסן תרכ"ח. נתחנך ע"י מורים משכילים. בשנת תרמ"ד הכין את עצמו להכנס לבית מדרש הרבנים אשר בברסלוי ולתכלית זו התעתד בכל הלמודים והידיעות הנחוצות להתלמיד הבא לבקר את בהמ"ד הזה. אך איזו סבה הניאתהו מעשות דרכו לברסלוי, ולא שקט ולא נח עדי מצא איזו עבודה ספרותית בשנת תרמ"ט אצל ה' „שלום עליכם" בהיותו לו לעזר בעריכת הכרך השני של הספר „בית העקד לעם". בשנת תרנ"א הוציא לאור את המהדורא הראשונה למערכת המכתבים להוראת ידיעות המסחר ע"י קורדעספונדענציא בינו ובין המתלמד. נדפסו ממנו מאמרים רבים וגדולים במה"ע „המליץ" ו„הצפירה" ובהושורנאל הרוסי "Счетоводство" המיוחד לעניני המסחר. מושבו עתה בקיוב.

ר' יעקב שמואל פוכס

בקראקא, מו"ל „המגיד".

נולד בעיר ביאליסטאק לאביו הר"ר אברהם ביום א' אלול תרכ"ו. משחר טל ילדותו נתחנך על דרכי התורה והדעת ע"י אביו המופלג שנים אחדות, ובהיותו לבן י"א שנה שכר לו אביו מורים משכילים ללמדו לשון וספר, וישקוד אז על ספרי חכמה ומדע ויעש חיל בידיעת השפות: עברית, רוסית, אשכנזית, צרפתית, ועוד ידיעות שונות. אח"כ בקר כשנה אחת את הת"ת אשר בעירו, וממנו יצא לביה"ס הכללי וילמוד שם כשלש שנים. בשנת 1884 החל למשוך בשבט סופר ויכתוב מאמרים שונים ב„הצפירה" „המליץ" „רוססקי יעווריי". בשנת תרמ"ו בא לברלין ואחרי קבלו לקח מאחיו הבכור הר"ר יצחק שלמה פוכס כשנתים ימים, בא לבקר את האוניברסיטה למחלקת הפילוסופיא ויחד עם זה את בימה"ר להרב דובער פילד. בשנת 1890 היה למו"ל מה"ע „המגיד" עם אחיו הנ"ל ואח"כ לברו עד סוף שנת 1892. בחדש נאוועמבער שנת 1892 עזב את ברלין ויבא לקראקא ויחל להוציא שם מכ"ע בשם „המגיד החדש" ואח"כ בשם „המגיד לישראל" (היו"ל עד היום מדי שבוע בשבוע). בשבתו בקראקא יסד חברה נכבדה „שפת אמת" והוא דורש בה כפעם בפעם בשפ"ע או בש"א בענינים הנוגעים לקורות ישראל וספרותו.

הוא כתב הרבה ב„המליץ" „הצפירה" „הצבי" ובכת"י יש לו „חמר לתולדות דון יצחק אברבנאל" וביאור על ס' „יחזקאל" אשר אותו יעשה לדיסרטציה למען יקבל את התאר ד"ר.

הרב ר' אליהו פוסק

אב"ד דאָלהאָפאָלע.

נולד לאביו ר' משה צבי בעיר זלאטאפאל (פ. קיוב) כ"ה סיון תרי"ט. מילדותו הצטיין בכח זכרונו הנפלא ובבקיאותו הגדולה בכל למודיו השונים, עד כי בהיותו בן י"ב שנים גמר את כל הש"ס וילמוד פוסקים ויעש חיל רב ויחדש חד"ת רבים. בשנת תרל"ה י"ג אלול בא בברית הנשואין עם בת אחד הנכבדים מראחמוסטריבקי. בשנת תרמ"ד נתקבל לרב בעיר מיחיילוביקי ויהי שם שש שנים ובשנת תרמ"ח לָקח אחר כבוד לרב ואב"ד

בעיר אלהאפאליע (פ. פאדאליען) ושם ינהל עדתו עד היום.

נדפס ממנו: א) שו"ת „מור ואהלות" (לעמבערג תרמ"ו), ב) „כורת הברית" ספר יקר כולל כל דיני מילה (לעמבערג תרנ"ג). בכ"י יש עמו שו"ת וחדושים רבים, ספר על כמ' גטין וחולין ועוד.

ר' ברוך פאטין בקישינוב.

נולד בברדיטשוב י"א ניסן תרכ"ג על ברכי הורים עשירים. חנך ע"י מורים משבילים מיום בואו לחדר, ובהיותו בן שמנה שנים כבר ידע את כל כללי הנקוד והפעלים. בשנת הי"ג נקרה לפניו מורה נישוויזי חכם ומשכיל הר"ר אליהו גברילוב והוא העיר בקרבו תשוקה עזה לספרותנו, ויכתוב מאמרים שונים קטנים וגדולים וידבר מכל אשר עלה על רוחו ויעש חיל בשפתנו. בשנת תרט"ו כאשר החל מה"ע „היום" לצאת לאור ע"י הר"ר החכם הנודע קאנטאר, היה הוא לקורעספונדינט תמידי בעדו מעיר קישינוב, ויכתוב מאמרים רבים. בשנת תרנ"ב נשא לו אשה מעיר קישינוב ושם הוא עד היום סובן לחברת אחריות מאש. נדפסו מאמריו גם ב„המליץ" וב„הצפירה" הוא עתה סופר המידי מעירו.

ר' אליהו מכונה ד"ר פלעסנער

רב דאסטראוו.

נולד בשנת תר"א בעיר ברלין לאביו הרה"ג ר' שלמה. בהיותו בן שלש שנים בא עם אביו לפוזנא מקום העתיק אהלו שמה. עד שנת הי"ג לחייו נתחנך בעירו תחת השגחת אביו ז"ל, ואז הלך לעיר מהארן וילמוד אצל הגאון ר' הירש קאַלישער ואח"כ נסע לעיר גרידץ ויקבל תורה מפי הגאון ר' אליהו נומטאכער שנים אחדות ויבוא גם להאמבורג ולאלטונא וילמוד אצל הגאונים ר' מרדכי מיכאל יפה (בעהמ"ח שו"ת מוהרם יפה) ור' יעקב יוקב עטלינגער (בעהמח"ס ערוך לנר) וישב לביתו וילמוד אצל הראב"ד דעירו (הגאון ר' פנחס מענדיל לעווענ־שטאם) כשמונה שנים רצופות. אז בא לבקר את בית הספר הגבוה (אוניווערזיטעט) בברלין ואחרי שקדו שם כחמש שנים יצא מוכתר בשם „דוקטור רבינער" ותבחר בו עדת ראגאזען להיות לה לרב ויושם עליו כתר הרבנות בשנת תרל"ג ויכהן פאר בעיר הזאת עד שנת תרמ"ו, ובשנה ההיא נבחר לרב בעיר אסטראוו (פ. פוזנא) ושם עודנו היום.

כתב הרבה מאמרים בהלכה ואגדה במכ"ע עברים ואשכנזים שונים. בשנת תרמ"ט הו"ל חבור בענין „נחירה" ותח"י ישנם עוד מאמרים רבים בחכמת ישראל.

הרב ר' אליהו הלוי פיינשטיין

אב"ד דפרוזינא.

נולד בעיר מצער סטאראָבין (במחוז סלוצק) לאביו הרה"ג ר' אהרן הלוי ז' טבת תר"ג. כבן ארבע הובא אל החדר וילמוד אצל מלמדים שונים תנ"ך וגמרא ויתנכר מנערותו בשכלו הזך ובשקידתו הנמרצה בלמודים עד כי מוריו ומלמדיו הללוהו וירבו להפליג בשבחו. בהיותו בן שבע בא אביו סלוצקה להיות שמה לראש הישיבה ויקחהו אביו אליו ויתנהו ע"י המלמדים המופלגים להורות לו תלמוד ומפרשיו, ובכשרונותיו הנעלים וביותר בכח זכרונו הנפלא הצליח להיות בקי בשני הסדרים מועד ונשים בשתי שנים בעוד לא מלאה לו השנה העשירית, ויצא שמו להתהלה בכל העיר, ויתודע אז גם אל הגאון הגדול האב"ד דשם ר' יוסף פיימעהר ז"ל ובשיחתו עמו פעמים אחדות בעניני הורה שבחו מאד גם הוא וינבא לו עתידות טובות כי יהיה לגדול

בישראל. כארבע שנים רצופות עוד ישב על התלמוד ומפרשיו הראשונים והאחרונים ויעש חיל בלמודיו להפליא. בשנת תרי"ז היא שנת הי"ג לחייו בא בברית האירוסין עם בת הרב הגאון השלם ר' יצחק יהיאל דאווידזאן אב"ד דקארעליץ (בן הגאון הגדול והחכם הכולל ר' ישכר בער ז"ל האב"ד דקאפולי) ואז נוסף על שקידתו בתלמוד החל לשקוד גם על דלתי הפוסקים ראשונים ואחרונים ולהתעתד לרבנות ויעש לילות כימים ויצליח מאד בלמודיו השונים. בשנת תרי"ז שלח מאת חותנו לוואלאוין להוסיף לקח ברבוק חברים מקשיבים בהישיבה הגדולה אשר שם ושמו היה נודע להתהלה בין המון התלמידים ונתפרסם בשם „עילוי". בח' תמוז תר"ך בא בברית הנשואין ושקידתו בתורה הלכה הלוך וגדול עד כי בשבתו שנים אחדות על שלחן חותנו מלא כרסו בכל ששת סדרי התלמוד וד' חלקי השו"ע עם מפרשיהם השונים ויהי בקי בהם להפליא. בשנת תרכ"ג מת אביו האב"ד דסטראבין, והוא אז צעיר כבן עשרים שנה, ותשם עדת סטראבין עליו את כתר הרבנות להשתמש בו במקום אביו, ויהי שמה לרב שבע שנים. בשנת תר"ל בצאת מעיר קלעצק הרב הגאון הגדול והחכם ר' יהושע ראבינאוויץ (בן הגאון האמתי ר' אליהו ראגאלער ז"ל) להיות לרב בניעשוויעו, לקח הרב ר' אליהו לכהן פאר במשרת הרבנות בקלעצק ובשבתו בעיר ההיא הרבה להראות פעולתו הטובה והרצויה להועלת העיר וינהל את בני העדה במקל נעם על מבועי התורה והחסד, בהגידו בכל יום שיעורים קבועים בבהמ"ד הגדול דשם, ובהתעסקו בעניני הצדקה שבעיר. בשנת תרל"ג בטוח חותנו הגאב"ד דקארעליץ נאלץ לקבל עליו משרת הרבנות בעיר ההיא במקום חותנו ויהי שמה עד שנת תרל"ט ואז בחרתהו עדת חאסלאוויץ לרב ויהי שם חמש שנים. בשנת תרמ"ד כאשר יצא הגאון הגדול ר' ירוחם יהודה ליב פערילמאן שליט"א מפרוזינא להיות לרב בטינסק, שמה עדת ישראל בפרוזינא את משרת הרבנות על ראש הגאון ר' אליהו, ושם הוא רועה עדתו גם עתה.

חבר כמה ספרים בשו"ת והלכות תלמודיות (בב"י) ובהרבה ספרים נדפסו תשובותיו וחדושיו.

הרב ר' חנוך הענדיל פרידלאנד
אב"ד דלאפיטש.

נולד בשנת תר"י בעיר סמילאוויטש (פ. מינסק) לאביו המופלג ר' מרדכי אשר חנכהו ע"פ דרך בני הדור הישן, וילמוד אך תלמוד ויעש חיל רב ויקרא „עילוי". בשנת תרכ"ד בא לוואלאוין וילמוד שם שנה ואח"כ באשר יצא הגאון ראב"ד מוואלאוין להיות לרב בסלוצק, נסע העלם לסלוצק ויקשב לקח מאת הגאון הראב"ד. בשנת הי"ח לחייו בא בברית הנשואין עם בת הנגיד ר' שלמה הרדישצער (גיסו של הגאון ר"ג תנחום ממינסק) ואח"כ נסע לשקלאוו וישמע לקח מאת הגאון הנודע ר' יהושע ליב דיסקין (שהיה או אב"ד שם). בשנת תרל"ו היה לר"מ בבהמ"ד „שואבי מים" במינסק, ובשנת תר"מ נתקבל לרב בעיר לאפיטש (פ. מינסק), ושם עודנו היום.

נדפס ממנו ספר „דברי חנוך" הלכות שונות (לעמבערג תרמ"ד). בספר „שיבת ציון" יש מכתבו היקר ע"ד וישא"י ובבת"י יש לו כפר על חמשה ח"ת המוכן לדפוס, ועוד חד"ת ושו"ת.

הרב ר' דוד פרידמאן
אב"ד דקארולין. פינסק.

נולד בשנת תקפ"ט ובהיותו ילד בן ט' שנים יצא שמו להתהלה ויקרא בשם

„עילוי מופלג", כי ידע אז לשחות בים התלמוד ומפרשיו באחד המופלגים המצוינים. בשנת הט"ו לחייו לקחהו לחתן לבתו הגביר הנודע הר"ר שמריהו צוקערמאן ממאהילוב וישב על שלחן חותנו הגביר ויושם לילות כימים ויישקוד בעיון רב ונמרץ בתלמוד ופוסקים ויהי לגאון גדול בתורה ולא הניח ידיו גם מספרי הבמה ומדעים. בשנת תרמ"ט נקרא להאספה הכללית לחו"צ אשר בקאטאוויץ, ובשנת תרנ"ד נבחר לועד הרבנים בפטרבורג, וזה כשלשים שנה אשר יכהן פאר בקהלת קארלין במשרת הרבנות במקום הגאון ר' שמואל אבי־גדור תוספאה, ומאז מת הגאון ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ האב"ד דפינסק ימלא גם כהונת הרבנות בפינסק. נדפסו מאמריו בהרבה מכ"ע העברים ועתה מבין לדפוס ספר גדול שו"ת על ד' חלקי שו"ע.

ר' יצחק ליבוש פרץ בווארשא.

נולד בעיר זאמאָשץ (פ. לובלין) ל"ג בעומר 1854. נתחנך בדרך החסידות וילמוד בחדרים שונים מקרא ותלמוד. ובהיותו כבן חמש עשרה שנה שקד על ספרי השכלה עברים ויעש חיל בשפתנו הקדושה ויכתוב מאמרים מליצות ושירים שונים, אח"כ החל להגות גם במדעים וילמוד את השפות: רוסית, פולאנית ואשכנזית. בשנת תרל"ד בא לווארשא ויחד עם הח' ליבטענפעלד הו"ל מאסף „ספורים בשיר" וישב שמה כשלש שנים וישב לביתו. אז אמר ליסד בי"ס עברי בעירו אך מחמת קנאים אשר אמרו לגדותו נתבטלה מחשבתו. בשנת תרנ"א בא שנית לווארשא וישתקע שמה, ויהי למו"ל את המאסף השארגאני „יודישע פאלקס־ביבליאטהעק" „ליטעראטור אוג לעבן" „יום־טוב בלאָטלעך" ועוד.

כתב ספורים ופולייטונים רבים במכה"ע „המליץ" ו„הצפירה". ובשנה זו הו"ל מאסף בשם „החזן" עם ה„עגב" (שירים).

אות ק.

הרה"ח ר' חנוך יהודה ד"ר קאהוט
בנויארק.

נולד ביום כ"ד לחדש זיו תר"ב בכפר פעלעגהאזא אשר במסבי פעשט בירת אונגארן לאביו הר"ר יעקב נצר מגזע היחס. עד השנה השמינית לחייו לא ידע גם היסודות הראשיים מלמוד העברי והכללי, כי מצב אביו הרע לא נתנהו לשים עין על חנוך בנו. במלאת להנער ח' שנים העתיקו הוריו מושבם לעיר Kecskemet ושם נכנס הנער לבי"ס למתחילים של ה' דויטש במחלקה הראשונה, ושקידתו הרבה עמדה לו לגמור את חק למודיו שם בשלש שנים, ונוסף ע"ז רכש לו בקיאות גדולה בתנ"ך וידיעה רבה בהלמודים הנלמדים בשתי המחלקות הראשונות של הגימנזיום, ויכנס להגימנזיום בעירו וילמוד שם שנים אחדות עד גמרו את למודי המחלקה השביעית, ואז בראותו כי צר לו המקום, וכי כבר נלאה נשוא את הענוים הקשים אשר יעונה על ישרתו ועל תמתו את האלהים, עזב את עיר מושבו זו, ויולך לעיר הבירה בודאפעסט ויכנס להגימנזיום האשכנזי העירוני, וישקוד ביחוד על למוד שפת אשכנז (כי עד הנה היו למודיו בשפת אונגארן) ויבקר גם את הגימנזיום של

של המטשלה. בשנת 1861 בא קאהוט לברסלויא ויכנס לבימ"ד הרבנים של פראנקל וישם שם קאהוט לילות כימים לשקוד על דלתי החכמה והתושיה, ובשנת 1865 השיג תעודת־חכם (דאקטאר דיפלאָם) ומאז הבין א"ע לכהונת מטיף ויקדיש עתותיו אך ללמודי התלמוד, ועדת מארנאוויץ אשר בשלעזיען העליונה בחרה בו לרב ומטיף ותשלם שברו מאה טהאלער לשנה, ויהי שם קאהוט שנה אחת וישב אח"כ לברסלויא להוסיף חכמה ודעת ולמען יהיה לו מוצא למחיה כתב מאמרים להמבה"ע של החברה המזרחית באשכנז „Zeitschrift der deutschen-morgenländischen Gesellschaft" ועוד מאמרים למבה"ע אונגארים שונים אשר משכו אליהם עיני הקוראים, וביחוד עין עדת ישראל אשר בעיר שטוהל־וויסענבורג אשר קראתהו קודם הפסח בשנת 1867 לכהן פאר בכהונת רב ומטיף ויהי שמה כשמונה שנים ואח"כ נקרא לשבת על כסא הרבנות בעיר פינקירכען ויהי שמה מן שנת 1875 עד שנת 1883. בשבתו בערים ההן החל כבר להתעסק בעבודתו הרבה סדור ספרו הגדול „ערוך השלם" וישם בו מעינו יומם ולילה. בשנת תרמ"ה בחדש מאי בא קאהוט לנויארק אשר נקרא שמה מעדת „אהבת חסד" לכהן פאר בכהונת רב ומטיף במקום הד"ר אדלף היבש, וגם שם הרבה לשקוד בעריכת ספרו הגדול הנ"ל, ובשנת תרמ"ט — אחרי אשר עבד בו חמש ועשרים שנה — נגמר הספר כלו לטובת ספרותנו אשר בו תתפאר, ומאז ועד עתה הוא עומד על משמרתו משמרת הקדש בנויארק לעשות גדולות עם היהדות וספרותה. *)

הספרים אשר חבר הם כשלשים במספר מלבד ספרו הגדול „ערוך השלם".

ר' מנחם מענדיל הכהן קאפלאן

בווארשא.

נולד בעיר סאפטין (פ. סובאלק) ביום טו"ב טבת תר"כ. בנערותו למד בעיר מולדתו תלמוד ופוסקים גם תנ"ך ודקדוק שפ"ע. בשנת תרי"ט בא לגראדנא ושם החל ללמוד גם למודי חול. בשנת תרכ"ב החל להשתכר ממלאכת הוראת־שעות, ויכתוב מאמרים שונים ב„המגיד", ואח"כ ב„המליץ" „העברי" „הקול" ו„הצפירה", ויחתום שמו בעלום ר"ת „מבי"ן". בשנת תרל"ט בא לווארשא. בשנת תר"ן הו"ל ספרו „יוסף לקח" (ספר מקרא לילדי בני ישראל) גם באו מאמריו בהכנה"ג להרה"ח סובאלסקי ובס' „גן פרחים" להרה"ח טוהר"י מוח.

הרב ר' אליהו קלאצקי

אב"ד דברעזי.

נולד בעיר אשפאל (פ. קאוונא) כ"ב מ"א תרי"ב ונתחנך ע"י אביו הרה"ג דשם בעת ההיא. בהיותו בן ח"י שנים לקחהו לחתן לבתו הגאון המפורסם ר' ברוך מרדכי ליפשיץ אב"ד דשעדליץ וישב אצל חותנו וישקוד בתלמוד ופוסקים ויהי מוסמך להוראה. בחדש אדר תרמ"א נתקבל לרב בעיר ברעזי (פ. הוראדנא) ושם יכהן פאר גם עתה.

נדפס ממנו: א) שו"ת „אבן הראשה" (ווארשא תרמ"ו), ב) שו"ת „אמרי שפר" (ווארשא תרנ"ד) ובכ"י יש לו עוד ספרים ושו"ת.

---

*) אהה לשבועה כי באה! כי ביום כ"ג אייר ש"ז עלה לשמים הרה"ח הגדול הזה לדאבון לב כל חכמי ישראל וכיפריו, תנצב"ה.

הרב ר' אברהם בנימין קלונער

בבראדי.

נולד בשנת תר"א לאביו הגאון הנודע ר' שלמה קלונער האב"ד דבראדי. בעודנו נער קטן עוד ימים התנבר בשכלו הק' והגיונו הישר ויהי תלמיד חרוץ שואל וכישיב באחד המופלגים הישישים, עד כי בהיותו בן עשר שנים כתב חדושי תורה ופלפולים שונים לאביו הגאון והוא נתן להם מקום בספרו „מלי דנזקין". רבי תורתו נדפסו בשו"ת וספרים שונים כמו בספר „אבן העזר" לאביו הגאון (נדפס בלבוב) בהגהות „חכמת שלמה" ובספר „לקומי צבי" מהגר"ץ הורוויץ ובס' „ברכת משה" להגאון ירושלימסקי מקאטינקא, ובספר „דברי דוד" להגרד"צ אפרתי מווישטעבסק, ונמצא בכת"י חבור על ארבעה חלקי שו"ע בשם „שערי בנימין" העומד לדפוס.

אות ר.

ר' יהודה ליב (לעאן) ראבינאוויטש

מו"ל „המליץ".

נולד ביום ב' ר"ח שבט שנת תרכ"ב בעיר הקטנה ברעסטאוויטץ (פ. הוראדנא) לאביו הר"ר אברהם. בהיותו ילד רך בן שלשה ירחים נשאר יתום מאביו, ותשם אמו עיניה לטובה עליו ותשתדל להורותו דעת ותושיה, ותתנהו ע"י מורים מופלגים ללמדו תורה וגפ"ת ואחד מהם היה ר' זלמן זופראן אשר הצטיין בסדורו ומשטרו, ויעש חיל בלמודו כי ברכו ה' בכשרונות טובים ונעלים מאד. בהיותו בן י"ג שנה חדל ללמוד אצל מלמדים ויצא ללמוד בעצמו. בשנת תרל"ד הלך להישיבה אשר בטיר ואה"כ לוואלאזין וישקוד שמה על דלתי התלמוד והפוסקים שתי שנים. בשנת תרל"ז בא אל מקלט הפרושים אשר באיישישוק ויתפרסם ל„עילוי" ושמו יצא לההלה, ואז התעוררה בקרבו התשוקה ללמוד חכמות ומדעים ויהיו לו לעינים בזה כפרי ההכמים הו"ם רצ"ה ראבינאוויץ וכמיהם, וירבוש לו ידיעה רבה ורחבה בכל הספרות העברית החדשה, ויהי נודע למליץ נשגב וסופר מצוין. אחרי כן עזב את איישישאק חשיג משרה במסחר עצים בפלך הוראדנא ויהי שם כשנה, ובהיותו ביער בדד וגלמוד למד בשקידה עצומה לשון צרפת וידיעות שונות, וכבלות השנה לקח לבית אחד העשירים להיות אצלו למורה שפ"ע ושפ"ר, אשכנזית וצרפתית. שלש שעות ביום עבד אז עבודתו ויתר העת הקדיש אך לחכמה להתורה ולתעודה והבין א"ע לבוא לבימ"ד הגבוה. בשנת תרמ"א בא לקעניגסבערג ונכנס לביהמ"ד לחכמת הרפואה ויתמהמה שם שתי שנים ומאהבתו העזה לחכמת הפיזיק עזב למודי חכמת הרפואה, ויחל לברוא מכונות חדשות, וחפצו הצליח בידו למצוא מכונה קטנה שסבבה על צירה ע"י קוי השמש. בשנת תרמ"ד בא פאריזה ונכנס לבימ"ד החכמה „סרבנה" ויעש חיל רב בהמצאותיו החדשות, ויהי שם אחד מראשי המיסדים החברה „בני ציון". בירח אדר תרמ"ח נקרא לבוא אל בימ"ע „המניד" להיות לעורך המה"ע ויהי שם כשלשה ירחים ואח"כ בא למאסקווא, ושמה בא בברית הנשואין עם עלמה משכלת אחת לבית סאקאלאווסקי בחדש טבת תרמ"ט, ובירח אדר שב פאריזה ויצג מכונותיו בשער

המצבה הכללית ומשלת צרפת בבדתהו בעדן ב„מטבע של זהב". בשנת תר"ן נקרא מהרה"ח ארז לבוא לפטרבורג להיות לו לעוזר ראשי בעריכת המליץ, ובשנת תרנ"ג אחרי מות ה' ארז היה הוא לעורך ומו"ל „המליץ".

נדפסו ממנו הרבה מאמרים בטכ"ע שונים, ובהמליץ נודע בשם „איש יהודי".

ר' יצחק ראבינאוויטש

איש קאוונא.

נולד ביום שמחת תורה ש' תר"ז בעיר קאוונא. נתחנך ע"י מורים מבני הדור הישן שלא ידעו שפתנו ודקדוקה, והלעיטוהו הנ"ך ונפ"ת באין סדרים ומשטרים, וע"כ מעטה היתה ידיעתו בתנ"ך; אך בב"ז ברכו ה' בלב רגש מנעוריו ובכשרון ספרותי נעלה מאד מאביב ימיו, ובהיותו נער בן שתים עשרה שנה כבר נסה ידיו לכתוב מליצות ושירים וחזיונות בשפת קדשנו. בהיותו נער בן י"ד שנה נקרה לפניו להכיר את הסופר האדיר מאפו ויבקשו הח' מאפו להראות לו מפרי ידיו וממעלליו, וימלא הנער ראבינ' את בקשתו עד מהרה ויכתוב לו מליצה ושיר, וישם מאפו עיניו למובה עליה ויגד לו כי הוא רואה בו ברכה וכשרון נעלה, אך באשמת מורים מתעים לא הבשילו אשכלותיו ענבים, ויציע לפניו כי יבוא אליו יום יום אחר למודו והוא ילמדו עברית, ויעתר הנער לבקשתו וילך אל החכם מאפו שנתים ימים ויקשב לקחו בשפת עבר ודקדוקה ושפ"א, ויכתוב שירים וחזיונות ויעש חיל בשפ"ע. אח"כ שלחתו אביו לעיר סאפאיועשאק ללמוד גפ"ת אצל הרב ר' שמואל מאיר ויהי שם זמן מועט. בשנת תרכ"ה (1865) בא לווילנא ויתעתר להכנס לבימ"ד הרבנים ופתאם מחלה עברה על נפשו אשר אלצתהו לשוב קאוונאה. בשנת תרכ"ז היא שנת העשרים לחייו בא בברית הנשואין עם עלמה אחת כבודה מטעלז (פ. קאוונא) ובהיותו על שלחן חותנו שקד בתורה ובחכמה ויתהלך כדע כאח את החכם והמשורר הנפלא גארדאן ז"ל, וישב בעיר טעלז כעשרים ושתים שנה, ומאז התגורר בערים שונות לרגלי פרנסתו ועתה הנהו באמריקא.

נדפסו ממנו שירים שונים גדולים וטובים במה"ע „המליץ", ב„הבקר אור" „האסיף" „הכנסת" „הכרם". בשנה העברה יצא לאור ספרו: זמירות ישראל.

הרב ר' נח ראבינאוויטש

אב"ד דשאדאווא.

נולד בעיר זיטיל (פ. הוראדנא) ביום ג' אדר שנת תקצ"ח. בהיותו בן שש מת עליו אביו הר"ר יחיאל מיכל, וילמוד אצל מלמדים שונים גפ"ת עד שנת הי"ג, אח"כ עזב את עיר מולדתו ויסע וואלאזינה וש"ב הר' יצחק עפראן אספהו אל ביתו ויכלכלהו בכל מחסוריו, ויקשב לקח מהגאון האדיר ריוד"ב בוואלאזין שלמד אתו ביחידות. בבוא הגאון הריוד"ב לשבת אח"כ על כס הרבנות בסלוצק לקחהו אליו ויהי בביתו למורה ודיין. בשנת תר"ל נתקבל לרב בעיר טורעץ (פ. מינסק) ויהי שם שתי שנים ואח"כ בשנת הרל"ג יצא לשבת על כה"ר בעיר סעליב (פ. הנ"ל). בשנת תר"מ בא לטימקאוויץ ויהי שם לרב עשר שנים. בשנת תר"ן נתקבל לרב בעיר שאדאווא (פ. קאוונא).

חבר: „התורה והמצוה" על תרי"ג מצות (ווילנא תרכ"ד), „מי נח" חידושים על הח"א, „תולדות נח" ח"א (דרושים שונים ונעלים), „תולדות נח" ח"ב.

הרב ר' יחזקאל ראטנער

במאהילוב.

נולד בשנת תק"ץ. חבר „יבשר

טוב" „מבשרי אחזה" (שו"ת), „בן בוזי" (ביאור על פרקי אבות), „פרחי עץ יבש" (ביאור על הגדה ש"פ), ובכת"י עמו עוד ספרים על שו"ת וחדושים על ש"ס בהלכה ואגדה. הגאון הזה אצלו תורה וגדולה תקוננה, חכמה ועושר, ומעולם לא עשה את הרבנות קרדום לחפר בה, ולא אבה לשים עליו משרת הרבנות אשר הולמתו באמת, ואדיר כל חפצו אך להרבות תורה וחכמה בהיותו בודד במועדיו, והוא אחד מהעוסקים בצרכי צבור הראשיים בעירו והמיד משתדל להיטיב לאחיו האביונים.

הרה"ג ר' בניטין ריבלין
אב"ד דטולטשין.
נולד לאביו הרר"י אייזיק (מנבדי הגאון ר' בניטין ריבעלעם) בעיר שקלאוו (פ. מאהילוב) בשנת תקצ"ד. מילדותו התאבק בעפר ת"ח דעירו ובמלאת לו י"ד שנה נסע וואלאזינה וישקוד שם בלמודי תלמוד ופוסקים עד שנת הי"ז לחייו. בשנות תר"כ—ב החזיק ישיבה בעיר מינסק. בשנת תרכ"ה נתמנה לרב ואב"ד בעיר טולטשין (פ. הנ"ל), ומאז ועד עתה רועה הוא לעדתו ועובד את משמרתו באמונה.

נדפס ממנו: „בית בניטין" (תרכ"א). הרבה חדושים והגהות ופירושים בש"ס ופוסקים נשרפו אצלו בהשרפה שהיתה בטולטשין בשנת תרנ"ב.

אות ש.

ר' נחום זאב שחור
רכטעה"ט ביעקאטערינאסלאוו.

נולד בעיר ווילנא בשנת ת"ר לאביו הר' מרדכי המתיחס למשפחת המהר"ל מפראג ז"ל. אביו חנכו בדרך הדת והדעת ויתנהו לשמוע בלמודים בבימ"ד הרבנים אשר בווילנא, וב"ן השבע עשרה לחייו נמר את חוק למודו שם. אחרי שנים אחדות הפקד למורה שפת אשכנז ודת אל בביה"ס להטמשלה בפאוולאָגראד, ויעמוד על משמרתו עד שנת 1864, ומאז הפקד למורה דת אל ושפ"א בעיר הפלך יעקאטערינאסלאוו, ואח"כ למורה דת אל בהגימנאזיום לנערים ולנערות, ובהצטיינו במלאכתו באמונה נתכבד מהטמשלה באותות זהב וכסף לשאתם על צוארו. בשנת 1870 בחרה בו קהלת ישורן אשר ביעקאטערינאסלאוו להיות לה לסגן הרטע"ה, ובשנת 1876 — לרב מטעה"ט, ואת משרתו ואת הנהו נושא גם היום. בשנת תרמ"ב קבל מאת הקיר"ה ע"י שר הפנים תודה וברכה על ברכתו שאצל לו ליום עלותו על כסא המלוכה, ומהכהן הגדול פלאטון הקיובי קבל תמונתו לאות זכרון אהבה.

הוא כתב הרבה מאמרים במכה"ע „הכרמל" „המגיד" „המליץ" „הצפירה" „וואסחאד" „רוססקי יעווריי" ובמכה"ע היעקאטערינאסלאווי נדפסים מדבריו (рѣчи) כפעם בפעם.

הרב ר' יוסף זכריה שטערין
אב"ד דשאוויל.

נולד בשנת הקצ"ד לאביו הגאון ר' נתן שטערין בעיר וולאדיסלאוואָו. מראשית ימיו נכר בכח זכרונו הנפלא עד כי היה יודע להגיד בעל פה את כל אשר למד, ונתחנך על ברכי אביו הגאון ויקשב ממנו לקח בנפ"ת ויע"ז חיל רב ויהי נודע לעילוי גדול. בהיותו כבן שבע עשרה

שנה לקחתו הגאון הנודע ר' מרדכי גימפל יפה מרווינאי לחתן בעד בתו. בשנת תר"כ בהיותו צעיר לימים כבר בא בכתובים עם גדולי הרבנים ויחדש חדושים בחריפות נעלה ובבקיאות נפלאה. בשנת תרכ"ב בחדש מ"א נתקבל לאב"ד בעיר שאוועל (פ. קאוונא) ושם מושבו עד עתה. הוא כתב הרבה מאמרי תורה וחכמה במב"ע „הלבנון" ובשאר מאספים.

נדפסו ממנו „זכר יהוסף" חדושים על הש"ס (ווארשא תר"כ), „ביאור על שה"ש" (ווילנא תרל"ד), ובב"י יש לו „זכר יהוסף" ח"ב ושו"ת וחד"ת רבים.

ר' אריה ליב (לעאן) שיינהויז
במעמעל.

נולד בעיר ראדאָשקאָוויץ (פ. ווילנא) ביום ב' חוהמ"ס תרכ"ו. עד שנת הט"ז לימי חייו נהחנך ע"י מורים משכילים, ויעש חיל בלמודיו תורה ודעת יחדו, ומאז — בשנת תרמ"ב — החל להתעסק במסחר אביו מסחר העצים. בשנת תרמ"ה יצא ראשונה על במתי מכה"ע ויכתוב מאמר יקר ונעלה „חשכת לילה ואור בקר" (המגיד), וירבה לשקוד בתורה וחכמה ויכתוב מאמרים שונים בהמליץ והצפירה. בכנס"י התרמ"ז להחכם שפ"ר נדפס מאמרו הנעלה „נגהות מאפל". בשנת תרנ"א נדפסה (ע"י בימ"ע „המגיד") מחברתו „שקר רדפוני" (רדיפות התלמוד בימי הבינים).

בישנה זו נשא לו אשה במעמעל ממשפחה נכבדה, ושם הוא יושב עתה ועוסק בתורה וספרות ומסחר, ונמצא אצלו בכתובים ספר „ללמוד וללמד", ו„לקורות החנוך לפנים בישראל" ובקרוב יצאו לאור.

ר' דוד שיפמאן בזאמושץ.

נולד בעיר הנ"ל ביום אחרון של פסח תקצ"ה. כבן שלש שנים הובא אל החדר ויולך ממלמד למלמד עד כי כביר מצאה ידו בתלמוד ופוסקים ויעש לו חיל גם בש"ע ודקדוקה ובספרי חכמה ומדע. בהיותו בן י"ח בא בברית הנשואין בעיר שעברשין (פ. לובלין) ושמה התודע אל הרה"ח רייפמאנן ויתהלך אתו כרע ואח ויעורר את רוחו להבקרת. בשנת 1875 פתח ברשיון הממשלה בי"מ ספרים בעירו ומזה ימצא מחיתו בכבוד.

כתב הרבה מאמרים ב„המגיד" „המליץ" „הצפירה" ו„היום". בב"י עמו ספר יקר הכולל ביאורים והגהות על הראב"ע.

הרב ר' אייזיק ליב שפירא
אב"ד דקוזניצא.

נולד בעיר קיידאַנאָוו (פ. מינסק) ביום כ"ד אייר תרי"ח על ברכי הורים עשירים. אביו מת עליו בילדותו ויסע לעיר טעלז וימצא מחסה בבית דו"ז הגאון ר' יהושע העליר אשר הורהו דרכי הלמוד ויחנכהו גם בדרוש. בהיותו כבן שבע עשרה נשא אשה מעיר שאקי (פ. סובאלק) ובשבתו על שלחן חותנו שלח ידיו במסחר ויאבד את כספו, ויאלץ לקחת עליו את משרת הרבנות בעיר אדעלסאן ויהי שם משנת תרמ"ז עד שנת תרנ"ב. בשנה ההיא מת גיסו האב"ד דקוזניצא ויקבלוהו אנשי העיר הזאת עליהם לרב, ושמה ישכון עד היום.

נדפס ממנו: א) „אלומת עלומים" (ווילנא תרמ"ב), ב) „שרני טובא" (תרנ"ב), ג) „נם פך השמן" (תרנ"ג), ד) „לקוי המאורות" (תרנ"ד), ובב"י עמו עוד ספרי דרוש והלכה שונים.

הרב ר' אליקום שלמה שפירא
ראב"ד דהוראדנא

נולד בשנת תקפ"ג. בנעוריו

נהחנך אך על התלמוד לבד ובכח זכרונו הנעלה קנה לו שם „עילוי" בילדותו. בהיותו בן ט"ו—ט"ז החל ללמוד גם מדעים שונים וביותר דרכה להגות בחכמת החשבון ויכתוב גם בשפת המדינה. בהיותו כבן שלשים נתקבל לרב ואב"ד בעיר איישישאק (פ. ווילנא) ויהי שם שנות מספר וינהל עדתו במקל נעם. בשנת תרמ"ה נתקבל למו"ץ ראשי בעיר הוראדנא וכל יושבי העיר כיהודים כנוצרים מכבדים אותו בגלל חכמתו וישרתו.

חדושיו נדפסו בספרים ושו"ת שונים ובב"י יש עמו חדושים בש"ס ופוסקים.

ר' דוד בנימין הכהן דאקטור שפירא
בדווינסק.

נולד בעיר ציעשנוב (נאליציען) ערב סכות תר"ו. כבן שש הובא לחדר ויצטיין גם אז בשכלו החד. וכה הלך מחיל אל חיל עד שנת החמש עשרה, ויאסוף תורה וחכמה אצל מלמדים ומורים מומחים ומובהקים. בשנת תר"ך כאשר נתמנה אביו הרב הגאון ר' ישעיהו מאיר כהנא לאב"ד בעיר טשארטקוב יצא עם אביו וילמוד ממנו תורה ויעש חיל להפליא. בשנת תרכ"ה בא בברית הנשואין עם בת הגביר המפורסם ר"י הורוויטש מדינאבורג (דווינסק) ויוסף לשקוד על דלתי החכמה והמדע. בשנת תרל"א נסע לוויען להקשיב לקח בחכמות חצוניות, ויהי שם כשנה, ויהי אח ורע להחכם ר"פ סמולינסקין ז"ל. בשנת תרל"ב נסע להאללע אשר בואכסען ושם החל ללמוד תורת הרפואה. בש' תרל"ג נכנם להאוניווערזיטט בווירצבורג (באיערן) ומשם יצא מובתר בתואר „דוקטור דער מעדיצין, חירורגיע אונד געבורטסהילפע". בשנת תרל"ו בא לפטרבורג ויבקר את האקאדמיע לחכמת הרפואה והנתוח, ובשנת תרל"ח יצא משם מובתר בתואר ד"ר ברוסיא. כתב הרבה מאמרים במב"ע שונים, ב„הטליץ" „המבשר" „הבקר אור" „גארטענלויבע" „נ. פ. פרעסע". ב„התלפיות" אשר יצא לאור ע"י החכם לעוויק נמצא ממנו מאמר מאד יקר ונעלה. מושבו עתה בדווינסק.

ר' אריה ליב פיינשטיין בבריסק דליטא.

נולד בעיר קמנה דמאטשוב במחוז בריסק ביום ב' שבט שנת תקפ"א. בהיותו בן חמש שנים למד חומש עם פרש"י כסדר וידע בע"פ את כל הספר משלי, כבן שבע החל ללמוד גמרא וילך מחיל אל חיל עד כי בזמן קצר בקי היה בהרבה מסכתות וישם פניו ללמוד הפוסקים ויעש חיל גם בו ויהי נודע בשם „עלוי", ובכל העת ההיא לא הניח את ידיו גם מלמוד תנ"ך ושפ"ע ודקדוקה ויכתוב אגרות מליצה צחות על טהרת לשוה"ק, בשנת תקצ"ו היא שנת החמש עשרה לחייו הכניסוהו הוריו לחופה עם בת שוע וסוחר נכבד ר' מיכאל לייפסיקער מביאליסטאק (היא האשה הכבודה אשר עמה יראה חיים גם עתה), וישב על שלחן חותנו כחמש שנים ויהגה בגפ"ת ופוסקים בפלפול עמוק ויכתוב הרבה חדושים בשו"ע חו"מ שהיה שגור בפיו. אח"כ אבד את כספו ויאלץ לקבל עליו משרת מנהל וסוכן בעסקי גביר אחד בביאליסטאק, ויבוא לרגלי עסקיו לעיר בריסק וישתקע שמה. ולרגל המלאכה אשר לפניו עם שרים ונכבדי ארץ הוכרח ללמוד שפת רוסיא, פולנית ואשכנזית, תחת אשר לפנים שנא את המודים החיצונים. אח"כ החל לסחור בעצמו וה' הצליח בידו ויעש חיל רב, ויהי לגבאי ומנהל בעסקי העדה בעירו, ויכלכל את כל ברוח דעת וצדק וישא חסד גם בעיני שרי העיר ונכבדיה בעד פעולותיו הטובות לעדתו.

בשנת תר"ל הו"ל ספרו „אלף המגן" ביאור על הגדה ש"פ (ווארשא), ובשנת תרמ"ה הו"ל ספרו „עיר תהלה", ובכ"י עמו ס' „פורת עלי עין" (ביאור על עין יעקב), „עשרה יוחסין" וס' „תלפיות" כולל ביאורים וחדושים בתנ"ך תלמוד ומדרשים, וכתב מאמרים רבים תלמודיים מדעיים וספרותיים ב„המליץ" „הצפירה" „המגיד" „האסיף" ועוד.

הרב ר' ישראל ברוך מערענלענדער ז"ל מווארשא.

נולד על ברכי הורים עשירים ונכבדים מגזע הגאונים הש"ך והגאון מוהר"ר מאיר אייזענשטאדט (בעהמ"ח ס' „פנים מאירות") בשנת ותקע"ט, מאביב ימי חלדו נתגדל בתורה ויראה וירבה לשקוד בתורה יומם ולילה ויקן לו ידיעה רחבה ועמוקה בהספרות התלמודית אח"כ החל להגות בספרי הפוסקים בשקידה נמרצה ויהי בקי בהם כאחד מגדולי הדור, את הרבנות לעשות קרדום לחפר בה שנא מעולם, וע"כ שם בעוריו פניו אל המסחר ויהי לאחד הסוחרים הגדולים והנכבדים ושמו יצא להתלה, ובההעסקו במסחר גם אז קבע עתים לתורה ויגיד שעור בגפ"ת לפני תלמידים רבים מבינים ומקשיבים, בשנת תרכ"ה הסיר מעל שכמו את עול המסחר ויקדיש את עצמו אך לתורה ועבודה, צדקה ומע"ט, ויסגף את גופו בתעניתים, בשניו האחרונות יסד בווארשא ישיבה גדולה ונכבדה ויתמוך אותה בעזרתו הרוחנית והחומרית ויעמיד תלמידים למאות אשר היו למופלגי תורה, בן שבעים ושתים שנה (את מספר ימיך אמלא) נאסף הגאון הצדיק הזה בווארשא ביום א' ד' כסליו התרנ"א. גדולי נכבדי העיר וסוחריה כולם הלכו ללוותו אל בית עולמו ורבים מהרבנים הספידוהו כהלכה, ויורידו עליו דמעה כנחל, תנצב"ה.

חבר ספרים רבים וגדולים בכל מקצעות הספרות הרבנית, ורבם נשארו בכ"י ואך ששה מהם נדפסו, והם: „ברכת ישראל" „ברכת חיים" „חסד לאברהם" „תהלת ישראל" (קבלה) „כנסת ישראל" „עזרת ישראל". והשאיר אחריו שני בנים מופלגים וסוחרים נכבדים ר' פלטיאל מערענלענדער בפראשניץ (פ. פלאצק) ור' שלום מ"ל בווארשא, ובת אחת כבודה מ' פיגא אלמנת הגביר הנכבד ר' אברהם צבי שקורניק מבריסק.

מנחת־זכרון

לכבוד הרב החכם הישיש, בו אומתו תשיש, החכם הנאור, והסופר
המהיר, גביר מצוין, בחבתו לציון, נדיב נעלה, שמו נודע לתהלה,

מוהר"ר **מיכל מיידאנסקי** הי"ו.

ביעקאטערינאסלאוו

ליום מלאת לו שבעים שנה כ' שבט התרנ"ה.

מאת מוקירו ומכבדו

המחבר.

הספר השני מספרי „דור רבניו וסופריו" רבו כבר נסדר ומוכן לדפוס בקרוב. תולדות אנשי שם תקובלנה.

כתבתי:

Бенціону Айзенштадту

г. г. МІНСКЪ.

י"ל כפר יקר ומאד נעלה בשם:

„שם משמואל"

מאת הרב החכם הנעלה ר' שמואל אבא גאראדעצקי מברדיטשוב.

הספר הזה כולל בתוכו תולדות הגאון הנודע „מהרש"א", שיטתו, דרכו והלך נפשו בתלמוד. גדולי החכמים בדורנו, כמו הרר"י רייפמאן, ד"ר הרכבי, פרופיסור באבער, שוח"ה ועוד הללו את הספר וישבחוהו מאד. מחירו 40 קאפ'.

ויש להשיגו אצל המחבר ע"פ כתבתו:

Ш. А. Городецкому

г. Бердичевъ, Кіев. губ. д. Магазавика.

יצא לאור הספר „רֹעֵ הילדים" מהדורא שלישית

מנֻקד מתחלתו ועד סופו.

הכן עניניו ושמות הסופרים והחכמים אשר מצאו את הספר הזה לטוב ומועיל מאד, נתפרסם ב„הנצנים" (ח"א) ובהמליץ (גליון כ"ד) שנת 1894. כל מבקשי הספר הזה ימצאוהו אצל המחבר

י. ב. לעוזער.

ЕКАТЕРИНОСЛАВЪ, Алекс. ул. д. Торикова

Левнеру

חכמי ישראל באמריקא

חלק ב'

דור רבניו וסופריו - ספר שני

נדפס בראשונה
בווילנא, תר"ם - 1900

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות הרבנים הגאונים החכמים והסופרים,
החיים אתנו כיום, ושמות ספריהם אשר חברו, הן אותם
שנדפסו ואשר בכתב יד.

מאת

בן-ציון בהר"ר נשה הי"ו אייזענשטאדט.
מנכדי הגאון מאור הגולה רבינו מאיר אייזענשטאדט
בעל „פנים מאירות".

ווילנא
ברפוס אברהם צבי קאציענעלינבויגען.
שנת תר"ם לפ"ק

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות הרבנים הגאונים החכמים והסופרים,
ואנשי השם החיים אתנו כיום, ושמות ספריהם אשר חברו,
הן אותם שנדפסו ואשר בכתב יד.

ספר שני

מאת

בן־ציון בהר"ר משה הי"ו אייזענשטאדט.

ווילנא

בדפוס אברהם צבי קאציענעלינבויגען.

שנת תר"ם לפ"ק

Б І О Г Р А Ф І И.

Современныхъ еврейскихъ раввиновъ и писателей.

Сочиненіе Б. Айзенштадта.

ВИЛЬНА.

Типографія А. Г. Каценелинбогена, Жмудскак улица, домъ № 335.

1900.

Дозволено цензурою 3 Сентября 1899 г. Вильна.

מכתבי תהלה

מאת הרב הגאון הגדול המפורסם, איש האשכלות, חכם ושלם ואוצר כל מדה טובה מוהר"ר **יהונתן אבעלמאן** הי"ו מו"צ בביאליסטאק בעהמ"ח ספר „תורת יהונתן":

בעוהשי"ת יום א' כ"ג אדר תרנ"ם לפ"ק, פה ביאלאסטאק.

הנה כאשר עבר דרך פה הרב החכם השלם המפורסם, סופר נמרץ מאד נעלה לשם ולתהלה, איש חמודות כ"ש מוה"ר בן-ציון אייזענשטאדט נ"י, והגיש לפני את ספריו ובקש ממני להגיד לי את דעתי על מעשהו ופעולותיו בכלל הנני להגיד קבל עם שגדולים מעשיו, וראוי הוא האדם הדגול בבני גילו הלוה שיחזיקו לו טובה עבור פעלו, כי הוא חי יעמיד לפנינו פעולות נדולי ישראל ואנשי השם שבתובנו, מעשיהם, ימי חייהם ותולדותיהם הכל כאשר לכל, ובדאי מלאכתו להחזיק בידה, והנני הכותב וחותם לכבוד התורה ולומריה, חכמיה וסופריה:

יהונתן אבעלמאן.

מאת הרב הגאון הגדול המפורסם, הנודע לתהלה בספריו מו"ה **יעקב ווילענציק** אב"ד בפיקעלין, בעהמ"ח ספרי „דלתי תשובה"

ב"ה יתי"ש ה' אחרי תרנ"ו, פיקעלין.

כבוד הרב החריף ובקי, מפולפל מתודד משכיל ושלם כליל המדעים, שלשלת היחס מפורסם לתהלה ולצבי תפארת כש"ת מוהר"ר בן-ציון אייזענשטאדט שליט"א.

ע"ד ספרו הנחמד „דור רבניו וסופריו" לא עת עתה להאריך אמרים עבורו, אך בקוצר אמר לכת"ר כי הענין נהוץ מאד מאד ולו פעלו ועשו כן התנאים והאמוראים ונאוני קדמאי ובתראי לכתיב על ספר דור דור וחכמיו דור דור ודורשיו אז היינו מאושרים, ואולי כתבו אבל נאבדו מאתנו, אם כה ואם כה לראבון לבבני אבדה גדולה אבדנו בזה בהספרות העברית וי לחסרון כזה, ע"כ עלינו להוקיר אנוש כזה מפז ובכל חפץ לבבנו נאסוף את ספריו הנחמדים לבתינו, וגם אני אקבל את ספרו באהבה וברצון, יהוג את חג המצות בשמחה ובריצות, ידידו דו"ש ומברכו באשר ועשר שלוה והשקט סלה:

יעקב בהרב הצדיק מוהר"ר **דוד ווילענציק** חופ"ק הנ"ל.

מאת הרב החכם הגדול, החוקר המפורסם מו"ה דוד המכונה פרופיסור קויפמאנן בבודאפעסט.

אהובי היקר והנכבד!

לא אחזיק תודתי אף רגע ולא אתמהמה להודיע לך את רב שמחתי על המלאכה הגדולה והנכבדה אשר נגשת אליה, כי נפשי מלאה לה גיל בראותי כי כבר ישוטטו רבים בארצך להרבות דעת תולדות עמנו, דור דור וחכמיו דור דור ומנהיגיו, ומי יתן והוכה להוסיף ולנופף ידך ההוקה ולשכלל את הבנין אשר כוננו ידך, והיה מעשה ידך לתפארת לעולם, והיית אך מאשר, כאות לב מוקירך המברכך בתודה כפולה ומכופלת ובברכת החג:

דוד קויפמאנן.

בודאפעסט, ט' ניסן, תרנ"ט.

מאת הרב הגדול החוקר המהולל מו"ה שלמה באבער הי"ו בלבוב.

בע"ה יום ה' י"ט טבת תר"ס

כביד הרב החכם השלם מופלג בתורה מוהר"ר בן-ציון אייזענשטאדט נ"י

בעצם היום הזה בא אלי מכתבו מן ט"ו דנא, גם הקארעקטען קבלתי ואמהר להשיבתו, שמחתי מאד לראות כי יוציא כעת לאור ספרו היקר הולדות גדולי ישראל, והוטב בעיני מאד כי ירד לעומקי החקירה והדרישה והעלה פנינים בידו ויהי' לבו נכון בטיח כי אקרא ספרו בשים לב ואם יהי' לי מה להעיר אבוא עוד הפעם במועדו (אחר צאת הספר) לפניו, יהי' נועם ה' עליו ומעשה ידיו יכונן סלה כחפץ המכבדו ומוקירו:

שלמה באבער.

פתח דבר

הרואה את הגולד

אמר רבי אחא יפה שיחתן של
עבדי בתי אבות מתורתן של בנים
(ב"ר ס' ס"ח)

אין לך מקצע נכבד ונעלה בספרות כמקצע התולדה, ואין לך ידיעה טובה וטועילה להתפתחות רוח בני האדם ולהשתלמות כחות נפשם כידיעת דברי הימים והולדות אנשי המופת גבורי הלב, אבן יקרה היא זו בחרוזה הבונים ותהי לראש פנת בית ספרות עם ועם ולעמוד התוך להשען עליו, אספקלריא מאירה לראות בה ולהסתכל על ידה אל תוך תוכו ופניטיותו של העבר הקדום והחלף הלך לו להביט בצלם דמיתם של מחוללי התנועות המתחלפות, רבי הפעלים והעלילה, הרוחות המנשבות באף דור ודור מני אז ועד עתה.

צא ולמד מה בקשה התורה האלהית בספורי התולדה וברברי ימי קדמוניות היצירה והבריאה, קורות הדורות השונים מראש ומאורעות אבות העולם ראשי משפחות ושבטים ובניהם, שהקדימתם לדברי חק ומשפט, לעדות ומצוה בה? אם לא כי היתה ראשית כל חכמה - זכרון ימות עולם, ותחלת המדע - ההתבוננות בשנות דור ודור?! העבר! מי כמהו מורה, יודע ועד, דין אמת ושופט צדק לא ישא פנים, יורה יורה דעת החיים והטוב לקיום היקום ולשבלולו אף ידין ידין ברותחין את המות והרע המוזק משחית ומאבד את העולם ומלואו, בוחן ובודק ומעביר תחת השבט כל דבר וכל מקרה, בל מעשה וענין להגיד ישרו ועוהתו גם יחד, אם כראי הוא שנברא, או טושב שהתהפך שליתו על פניו ויבטל מן העולם, את הראוי והבלתי ראוי, היפה והמכוער, חצרק והרשע, הטהור והטמא, בכל מבל כל, וזה ספר תולדות האדם הוא ראי העבר מלוטש, להביט בו אור עולם באוצר חיי נצח, אור עד אין סוף, ראי נפלא במינו המבריק במרבית צבעיו ובהמון גוונוניו מסביב ומרהיב לב מבין רחב, ואמצעו ומכרזו נקדת ספיר אחת, המתפוצצת לאלפי אלפים ורבוא רבבות ניצוצית שכל ניצוץ מבהיק והרו עלי הבל ומשפיע אור זרחו עלי ארץ רבה לראות זיו איקונין של הזמנים וקלסתר פני העתים השונות. עץ חיים גבה נחמד ואילן דעת גדול נאה שענפיו מרובים, עקיו ושרשו לפנים וראשו לפני ולפנים העושה פרי ברכת עולם - הוא ספר התולדה, ואיזר כל חמדה הנהו המלא ראשי בשמים וזנים, האוצר וקולט בתוכו כל מיני הקטרת והסמים הטובים והמסוגלים לנפש, להחיותה לחזקה ולאמצה, לכללה ולהדרה, להגדיל כחה חילה ואונה. השונה פרק במשנת יצירה והיודע לחשוב בתקיפות ומוערים והרואה שנויי העתים וחלופי הזמנים, הסבות והמאורעות מפקידה לפקידה, מיד יתעורר יקץ משנתו יהליף כח יפקח עינים לראות מאורות הרקיע, מאירות שבעת הימים, והוא מציין מן החרכים, מארבות שמים טהורים, והיה באחד האדם קדמאה יציר כפיו של היוצר הכל, לראות מסוף העולם ועד סופו, מצץ ואינו נפנע ואינו נלקה במאור עיניו.

זהו פרי העולי קדשם של חיוני הרוחות ורברי ימיהם, והיא התועלת הרבה והגדולה הכרוכה ואחוזה ודבוקה בהם כשלהבת בנחלת, וזו מטרתם הנעלה שאין למעלה הימנה להכיר את מי שאמר והיה העולם, את חותמו האמתית, ויקרה חביבה ערבה ונעימה שיחה קלה וקלושה של עבדי בתי אבות שכבר היו, אשר ימים מרברים מתוך גרונם ורוב שנים יהגו בם, המעשה והנסיון, מתורתם של הבנים הבלתי מנוסים ומלומדי מעשה, שאין בהם התמורות והחליפות, ולא חלו בהם ידי הסבות והמפעלים לרעה ולטובה, לזקקם ולצרפם בכור בחינת עולם לבררם וללבנם למען יטהר לבבם להבין ולהשכיל לשמע ולהקשיב את סוד פלאי הצבאות ולחזות מחזה שרי, ובערפל חתלתם ומבעד עננים כבדים ישקפו ולא תופיע עליהם נהרה, וזה כחו המיוחר של „ישראל סבא" המצוין והנפלא בסינו במרבית מקריו הנברלים והנפרדים איש מרעהו מן הקצה לקצה, ובעוצם חליפותיו ותמורותיו, סבותיו ומאורעותיו, שנוייו המשונים והמוזרים, ועל כלם ההרפתקאות, הצרות הרבות והרעות, המכות הגרולות והנאמנות, הרעמים והרעשים, הקולות והזעות - דערו עליה, להגיד האיתות לאחורו של הפרנור להשמיע מה מראשית הימים ולגלות מה לפנים היתה, עינו החדה והחדרת רואה צופה ומבטת מראש צורים חצב, ולמעלה למעלה בקדש עד ראשון שבראשונים, ואלהים קרובים אליו מאר, ובכל מקום שהוא שכינה כרוכה אחריו ומלפפתו ...

קול ההמון כקול תורת שרי מעיד ומסכים, עומר ומכריז בפומבי על ערך הענין הנרון הרב, וכי גרולות תוצאותיו לטיבה, פוק וחזי עמא רבר ובנוהג שבעולם! למה רוח האדם שואפת ומנעגעת, בוקעת ועולה מטפסת ומבצבצת? ונפשו במה היא קשורה ונוהה אחריו? וראה זה פלא מפלאי יה המספרים כבוד נצחו ומתנים תיקף תהלת הפארת עוז לעלמי עלמיא, כי קורות העבר ותולרותיו ורברי ימי עולם שכבר היו חלפו ואינם, המה צררו בכנפיהם את הרוח המפעמת בקרב איש ואיש ויצודו נפשו וימשכום אחריהם בחבלי אהבת עולם להנות בהם תמיד בכל עת שעה וזמן. המראות הגרולות של כבשן אש תפת יקרת נערכה לנושא דגל - יה בירו ועל צוארו אבן טובה ויקרה תלויה המאירה דרך להולכי חשכה ואין נגה להם... חוזון עקרת יחיד סגלה שנעקר כשה המה ויפסיר את נפשו באהבה על קדושת חשם הנכבר והנורא... סיני בקדש, הר אלהים בוער באש מתלקחת, שרפים ואופנים ירדון ירדון, וההר עשן ותרגז האדמה לקול שופר שרי יריע, לעמת השכינה המדברת, והעם רואים את הקולות... ארץ טובה ורחבה מפשטת ומחזקת את המרובה, יושביה בני אמון בנטיעים מגודלים, כשתילי זיתים סביב סביב לשלחנה... הקדש והמקדש, לחות העדת וכפר הברית המונחים בארון, עבודת הכהנים הלוים... וחזר הדין ויהפך הגלגל החוזר, הבנים נגלו מעל שלחן האב, השלך משמים ארץ הדר הכרמל והשרון, אין מקדש כהן גם נביא, והנה האח! שב העם לתחיה, הדש נעוריו ויקם לו גואל ומושיע פודה ומציל, כי נחמו המנהם בצרה, נחם הרבותיו - הם המראית המלאות כל חללו של עולם הרוח בנו והמשמחות לב ונפש. וחוזרות ונראות לפרקים בגנונן ובצביונן התדירי ולפעמים בשאינו התדירי והמשונה קצת, והחכמים אשר עיניהם בראשם צופים ומביטים והיאים, ויודעים מה שהם רואים, חשים ומרגישים פלאי פלאות עושה הפלא בכל מקום ובכל זמן ועת ואומרים ברקאי ברקאי ונהורא מעליא! עומדים ומשתאים למשמע בת קול אדיר, היוצאת מהדרי אל ומכריזת ואומרת: אותות ומופתים גלויים וידועים ושאינם גלויים

וידועים בכל יום תמיד, אף פעמים ושלש בכל יום, ונעימה חביבה וערבה היא שיחה זו לאדם המטשטש בה, וכל מה שמשמשש בה יותר הולך הלוך ושמוע הלוך והקשב... ומוצא קורת רוח רוממה, ושיחה זו לאו בזמנא תלא כי בכל יומא ומנה הוא, אינה נפסלת לשעות, ונהפוך, כי כל זמן שמזקנת תנה נתוסף ומתרבה, וכרוב ימיה כן יגדל כחה,

הפקחים שבעמנו, החכמים והנבונים שבדורות המה ראו את האור הגנוז הזה כי טוב הוא ויקדישו כתותיהם השונים, איש איש למינהו, לעבודת קדשה של תולדתנו וישתדלו להוציא קמעא קמעא את המאור שבהסתדרתנו מנרתיקו ולגלותו, ומה נפלא כי אין אחד בכהני הספרות ההסתורית אשר נאמר עליו כי הוא יצא ידי חובתו באמת, וכי הכל עשה יפה וכתוקן כראוי וכל מאי דעבד לטב עבד ולא אירע כל פסול בעבודתו, הבוחן ובודק גנוזי נסתרות תולדתנו רואה את אי סדריה והערבוביא הגדולה והרבה הממלאת את כל חללו של עולמה, רואה את הפרצים והבקעים שבבנינה המרובים על העומד, את דרכיה העקשות והנפתלות שאי אפשר לצאת ולבוא בהן כלל, צופה וראשו בגלגל ועיניו תחשכנה מבלי דעת הדרך יבור לו אנה ילך ואנה פניו מעדות, והאנדרלמוסיא הלזו בשביל מה ולמה היא באה? ואת חקרתיה ואדע, כי טעות גדולה היתה בידי סופריא ורושמי רשותא מאז מעולם לבבר את המתים על החיים שבכל דור, ובלם הלכו אך לדרוש אל תולדות אנשי השם המתים הגדולים שאינם עוד עלי אדמות, והמה כבר נשבחו מן הלבבות, וזכרם אבד מן החיים, ואין מהם יודע עד מה, זולת ראשי פרקים, ופרורים, והרי העיקר הסר מן הספר, ובאין חסר איך יעשו לבנים?!

ספר החיים, ספר זכרון לתולדות האנשים מומי עם ומצויניו, העומדים לראשו בהצטיינות איזה מפעל חמרי או רוחני-החיים, כי יערך על ידי חרש חושב אדרכל ואמרכל, המודד את תכנית בנינו הרב, תדריו ופשפשיו, והבודקם מבית ומחוץ בחוריהם וסדקיהם ומרגיש פגימתם הדקה הנותנת בהם מעם לפגם והסרון לריעותא בכל דור ודור, הנה הנו ספר ספרים, תל תלפיות וכקדש הספרות הכל יכיל כפר כזה וכלל יחד כל חמדת הימים, אין שכחה לפניו ואין כל דבר נעלם מכנו וכל הכתוב לחיים הרי הוא אמת ויציב, יפה ומנופה, ישר ונאמן שאין להרהר אחריו, וגדולים בזה העומדים למיפת בחייהם יותר מבמיתתם, והחכם רואה את הנולד ורושם בספר כותב וכספר הכל מראשית ועד אחרית לזכרון עולם ולאות ברית נצח, ואינו אוכר לכמא העינים לקרוא בשמו המפורש של פלוני הידוע ולגמור עליו את ההלל תשבחתא ושירתא, ולצאת בזה ידי חובת תולדתו במעשה „בעלי שמות" אחדים נמצאו בתוכנו, וכמעשה הנוחל ומנחיל, „נחלת אבות" ברורנו, המקלקל פנים ומעותן, הלוקח חבל נביאים, חבורתא קדישתא ורבנן קשישאי, כורכן ביחד ולכלם בשם יקרא ודי.

והעבודה הרבה הזאת לערוך ספר להולדות הרבנים היושבים כסאות למשפט בכל ערי מושבותיהם, והחכמים והסופרים אשר פעלו בחכמתם ובספרותם לטובתנו, ואנשי השם שעמדו לנו, החיים וקימים אתנו כיום הזה, הנה העמסתי עלי ואקדיש לה מבחרי ימי עלומי, הרביתי לאסוף חמר לבניני הגדול, הן הם הידיעות המדויקות והשמועות הנכונות ביותר אשר ממקור נאמן יצאו ואינן קלוטות מן האויר ורוח, ותודות לאל הצליח חפצי בידי להכנים באוצרי כמעט כל גדולי סופרינו חכמינו רבנינו, גאונינו ושרי התורה, דבר קשה ונכבד מאד, אשר גם חכם נודע העומד ל נ ס בעמנו אומר עם הקדמת ספר הזכרון שערך סמין זה: „כי מרגנים ומחברי ספרים בהלכה ובפלפול כמעט נסתר

חזון, ובכל העמל שעמל אסף אך מעט מזער", ולרגל המלאכה אשר לפני ראיתי כי לא בפעם אחת ובספר אחד הושלם, ואחלקה להלקים ולשעורים ואוציא לאור זה שנים אחדות את החלק הראשון מספרי „דור רבניו וסופריו" וזה חלקו השני, ואקוה להוסיף ולנופף ידי בחלקיו הרבים הבאים, ליפות את הבירה שאני עושה, להגדיל ולהרחיב את הפלטין שאני בונה בסדה מרובה ומרוחת.

לא נכחד עצמי ממני יודע אנכי כי רבים מכשולים ואבני נגף נדולות בדרכי, אשר אני הולך בה, כיון שמת אדם בטלה אליו השנאה והקנאה ונעשה חפשי מן המצות והמריבות, לא כן החי, בו קנאים פוגעים ויש שונאי שבראותו כי זה, הנבזה בעיניו נמאס וחדל אישים זכה להקרא בשם - עולם ולציון נצחי ברברי ימי גדולי העם מציניו וראשיו המתנוססים בו, והוא - תפארת מין האדם - ישבון בערפל ושמו במשאון, הולך ומקלל את המחבר, מחרף ומנדף את ספרו, וטיפל על שניהם דברי שקר ואון שאין בהם לא מינם ולא מקצתם, מבקש מימים שבגלוי ושבצנעא לפסול את קרבן הכפרות ההובא, כי מה באמת יעשה בן - השחץ שלא יחטא בלשון הרעה? הן קנאה תאכל כעש נפשו ושנאה מדברת מתוך גרונו ומקלקלת את השורה, (ולאו דברים בעלמא הנם - קורא נכבד - מעשה בא לידי ממש, ועובדא זו בדידי הוה, בשנת העברה הוצאתי לאור את ספרי להולדות „רבני מינסק וחכמיה" מני אז היתה לעיר עד ימינו אלה, ולזכרון לדורות יבאו מצאתי ראיתי לחובה להזכיר בקצרה בסוף הספר גם שמות ראשי עדת ישרון ואת, חכמיה תורניה, משביליה ונדיביה החיים אתנו, והנה בריה קלה ומשונה וחית - שדה נפלאה במינה הארנבת הפושטת צורה ולובשתה והמהפכת גונונה ועורה לרגעים, עד כי לא עמדו חכמים על אופיה לדעת אם חיה היא או בהמה, רמש הרומש על הארץ או הולך על ארבע - נמצאה, ותחפוץ גם היא לבא בסוד חכמים ונבונים ולא באה, ומה עשתה זו? הנה יצאה במחולות נגדי בברכורים ופזוזים ותדהר והרקד אבל לא יכלה לנגע בי לרעה, כי ספרי זה יצא טבעו בעולם ויתקבל בחן וכבוד אצל גדולי ישראל וחכמיו כמר צדוק הכהן, שלמה באבער, פרופיסור דוד קויפמאנן, נחום סאקאלאוו, יוסף כהן צדק ועוד רבים, כאשר יעידון מכתביהם), אמנם זו רעה חולה היא אבל שוא - אירא רע! גם שנאתם גם קנאתם של הני בריוני הבל וכקצף על פני מים, ואימתם לא תבעתני, יבאו ימים - בזאת אני בוטח - ודורשי רשימות במצאם בספרי הכל מן המוכן, אבני - חפץ ומרגליות טובות מחורזות בחרוזים, ומסודרות כראוי, יברכוני על אחת שבע, ויבינו וידעו כי הגדלתי לעשות, וזאת משאת נפש היחידה.

ואני תפלה לאל אהלה פניו: כי יהי' עמדי ועם עבודתי, יצילני מפגע רע ויסיר שטן - שלא לשם שמים מתבון - ממני, ויחון פעלתי לראותה כמו שהיא, למען דעת ערכה הרם וגודל מעלתה להחיות לב עמנו חיים ארוכים!...

בן - ציון אייזענשטאדט.

ח"י פבת. התר"ס.

דור רבניו וסופריו

אות א.

הרב ר' ברוך בן-ציון אייזענשטאדט

אב"ד דאמדור.

נולד בשנת תרי"א בערב חג השבועות, בעיר שטוצין (פ. ווילנא) לאביו הגאון המפורסם ר' נח חיים אייזענשטאדט האב"ד דשם, עד השנה השתים עשרה למד אצל מופלגי תורה שונים, ומני אז למד אתו אביו הגאון ואח"כ למד בלידא ויקשב לקח מאת הגאון הגדול ר' מרדכי מעלצער, בהיותו בן ח"י שנים לקחו לחתן בער בהו, הרב הגאון הגדול ר' אברהם עזרא האב"ד דאמדור, ובשנת תרל"ה קבל סמיכת חכמים מהגאון המפורסם מוהר"ר אלעזר לנדא זללה"ה מהוראדנא (בעהמ"ח דמשק אליעזר) ובאותה שנה קבל ג"כ סמיכת הגאון רי"א מקאווגא.

בשנת תרל"ז נתקבל לרב בעיר קטנה מאסט (פ. הוראדנא) וינהל עדתו עד שנת תרמ"ג, בשנה ההיא מת עליו מר חותנו הגאון האב"ד דאמדור, ויבחר הוא למלא את מקום חותנו. וראשי עדת ישרון בעיר אמדור מנוהו אחר כבוד להיות להם לאלוף ורועה, ושם עודנו מנהל עדתו בצדק ובמישור, ברעת ובתבונה עד היום, הגאון ר"ב בן-ציון א"ש הנהו אחי הגאון הגדול המפורסם ר' מנחם מענדיל אייזענשטאדט האב"ד דשטוצין (בעהמ"ח שו"ת צמח מנחם) והגאון הגדול המנוח המפורסם ר' שלום דובער אייזענשטאדט האבר"ק לעבעוויטש (אבי הרב החריף הנעלה, השלם בתורה וחכמה, והנגיד המפואר להתהלה מר יצחק אייזענשטאדט מווארשא).

בכ"י יש אתו חדושים רבים גדולים וספר סוכן לדפוס בשם „אמרי ברוך" הכולל שו"ת וחדושים בענינים נכבדים הכתובים בטוב טעם.

ה"ר יוסף אייזענשטאדט

בבאריסאוו (פ. מינסק).

נולד בשנת תרכ"ד בעיר בריסק דליטא לאביו הר"ר יעקב דובער למשפחת אייזענשטאדט (מנכדי הגאון מוהר"ש אייזענשטאדט בעל „פנים מאירות") כבן ג' בא החדרה וכבן ה' כבר למד את התלמוד ויצטין בכשרונותיו הנעלים, אח"כ נתנו אביו ע"י תורני ומופלג גדול וישקוד או על התלמוד והפוסקים ויבלא כרסו מהם, בעזוב אביו את העיר בריסק ויעתק מושבו להאחוזה אשר קנה במביבות עיר זו החל הנער להרגיש כי עיד חסרה נפשו ידיעות שונות נחוצות ויחל לשקוד על ספרי חכמי ישראל כמו ראבינאוויץ, הו"ם ועוד, ואח"כ שם מעינו בתלמוד שפות ומדעים שונים ויתעתד להכנס לבית מדרש המדעים, אך הפרעות אשר נהיו באחינו בימים ההם הניאוהו מזה, בשנת העשרים לחייו לקח לו לאשה את בת משפחתו בתו של הגביר ר' משה אייזענשטאדט מבאריסאוו, ובשבתו בעיר זו פעל הרבה לטובת השבלתה וירם גם קרן צדקותיה ביסדו מוסדי צדקה טובים ומועילים אשר

קבל עליהם לא אחת ברכות הודה ותשואות כבוד והן מאת שרי העיר.

כתב הרבה מאמרים ב„המליץ" „הצפירה" והו"ל בשנת תרמ"ו את המס' נגעים עם הקדמה ארוכה, ויקח חלק באספת חובבי ציון בקאטאוויץ ובשנת תרנ"ח נבחר מעירו לחבר האספה בבאזיל.

ה"ר יצחק יחיאל אינדיצקי

בביאליסטאק.

נולד כ' שבט תרכ"ו, בסוויסלאץ (פ' הוראדנא), אמו מתה עליו באביב ימיו ויתחנך על ברכי אביו ויקבל מאתו תורה בילדותו, כי מופלג הוא ובר אורין, בשנת תרמ"ב מת אביו ויגלה למקומות תורה שונים ויחד עם למוד התלמוד למד גם למודי חול בחפצו להכנס להגימנזיום בגראדנא, אח"כ היה למורה שפ"ע ותנ"ך באחת האחוזות וכבלות שנתים ימים בא ביאליסטאקה ויהי שם למורה בבתי עשירי העיר עד שנת הרנ"ז, ואז פתח לו ברשיון הרשות בי"ט ספרים ובית מקרא:

נדפס ממנו: א) „המחנך" ויצא לאור ה' הוצאות) ב) „המתרגם" (ח' הוצאות) ג) „כלי המחנך" ד) „כרם חמד" זכות כפריו אלה עם המפתחות נמכרה להמו"ם הנודע ר' יצחק פונק בווילנא, ה) „תרגום המלות והענין" על תנ"ך ו) „המלמד דעת", בכ"י עוד ספרי חנוך שונים, וספריו נתקבלו באהבה ורצון מאת טובי הפדגוגים אשר הביעו תהלה המחבר הנכבד כי עשה יעשה את מעשהו במיב טעם ודעה.

ה"ר משה שמעון הכהן אנטאקאלסקי

בווילנא

נולד ביום כ"א סיון תר"י באנטאקאליא (פרוב ווילנא) (וע"ש הפרוב הוסבה חניכתו ג"כ אנטאקאלסקי, וכן משפחת בן אחי אביו הפרופיסור הנודע מרדכי אנטאקאלסקי שנולד שמה ג"כ בשנת תרי"ו) בהיותו בן ח' שנים מת עליו אביו הר"ר ברוך ראובן ותשאר אמו אלמנה ומרוב אהבתה לתורה שחרה מכספה ותבחר בעד בנה המלמדים היותר טובים, ואח"כ בא לישיבת ר' מיילעס אשר בווילנא וילמוד אצל הרה"ג ר' שמואל איסר כהנא עד שנת הי"ג שאז סיים את כל הסדר נזיקין, בשנת הי"ד בא לישיבת הרה"ג ר' יעקב פיעסקין וילמוד חו"מ ופוסקים ויתעהד לרבנות, בשנת תרכ"ו סיים בפעם הראשונה את כל הש"ס ובשנת הרכ"ז בא בברית הנשואין, בשנת הרכ"ט נסמך לרב מאת הגאונים מוהרי"א מסלאנימא ומוהרש"ש מווילנא, בשנה השלישית לצאת „הכרמל" החדש ע"י הרשי"פ היה הרמש"ה לעוזרו הראשי, ויעמוד על יד הגאון המבקר ר' מתתיהו שטראשון וידפים רובי תורתו.

נדפסו ממנו: „מקורי הרמב"ם" (ווילנא הרל"א) „דברי כהן" (שם תרמ"ב) „אבל כבד" (שם הרמ"ו) הספר בשפת רוסיא על מות אדונינו הקיסר החסיד אלכסנדר השני' ז"ל (1881), וכתב מאמרים תורניים שונים בהכרמל, הצפירה המגיד, כבוד הלבנון, ובכ"י ספרים שונים בהלכה ואגדה, והוא אומר להוציאן לאור למזכרת מות בנו יחידו ז"ל, מו"ה ברוך ראובן הכהן שמת באביב ימיו א' בדר"ח אדר הרנ"ט.

ה"ר יצחק אנדרעס

בגראדנא.

נולד בעיר זו ח' אדר הרי"ד נתחנך על ברכי הורים עשירים ויקשב לקח בתורה וחכמה ויהי לתלמיד החכמים שפ"ר ומנחם דאווידסאהן שההגוררו בגראדנא, בשנת הכ"ז לחייו נשא אשה מסובאלק ויהי לסוחר, ונדפסו ממנו מאמרים ב„המליץ" „העברי" „הלבנון" „היהודי"

„הצופה בארץ החרשה" וספורים מיוחדים: „בפורי אלישב" „הנלכד" „עקב ענוה" „אחרית נאון", ובכ"י הרבה מאמרים וספורים מקוריים ומעתקים.

אות ב.

ה"ר מרדכי בענסטאן

נולד בשנת תרט"ז לאביו הר' שלמה זלמן באחוזה בסביבות העיר לעפלי (פלך וויטעבסק) עד השנה הי"א לחייו למד בחדרי מלמדים שונים ואח"כ החל ללמוד בעצמו גמרא והוריו לקחו לו לחבר את אחד מתלמידי הגאון ר' יקותיאל זלמן לנדא האב"ד בוויטעבסק. מאז החל גם לבקר בי"מ לעברים מטעה"ט ובשנת הי"ג גמרו ויוסף או לשקוד על התלמוד ונפ"ת ויקדיש מעתותיו גם ללמוד שפת עבר ורוסית ויעש חיל בלמודיו, כבן כ"א נשא לו אשה מבאריסאוו ויחל לשלוח ידיו במסחר, אולם ההצלחה פנתה לו ערף ויהי למורה שפ"ע ורוסי' בבאריסאוו. בשנת תרמ"ה בא למינסק ויתודע אל משכילי העיר וסופריה וישתקע בה ויהי למורה שפ"ע בבתי העשירים ושמו יצא להתלה ויתפרסם לאמן פדגוג, לרגל עבודתו הרגיש חסרון ספר פדגוני לנערים יודעי שפת רוסיא ולהכלית זאת חבר את ספרו „מורה להועיל" הערוך בסדר ישר ובשטה קלה בסגנון ספרותנו החדשה והוציאו לאור בשנת תרנ"א וימצא חן בעיני הפדגוגים המבינים והמבקר הפדגוגי הנודע בן דוד (ראוויזאוויטש) הרבה לספר בשבחו בהמליץ תרנ"א „כי ראה בו מעין התחלתא דגאולה מן הפוריזם הנפרד שהשתרר בין מחברי ספרי חנוך שהיו לפנינו". בשנת הרנ"ז הוציאו לאור שנית עם הוספות רבות והקונים שונים ונם ההוצאה השניה נתבקרה לטוב ע"י הסופר מר איוב מינסק בהצפירה ויהללנה מאד, כתב מאמרים שונים בהמליץ, בהצפירה תרנ"ז נדפס מאמרו „ציון למצוין".

הרב ר' אליעזר יהודה בערמאן

רב בארון.

נולד בשאד תר"א, בשנת תרכ"ה קבל התרת הוראה וד"ת מהגרי"א מקאוונא ומגדולי ווילנא, ובשנת תרכ"ט נתקבל לרב בארון, הרב הגאון הנעלה הזה מהעסק הרבה לטובת ה„מאכל הכשר" אשר בעירו שיסר על יד חיל מחנה הצבא החינה שמה בימי הקיץ ופועל לקיומו כל מאי דאפשר יהי שמו לברכה! ובכ"י הרבה ח"ת על יו"ד וחו"מ, (חתנו הוא הרה"נ חו"ב המשכיל השלם ר' מתתי' נדלי' קאבאצניק).

הרב ר' שלמה מרדכי ברודנא

אב"ד דסמאלפציץ.

יליד סמארגאן לאביו ה"ר אליהו ליב, בחדש כסלו תקצ"ד, ער השנה הט"ז למד בעירו, ואז בא בברית הנשואין במינסק, ויסע אח"כ לעיר לעבעראווא להקשיב לקח מאת הגאון הגדול ר' ראובן הלוי האב"ד, ובצאת הנר"ר לאיליא נסע גם הוא אתו להוסיף אצלו לקח, ובמלאת הרש"ם את כרסו בש"ס ופוסקים ויהי מוסמך לרב ומורה החל לשלוח ידיו במסחר, באשר לא חפץ לעשות את תורתו קרדום, ויהי שנים רבות למנהל ביה אוצר, בשנת תרל"ה אחרי אשר מקרים לא טובים חלו במצב ביתו החמרי נאלץ לקבל עליו משרת הרבנות בראדושקאוויץ ויהי שמה י"א שנה, בשנת תרמ"ו נתקבל לרב ואב"ד בעיר סמאלפצי (פ' מינסק) במקום הגאון ר' מאיר נח שליט"א ליעווין, הרבה ח"ת נמצאים אתו מוכנים לדפום בהלכה ואגדה.

הרב ר' ניסן ברוידא אב"ד דהוראדאק.

נולד לאביו ה"ר שמשון בקארעליץ ר"ח

המוהר"ן, למד במינסק בקלויז בלומקעס ואח"כ בישיבת מירא אצל הג"ר חיים ליב זצ"ל, כבן י"ט נשא אשה בת הרב הגדול ר' יוסף זעליג מנישוויז, נסמך לרב מאת רבו אחר חתונתו הגאון ר' מרדכי גמפיל מרוזינאוו, כבן כ"ו נתקבל לרב בשינאווקע (אצל קלעצק) ויהי שמה תשע שנים, משם לזקח לקרעווע ויהי שמה לרב י"ג שנה, בשנה הרנ"ד בא לעיר הוראדאק, יש לו בכ"י ספר „חדושי הר"ן" על הלכות ודרושים.

החכם ר' אהרן זאב מכונה פרופיסור ברוין (במיראן).

נולד לאביו ה"ר משה ב"ר דובער בכפר שאר-רעט (ומלפנים ליקאף) בגליל שאריש באונגארן, ביום ח"י שבט, שנת תק"ף, אביו אבר היה ויעבוד אדמתו למציא מזנה את לחמו הצר, כבן חמש למד לקרוא בסדר התפלה ומשנת בבא מציעא ואביו העני אשר בידי עמל רב עלה בידו לשלם בעדו שכר למוד בהיותו בן י"ב שנה השיאו ללכת אל אחד מסכיריו אשר לו שני בנים ולבלות אתם בלמודים למען ימצא חית נפשו, ואמנם האיש ההוא אספהו הביתה ויתן על ידו את שני בניו לחנכם, אבל לא ארכו ימי שבת הנער אהרן זאב שמה ויקץ בחייו בשבתו שמה, וישב לאביו ומשם הלך לעיר אוהעל ויקו לבוא לישיבת הגאון הצדיק ר' משה טייטילבוים, חתן דוד אמו אשר באמת קבל את פניו באהבה ויקרבהו בחן ונעם, אבל לא ראה שמה הנער את מבוקשו, כי הגאון הזה הקדיש את רובי עתותיו אך לחסידות לקבלה ולקמיעות וישם לדרך פעמיו ויבא לטיסאליק ויתחבר לבן אחד העשידים וישמעו יחדו לקח מאת תלמודי גדול והכם הורני וילמוד שמה כשנתים ימים ויעש חיל בלמוד התלמוד ופיסקים, אח"כ הסתופף בישיבות ווערפעליט אצל הגאון ר' יהושע כ"ץ, ובאלבערט, אצל ר' חיים קיטצע ואח"כ שם פניו לפרעסבורג לישיבת הגאון ר' משה סופר זצ"ל אבל לא מצא שמה את מבוקשו ויעזוב את העיר ויסע עירה ניקלסבורגה ויבוא להסתופף בצל תורת הגאון שר התורה ר' נחום טרעביטש האב"ד וילמוד בשקידה שמה תורה וחכמה ותמצא בהן ידו ויקבל התרת הוראה, אבל לא הסתפק בזה, כי לא אמר לעשות את תורתו קרדומו ואת התרת ההוראה שם בקרן זויות וישב ללמוד בשקידה נמרצה את למודי המסחר וחכמת השעור גם את חכמת הלמוד והאמון (פרגוניק ודידקטיק) אח"כ נתמנה לפרופיסור בבודאפעשט וישמש בכהונתו ל' שנה, ואחרי אשר זקן ויבא בשנים התפטר ממשרתו ויבא לגור במיראן אשר במדינת טירול.

ואלה ספריו שחבר וידפיס בזמנים שונים: א) „רשפי אש שלהבת יה" (בתרגום היהדות) בעברית ואשכנזית ב) „דרוש לבר מצה" (חובת הישראלי לאלהיו) אשכנזית ג) „מכתבים שונים" (קובץ מכתבים ספרותיים במקצעות שונים) עברית אשכנזית צרפתית והגרית ד) „בקרת התלמוד וברית החדשה" עברית אשכנזית והגרית ה) „ספור אהבים" (ממאה ה"א לספה"נ) עברית ואשכנזית, ו) „שאלות ותשובות" (Katachis) בחכמת הליכות המסחר בשפ"א, ז) „נחיצית הרעפארם" (במצב הלמוד בבת"ס ובחנוך הילדים) אשכנזית, ח) „למוד הבוכהאלטעריא הכפולה" אשכנזית והגרית, ט) „ספר מלמד להועיל" (לכתוב בכתב הדר ע"י אותיות חקוקות עמוקות (Cölografhie) אשכנזית *) י) „Die aritmetische fundgrube" יא) „Der ursprung u. der zweck der schulsparcassen".

*) עיין קבל תודה גלויה ביורש העצר הנסבריכי המנוח הודאלף.

הרב ר' יחיאל מיכל ברקמאן

אב"ד דאריחאוו (פ. טבריא).

יליד העיר הקטנה הורדאק הסמוכה למינסק, לאביו הרב הג' ר' יצחק נ"י (בהרה"ג ר' נחום ז"ל הנקרא ר' נחום איזדער והיה ר"מ במינסק) עד חתונתו למר אצל אביו הרב, ובנשאו אשה מעיר מירא יצק מים כשתים עשרה שנה ע"י הגאון הגדול ר' יו"ט ליפמאן הכהן וואסלאווסקי האב"ד דשם (בעל מלבושי יו"ט), בשנת תרמ"ט נתקבל לרב באריחאוו, ושם ישבון כבוד עד עתה,

נדפס ממנו שו"ת „לב ים" (תרנ"ח) ובב"י עמו עוד שו"ת וחדושים, מלבד התשובות שבאו אליו בספרי המחברים.

אות ג.

הרב ר' רפאל גארדאן

באמדור.

נולד לאביו הר' שמשון בעיר מצער מאלאט בש"ק כ' שבט תר"ח, כבן השע סדר לוח על מאה שנה ורואיו התפלאו נוראות על עוצם זכרונו, כבן י"א למד בעיר סוויר אצל אא"ז הגאון ר' דובער ז"ל האב"ד דשם ויצא שמו לתהלה ובשם „העילוי ממלאט" נקרא, כבן י"ד למד אצל דו"ז הגאון החריף ר' ישראל דוד האב"ד דמלאט את התלמוד בחריפות וחדוד ופלפולא דאורייתא אך נפש הנער בחלה בזה, ואך גמר את למוד השיעור עם דודו הגאון, הנה הרבה לשקוד בדרך ישרה ופשוטה ובבקרת עזה וחדה והתמדתו רבה, ותעבורנה עליו כשלש שנים ויגמור את כל הש"ס ויהי בקי בו כמעט בע"פ ויחזו לו גדולות ושובות, כבן ט"ז בא עם א"ז הג"ר דובער לווילנא ויכנסו להגאון ר' בצלאל הכהן המו"צ וינסהו הר"ב בבקיאות ויתפלא נוראות ויניד בפה מלא כי לא ראה צעיר לימים כמהו בקי נפלא ובעל זכרון גדול כמהו, כבן ח"י שנה לקח אשה בת המופלג ו' אורי מאמדור וישב על שלחן חותנו שש שנים ויוסף לשקוד בתורה והלכה למעשה וילמוד ספרי גדולי הפוסקים וירושלמי, מדרשים וילקוטים, ספרי זוהר וקבלה ובח זכרונו הרב עמד לו להיות בקי בהם בע"פ, אח"כ שם פניו למסחר ויתפרנס מחנות כרוב הבע"ב בעירו.

נדפם ממנו: ספר „נחל ערן" כולל חדושים נעלים והערות מופלאות על הגאון בעל סדר הדורות.

גדולי זמננו מפליגים בשבח הגאון המופלא בבקיאות חזה, והגאון ר' בן-ציון שטערינפעלד מבילסק כותב עליו: „שהוא יחיד במינו ואין שני לו בדורנו בידיעת חכמת העברונות ובקיאותו בש"ס ומדרשים להפליא, ואשרי העיר תבחר בו לשימו לרב ואב"ד כי לראבון נפש כל אוהב תורה וחכמה ומזקירן בצל העוני והמחסור מסתופף הגאון מוהר"פ ושעתא דחיקא לו טובא".

הרב ר' דוד שלמה גראדזענסקי

אב"ד דאיוויע (פ. ווילנא).

נולד בעיר זו לאביו הגאון הגדול ר' משה אריה האב"ד דשם בשנת תקצ"א, נתחנך על ברכי אביו הגאון, ובבן ט"ז נשא לו אשה מעיר ווילקאוויסק. בת הרב הצדיק ר' חיים עוזר איינהארן, וישב על שלחן חותנו וישקוד בתלמוד וגפ"ת וימלא כרסו מהם, אח"כ למד אצל הגאון ר"י מאלאנטער, בשנת תרי"ח כאשר מת אביו הגאון והוא בן כ"ז שנה

נתכנה לרב במקומו, הגאון רמ"ל אבי הרה"ג רד"ש מספרים עליו כי הרבה שנים חי עם רעיתו ולא היה להם ולד ויגמרו ביניהם להתגרש, אך אז נקרא הג' רמ"ל לאיוויע לכהן שמה בכהונת חרבנות ויגברו אמר לחכות עוד זמן ג' שנים אולי בשנותם את מקומם ישונה גם מזלם, ולשמחת לבבם נולדו למו שמה בנים, וביניהם בנם הר' דוד שלמה זה, ולא חפצה אשת הג' רמ"ל לצאת מאיוויע כל ימיה באמרה כי המקום גרם לה כן, וכי בו מצאה אשרה), מבניו הם: הרב הגאון החכם השלם ר' חיים עוזר גראדזענסקי כגדולי המו"צ דווילנא והרב הג' הר"מ דישיבת ראמאיילעס בווילנא, חדושים רבים בהלכה ואגדה נמצאים בכתיבת ידו.

הרב ר' חיים עוזר גראדזענסקי מ"צ בווילנא

נולד לאביו הרה"ג ר' דוד שלמה הנ"ל באיוויע ט' אלול תרכ"ג, ומילדותו יצא לו שם טוב בכשרונותיו ויתפיסם בהיותו תלמיד בבית האולפנא אשר בוואלאזין בשם "העילוי מאיוויע". ולשמעו הטוב בחרהו הגאון ר' אליהו אליעזר (בהגאון מוהר"י שירווינט, וחתן הגר"י סלאנטער) לחתן בעד בתו, ויבא אתה בברית הנשואין ט' אלול תרמ"ד, ובהיותו סמוך על שלחן חותנו עמד על ידו להורות ולדין, לתוך ולפשר כי חכם הוא בחויות העולם ועושה שלום במדנים, ושמו לברכה, ואשר ע"כ בטות חותנו הג' (ר"ח ניסן תרמ"ז) נבחר מראשי עדת ווילנא למו"צ במקום חותנו, ומני אז עומד על משמרתו לטובת עדתו הגדולה בפרט ולטובת עמו ותורתו בכלל ומפיץ תורה ותושיה ביסדו אספת אברכים וצעירים הנקראים על שמו "קבוץ ר' חיים עוזר".

אות ד.

ה"ר מנחם מענדיל דאליצקי

נולד בעיר ביאליסטאק בחרף שנת תרט"ו, לאביו הרב הנכבד ר' זאב וואלף שו"ב בעיר זו, נתחנך אצל מלמדים שונים מאביב ימיו, וילמוד מקרא ומשנה ואח"כ תלמוד, ויצטין בשכלו ובתשוקתו, כבן ט"ו שנה למד גפ"ת מאת הרב הג' ר' בענדעט קאטינקא, ויעש חיל ויקן לו ידיעה רבה בספרות התלמודית. כבן י"ח נשא לו אשה מעיר קנישין בת הנכבד ר' אברהם שינאק וישב על שלחן חותנו וילמוד תלמוד ויתעסק גם בספרי השכלה ויקראם ויהגה בם בשום לב, אז החל למשוך בשבט סופרים וידפים את מאמרו הראשון ב"השחר" להח' רפ"ס. ואח"כ הורע מצב בריאותו ויסע במצות הרופאים למעראן ובשובו בקשהו הרפ"ס כי יסור אליו לווין ויעתר לבקשת הח' סמולינסקין ויתמהמה בווין כחצי שנה, ויכרתו ברית אהבת נצח ביניהם, ומאז החל להרפ"ס מאמריו ושיריו בהשחר כפעם בפעם, בשובו מווין ומצב בריאותו הוטב התגורר כשנה בקיוב ויתודע אל חכמי העיר וסופריה ויכבדוהו מאד, בשנת תר"ם בא למאסקווא, ויקרבהו הרב הנדיב המפורסם אביר עושי הצדקות ר' קלונימוס זאב ויסאצקי הי"ו כמו נגיד ויתמכהו ביתינו, וישיג אח"כ עפ"י הצעתו הוראות בבתי עשירי העיר וגביריה, בהיותו במאסקווא היתה ראשית תנועת יסוד הושוב באה"ק בעד אחינו, ויכתוב המשורר דאליצקי מאמריו הנפלאים במכה"ע, לעורר את העם לציון ולקדשיה ויפעלו פעולה עזה,

בשנת תרנ"ב עזב את מאסקווא וישב בירח ימים בביאליסטאק ויסע אח"כ ארצה אמעריקא, ושמה ימצא מחיתו מספרותו.

נדפסו ממנו: א) „לקוי שני המאורות", ב) „מפת לרבים" (תולדות חרב החכם הנדיב המופלא מוהרקו"ז ג) „ניב שפתים" ד) „מבית ומחוץ" מלבד מאמרים ושירים שונים שבא ממנו בכה"ע ובמאספים.

גדול היה כבוד המשורר דאליצקי בעיני אביר משוררי ישראל רבי יהודה ליב גארדאן ז"ל ויוקיר ויעריץ את בת שירתו בת ציון נאמנה ויכבדה מאד ובמכתבי האחרון של הר' ילי"נ להרמ"ם דאליצקי הוא אומר: „הא לך עטי עלה ראש מקומי!" אולם לדאבון נפשנו חדל זה שנים אחדות מתת את תנובתו ופריו פרי קודש הלולים לציון ולחכמודותיה, ומאז עזב את ארצנו כמעט נסתם חזיונו הנעים.

אות ה.

ה"ר שלמה זלמן הורוויץ

בה"ר דוד הורוויץ ז"ל מווילנא חטר מגזע הגאון בעל השל"ה ומנכדיו של הגאון כדה"ד, מילדותו שקד הרבה על למוד התלמוד ומפרשיו, ויחד עם זה הגה וישתלם בשפות עברית, אשכנזית צרפתית וילמוד מבחרי ספרי החקירה וההסתוריא הכתובים בשפות האל, עוד מאביב ימיו שם לבו גם לחקר קורות ישרון ויעיר הערות בהירות בספרי ההיסתוריא העברית, בשנת תרל"ט והוא רך ליומים כתב מאמרו הנעלה „בקרת על הספר תולדות אנשי שם" של הרה"ג ר' דוד מעבלי אפרתי ז"ל (ונדפס בהכרמל החדשי להרה"ח רשי"פ) ובעת ההיא נדפסו ג"כ הערותיו הנכבדות לתולדות הגאון בעל כדה"ד בהוצאה החדשה והמתוקנת של הרה"ח ר' נמ"ל מינסק, בשנת תרי"ן הו"ל כפרו: „רחובות עיר" לתולדות גדולי הוראדנא, וכחברתו זו תכיל גם בקרת על הספר „עיר גבורים" להר' פרידענשטיין וכמכתבי תודה קבל עליה מגדולי חכמי ישראל כמו ר' שלמה בובר פרופ' דוד קויפמאן ד"ר יעללינעק, בעת ההיא בא בברית הנשואין עם נכדת הנר"א, בהסליץ תרנ"ז (גליון 163) נדפסו הערותיו על הספר מגלת ספר להגאון יעב"ץ ז"ל, בכי' יש אתו ספר יקר ונכבד כולל ביאורים בדרך קלה ופשוטה וברוח הגיון ישר על הרבה מאמרים נפלאים במדר' וירושלמי, וספר לתולדות גדולי ישורון אשר לא בא זכרם בספרי „שם הגדולים" ובשם „זבד טוב" יכונה, מלבד מאמרים מחקרים וספרותיים והערות בספרי חכמי ישראל בשולי גליונות הספרים.

ה"ר גדליהו היילפערין

בסלאנימא.

נולד במינסק בשנת תר"ך לאביו הר' שלמה זלמן בן משפחה נכבדה המתיחסת להסרה"ד, נתחנך בתחלה על התלמוד ואח"כ הגה גם בספרי השבלת ישראל, תרנ"ג לקח לו אשה בסלאנימא ושמה היה למורה שפ"ע.

נדפס ממנו: א) „קהלת" (ווילנא תרל"ט) ב) „בן שלמה" (ווילנא תרנ"ו) ובכי' עמו: באורים בתנ"ך, (בשם „לשכת גדליהו" וזכות הספר הזה נכרה להר' יעקב עדעלשטיין בשעדליץ) באגדות חו"ל, שירים, מלבד מכתביו שבאו במכ"ע שונים.

הרב ר' חיים נפתלי הערץ היילפערין

מו"ץ בביאליסטאק.

נולד בשנת תרי"ז לאביו הגאון האמתי ר' רפאל יו"ט ליפמאן האב"ד

דמיעזריטש ואח"כ בביאליסטאק, כבן ח"י שנה הורה באו"ה לפני מר אביו הגאון, ואחרי לקחו אשה ממזריטש למד בפרישות כשלש שנים וירב חילו בלמוד הפוסקים וההלכות, בשנת תרל"ח נתקבל בביאליסטאק אחרי מות אביו הגאון ז"ל להיות לראש המוצ"ם שמה, ומאז ישבון כבוד בעיר זו, בכי הרבה ח"ת.

החכם ר' יוסף מכונה פריפיסור הלוי,

נולד באנדרינופול ביום 15 דעצעמבר 1827, מנעוריו שקד על למוד שפות הקדם וירב לשוט בארצות, ובהשמע מאביסינ'א שמועות לא טובות מרוע מצב היהודים היושבים שמה, השבו גדולי עמנו באירופא לשלח שמה אנשים חכמים יודעי לשונות הקדם לדרוש ולתור אחרי מצב אחינו הנדחים באר"ץ ההיא, ויפנה הלוי אל הגאון ר' נתן אדלר ראש רבני אנגליא, כי יואל לשים עליו את המלאכות הנכבדה הזאת *) וראשי חברת כי"ח הסכימו לשלחו לאביסיניה והר"נ אדלר אסף עשרת אלפים פראנק לצורך הנסע, ויעבור הלוי דרך תוגרמא ורומניה ויעשה ט"ו מאות חברים לחכי"ח, ובקיץ שנת 1867 יצא לדרכו אשר ארכה כשנה תמימה ותפק רצון וחן טוב בעיני שולחיו להפליא, עד כי נבחרי קהלות ישראל באנגליא ובראשם הרה"נ אדלר הסיפו לשלחו גם לחינא ויתנו לו ארבע מאות ליטרא שטערלינג והוצאת כסעו לדרוש ע"ד אחב"י שמה, ומסעיו אלה משכו אליהם את עיני האקדמיה הצרפתית לכתובות ולחכמות היפות ותבחר בהלוי לשלחו תימנה להקור אחרי כתובות הסאבים (Sabäer) הקדמונים להביאן בקובץ הנקרא בשם: (Corpus inscriptionum semiticarnm) ולמרות כל המכשולים אשר עמדו לו בדרך רחוקה כלא גם את מלאכותו זאת בלבשו את מדי העברים יושבי המקום עבר ותר את כל ארץ תימן ויגלה שתי ערים הדשות אשר לא נודעו לחכמי הגיאגרפיא, ובשובו ממסעו הביא שש מאות ושמונים ושלש העתקות מכתובות עתיקות שמצא, ובהעתון הצרפתי לעניני הכ"ת הקדם נדפס דין וחשבון מסעו ואח"כ יצא לאור גם בהוברת מיוחדה (פאריז 1872) ושם נדפסו גם הכתובות אשר גלה ואשר העיר ע"ד מקור הא"ב הקיפרי ותכבדהו בעד אלה האקאדמיא הגיאוגרפית הפאריזית באות כבוד של זהב.

בשנת תר"ם לקח הלק באספת חכמי הקדם בפאריז וידרוש שטה דרשה נכבדה ע"ד יושבי אשור הקדמונים, בשנת תרמ"א נתמנה מטעם ממשלת צרפת לפרופיסור לשפת כוש בהאוניוורסיטה בפאריז ובשנת תרמ"ה נתמנה לפרופיסר לשפה הזאת גם בבית המדרש הגבוה שנוסד אז שם ללמוד את החכמות והמדעים הלכה למעשה, וגם הורה שפת עברית וספרותה בהסרבונה בפאריז בתור פרופיסור, בשנת 1887 נתבקש מאת מנהל בית המשבית להשלטון לבא קונסטאנטינופולה בהוצאת הממשלה לבאר את הכתובות הבנעניות המחוקות על

*) וזהו המכתב אשר כתב הלוי להרב אדלר: „איש נוסע אנכי מנעורי עם קרח הצפון נרתי „וחרבוני קיץ אפריקא היו שומרי ראשי שנים רבות, הרעב והצמא עמי התגוררו ולילות אל שנה „נמנו לי, ונדר נדרתי לאלהי אבותי לנסוע ארצה כוש, לדעת את שלום אחי ולהיטיב עמם „בכל אשר אוכל ומאז ועד עתה לא חדלתי מקנות לי כל הידיעות הדרושות למסע רחוק כזה, „הצמקתי בינה בשפות: כושית הקדומה וגם החדשה, למדתי שפת ערבית, תוגרמית ואנגלית, „וגם שפת הסיניה המצרית והברבריה לא זרו לי" (המכתב נדפס במכה"ע המגיד שנת תרכ"ה גליון 6)

הארונות ולהגיד פשרן וגם לחות דעתו ע"ד שרידי המצבות שנמצאו אז בקרבת צידון (סעיד) בפלשתינא. וינחל הלוי כבוד ויקר רב מהשלטון, בהיות בשטאקהאלם בירת שוועדין אספת חכמי הקדם בשנת 1889 אשר בה ישב ראש מלך שוועדיא, דרש הלוי שמה פעמים רבות, ומדברותיו הפיקו רצון בעיני כל החכמים והמלך השתעשע אתו ביחוד ויכבדהו אח"כ באות כבוד בגלל חכמתו הגדולה.

החכם הלוי העלה על דפסר את דברי ימי מסעיו הרבים ויוציאם לאור בשפת צרפת והם: „בדבר השליחות אדות הקרי קדמניות בתימן" (פאריז 1872), „ביסוד שפת הפלשים" (שם 1873), „המסע לנעדיראן", „חקירות אדות הדברים", „ענינים שונים בתכונת הכתב וחקרי קדמוניות לבני שם" (1874), „חקירות אדות הסאבים" (1875), „חקירות בסדר ההברות של כתב היתדות" (1876), „חקירות בהתחלת מעמד המדיני בבבל" (1877), „הערות על הרשימות הנמצאות בסאפא (שם 1882), „עניני מחקר שונים לעמי בני שם (שם 1883), ונדפסו מאמרים ושיריו גם בשפת עבר במבה"ע „חטליץ", „הצפורה", „המגיד" ובמאספי העת האחרונה.

הרב ר' חיים העללער לבית ברוידא

בווארשא.

נודע בשם „העלוי מווארשא", נולד לאביו הגאון החסיד והעניו ר' ישראל פינסקער בביאליסטאק כ' תמוז תרל"ט, הצטין בכשרונותיו הנעלים מאד וביחו' בכח זכרונו הנפלא מילדותו, ובהיותו בן ארבע שנים וחצי החל ללמוד גמרא ויעש חיל, ויחזו בו רואיו אותות לטובה, באביב ימיו החל לבא בכתובים את גדולי הזמן, ויהי חילו בחדושים בכל מקצעות התורה בחריפות וכקיאות ורובם נמצאים בכתובים עמדו. נדפס ממנו קונטרס מהקובץ „הורה מציון" משנת תרנ"ח.

הרב ר' לוי חיים הערשאטער-רוקח

דומ"ץ בווילנא.

נולד בווילנא לאביו הר' משה יהודה ארי' ליב כ"ז אדר לערך תקצ"ה, מילדותו הסתופף בצל רבנים מובהקים וכבן י"ד הקשיב לקח מהגאון ר' מרדכי מעלצער, ויצטיין בהתמדתו העזה לעשות לילות כימים בשקדו בתורה, כבן כ' נשא לו אשה ממיכיילישאק ויהי סמוך על שלחן חותנו הר' דוד בהרב ר' עקיבא ויוסף ללמוד גפ"ת ופוסקים ואח"כ שב לווילנא ויסתופף בצל הגאון ר' יעקב קאוונער, תרכ"א נסמך לרב. תרכ"ג נתמנה לדומ"ץ בווילנא, וישב על יד הגאון ר' יחזקאל לנדא הראב"ד להורות ולדון בכל, וביותר בסדור ניתון וחליצה אשר כעשר שנים רצופות היה הוא המסדר הראשי. וכעת הוא נמנה מגדולי המו"ץ דווילנא, הרבה ח"ת אתו בכתובים בש"ס ופוסקים ומדרשים. (והמה נסדרים כעת לרפוסע"י בנו החו"ב והמשכיל מר דוד הי"ו).

הרב הגאון רל"ח הוא נצר מגזע היחש אבי אביו הרב ר' דוד ז"ל הי' בן להגאון המפורסם רבי לוי אב"ד בק"ק קאדני בעט"ח ספרי „עטרת ראש" ו„עטרת תפארת", נין ונכד להגאון הגדול המפורסם מוהר"ר אלעזר רוקח ז"ל אב"ד דק"ק בראד ואמשטרדם ולבסוף ימיו נשיא בארץ ישראל, מח"ס „מעשה רוקח", וארבעה טורי אבן, ועוד ועוד, ולמעלה דור אחר דור להגאון הגדול בעל „מגיני שלמה", „ותשובות פני יהושע" ז"ל והגאון הגדול הנודע בשם המהרש"א ז"ל. אבי אמו (של הגרל"ח) הרב טובי' הכהן הי' בן להגאון הגדול ר' חיים מוצ"ק בווילנא בימי הגר"א ז"ל, שהיה נין ונכד להגאון הגדול ר' משלם זלמן אב"ד דק"ק פאקראי עד הגאון הגדול והמקובל מרן יצחק ז"ל אב"ד דק"ק ווילנא ואח"כ ר"מ ואב"ד בפוונן והנ"ל, רבו של הגאון בעל „מגן אברהם" ז"ל.

אות ו.

הרב ר' יעקב ווילענציק אב"ד בפיקעלין.

נולד ז' אדר תרי"ב בעיר סטויפץ, עד השנה הט"ו לחייו למד בעירו וכבר ההנכר בשרונותיו, וביותר בהגיונו החרוץ ומני אז החל לבקר את בתי הישיבות ויבא למירא ויקשב לקח אצל הר"מ האב"ד או הגאון ר' חיים זלמן אייזענשטאדט, אח"כ נסע לעיר בירז וילמוד שמה כשנתים ימים אצל הרב הגאון ר' אשר ניסן האב"ד דשם (בעהטח"ס „גן נעול") ויעש חיל רב בלמודו, אח"כ נשא לו אשה ממינסק אולם לא ראה אתה חיים של שלום ויתגרשו, בשנת תרמ"ח נתקבל לרב בפיקעלין.

חבר: „תהלה לדוד" (ווילנא 1870) „באר יעקב" (שם 1879) וזה שנים אחדות אשר החל להדפיס ספרו היקר ומאד נעלה „דלתי תשובה" כעין הספר פתחי תשובה על ד' חלקי שו"ע, ושלשה חלקיו יצאו לע"ע לאור ויתקבלו ברצון ותודה מאת הגאונים המפורסמים המסכימים אשר הרבו לספר בשבחם ותועלתם ובב"י יש לו להרה"ג הגדול יהר חלקו כפרו הנעלה הזה, ועוד תשובות וחדושים בהלכה, ובאורים נחמדים באגדות חז"ל.

הר"ר יהודה הכהן ווישטינעצקי

נולד בעיר מצער פרישאשלע (פ. סובאלק) לאביו הר"ר חיים הכהן כ"א אדר תר"ד, ויהחנך בלמוד התנ"ך והמשניות עם התוי"ט אצל אביו אשר הצטין בבקיאותו בהם להפליא, ואח"כ למד אצל הגאון ר' חיים וואסערצוג בוויסטינעץ (הנקרא ר' חיים פיליפאווער) כבן י"ד למד אצל הרה"ג ר' משה ליב מסלבדקא (ומו"ץ בקאפוסט אח"כ) ויהי בקי בשני הסדרים נזיקין ונשים, וישקוד גם בספרי חכמת ישראל, כבן י"ח נשא אשה וירב לשקוד בתורה וחכמה, ואח"כ התגורר בערים גדולות שונות בחו"ל ויתודע אל גדולי חכמי ישראל שמה ויכבדוהו ויעריצוהו, ובשנת תרנ"ז שב מחו"ל לארצנו ויהי נסמך לרב מאת גדולי הדור ומהם הגרש"ט מביאליסטאק ז"ל.

כתב הרבה מאמרים ספרותיים ומדעים במבה"ע „המגיד" „החוקר" „כנסת הגדולה" „בית אוצר הספרות" „הקול" (שי"ל בווין), „יגדיל תורה", ובשנת תרנ"ב י"ל בברלין ע"י חברת מקיצי נרדמים „ספר חסידים" עם הערותיו והשערותיו אשר עשה לספר הנכבר הזה, ובב"י עוד ספרים שונים ומאמרים מרעיים רבים לדפוס, כעת מתגורר בווילנא ומכהן בכהונת סופר ומזכיר בעסקי הגביר הר"ר שאול צוקערזיסם.

אות ז.

הרב ר' שמואל (לובצער) זיבערטאנסקי

מו"צ בווילנא.

נולד בעיר לובץ (פ' מינסק) בערך שנת הקע"ז נתהנך ונהגדל אצל אביו זקנו הרב הגאון המפורסם ר' צבי מאפלאוום האב"ד בלובץ (אחי הרב הגי' ר' שלמה אב"ד דדיעלאטיץ והרב הצדיק הגאון ר' מאיר שמת עיל ימים), מנערותו הצטין בשקידתו הנפלאה ובכשרונותיו המטובים בשכלו החד והישר ובבינתו העמוקה לחדור לעומקו של כל ענין קשה וחמור ובחריפותו ויתפרסם בשם „העילוי מלובץ", אח"כ בא לווילנא וישקוד שמה בתורה ובשנת הט"ז לחייו נשא אשה ולא

פסק פומיה מגרסא והרבה להתמיד בתלמוד ופוסקים מבלי הבט אל הרבנות אשר לא חשבה לעשותה למוצא פרנסתו ויצא שמו להתהלה ולברכה, (וחבריו היו אז הג"ר הלל מיליקאווסקי, אב"ד דאמציסלאוו הנודע בשם ר' הלל סאלאנטער והגאון ר' אלכסנדר משה לפידות אב"ד דראסיין הי"ו), אז הציעו לו משרות רבנות מערים שונות גדולות ולא נעתר הרש"ל להתהצעה הזאת ולא חפץ לקבל עליו משרת הרבנות, בשנת תרמ"ג כאשר נאסף בווילנא זקן רבניה הגאון הגדול החכם הכולל ר' יעקב באריס ובהיות הסרון הגאון הזה אשר בו תורה וחכמה דעת ותושיה נאחזים חסרון נרגש ונכר מאד בעיר ווילנא הגדולה, ובסביבה, הפציר גדולי נכבדי העיר בהגאון ר' שמואל למלאות את מקום כהונתו הגדולה של הגאון ריי"ב לקהת עליו את משרתו בקדש, ויעתר אז הגאון רש"ל לבקשת ראשי העדה, ותנתן עליו משרת מו"צ ראשי בווילנא, וכל דבר הקשה בעניני דת ודין ובכל מילי דמתא אליו מביאין והוא משיב לשואליו דבר בחכמה ודעת בתבונה וחריצות יתרה כי חכם האיש ורבה תבונתו.

הגאון רש"ל יאציל ברכה גם לארצנו הקדושה ויחד עם עבודתו הרבה בעירו הגדולה לאלהים יעשה גם לטובת אחינו היושבים על התורה באה"ק וזה כעשרים שנה שהנהו גבאי ראשי מנהיג ופרנס בקופת רמב"ן מהכוללים ווילנא, קורלאנד וואמיט, והוא אהוב ורצוי לכל יודעיו ומכיריו ושמו לברכה ולתהלה.

הדושים רבים בכל מקצעות ההלכה נמצאים בכ"י, ודרושים שונים נפלאים עפ"י דרך הפלפול, והמה מוכנים לדפוס.

(עוד לא הספיקה לנו העת להוציא אורה תולדות רבינו הגאון הגדול והחכם הנמרץ רש"ל והנה לדאבון נפשנו הלמתנו השמועה הנוראה ממות הגאון הנערץ הזה ביום ח' מנחם אב התרנ"ח שנאסף אל עמיו בשנת השמונים והאחת להיות, ועמו אספה נגהה הבת ווילנא בהלקח טמנה גאון צבי תפארת טוריה וזקן רבניה בדור הזה, איש שאר רוח לו, גם תורה רחבה מני ים, לב ארי, גבור במלחמת התלמוד ומשיב חכמים בדעת עמוקה מאד, ועם אלה גם הליכות עולם לו, ופועל רבות למובת אחיו, ובל בית ישראל יבכה על אבדן בן בחירו זה שאבדתו איננה חוזרת, ואין תמורתה, הנצב"ה!) לפני טוהו הפקיד רבינו סך אלף רו"כ ביד בנו הנכבד ה"ר שלטה חיים להדפסת הבוריו, ונכרו לזקן בת בנו הנ"ל הרב הגאון החכם איש האשכלות המצוין במדות ובמדע מו"ה חנוך הענין אליהו מגדולי המו"צ בווילנא (בן הרב הגדול החכם הנודע ש"ר העדלטי) הנהו עסוק כעת בהוצאות חדושיו לאור בספר מיוחד בשם „עולת שמואל".

הרב ר' משה זקהיים אב"ד דקאוולי.

נולד בי"ד טבת שנת תר"ב בעיר טשעבנאוויץ לאביו הגאון ר' מרדכי זקהיים האב"ד או שמה, (ואח"כ בפינסק) נתחנך אצל מלמדים שונים וכבן עשר החל אביו הגאון ללמדו בעצמו בראותו כי המלמדים לא יבינו את ערך בנו ועובק הגיון שבלו הבריא, ולקח אביו הגאון שיחד עליו כטל וכשמן בא בעצמותיו הוסיף להנעיר המופלא תשוקה ואהבה להגיות בלמודים ויקן לו ידיעה עמוקה ורחבה בתלמוד ומפרשיו בעודנו עול ימים, אח"כ בא לפינסק עם אביו הגאון שקבל הרבנות שמה (ויומת בהור תריט בהיות מרדכי בן שבע עשרה שנה), בשנת תר"ך לקח לו אשה משקלאוו נכדת הגר"א מווילנא מבית רבלין, ולא ארכו ימי חיי אשתו ותמת בדמי עלומיה ויקח לו אשה שנית בפינסק ויחל לשלוח ידיו במכתר מבלי חפץ להתפרנס מרבנות

אבל מפני סבות שונות מט מצבו החומרי זיאלץ להעתר לבקשת ראשי עדת ישראל בקאוועל (פ' וואהלין) לקחת שמה את משרת הרבנות, וינתן לו כתב כדת בשנת תרט"ז, ובשנת תרמ"ח בא לשכון כבוד בתוכה.

בכ"י: חדושים שונים בהלכה ואגדה, בחקירת ישראל וקבלת אמת והעתות רבות והגהות בכל מקצעות הספרות התלמודית והקבלית סביב סביב דספרים אשר לו.

אות ה.

ה"ר יוסף מכונה דוקטור חזאנאוויץ בביאלוסטאק.

נולד בעיר מצער ניאניאנדז (פ' הודאדנא) לאביו הרב ר' אהרן ביום 22 אקאטאבער שנת 1844, נתחנך עד השנה הי"ג לחייו על ברכי א"ז המופלג בתורה ויראה ומצוין במדותיו מו"ה צבי הירש ואמו זקנתו הבבודה וצנועה בדרכיה מרת רחל ושניהם שמו עליו עיניהם לטובה, כאשר מלאו לו שלש עשרה שנה החל להרגיש את חסרון ידיעתו בשפת המדינה, אבל כדרך כל האדוקים בימים ההם כן היתה דרך א"ז אשר לא חפץ ללמד את בן בנו תורת למודי חול, והנער יוסף מבלי דעת אבותיו ואבות אבותיו השיג לו בעד אגורת כסף אשר נתנו לו למאכלו אלפא-ביתא רוסית, בתרגום זשארגוני, וישקוד עליו בשקידה עדי יכול לקרא מעט בשפה הרוסית, ואח"כ בא ללמוד בביה"ס העברי למתחילים וילמוד שמה שנתים ימים וירכוש לו את ידיעת שפת רוסיא ודקדוקה, ועוד ידיעות מועילות, בשנת הט"ו לחייו בא מבלי דעת אבותיו להגימנאזיום אשר בגראדנא ובכל עת השתדל ויתאמץ לבלתי עשות את שבתו חול לנוח בו מכל עבודה ומלאכת יד ולשמרהו מחללו ויתנהג כמנהג שלומי אמוני ישראל בכל דרכיו עד בי בחדש אלול ויומי הסליחות השכים גם לקום וילך לבהמ"ד להתפלל ולהגיד סליחות כאחר האדוקים, וא"ז בראותם כל אלה ובהשמע להם דבר הנהגתו וישרת דרכו התקרבו אליו מאז, ויאהבוהו מאד, שנים אחדות שקד בהגימנאזיום על למודי החול וכשרונותיו עמדו לו לרכוש לו בזמן קצר את כל הלמודים הדרושים, ובשנת 1863 נסע קעניגסבערגה ויתעתד להבנס שמה להאוניווערזיטעט אשר למחלקת הרפיאה, ובבואו שמה, אהבוהו גדולי המורים וביותר הפרופיסור הפיזיאלאגיי פאן וויטיך אשר למד אצלו ביחוד, מלבד למודיו בהאוניווערזיטעט, ועם למודיו אלה הקדיש יוסף גם עת להספר אהוב נפשו, הקטן וגדול, ספר הספרים התנ"ך אשר השתעשע בו תמיד ויהי כדבש לפיו וישננהו וישלשו בהתפעלות עזה והרגש נמרץ, ובשבתו בקעניגסבערג בקר עם חבריו היהודים את מקומות הרחצה קראנץ ועוד לדעת את שלום אחינו ומצבם ויחן בקראנץ אצל אחד מחסידי חב"ד עשרה ימים ויקרבהו מאד בראותו כי לבו לב עברי לעמו ולתורתו. בשנת 1866 הפקד לעמוד על יד הרופא זאמולזאן בפרוץ החלי-רע בק"ב, ואח"כ בקר בהקליניק אשר להפרופיסיר בוראוו ויהי מבאי ביתו וימשכהו הפרופיסור חסד בראותו בו אותות לטובה ויחפוץ גם לקחתו אתו במלחמת אשכנז וצרפת ואך מסבות שונות לא עלה הדבר, אח"כ עפ"י מכתב הפרופ' בוראוו נתבקש לבוא בערלינה לקבל משרה בביה"ח אשר תחת השגחת הפרופיסורים עומארך, קעניג וראוע אשר

יכיל אלף וחמש מאות חולים ויהי הוא לרופא ממונה על מחלקה בת שלשים מטות, בשנת 1871 אחרי קבלו העודת רופא בקאניגסבערג שם פניו לרוסיא, ובשנת 1876 קבל תעודת רופא בפטרבורג ויבוא אח"כ לגראדנא ויהי שמה כשנה וישתקע אח"כ בביאליסטאק עיר מושבו גם היום, ובשבתו בעיר זו החל לעבוד עבודתו לטובת עמו אהב בכל מאדו ונפשו, ויטכס עצה איך ובמה יעזור לעמו בעזרה ממשית ודבר של קימא, וירא כי בית-עקד לאומי אין לנו אשר הוא יהיה למרכז הרוחני לנו להיטיב את מצב השכלתנו האמתית ויסכים להקדיש את כל כספו, כחו הונו ואונו לטובת חרעיון הזה, וזה כט"ו שנה אשר החל לאסוף נגזי נסתרות הספרות העברית, וחפצו הרב הצליח בידו לאסוף כט"ו אלף ספרים שונים יקרי המציאות שעלו לו לחמשה ועשרים אלף רו"כ! בשנות הרעמים אסף לטובת אחינו בני בלטא סכים הגון ויסע בשנת תרמ"ד לאספת קאטאוויץ. בשנת הר"ן נסע עם השיירא לא"י, ביחד עם רעו הגאון הגדול ר' שמואל מאהליבער זצ"ל, ובאותה שנה פנעו בו קנאים וידריכוהו מנוחה ויאלץ לנוד כשתי שנים בלאדז, וישב בשנת תרנ"ג לביאליסטאק.

מצוין החכם הרופא העברי הזה בהקדישו כל פרי עמלו ועבודתו אך ורק למען אחיו הדבוק אליהם בכל עוז ונפשו בנפשם קשורה, יברך ה' חילו וירצה פועל ידיו ורוחו!

ה"ר חיים אריה חזן מורה בגראדנא.

נולד לאביו ה"ר ניסן בעיר אמדור כ"ו תמוז תרכ"ג, למד עד שנת הי"ג בחדרים בעירו ואח"כ הסתופף בישיבה אשר בגראדנא, וישקוד גם בשפות ומדעים, וביחוד בחכמת החשבון, תרמ"ח נשא לו אשה מגראדנא ויהי שמה למורה שפ"ע ושפות החיות.

כתב מאמרים שונים „בהצפירה" ו„בהשלח" בדבר הלשון העברית ומהרתה, ובכ"י עמו מוכן לדפוס ספר יקר ומאוד נעלה בשם „מלאכת החשבון" אשר היה למראה עיני חכמים רבים ויהללוהו.

אות ט.

הרב ר' אברהם טיקטינסקי ר"מ במירא.

נולד בעיר זו ביום ג' ערב חג השבעות תרט"ו מנערותו נתחנך על ברכי אביו הגאון ר' חיים ליב הר"מ אשר נהלהו ע"פ דרכו ויסלול לפניו דרך סלולה בלמוד התלמוד וגדולי מפרשיו לא בדרכי המפולפלים הנלוזים והמחודרים העקשים, כי אם בדרך פשיטה ומקובלת, בהעמקת הענינים ובסברא נכונה וישרה בברור ולבון כל שמעתתא ע"פ בקרת צרופה, בשנת תרמ"ד, נבחר להגיד יחד עם אביו הר"מ, את שיעור שלש פעמים בשבוע, ויחל להטיף לקהו הזך לפני בני הישיבה, ומני אז עומד על משמרתו ולומד תורה עם תלמידים מקשיבים ומראה פעולתו לטובה. (אמר המחבר: לענג רוחני מאד נעלה, ולמשוש נפש ורוח היה לי המחזה הנהדר לראות בבקרי-בקיץ התרנ"ה-ביחד עם הרב הגאון מוהר"א הר"מ, את בית האולפנא הגדול, אשר בו כארבע מאות בחורי חמד מסתופפים, ובמצאי כי באי הבית הרם והנשא הזה הבנוי לתלפיות כלם שוקדי תורה המה ודורשי תושיה באמת, ועסוקים במשנתם הברורה בחשק ושים לב, ואברך בברכת הנהנין לאור התורה, ואמרתי: ברוך שבחר בהם ובמשנתם!).

אות י.

הרב ר' נטע יעווין בגראדנא.

נולד בעיר זו לאביו הרב הגאון החכם הגביר מוה אברהם יונה ז"ל יעווין ר"ח סיון תקצ"ח הקשיב לקח בשנות נעוריו מאת הגאון הגדול ר' יצחק אביגדור אבד"ק דקאוונא, ובשנת הי"ח לחייו נשא אשה, והנהו מסתופף בכל התורה והעושר.

בכ"י נמצא ספר: „נטעי אור" (הדושים בש"ס), „אגודת אזוב" (דרושים), „בנין ירושלים" (על הגש"פ).

ה"ר שמואל יעווין מוילנא.

נולד בגראדנא לאביו הגרא"י הנ"ל לערך שנת תקצ"ט. למד בישיבת וואלאזין אצל הגאונים ר' יוד"ב ונצי"ב, כבן כ' נשא לו אשה מווילנא את בת הרב הנ' הצדיק ר' אליהו זאב הלוי לעווין וישתקע שמה.

נדפס ממנו: „נחלת עולמים" (ציונים ממצבות בה"ק בווארשא), „אמרי שמואל" (הגהות על מעשה רב) „אמרי שמואל" (על סערת אליהו) ובכ"י ספר „שם משמואל".

אות כ.

הרב ר' ישראל מאיר כהן בראדין.
(הנודע בשם בעל חפץ חיים)

נולד לאביו ה"ר אריה זאב הכהן בעיר זעטיל ביום י"א שבט שנת תקצ"ט, נתגדל מילדותו על ברכי התלמוד וישם הגיגו בספרי המוסר והמדות בעודנו עול ימים וימשכו את לבבו וידבק בם, אח"כ החל ללמוד ספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים להורות הלכה למעשה, בהיותו בן שבע עשרה שנה בא בברית הנשואין עם האשה אשר הוכיח לו ה' מעיר ראדין ויוסף לשקוד בתורה ולקנות שלמות הנפש ותורת המוסר, ומרוב ענות הרה"ג לא גלה את שמו על ספרו הראשון „חפץ חיים" אשר חברו בהיותו עוד כבן שלשה ושלשים שנה, ובספרו זה אשר נתקבל ברצון לפני היראים והחרדים וגם מצא חן בעיני המשכילים ע"ד אמת ודורשי שלום, קנה לו שם טוב וינחל כבוד ויקר רב מכל אשר ידעו כי היא הוא מחברו, אח"כ שת אליו נוספות בספרו „שמירת הלשון" אשר הוא בעין החלק השני של הספר „חפץ חיים" וגם הוא נתקבל בכל הפוצות ישראל וימצא כאחיו מסלות בלבב שלומי אמוני ישראל, ולרוב חשיבותם וחביבותם נדפסו בתיצאות שונות ויהיו לספרי-עם.

אח"כ החל להתעסק בהערכת ספרו הגדול בכמות ורב באיכות בשם „משנה ברורה" לברר כל דין ודין אשר בד"ח שו"ע ע"פ מקורים נאמנים וישרים, ולפלפל גם בדברי האחרונים ולהביא דעותיהם השונות במקום הנצרך למען תהי' „הלכה ברורה" ומלובנת, ובספרו זה התעסק שנים רבות, ובעורת בנו הרב הג' המפורסם, החו"ב והחכם השלם במדעים מו"ה אריה ליב נ"י אשר עמד על ימינו לסייעו בקבוץ הדינים והמקורים הצליח לחבר ארבעה חלקי ספרו זה והרפיסם בשנים מועטות זה אחר זה וגם המה נתקבלו בחשק לבב וברצון נמרץ לא אך בעיני ההמון כי אם גם לפני התורנים ולימודי התורה, הלנים בעומקה של הלכה והחפצים בצילותא דשמעתתא עד כי בהרבה ערי ישראל במלא רחב ארצנו עשו חברות „משנה ברורה" אשר

התעסקו בלמוד הספר הזה במצאם בו ברכה רבה ודבר הלכה ברורה בלשון צחה ונקיה ובאופן מאד נעלה שבמעט יחיד הוא במקצועו ולא קדמוהו המלקטים האחרונים מזמן הגאון בעל „חיי אדם".

הרב הגאון הוח בשקדו למובת עמו ובחפצו ברוב אשרו מצא לחובה לחבר את ספרו הטוב והמועיל „מחנה ישראל" הכולל הודת המוסר ודברי כבושין והנהגות ישרות הערוכים בסדרים נכונים בעד צעירי עמנו היוצאים לעבוד בצבא מלכנו יר"ה ועוד ספרים גדולים וקטנים נדפסו ממנו כמו: „אהבת חסד" „נדחי ישראל" „שם עולם" „ודבר בעתו" מלבד ספרים רבים אשר נמצאים מסודרים אצלו ומוכנים לדפוס אשר זו מטרתם להשכיל ולהיטיב לאדם באשר הוא אדם ולעברי באשר הוא עברי, לזכך נפשם ולטהר לבבם ובצדק נוכל לחשבהו בין מחוללי התקופה הדשה בספרותנו התורנית והדתית כי ראה למנות חסרון גדול, נכר ומרגש מאוד הוא חסרון ספרים כספריו המדברים אך מתורת המדות והמוסר, אשר כמעט אחד הוא בין רבני הדור אשר שם לבו לזה, לפני שמש ינון שמו, ולברכת עולם יהיה!

אות ל.

הרב ר' בנימין בשקא לאדזימן

אב"ד דפרעסטינא.

נולד בבריסק בשנת תר"ז, למד בוואלאזין אצל הג' ריוד"ב, בשנת תרכ"ז לקח לו אשה משערשאוו ובשנת תרל"ב נתקבל לרב בעיר מצער יאלאווקע ויהי שמה עד שנת תרל"ט ואז נתקבל לעדת קנישין ויהי שמה שש שנים בשנת תרכ"ה לוקח לרב בעיר טרעבטינא (פ' הוראדנא).

חבר כפר „בן אוני" הספד על מות אחיו הגאון מאור הגולה „הגדול מטינסק" ועל מות הגאון ר"א מקאוונא (ווילנא תר"נ).

הרב ר' יהושע לאנג בווילנא.

נולד בווילנא בשנת תקצ"ו. כבן י"ב למד אצל הגאון ר' מרדכי מלצער, ואח"כ החל ללמוד בעצמו, ובשנת הי"ח לחייו כבר בקי היה בג' הלקי השו"ע, בשנת תרכ"ז נתקבל לרב בסעדיב ובשנת תרכ"ה נתקבל לרב באיווינץ ויהי שמה עד שנת תרל"ד, ואח"כ נתקבל לשערשאוו ויהי שמה שבע שנים, בשנת תרמ"א נקרא לכהן פאר בעיר שוביאץ ויהי שמה ט"ו שנים, ובשנת תרנ"ו השתקע בווילנא ויקן לו בית חומה גדול.

חבר: „ענף יהושע" (ווילנא תרכ"ג) „פרי יהושע" (תרכ"ז) „כרם יהושע" (תרל"ז) „חבת הקדש" (תרמ"ח) וזה עתה יצאו לאור הערותיו על הנוב"י בדפוס ווילנא. הוצאות הכו"ם ר"י פונק. בכ"י יש לו להגאון הגדול הזה הדושים יקרים ונפלאים על כל הש"ס, ועל כל המשניות. הרמב"ם ותשובות להלכה.

הרב ר' יהודה הלוי ליבשיץ

אב"ד דמערעץ.

נולד לאביו הרב הצדיק ר' אליעזר ליפמאן הלוי בעיר ווילקאביר ד' כ"ח טבת תקפ"ט ורוח הבקרת החלה לפעם בקרבו מאביב ימיו, בשנת תר"ד נשא לו אשה מקידאן ואחרי נשואיו בא לווילנא וילמוד אצל הגאון ר' בצלאל הכהן ויסמוך את ידיו עליו, בחרף תרכ"ד נתקבל לרב בפאדוועלווע (מחוז ווילקאביר) ויהי שמה כעשרים שנה, בשנת תרכ"ד נתקבל למעדעץ.

נדפס ממנו: „דרך אמונה" כפר

רב הכמות והאיכות בבקרת ענינים שונים וביחוד ברבר נס פך השמן ששועלים קטנים מחבלי הדת כבעל „אגדת פך השמן" בעטו בו, להשגות על הס' דור דור ודורשיו להרא"ה ווייס. ובכ"י עוד ספרים שונים בבקרת והלכה.

הרב ר' חיים יהודה ליב ליטווין

אב"ד דסב'ארגאן,

נולד ע"פ תבל ומפורסם בשם „העילוי מסאסניץ", נולד לאביו ה"ר ישראל בעיר באברויסק בשנת ת"ר, מילדותו הראה אותות לטובה גדולים מאד, ובשנת הי"ג לחייו כבר מלא כרסו בכל הש"ס ויהי בקי בו עד כי יודעיו התפלאו נולאות על כשרונו הרב ועל שכלו הכביר, בשנת הי"ד בא בברית הנשואין את בת הגביר הנכבד ר' אבא קראשיק וישב באהלה של תורה וילמדה מתוך הרחבה ומבלתי הפצו לעשות את תורתו למלאכה ופרנסה הכחיה את בעליה החל לשלח ידיו במסחר אבל הפצו לא הצליח בידו כי מסחריו השונים ירדו פלאים ויאבד את כספו, וגם מצב חותנו התמוטט ואז נסע למינסק ללמוד וגדולי העיר וחכמיה קרבוהו כמו נגיד ובראשם הגאון הגדול והחכם הכולל מוהר"י זוסיל הכהן ראפפורט, בהיותו שמה נחלה ויפע לתוך ויעבור דרך ערים בארצות: אשכנז אויסטרי ואונגארען, אח"כ עבר דרך גאליציען ובבואו לעמבערגה קרבהו בסבר פנים יפות הגאון האב"ד ר' יוסף שאול הלוי נ"ו זצ"ל ויפרסמו בכל הארץ, ואז בעת היהיא נפשר בבראד האב"ד הגאון ר' שלמה קלוגער וישלח הגאון ריש"ט את הגאון הגדול ר' חיים ליב לעיר בראד ובני העיר קבלוהו לר"מ ומו"צ ויהי שם עד שנת ותרמ"ה, בשבתו שמה מתה עליו אשתו וגם בנו הרב הגאון והחריף המפורסם מו"ה שמעון (חתן הגאון האב"ד דסטריא (גאליציען) נלקח ממנו בדמי ימיו, שם אל לבו לשוב לארץ מולדתו, ובשובו לקח לו לאשה שנית את בת הגאון ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ מפינסק, בשנת תרמ"ו נתקבל ברוב כבוד להיות לרב בעיר סמארגאן, נדפס ממנו: „שערי דעה" בר' הלקי שו"ע תשובות שונות, ה"א (לעמבערג תרמ"ד) „שערי דעה", ח"ב (פרעמיסלא תרמ"ד) ובכ"י יש לו תשובות רבות וחדושים שונים.

הרב ר' בנימין דוד הלוי לעווין

אב"ד בקאלני,

נולד בעיר קארטוז־ברעזי לאביו הרה"נ ר' שמשון רפאל (הגדול בתורה ומצויין בחריפות רם היחש ומגזע הגאון מוהרש"א ז"ל), כבן י"א שנה הי' בקי בע"פ בכל סדר מועד עם מפרשיו ויתפרסם „לעלוי" מנעורותו, ובעביר אז אביו דרך קארלין לקח אתו גם את בנו הצעיר הזה להעמידהו לפני הגאון האמתי ר' יעקב האב"ד דשם (בעל „משכנות יעקב") וינסהו הגאון מהור"י ויחזה עתידותיו כי יהי' לאחד הגאונים, כבן י"ב לקח תורה בבריסק כאת הגאון ר' יעקב מאיר פאדווא האב"ד (בעל שו"ת מהרי"ט) ולמוד אצלו שלש שנים עד השנה הט"ו לחייו, ואז סמך הגאון מוהרי"ט את ידיו על ראש המופלא הצעיר הזה כי יורה וידין בהיותו בקי בכל ארבעת חלקי השו"ע להלכה. בשנת תר"ה בצאת הגאון ר"י אלחנן מקארטוזי־ברעזי להיות לרב בנישוויעז נבחר הגאון מוה"ר בנימין להיות לרב תחתיו, שנים אחדות השתמש בעיר מולדתו זו בכתר הרבנות ואח"כ נתקבל לרב בעיר קאפולי ומשם נתקבל לרב אב"ד בעיר קאלני (פ' לאמזא) וזה כשלשים שנה אשר ינהל שמה עדתו על מבועי התורה והיראה, חבורים שונים נמצאים בכ"י וביחוד חבור שו"ת והדושים על „אבן העזר" ועלה זה מקרוב על מכבש הדפוס ספרו שו"ת „שמן ששון", ב"ח ח"א שו"ת, ח"ב, דרושים.

הרב ר' חיים מאיר נח הלוי לעווין
ט"ט ום"ץ דווילנא.

נולד בעיר קארטווי - ברעוי בחנוכה תקצ"ד לאביו הרה"ג ר' שמשון רפאל לעווין מבישפחת יוחסים ומגוע גאונים וגדולים מדור דור ומנכדי המהרש"א ז"ל. מנערותו הצטין ברוחב שכלו ובינתו הרבה, עד כי בהיותו עול ימים מאד כבן ט"ו שנה בחרהו הגאון האמתי ר' אליעזר יצחק ר"ט דוואלאוון להיות לחתן בעד בתו המשבלת הנעלה והמצוינה מרת שולמית ברכה ריינע ואחרי נשואיו שקד על דלתי התלמוד והפוסקים בבית חותנו הגאון ויקן בם השתלמותו עד כי יצא שמו לתהלה בחרודיו ופלפוליו הישרים והמצוינים בטעמם וסגנונם, בישרתם ובפשטותם שהתקבלו על לב כל מעין ישר ואוהב דברים נכונים, בשנת תרי"ח נתקבל לרב בעיר איוועניץ ויהי שמה לרב עד שנת הרב"ה ואז נתקבל לסטאוויסק אשר בפולין. בשבתו בסטאוויסק הנה כברתהו ערת ישראל בפראשניץ, בשנת תרל"ב, בכתב רבנות, וקהלת ישראל בסטאוויסק אשר מצאה את הרב הגאון הזה לרועה נאמן ומנהל ישר על מבועי התורה והתושיה, הצדק והאמת, לא חפצה תת את רבה זה לצאת את העיר, ויקריבו ראשי הקהלות האלה את משפטם לפני הגאון הגדול והצדיק המפורסם מוה"ה אברהם מטשעבנאוויץ ותזכה סטאוויסק בדין והרה"ג נשאר על מקומו, אולם לא ארכו הימים וכתב רבנות נשלח להרב מעיר סטוופין ויבא שמה בשנת תרל"ג וינהל עדתו כשלש עשרה שנה ואז נקרא לכהן פאר בכתר הרבנות בעיר המעטרה מאסקווא וגדולי אחינו שמה חלקו לו כבוד ויקר ויעריצוהו בגלל תמתו ויושרתו ומאסו בצע אף גם בעד השתדלותו תמיד לעשות שלום בין מפלגות העיר חשונות ולבלתי תת מקום לריב ומדון להתפרץ בין בעלי דעות משונות, ובחכמה ותבונה קרב את הלבבות הרחוקים ויאגדם לאחת ושמו מרומם גם בפי אחינו האשבנזים שמה אשר חלקו לו מלא חפנים כבוד ויהי נכבד גם בבית אחינו השר האדיר מר אליעזר פאלאקאזו הי"ו, בעיר זו ראה הגאון לחובה לחזק את התורה ולתבלית זו יסד שמה שני שעורים, א' שהגיד הוא בעצמו ובבבורו בגפ"ת, והשני שהגיד הרב הגדול בהורת הגביר הנעלה ומפורסם להתהלה מיהר"י זאב וואלף וויטשנאק הי"ו, ויהי גם לעזר ומושיע לאחינו אשר דרשו עזרתו בצר להם, ואח"כ יצא הגאון משם ויתקבל להיות לרב בוואלאוון בכ"ז ניסן תרנ"ד, בשנת הונ"ו בצאת מהעיר ווילנא הרב הגאון הגדול החכם ר' צבי הירש ראבינאוויץ הי"ו, לכהן פאר בקאוונא במקום אביו הגאון רשבבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל נקרא הגאון הגדול והחכם הרחמ"ן הי"ו לווילנא לקבל עליו משרת המ"מ ומו"ץ דשם, וגבירי העיר גדוליה וראשיה קבלוהו בכבוד ויקר רב.

חדושים שונים בהלכה נמצאים ממנו בכתב יד, וחדושים נעלים ע"ד ההגיון הישר והנמרץ אשר דרוש דרש בעתים שונות, וביחוד טן העת שנתמנה למ"מ ום"ץ אשר כפעם בפעם יטיף אמרותיו המהורות והנעימות לפני קהל והמון רב רבנים, גבירים, חכמים, סופרים ומשכילים אשר יתאספו למשמע מדבריותיו החרוצות הקולעות אל מטרתן בכל עת המיר.

לעת מלאת מאה שנה למות רבינו אליהו חסידא זצ"ל מווילנא, רחש לבב הגאון המ"מ שליט"א דבר טיב ויעש מזברת רוחנית לרבינו הגדול הזה בהחלו להגיד מדי יום ביומו שעור קבוע בשו"ע עם באורי הגר"א בבית מדרש הגר"א לפני אברכים מוסמכים להוראה ע"פ עמק הפשט בחריפות עצומה ובסברות ישרות ועמוקות בברור שיטות הש"ס והפוסקים הראשונים

עד הגר"א, (ומאד שמחה נפש המחבר לשמוע ביום כ' מרחשון את שעורו הנפלא הזה שבלו אומר כבוד להגר"א ולתורתו).

(אמר המחבר: אתאפק בל אוכל מדי דברי בביהמ"ד של הגר"א מספרי מעט לדור מנהגי הושבים ומסתופפים בו בצל התורה והעבודה אשר אחד הוא הבית הקדוש הזה בימינו ואין שני לו בתהלוכותיו בקדש כמעט כל היום נאמרים בתוכו שעורים משעורים שונים בש"ס במשניות באלפס, ובפוסקים, אשר רוב הלומדים בו ובפרט העשרה מן המנין יראי ה' המה והושבי שמו ועד היום נבימות הגר"א לובשים טליתים ותפלין בתפלת המנחה שמדקדקים בה כאד שתהיה בזמנה ואשרי עין תראה כל אלה בימינו ובזמן הזה, ויעמדו על הברכה גבאי ביהמ"ד הזה והמה הרב הגביר הנכבד והנעלה המפורסם ר' ירחמיאל ברוך הי"ו ברוידא *) (בהרב הגביר הנכבד וגדול בתורה וחכמה מהר"ר נחום חיים זצ"ל) הרב הגדול בתורה, החריף ושנון הגביר הנודע לתהלה ר' משה הי"ו ברוידא והרב הגביר הנכבד מו"ה משה ליב פיעסקין (בן הרב המאוה"ג החכם המפורסם ר' יעקב פיעסקין זצ"ל) המפקחים ומשגיחים על למודי ה' אלה לכלכלם בכל מחסוריהם יהי ה' עמהם!)

כפעם בפעם ישמיע הגאון הגדול הרחמ"ן הי"ו, אמרותיו בשבח הארץ הקדושה ובמעלת ישיבה וחבת ציון האמתית שאין בה לא השכלה מרוממה ולא משאות שוא אך שלום אמת בין כתותינו הנפרדות אשר זו היא כל תקותנו הלאומית לעת ישיב ה' את שבות עמנו.

אחיו המה: הגאון הגדול הנ"ל מקאלני, והרב הגאון החריף ובקי הגביר ר' יוסף שיחי' לעווין מוויאטקע, והגאון ר' משה הלוי וצ"ל שהי' אב"ד דשרענצק.

הרב ר' צבי הירש הלוי לעוויטאם

אב"ד דלינקאווע (פ' קאוונא)

בן הגאון הצדיק ר' יקותיאל זלמן הלוי וצ"ל אב"ד דזאגער ואח"כ בוועקסנא (תלמידו של הגאון מוהר"ח מוואלאזין ונפטר עיוה"כ תרי"ח). נולד בוועקסנא ונתחנך ע"י מורים מובהקים בתלמוד כבן י"ז נשא לו אשה ממשפחה כבודה מלינקאווע ואחר התונתו למד בוואלאזין ואח"כ ההל לשלוח ידיו במסחר כי לא הפץ להתפרנס ממשרת רב אולם כפני מקרה שרפה נוראה נאלץ לקבל עליו הרבנות אשר הושמה עליו בעדתו בכבוד.

הדושים רבים בהלכה וביחוד באגדה נמצאים אצל הרב המאוה"ג והדרשן המצוין המפורסם הזה ובנו הוא הרב הג' סועיה מצוין במעלות מו"ה יקותיאל זלמן הלוי הי"ו חתן הגאון ר' אריה ליב ליפקין אב"ד דקארטינגען בעה"ח „דברי ידידי" על שה"ש.

אות מ.

הר"ר עמנואל פרופ' מאנדלשטם בקיוב. נולד בשנת (1838) לאביו הרה"ח ר' יחזקאל בן יוסף (ממשפחה נכבדה אשר באה מעיר הנובר (Hanower) במאה העברה

*) לברכה מיוחדת ומפורסת בפני עצמה ראוי הרה"ג הנדיב הזה בעד המפעל הטוב שעשה זה כבר בצורתו החומרית של בהמ"ד הגר"א, כי תחת אשר עד שנת תרכ"ז היה קטן מאד וצר מהכיל וכמו קירותיו התמוטטו לנפול בנהו לתלפיות ויחדש פניו ויזיל מכיסו ומכספו פכום רב ונדיבי ווילנא גם הם הריטו נדבותיהם והבית כמו רמים נבנה מחדש וברחיב עתה עין ולב, תהי נא לו זאת למזכרת כבור נצחת!

לגור בקורלאנדיה) עד השנה העשירית להיו למד בעירו בחדר ויחד עם למידיו שמה למדו אביו, הסוחר, שפת אשכנז וצרפת ויבאר לפניו בכל שבת ומועד את כתבי הקדש, כבן י"א הסתופף שנה אחת במיטאווא באחד מבתי החניכים, כבן י"ב יצא עם אביו לגור בווילנא ויכנס להגמנזיום ויקשב שמה לקח כארבע שנים, כבן ט"ז בא אל האוניווירזיטה בדארפט למחלקת הרפואה אולם לא ארכו ימי למודו שמה כי מסבת משפחתו נאלץ היה לעזוב את דארפט ולהכנס בהאוניווירזיטה שבחרקוב בשנת (1860) גמר את חק למודיו בהאוניווירזיטה החרקובית ויקבל העודת רופא ולמורת רוחו אשר שאפה עוד ללמודי תורת הרפואה הרחבה היה מוברח לבקש מקום כהונת רופא חולים, ויבחר את העיר טשערניגאוו, אולם שאיפותיו להשתלמותו במקצוע שבחר לא נתנו מנוח לנפשו ויעזוב את טשערניגאוו ויסע ברלינה וילמוד את הורת רפואת העינים מאת גאון התורה הזאת הפרופ' גראפע (Grafe) ויעמוד על ידו ובהיותו בברלין הקשיב לקח גם מאת הפרופ' ווירכאוו ומשם נסע היידלבירגה לשמוע שעורי חכם השבע הילמהולץ ואח"כ קראהו האיזן (Pagenstacher) מנהלו של בית מרפא העינים בוויסבדן להיות לו לעוזרו הראשי ויכהן במשמרתו זו שנה וחצי ויוב נסיונותיו בעבודתו, ובעזרתו הוציא המנהל הזה את חלקו השני מספרו „קלינישע בעאבאכטונגען" ומשם בא לקיוב אשר אותה אוה למושב לו ויבנה למורה פרטי (פריבט דאצענט) בהאוניווערסיטה שמה, ובמשך שנות עבודתו נבחר שלש פעמים לפרופיסור שלא מן הבנין אבל מסבת מקנאים נתבטלו הבחירות בכל פעם. י"ב שנה כהן בתור מורה פרטי ואח"כ פתח את בית החולים למחלות העינים אשר בראשו הוא עומד זה עשרים שנה.

בשנת 1881 היה לראש וע"ד התמיכה למובת האומללים אשר נגעה בזו השנה לרעה ובאותה שנה כאשר נתנה הרשות להושע ע"ר יציאת היהודים מרוסיא בא פטרבורגה וישתדל להיות היציאה מסודרה לא בחפזון ומני או שם החכם העברי הזה נפשו ולבו לעמו ובכל צרתם לו צר ויהי גם מראשי תנועת הציוניות בשנים האחרונות ויפעל הרבה למובתה ולהתפתחותה מבלי הבט גם אם מתחסר אחר, יצא לחרפו ולגדפו במערכות מכה"ע על שגיאה שיציאה מלפניו במכתבו הגלוי שבתב בסכ"ע בשנת הרנ"ט וידבר קשות את הרבנים.

נדפסו ממנו מאמרים ע"ד מחלות העינים בס"ע אשכנזים לחכמת הרפואה, ומשנת 1888 עד 1893 הו"ל בשפ"ר ספר בחמשה חלקים והוא כולל שעורי ע"ד מחלות העינים.

הרב ר' חיים חזקיהו מדיני (ההי"ם)

אב"ד דקראסובאזאר.

נולד בעיה"ק ירושלים לאביו הר"ר רפאל אליהו בשנת תקצ"ג, נתחנך מילדותו אך על התורה ויתרחק מכל תענוגי הזמן ויצטין בהתמדתו העזה ואהבתו לבקרת לחקירה ובריקה לחפיש ודרישה פה ושם ואביו הרב שהיה מגדולי העדה ותורניה שם עליו עין השגחתו לטובה, ויכש לו ידיעה רבה ורחבה בלמוד התלמוד ומפרשיו בהיותו עוד עול ימים ויהי למיפלג גדול ובקי מצוין כי אך אל התלמוד שם פניו ולא נתן את לבו לכל עניני החיים עד שבהיותו בן כ' לא ידע גם צירתא דזוזא ואז מת עליו אביו הנכבד ויתיעץ עם ראשי קהל עדת ישראל בירושלים עיה"ק וביחוד עם הרב הנ"א ז"ל או מה לעשות לו ולמשפחתו ויודע להם שיש לרחה"ם קרובים ומשפחה בקושטא העיר ויגמרו אמר לשלחם אליהם ויבא הוא ומשפחתו קושטאה אבל למרות רוחם התרחקו קרוביהם מהם ולא חפצו

לקום לעזרתם בצר ויצא רחה"ם מחיתו ומחית משפחתו מהגדתו שעורים שונים בישיבות עשירי העיר אשר קבעו בבתיהם לשעות , ושם רחה"ם נתפרסם להתלה בדרכי למודו שהוא ע"ד הבקרת הנאמנה כן בדרכיו והתלוכותיו מבפנים ויחפצו פעמים אחדות למנותו למורה בעיר להורות בעניני או"ה אבל השקה נפש רחה"ם בתורה ולא הפץ לקבל עליו משרת ההוראה אשר הפריעהו מזה ותבטלהו מלטודיו השונים , בעת ההיא בא אחד מסוחרי קרים לקושטא ויהודע אל הרחה"ם ויתן עיניו לטובה בו ויבקשהו לקבל עליו משרת הרבנות בקרים כי שמה-ספר לו האיש-הזול גדול מאד וגם משנתו תוכל להיות קבועה אצלו כחק ולא ישרידוהו ודברי האיש הזה נכנסו בלבבו ויבא בשנת תרכ"ג קרימה ויהי שמה למנהל עדת היהודים הקרימצאקים ושמו יצא לברכה בקרב ארצנו והו"ל כי הכם הוא זמציון במידותיו התרומיות במאכו בבצע ובהתרחקו מכבוד וגדולה ומחבב הוא את העבודה והמלאכה , הפעולה והמעשה , פעמים רבות הציעו לפניו סוערים רבות גדולות לקבל עליו את משרת הרבנות אבל נפשו לא תלך בגדולות כי נפשו אך להורה ולתושיה מסורה ללמוד וללמד להורות ולחבר הבוריו המועילים אשר שם טוב ושם עולם קנו להם בין גדולי ההלכה וההוראה אשר ע"כ רבים מחכמי ישראל יקטירו כבוד לשמו ולוכרו קדוש יאמרו , והחכמים הגדולים פרופיסור חוואלסאהן וד"ר הרכבי באו ביחוד קראסובאורה לראות ולהראות את פני הרחה"ם הי"ו החביבים עליהם , ויקבלו פניו בפני האורים גם שר העיר אדעסא לפנים הנציב ראפ , בנסעו בקרים הודיעו לו קרוביו ומכיריו כי בעיר קראסובאואר יושב "החכם" העברי והוא גדול וקדוש באמת , ויבבדהו השר בטכתבו ויבקשהו להתראות אתו לדבר ולשוחח יחד וימלא הרחה"ם משאלתו ויבקר את השר וישוחחו שניהם ע"י מתורגמן וישבע השר רב ענג ונחת מן שיחתם הנאה ויספר אח"כ למיורעיו כי ראה את פני הוקן החכם הזה כראות פני אחד האבות הקדושים הנזכרים בבה"ק :

בשנה זו יצא הרחה"ם ירושלימה להשתקע שמה ולכלות שמה ביתי וקנתו ובעברו בדרך קדמו רבי אחינו את פניו בכבוד רב יהי ה' עמו ויניב בשיפה טובה בארצנו הקדושה ויהיו ימיו מאה ועשרים שנה !

נדפס ממנו : „מכתב לחוקיהו" שו"ת רבות בהלכה נדפס זה כבר , „שרי המר" ארבעה ספרים נדולים הכולליים אספות כל הדינים והכללים שבש"ס ופוסקים ויתקבל בבבוד אצל גדולי הדור ובב"י עוד ספרים רבים וחדושי הלכות למכביר .

הרב ר' אלידו חיים מיזיל

אב"ד דלאדו .

נולר לאביו הר"ר משה ביום ט' סיון שנת תקפ"א בעיר מצער היראדק אשר בגליל וולאזין , הצטין מאר מילדותו בכשרונותיו המופלאים ויצא שמו להתלה ולברכה באביב ימיו , כי הגנו ה' בשכל ישר ועמוק והגיון נמרץ מאד , נתחנך בעיר לובץ אשר שמה באו הוריו לגור , כבן י"ב שנה התקשר עם בת אחד העשירים בעיר פינסק ויקחהו המי"ל חותנו ויביאהו לבית הגאון ר' יעקב מקארלין כי ירשה לקראו בתיאר „מורנו" ויהי כאשר אך שמע הגאון דברי הורתו של הנער חדושיו ופלפוליו , זיראה את בקיאותו כי רבה בחלקי הש"ס ובספרי הפוסקים וישלח אליו מכתב לא לעטרהו בעטרת „מירנו" כי אם לסמכהו בסמיכת חכמים , כי יורה יורה וידין ידין , ויצא אז שמו להתלה . בשנת תקצ"ד בא בברית הנשואין אבל לא ראה האברך הצעיר בשנים ורב בהבמה , נחת מאשתו זו ,

וישב לביתו הודיו לטובים ויהי שמה זמן מה ונגרש את אשתו, ויקח את בת דודו לו לאשה (היא האשה הנצבת עמו גם היום) ויבא אח"כ לוואלאוין ויקשב לקח מאת הגאונים ר' יצחק והתנו הגאון ר' אליעזר יצחק כשנים אחדות, בשנת ת"ר שלחהו הגאון ר' אליעזר יצחק לעיר הזרדאק לקבל שמה את משרת הרבנות ויעתר הגרא"ח ויהי שמה לרב אך בחלה נפשו ברבנית ולא יכול לשבת שמה, וישב שנית בשנת תר"ב לעיר מגורי אבותיו ויהי שמה עוד כעשר שנה, ואח"כ הבריחו מצב ביתו לבקש מחיתו ויאלץ לקבל עליו משרת הרבנות בעיר דרעזין, ומשם בא לפרוזנא, וישמש אח"כ בכהונת רב בעיר לאמוא, ואח"כ נתקבל ברוב כבוד ויקר להיות לרב ואב"ד בעיר נדולה לאלהים וקריה עליזה לאדן.

הגאון הגדול הצדיק הוה הנהו אחד משרידי גדולינו הדואגים לטובת עמם והמוסרים נפשם בעד אחיהם האביונים צדיק הוא בכל דרכיו ואין קצה לתומה נפשו הגדולה, כבשנות נעוריו כן עתה לעת זקנה ושיבה כגבר יאוור חלציו לעמוד לעזרה לקשי יום ולהושיע עניים בצר להם ויקבל בער מפעליו השובים אותות כבוד מאת ממשלתנו הרמה, יאריך ד' ימיו לטובת עמנו ולתפארתו!

הרב ר' הלל מיליקאווסקי

אב"ד דאמציסלאוו.

נודע ע"פ תבל ומפורסם בשם ר' הלל מאלאנטער או שקלאווער ע"ש העירים ששמש בהן בכהונת רב. נ"ל בווילנא (בפרוד אורעצע) לאביו הרב הנכבד ר' צבי הירש שו"ב בווילנא בשנת תקע"ט. התחנך על ברכי אביו ובלמדים שונים בחנוך הדור הישן ויקוד מילדותו על התלמוד ועל החלכה ויצטין מאביב ימי חלדו בבשרונות מאד נעלים וביחוד בלב מבין רחב וראש חריף ובחיזותו כבן ט"ז כבר ידע למשקל ולמטרי בשמעתתא צילותא לפלפל ולהעמיק חקר בסוגיות קשות בש"ס כאחד גדולי התורה, כי אמנם כבר מלא ברסו או בש"ס ומפרשיו הראשונים ויתפרסם לעלוי". בשנת תקצ"ב בא בברית הנשואין עם אחת מבנות אזרעצא ואחר התונתו בשבתו על שלחן תיהנו שקד בתורה בשקידה עצומה ונפלאה במינה, ואז שם לבו לעניני הכלל ולדאוג לטובת אחיו, והגאון ר' ישראל סאלאנטער שחיה בזמנו בווילנא שאל עצותיו וישמע הות דעת זה האברך הצעיר האב וגדול בתורה ובקי בחויות העולם כחכם בעל נסיון ויצא שמו לתהלה בכביר תורתו וברוחב שבלו. בשנת תרי"ד נתקבל לרב בעיר קרעווא וישב שם שנים אחדות ויתקבל לרב בסלאנט, ומשם לוקח אחר כבוד לפאניוועז, אח"כ היה לרב בשקלאוו ומשם בא האסלאוויצה, ולא ארכו ימי שבתו בערים האל ויתקבל אח"כ לרב ואב"ד באמציסלאוו (פ כאחילוב).

הגאון הזה מרוב חכמתו היה נבחר לועד הרבנים אשר בפטרבורג וינחל שמה כביד ויקר רב משומעי דבריו הנמרצים מחכמת לבו ותבונתו הרבה, הרבה כתבי־יד בתשובות בהלכות ותדושים במילי דאגדתא יש אצלו לדפוס, ואחדות מתשובותיו באו בספר „נחלת שבעון" להגאון הגדול ר' שמעון זרחי זצל אב"ד בטאוורינ (הה לשמועה הנוראה כי הלמה ומחצה את לבות כל שומעי שמעו הגדול של הגאון האמתי כביר הפעלים ורב הדעת הזה שמת ביום כ"ג סיון תרנ"ט, שבמותו אבדה כנסת ישראל כלה את אחד מאדירי התורה, צדיק רב העלילות ומסור בכל לבבו ונפשו לעמו ולתורתו ויישפוך תמיד כמי שיחו בבכי ותחנונים לגורל עמו, ויהי תמיד כעיז לדת ומחסה לתורה, בצרור חיי עולם תהי נשמתו צרורה! חדושיו הרבים נשארו ביד נכדו חתן התנו הרב ר' דוד בונימאוויץ בשידוינם

והוא האברך הרב עדיו לגאון ולתפארת, סוף מצוין במעלות ושלשלת היחס מו"ה משה מענדיל היו"ר ר"מ בישיבת ראמיילעס אשר בווילנא, והרהג הזה כסדר הלק מהם, מעריכם ומעתיקם לדפוס בקרוב):

ה"ר צבי הורש מסלאנסקי בנייארק.

נולד לאביו ה"ר חיים בעיר סלוצק בשנת תרי"ר. נתחנך על התלמוד והפלפול אך התנ"ך וספרי הקדש לקחו את לבבו ויהיו שעשועיו תמיד ויהגה בהם בכל עת ויהי בקי בהם להפליא בשנות נעוריו, כבן י"ב בא לישיבת מיר וילמוד שמה שנתים ימים ואח"כ שם פעמיו לעיר פאריץ וילמוד אצל הגאון ר' יחיאל מיכל וואלפסאן בעהמ"ח שו"ת "שפת הים" (ועהה רב ביאנישאק) שמה הגה בתלמוד ובפוסקים בתקותו להיות רב בימים יבואו, ובן כה מת עליו אביו ולא יכול לראות את אמו האלמנה חיה חיי צער ודחק ויבא פינסקה ויהי למורה שפ"ע בבתי עשירי העיר ואח"כ בהת"ת אשר שמה, והגאונים ר' אליעזר משה הורוויץ ור' דוד פרידמאן קרבוהו כמו נגיד, שמה החל להטיף מעל הבמה לעתים תכופות, בשנת תרס"ו בא עירה יעקאטערינעסלאוו ויהי שמה למורה וישמיע את מדברותיו גם שמה ויהי למורה בעיר זו עד שנת התרנ"א ואז עבר דרך אדעססא וחכמי העיר ומשכיליה בשמעם את מדבריתיו הלוקחות לב ויורדות חדרי בטן יעציהו לעזוב את מלאכת ההוראה ולהיות למטיף לעמו ויעבור מאסלאנסקי דרך ערים רבות גדולות בארצנו וישמיע מדברותיו וינחל ככוד רב ואותות תודה בשנת תרנ"ה עזב את רוסיא ויסע אמעריקא וגם שמה קבלו אותו בכבוד רב ומכה"ע באדצות הברית מרבים לספר בשבח מדברותיו.

הוא כתב מאמרים "בהמליץ" "הבקר אור" ובכ"י עמו ספר מסע כולל השקפות על מצב אחינו בארצות שונית.

הרב ר' יצחק מעליך אב"ד דמאנזור.

נולד בעיר קרעמניץ, והוריו הנכבדים לא השיגה ידם לשכור לבנם מלמד הגון ומירה נכבד ויתחנך ע"י מלמדים נבערים ומורים הדיוטים אולם כשרונותיו הנעלים עמדו לו להשתלם בעצמו ולמציא את נתיב הישר ללמוד התלמוד והשגת מרעים וביותר מצאה מסלות בלבבו התשוקה ללמוד חכמת החשבון השוט והנשנב האלגברא והמדידה, בשנת תרנ"ז נתקבל לרב ומו"צ במאנזור.

הרה"ג הזה חבר ספר "עזרה להבין" באור על האבן עזרא בדרך ישרה מאד ובסופו קונטרים בשם "אור הגנוז" באורים על המקומות הקשים וסתומים "באור החיים" וב"כנסת הגדולה" להח' סובאלסקי נדפסו מאמריו ושיריו, ובעוד מאספים שונים ובכ"י יש אתו חבורים שונים בענינים נפרדים.

אות נ.

ה"ר מרדכי נעמזער

רב לעדת ישרון בווילנא.

נולד בעיר זו בשנת תר"א בילדותו החל לבקר את בימה"ד בעירו וינמוד שמה את חוק למודיו בשנת תרט"ז ויהי למורה שפ"ע ודקדוקה ויתקבל גם למורה בהאינסטיטום למורי ישראל בווילנא, ויכהן שמה במשרתו י"ב שנה אח"כ בא למאסקווא ויהי שמה למורה דת אל בכל בתי הגימנאזיום, בשנת

תרנ"ה נבחר לליב מטעם הממשלה בווילנא. חבר כפרים בשפת רוכסי"א והם; „Истор. еврейск. нар." (Вильна 1880) „еврейск. граммат." (הנ"ל) „Полн. кур. истор. израил. нар." (שם 1888) „Двадцать шесть проповѣд." (שם 1897).

ה"ר יהודה זאב נפך במינסק.

נולד בעיר זו לאביו ה"ר מרדכי איש ישר ולומד תורה, ביום ז' אדר שנת תר"ח, נתחנך בדרך אמונה ויראת ה' על ברכי הוריו הישרים והתמימים בלבותם וישקוד על דלתי הישיבות בעירו ויתעסק בלמוד התלמוד עד שנת השש עשרה לחייו. ואז בשנת תרכ"ד נכנס לבית מדרש הרבנים בווילנא, כי רוח ההשכלה אשר החלה לפעם אז במינסק עברה גם עליו והצרור גם אותו בכנפיה, בבקרו את בימדה"ר אהוב היה למוריו וביחוד למורו הר"מ פלונגיאן אשר הסתופף בביתו ואח"כ בבית הרש"י פין, כעבור שנים אחדות נמר למודיו שמה ויקבל תעודת הוראה, ויהי אח"כ למורה בראדזווילי באחוזת הנסיך הגדול ניקולי ניקולויץ ובערי מצער אחדות, בשנת תרל"ט בא למינסק ובעמלו ובחריצותו עלתה בידו וביד מריעיו ליסד בי"ס למלאכה לנערי בנ"י העניים, ויתמנה הרי"ז נפך למורה הבית ולמנהלו וישתדל הרבה להגדילו ולהרחיבו מבית ומחוץ עד כי עתה יחשב הבית הזה למצוין במינו, בהיות פעמים אספות של החברה הקסרית להפצת ידיעות חרושת המעשה ברוסיא בפטרבורג ובמאסקווא נתבבד הרי"ז לקחת חלק בהן. בשנת תרמ"א השתדל ליסד אגודת מכבים חפשים במינסק אשר כמעט כל חבריה הנם בני ישראל, ויעשה רבות גם להפצת הרעיון של הישוב בארצנו הקדושה: בהמליץ תרנ"ז נדפס מאמרו הגדול „משפט היהודים במינסק".

הרב ר' אברהם עבר יפה

אב"ד דלאודיי.

נולד בקידאן (פ קאוונא) לערך שנת תקפ"ג לאביו הרב המופלג בתורה ר' שלום שכנא, ולמד בעיר מולדתו ואח"כ הסתופף בווילנא, בשנת תר"ג נשא לו אשה מעירו ואחר התונתו הרבין תורה עם תלמידים ויגד שעורים לפני בחורים דורשי תורה, וישקוד על התלמוד והפוסקים ושמו יצא לתהלה, בשנת תרכ"ד נתקבל לאב"ד בעיר ראגאלי וינהל שמה עדתו י"ג שנה וחצי, ומשם נקרא לכהן פאר בעיר לאודיי (פלך סיבאלק), ושם ינהל עדת ישרון זה עשרים ושלש שנה ברדף התורה הצדק והאמת.

חבר: ספר מחזה אברהם, תדושים נעלים בשלש הבבות (ווילנא תרנ"ב), ובבי' יש לו להגאון הצדיק הזה חדושים רבים על כל הש"ס, חרושים נפלאים אשר היו למראה עיני גדולי הדור ויראו בהם אור גדול על שטי התלמוד אשר רבים מהם יודפסו בקרוב (בהוצאת הש"ס דפוס ווילנא) ועוד חדושי הלכות ופלפולים שונים.

הרב ר' יהודה ליב יפה בלאודיי

בהגאון המפורסם ר' אברהם עבר יפה הנ"ל. נולד בשנת תרי"ב (י' לחדש כסלו) בקידאן נתחנך על ברכי אביו הגאון ויקשב אצלו בלמודים עד התונתו בשנת תרל"ד, שאז כבר בקו נפלא היה בגי' הסדרים כועד נשים ונזיקין ומפרשיהם ובד"ח שו"ע. בשנת תרמ"ב נסמך לרב להורות ולדון מאת הגאונים המפורסמים ריא"ז מקאוונא ור' אלכסנדר משה לפידות מראסין ור' בן־ציון שטערינפעלד מבילסק, אבל בהיותו שוקט ואיש מנוחות ושונא את ההשתדלות להשגת משרת הרבנות ע"י אמצעים נמבזים כאשר יעשו לראבון נפשנו רבים מן המורים, הנה לא נקרה לפניו מקום בו יכהן פאר, בשנת תרמ"ה

בא לשבת בעיר מגורי אביו בלאודי ושם מתפרנס מסחרו.

חבר: ספר „אבן לב" וכו' ומאד נעלה בחדושים ושרים בהלכות, (ווילנא תרי"ם) והוא החלק הראשון מכפרו הגדול של הרב המפורסם לגאון ולתפארת המחבר.

אות ס.

הרב ר' חיים סאנגלאוויץ

מו"צ בווילנא בלוקישאק:

נולד בעיר רובזוויץ (פ' מינסק) לאביו האב"ד דשם הרב הגאון הצדיק המפורסם מו"ה יחיאל משה זצ"ל *) בשנת תר"ד, כבן ג' מת עליו אביו, ואמו הרבנית באה סלוצקה ותגדל את בנה זה ותתנהו על ידי מלמדים מובחרים ואח"כ נכנס לבתי הישיבות וילמוד בשקידה עזה ונמרצה ויהי חיל לאוריתא ויתפרסם לעלוי וחשבתו ושכלו הפליאו לבב יודעיו אח"כ בשנת היד לחייו נסע לקאוונא וישמע לקח מאת הגאון הגדול ר"י כאלאנטער ויחי לחבר ורע לבנו החכם דר' יפקין זיל בהיותו בקאוונא מתה עליו גם אמו וישאר נעזב וגלמוד ויהב לשקוד בתורה, בשנת היז לחייו נשא אשה מעיר הקטנה ינעונע (פ' ווילנא) וגם בשבתו על שלחן חותנו הוסיף לשקוד בפ סקים ויגר גם שעורים שונים חכם, ויחד עם זה אצל זמן למסחר באמרו כי טוב לאחוז בזה וגם מזה לבלתי הניח יד, כבן כ"ו נתקבל לרב בעיר מצער שאלעצניק (בגליל ווילנא) ויהי שמה לרב י"ד שנה ובשנת תרמ"ד נתקבל למו"צ בווילנא בלוקישאק ובני אז עומד על משמרתו לנהל עדת ישראל שמה באמת וצדק לתקן תקנות טובות ומועילות לטובת בני אחינו ובפעם בפעם יסיף בבהכ"נ הגדול דווילנא ודבריו ימצאו מסלות בלבב העם.

חבר ספר „מקור חיים" בשני חלקים הדושי הלכות ושו"ת ופלפולים ודרושים שנים והכפדים למות גדולי ישראל, והדושים מהנו נמצאים בספר „בנין שלמה" להגר"ש מווילנא ובספר „שדי חמד" להגאון רח"ם הי"ו:

הרב ר' יחיאל משה סאנגלאוויץ

אב"ד דמלאווא.

נולד לאביו הרב הגאון ר' חיים שליט"א הנ"ל בשנת תרכ"ב, מילדותו הצטין בכשרונותיו הנעלים והמצוינים וטיבו מצא לשבת ולתהלה באבוב ובי חלדו עד כי בהיותו בן י"ז שנה כבר היה בקי בכל הש"ס ובכל ארבע שו"ע ואז בא בברית הנשואין עם בת הרב הגביר הנכבד ר' אהרן ליב פיזין מבריסק בליטא בשבתו על שלחן חותנו כחמש שנים הוסיף לשקוד ולעשות חיל בתורה ויצא שבו לתהלה, כבן כ"ד שנה בשנת תרמ"ה נתקבל לרב בעיר מאפאשקין (פ' סיבאלק) ויכהן פאר בעדתו כשש שנים וינהל עדתו בשלום ובמישור וישם לילות כימים להגות בתורה בשבתו שמה השתלם גם בהידיעות הדחושות לדעת לרבני פולין ויעמוד על המבחן ויצא מוכתר בכתר הרבנות הכפולה, היינו כי יהיה גם לרב כטעם המשלה, בשנת תרנ"ד נתקבל לרב בעיר מלאווא (פ' פלאנצק) וגם שמה עינו פקוחה לטוב למנות כל הכרון בעדתו ולתקן כל מעות, הגאון ר' יצחק אלחנן זיל כבד כבד מאד את הרב הגאון הזה, ובהיותו

*) אביו הרה"ג היה תלמיד ותיק להגאון טוהר"ה מוואלאזין ותכתו של הגאון טוהר"ט מסינסק. ואח מנכדיו של הגאון ר' בנימין יעקב אב"ד האראדישן, - אחיו של הגאון בעהמח"ס גבעת שאול.

עוד אברך צעיר ליטים הארו בתואר „גאון מפורסם ועלוי נפלא" ובהצעתו גם נתקבל בכבוד גדול לרב במלאווא, חדושים רבים ישנם אתו בכתובים ואחדים מהם באו בספר „מקור חיים" למר אביו הרב הגאון ר' חיים היז. —

הרב ר' אברהם ברוך הלוי סאלאוויציק
אב"ד דסמאלענסק.

נולד ט"ו מנחם אב תרי"ו בוואלאזין בעת שאביו היה ר"מ שם, ויקבל תורה מאביו ויסתופף בנערותו בישיבת וואלאזין אח"כ בא עם אביו סלוצקה ויהגה בתלמוד בשקידה ובפוסקים רוא ויתעתד לרב, בז' אדר תרכ"ט לקח לו לאשה את בת הגביר ר' שואל קאצנעלסאהן מבאברויסק וישלח ידו במסחר וכאשר לא ראה ברכה בעמלו שם עוד אל הרבנות פניו, ובשנת תרמ"ג נתקבל לרב בסמאלענסק, ומאז ינהל את עדת ישראל שמה בתורה וצדק, בכ"י חדושים שונים בהלכה ואגדה.

הרב ר' חיים הלוי סאלאוויציק
אב"ד דבריסק דליטא.

נולד ביום שו"פ תרי"ג בעיר וואלאזין, ההנכר מילדותו בכשרונותיו המופלאים בראשו החד והעמוק ובשכלו הכביר והנמרץ ושמו יצא לתהלה בישיבת וואלאזין ששם הסתופף בצלה של תורה ויתפרסם לעלוי נפלא במינו, עד כי בהיותו בן ח"י שנה היה בקי בש"ס ובספרי גדולי הפוסקים ויעמיק חקור בפלפולא חריפתא לברר וללבן שיטות עמוקות בש"ס אשר נלאו בם גדולים רבים, בהיות ה"ר חיים כבן י"ט בחרהו הגאון האמתי ר' רפאל שפירא (עיין ערכו) הר"מ בוואלאזין או לחתן בעד בתו ובחדש אלול תרל"ג היתה חתונתו אתה ויוסף לשקוד ולהרבות כחו וגבורתו במלחמתה של תורה בהסתופפו במקום תורה זה, בצאת חותנו הגאון מוואלאזין להיות לרב נבחר הגאון ר' חיים על להגיד את השעור בבית אולפנא דוואלאזין ביחד עם א"ו הגאון הנצי"ב, ובני הישיבה איהבי הפלפול העמוק והברור הברוק והמלובן שמחו לדבריו אשר נוסדו על אדני האמת בסברות ישרות ומתקבלות ובשיטות גדולי הפוסקים ומפרשי התלמוד, כעשתי עשרה שנה הגיד שעורו הנפלא אשר לרגלו נתרבו ונתוספו תלמידי וואלאזין בראותם כי ברכה מרובה בו, עד חדש איור תרנ"ב, שאז מת עליו אביו הגאון האב"ד דבריסק. ותבחר בו עדת ישראל שמה להרכיבו אלוף לראשה במקום אביו ז"ל, ושם הוא רועה אבן ישראל:

הגאון רבינו חיים הנהו אחד מגדולי דורנו העומדים בפרץ ונודרי נדר, מעוז לדת ומחסה לאמונה, אוהב אדם ומקבל כל איש בפנים יפות, חכם בהויות העולם, עניו מאד ובמקום ענותנתו שם גם גדולתו וגבורתו להתיצב כצר מול עושי רשעה ולבלתי החנף ונשוא אליהם פנים, ואך האמת נר לרגלו, יהי ה' עמו!

החכם ר' נחום סאקאלאוו
עורך מכה"ע „הצפירה" בווארשא.

יליד העיר הקטנה ווישאנראד (פ' פלאצק) לאביו התורני גדול בתורה וחכם בהויות העולם מוהר"ר שמואל יוסף המתיחס לבני בניו של הגאון המופלא ר' נתן שפירא בעל „מגלה עמוקות", בעיר זו ראה אור החיים בה' שבט תרי"ט, וכבן שש בא פלאצקה, כי שמה העתיק אביו את מושבו, ויתחנך אצל מלמדים שונים וכשרונותיו המופלאים עמדו לו לקנות שם טוב ולהתפרסם בשם „עלוי" בעודנו נער בן י"א שנה, עד כי שמעו הטוב הגיע גם לאזני שרי עירו ופקידיה ובראשם שר הפלך הבארון ווראנגעל והדירקטור של כל בתה"ס אשר בפלך אשר בקשו לראותו, ובראותם אותו התפלאו על כשרונותיו המצוינים וינסו לדבר על

לב אביו כי ישלחהו להגימנזיום, אבל לאביו תקוה אחרת נשקפה כי בנו הקטן יהיה לגדול הדור ולרב רבנן כאביתיו אנשי השם וע"כ לא הטה אזן קשבת לדברי השרים האלה ואך בעמל רב הרשה ללמד את בנו למודי חול שתי שעות ביום והנער עושה חיל בכל מקצעות למודיו ויתעתד לקבל העודת בגרות מהגימנאזיום, אח"כ שלחהו אביו אל אחיו הרב דלובישש להשתלם בתלמוד וגפ"ת, וישקוד שמה העלם בתלמוד ומפרשיו וירכש לו ידיעה רבה בלמוד ההלכה ויפתופף בצלם של הרבנים דסומפולנא וקוטנא ויתחבר גם אל עדת החסידים אשר עמלו לקנות את נפשו, אח"כ שב לעיר מושב אביו ויוסף לשקוד בספרי הכמה ומדע וילמוד השפות החיות ועם אלה לא הניח את למודי הקדש, בשנת 1876 לקח לו לאשה בת משפחת סגל הכבודה במאקאוו וישב על שלחן חותנו כחמש שנים ויעבוד בשרה המרעים וירב חילו לחכמה והשבלה, בשנת תר"מ בא הח' נ"ם לשבת בווארשא ובשנה 1884 היה לעזר ראשי ב„הצפירה" ומאמריו הנפלאים בסגנונם ונמלצים מאד משכו אליהם את לבב הקוראים. בשנת 1885 נהיה הנ"ם עפ"י רשיון הרשות למו"ל „הצפירה" ועורכה ביחד עם החכם הגדול ר' חו"ם.

כשרון הספרות נראה בהנ"ם מאביב ימיו ובעודנו ילד עול ימים כתב על נקלה בפורים ומעשיות מאמרים וענינים שונים שנפוצו בין בני גילו לעשרות ובשנת תרל"ה ראה מאמרו הראשון את אור הדפים, ומשנת התרל"ו עד שנת התרל"ט נדפסו מאמריו ב„הצפירה" „המגיד" „המליץ" „הקול" ורובם העתקות בעניני מדע והולדות אנשי השם, ויכתוב אח"כ גם מכתבים רבים להמבה"ע. "Arch. israel." בשם "Lettres de Russie" ובמב"ע „איזראעל. וואכענשריפט.":

ספריו המיוחדים שהו"ל הם: א) „מצוקי ארץ" (או יסודי ידיעת הגיאוגרפיא הטבעית, בעקבות החכם האנגלי מוירי) ווארשא תרל"ח, ב) „שנאת עולם לעם עולם" ווארשא תרמ"א, ג) „מיטודא ללמוד שפת אנגלית" (הנ"ל) ומשנת תרמ"ד החל להו"ל את המאסף רב הכמות והאיכות „האסיף" ויוציאו לאור עד שנת תרנ"ד בששה כרכים מלאים מאמרים מטובי החכמים והסופרים אשר ברא תקופה חדשה בספרותנו. ועתה מו"ל החכם הזה „ספר השנה" מאסף ספרותי גדול.

החכם הגדול הנ"ם בהיותו על אספת הציונים בבאזעל נחל שמה כבוד ויקר רב, ויהי נבחר לעמוד בראש הועד להרחבת השבלת ישראל וידיעת שפתו בארצנו. והוא בלשן מצוין ויודע היטב השפות: רוסית, פולנית, (בהאיזראעליט היו"ל בווארשא הוא מדפים מאמריו מדי שבוע בשבוע) אשכנזית, צרפתית, אנגלית (הוא כותב בכתה"ע דווז קראניקל), איטלקית וספרדית, וידיו רב לו גם בשפות יון רומי וערב, ובשפת עבר אחד הוא ואין שני לו בנעם סגנונו ובמליצתו הנפלאה שבולה אומרת חן וטוב טעם והחדה הנוקבת ויורדת עד סוף, ושפה חיה היא שפת קדש בדור שמר נחום סאקאלאוו שרוי בתוכו!

ה"ר יצחק סאבעל בשדה לבן.

נולד לאביו ה"ר יהודה ליב בשנת תרי"ד, נתחנך מתחלה אך על התלמוד ואח"כ התעסק בלמוד השפות רוסית, אשכנזית, ויבוא לאומן (פ' קיוב) ויוסף לשקוד על דלתי ההשבלה, ויערוך גם מכתבים ומאמרים „להמליץ", אח"כ התנורר בעיר סקווירא ויהי שם למורה בבתי העשירים, בשנת תרמ"ה נשא אשה משרה-לבן ויהי לעורך דין פרטי, כתב מאמרים רבים „בהמליץ" „הוואכהאד"

רבים חתומים בשמו הגלוי ומהם שבאו מסומנים באותיות J. S. „בהמצפה" נמצא מאמרו היקר „תולדות שפינאזא ושיטתו" „ובהתלפיות" נדפסו מכתביו בשם „מכתבי חכמה" (שמועה רעה באה בכה"ע כי הסופר הזה נפטר ביום ו' ו' סיון תרנ"ט בעיר קיוב).

הרב ר' אפרים זלמן הלוי סלוצקי

מו"צ בווילנא.

נולד בעיר מירא (פ' מינסק) לאביו הרב הג' הצדיק ר' נחום בה"ר אליהו (בהגאון ר' בצלאל אב"ד דסלוצק חתן הגאון ר' שמואל אב"ד דאמדור והגליל נכד רבינו בעל בית שמואל על ש"ע) בח' מרחשון תר"כ, לערך תר"ח בא עם אביו הרה"ג לווילנא ויתהנך שמה בדרך הדור הישן, בשנת תרט"ז ארש לו לאשה את בתו היחידה של הגאון הגדול ר' יוסף שאקאוויץ המד"א דווילנא וישקוד בתורה בהגיון ישר ונמרץ ובבקרת חדה ועמוקה ויעש חיל רב ויחד עם למיד תורתו קבע גם עת וזמן ללמודי המדעים ולא חפץ הרא"ז לאחוז את הרבנות לפרנסת ביתו וישלח ידיו במסחרים שונים, בשנת תרמ"ח נתקבל למו"צ בווילנא ואחרי מות חותנו הגאון (ד' תמוז תר"ן) נתקבל לסדר גיטין במקומו:

חבר: „אגודת אזוב" על משניות (ווארשא תרכ"ח) „מערכה מול מערכה" על הערוך (ווילנא תרל"א) „יד אפרים" על בה"ג (ווארשא תרל"ה) ובכ"י להרב הגאון המפורסם הזה יתר הלקי ספרו הגדול „מערכה מול מערכה" (על כל הערוך) שהוא ספר יקר ומאוד נעלה אשר מצא חן אצל גדולי ישראל וחכמיו. חדושים שונים בשו"ע ותשובות להלכה בשם „אבני שהם", וספר „תוספות הלכה" על פסקי התוס' לכל הש"ס.

אות ע.

הרב ר' משה אהרן עלופין

אב"ד דחאלוי

נולד בשנת תרי"ג בסביבות מינסק, כבן עשר נשאר יתום מאביו ה"ר ישראל ויקחהו דודו הר' מרדכי לעיר ברעזי ויהי אצלו כשלש שנים ויתנהו ע"י מלמדים טובים, אח"כ הסתופף בישיבות שנתים ימים. ומאז שקד בעצמו על התלמוד והפוסקים בעיון רב ויהגה גם בספרי מדע ותקירת חכמת ישראל. כבן י"ח נשא אשה מעיר לעפיץ (פ' מינסק) וכבן כ"ב נסמך לרב מאת הגאון ר' אליהו גאלדבערג אב"ד דבאברויסק בשנת תרל"ח נתקבל לרב בחאלוי בגליל באברויסק.

חבר: „צור תעודה" מאמרים דרושים הגיונים (ווארשא תרל"ח) „עמק הלכה" תשובות ופלפולים ישרים (ווארשא תרנ"א). ובכ"י „תורה בלמודה" ספר יקר ונעלה על חמשה חומשי תורה „מאורי אור" על התכונה „מקוה ישראל" ע"ד עתידות עמנו.

הרב ר' יהונתן עליאסבערג

אב"ד דוואלקאוויסק.

נולד בקאוונא ג' אלול תר"י, קבל רוב תורתו מאביו הגאון אשר למדהו בדרכו הסלולה והישרה בהעמקת ההלכות וחקרי הדינים ויתפרסם מנעוריו „לעלוי", בשנת תר"ל בא בברית הנשואין עם בת עשיר אחר מנכבדי פומפיאן, ובשבתו על שלחן חותנו עשה ציצין ופרחים לתורה, ויחדש חדושים ואחד מהם הוא קונטרסו „קסת יהונתן" שנדפס בסוף הספר „יד יוסף" לאביו הגאון זצ"ל (ווילנא תרל"ה) אשר עשה רושם גדול בזמנו בין גדולי הלומדים

והתורנים אשר ההפלאו על עוצם חריפותו ובקיאותו של האברך הגאון הזה, בשנת תרל"ה היה למו"צ בפומפיאן חנם מבלי קבלת שכר כי היה מסתופף בצל חותנו העשיר וגם לא אמר להתפרנס מתורתו. אח"כ בשנת התרל"ז היכרח לקבל משרת הרבנות בעיר מארויפאל ויכהן בכהונתו הנכבדה שמונה שנים, בשנת תרמ"ו נתקבל לאב"ד בעיר וואלקאוויסק, והוא מנהל עדתו בצדק ומשפט, באמת ותבונה:

מלבד קונטרסו „קסת יהונתן" הנ"ל חבר ספר: „דרכי הוראה" (ווילנא תרמ"ד) חבור יקר ונפלא במינו בעניני השעורים והמדות, ובראשו הקדמה נעלה ומאד נכבדה „דרכה של תורה" כתובה בשפה נעימה בתורת המוסר והמדות, ובכ"י עוד תשובות וחדושים מוכנים לדפוס, (הה לשד ושבר כי באו כחתף בגבול עמנו, ויקחו מאתנו את אחד ממבחר גדולינו בעודנו באבו, הוא הגאון הגדול החכם, השלם, רב פעלים ורב תבונה רבינו יהונתן זה, שמת ביום ו' כסלו תרנ"ט, בשנת הארבעים ותשע לחייו ומי יביא לנו המורתו ?!):

הרב ר' בנימין ישראל איסר הלוי עפשטיין

אב"ד דשוערזנא.

נולד בחדש תמוז תר"ה בעיר הוראדנא לאביו הגאון המפורסם ר' שאול הלוי שהיה אח"כ לאב"ד בקאסעווע וקאברין, נתחנך על ברכי אביו ויקבל ממנו תורתו בעודנו בשחר ילדותו, ובשנת הי"ג לחייו כבר נסה להעלות על הגליון הדושיו ופלפוליו, בחדש טבת תרכ"ב בא בברית הנשואין עם בת הרב הגביר הנכבד ר' קלמן לבית ביטקאווסקי ובשבתו על שלחן חותנו הרה"ג הוסיף לשקוד בתורה וירב חילו לאורייתא ויחליף מכתבים בח"ת עם הגאון האבתי ר' יהודה ליב הרב דסעלץ (שנתמנה אח"כ למד"א במינסק) בשנת תרכ"ח בהיותו בן כ"ג שנה סמך הגאון ר' יהושע אייזיק מסלאניבא את ידו עליו כי יורה וידין כאחד הרבנים המפורסמים, ובשנת תרל"ה נתקבל לרב ואב"ד בעיר שווערזנא. בחדש טבת תרנ"ו כבדה עליו מחלתו התדירה ואחרי התחפכו בחליו זמן שנה תמימה בא למינסק להדוש ברופאיה המפורסמים, אולם לא העלו ארוכה למחלתו ויומת שמה ביום ג' כ"ד טבת תרנ"ז ויקבר בכבוד גדול וישאו עליו כספד וקינה גדולי העיר ודרשניה.

נשארו ממנו בכתובים הרבה ח"ת בהלכה ואגדה, ובספר „מנחה בלולה" (בסוף הספר) שחבר אחיו הרב הגאון ר' אברהם מאיר הלוי אב"ד דאלהויסק מובא ד"ת בשמו, (בנו הוא הרב הג' החריף ובקי והמשכיל השלם מו"ה אברהם חיים הלוי קאצינעלינבויגין הממלא מקומו כעת בשווערזנא, חתן הגאון הגדול החריף המפורסם ר' אליהו ברוך קאמאי שליט"א רב דקארעלין וועקסא ומשעבנאוויץ, ועתה ר"מ ראשי במירא).

הרב ר' יהושע עפשטיין

אב"ד דקראשטין:

נולד בעיר סאקאלקא בשנת תרי"ג לאביו הר"ר נחמן עפשטיין, לבד בנערותו בישיבת הרב ר' פיטיל ברוזינאי, כבן כ"ב נשא לו אשה מגראדנא, וכבן כ"ו נסמך לרב מאת הגאון ריא מקאוונא, ובשנת תרמ"ב נתקבל לרב בקראטשין (פ. הוראדנא):

נדפס ממנו: ספר „קרן יהושע" דרושים שונים נעלים בהלכה ואגדה (וואַרשא תרנ"ז) ובכ"י יש אתו חד"ת בהלכה ואגדה.

ה"ר יהושע חיים הלוי עפשטיין

בווילנא.

נולד בעיר זו לאביו הרב הנכבד ר' מרדכי צבי הלוי למשפחת עפשטיין ונתחנך בה על התלמוד וגפ"ת.. וישקוד

בם תמיד ויאהוב את דרך הלמוד הישרה, בהגיון פשוט ומתקבל, ולרגלי זה העלה את הדושיו והגהותיו על הש"ס אשר נתחדשו לו בדרך למודו־על הגליון וירשמם לזכרון בספר. גם שם עינו על המדרשים אשר רובם ככלם חסרי הבאור והפרוש הנם, ותמצא ידו לבארם ולחדשם בחדושים רבים ישרים ונבונים, וביותר עשה ציצים ופרחים למדרש רבה ויכתבם גם אותם בגליון ויחד עם למודיו הקדיש עתו גם למעשה הצדקה אשר בעדתו הגדולה ויהי לאחד מראשי גבאיה בהרבה בתי הסדה אשר ינהלם בצדק ואמת בדעת ותבונה.

נדפס מבנו: א) „חדושי ריי"ח" (חדושים והגהות על המדרש רבה) ב) „לקוטי ריי"ח" (חדושים באורים והגהות בגפ"ת שני אלה נדפסו בברך אחד בווילנא תר"נ ובסוף הספר קונטרוס „מאמר מרדכי" כאת בנו של המחבר הרב הגביר הנכבד ר' מרדכי הלוי עפשטיין הי"ו (חתן הגאון ר' צבי הירש בריי"ט מקאוונא) ג) „חדושי ריי"ח" על מד"ר חמש מגלות (ווילנא תרנ"ח).

אות פ.

ה"ר שמואל שרגא פֿייגענזאהן
בווילנא.

נולד לאביו הר"ר שלום בעיר מצער נידאק בטחוז ווילקאמיר בשנת תקצ"ט, בעיר פאניווען אשר שמה נתגלגלו אבותיו עשה את רוב תורתו והשכלתו, בשנת תרכ"ז הפקד למנהל ביהד"פ העברי של האלמנה והאחים ראם בווילנא ובנשאו משרה זו ראה להעשיר את ספרות ישראל העתיקה ולהרחיב גבולותיה בהשתדלו להוציא לאור כ"י גנוזים וטמונים על ש"ס מדרש רבה, יו"ד, זהר, אשר ראו אור אח"כ בהגהתו ובהעתקתו בדפוס זה, ויעשה לכל התוצאות החדשות הקדמות ומבואות ומהם הוא המאמר הגדול שנדפס בסוף ברך נדה בשם „אחרית דבר", גם אסף ולקט הרבה קובצים וילקוטים ממפרשי' שונים ויעשם לספרים מיוחדים. גם חבר פי' על יוצר בשם „רוח חכמים" כתב מאמרים רבים במכ"ע שונים רובם באו מבלי הוכרת שמו כלל ומעומם חתום „שפ"ן הסופר", וזה בשלשים שנה אשר הו"ל אגרונו בשם „מכתב משולש" בשפ"ע רוסית ואשכנזית, כאשר חבר הפרופ' הנודע פראנץ דעליטש את הסנגוריא נתן לו הרה"ג החכם שפ"ן חמר רב, ולאות תודה וכבוד כבדהו הפרופ' בתמונתו נדולה מאד, ויכבדהו בלב ונפש מהעת ההיא, כעת הוא סוחר בווילנא.

הרב ר' שבתי פיינבערג רב דמיכיילישאק:

נולד באמדור (פ' הוראדנא) בשנת תר"ח, כבן י"ט נשא אשה מסמארגאן, וישלח ידיו במסחר ולא חשב לעשות תורתו מחיתו, בשנת תרל"ה בראותו פי ההצלחה לא תאיר לו פנים שם פניו ללמוד ההוראה ויסמכהו הגאון ר' בצלאל מווילנא לרב, באלול תרט"ח נתקבל לרב במיכאלישאק אשר בגליל ווילנא, יש אתו בכ"י: ספר יקר בשם „אפיקי כנינים" על עַל מג"א ומגן דוד ט"ז.

הרב ר' יצחק פינס דופ"ק נמינסק.

נולד בעיר סוזיר (פ' ווילנא) לאביו הנכבד הי"ר משה פינס (כהרב ר' אליהו אחי הגאון ר' משה שמואל פינס ראב"ד דמינסק בני הגאון ר' יצחק פינס ראב"ד) ביום א' ר"ב כסלו תרי"א, כבן י"ג שנה בא למינסק ויכנס ללמוד בביהמ"ד הקטן בישיבת הרב ר' מיכל בער הר"ם שם, וילמוד כשנה תמימה ואח"כ בא למיר

וילמוד כשנתים ימים אצל הגאון ר' חיים ליב טיקטינסקי הר"מ ומשם נסע ואלאזינאה להסתופף בצל תורת הגאון נצי"ב ובזמן קצר שב משם לסויר ויוסף ללמוד בשקידה נמרצה עד שבשנת ת"ח לחייו שאז בא בברית הנשואין עם בת הרב המופ' ר"א בלידשטיין נכד הג"ר מנשה מאיליא היה בקי בשני סדרי הש"ס נזיקין ונשים ובכמ' חולין עם שני חלקי יו"ד ומפרשיהם להלכה ויצא שמו לתהלה ויתפרסם לרב גדול בתורה ובקי בהוראה, בשנת הכ"ב לימי חייו נסמך לרב מאת גדולי הדור ויפליגו בשבחו בתעודותיהם אולם מעולם לא חשב הרה"ג מוהר"י לעשות את תורתו קרדומו וע"כ החל לשלוח ידיו במסחר אבל לא הצליח הפצו בידו כי שרפה פרצה בשנת תרמ"ד באיליא ותאכל את כל הונו ורכושו ויצא נקי מנכסיו ואז נאלץ לבקש מחיתו בצלה של תורה, ויבא עירה מינסק, וישב ללמוד בבהמ"ד של הגבירים הנדיבים המפורסמים בני בית זעלראוויץ אשר תמכוהו ויכלכלוהו בכל מחסוריו, ויצא שמו לתהלה גם בעיר תורה זו, ויתפרסם לשבח, ואז השתדלו בעדו הגאונים מוהרי"א מקאוונא והגאון ריי"ל המד"א דמינסק כי יהיה לרב באחת קהלות ישראל הנכבדות ויהללוהו במליצותיהם, עד כי לאחרונה בשנת תרנ"א, נתקבל בהסכם ראשי עדת ישרון במינסק להיות לדין ומו"צ בעיר במקום בו כהן א"ז הגאון מוהרי"פ פינס, ומאז עומד הוא על משמרתו לנהל את העם בצדק ומשפט, בשלום ובמישור, ולא ישא פנים לקטן לגדול, ושמו לברכה, כי איש הוא אשר רוח בו, ורצוי לכל אחיו.

הרב ר' אהרן יוסף הלוי פיינזילבער

אב"ד דיאלאווקי.

בנו של הרב הגדול המפורסם לתהלה טוהר"ר אריה הלוי מוולקאוויסק בעהמח"ס „פני אריה", נולד בעיר זו שנת תר"ה, כבן ט"ו למד אצל הגאון ר' יהושע ליב דיסקין אשר היה אז אב"ד דקאוונא, כבן י"ח נשא אשה מעיר ברעזי את בת הנגיד הנכבד ר' אברהם יצחק פרידמאן וישקוד הרבה על התלמוד והפוסקים, ויבא אח"כ ללמוד בביעלסק ושמה נסמך מאת הגאון ר' אריה ליב יעללין ומאת הגאון ר' יעקב אליהו האב"ד דברעזי בשנת תר"ל. ואחרי עבור שלש שנים בשנת תרל"ג נתקבל לרב בעיר מצער וואלטשין ויהי שמה עד שנת תרמ"ד. ואז נקרא לכהן פאר בעיר יאלאווקא אשר רבניה גאוני ארץ.

חבר ספר יקר ומאד נעלה „עבודת אהרן" בכל דיני הש"ס והוציאו לאור בשנת תרנ"ד, ובש"ו נדפס מחדש בסדר יותר נכון וטוב ובהוספות רבות ויצא לאור בהוצאה החדשה לע"ע אך על מס' ברכות לבד.

הרב ר' שלמה הלוי פיינזילבער

אב"ד דפאראזאוץ.

בנו של הרב הגאון המפורסם מוהראי"פ הנ"ל, נולד בברעזי (קארטוזי) כ"ח כסליו תר"ל, נתחנך בוואלטשין על ברכי אביו הרב דשם, ואח"כ למד בוואלקאוויסק גפ"ת ופוסקים, ויעש חיל, ובהיותו בן ט"ו שנה, בשנת תרמ"ה, כתב תשובה להגאון ר' שמואל מאהליווער זצ"ל האב"ד דביאליסטאק, והגרש"מ כבדהו בתשובתו במצאו ברכה בדבריו וטעם לשבח, בשנת תר"ן לקח לו אשה את בת הרב הגדול ר' חיים (בהרה"ג ר' צבי הירש שור ר"מ דביאליסטאק בעהמח"ס צבי וחמיר, מנכדי הגאון בעל הורת חיים) מוואלפא, תרי"ג נסמך מאת הגאונים מוהרי"א מקאוונא ומוהר"ש מווילנא, בשנת תרנ"ו נתקבל למו"צ בעיר קטנה טוריק, (אחרי הרב הגאון המפורסם ר' יצחק שנתקבל למו"צ ראשי במינסק) ובשנת תרנ"ו לוקח לרב אב"ד בעיר פאראוואוי.

הרבה חדושים נמצאים בכתב ידו בש"ס ופוסקים בהלכה ואגדה, ואחדים לדוגמא נדפסו בתוך הספר „עבודה אהרן" לאביו שליט"א, וכולם נכתבו ברעת רחבה ובעיון מרוץ.

ה"ר מרדכי זאב פייערבערג.

נולד בנאוואגראד-וואלינסק, לאביו ה"ד שמעון שו"ב בעיר זו בשנת תרל"ד, למד בילדותו בחדרי מלמדים ואצל אביו, כבן י"ג יצא ללמוד בקלויז אשר לחסידי משערנאביל ויתקרב שמה אל המשכילים ויתנו לו ספרים למקרא ויהגה בם בשום לב, וילמוד גם הנ"ך ואגדות התלמוד וימשכו את לבבו וילמוד גם ספרי החקירה העברית למרות אביו אשר חפץ כי בנו ימלא מקומו במשרת שו"ב ואשר ע"כ עברו עליו ימים רבים ללא אכילה ושתיה ואך ימים של דאגה כפן וחסר לחם היו לו, בשנת תרנ"ב נשא לו אשה ויוסף לשקוד בספרות ויכתוב גם מאמרים ספורים וציורים שונים בשפת עברית אשר שלחם אח"כ למאספים ויראו אור, ומהם: „העגל" (השלח כרך א') „הצלליים" (לוח אחיאסף) „לאן?" (השלח תרנ"ט) (לראבן נפשנו באה השמועה במכה"ע, כי הסופר הצעיר רב הבשרון הזה מת ביום כ' אדר תרנ"ט).

ה"ר יהודה ליב פערילמאן

נולד בעיר מצער טימקאוויץ (פ' מינסק) לאביו ה"ר אליהו בצום גדליהו תר"ד. עד השנה הי"א לחייו למד אצל א"ז (אבי אמו) ה"ר אליהו זאב ז"ל שו"ב בעירו, מופלג בתורה ויראה וחרד לדבר ה' מאד, ויחנכהו ע"פ דרכו, בשנת תרט"ו למד באחת הישיבות אשר באברויסק, ומשם בא ללמוד בסלוצק, ואח"כ הסתופף בצלו של הגאון הגדול ר' חיים ליב טיקטינסקי ז"ל ר"מ במירא כשנה ומחצה. כבן י"ט נסע לקאלוואריע וילמוד ביחד עם ר' משה ליב כהן (שנסע אח"כ לא"י) בתור חבר רע וישקדו כתלמוד וגפ"ת. תרכ"א בא לשמוע בלמידים בבימדה"ר בווילנא ויבקר שמה שנים אחדות, ומאיזה סבה נפסק למודו שמה, בשנת תרכ"ה נשא לו אשה מווילנא ויהי למורה לילדי ישראל, ולרגלי עבודתו הרגיש חסרון פרוש ובאור המלות בשפת וישארגאן על התפלה כמדובר בעת ויקח עליו את העבורה - אשר ארכה אצלו שנים אחדות - לבאר את סדר התפלות*).

בשנת תרנ"ב הו"ל את סדורו „מנחת יהודה" בהעתקתו הנעלה אשר נתקבלה ברצון, ויוסף עליה הערות בשם „מנחת מלואים" והגאון הגדול מופת הדור החכם הכולל מרן יצחק יעקב רוינעם

* בהקדמתו לסדורו אומר הרה"מ: „הנה בישומי לפני את רבי ההעתקות הבאורים והשרושים יחד, ראה זה בכל אלה עוד לא מצאתי ראיתי אף העתקה אחת, אשר נוכל לומר עליה כי בעליה יצאו ידי חובת העתקה לפי רוח הזמן כעת חית! כי ההעתקה התמונית כאשר חיתה עד כה, לא השביעה את נפש המתפללים רצון, באשר בלעגי שפה ובלשון אחרת היא מדברת אל העם הזה, כו'. והתפלות המאשרות והמקוטות ע"י עזרא ובית דינו מאו ומקדם בלה"ק הנן כספר החתום להחמון מבני עמנו, ומה גם לאלה מבני הדור החדש כו', אי לזאת סבות את לבי בעוד החונן דעה לתרגם את סדור התפלה באופן, אשר העתקתי תצא ידי חובת שניהם כו', ואם לא זכיתי להבנות, בנחלת ה' בנים ובנות (כי בני יחידי שלמת ובתי יחידתי מריאשה מתו באביב ילדותם) והיתה פעולתי זאת לי שלומים, כי יקרא שמי עליה, בפ' גושאי מליה, והוגי ענייניה, לשום לרוחי שארית בארץ".

שליט"א אב"ד דלידא כותב בהסכמתו. „וראיתי כי השכיל מאד לעשות בתרגומו זה" והגאון הנדול המפורסם ר' יעקב יאסעף שהיה מ"מ ומו"צ דווילנא (ועתה הנהו רה"כ באמעריקא) כותב: „כי טיב עשה בעמו להרגם את התפלה בשפה המדוברת בהיום למען יבינו גם אלה אשר שפתנו מוזרה להם". ולרוב הועלתו יצא לאור בשלש תוצאות, ועתה הנה המחבר הנ"ל מבין לדפים את חלקו השני של באורו ותרגומו הנ"ל המבאר גם את הסליחות והתושענות ויוצר בתוצאה רביעית.

ה"ר שמעון שמואל פרוג

בפעטערבורג.

נולד בשנת תרכ"ב, בקולניא באבראוועקיט אשר בפלך חרסאן, עד השנה השמינית נתחנך ברוב ילדי ישראל אשר בכפרים בעת ההיא, בשנת תר"ל בא ללמוד בבה"ס שנוסד ע"י המשילה בקולוניא זו בער נערים מבנ"י, וילמוד שפת רוסיא ואתה יחד הנה בשפ"ע וספרי הנביאים לקחו את לבבו ויתשבוחו בעבותות אהבה, אחרי נמרו בארבע שנים את למודו בבה"ס ההוא, החל ללמוד בעצמו השפות אשכנזית וצרפוית ויעש בהן חיל, בשנת 1876 בא לחרסאן ויבקש לו שמה מטרה בחיים, בפעם הראשונה נראו אותותיו אותות על שדה השירה הרוסית בשנת תרל"ט (1879) כי אז נדפס שירו הראשון במכ"ע „Разсвѣтъ" ואח"כ החל לשלח מפרי תנובתו עוד למכ"ע רוסים שונים, בשנת 1885 נדפסה מחברת שיריו הראשונה ומאז יצא שמו להתהלה ויתפרסם למשורר נעלה בין גדולי משוררי רוסיא, ומכ"ע רבים הללוהו וישבחוהו וירוממו את הגיוני רוחו הכבירים ושפתו הנטרצה, בשנת 1887 נדפסה מחברתו השניה בשם „думы и пѣсни" מלבד שירים רבים לעת בעתה שבאו מתנובתו ע"ע החרשי „Восходъ"

החכם פרוג הנהו גם משורר נפלא בשפת יהודית המדוברת (זשארגאן), ושיריו בשפה זו נדפסו ב„ההיז פרייגד" „יודישעס פאלקסבלאטט" „יודישעס פאלקס ביבליאטעק" „ראס היליגע לאנד" וזה מקריב החל להדפיס שיריו הזארגונים במכה"ע „דער יו"ד.

הרב ר' מרדכי פרענקיל

אב"ד דמאראקו.

נולד במרחשון תר"ט בבאהוסלאב (פ. קייב) לאביו הרה"נ ר' שמואל ז"ל, (בן בתו של הגאון ר' לוי יצחק ז"ל מבארדיטשוב, ובנו של הרה"ג ר' אליעזר ליפמאן טויבש בהרב ר' ישעיהו טויבש מיאסי) נסמך לרב מגאוני הדור בעורנו צעיר לימים ויהי מופלא בכשרונות נעלים מנעוריו, בשנת תרל"ז נתקבל לרב בעיר סמילא, הרבה הרבה השתדל לטובת העניים ויסע פעמים רבות למקומות הרחוקים לטובת עניי אחיני אלה וינדל שמו בעבור מפעליו הטובים, בשבע שנים נהל עדתו בצדק ובמשפט בדעת ובדת, ובשנת תרט"ד נקרא אחר כבוד לקבל עליו משרת ראב"ד ומו"צ ראשי בעיר סאראקי (פ. בסרביא) וישתדל הרבה לטובת עדתו, הרעיון הציוני הכה שרשיו עמק עמק בלבב הרב הגאון המפורסם הזה ויקח גם חלק באספת הציונים שהיתה בווארשא בשנת תרנ"ח, וינחל שמה כבוד ויקר, בכ"י הרבה חדושי' ותשובי' אשר החלף עם גאוני הדור כמו הרצ"ה ראבינאוויץ מקאוונא, ר' יחיאל מיכל עפשטיין מנאוויהרדאק ר' שלמה הכהן מווילנא, ר' שלום מרדכי הכהן מברעזאני (נשלחו לי תילדותיו ע"י המשכיל וסופר מר חיים צבי פריואנט).

אות ק.

הרב ר' מאיר יוסף קאטקין
אב"ד דיאנאווא.

נולד לאביו הרב הגדול ר' אליעזר חיים *) בעיר סקידיל בער"ח ניסן הקפ"ז למד אצל אביו הרה"ג ואח"כ אצל הגאון ר' אברהם שמואל אייזישקער. (בעהמ"ח שו"ת עמודי א"ש) שהיה או רב בסקידיל בהיותו בן ט"ו השיאוהו אשה בת ה"ר משה גאנדז טוואלקאוויסק וישב על שלחן חותנו ויוסף לשקוד בתורה ולהשתלם בתלמוד ופוסקים שמש בכהונת הרבנות מהחלה בעיר ראסיע (מחוז וואלקאוויסק) ואח"כ בברעסטאוויץ ומשם נתקבל לרב אב"ד ביאנאווא ושמה ינהל עדתו זה עשרים וחמש שנים.

שני אחים להגאון מוהרמ"י, ה"ה הרב הגאון המנוח ר' סענדער שהיה רב בפאראזאווע ואח"כ באורלא ונפטר שמה אחרי כהנו שם בכהונת רב כ"ב שנה בשנת תרנ"ד ויבדל לחיים ארוכים הרב הגאון ר' משה קאצינעלינבויגען הי"ו מו"צ במעזריטש (בעהמ"ח שו"ת אוהל משה ועוד) וחתנו הוא הרב הגאון הגדול המופלא ומפורסם להתלה בבקיאותו הנוראה ר' חיים שמחה שליט"א אב"ד בעיר שטאבין.

נדפס ממנו: „פנים מאירות" ב' חלקים (ווארשא תרנ"ה) והוא ספר יקר רב הכמות והאיכות באור על הירושלמי סדר זרעים מועד נשים ונזיקין בדברים ישרים ונכונים ובהקדמת הס' כותב הגאון המחבר: „וכל מגמתי רק להוציאו לאור ולחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל חנם אין כסף ובלי שום החזקת טובה ושום גמול כו' ויען כי בנים זכרים אין לי כו' וזה כל פרי מאווי והיה זה שכרי אשר בבוא חליפתי יהיו דברי ציון לנפשי ורוחי ונשמתי" יאריך ה' ימי הגאון הצדיק המצוין הזה!

החכם ר' דוד פרופיסור קויפמאן
בבודאפעשט.

נולד בעיר קאיעטין אשר במדינת מערין ביום 17 יוני שנת 1852 על ברכי הורים נכבדים יראי ה', נתחנך אצל מוריו בעם ווירעל מילדותו, ואח"כ בא ללמוד אצל הרב האב"ד בעירו ר' יעקב בריל תנ"ך ותלמוד, ככן עשר החל לשקוד על דלתי הגימנזיום וילמוד למודי חול יחד עם למודי הקדש ובשנת החמש עשרה לחייו כבר היתה תעודת בגרות מבית הגמנזיום בידו ויהי מלא תורה ותלמוד וחכמה ויבא אח"כ לבמרה"ר אשר בברסלו לקחת תורה וחכמת ישראל מגדולי אנשי השם ר' זכריהו פראנקעל, גראץ וראזין, ויבקר את בימרה"ר ואתו יחד את האוניוורסיטא ללמודי הפלוסופיא והפילולוגיא ויהי אהוב וחביב למורה הראשי פראנקעל ולראזין בגלל חכמתו

*) היה תלמידו של הגר"ח מוואלאזין ויהי מתחלה פוחר ואח"כ מו"צ ונפטר בשנת תר"ג י' אדר ב' בעיר סקידל, והוא היה בן הגאון החכיד המפורסם ר' יהודא שהיה בקי בכל התלמוד והפיסקים בע"פ בהיותו בן כ"ד שנה, ומן העת ההיא קבל על עצמו שלא לדבר שיחת חולין רק בלשון הקדש, ובשבת נמל עליו שלא לדבר כלל אף לא בלשון הקדש, וישב רוב ימיו בסגופים ותעניתים, ולפעמים ג' ימים רצופים לא אכל ולא שתה ויהי נודד וגולה ימים רבים, וימת בשנת תקפ"ז בן ע"ז שנה, והשאיר אחריו כתבי יד רבים, וביהוד בחכמת הקבלה, והוא היה בנו של הגאון החריף מוהר"ר שלמה משקוד (הנקרא זאמוסער) המפורסם בתורתו וצדקתו שהיה מתרחק מן הרבנות כל ימיו ויהי שונא בצע בתכלית, ויבחר להיות מטולטל ונודד והאריך ימים רבים בתורה ועבודה, ויבא בסוף ימיו לסקידל ויחלה ימים אחדים וישב רוחו לה'.

הגדולה והכבירה אשר הצטין בה מאביב ימיו.

ספרו הראשון אשר בעדו קבל את התואר „דוקטור" היה על אדות דעות הפלוסופיא המיוחדות לרבינו סעדיה גאון והוא הפליא את לבות חכמי לב ובראשם הפרופיסור פליישר וקרעל, אשר בפה מלא הגידו אז כי מצוין ונפלא הוא לראות צעיר וזקן בחכמה כמהו ואח"כ כתב מחברתו ע"ד הפילוסופיא הדתית של רבינו „בחיי אבן פקודה" (בעל חובת הלבבות) ותקח את לבב חכמי האקאדמיא הווינית ובשנת 1877 הוציא את ספרו הנפלא בדבר „הדעות המיוחדות לפלוסופיא הדתית של חכמי היהודים", ובעד מחברתו זו נבחר החכם קויפמאן לסורה פלסיפיא דתית ודברי הימים בבימדה"ר בבודאפעשט, בשנת 1884 הו"ל את ספרו הנעלה „החושים" (די זיננע) בתולדות חפלוסופיא של היהודים ותשא חן בעיני הפרופיסור הנודע ווירחוב ויהללה וישבחה מאוד וכתב עוד מאמרים נפלאים על אודות הס' „דניאל דירונד" ובו מלמד זכות על עמו, „על אדות הקטיכיזמוס של היהודים" „פאול די לאגארד'ס יודישע געלעהרואמקייט" בחכמת הוכוח, ומאמר בשפת צרפת „חקירה בקדמוניות היהודים והנוצרים" וכולם עשו לו שם גדול בין החוקרים והחכמים הראשונים בדורנו *).

הרב ר' משה חיים קריוויאנסקי

מו"צ בביעלסק.

נולד בעיר הקטנה וואלצין (פ' הוראדנא) לאביו ה"ר מרדכי אביגדור (ממשפחת קאציעלינבויגן בבריסק) בשנת תרכ"ד, בשנת הי"ג לחייו בא ללמוד בהישיבה אשר במיר וילמוד שמה כשתי שנים ויצטין בהתמדתו וירכש לו את דרך הלמוד הישר והנכון אשר הורהו רבו הגאון ר' חיים ליב הר"מ, בשנת תרמ"ב לקח לו אשה מביעלסק נכדת הגאון ר' ברוך רב דשם ויסע אח"כ לוולאזין ונסמך לרב מאת הר"מ הנצי"ב אח"כ החל להשתלם בלמוד שפת רוסיא ובשנת תרנ"א עמד בנסיון לפני שרי פלך קעלץ ויקבל העודתו לרבנות מטעם הרשות כחק פולין, בשנת תרנ"ב בא לקאוונא ויסתופף בצל אדמו"ר הגרי"א האב"ד והגאון במצאו את הר"ב רמ"ח לנבון ואיש אמונים ולרב גדול בתורה היה נשען ונסמך עליו בעניני רבים ודיני תורה שונים כי יפשר הוא ויתוך ויעשה שלום אמת.

חדושים רבים נמצאים בכ"י הרב המאוה"ג הנעלה והשלם הזה בהלכה וביחוד על משניות.

הרב ר' אברהם קרעצמער

מו"צ באנטאקאליע (פרוב ווילנא).

נולד לאביו ר' יעקב קרעצמער ז"ל בפרוב אנטיקאליע ביום כ' אלול תר"ה, בנעוריהו היה נודע לבעל כשרון נעלה ושמו יצא לתהלה, בן שבע עשרה שנה למד מפי דודו (אחי אמו) הרב הגאון המפורסם ר' שלמה הכהן הי"ו מראשי המוצי"ם בווילנא ויקשב לקחו בנפ"ת ופוסקים בעיון וסברא עדי הגיע להוראה, בשנת הרכ"ח סמכהו לרב דודו הגאון המנוח ר"ב הכהן זצ"ל מווילנא ובשנת תר"ל נתמנה למו"צ באנטאקאליא אף שלא חשב מעולם לשאת עליו משרת רב בעיר מולדתו ויגד שמה ג"כ שעור בנפ"ת שנים אחדות.

בכ"י הרב הגאון הנעלה הזה ח"ת שונים ומוכנים לדפוס והוא אחיהם של

*) הה לשבועה כי אביר חכמי ישראל זה נאסף ביום 6 יולי שנה זו בקאראלסבאד, באביב יכיו. תנצב"ה.

הרבנים הגאונים המפורסמים לשבח ה"ה ר' בן-ציון קרעצמער האב"ד | דסימפעראפאל וה"ר יוסף קרעצמער האב"ד דבחמוט שליט"א.

אות ר.

הרב ר' יצחק ראבין מו"צ דמינסק.

בנו של אותו גאון ר' דוד טעביל זצ"ל, נולד לאביו הגאון בעיר מינסק (מאשתו השניה שלקח בהיותו בן ס"ח שנה מבלי היות לו בן זכר, בת הרב המאוה"ג הכפורסם ר' יהושע אב"ד דטשאוס, בנו של הגאון הצדיק ר' עקיבא ר"ט דסלוצק) י"ב אלול תרי"ח, כבן שנתים ומחצה כת עליו אביו ויתחנך על ברכי גיסו הגאון הכפורסם ר' משה יהודא ליב מו"צ דמינסק, ויקשב אצלו לקח בשעורים מיוחדים בתלמוד ופוסקים, כבן שבע עשרה שנה לקח לו לאשה את בת הגאון הגדול הכפורסם ר' שאול שליט"א פאדווא אב"ד דווילקאמיר (ומלפנים בפאלאצק) ובשבתו על שלחן חותנו הוסיף לשקוד בפוסקים והלכות ובשנת תרמ"א בא ללמוד בוואלאזין וכשתי שנים אחרי בואו נסמך לרב, מאת הגאון נצי"ב הר"מ דשם, ואח"כ סמכו עליו ידיהם הגאונים מוהרי"א מקאוונא ומהוריוד"ב מבריסק, בשנת תר"ן נתקבל לרב בעיר קטנה טוריק (פ. ווילנא) ויהי שמה שש שנים, ובשנת תרנ"ו כאשר מת במינסק הכד"א הגאון האבתי מוה"ר ירוחם ליב פערילמאן "הגדול" ובהיות כי הוסכם בעיר לבלתי מנות מד"א אחר תחתיו עד עת מצוא, נתקבל הרב הגאון ר' יצחק להיות למו"צ ראשי ביחד עם הרב הגאון ר' אליעזר ראבינאוויץ חתן המד"א הגדול, והוא אהוב ורצוי לעדתו בגלל תמתו ישרתו וצדקתו.

הוציא לאור בשנת תרמ"ו את הס' "דברי דוד" למר אביו הגאון, והעיר עליו הערות והגהות, ולבסוף הספר נדפסו ממנו חדושים אחדים, ובב"ע אתו חדושים בהלכה ואגדה.

הרב ר' אליהו עקיבא ראבינאוויץ

אב"ד בפאלטאווא.

נולד ביום י"ג אייר שנת תרכ"ב בעיר שילעל במחוז קאוונא לאביו הגאון מו"ה דובער ז"ל האב"ד דשם, כבן חמש בא אל מלמדי העיר פייאנטניצא אשר שמה נתקבל או אביו לרב ויתחנך ע"י מלמדי דור הישן ויעש חיל בלמודיו עד כי בהיותו בן עשר שנים לא כצא אביו למענו מלמד אשר ילמדהו תורה, וע"כ נתנהו על יד הרב המאוה"ג החריף והבקי ר' יוסף באקשט, שלמד בפרישות אז בפייאנטניצא (ועתה מו"צ בבאברויסק) ובעזוב הרי"ב את העיר החל אביו בעצמו ללמדו גפ"ת עם יו"ד, בשנת הי"ג נסע לעיר ליגום לקבל תורה מאת דודו (אחי אמו) הגאון מו"ה צבי יהודא תאומים ז"ל האב"ד דשם (אחי הגאון האמתי והצדיק המפורסם ר' אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים האב"ד דמירא ולפנים בפאניוועז), בשנת תרל"ח נמנה בין פרושי איישישאק וילמוד בצוותא חדא עם הרב הגאון החכם ר' יהושע יוסף פריעל ז"ל והרב החכם יאפ"ו, ובשנת תר"ם נסמך לרב מאת הגאון ר' דוד שלמה אב"ד דקאלוואריע ואסטראוו בעל "החדושי מהרשד"ם החדש" בשנת תרמ"א לקח לאשה בת הרה"ג החריף והגביר כו' ר' אליהו ראזענבערג מלאמזי (בעת בווארשא) (חתן הגאון ר' בנימין ראב"ד מהוראדנא וגיסו של הגאון מו"ה יהושע ליב דיסקין ז"ל) ובחמש שנות שבתו על שלחן חותנו הרבה לשקוד

בתורה וחכמה וילמוד גם שפ״ר ופולנית, ביום 23 אקטאבר שנת 1889 עמד לכבהן בסעדליץ ויצא מוכתר ברבנות של הממשלה אה״כ בא לזאמבראוו ויחל לשלוח ידיו במסחר אבל המסחר לא האיר אליו פנים, אה״כ בחלות אביו עבד עבוה״ק כארבע שנים בפיאטניצא. בשנת תרנ״ג נתקבל עפ״י הצעת הגאון הגדול מוהר״ש מאהליווער זצ״ל בפאלטאווא ושם ינהל עדתו בטוב. נדפסו כמנו הדושים רבים בבנסת הגדולה, ומאמרים רבים באו ממנו במכה״ע העברים בשמו הגלוי והנסתר, בשנת תרנ״ז הוצ״ל ספרו „חסד למשיחו״ באור יקר ומאר נעלה עם הקדמה יקרה על מגלת רות, בשנה זו הוצ״ל ספרו „ציוי במשפט״ בדבר הציוניות.

הרב ר׳ שלום דוד ראבינאוויץ

בווילנא.

נולד בעיר מצער פאנימון (פלך סובאלק) לאביו הרב הגאון המפורסם מוהר״ר אריה ליב אב״ד דשם (קרוב לחמשים שנה, ואח״כ עלה לאה״ק וימת שם) מנעוריו יצק מים ע״י אביו, ויקן שם טוב בעיר בראשו החד ובשכלו העמוק הזך והבהיר, אח״כ נשא לו אשה את בת אחד הנכבדים אשר בשניפישאק (פרוב ווילנא) הוא ה״ר משה שלמה ריטבא ז״ל (אבי הרב הגביר הנכבד ר׳ יעקב ריטבא נ״י) וישב האברך הנעלה על שלחן חותנו כהשע שנים וירב ידיעותיו בכל מקצעות הספרות התורנית ויהי נודע לרב גדול, וכאשר לא חפץ להת עליו את עול הרבנות ולבלתי עשות את תורתו קרדום לחפר בה החל לשלוח ידיו במסחר, והוא כיום אחר מעשירי ישראל בווילנא, הומך הורה ומאציל מכספו לכל דבר מועיל לקיום ספרותנו התורנית והורניה.

נדפסו חדושים רבים ממנו בקובץ „יגדיל תורה״ (תר״מ) ושם נדפס גם קונטרסו המיוחד בשם: שאילת שלום, ובספר פרי יצחק להגאון המפורסם ר׳ יצחק בלאזער מפעטערסבורג נדפסה אליו תשובה, ובב״י יש אצלו חבור נדול ורחב ידיב הכולל שאלות ותשובות וחקירות שונות בהלכות עמוקות ובפלפולים נפלאים, אשר רבים מחכמי ווילנא וגדוליה מפליגים בשבחו, הרב הגאון החריף והעמקן המצוין הוה הנהו אחיו של הגאון הגדול הצדיק בן-ציון שטערנפעלד שליט״א האגב״ד דבעלסק.

ה״ר מיכאל ראבינאוויץ

בבריסק דליטא.

נולד לאביו הר״ר ישראל צבי (בהר״ר מיכאל בהגאון ר׳ יוסף דוד ממירא נכד הגאון מוהר״מ אייזענשטאדט בעל פנים מאירות) בבריסק יום ה׳ ער״ח תמוז תרט״ז, נתחנך בתורה ומרע ויחד עם גפ״ת שלמד מפי מופלגים למד גם שפת רוסית ואשכנזית ממורים משכילים, ויעש פרי ברכה בכל למודיו, כבן ח״י נשא לו לאשה את בת הנכבד הר״ר עזריאל זעלינ בלאנקשטיין ממעזריטש ויחל למשוך בשבט סופרים, ויכתוב מאמרים רבים מעירו למכה״ע „הצפירה״ „הלבנון״ „הקול״ וגם במכה״ע הזשארנוני פאלקסבלאט באו הרבה מאמריו חתימים בשם „בן-יצהר״ ולא הניח ידו מספרות גם בהיותו אח״כ לסוחר ויקדיש מעתותיו למען עמו וספרתו והוא מטיף כפעם בפעם מעל הבמה בעירו בדברים נמרצים ללאומנו ולקדשיו, ונם בעברו לרגל מסחרו דרך ערים נדולות וקטנות ישא שמה מדברותיו הנעימות, נזה שנים אחדות אשר נבחר מקהלת ישראל בעירו להיות חבר מנהל להועד לתמיכת העניים שמה, בשנת תרנ״ט נבחר בעיר לנסוע בזלה לציר הקונגרס השלישי.

נדפס ממנו „אור מתעה״ (ספור, ומחירו הקדיש לטובת נגועי השרפה הגדולה שהיתה בעירו בשנת תרנ״ה, ווארשא תרנ״ו) ובב״י אתו: ספר הכולל באורים באגדות חז״ל, ושנים עשר דרושים בחבת

ציון והלאומיות שהטיף במקהלות וספור „ארת שער".

הרב ר' אברהם אבא הכהן ראבינאוויץ

אב"ד דקליקאל.

נולד בווילנא לאביו ה"ר שאול הכהן (למשפחת הגבירים המפורסמים בשם „האחים" מווילנא) בשנת תרי"ז, הסתופף בצל תלמוד וגפ"ת מילדותו, וכבן ט"ז שנה כבר מצאה כביר ידו בתלמוד ובפוסקים והגאון ר"ב הכהן מווילנא כתב עליו אז כי יהיה לגאון ולתפארת בישראל. כבן י"ח נשא אשה את בת הגאון הצדיק ר' יקותיאל זוסיל ואלצבערג האב"ד דקליקאל (פ' קאוונא), היה סמוך על שלחן חותנו וירבה חילו בתורה ויקבל אח"כ סמיכות חכמים מאת הגאונים רי"א מקאוונא ומאת הגאון האמתי הצדיק המפורסם ר' יעקב דוד ווילאווסקי הי"ו אב"ד דסלוצק (שהיה אז מ"מ ומו"צ בווילנא) ומהגרי"ז זאגערער והגרי"מ ראבינאוויץ מסלאבאדקא. בשנת תרנ"ג נתקבל לרב ופ"ץ באויץ (סמוך למיטאווע) ובשנת תרנ"ז אחרי מות חותנו הגאון ז"ל נתקבל לרב ואב"ד תחתיו בקליקאל, בכ"י ח"ת הרבה בהלכות שונות תשובות ופלפולים.

הרב הגאון הנעלה הזה הנהו גם דרשן ומטיף למוסר נודע לתהלה ובמדברותיו הנעימות לוקח לב ונפש.

דו"ז היו הגאונים הגדולים המפורסמים ר' שאול קאצינעלינבויגען מווילנא, ור' אריה ליב קא"ב אב"ד ור"מ דבריסק דליטא.

הרב ר' מאיר רבינזאהן

אב"ד דראדושקאוויץ.

נולד לאביו הרב המאוה"ג ר' יהושע צבי אב"ד דעיר וועדזעגאלע בשנת תרי"ד (כ"ב מנ"א) ומאביב נעוריו נתפרסם ע"י כשרונותיו הנעלים בשם „העלוי מוועדזעגאלע", בשנת תרל"ח נתקבל לרב בעיר מצער קראק (פ' קאוונא) ויהי שמה פחמש שנים ואח"ז נתקבל לרב בעיר שוועניצאן בשנת תרמ"ג, ואז החלה תקופה חדשה אצלו כי שמה החל לסדר את רבי תורתו ויהי בא בכתובים את גדולי הדור, וינהל את עדתו במקל נועם עד שנת תרמ"ז, ואז נתקבל לעיר ראדושקאוויץ לרב ואב"ד, מצוין הוא הרב הגאון הג' החריף הזה, גם בדרשותיו הלוקחות לב ונפש השומעים, שפתו צחה וברורה, ולבו מבין מה הזמן דורש להלוך עם רוח כל הכתות באמת ובמישור.

משפחתו היא נצר גאונים וקדושים מדור דור אביו הרב הג' מוהרי"צ היה בנו של הרב ר' מרדכי קאוונער בן הגאון החסיד והמקובל הצדיק ר' יעקב שנתקבל לאב"ד בעיר איוועניץ כבן ח"י שנה ומאיזה סבה עזב את ארצו אולם אח"כ שב ויסתופף בצלם של בני משפחת הג' ר' שאול לוריא בקארלין והוא בנו של החסיד הנסתר המקובל האלהי ר' יצחק הנודע בשם ר' „איצעלע בוטענער" שמספרים נפלאות ומופתים מקדושתו, אחיו של הגאון ר' מאיר שליט"א, הרב המאוה"ג ר' יעקב גרשון רב בשורווילישאק (פ' קאוונא) וחרב הג' ר' קלמן אב"ד דמוערעץ חתן הג' ר' מיכל כהנא מקורשאן והרב הנביר המופלג בהורה ונדיב לב, ר' יצחק ליב ראבינאוויץ מווילקאווישק (פ' סובאלק) והרב הנכבד, סוחר ומופלג ר' משה לעווינסאן בסמארגאן, ומבניו הוא הרה"ג ר' יוסף זונדיל חתן הגאון המפורסם ר' נחום שאפירא אב"ד דשאט הנודע בשם „העלוי מדאקשיץ".

נדפסו ממנו: קונטרסים בכנסת חכמי ישראל שבאי בקובץ „גן־יל הורה" „ובעטור סופרים" ובשנה זו נדפסו הערותיו וחדושיו הנכבדים על הניב"י ונספחו על הנוב"י שיצא לאור מחדש בווילנא.

הרב ר' פנחס ראזאווסקי

אב"ד דשווינציאן.

נולד בעיר נעשווין ביום ד' כ"א

תמוז תר"ג, נתחנך כדרך בני הדור הישן וכשרונותיו הנעלים אשר התנכר בהם מילדותו הכריזו עליו שיהיה לגדולות, כבן י"ג למד בוולאזין ואח"כ למד בציוותא הרא עם הגאון ר' צבי הירש ליפמאן (אב"ד דאיהומען פ' מינסק כעת) וישקוד בספרי התלמוד ופוסקים הראשונים ויעש חיל רב, וכבן כ"ד שנה בשנת תרכ"ז נתקבל לרב בעיר מצער פאלאנקע ויהי שמה כעשרים שנה, בשנת תרמ"ז נתקבל לרב ואב"ד בעיר שווינציאן במקום הגאון ר' מאיר ראבינזאן הי"ו.

הגאון הזה הנהו משכיל נפלא ומציין וחוקר נעלה וילמוד נדולי ספרי הפילוסופים האשכנזים, יודע היטב את השפות: רוסית, פולנית, אשכנזית, ויונית, וסיפר נמרץ בשפת עברית ובתב הרבה מאמרים מדעים במכ"ע ובמאספים שונים ובשנת תרנ"ח נבחר מאת הציונים בווילנא לבא אל האספה הציונית השניה בבזל ושם נחל רוב כבוד ויקר ומאת גדולי הציונים נבחר לעומד בראש הנהגת הקולטורא.

מצוין הוא הגאון הזה, בענותו, בישרת לבו בשפלות רוחו ברעותיו התמימות וברוחב דעתו ובתבונתו הרבה. יהי ה' עמו ויראה בנחמת עמו האוהב סלה!.

הרב ר' מרדכי ראזינבלאט

אב"ד דאשבינא.

נולד לאביו הר"ר מנחם בעיר אנטיפאלע (פ' נראדנא) בנ' אייר תקצ"ז, בעודנו נער עוד ימים הצטין בשקידתו הרבה ובהשוקתו העזה ללמוד את ההלמוד ומפרשיו, וקבל תורה בנערותו מאת הרה"ג ו' יצחק הירש בעירו (שהיה אח"כ לרב בסעמיאטיץ) בשנת הי"ד בא בברית נשואיו עם בת אחד מנכבדי עירו וישקוד על שלחן חותנו בלמוד הפוסקים בדרך ישרה ובקיאות נמרצה, בשנת הי"ט בא פינסקה ויהי משוקדי בית הגאון הגדול ר' מרדכי זאקהיים האב"ד דשם, ומהנכנסים גם להגאון הנדול ר' שמואל אביגדור האב"ד דקארלין ויבא אתם בר"ת ופלפולים ויכבדוהו מאד, בפינסק למד ג' שנים אח"כ שב הביתה ויהי לעוזר על יד הגאון ר' פנחס מיכאל האב"ד בהוראת אסור והתר ועניני דת ודין וילמדו יחד פוסקים וגפ"ת, בשנת תר"ל נתקבל לרב בעיר קטנה בוטען (פ' גראדנא) וינהל עדת מרעיתו במקל נועם ושמו נתפרסם לתהלה ע"י מדותיו המצוינות והתרומיות כי שונא בצע הוא ומואס בכסף אוהב כל אדם ישר ומקרבו בסבר פנים יפות, בשנת תרמ"ז בצאת מעיר קארעליץ הגאון והחריף ר' אליהו ברוך להיות לרב בווילקסנא נתנו נכבדי קארעליץ את עיניהם בהרב הגאון המצוין הזה, אולם לא אבו בני בוטען לתת את רבם ואלופם ורועם הנאמן לצאת מן העיר, ותפרוץ מריבה בין בני קארעליץ ובוטען עדי כי לאחרונה נברה יד עדת קארעליץ והגאון ר' מרדכי בא לשבון כבוד שמה, כארבע שנים ישב בהעיר הזאת ומקרוב ומרחוק נהרו אליו לשאול בעצהו ולשמוע חות דעתו הישרה והרבה בכל ענין מסחרי ודתי יחד, ובעיר פנימה שם עין השנחתי הבדלח לראות כל מעות, ולמנות כל חסרון ולשבלל בה חברות שונות למעשה הצדקה ולנהלה על מבועי התורה והצדקה גם יחד ולרגלו רבו שוקדי התורה צעירים ואברכים אשר אוו למו את מושב תירתם בקארעליץ ולהנות מאורו החם של הרב הגאון הזה וישתמש בבהונתו שמה עד שנת תרנ"א ואז נתקבל בכבוד ורוב פאר בעיר המחוז אשמינא אשר בגליל ווילנא.

רבים מחדושי הגאון נדפסו בספרי מחברי הזמן, ובכ"י יש עמו תשובות רבות להלכה וחדושים בש"ס וביחוד ספר יקר ונכבד על כל הסדר קדשים.

הגאון הזה מלבל שהוא חכם מצוין ויודע הליכות עולם להפליא, והוא עומד תמיד על משמרתו לענות לכל נדבה וקשי יום בצר לו אף להשיב תשובה נמרצה לכל דורש עצתו, במהירות נפלאה וזריזות יתרה, בדברי טעם ושכל באהבה וברצון לב טהור, עוד יתרה בו כי לא ילך לבו אחרי הבצע וימאס בכסף ולמרות ההפצרות אשר יפצרו בו המון מבקריו לקבל מאתם שכר טרחתו ויגיעתו לטובתם, הנה לא יאבה להנות מזה אף הנאה פורתא באמרו כי חובת האדם ותורת ישראל דורשות מאתו כל אלה.

לא אך בני עמנו יודעיו ומכיריו מכבדים אותו מעריצים ומקדישים את שמו כי אם גם רבים מן הנוצרים ונכבדי האורחים אשר בקרוהו וידרשו בעצותיו המחכמות מלאו פיהם תהלתו ומתנים את עצם שכלו ודרכו הרצויה מאד בעיני ה' ואדם גם יחד, יהי ה' עם הרב הגאון הגדול הצדיק הזה וירום קרנו בכבוד ותפארה!.

נדפס ממנו „הדרת מרדכי" (ווילנא תרנ"ט) שו"ת וחקרי הלכות נעלים ודרושים שונים, ובכ"י עוד שו"ת וחדושים ודרושים.

הרב ר' אריה ליב ראשקעס

מו"צ בשניפישאק אצל ווילנא.

נולד לאבין הרה"ג ר' שמואל מרדכי ביום ד' ניסן תקצ"ח בווילנא, למד בנערותו אצל הגאון ר' יעקב באריט, בשנת תרט"ז נשא אשה מקאוונא ואחרי מות אביו נתקבל בשנת תרי"ט למו"צ ורב בשניפישאק במקומו, נמצאים חדושיו במכ"ע ומאספים שונים ובס' „נחלת שמעון" לזקנו (אבי אמו) הגאון ר' שמעון זרחי נדפסו הרבה מהדושיו ובש"ז יצאו לאור הערותיו על הנוב"י.

הרב הגאון המפורסם הזה מתעתד לצאת בשנה זו בירושלים עיה"ק ותחתיו נתמנה למו"צ בשניפישאק חתנו הרב הגאון סוע"ה הבקי הנפלא ומצוין השלם במדות ה' מאיר באסין הי"ו.

הרב ר' אהרן רובינזאהן

אב"ד דראסניצא.

נולד בקרעווא (פ. ווילנא) ג' אב תרכ"ו לאביו ר' אברהם זרח ז"ל מאביב ימיו התנכר הנער כי יהיה לברכה ולתהלה ודעתו הישרה והעמוקה והגיונו הנמרץ אשר נתנו אותותיהם אותות עליו הן המה הכריזו עליו ויפרסמוהו לשבח בעירו ובסביבה, כבן י"ב באו להסתופף בתורה בבי"ד הגר"א בווילנא, וילמוד שמה כשנה, ואז שם פעמיו למקום תורה „וולאזין" וישקוד הרבה בגפ"ת שמה שנים אחדות אח"כ בא לקבל תורה מאת אחיו הבכור הרב הגאון המפורסם ר' יצחק מאיר ראבינאוויץ האב"ד דואסלע (פ. הנ"ל) הנודע בשם „העלוי מקרעווע" אבל לא ארכו ימי שבתו שמה וישב שנית לוואלאזין, כי שמה מצא את שאהבה נפשו, דבוק חברים מקשיבים שונים, בחורי חמד שוקדי תורה וחכמה גם יחד, ויתעתד לרב ועם זה למד גם שפת המדינה ושפת אשכנז ויעש בהן חיל וירכוש לו גם תורה גם השכלה, כבן כ"ב נשא לו אשה מווילנא את בת אחד מנכבדיה הרב המצוין בתורה ושלמות טר ברוך קווינט ויקבל אז תעודת בי"ס מהוזי (уѣзд. училищ.) ולרגלי מחלת אחיו הנ"ל שנתקבל אח"כ לרב בעיר סלאבארקא שלא היה יכול לכלכל את עדתו מסבת המחלה הנה היה היה למורה ודאין ולפשר בסלאבארקא. בשנת תרנ"ב נתקבל לאב"ד בעיר ראטניצא (פ' גראדנא) ושמה ינהל עדתו בתורה ותבונה במשפט ובצדק.

בשבתו בעיר ראטניצא הסמוכה לעיר דרוגיניק אשר בה הוא מעין הישועה ומקום התרופה הנה נתמנה מאת גבאי

הצדקה גדולה דווילנא להיות המנהל הראשי בבית המחסה לעברים כולל ווילנא אשר בדרוזגעניק ומאז הָפקד עליו עושה הרבה לטובתו וברוב תבונתו ורוחב דעתו וביותר בהיותו איש רצוי ונבבד ויודע להלוך עם כל אדם הרבה את הכנסותיו וינדיל תכניתו ויהי לאב ולפטרון לעזר ולסעד להחולים הבאים שמה וביחוד להעניים ובדבריו הנעימים ובשפתו הצחה יעודדם ויחזקם ובעד מפעליו אלה קבל פעמים שונות תודות בסכה"ע.

הרב הגאון הנעלה הזה הנהו גם מטיף סצוין ונעלה במינו, כי ברכו ה' בלשון למודים צחה ובשפה מדברת גדולות בניב נאוה ונעים הלוקח לב ונפש ובעברו דרך ערים גדולות שונות בארצנו נתכבד להטיף ויגחל כבוד גדול, וגם בהיותו בעיר המלוכה הטף הטיף למוסר ודעת ליראה ותבונה בפתי הכנסיות שמה ויחלקו לו מלא חפנים כבוד ויקר רב כי יודע הוא מה הזמן דורש ומה העם העברי דורש, מערים שונות מציעים לפניו לקבל משרת הרבנות.

נדפסו ממנו מאמרים שונים והערות ב„הלבנון" וב„זכרתי לבנון" ובכ"י ספר יקר ומאד נעלה הכולל מאמרים ודרושים ובהם גם בדבר ישוב א"י וכפר „מלות ההגיון" לברר ולבאר כל מלות ההגיון אשר בספרי החקירה (ראוהו מבינים ויהללוהו).

ה"ר גרשון ריפס במינסק,

נולד לאביו ה"ר יהודה שמשון באדר תר"ז באוזדא, נתחנך אצל מלמדים מדור הישן, בנערותו בא ללמוד בישיבת מיר ואח"כ נסע וולאזונה וישקוד בתלמוד ופוסקים ויהי ברכה בלמידו, כבן שבע עשרה בא בברית הנשואין מעיר קאפוליא וגם אחרי התונתו הקדיש רבי עתותיו אך ללמודים ויהגה אך בהלכה ואגדה. בספרי מחקר ובקרת עד כי הצליח אח"כ לערוך מפרי עשתונותיו מאמרים שלמים רבים בעניני בקרת בחקירת ישראל ופארותו העתיקה שמסרם אחכ לדפוס „בהצופה להמגיד" או „בבבוד הלבנון", מהם שבאו חתומים בשמו המפורש ומהם שבאו בשמו הנעלם „גבר ישרי" מקאפוליא (המגיד שנה י"ג גליונות 20, 21, 24, 46) ושנה י"ד (גליונות 20 21 &) וכבוד הלבנון שנה ז' גליונות (19, 26) ושנה ח' גליונות (36 38) והמה עשו לו שם גדול בין דורשי חכמת ישראל ויבא בכתובים את גדולי חוקרי ישראל כמו הר"ר מתתיהו שטראשון הר"ר רפאל נטע ראבינאוויץ, הר"ר שלמה בובער ועוד כי כולם ראו את הערותיו כי בהירות הן וישרות, וכתובות בבקרת נמרצה וברור ולבון. בשנת תר"ם קבע משכנו באחת האחוזות בסביבות מינסק ובהיותו גר סמוך לעיר גדולה זו התודע אל מרבית רבניה וחכמיה וביחוד מצא מסלות בבית הרב הגדול החכם והנדיב ר' דובער במפי ז"ל כי בית עקד ספרים גדול לו ושמה מצא הר"ג את שאהבה נפשו וימצא גם כי"ק של הגר"א ז"ל בשם „מעשה תורה" והוא כספר התתום מבלתי יכולת למצא בו דרך בהיותו אך ברמזים ובקצר נמרץ באין כל מקור ומעין מוצא, ויאזור הרה"ח רג"ר את חלציו ויחפש ויחקר ויגלה את מצפוני הספר הנעלה הזה, ויראו אור, אף שת אליו נוספות, והגאון „הגדול" המר"א דמינסק ז"ל פערילמאן והגאון ר' יו"ט ליפמאן ממירא הרבו להלל את יוצר אור הספר הזה ויעריצו פעולתו הכבירה והנמרצה אשר נעשתה בבקיאות נמרצה ובבקרת עזה, ונדפס בשנת תרמ"ה ע"י המו"ל ר' נח חיים לעווין. בשנת תרמ"ט קבע דירתו במינסק.

בכ"י יש את החכם המבקר הזה מאמרים שונים ומדעים מוכנים לדפוס.

אות ש.

הרב ר' חיים נתן שאחעט

אב"ד דאבעל.

נולד בשנת תרי"ג בוועקסנא, בשנת תרל"ג קבל סמיכת הגאון ר' יוסף זכריה אב"ד דשאוועל, בשנת תרל"ז נתקבל למו"צ בעיר מצער וועדא, ויהי שמה שלש שנים, בשנת תר"מ נתקבל לרב בשימאנצע, ויכהן שמה י"ב שנה, בשנת תרנ"ב בא לשבין כבוד בעיר אבעל (פ. קאוונא).

חבר: שו"ת „זכר חיים" חדושים ופלפולים (וואדשא תרנ"ר) ובב"י אתו ספר „דברי חיים" בדרושים.

הרב ר' יוסף שלופפער אב"ד דסלאנימא.

נולד לאביו הרב הנכבד ר' צבי הירש בדינאבורג (דווינסק) כ"ג שבט תר"א, הצטין בכשרונותיו המופלאים וביוהר בראשו החד והחריף מאביב ימי ילדותו ויתפרסם בשם „העלוי מדינאבורג" או „יאשקע דענעבורגער", בשנת תרי"ח בא לוואלאזין ויהי אחד המיוחד בבני הישיבה הנוסים אחרי הר"מ הגאון הנצי"ב בהיות המחלוקת הידועה בין בני הישיבה אז, והגאון ר' אייזיל מסלאנימא אשר בא אז לתוך בין הצדדים ראה את יוסף וישא חן בעיניו, ויקחהו לחתן בעד בתו ובשנת תר"ך בא אתה בברית הנשואין, הרב"ז נתקבל לרב בדרעזין ויהי שמה שבע שנים, ומשם נקרא לוועקסנע ויהי שמה י"ב שנים, בשנת תרמ"ו לוקח הגאון הנדיל החריף הזה אחר כבוד לרב ואב"ד בסלאנימא.

נדפס ממנו: א) „פורת יוסף" חלוקים ופלפולים (ווילנא תרל"א) ב) „מרכבת יוסף" חלוקים ותשובות (וואדשא תרנ"ח).

הרב ר' אבא ליב שפירא

אב"ד דשערשאוו:

בן הגאון הגדול המפורסם הצדיק ר' משה שמואל שפירא*) האב"ד דקורשאן נולד בג' אדר תר"ך בעיר אניקשט (פ. קאוונא), ובשנת העשרים לחייו נשא לאשה את בת הרה"ג המפורסם נדיב לב ובעל מדות מוה"ר שרגא פייוויל מוויזין, (אחי הרב ה"ג ר' הלל דומ"ץ בנאוויאלכסנדרא). בשנת תרמ"ו נהיה לרב בעיר יעזנא (פ. ווילנא) ויהי שמה לרב עד שנת תרמ"ח ואז נתקבל לרב בעיר שערשאוו, ובב"י יש לו חדו"ת רבים.

הרב ר' רפאל שפירא

אב"ד דבאברוויסק.

נולד לאביו הגאון החסיד האמתי ר' ליבל שפירא בשנת תקצ"ח בסמארגאן (מקום שם כהן אביו פאר בכהונת רב ואח"כ בא לקאלאוואריע ומשם לקאוונא ויתפרסם בשם ר' ליבעלע קאוונער), עד שנת הט"ו לחייו למד תורה אצל אביו הגאון וע"י בשרונותיו הנעלים והתמרתו העזה יצא שמו לברכה ולתהלה ואז ארש לו לאשה את בת הגאון האמתי הצדיק ר' נפתלי צבי יהודה ברלין הר"מ דוואלאזי.

*) אחי הגאונים ר' מנחם זונדל רב דאליע ור' שלמה שפירא אב"ד דפערבא, והגאון החכם הכולל ר נח חיים אברהם שפירא ז"ל האב"ד בסמארגאן (ונפטר ד' אייר תרמ"ו) והג"ר לוי אב"ד דסרישק, והגאון האמתי ר' רפאל שפירא האב"ד דבאברוויסק, בני הגאון האדיר ר' ליב שפירא מקאוונא בנו של הרה"ג ר' זונדל אב"ד דאיוונץ, שמת עול ימים וישאיר את בנו ליב בן שש שנים ויתגדל אצל אבי אמו הג"ר אליעזר אבד"ק לובץ, והג"ר ליב שמש בבתה"ר בוואשילישאק, אילא, סמארגאן, קלווארייע, קאוונא, ונפטר שמה י"ז שבט תרי"ד:

מ' שרה ראשע, ועל שלחן חותנו הוסיף לעשות חיל בתורה ויכתוב הרבה ח"ת, ויעזור לחותנו הגאון בהערכת באורו על השאלתות דר"א גאון, וידפים שמה גם חדושיו הוא הנפלאים, בשנת תרכ"ה מתה עליו אשתו ויקח לו לאשה את אחותה היא בתו השניה של הגנצי"ב מ' דרייזיל, בצאה מוואלאזין הגאון האמתי והחריף המפורסם ר' יוסף בער הלוי זצ"ל, להיות לרב בסלוצק בשנת תר"ל, היה הגאון ר' רפאל לממלא מקומו בהגדת השעור בתלמוד ופוסקים בשכל ישר והגיון חרוץ ועמוק ויגד שמה את שעורו עד שנת תרמ"ב, ובאותה שנה נתמנה לרב בעיר נאוואַ-אלעקסאנדרווסקי (פ' קאוונא) ואף שהעיר הזאת רובה המידים, בכ"ז אהבו את הגאון ויקדישוהו בגלל התמתו וצדקתו ומדותיו התרומיות, בחרף שנת תרמ"ו בא עפ"י בקשת נכבדי ישראל בבאברוויסק לכהן שמה פאר בתור רב אב"ד, בשנת תרנ"ט נבחר לרב בוואלאזין, ח"ת רבים נדפסו ממנו בספרים שונים מתחברי הזמן ובכ"י יש אצלו שו"ת וחקירות עמוקות בהלכה.

מלואים

חרב ר' גרשון מאיר באיארסקי

אב"ד דנאוויידוואהר

נולד באסטרין י"ג אדר תרכ"ב לאביו ר' אברהם איש הו"י ויתחנך בעיר מצער זו ויצטין בכשרונות מופלאים וכבן י"ב לקחו לתלמיד הרב הגאון הג' המפורסם ר' יעקב צבי האב"ד דעירו (בעהמח"ס „הפארת יעקב" על משניות) ויעש חיל בתורה ובמדע ויקרא ה„עלוי מאסטרין", תר"ם לקח לו אשה מוואשילישאק ולא חשב לקבל עליו משרת רב, אם כי כבר התעתד בתורת ההוראה, ויתעסק במסחרים שונים ונכבדים כשנים אחדות ותמט ידו אח"כ ויסע עירה קאוונאה ויתקבל בין הפרושים ויתפרסם שמה לישבח כי בעל סברא ישרה ועמוקה היא ובעל הגיון חרוץ וכביר מצאה ידו בתורה ושלמות, אח"כ נסע בעצת הגאון רי"א מקאוונא אשר העריצהו מאד ליועץ־פולה ויהי שמה לרב לבני חו"ל וינהל עדתו בצרק ותבונה ויפעול הרבה לטובת החנוך שמה אף יסד חברה „דורשי ציון" שמה ויטיף לחבריה פרק בתולדות ישראל (הסיפר הנכבר מר י. בלאק בהצפירה תרנ"ב (גליון 287) כותב: ועתה התעורר להחיה ע"י הרב ר' גרשון מאיר באיארסקי המכהן פאר בתור רב ומ"ץ זה כשנה בקהלת יהודי חו"ל בעירנו כי בבאו לשרת בקדש ראה ראשית לו לבנות את מצב החנוך ההרום ולחזק את בדקיו, ובהערתו מוסיף „אחשוב לי לחובה לספר בשבח הרב היקר הזה הוא אברך וכזקן ורגיל בקי הוא בהויות העולם ומלבד בקיאותו הרבה והרחבה בש"ס ופיסקים עוד יד ושם לו בכל מקצעות התורה והמדע ויודע היטב להלוך לפי רוח הזמן אשר באמת ברבנים כאלה יתפאר ישראל" וראה מ"ש שם הרנ"ג גליון 71) משם נקרא לנויקאסטעל ואח"כ לוקח לאמיריקא ויהי לרב בערים הויסטאן ויוטיקא ויהי מראשונים אשר לחמו מלחמת הועדהכולל בריבו עם כולל אמיריקא בשנת תרנ"ו. תרנ"ז שב לארצנו ועדת ישראל בנאווידוואהר שמתהו אלוף לראשה.

הרב הגאון המופלא הזה מצוין הוא בדעתו הרחבה והעמוקה בהגיונו החרוץ וחכם כולל הוא ושלם בלשונות ובמדעים ועם אלה בעל מדות תרומיות אוהב כל אדם ויודע להלוך במזגו הנעים עם כל איש ומטיף נפלא הוא הלוקח לב במדברותיו המחכמות, נדפס ממנו: „רגש אמרינו" ספר יקר מאד נעלה בהגיונות מדעיים ופילוסופיים ומוסרי השכל בשפה מטעמת ונמלצה, כולל דרושים שונים נפלאים לעתים שונות ובטיב טעמו מצא לו קוראים במפלגותינו השונות (ווילנא הרנ"ח) ובכ"י ח"ב מספרו וח"ת בהלכה מובנים לרשום.

הרב ר' פסח הכהן פינפער נ"י

מו"צ בווילנא.

נולד בראסיין (פ. קאוונא) במוש"ק י"ב אדר שני שנת תקצ"ז, לאביו המהולל בצדקתו ובמעשיו ר' חיים הכהן פינפער' ולפנים בנוהו ביאלאבטאצקי, ע"ש עיר הפלך לפנים, מקום שם משפחת אביהו, ובשנת 34 - 1831 בפקד השמיני נקראה משפחתו „פינפער' כי היה דור חמשי להגאון החסיד ר' אבא מקראו ולחרב הד"ר א' גארדאן, ואשתו דור ה' לאבי הגר"א ז"ל) ב"ר „פסח' ציקישקער (ע"ש עירו, נושם אשתו „חיה' בת נדיב וגביר הר"ש זלמן (בהר' ישעיה) ואשתו „חנה' (דודתו של הר"ר ישראל קריינוס בן הר"א גארדאן) „בת הרר' מיכל" (גבאי צ"ג דווילנא (תס"ו תע"ז) בן הרב חכם ויר"א ר' „אהרן גארדאן" (אולי ע"ש העיר בצרפת) הופא לכלך יאהן סאביעצקי (תל"ו) הנקרא בדה"י אשירוויץ (ואולי הוא החתים בפנקס המדינה 92 קס"ז אהרן ב"ר אשר, יהושע אהרן דאקטור דחו"ל) בין נכדיו הרבה רבנים וגאונים מפורסמים ז „בהר' אלחנן' נהרה"ג אליעזר ברואיו מו"צ בשאוויל כ' שוקנו ר"א, היה רב בשאוויל, ובין פ"א או פ"ה כה"ג שהיו במקדש שני היו עשרה כה"ג בשם חנן ענן, ועשרה סגני כהונה כשם חנון, יוחנן, חנניה] ושם אשת הר"א שרה בת הר' יצחק] „בהר' חיים' נולקבלת הר"א משאוויל הוא ממיוחשי כהני ווארנא, חתן הגאון ר' אבא אריבא גרופניק מקראו (עי' הצפירה תרמ"ח 175 ₪) ניסו של הגה"ח מו' ליב מטעלז חקנו של הרב המאוה"ג והדרשן ר' אברהם אבלי מ"מ ומו"צ במינסק ופאלאצק וויפ"ס], (עי' בספרי „רבני מינסק והכבויה' אדותו) „בהר' אלחנן' אחד הכהנים המיוחשים בווארנא (פ. קאוונא) (ולפי מסורת זקנים ורבנים בזאמוט מיוחם לאחד גאון וצדיק הר' „אביגדור' שברכו ה' עד כ"ה. וקים „בה" תברכו. חוא וי"ב בניו וי"ב חתניו יחדו, וכן מקובל על הנשיא מאובן הר' עקיבא (ב"ר יצחק ואחי ר' חיים) ראש משפחת ראפפורט, (ע"י מטה משה ושו"ת מים חיים), וכן יסופר על הר' אליעזר ב"ר שמחה שנפטר שע"ו (ראה המליץ ש"ב 12 ₪ וכן על הר' ישראל (הנשר ש"ד 112 . 24 ₪ ועי' שו"ת הרש"ל י"ב) (נת"ע להרל"פ נ' הלשון פ"ט) ואולי כולם בני אחד מהנ"ל (הרבה כהנים בקאסעווי, פיעסק מתיהסים לר"א כ"ץ ולפי עדות רבים כלם נכדי „רבינו אביגדור כ"ץ בבהר' אליהו' והתן הר"ד חיים ב"ר משה כ"ץ אב"ד דוויץ) ע' תוס' כתובות ס"ג עירובין י"ד אור זרוע ומרדכי ב"ק פ"ט ב"ב פ"ב. הגמ"י מזוזה פ"ה ומהרי"ו קולון ע"ד ועוד) ונתחתנו יחד בית שרענצל והש"ך והרמ"א וחותנו שארית יוסף, ושם „פסח' רגיל בבני בעל שאר"י)

אם הרפה"פ היא מרת „הענא" בת הר' יוסף בנימין" (שם אשתו עטיל בת ר' אברהם שקעמער בהר' יצחק) בן הרה"ג „שלמה זלמן" ושם אשתו פערא) בן הר' „מאנוש', תתן הרה"ג ר"ש זלמן' ואשתו טרוינא) נאבי חמשה גאונים ה"ה הגר"א מווילנא. הג"ר אברהם אבר"ק קראז, ראגאלי, ע"ח סוגענד, (בעל מעלות התורה), הג"ר ישכר בער בווילנא] הג"ר מאיר אב"ד דיאניזשאק, הג"ר משה מ"מ ומו"צ בק"ק פאדזעלווא, והגר"א קראז בשם אוצר הספרים] בן הגאון „ר' בער' בהחסיד ר' אליהו' נתתן הר' פתחי' בהגאון ר' משה רבקש (בעל באה"ג) ואחותו אשת הרב בעל עיר דוד וכו', בני הר"ר נפתלי הירש (סופר בק"ק פראג בימי הסמ"ע) ושם אשתו טעלצא מגזע הגאון ריש וואהל (עי' ספר גדולת שאול) בן הסופר מפראג ר' פתחי' בהחבר ר' יוסף אוד מוצל מאש מגזרת וויען בשנת קפ"א), בהגאון מופה"ד ר „משה קריעטער' (אבד"ק ווילנא משנת תל"נ עד מותו כ' חשון תמ"ח), „בן הר"ר דוד' זצ"ל (ע"י בערת אליהו ושו"ת פני יהושע ח"ב סי' ס"ב וס"ג. הר' פסח' בנערותו למד אך התלמוד והעוסקים ויושם לילות בימים בלמודיו ויצטין בהשנתו הרבה ובזכרונו

הנפלא, עד כי בשנת הי"ד הורה הוראות או"ה, שבאו לפני מורהו הרב ר' שמואל אבד"ק אלעקסאט, כבן ט"ז החל ללמוד תנ"ך ובספרי הדקדוק, הכמת החשבון, השעור והמדידה, התכונה והטבע. ויקן לו ידיעה רחבה ועמוקה בכל אלה, וכה עברו עליו עשרים שנה, י"ב ניסן הרט"ז בא בברית הנשואין עם בת ת"ח אחד מ' שינא ריסל *) בה"ר עזריאל זאנ'ו בהרב מרדכי ידער רום מו"צ בלידווינאווא וקאלווארייע) ובשנת הרי"ח ע"פ פקודת אביו אשר חזקה עליו נסע ללמוד בעיר וואבאלניק, משם החל לשלח חדושיו ולבא בכתובים את ראש המוצי"ם בווילנא הגאון המובהק מוהר"ב הכהן. בשנת תר"כ, בבלות מזונותיו על שלחן אביו וגם כסף הנדה נאבל, שם פעמיו נאוואהרודקאה להתרגל שם בהלכה למעשה ויעבבו הגר"ב בווילנא. וילמוד שבה ויורה וידרוש דרושים נחמדים, בסיון תר"ך נשלח להרב ר' פסח' כתב רבנות מאחת ערי המצער ולא אבה לקבל עליו הרבנות, ואז כבר סמיכת חכמים בידו מהגרב"ב והעיד עליו שהוא בקי נפלא בש"ס ופוסקים ושו"ת, וילמוד עוד כשנה בווילנא ובשובו לקאוונא דן הרבה לפני הגאון מהרי"ל דיסקין ויסמכו גם הוא בסמיכה מעולה ודבריו מלאו הגאונים ר' משה יצחק אבד"ד דשוועקסנא ופאניוועז ור' שרגא פיוויל דסיני. בחשון תרכ"ב שלח אליו הר"ש הילמאן בה"ר הלל אבד"ק וועגער, למלא מקום אביו ברבנות ויהי שם למו"צ כשנה וחצי, ובתמוז תרכ"ג נהיה לראבד"ק דארשוניישאק, בשנת תרכ"ט (ע"פ הצעת הגרי"א בקאוונא) קבלוהו לראבד"ק קאזאן הגדולה, והגאונים מוהר"ד בערוש מייזילש מווארשא, ומהר"א חיים מייזילש מלאדז מרבים להללו בתעודותיהם תרל"ב יצא משם לרגלי פקודת ממשלתנו הרוממה יר"ה, שכל יהודי שאין אומנות בידו אין לו רשות לשבת בפנים הארץ, וישב לווילנא, ובשבת א' ח' השבועות תרל"ד דרש בקלויז אשר בפרור "שקופ־לעירנע" שבווילנא ותמצא דרשתו חן בעיני נכבדי אחינו שם ויתנו לו כתב רבנות בפרור ההוא, ואח"כ נתמנה בין הרבנים המוצי"ם שבעיר. *) בסוף תשרי תרנ"ו במות הדיין מוהרז"י ז"ל, נבחר תחתיו הרפ"ח לדיין דטתא שהוא נבון ואיש אמת.

הרב הגאון ה"ר פסח הכהן הנהו מצוין במיטב הגיונו לחקור אחרי שרש כל דבר בש"ס וראשונים וירב לכתוב בכל מקצוע שבתורה, ובכ"י שלו שו"ת בפלפולים ישרים ונכונים וברוח הגיון, ודרושים בבאור מחז"ל בדברים המתקבלים על לב ישר, ובמקרא לברר פשטיותם של המקראות בדרך הדקדוק, וכתב מאמרים שונים נעלים בחכמת החשבון והמדידה, ובידיעות המבע **) ובאור נעלה על פרק שירה, בשנת תרל"ו הדפיס ספרו "שבחי ארץ החיים" אשר היה לעינים. לחובבי ציון ודורשיה.

---

*) ש"ר ילדה את בנו הנעלה בזכרונו חו"ב כ"מ אלחנן (חת"ר אברהם טבארישקא) וב' בנות פ"ע ורחל רבקת בי"ב תשרי תרמ"ג נשא את רבקה בת ר' ליב וויסקינד בן החרוץ רצ"ה (גיסו של בעל חיי וחכ"א) בה"ר מאיר בויסקר וילדה לו ב"ב, חיים ליב ואבינדור, ו' בנותיו הדס חיה וויטא שרה הענא פרידא תחין.

**) בם יבאר מארז"ל התמוהים, ומיישב הראשונים מכו' אחרוני', ועשה לוחות וכללים, להבין בקל, חשבונות התלמוד, וע"פ מדות עמי קדם בירר שיטור פרסה ומיל, אמה טפח ואצבע, בפ' שירה שלו נוספו הרבה שרים ושירות, ובסדר חדש ושינויים, ע"פ כ' כת"י וספרים שבהם ס"ו נוסחות שונות, ונעלמו מהסבי"ם ייעב"ץ שהרבו להקשות ע"ז, ובירר שם המשורר ומבטו, ממרז"ל וס' המבע, עד שחשיר יוצא מטבע המשורר, הרפ"ה הנהו בן ס"ג, וכארבעים שנה הוא רב ומו"צ, וחבר יותר מעשרים ס' (הנם בכתובים) וקצתם נזכרו בר"ם דברי יצחק (של אחיו). וזקנו ר' אלחנן בר"ח. היה לו ס' היחש לבהנים מדורות ראשונים, ומבקש הרפ"ה מכל הרבנים לדרוש ע"ז, והודע יודיענו, שכר המעתיק והמשלוח ישלם, ועתיד להדפיסו.

הרב ר' משה יצחק דרשן (קעלמער)

נודע ע"פ תבל ומפורסם בשם „המגיד מקעלם", נולד לאביו, איש ירא וחרד מופלג בתורה ושמו ר' נח מווילנא (חתן הרב הג' המפורסם ר' אליעזר בריסקער) בשנת תקפ"ח, בעיר סלאנימא בבן עשר מת עליו אביו ויתגדל בהורה בבית אבי אביו ה"ר אליעזר הנזכר, ויצטין בשקידתו הנפלאה ובעצם תשוקתי להגות בלמודים, ויעש חיל בהלמוד וגפ"ת. בהיותו כבן ט"ו החלה רוח ההטפה לעם לפעם בקרבו וינס כחו לדרוש בפומבי בעיר מולדתו בבהמ"ר „ברעגער" והמבינים ראו כי המשיך הצעיר הזה חנן בכשרונות נעלים המסוגלים להדרשנית, וכי יהיה בימים הבאים לדרשן מופלא במינו, כבן י"ח נשא אשה בת אחד החרדים והיראים ושמו ר' שמשון מסביבות העיר סלאנים, וישב כשלש שנים אחר חתונתו בבית חותנו וישקוד בתורה בשקידה עצומה ויהי אז מלא ונדוש בתלמוד ונפ"ת, אח"כ בא להסתופף בצל תורת הגאון הגדול הצדיק החכם מרן ישראל סאלאנטער ובראות הגאון כי ברכה בהאברך המופלא הזה אשר נוסף על גדלו בתורה ויראתו הטהורה עוד מוכיח היא למיסר ומעורר נפלא לקדשי ישראל, היתה עצתו אמונה להרמ"י כי יסע להטיף אמרותיו השהורות בעם ויסע במחוז זאמיט ויטיף בהתלהבית עצומה וברוח כבירה ודבריו מצאי מסלות בלבב ההמון וייסד בערים רבות שמה חברות להלמוד תורה ולחזוקה, בשנת תר"י נבחר למגיד משרים בעיר ק ע ל ע ם, מחוז קאוונא, וע"י תוכחותיו הנמרצות שמה אשר הפליאו לב יצא שמו ויתפרסם להטיף מטיף מוסרי יחיד סגלה היורד כליות ולב ומוסרו פולח וביקע ויורד עד התהום, כשלש שנים כהן שמה פאר ואח"כ בשנת תרי"ג נבחר למ"מ בזאגר חרש, ותירתו המוסרית הפיץ גם בין בני אגודת המוסר אשר יסד בה הגאון ר"י סאלאנטער, (ובינם נחשב אז גם הרב המופלא בצדקותיו ונדבותיו, חמדת ישראל ופאר עמו, איש שאר רוח לו ממעל ר' קלונימס זאב ווימאצקי שיחי') ושומעי דברו העריצוהו ויקדישוהו בראותם כי באמת ובתמים ידבר, כחמש שנים היה בזאגער למ"מ ובשנת תרי"ח לוקח לעיר אשמינא בגליל ווילנא למ"מ ויהי שמה כשנתים ימים ואח"כ נתקבל לדרשן ומ"מ בעיר מינסק ובשנת תרכ"ג לרגלי השרפה הנדולה שהיתה שמה נאלץ לעזוב העיר ויתקבל למ"מ בסלאנימא ויהי שמה עד שנת תרמ"א ואז נתקבל למלאווא ויהי שמה כחמש שנים, ומשם העתיק אהלו לגראדנא ויעבור דרך ערים רבות וגדולות גם לעת זקנתו ושומעי שמעו נהרו המונים לשמוע מדברותיו המיסריות העושות פעלתן להפליא, בשנת תרנ"ח אוה למישב לי את העיר לידא מקום שם מגורי בנו הרב הגביר הנכבד מר בן-ציון דרשן אשר בלבו בכבוד רב, וגם בעיר זו לא מנע טוב אמרותיו ונועם מוסריו בכל עת דרושה.

(ביום ה' יום השביעי לחדש כסלו נאסף אל עמיו הרב הגדול בתורה והמופלא ביראה הזה, אבי המטיפים למוסר והמעוררים הנמרצים לפשט עקמומיות שבלב בדורנו! ואתו אספה נגהה התמימות הישרה, ענות צרק, שפלות רוח טהורה, וכל מדה נכונה אשר תפארת היא לאדם בכלל וליהודי בפרט, ולמותו יבכו רבים מן היראים ושלומי אמוני ישראל ושרידי המשכילים האמתים אשר הביטה עליהם הורת עמם וקדושי אמתם, כי מצוין היה המנוח המורם מעם הזה במסרו נפשו בער כבור התורה והיהדות וילחום מלחמתן עם מורדי האור אשר בהפקירא ניחא להם, זוכר עולם יהיה צדיק, ונשמתו תהי צרורה בצרור החיים!)

נדפס ממנו ספר: „תוכחת חיים" דרשות נעלות במוסר ומדות (ווילנא

תרנ"ז), (תולדות הרה"ג המציא לידי ידידי הרב המשכיל הנעלה, השלם בתורה ומצוין במדות מוהר"ר שמואל זלמן ראבינאוויץ נ"י מלידא, אשר החמר לקח מבנו של המנוח הרב"צ, ותולדותיו שבאו ב„הצפירה" ו„המליץ" ש"ו מאת ה' ואיאנטשיק לא נבונות הן):

לזכר עולם יהיה צדיק! *)

הרב הג' בתורה וביראה אבי המוכיחים בדורנו צדיק נשגב מגיד מישרים רבי **משה יצחק** בן ר' **נח דרשן** זצ"ל שנילד בשנת תקפ"ח ונפטר יום ה' ז' כסלו התר"ם בעיר לידא (הנודע בשם המגיד מקעלם).

מר זועקת הבת יהודה
שופכת לבה כמים אל אל
הה! מקוננת זאת השדודה
ירד לקבר צבי ישראל!
צדיק נשגב דובר מישרים
חזוה ומוכיח לצדקה בתבונה
קולו עת משה הרים
בני ישראל גברו לאמונה!
נתיב יאיר אחרי איש האלהים
חכמת מוסרו אשר ננע בקרבנו
דבריו בספרו „תוכחת חיים"
דבי דרשותיו שדרש בבתי מקדשנו
שהן נשואות על שפת כל גבר
נר הן לרגלינו, שפתותיו דובבות גם בקבר!

*) לזכרון לדוד אהרון בצאתו ראשית הכתבת תואת שעל גבי קברו של הרב המוכיח הנעורסם הנה, שהבדה ע"י הרש"ז ראבינאוויץ הנ"ל—לתתה בדפוס. המחבר.

ספרי זה הכולל הולדות הרבנים הגאונים החכמים והסופרים די
בכל אחר ואחד החיים אתנו, אשר שני חלקיו כבר יצאו אורה יצא
יצא והופיע—ברצות ה'—גם ביתר חלקיו הרבים והנני מחלה את כל
מי שמביר יורע וטרניש את תועלת ספר כזה הגדולה והרבה לרבני ימי
נדולי עטנו לימים יבאו להיותו אוצר ביאוגרפי וביבליאינרפי המחזיק
ברכה—להמציא לי חטר לעבודתי, ולהיות לי איש איש מעירו ומקומו
לעזר בהשנת הולדות טצוינים במפעליהם הרוחניים בכלל והספרותיים בפרט

ס פ ר י:

דור רבניו וסופריו" (ספר א') להולדות הרבנים והסופרים החיים (וואַרשא הרנה)
רבני מינסק וחכמיה" לקורות נדולי מינסק וחכמיה (ווילנא תרעט)
„ציוני" שירי ציון ומכחטים (וואַרשא תרנד).
נמצאים אצלי בספר מועט מאד ורורשיהם ייטיבו לפנות אלי במכתב-כפול
ויקבלו תשובה:

ברנשי כבוד

בן־ציון אייזענשטאדט

אדרעסע-שלי:

Бенціонъ Айзенштадту, Клецкъ, (Мин:-губ.)

Benzion Eisenstadt, Kletzk, gouv. Minsk (Russlanp)

חכמי ישראל באמריקא

חלק ג'

דור רבניו וסופריו - ספר שלישי

נדפס בראשונה
בווילנא, תרס"א - 1901

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות הרבנים הגאונים, החכמים והסופרים,
חמחברים, הנדיבים ואנשי השם החיים, תולדות מפורטות
ומבוארות באר היטב, נכונות ומדויקות:

ספר שלישי

מאת

בן-ציון בהר"ר נשה הי"ו אייזענשטאדט.
מנכדי הגאון מאור הגולה רבינו מאיר אייזענשטאדט בעל „פנים מאירות";

ווילנא
בדפוס אברהם צבי קאציעלינבויגען:
שנת תרס"א לפ"ק.

БІОГРАФІИ.
Современныхъ еврейскихъ раввиновъ, и писателей.
Часть 3-я
Соч. БЕНЦІОНА АЙЗЕНШТАДТА,

ВИЛЬНА.
Типографія А. Г. КАЦЕНЕЛЕНБОГЕНА, Сиротская ул., д. № 26.
1901.

Дозволено цензурою 5 Марта, и 17 Августа 1901 г. Вильна.

מנחת זכרון

לכבוד ידידי המופלא בהפלאת חכמים, החוקר הנעלה, גדול
בתורה ומדע, וסופר נכבד כ"ש לתהלה בקרב חכמי ישראל

הרב ר' שמואל אבא האראדעצקי הי"ו

בבארדיטשוב:

אליך רעי בספרות וחברי ברוח אניש מנחתי! אתה הוא הגבר הקדשת את עתך ועסך לעבודת קדשה של היסתרתנו היפה, לתור אחרי תולדות גדולינו שרי התורה והתעודה אדירי הלב ונדולי הרוח, ומי כמני יודע עד כמה תכבד עבודה כזו שמתן שכרה איננו בצדה ומשתלמת אך לבסוף? יתהי נא מנחתי זו ההובאה לך בכל אותות הכבוד לאות אמת, כי חביבה וערבה פעלתך להדרשי חכמת ישראל וחוקרי תולדות ישרון, אשר למענם תעבוד עבודתך הרצויה והנאמנה, וקבל נא ברכתי, ברכת ציון, כי יהיה ה' עמך לחזקך ולאמצך למען תוסיף תת כחך להועיל והרבית עשות ספרים אשר יהיו לכלי מחזיק ברכה לספרתנו, כאשר עד כה:

מוקירך ומוקיר פעלתך

בן-ציון אייזענשטאדט.

פנחס אב, התרס"א, קלעצק:

במקום הקדמה הנחוגה לספר אמרתי לתת
את המכתב בדבר תועלת ספרי ומטרתו
שקבלתי בבלות ההדפסה, מאת אחד מגדולי
הרבנים שבדורנו והוא:

שילת, יום ד' כ"ג תמוז, תרס"א, פאלאצק.

יהי ה' עמו ויעל כבוד הרה"ג החכם השלם איש חמודות
תופש מדות כש"ת מוה' בן־ציון אייזענשטאדט הי"ו:

אחדש"ה! הנני לישר כחו על ספריו הנהמדים דור רבניו וסופריו שהתנדב להיות אדריבל לבנין גדול וגלה בזה אשר מלבד כי לחוקרי תולדות יהיה בנוי כמו רבים, עוד יהי' עפל ומגדל לישרי לב, ובה יקר ונכבד נושא הענין הזה לכל מבחקה על שרשי התורה! ובה טוב וגעים הוא לכל שוטר תורה, נוצר תום וגאמונה, לשעשע נפשו ביחידות האלה! כי יהיו עיניו רואות את מוריו חנוכם והנהגותיהם, הבה על מי מנוחות ינהלוהו וילמדוהו ארחות חיים, ומי יודע אם לא קנאת סופרים תרבה חכמה, לזאת הנני להגיד ישרו כי הגדיל לעשות, דור לדור ישבח מעשיו, ותקוני כי רבים ימצאו ענג ונחת והועלת בספרו זה ויהיו בתומכי נפשו כי תהיה לאל ידו להוציא לאור את מעבדו המדבר באמת ובצדקה זחותם בכל חותמי ברכות.

שלמה זלמן אקסילראד אב"ד דפאלאצק.

דור רבניו וסופריו

אות א.

הרב ר' בנימין אייזענשטאדט

אב"ד דאופיאן.

נולד בעיר ברעסטאוויץ (פלך הוראדנא) לערך תקצ"ח, ונתחנך ע"י אביו הגאון (שהיה אז אב"ד שם) בתלמוד וגפ"ת, אח"כ נשא אשה את בת הגאון הגדול ר' זעליג אבד"ק לוצין (בעהמ"ח שו"ת „ציוני ב' חלקים), אחר מות אביו הגאון ז"ל (ביום ג' אלול, שנת תרכ"ח) שמו עליו נכבדי „אוטיאן" (פ' קאוונא) את משרת הרבנות בעירם, ומאז יושב הגאון הצדיק המפורסם הזה על כסא אביו הג' ז"ל ומנהל עדתו בצדק ומשפט. בב"י חדושים רבים ושו"ת, וחדושי אגדות.

הרב ר' אהרן חיים אילה

בקיידאנאוו.

יליד העיר קידאנאוו (פ' מינסק) לאביו הרב הגדול ר' נפתלי הערץ (שהי' אח"כ אב"ד בברעזין פ' הנ"ל) בשנת תקע"ו, מילדותו הסתופף בישיבות וישקוד בתורה בעומק העיון ויאהב לפלפל בתלמוד וגפ"ת, בשנת תקפ"ח נשא לו אשה מ' דחל בת הר' יעקב ז"ל מעירו, ובצאת הגאון ר' זלמן לאנדא מוויטעבסק להיות לרב אב"ד בעיר המלוכה פעטערבורג קרא את הרב הגדול הזה למלאות מקומו בישיבתו הרמה. ויקה עליו הרא"ה את משרת ראש הישיבה בוויטעבסק, ויהי שמה לר"מ ט"ו שנה, והעמיד תלמידים הרבה, ומפני זקנתו ורפיון גוו חדל מהגד „שעורו הנעלה וישב לקיידאנאוו עיר כולדתו.

נדפס ממנו: בעזרת שארו הגביר הנדיב ר' יצחק אייזיק דובערשטיין ספרו „דברי חיים", חדושים על מסכתות, יבמות, נדרים, ב"ק, שבת, חולין ועוד לקוטים (ווילנא תרנ"ח).

הרב ר' יצחק זאב אלשוואנגער

בפעטערבורג.

נולד לאביו הר' שמואל, מגוע הר"מ יפה ומהר"ל כפראג ומהר"ם פאדווא ביום כ"ז אלול תקפ"ה, למר בבהרותו אצל הגר"י ליפקין. כבן כ' נסמך לרב מהגאונים ר"ש זרחי ומוהר"ז אב"ד דואגר־ישן ועוד, תר"ו נתקבל לרב בטויראגען וישקוד גם במדעים, בשנת תרל"ח נתקבל לרב ומו"צ לעדת ישראל בפ"ב, ושם רעה אבן ישראל עד מותו יום ו' כ"ח מ"א התרנ"ו, הרב הגאון המפורסם הזה היה גם חכם גדול במדעים ויקבל מאת המלך ההסיד המנוח אלכסנדר השני נ"ע, בשנת תרכ"ח, מכתבי תודה בער דרשותיו שדרש בשפ"א.

הרב ר' שלמה זלמן אקסילראד

אב"ד בפאלאצק.

נולד ביום ה' כ' מרחשון תרפ"ז בעיר זו (פ' ווילנא) לאביו הר"ר משה (בן בנו של הגאון מופת הדור ר' שמואל ז"ל אב"ד ביעשינקאוויטש, מגוע רבינו

מוהר"ל מפראג זצ"ל). לשעשועים היה הילד מילדותו להוריו, כי בעודנו בן שלש שנים כבר נברו בו אותיות מצוין, וכלם התפלאו אז על יושר שכלו ורב זכרונו, וזקנו (אבי אמו) הר' יהודא ב"ר שמעון אקסילראד, שהיה חכם מדיני פרנס ומנהיג בעירו, ודודו (אחי אמו) הר' הכופלא ר' יצחק, לכדותו שפת קדש והבדל שמות הנרדפים בעל פה, אח"כ בא החדרה ובמלאת לו שבע שנים כבר למד תלמוד וידע בע"פ את ספרי התנ"ך ובלמוד הגפ"ת עשה חיל רב וילך הלוך והשתלם בו, עד כי בשנת היח לחיו היה לבקי בכל הש"ס ובפרשיו, מאביב ימיו שם הנער הגינו בספרי הכמת ישראל, כמו „מורה נבוכים", „ראב"ע", „בוזרי", „עקדה", „אלבו" ויהיו הספרים האלה חרותים על לבבו, תרי"ם בא בברית הנשואין עם בת הנכבד הר' מאיר גינצבורג מקאוונא ובחמש עשרה שנות שבתו על שלחן הותנו, תומך התורה ומוקיר רבנן, הוסיף להגות כיום כלילה בלמודי ההוראות וההלכות, ויצק מים ע"י גאון ישראל ריא"ס, ויחליף מכתבים בח"ת ופלפולי הלכות עם גדולי גאוני הזמן. תרנ"ד נתקבל ברוב כבוד ויקר לאב"ד בעיר דאלהינאוו.

וב"ש נתקבל הרב הגאון הגדול הזה בפאלאנק והנהו מטיף נפלא ודרשן מצוין הלוקח לב במדברותיו הנעימות' ופיו מפיק מרגליות ובכ"י ספר בשו"ת ופלפולים ישרים בשם „מנורת שלמה" וספר יקר על דרושים בשם „נר מערבי", ועוד - ח"ת שונים.

ב.

הרב ר' ליב נח באם

אב"ד דשאוקאם.

נולד לאביו הר' יצחק אייזיק, פופלג והרד לדבר ה', בעיר מצער גילוואן (פ' ווילנא) ביום כ"ו מנחם אב תרי"ט. בעוד לא מלאו לו חמש שנים הביאהו אביו החדרה, ובשני ירחי למודו כבר הצליח לקרא בפיוטים ותפלות לר"ה ויוהכ"פ „כוקן ורגילי" והדבר היה לפלא, ולעד על כשרונות הנער כי רבו, כל נעגועי הוריו וחפצם היה לקבל מבנם יקרם זה „נחת רב", היינו כי לרב וגדול בישראל יהיה, וישב על כסא מדין, וע"כ ראה אביו להלעיטו אך גמרא מילדותו, (והומש ונ"ך לא למדוהו כלל) ואמנם בשים לב קבל הנער את למוד התלמוד מכוריו ובזמן קצר הצליח לכון לדברי המפרשים בהגותו בעיון והתבוננות ובחשק נמרץ אז ראה אביו, כי אמנם ברכהו בבנו, וילמדהו בעצמו ובבבודו בשעותיו הפנויות לו מעבודתו עבודת המלמדות —, כאשר מנה יד אביו ומצבו ברע היה נסע בשנת תרי"ב, בהיותו בן י"ג ווילקאמירה וילמוד אצל הרב הגאון ר' צבי הירש ר"מ ומו"צ שם, כשנתים ומחצה, ואח"כ למד בעיר זו בעצמו, וילך בכל עת מצא לבקר את רבו הגאון הנ"ל ולהשתעשע אתו בדבר הלכה ובעצת רבו זה נסע לווילנא בשנת תרל"ה וכארבע שנים הסתופף שם בצל הרב הגאון ר' שלמה הכהן טו"צ, ובשנת תרל"ט סמכהו הגר"ש להיות מורה ודאין, ואח"כ קבל סמיכת הגאון הגדול ר"מ ראבינאוויץ אב"ד דסלאבאדקע ואז כבר הי' בידו חבילות חבילות חר"ת בהלכה ואגדה, בשנת תרמ"א בראותו כי דלה ומצערה ידיעתו בשפ"ע ודקדוקה החל לשקוד על הספר „תל"ע" להחכם בן - זאב וישננו יותר מעשרים פעמים עד כי היה בקי בו בע"פ ובעיון רב, אח"כ למד את ספר „מלות ההגיון" להרמב"ם ועוד ספרי חכמת ישראל ויהי בקי בהם

תרמ"ד בא במקרה למעמעל ומשם כתב כאמרים להמגיד בדבר „ישא"י". תרמ"ו נשא אשה בת אחד מחובבי תורה ולומדי מראסין (פ' קאוונא) ושמו ר' יעקב בלעך ושמה קבל ג"כ סמיכת הגאון ר' אלכסנדר מטיה לפידות, בשנת תרנ"ד נתקבל לרב בעיר שאווקאט (פ' קאוונא).

נדפסו ממנו הדושים בהלכות בקובץ תורה מציון (ירושלים תרמ"ח-ט') „כנסת הגדולה" (ווארשא תר"נ-א') וכתב מאמרים שונים „בהצפירה „והמליץ" ובכ"י חדושים על הירושלמי (ובקרוב יצאו לאור) ועל הרמב"ם.

הרב ר' גרשון תנחום ביליצקי

רב דיאשינאווקע אצל ביאליסטאק.

נולד לאביו הרב ר' נתן נטע בהוראדנא בשנת תרי"ח, למד בין הפרושים אשר באיישישאק ונם בוולאוין אצל הגנצי"ב בשנת תרמ"ב נשא את בת הגאון ר' חיים אברהם שפירא (האב"ד דסמארגאן) לו לאשה, תרמ"ח נתקבל לרב ביאשינאווקע.

ה"ר אברהם בער בירינבוים

ש"ץ בסשענסטוחוב.

נולד ג' שבט תרכ"ה בפולמוסק, בילדותו העתיק אביו החריף ר' משה ליב את משכנו ללאדז ושמה נתן לבנו חנוך הלטודי, ויהנבו בנפ"ת וחסידות ויעש הנער חיל, ותשוקתו העזה „לשירה וזמרה" כאביב ימיו עברה חק, עד כי לא פעם פנשו את הנער עומד מאחורי דלת אהד התופשים בכנור בעירו, בלילי הרף הקרים, ומטה אזן קשבת לקול הכנור ושניו דא לדא נקשן אולם לא חדל גם אז אחרי הגותו בפרקי שירה נאה-מהגות בהלטוד ונפ"ת ויחדש גם חדושים, אחרי התנתו למד מלאכת השו"ב ויסע ארצה אוננארין ויהי לש"ץ ושו"ב בעיר העטהארש ושמה השתלם בחכמת הנגן ע"י ספרי גדולי חכמי הזמרה ובשובו לבקשת אביו למולדתו נתקבל לש"ץ בפראשניץ, בשנת תרנ"ד נקרא להיות לש"ץ בטשענסטוחוב בביהכ"נ אשר לנאורים שמה.

החכם והסופר והמנעים זמירות הזה כתב מאמרים שונים „בהצפירה" ובעוד מב"ע עברים ואשכנזים ובשנת 1897, אחרי השינו דיפלאם מברלין ולייפציג בתואר „קומפוניסט" מאת חכמי הקונסרבטוריות דשם, החל להו"ל בשפ"ע עתון חדשי בשם: ירחון החונים. חבר: א) „תורת ההרמוניה והקומפוזיציה (בש"ע ואשכנז) ב) „הלל וזמרה" (ב"ח יצאו לאור) ג) Volksneise (בד' מחלקות).

הרב ר' עוזר בלאשטיין.

בדווינסק:

נולד לאביו ה"ר אליעזר בדווינסק בשנת ת"ר, התחנך בחדרים וישיבות בתלמוד וגפ"ת, כבן ט"ו החל להגות בספרי השכלה, ותהי ראשית עבודתו בתנ"ך ובספרי גדולי המדקדקים ויהגה בם בשים לב אח"כ למד שפ"ר ואשכנז וישתלם בהן, ויחל למשוך בשבט סופרים, ובנסותו כחו במלאכת ההעתקה מעברית לרוסית, והנה עלה הדבר בידו ומלאכתו נשאה חן בעיני מכיריו המשכילים, ויחל להעתיק את „סדר התפלה" לרוסית, ואח"כ את המחזור, ויפליא לעשות, ובבואו באנשים קנה זכות העהקותיו אלו מידו המדפים הנודע רי"ל מ"ץ בווילנא ויוציאן לאור ויתקבלו בכבוד, חבר א) „תורת שפת רוסיא ודקדוקה" ב) „תורת שפת אשכנז" ג) „המנהל" הורת שפ"ע ודקדוקה, ועוד כמאה ספורים זשארנאנים גדולים וקטנים (הסופר הח' הזה נפטר בוארשא מ"ז אייר תרנ"ח תנצב"ה).

הרב ר' אברהם צבי הירש ברודנא

אב"ד דקופישאק (פ' קאוונא).

נולד לאביו המופלג הירא מו"ה משה ז"ל בשנת תר"י בעיר דווינסק, בילדותו בא לבקר בישיבות שונות ויתמיד בלמוד, וכשרונותיו הועילו לרכוש לו שם טוב ולהתפרסם לעילוי בשנה העשירית כבן י"ג בא לוואלאזין ויסתופף בצל הגנציב"ב שנתים ומחצה, ובצאתו מהישיבה הנה בתעודת הגנציב"ב שנתנה לו כתוב „שיהי' מגדולי הדור". תרכ"ט לקח אשה את בת הגביר הנכבד ה"ר שמעון שלמה אראנאוויץ מעיר גריווע (אצל דווינסק) ויהי על שלחן חותנו הגביר וילמוד דרכי המסחור, אולם עיקר סחרו ואתננו היה בתורה, ובה הגה כיום כליל, ויחדש חדושים נעלים, אשר הוציאם לאור אח"כ בספרו, בשנת תר"ן חדל משלח ידיו במסחר ויתעהד לרבנות ויקבל סמיכת הגריא"ס מקאוונא ומרבני ווילנא, תרנ"ג נתקבל לרב בעיר קופישאק.

נדפסו ממנו: א) „ברכת אברהם" (ח"א) ב) הנ"ל (ח"ב) חדושים בד' חלקי שו"ע ובש"ס (ווילנא תרנ"ט) ובב"י תשובות וחדושים שונים.

הרב ר' משה ברוידא

בווילנא.

נולד בפאניוועז לאביו הרב הגדול בתודה והגביר המפורסם להתלה ר' חיים ברוידא לערך תקצ"ט, נתחנך מילדותו על ברכי התלמוד והגפ"ת ויצטין בכשרונות מופלאים ונעלים מילדותו ובעודנו עול לימים למד אתו א"י הגאון ר' אברהם ליב מינץ אב"ד דפאסווא (בנו של הגאון הגדול ר' שלמה מינץ שהיה אב"ד דסלאנימא) גפ"ת ופלפול. אחרי חתונתו השתקע בהוראדנא, ויתודע שמה אל הגאונים ר' יו"ט ליפמאן מביאליסטאק והגאון ר' יהושע אייזיק מסלאנים שעברו דרך עיר זו, וילמוד בצותא חדא עם הגאון ר' מנחם נחום יפה (בעל שו"ת מהר"ן יפה) ויהי נודע ומפורס' בשם „עילוי" כי כביר כחו לאורייתא גדול בחריפות ובקיאות, בשנת תר"ל כאשר הו"ל הגאון מוהר"ן יפה את ספרו הדפים בסוף הספר גם קונטרסים חדושים של האברך הרב הג' המופלא הזה.

הרב המאוה"ג סוע"ה רמ"ב עדיו לגאון ונביר נדיב ונכבד, וזה כעשרים שנה אשר בא הרה"ג לגור בווילנא וישתקע בה, ונבחר לגבאי בביהמ"ד של הגר"א ז"ל, ומניד שעור קבוע מדי יום ביומו בגפ"ת לפני תורנים גדולים בתורה ומוסמכים, ובכל עת שעה ובכל יעשה לטובתם לבלבלם במחסוריהם אוהב ת"ח הוא ומוקירם ומשתעשע עמהם תמיד בחידשי דאוריית' תומך בידם ובידי חכמים וסופרים.

ה"ר אלעזר ברעזמאן בגראדנא:

נולד לאביו ה"ר משה לערך תקפ"ז ובהיותו לאיש עשה עושר בצדק ומשפט וירבה להיטיב עם בני עדת הוראדנא עיר מגורו, בבנותו מכספו „תלמוד תורה' שעלה לו לסך שלשים אלף רו"כ וייסד ג"כ בית מלוה לעניים, ויהי חובב בנפשו ובמאדו את הסופרים העברים והספרות ויתמוך תמיד בימינם, וממשלתנו הרוממה הכירה פעולותיו הטובות ותחוננהו במעדאליא של זהב, ותעטרהו בתואר „אזרח נכבד לדורות'.

הרב הגביר הנדיב הזה היה מחיב עשירים באהבתו לעמו ובצדקתו הרבה עם עניי אחיו, גוע ויאסף אל עמיו בשנת השבעים ליפי חייו, ביום ה' כ"ה אלול תרנ"ו בעיר טעפליץ, ובצו"ג התרנ"ז הובאה גויתו לעירו הוראדנא וכבוד רב נחל במותו תנצב"ה:

ג.

הרב ר' שלום צבי נאלדבוים

רב בגלוסק:

נולד בשנת תרכ"ז, כבן עשרים ושתים הוציא לאור ספרו „ברכת שלום" שו"ת והדושים. עתה רב בגלוסק אצל לובלין:

הרב ר' אריה ליב צבי נאלדבערג.

אב"ד דפוראוו (פ' מינסק).

נולד לאביו הרב המופלג הנכבד ר' שלמה (בהרב המגיד דסאמאהוואלעוויץ) בעיר סאמאחוואלעוויץ (בגליל מינסק) בר"ח טבת שנת תרי"ח: נתחנך מילדותו אך על התורה ולמוד התלמוד, הפוסקים והמפרשים, וישקוד בהם תמיד, עד כי בהיותו בן י"ז שאו בא בברית הנשואין עם בת אחד מנכבדי העיר לעהאוויץ (פ' הנ"ל) ה"ר יוחל יעלינא, כבר היה מלא וגדוש בתלמוד ופוסקים ובשנת הכ"א לחייו סמך עליו הגאון האב"ד דסלאנימא ר' יוסף רייזין בעל תשובות „עדות ביהוסף" „ופורת יוסף" והגאון ש"ב ר' שלום דובער אייזענשטאדט האב"ד דלעהאוויץ בשנת תרנ"א נקרא לבהן פאר בעיר טוראוו ושם ינהל עדת ישרון באמת וצדק עד עתה:

הרב הגאון המופלא במדותיו התרומיות והמצוין הזה, מצד אמו הוא דור חמישי להגאון ר' מנחם אליעזר בעל יעיר קנו בהגאון בעל עטרת ראש: ובבי' יש לו מסודר ומוכן לדפוס חבור יקר ונעלה בחדושים נעימים על מס' ברכות, ועוד ח"ת רבים, חתנו הוא הרב הגאון הנעלה החכם ושלם המשכיל והסופר היקר מוה' דובער אבעלסאן האב"ד דפעדאסיע (קרים) בהגאון ר' אברהם יואל אבעלסאן האב"ד דאדעסא (מו"ל בנסת חכמי ישראל).

ה"ר אלכסנדר זיסקינד גבריאלוב

בנעשוויז.

נולד בנאווארדאק לאביו ה"ר מרדכי והסתופף בישיבות אשר בווילנא וגדולי הרבנים סמכו ידיהם עליו להורות ולדון אהרי נשאו אשה השתקע בנעשוויז (פ' מינסק).

נדפס ממנו: „בף המאזנים" שבעה דרושים רבי הכמות והאיכות לרגלים ולשבתות (וארשא תרנ"ז) והוא חלק קטן מספרו הגדול על דרושים, אשר גדולי הדור „בהגדול" מסינסק והגאון ר' שמואל סאהליווער מפליגים בשבחם בהסכמותיהם.

ה"ר חיים מאיר גינזבורג.

בשענבערג.

נולד בשנת תרל"ח בכפר הסמוך לקאליסק (פ' וויטעבסק) לאביו הר"ר מרדכי (בהרב ר' דובער בהה"ג ר' שמעון גץ זי"ל שהיה חכם ספרדי בא"י) אח"כ תקע אביו אהלו בעיר באברוויסק ושמה חנך את בנו על ידי מלמדים ומורים מובהקים במקרא ובתלמוד בלשון וספר, ואותות ברכה ובשרונות גראו בהנער מאביב ימיו בי עד מהרה קלט בתוכו כל אשר למדוהו ויורוהו, ויהי מהיר ההשגה וקשה השכחה, ובשנת הי"ג לחייו שאו מת עליו אביו הנכבד וישאיר אמו האלמנה וארבעת ילדיה במצב לא טוב, מוכרח היה לכתת רגליו למקומות תורה שונים וילמוד בערים שונות תורה מתוך הלחץ והדחק ויעש חיל רב וירכוש לו בקיאות באיזה סדרי התלמוד ובמפרשיו. תרנ"ב בא מינסקה ויהי נמנה בין הפרושים אשר להברת „תוכבי תורה" ויתודע אז אל הגאון המר"א דשם ר' ירוחם יהודה ליב פערילמאן ויקרבהו כמו נגיד ויסוכך

עליו באברתו ובמכתב התעודה שנתן הגאון המד"א ביחד עם עמתו ורעו הרב הגאון החריף הכפורסם מו"ה גרשון אברהם הלוי בערגער הי"ו (יבדל לחיים) כותבים עליו „האברך העלוי' וכי הוא „קנקן חדש מלא' וכי יהיה „לגברא רבה. אחרי מות הגדול המד"א דמינסק נסע עירה ריגא לאא"ז הרב ר' דובער הי"ו וישתלם שמה בידיעות נהוצות, ויסע אח"כ ווינה בעורת הרב ההכם הנדיב הנודע מר זלמן זעליקסאן מיקירי קרית ריגא. ובהיותו נוסע לווין דרך ברלין, נתן על-ידו מכתב-תעודה הרב ההכם הגדול בתורה ויראה מו"ה מנחם מענדל הר' סערגיי הי"ו לידידו הדר' הנודע מו"ה הירש הילדעסהיימער כי יתמיך ביכינו בהיותו נוסע ונודד לבקש תורה וחכמה באחד מבתי מדרש החכמה אשר בחו"ל וכה בא ווינאה והפרופיסור כיללער קרבהו ויבטיחהו לעמוד על ימינו ולעזרו להכנס אל במהד', ויתמהמה שם הרח"מ זמן כה ובהיותו קרוא בשנת תרנ"ז למלאות חובתו לעבודת הצבא הוכרח לשוב מווין לארצו ולמולדתו, בשנת תרנ"ט בא בברית הנשואין עם עלמה אחת בת ישרים מעיר שענבערג (פ' קורלאנד) ושם מושבו.

נדפס ממנו: „שפוט השופטים" ספר נכבד אשר הללוהו וייטב בעיני רבים מן החכמים, וביחוד החכם הגדול „אחד העם" (ווילנא הרנ"ט) ובבת"י ספר גדול רב הכמות והאיכות בשם „מאורי אור" על אגדות הש"ס בדרך בקרת.

הרה"ח הזה כתב מאמרים שונים בד"ת ובקרת „בהפסגה" היו"ל ע"י הגאון ר' הלל דוד הכהן מרייוויש האב"ד דווילקי.

הרב ר' מנשה יוסף גינצבורג.

מו"צ בספארנאן.

נולד בקאוונא ח"י כסלו תרי"א לאביו הגאון הצדיק ר' משה שלמה האב"ד דאיליא, (חתנו של הגאון ר' ליבלא קאוונער) כבן כ' לקח לאשה את בת דודו הגאון ר' חיים אברהם שפירא האב"ד דסמארגאן ואחרי מותו יד איר ת"מ"ו נתמנה למו"צ שם.

נדפס ממנו: „גבעות עולם" ח"א חדושים ופלפולים. הנ"ל ח"ב דרושים שונים (ווילנא תרנ"ח).

ד.

הרב ר' אהרן זלמן דאט:

רב דפושאלאם.

יליד העיר קידאן (פ' קאוונא) לאביו הדר' המופלג ר' דובער בשנת: תרי"ט, נתחנך מתחלה בעירו ואח"כ למד בישיבות שונות, כבן עשרים נשא לאשה את בת הגאון המפורסם צדיק וחסיד מוהר' משה יונה יפה מעיר מצער שמילג (עי' אדותו במכה"ע „המליץ" לחדש סיון שנת תרנ"ד) ואחרי מלאו את כרסו-בשבתו על שלחן חותנו-בש"ס ופוסקים, נסמך לרב מגאוני הדור ויתקבל לרב בפושאלאם (פ קאוונא).

הרה"ג הנעלה הזה הוא „ציוני" נלהב „ובהצפירה" תר"ס נדפס מכתבו הנעלה בדבר הציונות, ובבי' יש לו כפר מאד נעלה בחדושי הלכות ואגדות עם הכמות גדולי הזמן, ובשם „תולדות אהרן" יכונה ויצא לאור בקרוב.

הרב ר' יהושע ליב דיסקין.

בירושלים.

יליד הוראדנא לאביו הגאון הגדול ר' בנימין זצ"ל ראב"ד דהוראדנא (בנו של הרה"ג ר' ליב מסלאנימא) ביום י' כסלו שנת תקע"ט. קבל תורה בילדותו אצל

אביו הגאון, וכבן עשר ידע למשקל ולמיטרי בשמעתתא בתריפות ובקיאות כי כביר מצאה ידו אז בגפ"ת ויהי נודע „לעילוי מופלא" ויתפרסם בליטא, כבן שלש עשרה בא לחפה עם בת אחד מנכבדי העיר וואלקאוויסק (פ' זה) וכבן ח"י שנה כבר נסמך לרב וידע להורות ולדון כאחד הגדולים, וירבה להגיד לפני גדולי תורה חדושים נפלאים בעמקות מצוינת ופשטות ישרה בחקר דברי רבותינו בעלי התלמוד וגדולי הראשונים אשר בקיאותו בהם הפליאה לב כבן כ"א נתכנה למטלא מקום אביו ברבנות העיר לאמוא, ומשם נתקבל למעזריטש (פלך שעדליץ) משם בא למינסק וישב שמה שנים אחדות, אח"כ נתקבל לאב"ד בקאוונא ויהי שם כשנתים ימים משנת תר"ך עד שנת תרכ"ב, תרכ"ג שב להתקבל לאב"ד בלאמוא ויהי שם עד שנת תרכ"ו, ואז נתקבל לרב ואב"ד בשקלאוו (פ' מאהילעוו) ויהי שם עד שנת תרכ"ט משקלאוו נקרא לכהן פאר בכהונת אב"ד בעיר העתיקה בריסק דליטא ויבא שמה בשנת תרל"ד ויהי שם לאב"ד עד שנת תרל"ז, ומסבות שונות נאלץ לעזוב את העיר עפ"י פקודת הממשלה ירד"ה וישתקע בירושלים עה"ק ויהי ראשון לציון ולרבניה, וגדול שמו ויהי נודע ביהודה לרשכבה"ג וכל דבר הקשה אליו הביאו. ונאסף שמה אל עמיו ער"ח שבט תרנ"ח, תנצב"ה!

אחיו של הגאון האמתי והמופלא ריל"ד הם: הגאון ר' אברהם שמואל דיסקין אב"ד דפלונסק ולבסוף בוואלקאוויסק בעהמ"ח ס' שו"ת „לבני בנימין" נולד ז' ט"א תקפ"א ונפטר י"א טבת תרמ"ז ולהבדיל לחיים הגאון ר' זרח דיסקין האב"ד דפארשטאדט בהוראדנא, והגאון ר' נח יצחק דיסקין ראב"ד בלאמוא משנת תרל"ד.

ה.

הרב ר' יעקב שלמה האלצבערג.

מו"צ במאהילוב:

נולד בלאשע אצל מינסק לאביו האב"ד דשם הרה"ג ר' אברהם יום ה' כ"ח מ"א תר"ו, למד אצל אביו ובן י"ג בא למירא ויבקר הישיבה דשם, בן ט"ו למד בוואלאזין בן י"ט נשא אשה ואח"כ למד בלידא אצל הגר"מ מעלצער האב"ד, תרל"ד נתקבל למו"צ בדאשקמקע אצל מאהילוב ע"נ דניעפר.

נדפס ממנו א שו"ת „עטרת שלמה (ה"א ווילנא תרנ"ז) ב) הנ"ל ה"ב „ווילנא תרנ"ט) ובכי"ש הדושים ודרושים שונים, הרב הגאון המפורסם הזה נשא ונתן בהדושי תורה עם הגאון ר' יעקב דוד מסלוצק,

הרב ר' משה שמואל הורוויץ.

אב"ד דנאריסאוו:

נולד בעיר ק"עסלאוועץ (פ' ווישעבסק) לאביו הנכבד ה"ר צבי הירש הורוויץ ביום ז' אדר תרי"א, למד אצל הגאון ר' יקותיאל זלמן לנדא בוויטעבסק, ואח"כ בעירו ויהי מצוין בהתמדתו העזה וילמוד כט"ז שעות ביום, ויתעסק בלמוד התלמוד והפוסקים וגם בספרי חכמת ישראל, כבן י"ח נשא אשה מווילנא וישקוד בתורה, ויהי נושא ונותן בד"ת את גדולי הרבנים וביחוד עם הגאון מוהר"ש הכהן מווילנא, וישלח ידו גם בכסחר, ולא הפץ להתפרנס מן הרבנות אשר עטרתה הולמתו באמת, בהיותו גדול בתורה והוראה וחכם בהויות העולם ומעורב עם הבריות; אולם אחרי עבור איזה שנים ירד מצב מסחרו אחור

ויקבל משרת הרבנות אשר נתנה עליו בעיר בלבירישאק ויהי שמה שלש שנים בשנת תרנ"ז לוקח אחר כבוד לכהן פאר בעיר באריסאוו (פ' מינסק) במקום הגאון הגדול והצדיק, והבקי הנפלא מו"ה יהודה מעשיל הכהן צירקעל האב"ד.

מצוין הוא הגאון הזה באהבתו את כל אדם, ובקבלו כל איש בפנים מפיקים חן ונעם, סומך נופלים ותומך מטים, נדרש לכל דורש עזרתו בצר ועושה לטובת מבקשי טובתו בלב ונפש חפצה.

נדפס ממנו: א) כפר הפרנס (וילנא תרנ"א) ב) שרת ידי משה, (פעטרקוב תרנ"ט) ובב"י הדושים ותשובות חלוקים ופלפולים, אף דרושים שונים.

הרב ר' שלמה זוסמאן העניג.

רב בהורדאק.

נולד לאביו הרב ר' יהודה ליב (משקלאוו) בעיר מצער האלאפצין (סמוכה לשקלאוו) ביום כ"ז תמוז תרכ"ה, למד בחדרים שונים, ויצטין בכשרונות מופלאים כבן י"ג שנה למד אצל הגאון ר' יהושע הלוי הורוויץ האב"ד דשקלאוו, והוא אצל מהור תורתו עליו ויורהו דרך הלמוד הישר והעמוק כשנתים ימים, משקלאוו הלך ללמוד בישיבת מיר, ויהי נודע שמה בשם "העלוי משקלאוו". כבן עשרים נשא אשה כפיליווישאק, בת אחד הנכבדים ואחרי התונתו נסע לקאוונא וילמוד שמה "בפרישות" ויגד שמה גם "שעור" בגפ"ת לפני בחורי-חמד ותלמידים מקשיבים, בבהמ"ד "נאיוואקער". בשנת תרנ"ב בא למינסק ויהי נמנה בין הפרושים אשר להחברה "תומכי תורה" ואח"כ נתמנה לר"מ בבהמ"ד שואבי מים ולמו"צ ברחוב ראמאנאווא, ושמה הוחל להתגלות גם כשרונו הגדול בדרוש, כי אך נסה את כחו פעם באשונה באחת הדרשות שדרש בבהמ"ד דראמאנאווא משך אליו את לבות מאות שומעיו אשר התענגו על מדברותיו הנעימות ועל שפתותיו הנופפות מור, ומאז-לבקשת רבים-בפעם בפעם השמיע במינסק מדברותיו לפני תורני העיר, הכמיה ומשכיליה, גבוריה ועשיריה אשר כלם מצאו בהם הטוב והמועיל גם יחד, ויקבלו רוב נחת וישתעשעו באמרותיו הטהורות הלקוחות מעולם החיים בכלל, ומחיי עולמו של עמנו בפרט.

בשנת תרנ"ח לוקח הרב הגאון החריף והבקי והדרשן המופלא הזה אחר כבוד לכהן בכהונת רב בעיר הורדאק (פ' מינסק) ובב"י יש אצלו שלשה כפרים נפתחים: א) חבור נעלה על הושן משפט בברור הלכות ופלפולים ישרים. ב) הדושים במסכתות שונות בש"ס. ג) ספר יקר ומאד נעלה על דרושים.

דוקטור תיאודור הרצל.

בוויען.

נולד בבודאפעסט י' אייר שנת תר"ב (2 מאי 1860) על ברכי הורים נכבדים ומשכילים נאורים, בקר את הגימנזיום בעירו, ובשנת 1878 בא לבקר בהאוניברסיטה במחלקת תורת המשפטים בוויען ובשנת 1882 יצא מוכתר בשם דר, לתורת המשפטים; אולם הרצל לא עשה את תורתו זו אומנתו, כי כשרון הספרותי אשר לו אלהו לעלות על במת הספרות האשכנזית ויערוך פוליטונים מופלאים בימים וסגנונם אשר משכו אליהם את עיני הקוראים ויצא שמם לתהלה, גם הזיונות בעד התיאטר כתב ורובם העלו על במת המלך בוויען ונדפסו במהדורות רבות. בשנת 1891 בא הרצל עם רעיתו לגור בפאריז בתור סופר תמידי של הנייע פרייע פרעססע" ויתודע שמה לבן

עמו וכן עיר מולדתו הסופר מאקס נארדוי (עי' תולדותיו להלן) וישב בפאריז עד שנת 1895 ומשם בא ללונדון לזמן מועט ויכפיק להתודע לשרים גדולים ורוזנים והכתים וסופרים מפורסמים וישב אח"כ עם ביתו לווין.

בראשית שנת 1896 הו"ל את כפרו „מדינת היהודים" ויעש רושם אדיר מאין כמהו לזה אך בין היהודים, כי אם בכל העולם כלו, ונדולי מכה"ע בכל ארצות תבל הרבו לדבר אדותו. ובאותה שנה בנסוע הדוקטור הרצל לקונסטנטינופול נתכבד להתיצב לפני כבוד השולטאן התוגרמי בתור אחד העורכים של „הגייע פ"פ" ויכבדהו באות כבוד, ויכנס אז הדר' הרצל בדברים על אדות ישוב היהודים בא"י עם ראש שרי השולטאן. ובראות הדר' הרצל כי הציוניות דורשת במה בפני עצמה החל להו"ל ביוני שנת 1898 מכ"ע „ריא וועלם".

ו.

הרב ר' שבתי וואלאך.

גביר מרוזינאיי.

נולד בחדש כסלו שנת תרי"א בביאליסטאק לאביו הרה"ג הצדיק ר' אברהם יעקב (בה"ר דוד ממשפחת יוחסין שבאה מאשכנז הנה, ועי' מכה"ע „המליץ" הר"ת (נליון רכ"ד) מ"ש הרב החכם יאפ"ו). מילדותו הצטין בכשרונותיו המופלאים ובהתמדתו העזה, ויקנה לו שם „עלוי" באביב ימיו כבן י"ז נשא אשה מרוזינאיי בת הגביר הנכבד ר' יו"ט ליפמאן עפשטיין ממשפחת הקדושים בעירו (עי' „דעת קדושים" לש"ב הרב ר' ישראל טוביה אייזענשטאדט), וכעשרים ושתים שנה ישב באהלה של תורה וישם לילות כימים להגות בה בשום לב, ויתפרנס ממסחר אשר ההנהל ע"י רעיתו ולא חפץ לקבל עליו משרת הרבנות אשר הוצעה לפניו מקהלות שונות. אולם בשנת תרמ"ט בצאת מרוזינאיי הנאון החכם ר' מרדכי נימפל זפה לירושלים עיה"ק, נאלץ היה לקבל משרת הרבנות הכבודה בעירו, כי כל נכבדי עירו נם בני משפחתו אלצוהו ויבריחוהו לזה, ומאז ינהל עדתו באמת וצדק.

הנאון ר' שבתי הי"ו הנהו אחד הנאונים המיוחדים ומצויינים בדורנו בבקיאותם הרבה ובעמקותם הישרה, ובעודנו עול ימים בבר הצליח להשיג על רבים מנדולי מחברי הזמן אשר לא בושו להודות לדבריו ונאמן הוא בכל בית התלמודים והמדרשים להראות בהם כל המקורים ועקרי הדינים אשר רבים מן הנאונים נלאו למצאם, צדיק הוא בכל דרכיו אוהב אמת ושונא בצע, ומשתדל הרבה לטובת עניי עדתו, ומקבל כל איש בפנים יפות, יאריך ה' ימיו ושנותיו בכ"י ספרים רבים בכל מקצעות ההלכה והאנדה מוכנים לדפוס.

ה"ר אהרן וואלדען.

בוארשא.

נולד בעיר זו לאביו ה"ר ישעיה נתן ביום ח' שבט תקצ"ח, נתחנך על ברכי החסידות, וסילדותו הסתופף בצל התורה הנסתרת והקבלית ויצטין בזכרונו הנעלה, ובעודנו נער עול ימים אהב להנות בספרי היסתוריא ותולדות אנשי שם, ויזכה לקבל פני הנאונים נדולי החסידים ה"ר מנחם מענדיל מקאצק וה"ר יצחק מאיר מנור, וה"ר דוד

מקאצק, אחרי תתונתו החל לעבוד עבודתו בספרו „שם הגדולים החדש" לאסף חמר לתולדות גדולי ישראל, גאוניו ורבניו, ונדולי החסידים, עם ספורי מעשיות ומקרים, אותות ומופתים נפלאים, כדרך שעשה הגאון מו"ה חיים יוסף דור אזולאי בספרו „שם הגדולים" וחפצו הצלית בידו לאסף קהלת־קדש רבה ונכבדה, וספרו נתקבל בנבור, ונדולי הזמן המביטו עליו וירבו להללו ולספר בשבחו, וידפיסו ראשונה בשנת תרכ"ג בווארשא בשני חלקים, מערכת אנשים ומערכת ספרים, ואח"כ יצא לאור בעוד איזה מהדורות, בשנת תר"ן החל להדפיס את ספרו הנדול על ספר ההלים בשם „מקדש מעט" ויוציאו לאור בחמשה חלקים, והוא מחזיק כאלף גליונות.

הרה"ג המופלא בתורה וחסידות, והבקי בסדרי הדורות הזה הוא נכדו של הרב ר' יהודה ליב בנו של הרב הקדוש מו"ה אהרן דיין דפינמשוב, בן בתו של הגאון בעל „אבן עזר".

הרב ר' אייזיק יעקב וועללער.

אב"ד דוויסאקי.

נולד בוויסאקי מאזווועצקי (פ' לאמזא) לערך תרי"ם, כבן ט"ז נשא אשה בקלעצק ויסע אח"כ לווילאזין, ויקבל סמיכת מורו ורבו הגנצי"ב ואח"כ למר בצוותא חדא עם הגאון ר' יהושע ראבינאוויץ אב"ד בנישוויז, אחרי מות אביו הגאון נתקבל לרב במקומו בוויסאקי ונפטר בן ל"ח שנה בשנת תרנ"ו ביום ב' י"ז מ"א. ונדפס ממנו: שו"ת „ברית עולם" (ווארשא תרנ"ה). ספר יקר ונכבד מאד בפלפולי דאורייתא ובעמקות ישרה.

תתנו לוקח בתו של הגאון הצדיק הנה הא הרב האב"ד דאליטא כעת, בהרה"ג המנוח דאליטא שנפטר בש"ז.

הרב ר' יהודא וועלניקאווסקי.

בירושלים.

נולד בסלאנימא לאביו ה"ר יצחק שו"כ בחדש אדר תקפ"ב, ויתחנך מילדותו אך על התלמוד וההלכה וירא פרפה כי שוקד נמרץ ונם חרוץ היה הנער ובעל כשרונות מצוינים כבן י"א נשא אשה, את בת ה"ר זוסיל מסלאנימא והוא קרובו, ואחרי חתונתו למד אצל הגאון ר' יצחק בוולאזין, ובהיותו כבן מ"ז פא ללמוד בקאוונא בין פרושי הגאון ר' ישראל ליפקין, אח"כ קבל סמיכת הגאון רי"ל זה עם סמיכת הגאון ר' יהושע אייזיק מסלאנימא שעבר בווילנא והרה"ג ר' יהודה יודיל למד שם, ובקיץ תרכ"א מנהו הגאון ר' אייזיל להיות לר"מ רבתא בעירו, במקום הגאון החריף ר' יצחק אשר, ומני אז עמד על משמרתו להפיץ תורה ברבים, וירבה הלמידים למאות אשר כלם ראו ברכה מרובה במשנתו הברורה, הרב הנאון המפורסם הזה, מלבד חריפותו ובקיאותו הנודעות עוד מוכתר היה בנימוסין ויצטין באהבתו את כל אדם, ובהיותו ענותן ושפל רוח, אוהב אמת ודורשה כל ימיו וחי חיי צער ולחץ, וציון היתה משאת נפשו כל ימיו, וע"כ ערנה תמיד לעלות לירושלים, (ועד כמה בערה בקרבו אהבתו לציון ילמדנו ספור זה ששמעתי עליו מאת אחד ממפירי הנכבדים בסלאנימא, כי בשנת הקונגרעס הראשון להציונים בשעה שבני עירו שקלו את שקליהם לציון, וירא כי אצלו אין דורש ומבקש שקל לציון—באשר אמנם עני ואביון היה, — וידרוש אחרי מעון אחד ממביריו ממאספי השקלים, והוא בקצה העיר, ובעצמו ובכבודו הביא אליו את שקלו הקדש, ויבך מאד בתתו את שקלו הראשון, ויברך את המאסף ואת כל המתעסקים למובת ציון וירושלים

בברכה כפולה) בחדש אלול תר"ס יצא לירושלים עיה"ק (ולא האריך ימים שמה ויפת ד' אדר תרס"א, יהי זכרו לברכה!)

הרב הנאון הזה חבר: „פני יהודה" על מס' שבת וכתובות (ווילנא תר"ל–לב) הנ"ל על כריתות וב"ק (ווארשא תר"ן) „לקט יהודה" על חומש (ווילנא תרל"ב) ובכ"י נשארו הרבה חדושים בש"ס ובקבלה וביאור על ס' הבהיר.

ה"ר איסר בער וואלף.

בקאוונא.

נולד לאביו הסופר הנכבד ר' רפאל בעיר זו לערך שנת תרי"א, ונתחנך מילדותו על דרכי התורה וחכמת ישראל ועם זה למדוהו גם שפות ומדעים, והנער בכשרונותיו הנעלים עשה חיל רב ובכל אשר פנה הצליח ויהא ברכה כרובה, כבן כ' נשא את בת הרב המופלג בתורה, הגביר השוע והנדיב הסורם. נוע קדש מחצבתו. הי"ר משה ווילנער מווארשא, נכדו של רבינו האי גאון מווילנא ז"ל וישלח במסחר ידיו ויעש הון ורב עושר בביתו בצדק ומשפט, ועם זה משך גם בעם סופרים, וישתעשע בשפת קדש אשר אהבה סלה, ויכתוב מאמרים ספרותיים ומחקרים ושירים שונים „בהלבנון", „המגיד", „המליץ", „עבודת הגרשוני" ועוד.

הרב הגדול בתורה ובחכמה הזה, הנהו עסקן גדול לטובת חבת ציון והציוניות ויעש הרבה בעדן, ראש והראשון לערת ישראל בקאוונא, ונודע הוא לנדיב מציון ונעלה במינו, וביתו בית ועד לחכמים ומשכילים ורבנים גדולי תורה, ומקרב את לבם ביד נדיבה ורחבה, כי ברכו ה' בהון עתק וכסף תועפות, ומשתדל הוא הרבה לטובת עניי אחיו בכלל, ועניי עדתו בפרט, גם ממשלתנו הרוממה הבירה את פעולותיו הטובות ותכבדהו באותות כבוד, וגדול כבודו בעיני גדולי שרי הממשלה בעירו והמה יכבדוהו בגלל חכמתו צדקתו וישרת לבו הטהור. יהי ה' עמו!

ז.

החכם ר' ישראל זאנגוויל.

בלאנדאן.

נולד בעיר זו בשנת 1864, כבן שמונה בא לבקר בהת"ת אשר בעירו, ואח"כ שקד בעצמו בשפות ומדעים, עד שנת 1887 שאז עזב הלמודים העיונים ויהי למופר, והאוניבירסיטה הלונדונית כבדתהו בתואר כבוד, מספריו הראשיים: The premier and Rainter (נדפס 1888) The Bochelors Club (1891) The Old Maid,s (1892) (הנ"ל) The biy Bon ומאמריו ע"ד היהדות הם Mystery Club המצויינים: The position of Iudaism Euglisch Iudaism ועוד.

ה"ר משה זאבלאצקי.

בסלאנימא.

נולד בעיר זו לאביו הי"ר צבי יו"ד תמוז תרל"א, נתחנך עד השנה הט"ז אך על התלמוד וגפ"ת ושפ"ע היתה מוזרה לו בבל, או התודע אל הרה"ח המליץ והמדקדק ר' אברהם יוסף כהנא בעירו, והוא העיר בקרבו תשוקה ללמוד שפ"ע, ויחל לשקוד בתנ"ך וספרי הדקדוק ויהד עם זה בשע"ר ואשכנז ויעש חיל ואז החל לשלוח כתבי עטו למכה"ע ולמאספים שונים, וידפים מאמריו ופוליטוניו ב„הצפירה", „המליץ", „היום", „בנסת הגדולה", „השרון", „תלפיות", „המגיד", „השבוע", „אוצר הספרות", ונדפס ממנו: עזרה בצרה ספור

(וואַרשא תרמ"ז) היצהרי׳ תולדות הרב מאסלאנסקי (מנשמת תרנ"ב) בובצ"י הרבה כתובים ומאמרים מקוריים ומעתקים מוכנים לדפוס.

החכם דוקטור איזידור זינגער.

פאריז.

נולד במאהרישוויסקירכען ביום 19 נאוועמבר שנת 1859, בבן שבע בא לבקר בבי"ס העברי אשר בעירו ואחרי זמרו למודו שם בשנת 1869 בא לבקר בהגימנזיום ובשנת 1878 גמר חק למודו גם שמה בהצטינות. אח"כ בא לבקר בבית מדרש המורים אשר לחכמת הלשונות והפלסופיא בווינא ויקבל תורת החכמים מיללער, צימערמאן, שמידט ויעש חיל בלמודי שפת רומי, יון, סאנסקריט, ערבית סורית, ארמנית ופרסית, והחכם הגדול בחקירת השפות וידיעות העמים פרידריך מיללער קרבהו בקרבה מרעית, ויחד עם זה בקר גם את ביהמ"ד אשר יסדה חברת „כל ישראל הברים" בווינא, אשר בו השמיעו לקח הפרופיסור מיללער, הדר' גידעמאנן והדר' פרידלאנדער. ויהי כתלמיד יצא מן הכלל.

בעת ההיא החל זינגער להראות כחו וגבורתו בספרות ומנה בין עוזרי מכה"ע „איזרליטישע וואכענשריפט" וידפיס בה מאמר אחד (בעלום שמו) שמשך עליו את עיני החכם הגדול דר' יעללינעק ובהודע לו שם כותבו בקש להכיר את בעל המאמר פא"פ, ומאז ברית אהבה נכרתה בין החכם הגדול הבא בימינם יעללינעק ובין זינגער הצעיר וכפעם בפעם נראו יעללינעק וזינגער מתהלכים בחוצות ווינא מתפלפלים ומתווכחים. בשנת 1882 בחדש מאי הוֹל מחברתו „ברלין זיון והאנטישמיות" ותעש לו שם נדול וכל מבקריה הגידו תהלתה, ולרוב יקרתה נמכרה כל המהדורא הראשונה בסכום אלפים אכסמפלרים במשך ימים אחדים למרות רוח הקיסר וויולהעלם וביסמארק אשר דברי המחברת נקבו את לבם ובריאות זינגער כי יצליה במלאכת הספרות הוסיף עוד להוֹל בשנה ההיא מחברתו השניה, בשם: העתונות והיהדות, ובמשך ירחים שנים נדפסה בשתי מהדורות בששת אלפים אכסמפלרים ונמכרה כלה:

בשנת 1883 שב שנית ללמודיו ויבא ברלינה לצקת טים ע"י החכמים קירכאף, לאצארוס, שטיינטהאל, פאהלען וירחים אחדים שמע לקחו שם גם בביהמ"ד לחכמת ישראל. ובקיץ שנת 1883 עזב את ברלין וישב לווינא ויכתוב את ספרו „השכלת אהבת האדם והלמוד המוסרי" ובשנת 1884 יצא לאור בווינא בהשתדלות הח' נומפרץ וצימערמאן בתור דיסרטציא וירכוש זינגער בעדו את הפרס הראשון בשנה ההיא הוֹל גם את ספרו: היהיו היהודים לנוצרים?" ויעש רושם נדול בין כל החכמים, והארכידוכס לבית האבסבורג יוהאן הנאור שלח להמחבר מכתב ע"ד שאלת היהודים ובו יניף שבט מוסרו על האנטישמיות, וכל מכה"ע בבירת אויסטריא הדפיסו המכתב הנעלה של הארכידוכס החכם הישר ולרגליו נמברה כל המהדורא הראשונה במשך שבוע ימים, והמחבר נאלץ לבקשת רוב דורשי הספר להוֹל שנית, ובדי–קל נמכרה גם התוצאה השניה.

זינגער עמד כשנתים ימים, משנת 85 עד 87 בראש האלגעמיינע אסטרייכישע ליטעראטורציטונג אשר יסדה, ואז עזב את ארץ כולדתו ויצא פריזה, לרגלי קריאת הנראף פאושער (אשר התודע אליו בשנת 83 בוין בהיות פאושער לציר צרפת בווינא, ויהרגם אז זינגער את מחברתו „הענל ושאפענהויער" (אשכנזית) שעזב את ווין וישתקע בפאריז

ובפאריז קבלו פני זינגער גדולי חכמי העיר ומלומדיה, בשנת 1890 הו"ל את הספר המדיני La prestige de la France eu Europe, והחברות הצרפתיות לידיעות גלילות הארץ קבלו בעדו את זינגער לחברהן, וזינגער הרבה לכתוב גם במכ"ע „מינכער אללגעמיינע צייטונג" „לייפציגער צט"ג" ובהאזראעליטישע געמיינדע צט"ג בפראג. בשנת 1891 התעורר בקרבו הרעיון להו"ל בש"א „אללגעמיינע ענציקלאפעדיע פיר דיא געשיכטע אונד ווישענשאפט דעם יורענטהום", ולא יצאה מחשבתו עד שבא נויארק ויתמכו גדולי החכמים בימינו ויגמר להו"ל את „אשכול ישראל" בשפת אנגלית.

ה"ר שלמה יהודה זק"ש.

נדווינסק.

נולד לאביב הרב הנכבד והנעלה ר' יעקב זק"ש בעיר סערהיי (פ' סובלק) יא תמוז שנת תרש"ז מילדותו הצטיין בכשרונות נעלים ויעש חיל בליטוד התלמוד ומפרשיו ורואיו חזו לו עתידות טובות כי יהיה לאחד מגדולי התורה ואדירי התושיה וילמוד בוולאזין בשקידה רבה ויהי נסמך לרב בעודנו עול ימים כי כח זכרונו הנעלה עמד לו לרכוש בקיאות נמרצה בתלמוד ופוסקים בעודנו עול ימים, בשנת תרכ"ז נשא אשה ממשפחה כבודה מעיר דווינסק, ולא אבה האברך המופלא הגדול בתורה להתפרנס מתלמודו לעשות „רבנות" קדום לחטוב בו, וישא אל המסחר פניו, וחפץ ה' הצליח בידו ויבא ברכה בכל עסקיו וקניניו הקטנים עם הגדולים, עד כי בזמן מועט כבר היה נודע שמו בין עשירי העיר. בשנת תרל"ז ראה לו הרה"ג רש"י היז ליסד בית תרשת לעצי גפרית, וגם בזה ברכת ה' אתו ובית חרשתו זה עלה למעלה ראש, עד כי אחרי עשרים שנות עבודתו זכה במערכה הגדולה לחרשת שהיתה בניו־שנר־נאוואנאראד בשנת תרנ"ז למעדאל זהב לאות כבוד והצטינות, ובבית הדם והנשא הזה ימצאו חית נפשם כעת קרוב לאלף איש מאחינו, ברוח ולא בצמצום.

מצוין הוא הרב הגביר האדיר רש"י בין עשירי עמנו, והוא מהייב אותם, כי עם עוצם מדותיו בעסקיו הרבים והגדולים כעת (כן ירבו ויגדלו) העולים למיליונים ח"כ, יאציל ברכה לעמו ולארצו, והוא חובב ציון נאמן בלב ונפש, ברוח ומעשה ובשנת תר"ן נסע בלוית הגאון הגדול הראשון לציון הצדיק ר' שמואל מאהליווער זצ"ל האב"ד דביאליסטאק והרה"ח הזוקטור התודע האוהב עמו באמת ר' יוסף חאזאנאוויץ (מיסד „הבית נאמן") ויטל שמה כבוד ויקר, וירבה להאציל מהונו לאחינו הפועלים בארץ הצבי, בהציוניות הוא לוקח מקום בראש ויסע פעמים אחדות לבאזעל וללונדון, ובהאספות הנכבדות שמה נמנה „לדירעקטור" בבית אוצר העברי הלאומי הרה"ג רש"י זק"ש הוא נצר מגזע היהש, מדור דור היו אבותיו גדולי ישראל ואנשי שם ומשפחת זק"ש היא אחת המשפחות המיוחסות בישראל, יהי ה' עם הרב הגביר האדיר הזה ויעל!

בנו הוא הציוני הנלהב והחכם המצוין רב מדעים ונדיב נעלה הגביר מר אברהם אבלי זק"ש היו"ר.

ממשלתנו הרוסמה הרימה את אחינו הנעלה הזה למעלת „אזרח נכבד" לדוהתיו".

ח.

ה"ר יהושע דובער חאווקין,

בלאדז,

נולד בעיר שקלאוו (פ' מאהילאוו) ביום ה' טבת תר"י להורים נכבדים מאד ישרי דרך ותמימי דעים עם ה' ואנשים בקר בילדותו תדרי כובהדי מלמדי העיר כי בהיותו יחיד לאביו ורך לאמו לא חסו על כספם וירבו לפזר בערו "שכר המלמדות' ומה גם כי מלמדיו מצאוהו לכלי מהזיק ברכה ולמצוין בכשרונות נעלים. ויחזו בו עתידות טובות, כי הרבה לעשות חיל בלמוד התלמוד וגפ"ת בעודנו נער עול ימים מאד, ויחד עם למוד התלמוד אצל ברכה גם להשכלה אשר רוחה החלה לפעם בקרבו מאז החל אחר מ.בחורי הישיבה', והוא משכיל מצוין ומושך בשבט סופרים ושמו "פרץ סמאלענסקין' אשר שמו נספרם אח"כ לאחד מאבירי סופרי ישראל ומשכיליו לבקר בבית אביו לרגלי "בית עקד הספרים הגדול שהיה אצלו אשר אצר בקרבו מבחרי ספרי החכמה והמעולים שבהם, הכתובים עברית ובן-עני זה העשיר בידיעות למר עם העלם יהושע דוב תנ"ך עם ביאור הרמבמ"ן, אולם כצר עמד אז לפניהם, מלמדו שלמדו גפ"ת, התורני והאדוק הרב הג' ר' דוד מוארנא, ויגער עליהם בנויה על התעסקם "בהגיון', ואת הרס"ם הצליח להדחיק מבית ענגו הרוחני הזה, אולם גם אז לא עזב העלם את ההשכלה ואף כי בראשו ורובו התעסק אף בהלכות התלמוד, בכ"ז מצאו לו אבותיו איש משכיל ותורני גדול היר נחום דוד משקין אשר למדו את למודי ההשכלה, ואז בא ללמוד בשקלאוו אצל הגאון ריי"ל דיסקין (האב"ד דשם אז) העלוי מקרעווע' החריף המופלא והנודע ברוב כשרונותיו ובשמו ר' יצחק מאיר ראבינאוויץ, וישכרו אבי העלם ללמוד עם בנו הצעיר שתי שעות ביום, ויחד עם זה ללכת עמו לשמוע אל רנה של תורת הגאון ריי"ל דיסקין בהגדת "שעורי" המלא תריפות עצומה ובקרת חדה אמתית ויוכוש לו אז הנער ידיעה גדולה ועצומה בתלמוד ומפרשיו בדיק אשר סללו לפניו מוריו ורבותיו המצוינים, ויצא שמו לתהלה ויתפרסם לתריפא ושנינא בתלמוד ולמשכיל דורש אלהים ותמים דעים,

כבן חי' שנה נכנס לחפה את בת אחד הגבירים מבני העליה וממשפחת יוחסין מעיר ביחאוו ישן, לבית עברלין היא בת הי"ר צבי הירש הצנועה ונדיבת הלב ובעלת מעלות ומדות טובות, בשנת תרל"ה בא לגור בלאדז וישתקע שמה. ובהיות כי ברכו ה' בהון ועשר, הנה יפוז כסף תועפות לאסוף ולכנוס ספרים יקרי המציאות, וכבר רכש לו הרבה ספרים מבתי העקד של ר' יוסף וויאזאנער ור' דובער במפי מבינסק,

הרב המופלא בתורה ושלמות והגביר הנדיב המצוין הזה, מצד אביו ר' אהרן הנהו נכד להגאון המפורסם מו"ה ברוך משקלאוו (אבי הגדול החכם ר' יעקב בעה"מ את הספר בציעת הפת) ומצד אמו הנהו ממיוחסי עיר ווילנא (ממשפחת הרב הנודע בישראל ר' ליבלי ר' בערש) עם עוצם טרדותיו בעסקיו המרובים יאציל עתים לתורה ולתעודה, וביתו פתוח לרוחה להעניק מטובו ומכספו לתלמידי חכמים לרבנים, למשכילים הישרים בלבותם, למחברים המשכימים לפתחו, אוהב הוא את השלום באמת ויבוזבו פעמים רבות מכספו להשקיט מחלוקת ומריבה, ובהיות מחלוקת בביתאוו בדבר הרבנים (בשנת תרמ"ה)

השתדל הרבה להשקיע את אש המריבה ולרגלי זה בא בכתובים את הגאון ר״א מקאוונא אוהבו וידידו (כן מתואר הגר״א בכתבו אליו שהיה לפני, המו״ל) ויסע בכבודו ובעצמו להגאון הגדול דמינסק אשר קבלהו ברוב כבוד ויקר, בראותו מתוך כתביו ודבריו שמשתדל הוא להשיב השלום על מכונו באמת (דברי הגאון הגדול המח״א דמינסק בכתבו שהיה לפני).

הרב ר׳ יצחק חיות.

גבראדי.

נולד בשנת תר״ג לאביו הגאון ר׳ צבי הירש חיות, נודע לאחד הגדולים בגאליציא, ומהור צדקה והסד ומצוין במדות תרומיות, בכ״י חבורים שונים בהלכה ואגדה, (הרב הגאון הצדיק הזה נפטר כ״ב שבט ש״ז, וכבוד גדול נעשה לו בכותו).

ם.

ה״ר זאב וואלף יוסף טארלאווסקי.

בוואר שא.

נולד לאביו התורני ואמיד ר׳ ליב בעיר הוראדנא תרכ״א, בילדותו הצטין בידיעתו בע״פ כל ספרי התנ״ך, ויע״ש חיל גם בלמוד התלמוד, כבן י״ג החל להגות בספרי חכמת ישראל ויחל למשוך בעט סופרים, ומשנת הי״ז לחייו החל לשלוח דבריו בכת״ע ויכתוב מאמרים שונים בהצפירה, המגיד, ועוד. אתרי נשאו אשה היה לסוחר ויבא לרגלי מסחרו עירה ווארשא וכאשר הצלחת מסחרו פנתה לו שמה ערף, בא להיות לעוזר–בשנת תרנ״ח–במכה״ע, הצפירה, בעריכת הפרקים, בתפוצות ישראל, ומערי המדינה, גם עוזר הוא בהערכת ספר, השנה, היו״ל ע״י החכם נ״ם.

הרב ר׳ זאב וואלף טורבאוויץ.

אב״ד דקראו.

נולד לאביו הרב המופלג ר׳ אהרן יהושע בעיר מצער באבוינע (אצל נישוויז פ׳ מינסק) בר״ח אייר תר׳, כבן י״ב בא למינסק וילמוד בישיבה אשר בקלויז בלומקעס, ויהי מתמיד גדול ולא פסק פומיה מגירסא, כבן י״ו נשא אשה מאוזליאן (בסביבות איהומען) ויתעתד לרבנות, ולתכלית זו הגה בפוסקים וספרי ההלכות כבן כ״ד שב שנית למינסק ונמנה לר״ם בבהמ״ד של הג׳ קליבאנאוו, ויגד שעור בגמ״ת לפני בע״ב ובחורים, תרכ״ו נתקבל לרב בסווסלאץ (פ׳ מינסק) ויהי שמה עד שנת תרל״ה, ומשם בא לקלעצק (פ׳ הנ״ל) וישמש בכהונת רב יחד את הרב הגאון הגדול החכם ר׳ אליעזר שטראשון הי״ו (אב״ד דאיוועניץ אח״כ, ועתה בבוטרימאנץ) אולם כפני הסחלוקת העזה שפרצה בעדה אשר נפלגה לשתי מפלגות נאלץ הרה״ג לקבל משרת הרבנות בעיר וואלפע הקטנה (פ׳ הוראדנא), ויהי שמה משנת תרל״ט עד שנת תרמ״ד ואז נקרא הגאון הצדיק הכפודם הזה להיות לרב ואב״ד בקראו.

נדפס ממנו: א) ראש פנה׳ (ספר נכבד ומועיל להוראה, על יוד הלכות מליהה) (ווילנא תרל״ט) ב) שור זידות׳ (באור על אשת חיל) (שם הנ״ל) ג) עטרת זיו״ (דרושים על ס׳ בראשית (ווארשא תרנ״ו) ד) תפארת זיו׳ (שו״ת ופלפולים, ונלוה אליו קונטרס שערי טהר״ (ווארשא תרנ״ו) ובכ״י חדושים על הש״ס משניות, עין יעקב, הרמב״ם ד״ח שו״ע, דרושים, ועוד. (בנו הוא הרב הג׳ החכם והסופר היקר והמהיר מו״ה צבי הירש

היו פורבאוויץ, מחבר „ארזי לבנון" וואַרשא תר"ם), ועוד בכ"ז).

ה"ר דובערוש מוּרש (מרפיס).

בוואַרשא.

נולד לאביו הגביר הר' אלכסנדר זושא מוּרש בעיר זו בשנת תרכ"ג, כבן שש מת עליו אביו ומילדותו אהב להגות בספרי חכמת ישראל ויקן לו בהם ידיעה גדולה באביב ימיו, כבן יז נשא אשה ויפתח לו אח"כ בית דפוס בוואַרשא. הו"ל א) „אמונת חכמים" (וואַרשא תרמ"ד) ב) „מערת המכפלה" (וואַרשא תרמ"ו) ג) „מאזני צדק" (שם „תרנ"ה) ד) „בר הדיא" (תרנ"ט) כן נדפסו מאמריו בראש הספרים: „מצרף לחכמה" להיש"ר מקנדיא „מעיני הישועה" להר"י מרילקא „חיי משה" לפולין היהודי, ועוד ובכ"י „קהלת השני" „סיני בקדש" „עכור אש".

הרב ר' שלום שכנא טשערניאק.

אב"ד דמאצעיוו פ' וואהלין.

נולד לערך בשנת תרכ"א, בכשרונותיו והתמדתו הצליח לרכוש לו בקיאות רבה בתלמוד גפ"ת ופוסקים, ויתפרסם לתהלה מאד עד כי בהיותו בן י"ט שנים נתמנה לרב בעיר פוטשאב, ויכהן שמה כשבע שנים, ומשם נתקבל לשרת בקדש בעיר בעריסלאוו ויכהן גם שם שבע שנים. בשנת תרנ"ד נקרא להיות לאב"ד בעיר מאציעוו, ושם מושבו.

עוד בהיות הגאון הרש"ש כבן כ"ד החל לחבר את ספרו הנעלה „משמרת שלום" על הפמ"ג יו"ד, ובשנת הכ"ח ליסי היו גמרו, ובשנת תרנ"ד הו"ל בהסכמת הגאון הגדול מוהריי"א אייטינגא האב"ד דלעמבערג, וספרו זה נתקבל אצל גדולי הרבנים, כי נעשה בדיוק רב מאד ובלישנא קלילא להקל על המעין. ובשנת תרנ"ז קנה מכנו את זכות ספרו המו"מ המפורסם הרב ר' פייוויל ראזין מוואַרשא, ויוציאו לאור שנית, וגם התוצאה השניה נמכרה. ובכ"י הגאון המפורסם הזה חדושים מפוזרים על שו"ע או"ח ויו"ד בהסכמות גאוני הזמן, והוא מסודר ומוכן לדפוס.

הגרש"ש הנהו מגוע היחש ומזרע גאונים וגדולי ישראל:

ר'

הר"ר צבי הירש יאנאמאהנזאהן.

בוואַרשא:

נולד בווילנא בשנת תר"א. אחרי שלש שנים מיום הולדו נסע אביו הרב רבי אהרן לאדעססע לרגלי עסקי אבי–אמו והילד צבי הירש עם אמו באו לגור בעיר שקוד סלך קאוונא, אכן כאשר לרגלי העסקים האלה פגש אביו כל מיני נגף וצורי מכשול. לכן מוכרח היה לבקש בעדו מקור מחיה, אז בא בתור מורה בבית הגביר ה' ספאלענסקי בבראניץ ושכרו היה רב בהיותו שם ידעוהו בעת ההיא כל חכמי אדעססא וכל אחד חשב לו לכבוד להיות בחברתו, גם כרת ברית אחים עם האחים הנכבדים ה"ה קאראשטשונסקי והמה היו מראשי אוהביו ומכיריו, אכן נפשו ערגה לאשתו ולבנו היחיד, ואחרי ארבע שנה בא מאדעססא לשקוד על חג הסוכות, כל חפצו היה לשוב לאדעססא, אכן כל בני משפחתו, קרוביו ואוהביו לא נתנו לו להפיק את חפצו ובראות אביו כי לא יוכל להם, יסד בית מסחר „מאנופאקטור" בשקוד ומסחרו פרץ בארץ, ויילך הלוך וגדול וטוב, ובראות אביו כי ה' הצליחו בכל דרכיו נתן את לבו ללמד את בנו חכמה ודעת ויקח לו מורים מצוינים להורות אותו

תלמוד ושפת עבר, והוא בעצמו ובכבודו לקח חלק בלימודו, כי בעת החופש והדרור מלא אביו מקום המורה וילמדו להבין את תורת ה' ושפת קדשנו, ברבות הימים לערך עשר שנים אבד אביו את כל כספו והונו, ויעזוב את העיר שקוד ויסע לעיר יאנאווא במחוז קאוונא, מקום מגורי אחותו אשר אהב, שם יסד לו בית ספר (פענסיאן) ובכבוד אכל את לחמו והחכם צבי הירש בזמן ההוא ישב בווילנא, למד חכמה ודעת ובחפץ אביו הרב היה כי יבא לבית מדרש הרבנים, הנער מלא את רצון אביו ויבא בלשכה החמישית אכן כאשר לא חפץ להיות רב ומורה, ובדעתו היה להיות רופא מומחה, עזב את בית מדרש הרבנים ויבא ליאנאווא ויתברך בלבבו לגמור חק למודו ואח"ז יסע לפטרבורג, אבל מחלה העינים גברה עליו, ויהי אנום ע"פ עצת הרופאים לעזוב הרעיון הזה, ודודו הירא והחרד לדבר ה' הביאו בברית הנשואין עם עלמה עדינה מעיר קיידאן, ובהיותו על שלחן חותנו שלש שנים כמנהג הימים ההם, קרא ספרי השכלה, ולמד הרבה, וגם כתב מאמרים שונים, אך רוה בני העיר ההיא היתה לו לזרא, אשר ע"כ עזב את העיר ויבא לקאוונא, שם מצא לו רעים אהובים, משכילים וישרים כהפצו, שם אחז בעץ הדעת ויעל עליו מעלה מעלה, יומם ולילה הגה בחכמה ומאמרים רבים הדפים במכה"ע לב"י, שם בא בברית המסתר עם דודו שערעשעווסקי ועל ידו בא לגור בעיר דווינסק ובשלש שנים גר שם, ויעזוב את דווינסק ויסע למאסקווא שם ישב כט"ו שנה ויהי בן משק בתי מסחרים גדולים וההצלחה האירה פניה אליו ויחיה חיי נחת, אכן ע"י סבות שונות עזב את מאסקווא ויבא לווארשא לא בידים ריקות אך עם עסקים גדולים וקנינים רבים, וימאס ללכת בדרכי רוב הנאורים אשר רוחם זרה לעמם והוא אוהב את עמו ותורתו ובאוניו יצלצל קול אביו הקורא אליו תמיד: „לא תסור מן הדרך"!...

בווארשא הוציא לאור את ספרו היקר „שירי ציון" אשר מצא חן בעיני המבקרים החכמים הנ"ם הי"ו „בהצפירה" ופעלטין ז"ל בהאיזראעליטא", המה הוציאו משפטם עליו לחסד ותהלתו בפיהם, גם הדפים בהצפירה את סדר זכרונותיו, ושירים רבים מונחים ת"י למשמרת, ומי יתן כי ידפים כל כתבי ידיו וישמחו בו אוהביו.

החכם רצ"ה יאנאטאהאנזאהן מחייב עשירים רבים ידו פתוחה לכל משכיל עני והענק יעניק לו מטובו בידו הנדיבה, ומי יתן וכמותו ירבו בישראל!:

(ה ע ר ה, תולדות הרה"ח הסופר והמשורר הנעלה רצ"ה יאנאטאהנזאהן מסר לידי ידידי הנכבד הסופר ר' יהושע הלוי מז"ח, והדפסתין בצלמן כדמותן ולא שנותי אף מעט ממטבע שטבע החכם מוח הי"ו המכיר היטב את הרה"ח יאנאטאנזאהן כן את צורתו החומרית והרוחנית גם יחד).

כ.

הרב ר' צדוק הכהן.

רב הכולל בצרפת.

יליד העיר הקטנה מאשענהיים אשר בעלזאס ביום 18 פעברואר 1839 (תקצ"ט). הצטין בלמודי הקדש מילדותו ויפליא את עין יודעיו בשכלו הכביר ובדעתו הרחבה ובאביב ימיו בא לבקר בבית מדרש הרבנים אשר במעץ ובגמרו למודיו שמה נתנה עליו משרת פקיד בית הת"ת. בשנת תרכ"ו נמנה למשנה רב העיר פאריז. בשנת תרכ"ח במות הרב

הכולל בצרפת הרה"ג אילמאן ז"ל, והרה"ג איזידאר נתמנה תחתיו לרב הכולל ומקום הרב הראשי בפאריז לבד נפקד ותפציר עדת ישראל בפאריז בהרב הגאון ר' צדוק הכהן לקבל משרה כבודה זו, ויעתר לבקשתם ויהי מראש לרב העיר ואח"כ לרב המדינה, ועומד הוא לשרת בקדש לא אך למובת אחינו יושבי צרפת המסתופפים בצלה, כי עושה ומעשה הוא גם למובת אחינו בכל מקום שהם, משתדל הוא בכל עוז רוחו הבבירה והמהורה הנאמנה לעמו ולדתו, להרים קרן ישראל ולהמיב את מצבו הרוחני, והוא גם הראש והראשון לחברת דורשי חכמת ישראל בפאריז, ורועה נאמן ברעת ובלקח מוב ונאומים נעימים הלוקחים לב ונפש והיורדים חדרי במן כי ברכו ה' בלשון צחה מסהרת לדבר גדולות רמות ונשנבות, חקר - אלה ויראת שדי, השכלה מהורה ואמונה צרופה.

ממשלת צרפת הבירה את הרב הגאון הנדול הזה, פאר ישראל וצבי עדיו לטוב ותרימהו מתחלה למעלת אביר לגיון הכבוד ואח"כ (בשנת תרל"ז) לפקיד השכלת העם, ונדול שמו בישראל ובעם האזרח היושב בצרפת, יהי ה' עם נאון חכמי ישראל זה להאריך ימיו והיה דשן ורענן להרבות מובות לעמו ולהועיל לו!

נדפס ממנו: א) „העבדות" מאמר נכבד ע"ד העבדות אצל היהודים (1867) ב) „לוח העניינים" לספר מו"נ להרמב"ם בשפת ערבית עם תרגום צרפתי, שהו"ל החכם מונק, (1866) ג) „מאמר על אדות ר' יוסף המקנא" (1880), מלבד ספר דרושים (בשלשה חלקים) שהדפים, המכלכל אך אפס קצתן של דרשותיו הנפלאות והמפלאות אשר דרש דרש כפעם בפעם בבתי הכנסיות לבנ"י בפאריז, ומלבד מאמריו המפוזרים בכ"ע שונים, אשר לרוב נכתבו להגן על כבוד עמו ודתו אשר באו צוררי בני שם, בארצו לחלוטו.

הרב ר' חיים אודי כהן.

מו"צ בווילנא. (בזארעצע).

נולד לאביו הגאון ר' בצלאל הכהן מו"צ בעיר זו הרי"ז, נתחנך על ברכי אביו וכבן ט"ו למד באיישישאק, כבן ח"י קבל סמיכת הגאונים ר' ראובן הלוי ור' אליהו אליעזר. בשנת תרמ"ו נתקבל למו"צ בווילנא במגרש אזרעצא, והוא מנהל עדת ישרון שמה במשפט וצדקה.

הרב הגאון החריף ובקי והשלם הזה חבר: א) „דברי חיים" דרוש ועניני הלכה (ווילנא תרמ"ט) ב) „מנחם ציון" (הנ"ל תרנ"ו) ג) „בונה ירושלים" (הנ"ל תרנ"ט) ובכ"י ספר על דרושים ושו"ת.

הרב ר' אהרן זעליג הכהן.

ראש ישיבה בפלונגיאן.

נולד לאביו הרב אליהו הכהן תרי"ט בווילקי, ונתגדל בתורה ובגפ"ת בעיר סאלאנט מקום שם נתקבל אביו אח"כ למ"מ, ואח"כ למד אצל הגאון הגדול ר' יעקב חריף האב"ד דואגר, כארבע שנים תרמ"ב אחרי חתונתו עם בת אחד מנכבדי פלונגיאן, החל להגיד שעור בגפ"ת לפני בחורי חמד, ושמו נתפרסם להההלה וינהרו אליו התלמידים מכל ערי המחוז והפלך.

הרב המאוה"ג הזה הנהו גם סופר „ובהמליץ" תרנ"ט נמצאים גם מאמריו שכתב, וכב"י יש לו חדושים נעלים בש"ס וספר נכבד בחנוך הבנים שמסודר לדפוס, (ונמסרו תולדותיו ע"י ידידי הנכבד ה"ר זעליג זאקם מפיקעלן).

ל.

הרב ר' ברוך לאווסקי.

אב"ד דקרינק.

נולד בעיר לאמוא לאביו ה"ר שמואל מאיר, אשר חנכו משחר טל ילדותו על התלמוד וגפ"ת, והנער הצטין מנעוריו בשכלו הישר והעמוק בלבו הרחב כפתחו של אולם להעמיק חקר בדברי גדולי הראשונים אשר מלא את כרסו מהם בעודנו עול ימים ושמו נתפרסם להתהלה. אחרי נשאו אשה בעיר מולדתו וישב על שלחן חותנו ושוקד בתורה, נקרא מאת נכבדי העיר קרינק (פ' הוראדנא) לכהן פאר בעדתם בכהונת רב, וזה כח"י שנה אשר רועה הוא עדת ישרון שמה.

נדפס ממנו ספר: "מנחת ברוך" שו"ת ופלפולים עצומים בעמקות ישרה בשו"ע או"ח (וארשא תרנ"ז), וגדולי הזמן מרבים לספר בשבח הספר אשר כלו מלא על כל גדותיו בקיאות עצומה ותריפות עמוקה ועיונית, ובכ"י הגאון הגדול הדריף המופלא הזה מסודר לדפוס ספרו זה על יתר חלקי השו"ע, ומי יתן והוציאו אורה לתועלת אוהבי פלפלא הריפתא טבא דאית בה טעמא לשבח.

הרב ר' מאיר ליווען.

רב דוויליקא.

נולד בקריצבורג פ' ווימעבסק לאביו המופלג ר' טוביא בשנת תי"ד וילמוד בישיבות ווילנא בכלל, וישיבת ראמיילעס' בפרט אצל הרבנים ר' נפתלי ור' סענדער, בשנת תרי"ח בא בברית הנשואין עם בת הגביר רחים רבנן ר' מענדל גרוזין ויסע אז לאיישישאק וילמוד בין הפרושים שמה, והאב"ד דשם הג' ר' משה ארי' קרבהו וישא ויתן עמו בד"ת משם נסע לקמוד בקארעליץ פ' מינסק וכב' שנים ומחצה למד שמה גפ"ת ופוסקים, והגאון ר' יצחק יחיאל (בהגאון ר' דובער האב"ד דקאפולי) הרב בעיר סמכהו לרב, ואז קבל ג'כ סמיכת הגריא תרכ"ז נתקבל לרב בקולעלישאק (מחוז אשמינא) תר"ם נתקבל לרב בעיר ווילייקא הסמוכה לווילנא, ומשתדל רבות לטובת ציון, חבר בילדותו ס' ראש אמיר, ובכ"י להרב הגאון הזה חד"ת רבים.

ה"ר יחזקאל לעוויט.

בקישינוב.

נולד בטאלאמשין (פ' מאהילוב) ליג בעומר תרל"ז, להורים נכבדים המתיחסים למשפחת הרמ"א והר"נ מדובראוונא, למד בתחלה בעיר מולדתו ואח"כ בעיר שקלאוו, תלמוד שפ"ע ורוסית, וירא ברכה בלמודו, ויחל למשוך בעט סופרים באביב ימיו.

נדפסו ממנו: א) ספורים וציורים, ב) בין המצרים, ג) הנרות הללו, מלבד מאמריו ושיריו שבאו ממנו במכה"ע המליץ, השלוח, האשכול, בנסת הגדולה, ספרי שעשועים, לוח אחיאסף, ההשקפה, העבריה, הפסגה, (האמריקאנית) ובכ"י שירים מאמרים וספורים שונים בשפ"ע ופשפ"ד ותרגומים אחדים.

הרב ר' יעקב ישעיהו הלוי לעוויטאן.

ראב"ד דשאדאווא.

נולד בעיר זו בשנת תקצ"ה לאביו הרב הצדיק מו"ה שרגא פייוויל (גיסו של הגאון המפורסם בצדקתו ויראתו ר"ש פייוויל ראב"ד דבירז), למד בווילנא בבהמ"ד של הגריא וגם בווילקאמיר, ויקרא לו ה"עלוי משאדאווא". כבן ט"ז נשא אשה מפוכפיאן וישקוד כל ימיו בתורה וירבה בקיאותו בתלמוד ופוסקים ראשונים, ויתפרסם לגאון מובהק ומצויין

בחריפותו ועמקותו וביותר בבקיאותו הנפלאה, ולא אבה להתפרנס מעולם כתרבנות, וזה אך ד' שנים משנת תרנ"ז אשר משמש הוא בקדש בכהונת ראב"ד בעירו להצרת ידידו הגאון המפורסם ר' נח ראבינאוויץ האב"ד דשם בעל „מי נח" „ותולדות נח" (עי' תולדותיו בח"א מכספרי) כי צדיק הוא בדרכיו ונחבא אל הכלים אולם נודע הוא לגאון אדיר ובקי מופלא בכל מקצעות הספרות הרבנית.

הרב ר' חיים שאול הלוי לעוויסאן.

אב"ד דסאלאם.

בנו של הגאון המובהק הדיין הנ"ל נולד בפומפיאן י"ז תמוז תרט"ז, מילדותו התגבר בשרונות נעלים ומצויינים, ובו"יותו כבן עשר שנים למד אתו בצותא חדא מוגיא אחת קשה בעירובין הזברך הצעיר בשנים ואב בתורה ומשכיל נעלה כאחד ה"ר צבי חירש שפירא, שהיה מפוזכם אח"כ בשמו פרופיסור הערמאן שפירא בהיידעלבערג, בראותו את הנער כי לב מבין לו ושכל עמוק וישר, אח"כ הסתופף בישיבות אשר בקעלם זקידאן ויעש פרי ברכה, כבן י"ז נשא אשה את בת הרב הגאון המפורסם והמבקר המופלא ר' יהודא הלוי ליפשיץ האב"ד דמערעץ (עי' תולדותיו בח"ב מספרי) ואחרי התונתו שקד בתורה הרבה וביחוד על למוד ההלכות והפוסקים עד כי מלא כרסו בהם ויהי נודע לרב וגאון בתורה, ואז סבבו ידיהם עליו גאונים רבים, ובשנת תרמ"א נתקבל להיות לרב ואב"ד בסאלאט (פ' קאוונא) זכחזו פאניוועז, ושם ינהל עדתו בתורה וצדק וברעת ותבונה.

הרב הגאון כוע"ה הזה, הנהו ממשפחת גאונים ונדולים מגזע הגאון ר' אבא מפושאלאט זו"ר אבא מפאסוואל, והוא שלם ונעלה ודרשן מצוין, ובהמליץ שנת תרמ"ב נדפס מאמרו היקר נגד התקונים בדת שעשה רושם כביר, ונדפס ממנו בש"ז ספר נעלה ומצוין במינו בשם „שם משמעון" (הספד על מות השר הצדיק הרב ר' שמעון וואלף ראטהשילד, ווילנא תרס"א) ובכי חדושים רבים על יו"ד וספרי דרוש מוכנים לדפוס.

הרב ר' מנחם לעווין.

אב"ד דקלימאוו.

יליד העיר דריסא (פ' ווימעבסק) ביום ב' סיון ותרכ"ז בבן ט"ו למד בווילנא אצל הרב ר' שלמה הכהן מו"צ ומשם נסע לקאוונא וכבן י"ז סבכהו הגרי"א האב"ד דשם. כבן כ' נשא לו אשה את בת הרה"ג ר' אברהם אב"ד דזלינקא ועתה גאב"ד בנאוואזיבקאוו פ' טשערניגוב ובאותה שנה נתקבל לרב בקלימאוו (פ' טשערניגוב).

בכי יש להרב הגאון המפורסם הזה ספר נכבד ויקר בשם „דברי מנחם" והוא כולל חדושים ופלפולים נעלים בד"ח ש"ע בהסכמות הגאונים ר' מרדכי דוב מהארנישטאפאל, ר' יוסף זכריה משאוויל זו"ר רפאל מבאברוויסק.

הרב ר' יוסף הלוי לעווין.

בוזיעמקא.

נולד בעיר קארטווי–בעראזא (פ' הוראדנא) לאביו הרב ר' שמשון רפאל (מגזע מהרש"א) בשנת תרנ"ג, הצטין מילדותו בשכל חד וחריף, עד כי בהיותו בן ז' שנים כבר למד גפ"ת וידע לשאול ולהשיב בחדושים שנונים וירבוש לו שם „עלוי" מילדותו ושמו לתהלה ולברכה, כבן תשע בא ללמוד אצל הגאון ר' בצלאל האב"ד דמאלץ בעל שו"ת „משכן בצלאל" ואח"כ אצל הגאון ר' בנימין אב"ד דסטוויץ (בעל ס' „שארית בנימין" שעלה אח"כ לאה"ק) ויפליא את לבב מוריו אלה

הגאונים בראותם כי כלי מחזיק ברכה הוא, ואז עבר דרך עירו הגרי"מ פאדווא מבריסק לרגלי התונת בתו ויגיש הנער העלוי את קושיתו לפני הגאון האדיר הזה וינבא לו הגאון עתידות טובות, בבן י"ג למד אצל הגאון ר' חיים זלמן אייזענשטאדט האב"ד דסעלץ (בנו של הגר"ד ממיר, וישמש אח"כ בבהונת ר"מ ואב"ד במירא במקום אביו ז"ל) ויפלפל הגאון עם העלם בסוגית "המוצא שטר הקנאה" שבמס' ב"מ, ובמצאו אותו למופלא וכי טעם זקנים בו למד אתו הגאון זמן כה; אח"כ בא וולאזונה ושמה השתלם בתלמוד ופוסקים ויתעתד לרב, בשנת תרט"ו בנסוע אחיו הרב רחמ"ן לאיוועניץ להתראות את הגאון ר' ראובן הלוי האב"ד דשם אז (ואח"כ בדינאבורג–דווינסק) לקח אתו את אחיו הצעיר הזה, את יוסף טוב–עלם והגאון ר"ר הגיד לפני אחיו פלפול גדול בסוגיא אחת במס' ב"ק, והנער יוסף כמו מרחוק עמד ולא שעה אל דבריהם ויהי ככלות הגר"ד את דבריו הקשה העלם על דברי הגאון קושיא עצומה אשר נלאה גם הוא גם אחיו הבכור לפרקה, וישתומם הגאון הר"ר למראה עיניו, ובבואו את הנער בדברים, הציע לפני הגאון כי חדושים רבים יש לו על הפנ"י, או בא בכתובים את הגאונים ר' יעקב אליהו מסעלץ, רש"א תוספאה מקארלין, ר' יעקב לנדא, ובעברו דרך פולין התראה עם הגאונים ר"ל דיסקין, האדמו"ר ר' צדוק הכהן מלובלין, האדמו"ד מרווין, בשנת תרי"ח נסמך לרב מהגאון ר' ראובן הלוי מבירו, שהיה בעת ההיא רב דנעשוויז ובסמיכתו כותב עליו: ה"ר הגאון החריף ובקי סיני ועוקר הרים מפולפל גדול עמוק עמוק והגרי"א שהיה או אב"ד בעיר נאוואהרדאק סמכהו ג"כ בסמיכת חכמים נעלה.

תר"ה לקח את בת הגביר והנדיב הנכבד ר' צבי הירש זעלדאוויז מברעזינא, ואז לא חפץ האברך הגאון לשאת משא הרבנות וישלח ידו בסהר–העצים וחפצו הצליח בידו ויעש עושר ונכסים, וישקוד גם בתורה מתוך הרחבה ויכתוב הדושים נפלאים בעומק העיון והסברא הישרה על ש"ס פוסקים רמב"ם וביחוד על הרשב"א, ובשלה אז הגאון ריוד"ב הלוי את ספרו "בית הלוי" לחותנו הגביר, הגיד לו עם הספר שמקוה הוא לקבל מאת חתנו האברך הגאון ספר נכבד ויקר ערך מחירו.

אחיו של הגאון הג' החריף המופלא הזה והגביר הנכבד בעמו, הם: הג' ר' חיים מאיר נח לעווין מ"מ ומו"צ דווילנא הגאון ר' בנימין הלוי אב"ד דקאלני (עי' ספרי "דור רבניו וסופריו" ספר שני תולדותיהם), הגאון ר' משה הלוי אב"ד דשרענצק (מת בווארשא), ויהי חתן הגאון ר' ברוך מרדכי אב"ד דבאברויסק, והרב הצדיק ר' אלעזר ליב הלוי (נפטר במאסקווא) וחתניו המה: הרב הגביר המשכיל ר' ליב אטתין בוויעטקא (בן הרה"ג הנכבד ר' חיים דוד אטתין) והרב הגביר המשכיל ר' שרגא פייוויל פינעס (בהרה"ג הנכבד ר' חיים פינעס) מביאליסטאק ובתו לאה נפטרה בווארשא.

הרב ר' אליהו משה לעווין.

אב"ד דזאלודאק.

נולד בווילנא לאביו הרב ר' יהודא ליב, ויקבל בילדותו לקח טוב מאת אביו הרר"ל, אח"כ למד אצל הגאון ר' מרדכי ר"מ ומ"צ בווילנא, ובנשאו אשה הסתופף בצל הגאון ר"א שיק בלידא האב"ד, תרי"ז נהיה לרב בעיר טראב בהצעת הגר"א שיק הנ"ל, ויכהן שמה כ"ב שנה תרל"ט נתקבל לאב"ד בעיר זאלודאק (פ' ווילנא) ושם יכהן פאר גם עתה.

הרב הגאון המפורסם הזה חבר: ספר "יד אליהו" ח"א פלפולים באו"ח, הנ"ל ח"ב דרושים שונים (ווי לנא תרס"א)

מ.

ה"ר דוד מגיד.

בפטרבורג.

נולד בשניפישאק (פרוב ווילנא) בעש"ק יוד אלול תרכ"ב, לאביו ר' הלל נח (שטיינשנידער) מגיד (בהר"ר שלום ישראל בהה"ג ר' פנחס מ"מ דפאלאצק (עי' ק"נ וצד 235 ובס' עליות אליהו), בעודנו נער השתעשע בציורים, ובשובו מחדרו ציר ציורים ויעש ציצים ופרחים, כל עץ למינהו, תבנית אדם ובהמה, שור וחמור, דגי הימים ועוף השמים ועוד, וציוריו אלה אשר הראם למביני דעת חכמת הציור ויהללום מאד, בהכירם בהנער אותות כשרונות מצוינים למלאכת מחשבת זו, עוררו בקרבו התשוקה להשתלם במלאכתו, ולרגלי זה הלך בעצמו מבלי ידיעת הוריו, בהיותו בן ט"ו שנה, לבי"ם לציורים אשר בעירו ויתודע להפרופיסור טרוטנאוו ויראהו את מעשי ידיו וייטיבו מאד בעיני הפרופיסור ויבקשו לבקר את ביה"ס כפעם בפעם ולהתבונן במלאכה, במשך ירחים אחדים אשר בקר הנער בביה"ס הזה הצליח לעשות תמונה אשר משכה אליה עין הפרופיסור וישלחה לפטרבורג להראות יפיה לפני חכמי האקאדעמיא למלאכת מחשבת אשר שמה, ויקבל אות כסף (מעדאליא) בעד התמונה. בשנת תרמ"ד בא פטרבורגה ויכנס להאקאדעמיא למלאכה יפה זו, ויזכה במשך היותו שמה לשני אותות כבוד שלבכסף ולמכתב תהלה מאת אחי מלכנו יד"ה, הנסיך הגדול וולאדימיר הבתוב בעצם כ"י.

נדפס מכנו: א) "מרדכי בן מתתיהו פרופיסור אנטאקאלסקי" תולדות חכם הרשים זה ופרשת עבודתו בשדה מלאכת המחשבת, (ווארשא תרנ"ז) ב) "תולדות משפחת נינצבורג" ספר דברי ימי המשפחה הכבודה הזאת מראשיתה עד עתה (פטרבורג תרנ"ט) ובכ"י: "התתון", "אבות ובנים" ועוד, והוא סופר תמידי של "הצפירה" מעיה"ם, וכפעם בפעם ישלח דבריו אליה בשם "צפוני מערבי".

הרב ר' שלמה זלקינד מינאר.

נולד בווילנא לאביו המופלג ותרד ר' יקותיאל בשנת תקפ"ז, עד השנה העשירית לחייו למד אצל מלמדים טובים ויראה הנער ברכה בלמוד התלמוד והמפרשים, כבן י"א שנה למד באחד מבתי המדרש בווילנא בעצמו ועד שנת תר"ט שקד בשקידה נמרצה על למוד התלמוד והפוסקים ובזכרונו המצוין רכש לו ידיעה גדולה בכל ענפי הספרות התלמודית, באותה שנה נתקבל להיות תלמיד בית מדה"ר שבווילנא ובשנה החמישית ללמודו גמר את חק למודיו ויצא מוכתר בתואר "רב". תרט"ו נתמנה למורה ראשי בבמדה"ר ללמודים עברים בכלל וללמוד התלמוד בפרט. בשנת תרט"ז (1856) הפקד בתור "עברי מלומד" בווילנא, לעמוד על יד הגינידל-גוב' שמה.

תרי"ט נבחר לרב לעדת ישראל במינסק, ובבהנו בעיר זו פעל הרבה להרחבת השכלתה ולטובת מצבה המוסרי וישמיע מדברים כפעם בפעם מעל הבמה בדברי מוסר ותורת המדות מבלי משוא פנים, ויעש פעולה נמרצה על לבות השומעים, אשר ביניהם היו גם נכבדי אזרחי העיר ושרי מלוכה ופקידיה, תרכ"ט נבחר לרב במאסקווא ויפעול גם בה הרבה ליסד בה בתי צדקה וחסד שונים, ויהי שמו נכבד ורצוי גם בעיני הממשלה יר"ה, ובכלות עשר שנות כהונתו שמה הוצע לפניו מאת הפקידות לקבל תואר "אזרח נכבד לדורות" ומענותו לא אבה לקבל היקר הזה, משום פן

יאמרו הבריות כי לכבודו הוא דורש, בשנת תרנ"ב שולח הרב מינאר מאסקווא עפ"י פקודת הרשות, וישב לווילנא עיר מולדתו ויבלה שמה רוב ימיו בחבור ספרו „תולדות ישראל" שהשאיר אתרי מותו, ביום כ"א שבט תרס, בכתובים.

חבר: Раббн иполитъ Лютостанскій (Москва 1879) ובשנת 1882 העתיק לשפ"ר את הספר „תולדות עם ישראל". ויכתוב מאמרים שונים ב„המליץ" בשם (רמ"ז) „הברמל", „ראזסוויעט", „רוססקי יעווריי" ועוד.

הרב ר' יואל גרשון מינדלין.

אב"ד דביחאוו ישן (פ' מאהילוב).

נולד בר"ח חשון תק"פ, לאביו הרב ר' שמעון (בהרב הצדיק ר' יעקב מטשאוס תתן הצדיק ר' יואל מאמציסלאוו הנודע בשם ר' יואל חכיד) בעיר מצער מטשערקאוו (פ' הנ"ל). משחר טל ילדותו נכר היה הנער כי לגדולות נוצר, וכי עתיד הוא להיות אחד המאורות הגדולים על שמי התלמוד, כי נוסף על כשרונותיו המופלאים עוד עזה ונמרצה היתה תשוקתו ללמוד התלמוד מאז טעם טעמו לשבח, בהיותו נער עול ימים, הביאהו אביו לחצר אושצע הקרובה למשערקאוו נחלת הגאון ר' יהושע צייטלין בעל ההגהות על הסמ"ק ללמוד בצותא חדא את נבדי הגאון מוהרי, הנערים המופלאים רבי הכשרון, אלעזר משה ואחיו יהושע למשפחת הורוויץ שנתפרסמו אח"כ לגאונים מפורסמים הראשון שהיה לאב"ד דפינסק, והשני בשקלאוו אצל מלמדים גדולי תורה ובסגל חברים מקשיבים זה, הנה הרבה הנער לעשות חיל בתלמוד ומפרשיו ויהי נודע לתהלה ולברכה, עד כי בהיותו בן י"ג הגיד בע"פ כל סוגיות הש"ס ופרש"י, ואז לקח אותו אחד הגבירים לתתן בעד בתו ויבא בברית הנשואין ויוסף לשקוד בתורה בהתמדה גדולה ולהרבות חילו לאורייתא, אולם לא ארכו שנות חייו עם אשתו זו, כי-מנע ה' פרי בטן מהם ויתגרשו, וישא אשה אחרת אשר ההויקה חנות של ארג צמר ויהי גם הרב ר' יואל גרשון לחנוני היושב בחנותו ומסכתא בידו גם יום ולילה, ויהי נודע בשקלאוו לאחד מגדולי התורה והיראה ויהי מבאי בית הגאון האב"ד ר' גרשון אשר קרבהו כמו נגיד, ובנסוע הגביר הנודע ר' שמריהו לוריא מסאהילוב לראזינוי לקחת לחתן בעד בתו את התתן המופלא בתורה ושלמות מדעים לקח אתו את הרב הגדול ר' יואל גרשון הצעיר לתהות על קנקנו ובימים ההם בעברו דרך מינסק נתודע אל הגאונים ר' דוד מעביל המד"א דשם ור' יוסף האב"ד דסלוצק, והמה מלאו פיהם תהלתו ויסמכוהו כי כראי והגון הוא לשרת בכהונת רב, וכי עטרת „הרבנות" הולמתו אבל עניו וצנוע היה הרה"ג ריי"ג מאביב ימיו וימאם ברבנות ובמשרתה, וזה היה מדברו לאמר; „חפץ חיים אנכי ולא רבנות המקברת בעליה", ובמות הגאון ר' אברהם שמחה מאמציסלאוו באו אליו נכבדי העדה וראשיה ויבקשוהו כי יקבל עליו משרת הרבנות הכבודה בעירם, והוא השיב את פניהם בשלילה אולם בשנת תר"ל אחרי אשר העני והמחסור הכבידו עליו את אכפם, ובביחאוו אין רב, ונכבדי העיר וקניה אשר שמעו את תהלתו מפי הגאון הגדול ר' דוד לוריא מהרד"ל ובפרט אחד המיוחד שבהם צעיר לימים, ואברך גדול בתורה ובשלמות, והוא הרב ר' יהושע הובער לבית האווקין, קדמו את פניו ויבקשוהו כי יואל לקבל עליו כהונת רב בעיר תהלה זו הנודעת ברבניה מאז, ויעתר הרב הגאון לבקשתם אך בתנאי קודם למעשה, כי יסירו מעליו „עניני העיר" וכי שעותיו יהיו פנויות לו לתורה ויתקבל ברוב כבוד ויקר, וזה כשלשים שנה

אשר ינהל עדת ישראל שמה בתורה ובמשפט באמת וצדק.

הרב הגאון הגדול הריי"ג מלבד שמצוין הוא בתורה והוא נודע לאהד הרבנים הגדולים בדורנו וכולא תלמודא שגור על פיו, עוד מצוין הוא בצדקתו היתרה ביראתו ותמימותו, אוהב כל אדם ומקבל כל איש בפנים יפות, ומאז היה בן שלשים חדל מאכול בשר ומטעמים, רק בשבתות ומועדי קדש יאכל מרק מבשר עוף, עטוף הנהו כל היום בטלית מצויצת והוגה בתורה, ותפלתו תמיד בבכי ושפך דמעות, ומבלה רבי ימיו בתעניות וסגופים, הם על מצוקם של ישראל, וכלל גדול זה נקוט בידו, כי כח ההתירא עדיף, ועי"כ משתדל הוא בכל עוז להכשיר ורבים יברכוהו ע"ז ודבורו עם כל אדם בנחת ודברי חן ונעם.

כבן שמונים הנהו כיום! ותוארו ותמונת פניו מוהידים, וכל רואהו יכיר חכמתו וענותו הרבה הנברים ובולטים, יהי ה' עמו ויאריך ימיו עד מאה ועשרים שנה.

הרב ר' ברוך אברהם מירסקי.

אב"ד דזיסל.

נולד במירא לאביו הרב הגדול ר' משה בחג השבעות תי"ר. אמו מתה עליו בילדותו, ואחרי אשר אביו נשא אשה בנעשוויעז וישתקע בה ויהי לר"מ הנך הנער בנעשוויעז ויקבל תורה מאביו, כבן י"ג למד בישיבת מירא ויצטין בחריפות ויעש לו שם טוב, אח"כ בא ללמוד אצל הגאון ר' משה ארי' אב"ד דטרעסטינא, טי"ז נשא אשה בת אחד מנכבדי נעשוויעז וליום חתונתו דרש חלוקא דרבנן ובקהל השומעים היה גם הגאון ר' שמואל אביגדור תוספאה האב"ד אז דנעשוויעז ויהי למופת, אח"כ נסע לערי זאמוט ויתודע אל הגאונים ר' אברהם שמואל פראסיין ור' אברהם שמעון טרויב מקידאן ויכבדוהו מאד, אח"כ נהיה לר"מ בערי ליטא אחדות ובשנת תרל"ג נתקבל לרב בפראזאווע בהצעת הגאון ההסיד ר' נחום שמש וגדולי המו"צ מהוראדנא, תרנ"ב נתקבל בזיטל ושמה ינהל עדתו זה כעשר שנים בתורה ודעת במשפט צדק ואמת.

מצוין הוא הגאון הגדול הזה ומפורסם לתהלה ברוב חילו לאורייתא, בשכלו הזך וביותר באהבתו הנאמנה לעמו ולארצו, כי רבות רבות השתדל לטובת ציון ובניה בוניה, ובשיבת ציון שהו"ל הרב ההכם והסופר ר' א"י סלוצקי נדפס מכתבו הנעלה בדבר ישא"י, ויהי גם על כמה אספות אשר לטובי ציון.

בכ"י ספר שמעתתא דרב"א, ב"ח, תשובות בד"ח שו"ע, ודרושים וחלוקים, וס' בסוגיות הש"ס.

ה"ר יוסף אלחנן מלמד.

בדווינסק.

נולד ביום כ"ג חשון תרי"ט בעיר ביוז פ' קאוונז, למד בתחלה אצל אביו המופלג הר' מרדכי, כבן י"ב שנה כבר התנוססה בקרבו רוח הספרות ויחד עם רעו העלם התרוץ יהושע יוסף פרייל שנודע אח"כ בתור רב גדול והוקר וסופר תרוץ, (עי' תולדותיו להלן) חברו אז פירוש על חמש מגילות, ויחבר גם שירים בשפת ארמית, אשר שמורים הנם אצלו גם עתה ובהיותו אח"כ בפרידריכשטאדט אצל דודו אחי אמו למד גם תורת שפת אשכנז ועם זה שפת רוסיא ויתר הלמודים הכוללים כי חפץ היה לבקר את בתה"ס הגבוהים, וחפצו לא הצליה מפני מחלת העינים שחלה בה, תרמ"ב בא בברית הנשואין מפאניוועז ואח"כ השתקע בדווינסק ויהי למורה שפ"ע ושפות החיות בבתי עשירי העיר, וישתדל הרבה להפצת רעיון ישוב א"י והציוניות ובשנת תרנ"ט נבחר מעירו לציר הקונגרס

בבאזיל ומאמרים רבים כתב בחכמת ישראל במכה"ע „הקול" „המליץ" ועוד, ובכ"י מאמרים נעלים שונים וספרים שלמים לדפוס. החכם והסופר המצוין הזה הנהו גם מטיף נפלא, ויקבל תשורות בעד הטפותיו לציון בערים רבות.

הרב ר' אהרן מרגליות.

אב"ד דהלובאקא.

נולד לאביו הרב הגאון ר' אברהם דוד מרגליות בעיר מינסק, בעת שבהן אביו פאר בתור ר"מ בבהמ"ד דשואבי מים במינסק, (והגרא"ד נפטר בוואשילקאיו) כבן תשע שנים בחנהו דו"ז הגאון הנודע ר' יעקב מקארלין (בעהמ"ח „משכנות יעקב") ויאמר: „מובטחני שמורה הוראה תהיה בישראל", כבן ט"ו שנה בא בברית הנשואין עם בת אחד מנכבדי העיר ראדאשקאוויץ ושמו ה"ר יוסף קויפמאן. כבן י"ז כבר היתה בידו סמיכת גאוני מינסק והם ה"ר דוד טעביל וה"ר משה פינס (הראב"ד) ובהמלאות לו ח"י שנה, בצאת מעיר האלובאקא הגאון החכם ר' שמואל מאהליווער לשאקי, נתקבל הרב הגאון ר' אהרן הי"ן להיות לרב ואב"ד תחתיו ומאז ועד עתה יכהן שמה פאר, וינהל עדהו בצדק ובמשור, בתורה ודעת, ושמו לברכה.

בכ"י להרב הגאון המפורסם רא"מ נמצאים תשובות שונות בהלכות שונות, וספר על טרפות הריאה, וחדושים בש"ס ופוסקים, וספר דרושים עם הסכמות נדולי נאוני הזמן, ומהם שכבר מוכנים המה לדפוס, (תולדותיו נמסרו אלי ע"י בנו הנכבד הרה"ג החו"ב והשלם מר יעקב הי"ו מרגליות - יעקבסאהן).

נ.

החכם יוסף נאטאוויץ.

עורך מכה"ע נאוואסטי בפפרבורג.

נולד בעיר קערטש לאביו הרב הגאון המפורסם ר' יצחק נאטאוויץ האב"ד דשם, (ואח"כ במאנאראג וסימפערופיל בעהמח"ס „מערכת השלחן") בשנת תר"ט (1849), נתחנך בילדותו בלמודים העברים תורת משה וכה"ק, ואח"כ בא לבקר בהגימנזיום ויצטין בין רעיו בכשרונותיו ויזכה לא פעם, בהבחנו, למעדאליא. בשנת הי"ט בא לבקר בבימ"ד המרעים בעיר הבירה, ושמה החל למשוך בשבט סופרים ויערוך מאמרים בטב"ע שונים, ובנמרו חק למודו בהאוניווירזיטא ויצא „קאנדידאט להורת המשפטים" הקריש עתו לעבודת הספרות העתית, ויהי מתהלה עויר ראשי להרב הסופר כביר הפעלים וראשון לציון ר' אלכסנדר הלוי צעדערבוים (אר"ז) „מו"ל המליץ" בהערכת עתונו הרוססי „וויעסטניק רוססקיך יעווריעוו", ואח"כ היה אחד מראשי העוזרים במכה"ע „נאוויע וורעמיא" (טרם היה סובארין „האוהב ישראל הידוע" לעורכו, וצביון אחר היה אז למכ"ע זה). בשנת תרל"ו (1876) קנה ה' נאטאוויץ את מכה"ע „נאוואסטי" שהיה עתון קטן ויאחדהו יחד עם מכה"ע „בירשו. נאו. ובאשר חדל העתון נאלאם מצאת, מסר לנאטאוויץ את חותמיו, ומאז היה ה„נאוואסטי" לאחד מנכבדי העתונים ברוססיא.

חחכם והסופר הנמרץ הזה הנהו מנדולי סופרי ישראל בשפת רוססיא בדורנו ובפעם בפעם יקנא קנאת עמו האמלל בצאהו המערכה ללחום מלחמת סופרים עם שונאי בני שם העוללים עליהם עלילות ברשע ודברין יעשו רושם עז, בנאיאבר ש"ז חגג את חג יובלו הספרותי, בהמלאות

שלשים שנה מאז החל למשוך בשבט סופרים, וגדולי משכילי אחינו בפטרבורג וגם רבי הנוצרים קדמוהו בברכות ויקחו חלק בשמחת חגו זה. ומלבד עבודתו הרבה היומית בהערכת ה„נאוואסטי", הוציא לאור ספרים המקדשים ביחוד לבתי-חזון ושעשועים, והנושאים ברבר יופי מלאכת מחשבת ושאלות פלסופיות והם: א) „יסודי הריפורם" ב) „מעט פלסופיא" ג) „עוד מעט פלסופיא" ד) „האהבה והיופי" ה) „קורות הציווילויאציא באנגליא לבאקל" ועוד.

דוקטור מאקס נארדוי.

בפאריז.

נולד בעיר בודאפעסט ביום 29 יולי 1849 לאביו הרב נבריאל, שהיה גדול בתורה וחכמה ויקרא את שם בנו הנולר לו שמחה מאיר ויחנכו בהלמוד תורה ונמרא, ובמצות מעשיות עד השנה הט"ו לחייו. ואז החל ללמוד שפות ומדעים ויתעתד להכנס להאוניבירסישה במחלקת הורת הרפואה, וכאשר הוריו עניים היו ועליו היה מוטל לשלם שבר מוריו ולההכלכל בתחסוריו, החל לעבוד בשנות נעוריו בכתבי עתים יומיים, וטרם נמלאו לו ח"י שנה כבר היה לעוזר קבוע במה"ע „Pester Lloyd" בשנת 1870 יסר בעצמו מכ"ע בשם: „Ungar. Illustr. Zeitung" ויוציאו לאור לשבועות, ובשנת 1872 קבל מהאוניבירסיטה בפעסט העודת דר' לחכמת הרפואה, ויסע אח"כ לארצות רבות ושונות ויהחקה על דרכי העמים חייהם, מנהגיהם, ובשנת 1878 שב לפעסט עיר מולדתו ויהי לרופא חולים ובאותה שנה הו"ל את ספרו המהולל אשר עשה לו שם וכבוד בתבל „Studien und Bildern aus dem wahren Millarden lande" בשנת 1880 השתקע בפאריז בתור רופא חולים ומספר החולים הדורשים עצתו רב הוא, בפאריז הוציא לאור ספרו „Paris unter dritten Republik" עוד הו"ל ספרים רבים כמו „von kreml zur Alhamdro" (1879) „Eutartnng" (1885) „Paradoxe" (1883) וספורים כמו: הספור הגדול „Die krankheit des Jahrhunderts" „Gefühlskomödie" „Seifenblasen" והחזיונות בשם: „Die Kugel" „Der krieg der Millionen" Dr. Kohn ושם גדול וכבוד מאד נחל ע"י ספרו הנפלא „Die Conventionellen Lügen des Culturmhnscheit" וממנו נתפרסם לתהלה ביותר, והספרות האירופאית מלאה בצאתו רעש נדול, כי בו הראה החכם הגדול והסופר המופלא בהפלאת עט זחבו את השקרים בכל צורותיהם, ומוכיח ומכריז עליהם בכרוזים מבהילים ונוראים, ושפתו חדה ועמוקה מאד מאד נוקבת הלב והנפש ויורדת חדרי בטן.

ס.

הרב ר' שמואל סאלאנט.

בירושלים.

יליד העיר הקטנה פיעסק (פלך הוראדנא) לאביו הרב הנאון ר' צבי הירש ז"ל האב"ד דשם (ואח"כ בדרעזין וואלקאניק, טראק) בחדש שבט הקע"ז, נקרא בשם „עלוי" טרם מלאו לו שמונה שנים, ואביו למדהו תורה בעצמו ויתפרסם להתהלה בליטא בעודנו עול ימים מאד, וכבר בלע בקרבו חלק רב מהש"ס ומפרשיו בעיון וסברה כת"ח זקן ומובהק, ובהמלאות לו ח' שנים לקחהו לחתן בעד בתו הנאון הנודע ר' שמעון מקידאן (אב"ד דבירז) אשר בתו היתה נ"כ בת שמונה שנים, ובשנה השלש עשרה בהיותו לבר-מצוה

באו הצמד בברית הנשואין, אולם לא ראה את אשת בריתו זו חיים, ומאיזה סבה התגרשו אחרי עבור שלש שנים לחתונתם, אף כי כבר היתה להם בת, ומיד נתארש לבת הגאון הצדיק ר' זונדל סאלאנט, וישב הרב ר"ש את חותנו שלש שנים ויתעסקו שניהם בתורה ובשנה הרביעית נסע הגרז"ם ירושלימה, ותתנו נשאר על מקומו בסלאנט, בשנת תקצ"ט חלה הגרש"ם מחלת הריאה, ותהי עצת הרופאים כי יסע לאיטליא. אולם הרש"ם בחר לו את ארץ הקדם ויתעתד לנסוע ירושלימה, בשנת תר"א בחדש אדר בא עם ביתו ירושלימה, ופקידי כולל ווילנא שלחו צו כי הגאון ר' שמואל סאלאנט יתכנה להורות ולדון בעדת האשכנזים, ויתקבל הגרש"ם לדין ומורה צדק ורב ראשי לעדת אחינו האשכנזים בירושלים אולם ממשרתו זו לא מצא מחיתו ברוחה היתה חיי לחץ ודחק, כי מצב הכולל ברע היה מאד ואוצרו דלל ויחרב, ולרגלי זה, הנה גם ישיבתו הרמה ברוח, אשר בה הקשיבו לקחו הוך רבים מת"ח הצעירים ושוקדי תורה, הנה מצבה הגשמי נורא היה, והתלמידים סבלו כמעט הרפת רעב, ותהי איפא עצת ראשי עדתו כי יסע לחו"ל לחזק ידי הכולל הרפות ולתמוך את ישיבתו המטה לנפול, ובשנת תר"ח עזב הגרש"ם את ירושלים ויסובב בערים גדולות בליטא ופולין כשלש שנים ויתקבל ברוב כבודויקר וחפצו הצליח להעמיד את הכולל על בסים נכון ולהיטיב את מצב ישיבתו ומצבו הוא. בשנת תר"כ נסע שנית למטבת עדתו באשכנז ובריטאניא, ובבואו לונדונה כשמוע השר הצדיק מוהר"ם מאנטיפיורי כי הגרש"ם שוכן בעיר, בא לבקרו במלונו, ולבקשת השר שב הגרש"ם לבקר את השר בארמונו ויעניקהו השר מכספו, ויבטיח לו כי לא ישכחהו נצח, ואמנם מאז, כדי שנה בשנה היה השר שולח אליו מתנת הלקו.

הגאון הגדול, והחכם הכולל רבנו שמואל הי"ו מצוין הוא בכחו להתירא, וחד בדרא הוא בזה, חם הוא על ממונם של ישראל ומשתדל בכל עוז ל"הקל" שונא הוא את הפלפול ה"עקום" ואוהב אך את ה"עמוק" והישר, נודע הוא להלוך את כל איש לרוחו, ורצוי הוא לרוב בני עיר הקדושה, יאריך ה' ימיו, ויראה בטוב ירושלים עד מאה ועשרים שנה!

הרב ר' יצחק אלחנן ספעקטאר.

אב"ד דקאוונא.

יליד העיר הקטנה ראש אשר בפלך הוראדנא בשנת תקע"ז, לאביו הרב ומ"צ בעיר נזו, הרה"ג ר' ישראל איסר ב"ר אלחנן ולאמו הישרה מרת רחל ב"ר יצחק. ראשית־תורתו קבל הנער מאביו ואף כי מילדותו הצטין בכשרונות זכרונו הנפלא והתמדתו הנמרצה, בכ"ז שמעו לא יצא בחוץ, כי נחבא אל הכלים היה אביו הרב הגדול הצדיק והצנע לכת, ולא חפץ להעלות תהלת בנו בשערים; אולם בהיותו כבן י"ג שנה "הכריזה תורתו מבחוץ" כי אז עבר דרך עירו הגאון החכם ר' משה ב"ר אורי מקידאן (בעהמ"ס "אמרי משה" על מגילת אסתר "ותולדות משה" על הגדה ש"פ) ויקר המקרה כי בא בד"ת עם העלם יצחק אלחנן, ויתפלא מאד במצאו נער קטן כזה מלא וגדוש בגפ"ת וכי ברכה בו ויגד תהלת "העלם המופלא" לפני הנבבד ר' אליעזר יעזערסקי ובלומא רעיתו בעיר וואלקאוויסק, ויתנו לו את בתם שרה רייזיל לאשה. ובשבתו כשש שנים על שלחן חותנו התהלך הלוך והשתעשע בפלפולא דאורייתא עם הגאון האב"ד דעירו הרב ר' בנימין דיסקין ובניו המופלאים יהושע ליב (האב"ד דבריסק) אח"כ ועי' תולדותיו לעיל) ואברהם שמואל (האב"ד דוואלקאוויסק אח"כ בעל "לבני בנימין") ועם תלמידי הגאון־הלא הם מר

ברוך מרדכי ליבשיץ (האב"ד אח"כ בשעדליץ) ומהו' שבתי מפיעסק, ויתמיד מאד בלמוד הפוסקים הראשונים ונו"כ ויהי בקי בהם להפליא, ואז קבל סמיכת הגאונים ר' בנימין האב"ד דהוראדנא ור' יצחק אייזיק מטיקטין (בעל שו"ת "בנין עולם").

בשנת תקצ"ז קבל את משרת הרבנות בעיר מצער "זאבעלין", ולא ראה שמה בטובה, כי חמשת אלפים דמי שכירותיו שקבל לשבוע, לא הספיקו לכלכלו גם בלחם צר ומים לחץ, אולם כל אלה לא הפריעו את האברך אשר נפשו חשקה בתורה הזה מלמודו וילמד בכל יום עשרים שעות, ויהיו גם ימים אשר אכל לא בא לפיו וגם בני ביתו סבלו חרפת רעב' מעוצר רעה חשב האברך הגדול בתורה לנסוע קארלינה, להתודע אל הגאון ר' יעקב האב"ד דשם (בעל "משכנות יעקב") אולי הצלה תעמוד לו עי"ז, ויהי אחרי עמל ותלאה, בבואו לבית הרב בקארלין מצא את הגאב"ד ועוד שני גדולי תורה מתפלפלים בענין פצוע דכה, והאברך הצעיר לא הרהיב עוז לגשת אליהם ויעמוד בקצה השלחן ואחרי שבעו פלפולם ענה ואמר בענות תם הלא מפורש הוא "בהלקת מחוקק" אשר "באבן העזר" סימן הששים וחמשה. השומעים בלתי מכיריו התפלאו וישתוממו ויפתחו את הספר שזכר ויבינו כדבריו ויכבדוהו מאד וישאלו לשלומו, והגאב"ד בקשהו להתארח על שלחנו ביום השבת ושני הגדולים שהם הרב הגאון מוה"ר משה הירש מאנטיפאלי (אבי הרה"ח ר"י ראבינאוויץ מפאריז) והשני הוא המו"צ בקארלין הרה"ג ר' מודרום לווהו עד מלונו ותהום כל העיר: כי אברך והוא גאון גדול בא מליטא הלום, ועד מהרה נקבצו באו אליו כל גדולי העיר ותורניה, ויתפלפלו ביניהם וישבעו ענג רב מדבריו הנפלאים, בהיותו בקארלין דרשה עדת ברעוא לרב ותהי עצת הגר"י מקארלין למנות את האברך הזה לרב ותמלא העדה אחרי פקודת הגאון ועצתו ובשנת תקצ"ט נתקבל שמה לרב, אבל לא ארכו ימי שבתו שמה כי שמעו הגדול אשר נתפרסם משם לרגלי תשובותיו בענין השם "דוואסע" ודבר ההרשאה והגט אשר לרגלם בא בסכסוך עם אחד הגאונים הישישים והמפורסמים בדודו, הוא ה"ר אייזיק משאוויל, ויצדק בהשפטו—הגיע לעדת נישוויעז, ותבחר בו היא להיות לרועה ומנהלה בתורה, זבקושי ומרחא יתרה הצליח להרב הגאון הצעיר לעזוב את העיר ברעוא אשר לא חפצה לתת את רבה צאת מטנה ולבא לשרת בקדש בנעשוויז—בשנת תרז. בהיותו כבן כ"ח שנה, וגם בעיר זו לא שמש בקדש זמן רב, כי בשנת תרי"א כ"ח אייר, נתקבל להיות לרב בעיר נאוואהרדאק (פ' מינסק).

בהיות הגאון לאב"ד בעיר זו, נתפרסם שמו בארצות פולין וליטא, כי רבים פנו אליו בשאלותיהם הקשות, והוא השיב לכל אחד ויראה נפלאות בתורה, גלה חדשות ונצורות אשר נלאו גדולים חקרי לב למצאם, ושמה הול את ספרו שד"ת "באר יצחק", אשר גדולי התורה ומופלגי התורניים ראו בו אור גדול, כשלש עשרה שנה שמש בכהונתו בעיר העתיקה הלזו, ומשם נתקבל להיות לאב"ד בקאוונא עיר הפלך, ויבא שמה בשנת תרכ"ד, בב"ח אייר, וישרת בקדש שמה שמונה ועשרים שנה, עד האספו אל עמיו זקן ושבע ימים, בשעה הרביעית בבקר יום ו' עש"ק לסדר ויקהל, כ"א אדר, שנת תרנ"ז.

זה הגאון האמתי, רבן של ישראל והמופלא שבסנהדרין, היה משוש דורו, כן בהיותו עמוד התורה וההוראה. ויהי ראש וראשון לפוסקים פסקי הלכות ברורות שאין להרהר אחריהם, ומכל ארבע כנפות הארץ ומלא רוחב התבל הריצו אליו

גדולי הדור שאלותיהם, ויחכו לתשובותיו כאל מלקוש, כי ה' עמו והלכה כמותו בכל מקום, וכן בהיותו עם זה דבק לעמו בכל כחו נפשו ומאדו, ויהי מצוץ במדותיו הנפלאות אשר להן דומיה תהלה זפעמים אחדות נבחר מאת הממשלה יר"ה לעמוד בראש „ועד הרבנים" המתאסף לפרקים בעיר הבירה ע"י המיניסטריום, הצטין כאד „בבחא להתירא" ובפרט „בהיתר עגונות. לעדי עד יתנוסס הדר גאונו לתפארה!

נדפס ממנו: א) שו"ת „באר יצחק" (קאניגסבערג תרי"ח) ב) „נחל יצחק" (ווילנא תרל"ב) ח"א, ג) הנ"ל ח"ב (שם תרמ"ד) „עין יצחק" ח"א (שם תרמ"ט ה) הנ"ל ח"ב (שם תרנ"ה), וכלם נתפרסמו לטוב ולמועיל בין גדולי התורה בכלל ובעלי ההוראה בפרט, מלבד ספרים רבים שנשארו ממנו בכתובים, ותשובות שונות שבאו ממנו בספרי גדולי הזמן.

הרב ר' אלידו סמאמלער.

פו"צ בווילנא (כפרור נאוואגאראר).

נולד בעיר זו לאביו הרב המופלג ר' משה (תתן הרב המאוה"ג המפורסם ר' מאיר ראסינער פוילנא, מאהובי הגר"א ז"ל ומלומדי בית-מדרשו, ויהי מפורסם לתהלה מאד) ביום א' ח' הפסח תקצ"ה, הקשיב לקח בנעוריו אצל הגאונים ר' מרדכי מעלצער הר"מ דישיבת ראמאיילעס בווילנא, ואצל הגר"י סאלאנטער ז"ל, ושקידתו עצומה מאד ויעש לילות כימים ונקרא לו בשם „המתמיד". אח"כ בא למינסק וישמע לקח בישיבת הגאון החריף המפורסם ר' גרשון תנחום הר"מ ומו"צ שם בעל „אילנא דחיי", ועי' ספרי „רבני מינסק וחכמיה"). כבן עשרים נשא לאשה את בת הרב הגדול המופלא בדרוש מו"ה אברהם ב"ר ישראל המ"מ דביהמ"ד יסו"ד בווילנא תרכ"ח, ואחרי אשר מלא האברך את כרסו בתלמוד ופוסקים וספרי הלכה, סמכהו הגאון ר' בצלאל הכהן המו"צ מווילנא לרב ומורה, ובשנת תרל"ב קבל ג"כ סמיכת הגאון הנודע ר' נאיוויל סלאנימער ורי"א מקאוונא, ובשנת תרכ"ז נתמנה עפ"י הצעת הגאון הראב"ד דווילנא למו"צ ולרב בנאוואגראר, ושם יכהן במשמרתו גם עתה. תדושים רבים באו ממנו על המדרש רבה, בם, „בחירת אברהם" שחבר חותנו הה"ג, ומזכירו שמה לשבח בעודנו עול ימים, ובכ"י הרב המאוה"ג הישיש הזה חדושי ש"ס ופוסקים, דרושים ובאורי אגדות רבים.

הרב ר' יחזקאל סמאמלער.

בנו של הרב המאוה"ג ר' אליהו הנ"ל, נולד בווילנא בער"ח אדר בשנת תר"ל, למד בנערותו בהישיבות אשר בראדין ואיישישאק ואח"כ בסלאבאדקא, אצל קאוונא, ויעש חיל בגפ"ת ופוסקים כי נוסף על כשרונותיו הנעלים, הנה הרבה לשקוד ויתמיד בלמודו; כבן כ"ד נשא אשה בת רחים ומוקיר רבנן ה"ד משה צערנעס מווילנא ובשבתו על שלחן חותנו האמיד הוסיף לשקוד בתלמוד ופוסקים ויתעתד לרב. בשנת תרנ"ז נסמך מגאוני הדור, והגאונים המסמיכים כפליגים מאד בשבח הרב הנ' סוע"ה הזה, כי מלבד גדלו בתורה, בהיותו מלא וגדוש בש"ס ופוסקים כאחד הרבנים הגדולים המפורסמים. עוד יצטין בשכל עמוק וישר ובסברא ישרה, אהוב הוא לבריות ובקי בהויות העולם ויודע להלוך עם החיים ומה הזמן דורש, ואשרי העיר תבחר בו!

הרב ר' יעקב נדליהו סמארגאן.

אב"ד דדאגדא.

נולד בזעלווא נ' חשון תרלז לאביו מוקיר רבנן ר' צבי אריה היז למד אצל

הגאון ר' יצחק בביאליסטאק, ואח"כ כשש שנים אצל הרב הגאון ר' ראובן כהן בנארווא (פ' הוראדנא) (תתנו של הגאון הגדול ר' אריה ליב אב"ד דוויסאקי דליטא), אח"כ בא ללמוד בבריסק אצל הגאון ר' חיים סאלאווייציג, והגאון הזה פרסמו בשם „העלוי". תר"ס בא בברית הנשואין את בת הגאון החכם ר' יקותיאל ליב עליאן האב"ד דדאגדא ומלפנים בזעזמיר (עי' תולדתיו בספרי „דור רבניו ־ וסופריו" חלק א') ואחרי מות חותנו נבחר לרב תחתיו, ושם ינהל הרב הגאון החריף והבקי הזה את עדתו בתורה ודעת.

ע.

ה"ר ברוך עין.

גאכדור.

נולד בעיר סוויסלאץ בשנת ת"ר ר"ז אייר, אביו הר"ר אליהו הוא נין ונכד להגאון הצדיק מוה"ר משה רודנער האב"ד דסוויסלאץ (מחבר ספר „בגד עדים") ואמו מ' שינא נכדת הגאון מוה"ר משה הן טוב אבד"ק פיעסק, בעודנו נער עול ימים מתו הוריו ויתחנך בבית דודו (אחי אמו) הרב התריף המופלא ר' דוד מיזיל והוא שם עליו עינו לטובה, וילמדו גפ"ת ושו"ע תנ"ך ודקדוק, ויהי פרי בעמלו בתורה ורוח הבקרת פעמה בקרבו, ויאהב לחקור ולדרוש בספרי חכמת ישראל תריה נשא אשה מאמדור (נכדת הגר"א אבד"ק הוראדנא), ומאז ישבון כבוד בעיר זו.

נדפס ממנו: „דבר מצוה" על ספר המצות להרמב"ם, (ווארשא תרמ"ד) ובב"י א) „מעין הברכות" על ירושלמי ברכות, ב) „דבר אליהו" על אזהרות ר"א הזקן שנדפסו בטעם זקנים ג) „שאלות ותשובות" שנו"נ עם גאוני הזמן, ד) חדושים על אהע"ז וחו"מ, מלבד מאמריו שכתב „בהכרמל" בכבוד הלבנון, „בהעברי" ובכנסת הגדולה, בשם „תעלומות עין". (תולדותיו נמסרו אלי ע"י הסופר המשכיל מר פנחס הכהן טורבערג מיעדוואבנא).

פ.

הרב ר' גבריאל פיינבערג.

אב"ד דמעמעל.

יליד העיר הקטנה בלבירישאק אשר בפולין בשנת תקפ"ה, אביו היה אחד מגדולי הסוחרים ביביו וירא והרד לדבר ה', ויהי זה כל ישעו וחפצו לגדל את בניו בכלל, ואת בנו זה, אשר הכיר בו אותות בעל כשרון נעלה, בפרט, לתורה ויראת שמים, כרוב היראים כבני הדור הישן, ויתנהו ע"י מלמדים להועיל אשר למדהו תנ"ך תלמוד וגפ"ת עד השנה הי"ג לחייו, ויקנה לו הנער ידיעה רחבה בכל ספרי התנ"ך וירבוש לו בקיאות בהרבה מסכתות התלמוד ובפרט שבסדר „נזיקין" „ונשים", כבן י"ג בא עם הוריו עירה קאוונא, ושם למד בעצמו, מבלי כל עזרת מורה, תלמוד וגפ"ת לערך שלש שנים ויעש חיל רב בגפ"ת, ואח"כ קבל לקח מאת הגאון המפורסם ר' מנחם (המכונה ר' „מאנדעלע") מקאוונא, אחרי פטירת הגאון מוהר"מ בא לקאוונא הגר"י סאלאנטער, והגאון ר' ליב שפירא נתמנה אז לאב"ד וישמש הרה"ג את שני גדולי הדור ואת רובי תורתו קבל מאת הגר"ל שפירא, ויתחקה גם על שרשי דרכי למודו בעמקות ישרה ולתור אחרי מקורי הדברים ומאין מוצאם; וישתלם עוד

בלמוד הפוסקים וההלכות למעשה וידע להורות ולדון כאחד הרבנים הגדולים וכומחים, אף כי עודנו אברך עול ימים. אולם לא חשב הרה"ג ר"ג לעשות תורתו למקור מחיתו ולא חפץ להשתמש בכתרה של הרבנות, אולם במות אביו, ולרגלי מותו נשבר מטה לחמו, נאלץ היה לקבל משרת הרבנות בעיר ווילקי הסמוכה לקאוונא ויהי שם לרב שבע שנים, אח"כ נתקבל לרב בעיר סאלאנט פ' הנ"ל ויכהן פאר בעיר זו י"ב שנה, ומשם נתקבל לסלאבאדקא (פרוב קאוונא) ולא ארכו ימי כהונתו שמה, כי לרגלי רפיון גוו וחולשת מזגו יצא להיות לרב בעיר מעמעל (פרוססיא) וזה ח"י שנה אשר עומד הוא הרב הגאון הגדול המפורסם הזה על משמרת הקדש שמה, וינהל עדתו על מבועי התורה והדעת.

נדפס מכנו: א) באר רחובות' (על חו"מ ח"א) ב) באר רחובות' (על חו"מ ח"ב) ג) קוטים' (על הרמב"ם) (ברלין תרנ"ג) ובכ"י ספרו הנ"ל על יתר ג' חלקי שו"ע וספר כולל חדושים נעלים על הרמב"ם.

הרב ר' יחיאל מיכל פינס.

בירושלים.

נולד בעיר רוזינאי (פ' הוראנא) שמע"צ תר"ג, לאביו הרב הגביר הנדיב המפורסם ר' נח פינס, מילדותו התנכר בכשרונותיו המופלאים וכבן שבע כבר רכש לו ידיעה רבה בגפ"ת וחכמת ישראל ויתפרסם "לעלוי" בעירו וסביבותיה, ושמעו הטוב הגיע לאזני הרה"ג המפורסם ר' שמריהו לוריא מאהליב וישלה את הגאון ר' דוד פרידמאן (חתנו) בלוית הגאון ר' העשיל לעווין לרוזינאי להתות על קנקנו של העלם המופלא הזה אם ברכה מרובה בו באמת, או גמר אומר הרה"ג רש"ל, לקחתו לחתן בעד בתו, ויבחנוהו שני גדולי ישראל אלה וינסוהו ויתפלאו נוראות על עצם כשרונותיו, כי חנן בשכל כביר ונמרץ, חד וישר, ובזכרון נעלה מאד, ובמלאת לו שנת הי"ג נתקשר מערנות את בת הרה"ג רש"ל, ואז אתרי בואו בברית האירוסין שלח המיועד להיות חותנו, את אחד האברכים ממכיריו והוא גדול בתורה וחריף מאד, ר' יואל גרשון מינדלין, (אב"ד דביהאוו ישן כעת, ועי' תולדותיו לעיל) לרוזינאי ללמוד בצותא חדא את חתנו וילמדו יחד כשלש שנים עד יום חתונתו, ל"ג בעמר תרי"ט, וירכוש בקיאות עצומה בתלמוד ומפרשיו בספרי חכמה ומדע, כי מזה גם מזה לא הניח יד, אחרי חתונתו ישב זמן קצר על שלחן חותנו, ואח"כ בא עם אשתו לגור בעיר מולדתו ויהי לסוחר ורובי עתותיו הקדיש אך לתורה ולתעודה ויגד שעורים שונים בישיבת הג' פינס בעירו, וישם מעינו גם במוסדות הצדקה השונים אשר בעירו להטיב מצבם ולהעמידם על בסיס קיים.

בשנת תר"ל עלה ראשונה על במת הספרות וידפים מאמרו הנעלה "מצב ישראל בלאומים" אשר עשה רושם עז וכביר, וילחום גם את אחד הסופרים הנודעים שדרש מעל במת "המליץ" תקונים בדת, ודבריו הנמרצים מצאו חן בעיני גדולי הרבנים, אשר העריצום ויקדשום בראותם אותו להוגה דעות חרוץ ולוחם מלחמת הדת באמונה, ויפעול הרה"ה ר"מ פינס על לב הגאונים ר' מרדכי גימפל מרוזינאי, ר' מרדכי מבויסק, ר' יוסף זכריה משאוויל (עי' תולדותיו בח"א) ר' אלכסנדר משה מראסיין ור' שמעון שרויב מקידאן כי יעלו גם המה על במתי הספרות "בהלבנון", ובהשתדלותו גזרו אסור גם על אתחגי קודפו, אחרי מות אביו כ"ג שבט תרל"ג ומצב כספחו התמוטט, נבחר ע"פ רבים מגדולי ישראל ועשיריו ברוססיא לסוכן

בחברת מזכרת משה מונטיפיורי הלונדונית ויסע הרימ"ם לונדונה ויתקבל בכבוד גדול אצל גדולי אחינו שמה ובראשם השר הצדיק ר' משה מונטיפיורי והשר האדיר ר' שמואל מאנטאגו, והדר' אשר. בשנת תרל"ח השתקע באי"ו וישתדל הרבה לחרפת מצב אחינו שמה גם בחטר גם ברוחי, ויעמד עליו חמת פתי סודו של הגאון ר' יהושע ליב דיסקין אשר הביאו דבתם רעה עליו לפני הגאון הזה, ולשונו עליו ויעליל עלילות ברשע ותבער חמת גדולי גאוני רוסיא ע"ז, ויהי רעש גדול בעולם הספרות לרגלי מאמרו הנמרץ של הרב הגדול הנעלב הזה, אשר קרא בצדק אל רועי ישראל, גאוניו ורבניו בשם: שמעו הריב ריבי! ויצאו חוצץ רבים מן הגאונים ויבטלו את דברי הרילד ובית דינו, וישב הרב הגדול המופלא הזה לעבודתו, ויוסף להגיד שעוריו השנונים ולהפיץ תורתו בבתי מדרש לתורה ולתעודה אשר בירושלים ומני אז מסתופף הוא בחצרות ה' בירושלים עיה"ק ונושא עליו שמה משרת מנהל כללי בהאספיטאל של האשכנזים.

הרב הגדול הזה, נודע בין גדולי ישראל, כי חריף הוא ובקי בתלמוד ופוסקים ומפרשיהם כאחד הגאונים המפורסמים, ומעולם לא חפץ לקבל עליו משרת הרבנות אשר נתנה לו בקהלות נכבדות, ובין גדולי הכמי ישראל יתחשב וכתב מאמרים רבים וגדולים בכל מקצעות הספרות בכה"ע המגיד, הכרמל הלבנון, החבצלת, המליץ, הצפירה, ירושלים, (של לונץ) הצבי, הארץ, מירושלים, השלח, ועוד, וידפים גם ספרים מיוחדים לתועלת הישוב באי"ו ועוד. אחיו הוא הרה"ג החכם השלם ר' ירוחם פישל פינס מרוזינאי וחתניו לוקחי בנותיו הרי"ם החכם ר' דוד ילין, והחכם ר' יוסף מ.חס.

הרב ר' יהושע פרידין.

רב דאזערניצא.

נולד בזעלווא לאביו ה"ר תנחום ז' דפסח תקצ"ו, למד בילדותו אצל הגאון ר' שמואל הערש ברוזינאי, ובבוא אח"כ הגרש"ה להיות לרב במוש, בא תלמידו לקבל תורה ממנו גם שמה. כבן ח"י נשא אשה מדרעצין ואח"כ למד בלידא אצל הגאון ר' אליהו שיק, וישמש את הגאונים רא"ח מייזיל שהיה אז אב"ד בדרעצין ופרוזינא, ואת ר' אייזיק מסלאנימא ווורה וידין בביתם, וכבן כ"ג נסמך לרב, תרכ"ד נהיה לרב בנאוויידוואהר, תרל"ה נתקבל לרב באזערניצא (פ' הוראדנא) במקום הרה"ג ר' ליב עפשטיין שיצא משם לפיעסק.

נדפס ממנו, אבן יהושע, ספר יקר ונעלה בדרושים שונים, (ווארשא תרמ"ה) ובספרו הדושי בנו הרה"ג המשכיל השלם ר' אליעזר חתנו של הגביר הנכבד ר' אברהם סידלעצקי מועלווא, ובכ"י עוד דרושים רבים מוכנים לדפוס. חתנו של הרב המאוה"ג המפורסם הזה הוא ידידי הרב הגדול בתורה תריף ובקי ומפולפל השלם ר' חיים מעדניקאווסקי הי"ו.

הרב ר' זלמן יעקב פרידערמאן.

אבד דבאסטאן.

נולד במערעץ פ' ווילנא לאביו הרב המופלג ר' ברוך מרדכי בשנת תרכ"ז למד בילדותו ברוזינאי ויקבל תורה מהגאונים ר"מ גימפל ור' שבתי וואלאך, אח"כ למד בביאליסטאק, כבן כ"ג נשא את בת הרה"ג ר' יעקב הלוי לפשיץ מקאוונא, ויקבל סמיכת הגאונים רי"א מקאוונא ור' הלל אמציסלאוער. תרנ"ג נתקבל לרב בבאסטאן אשר באמעריקא.

הרב הג' החכם והסופר הזה הנהו גם דרשן מופלא ויחבר ס' אמת ואמונה ובכ"י ספרים שונים מוכנים לדפוס.

ה"ר דוד פרישמאן.

בלאדז.

נולד בעיר זו לערך תרכ"ד על ברכי הורים נכבדים וסוחרים. נתחנך עפ"י מורים משכילים אשר למדוהו תורת ישראל, נ"ב, תלמוד ונפ"ת ויחד עם זה שפות החיות וידיעות נחוצות, וע"י שקידתו הרבה לקרא ולהגות בספרים שונים, פעם בתלמוד ופעם בספרי גאמהע היינא, פעם בספרי חוקרי ישראל, ופעם בספרי הוקרי העמים ובשרונותיו הנעלים, הצליח לכתוב מאמרים בעודנו נער. כבן ט"ו חנכוהו הוריו בדרך המסחר, ויהי עסוק בהורת המסחר של צמר גפן, במקנה וקנין, אבל לא לקח המסחר את לבב הנער הנוצר לסופר בישראל, ואשר רוח הספרות מפעמת בקרבו בחזקה, ואחרי עבור שנים אחדות עזב דוד פרישמאן את עיר מולדתו ויסע לווארשא להתודע ולהתראות שמה את הסופרים והמשכילים הרבים הנמצאים בעיר מלאה חכמים וסופרים זו, ובה גם בתי-הדפוס ובתי מסחר לספרים, ובבואו שמה החל לשלח ידיו בעט ויהי לסופר, בשנות תרמ"ה תרמ"ו יצאו לאור "בהאסיף" ספוריו הקטנים בשם "אותיות פורחות" ופולימינו "בכל מכל כל" המצוינים בחרודם וטעמם, בשנת תרמ"ו באשר החל מכה"ע "היום" להופיע בפטרבורג קרא המו"ל הרב החכם הגדול והסיפר הנודע רי"ל דוקמור קאנטאר את הסופר רב הכשרון פרישמאן להיות מעוריו, ויכתוב אז פוליטונים רבים ב"היום" ומאמרים שרובם בקרת בחיי אחינו בשם "אותיות פורחות", ויחד עם זה כתב גם בעד המאספים הושארנונים שיצאו אז לאור, ויצא שמו להתהלה בתור סופר חרוץ ונפלא בסגנונו הנעים ומבקר גדול ונמרץ.

החכם פרישמאן גמר גם חק למודו באחד מבתי מדרש המדעים אשר בחו"ל בהיותו שמה משנת תרנ"ג עד תרנ"ז, והעתיק לשפ"ע "ידיעות הטבע" להחכם בערנשטיין, "דניאל דירונדא" "תולדות השלמת האדם" "בירוניקה" ועוד.

ה"ר נחמיה פערפערקאוויטש.

בפטרבורג.

מגיסטרט ללשונות בני קדם, נולד לאביו ה"ר אברהם בעיר סטאוואראפאל (קוקו) בשנת 1869, למד אצל מלמדים שונים ואצל אביו, הורה והלמוד, ובבן י"ד בא להמחלקה הרביעית של הגימנזיום, 1890 בא ללמוד בהאוניברסיטה הפ"ב אשר למחלקת לשונות ב"ק, ויסתופף בצל תורת הפרופיסורים: חוואלסאן, ראזן, וקאקאווצב.

נדפס ממנו: א) "מבוא המשנה" בשפ"ר, (פט"ב 1897) ב) "תרגום המשנה והתוספתא של הסדר זרעים", ג"כ בשפ"ר (שם 1899) ג) "על אדות השו"ע", ד) "תרגום חמשנה והתוספתא לשבת ומועד" ובב"י עמו יתר החלקים בשלמות, וכתב עוד מאמרים שונים "בוואסחאד" "נאוצנאיע אבאורעניע" "בודושצנאסט" ועוד.

צ.

הרב ר' יהודא ליב צירילסאהן.

אב"ד דפרילוקא

נולד בעיר קאזעלעץ פ. טשערניגוב בר"ח כסלו תר"ך. בעודנו בשחר ילדותו יצק מים ע"י רבנים מובהקים וילמוד גפ"ת ויחד עם זה האציל שעה קבועה מדי יום ביומו ללמודי חול, וע"י כשרונותיו המצוינים רכש לו באביב ימיו בקיאות עצומה בתלמוד ופוסקים וידיעה רחבה

בשפות: עברית, רוסית, צרפתית ורומית ומדעים שונים. כבן כ' נתקבל לאב"ד בפרילוקא (פ. פאלטאווא), ובהיותו חכם בהויות העולם ויודע להלוך עם החיים, אוהב אמת ושונא בצע, רכש לו לאהבה אותו, את לבות היהודים והנוצרים גם יחד ופקידי הממשלה אשר בעירו. בשנת תרנ"ה השיג תעודת רב מטעה"מ ובשנת תרנ"ט נתכבד מאת הקיסר ירום הודו בתואר „אורח נכבד".

נדפסו מהרב הגאון הגדול והסופר הנמרץ הזה חדושי תורה „בתורה מציון" (שי"ל בירושלים) ב„כנסת חכמי ישראל" ב„הפסגה" ומאמרים בשאלות הזמן „בהמגיד" „המליץ" „הצפירה" „הפסגה" (שיו"ל ע"י הגאון הגדול החכם ר' הלל דוד הכהן מריווש) ו„בהפלס" (שיו"ל ע"י הרב הגאון החכם והסופר ר' אליהו עקיבא ראבינאוויץ מפאלטאווא) ומוכן אצלו לדפוס ספר „גבול יהודא" רב הכמות והאיכות, הכולל שו"ת בר"ח שו"ע בפלפולים עמוקים וישרים בסוגיות הש"ס ובסגנון נכון ונעלה מאד אשר אין חזיונו נפרץ.

הרב ר' יהודא מעשיל הכהן צירקעל.

אב"ד דפאלאצק.

נולד בעיר המחוז סלוצק (פלך מינסק), לאביו הרב הנכבד ר' זעליג שו"ב בשנת תקצ"ח, מילדותו הקדיש הנער את כחו לאורייתא ויעש לילות כימים להגות בתלמוד ורוח הבקרת אשר התעוררה בקרבו אלצתהו לתור ולחפש אחרי כל דבר לדעת שרשו ומוצאו. כבן שמונה עשרה לקח לו לאשה את בת אחד מהבע"ב בקלעצק (פ' מינסק) ויהי אח ורע להאב"ד דשם אז הגאון הגדול והחכם ר' יהושע ראבינאוויץ (בהגר"א מקאליש) ויחד התמידו להגות בפוסקים רו"א. תר"ך נתקבל לרב בעיר מצער וועוויא (פ' ווילנא) ויהי שמה עד שנת תרל"ה, ואז נתקבל לאלעקסאט (פרוב קאוונא) ויהי שמה עד שנת תר"מ. בשנת תרמ"א בא לכהן פאר בכהונת אב"ד בעיר המחוז באריסאוו ובארבע עשרה שנה כהן שמה, תרנ"ה נתקבל לאב"ד בפאלאצק. ואחרי כהנו שמה כשלש שנים נאסף אל עמיו ביום י"ז סיון התרנ"ט, ולא השאיר אחריו בן או בת.

מצוין היה הגאון הגדול הזה בבקיאותו הנוראה בכל מקצעות התורה ובתומת נפשו הגדולה בידעו להלוך עם כל איש ויהי חובב ציון בכל נפשו ולבבו הטהור, נדפסו מעט מהערותיו ב„כנסת הגדולה" להר"י סובאלסקי, ובבנ"י לשפ"ר, ובמכ"ע שונים, ויתרן נשארו בכ"י בגליונות אוצר ספריו הרבים ובכתבים מיוחדים, לזכר עולם יהיה צדיק! (הוא אחיו של הרב הגאון המפורסם מו"ה שמאי האב"ד דוויסאקי ליטאווסק (פלך הוראדנא).

ק.

הרב ר' אליהו ברוך קמאי.

ר"מ במירא.

נולד לאביו הרב הצדיק והמתמיד בתורה ר' אברהם בעיר נ"עלי (פ' קאוונא) ביום י"ט אלול שנת ת"ר, כבן שש מת עליו אביו, ותנשא אמו מ' חנה להגאון ר' חיים זאב וואלף האב"ד דשקוד, ואצלו נתחנך הנער אליהו ברוך בתלמור וגפ"ת מאביב ימיו, וימלא כרסו מהם, ויהי נודע לעלוי מצוין במינו, לבעל ראש חריף ועמוק עמוק לרדת נבכי התהום ים

התלמוד ולהעלות פנינים משם, ובראות אביו הורגו כי לימים יוצרו עתידות גדולות נשקפות לבן הורגו זה לקחו לחתן בעד בתו, ובשנת הי"ח לחייו בא אתה בברית הנשואין, וישב על שלחן חותנו וישקוד בספרי גדולי הפוסקים הראשונים רב אלפס, הרמב"ם, הרא"ש, והטור וירכש בהם בקיאות עזה, ויחדש גם חדושים נפלאים עפ"י דרך הפלפול העמוק והישר, אשר גדולים הקרי לב מצאו בהם טעם לשבח ותהלה, ובקהל גדולים נמנה.

בשנת תרכ"ח נתקבל לרב בשקוד וינהל עדתו שמה בחכמה ובמישור כעשר שנים, ומשם נתקבל לעיר קארעליץ פ' מינסק ויכהן שם פאר שבע שנים עד שנת תרמ"ה, ואז נתקבל לרב בוועקבנא (במקום הגאון האמתי החריף המופלא, ר' יוסף שלופפער האב"ד דסלאנים בערט) ושם שרת בקדש שלש שנים, בשנת תרמ"ט נתקבל לאב"ד בעיר טשעבנאוויצא פ' הוראדנא ויכהן פאר שמה עד שנת תרנ"ט, ואז אחרי מות הגאון המפורסם ר' חיים ליב טיקטין ר"מ רבתא דמירא, נתקבל במקומו לראש הישיבה הגדולה והמפורסמה, ומאז פרש מוטות כנפי תורתו על הישיבה לרגלי שמעו הטוב ברוב גאונו בתורה וביתר דרכי למודו המצויינים בשערי הלכה נתרחבה ונתגדלה הישיבה בתלמידים מובהקים מופלגי תורה ודורשי תושיה.

בכ"י להגאון האמתי הזה, הדושים רבים בש"ס ופוסקים, ותשובות להלכה, ומהם יש אשר מסודרים המה לדפוס, והמה מפליאים לב ומרהיבים נפש, (חתנו הוא ידידי הרב הגאון הנעלה, חכם וסופר, שלשלת היחס כ"ש מו"ה אברהם חיים הלוי קאצינעלינבויגען רב דשווערונא).

הר"ר יקותיאל זוסמאן הכהן קאפלאן

אב"ד דספראבין.

נולד לאביו ה"ר יעקב הכהן בעיר סלוצק, בשנת תקצ"ט, אחרי מות חותנו הרב המאוה"ג ר' אהרן הלוי אב"ד דסטראבין (אבי הגאון האמתי פאר הדור מרן אלידו הלוי שליט"א האב"ד דפרוזינא (ועי' תולדותיו בדור רבניו וסופריו ח"א) נתקבל בשנת תרכ"ט לרב במקומו, ומני אז ינהל עדתו באמת ומשפט צדק.

הרב הגאון הצדיק הזה הנהו מצוין במדותיו התרומיות, ומוסר נפשו בעד האמת היקרה לו מכל, אף עושה צדקות הוא ומרבה להיטיב עם עניי אדם הדורשים עזרתו, חכם ועניו ומקבל כל אדם בפנים מפיקים ענות חן וכבוד. (הה לשמועה! כי הרה"ג המורם מעם הזה נאסף אל עמיו ביום ח' איר תר"ס לזכר עולם יהיה שמו, וצדקתו תעמוד לעד!)

הרב ר' ישראל קאפלאן.

בהורדאק.

נולד בר"ח אדר שנת תרל"ח בעיר קאיידאנאוו לאביו הרב הגאון המפורסם ר' יצחק יונה קאפלאן חתנו של הגאון הצדיק ר' אברהם מאיר העללער אב"ד דקיידאנאוו (עי' תולדותיו בח"א מספרי) מצאצאי הגאון ריו"ט ליפמאן העללער בעל התוי"ט, נתהנך ע"י א"ז הגאון מילדותו עד השנה הט"ז לחייו, ויתנכר הנער בעוצם שכלו הכביר וברוחב לבבו כי לגדולות נוצר ואחרי מות א"ז הגאון בשנת תרנ"ד נתקבל אביו לרב ואב"ד בהורדאק ויבא גם הוא ללמוד בהורדאק וישקוד בתלמוד ופוסקים ויעש חיל רב ויצא שמו לתהלה, והגאון ר' מרדכי האב"ד דאשמינא מעיד בסמיכתו, שכבר מילדותו יצא מבעו כאחד העלויים

המצוינים בשרונותיהם הנפלאים". והוא מכנהו ג"כ בשם גאון ואחד הגדולים אשר בארץ ואומר כי יהיה לתפארת ישראל אשר זיו תורתו יהיה מבהיק ומאיר.

מצוין הוא הרב עדיו לגאון זה בחריפות ובקיאות, בעמקותו הישרה ובלבבו הרחב, שואל ומשיב מקשה ומפרק בטוב טעם ודעת, והגאון ר' שלמה מווילנא אומר גם הוא בסטיכתו כי כל קושיא עצומה שעמדו עליה המפרשים ז"ל הוא ברוחב שכלו הישר מישב אותה בטוב טעם ודעת, אשרי שלו ככה, והרבה חדושים יש לו בהלכה בעומקן של הלכות ובבור ומצוי מדותיה של תורה, ובאגדה להראות את תורת הנפש' עם תורת החיים' מתאימות בדברי החכמים, והוא סופר מהיר בשפ"ע.

נדפסו ממנו מאמרים רבים נכבדים בהצפירה בשנות תרנ"ט, תר"ס, תרס"א.

ר.

הרב ר' מרדכי אליהו ראבינאוויץ.

אב"ד דוואשילישאק.

יליד העיר סטוופץ בה' מ"א תרט"ז הצטין בזכרונו הנעלה מילדותו וכל אשר למד היה התום ושטור באוצרו, בבהרותו למד בישיבות שונות ויהי נודע "לעלוי" ויתפרסם להתהלה. בשנת תרמ"א בחדש סיון נתקבל לרב באיזבלין פ' הוראדנא ויהי שם כארבע שנים, תרמ"ה מרחשון נתקבל לרב בק"ק וואשילקאווא (פ' הוראדנא), ובחדש מ"א ש"ז נשלח אליו כתב רבנות מעיר וואשילישאק פ' ווילנא ויעתק משכן כבודו שמה.

ואלה המה הספרים אשר חבר הרב הגאון הגדול המפורסם לתהלה הזה: א) "הנהות וביאורים להשובת הגאונים" (ווילנא תרמ"ד) ב) "נר למאור" שו"ת ופלפולים נעלים בתקדי הכות (וואר"שא תרמ"ט) ג) "אמרי רצון" דרושים נעלים מאד (ווילנא תר"ס).

הרב ר' נרשון ראווינסאהן.

אב"ד דגנשסתר.

נולד בוואר קאן לאביו הגאון ר' יוסף שהיה אה"ב לאב"ד בקריסלאווע ג' מ"ח תרי"ט, לכד בילדותו אצל אבי אמו הרב הצדיק ר' משה בה"ר שמואל שאווין מוואר קלאן ומורו זה התפלא על עוצם בשרונותיו שהיה מבוין בתלמודו לקושיות מהרש"א, אח"ז למד גפ"ת אצל אחי אביו הרה"ג ר' משה פיגעלסאן, ובבן י"ג קבל תורה מאביו הגאון, ודודו אחי אביו הגאון מוהר"נ נטע האב"ד דשאט, בבואו לבקר את אחיו לקריסלאווא ויתהה על קנקן העלם הצעיר התפלא גם הוא על בשרונותיו המצוינים מאד ויאמר כי לאילנא רבא יתעבד. כבן י"ג בא בברית התנאים עם העלמה המשכלת מרים בת הגאון הצדיק ר' יצחק ציוני האב"ד דרעזיצא (בעל שו"ת עולת יצחק ב"ח) ואז בא לוואלאזין וברוב שקידתו וכתותיו הרוחנים קנה לו שמה שם "עלוי" ויתפרסם לתהלה. ג' אלול תרכ"ז בא בברית הנשואין את בחירתו, תרל"ב למד אצל הגאון ר' יהושע ליב זדיסקין האב"ד דשקלאוו, ובאותה שנה נמסך לרב מהגרי"א מקאוונא, והמלבי"ם, ומו"ץ דווילנא, תרל"ג הגיד שעור בקריסלאווא ובשמונים תלמידים מקשיבים ומופלגים שמעו לקחו הזך. תרל"ז כ"ה מ"ח נתקבל לרב בסערהיי, תרמ"ב נתקבל בפאלאנגען ובשנת תרמ"ז בא לשכון כבוד בטשנסטאחוב, ובעמדו למבחן בפלך פעטרקוב קבל ג"כ תואר

רב הממשלה, תרנ"ג צוה השר הורקא להורידהו ממשמרתו בעד דלטוריא ומלשינות שבאה עליו לפני הממשלה, וייסד לו הגאון הנ"ד בית מסחר שעונות בוארשא, אבל לא הצליח ויאבד כספו, בשנת תרנ"ה נבחר לרב בוולאצלאוועק, והממשלה במצאה אותו לישר דרך, כי צדקתו נגלתה בקהל, הרשתהו להשתמש בפולין בתור רב, אולם עד מהרה בחרה בו עדת מסטיסלאוו פ' מאהילוב, ובשנת תר"ס בא לשכון כבוד שמה ובשנה זו נבחר לאב"ד במנשסתר באנגליא.

הגאון הגדול והחכם הנמרץ הזה הנהו גם מטיף נפלא, ומפורסם לבעל מדות מצויינות שתפארת הן לאדם, ובכ"י ח"ת רבים בגפ"ת ודרוש.

הר"ר דוב בער ראטנער.

בווילנא.

נולד לאביו הרב ר' אברהם בצלאל (מנכדי הגאון ר' מאיר אייזענשטאדט בעל פ"מ) י"ז תמוז תרי"ב בעיר קאלווארייא, כבן י"ז בקי היה בג' סדרי הש"ס מועד נשים ונזיקין, ואז נשא לו אשה מעיר מולדתו, תרמ"ט השתקע בווילנא.

נדפס ממנו: א) „מבוא להס"ע רבה" (ווילנא תרנ"ד) ב) „הגהות ותקונים" לסע"ר (שם תרנ"ז) ובכ"י אתו „מבוא להירושלמי" ובאור על „מגלת תענית" וכתב מאמרים שונים ב„הצפירה" ו„המליץ".

הרב ר' יצחק אייזיק ראללער.

אב"ד דבאר (בעלזאם).

ומלפנים אב"ד בעיר זולץ במדינה זו, ממשפחת יוחסין וחטר מגזע גדולי גאוני ישראל ומנכדי הגאונים, מהרש"ל, הרמ"א, מהר"ל מפראג, מהר"ם לובלין וח"צ, נולד בשנת תקצ"ב בעיר יאברוב אשר בגליציא, בנעורותו הסתופף בצל תורת רבו המובהק הגאון המפורסם מו"ה יעקב יעקעלעש האב"ד דשם, אחרי נשאו אשה מקראקא בא לגור לפאריז וישלח ידו במסחר ויעש חיל, כי משאו ומתנו היה באמונה, ויחד עם זה הגה בחכמת ישראל אשר רב לו ידו בה, ויכתוב ספרים ומאמרים שלמים, בהיותו כבן ארבעים נתמנה לרב בזולץ ויכהן שמה שנים אחדות, ומשם נתקבל לאב"ד בבאר, ושם ינהל את עדתו באמת וצדק, בתורה ודעת.

הרב הגאון המצוין הזה הנהו נאה דורש, ונאה מקיים. מרבה להיטיב עם עניים ואביונים הדורשים עזרתו בצר להם אוהב אמת ורודפה ושונא שקר בתכלית. ואלה הם הספרים שחבר: א) „מצבת עולם", (מצבת אשמנעזר מלך צידון שמלך לפני גלות עשרת השבטים), ובעד ספרו זה נתקבל לחבר בחברת דורשי חכמת הקדם בארצות שונות, (פאריז תרל"ה) ב) „המלחמה והמצור" (בין צרפת ואשכנז) נדפס אמשטרדאם תרל"ח) ג) „דברי יא"ר" פירוש על התורה (ברלין תרמ"א) ד) „יא"ר נתיב בקבלה, (קראקא תרנ"ה) ה) „מגלת קהלת" בתרגום ובאור לש"א, (שם) ו) „הות יא"ר" על שה"ש, (שם תרנ"ז) ז) „מגלת שיר" עם תרגום ובאור בל"א (דראהאביטש תרנ"ט) ומלבד אלה ישנם אתו בכתובים ספרים ומאמרים מדעיים רבים. בנעוריו כתב במב"ע „המבשר".

הרב ר' יצחק אהרן ראפאפארט.

בירושלים.

נולד בעיר סלאניסא ע"פ הוראדנא לאביו הרב המופלג בתירה ויראה מוהר"ר יהודה ליב (בהגאון החריף הנודע פו"ה אהרן טפרזוינא, חתן הגאון מו"ה יהודה

ליב קאוים (אחי הגאון מוהר"ם קאוים) נכד להגאונים מוהר"ם פאדווא ובעל תוס' יו"ט) ביום ער"ח אדר תקס"ט. ובעודנו עול ימים התעוררה בו רוח כבירה להגות וללמוד במילי דאגדתא, המושכין את הלב וקסם על שפתיו מילדותו למשוך אחריו רעיו ובני גילו במדברותיו הנעימות ובטוהר אמרותיו הצרופות אשר התענגו עליהם מאד, ולא פעם ושתים היה עומד הצעיר הזה ומטיף למוסר לחבריו ומבאר לפניהם אגדות הו"ל הנמרצות בטוב טעם ושכל ומתוקן למען יערבו להם, ועד הגאון אביר המטיפים ורב הדרשנים בעל "אפיקי יהודא" המ"מ בסלאנימא אז, הגיע שמעו, ויהוה בו גם הוא גדולות, ויעיד כי המטיף הצעיר הזה יהיה ברבות הימים לגאון ולתפארת הדרשנים, בפיו המפיק מרגליות, כבן י"ג בא בברית הנשואין עם בחירתו "בתיה' בת הנכבד הר"ר צבי הירש בהרב הגאון מו"ה שלמה אב"ד דבוטען (מתה עליו ביום ועש"ק כ"א אייר תרכ"ד בווילנא, ומצאה מנוחה אצל בת הגאון בעל "קרן אורה". ובשנה השנית להתונתו הלך ללמוד תורה במינסק, ויצק מים שם ע"י הגאון האמתי, המופלא בחסידות וגדול בחכמת האמת, מרן מנחם מאנדל זצ"ל הר"מ (בעל "זכרון מנחם", עי' ספרי "רבני מינסק והכמיה") ויסתופף אח"כ בישיבת מיר, וישב אה"כ לביתו ויקשב לקח אצל האב"ד דעירו אז הגאון ר' דובערוש אשכנזי זי"ע בעל שו"ת "נודע בשערים", בשנת תקצ"ח נתמנה למ"מ באייטשאק פ' ווילנא ויהי שם למ"מ שנים אהדות, וישבע עמל ותלאה ובשנת תר"ג הורם על להיות למ"מ דמתא בווילקאמיר פ' קאוונא, ומשם נתפרסם לתהלה בשם "הרב המ"מ דווילקאמיר", ובעיר זו שרת בבהונת הקדש יותר מארבעים שנה עד צאתו ירושלימה בר"ח אלול תרמ"ד בשנת הע"ה לחייו, ושם התהלך כרע כאח עם הגאון האדיר מוהר"ל דיסקין, האב"ד דבריסק.

הרב הגאון הצדיק, והדרשן המופלא בדורנו הזה חבר חבורים רבים גדולים ונכבדים, אשר ראום רבנים וגאונים ויהללום, והגאון ר' זלמן זאב המ"מ דווילנא כותב: "כי יחיד הוא בדרוש בדורנו זה", והגאון ר' יצחק מוואלאזין תארו באחד ממכתביו בשם "אלשיך קטן" ושארי הגאון בעל "פתחי תשובה" כותב על הדרושיו: "שהמה לאמתה של תורה" ואלה המה ספריו הנדפסים:

א) "בית אהרן" (ווילנא תר"ג ב) "בתר תורה" (ווילנא תר"ל), ג) "מנחת אהרן" (שם תרל"ד) ד) "עיני יצחק" ב"ח על כל אגדות הש"ס (שם תרל"ח) ה) זקן אהרן" (ירושלים) ו) "תקנת השבים" ז' "מאמר קדישין" (שם תר"ם), ונדפסו ממנו הדושים בספר "תורה מציון" הי"ל בירושלים בדי חוברות הראשונות, ובמב"ע "הירח" קאניגסבערג תרל"ב ועוד, וב"עין יעקב" הוצאת ראם ההדשה נדפסו הדושים ממנו, ובכי"ז ספר גדול רב הכמות והאיכות על כל התנ"ך בבאורים נעלים בשם "עולת אהרן" ועוד "ספרי דרוש לשבתות ולמועדים אשר דרוש דרש במקהלות עם בבהכ"נ הגדול דווילקאמיר, והמה הפליאו את הלבבות וכתבי-קדש אלה נמצאים תח"י בנו הממלא מקומו הוא הרב המאוה"ג המפורסם איש האשכלות מו"ה זאב וואלף מ"מ דמתא ומ"ץ בקהלת ישרון בווילקאמיר, ומי יתן והתעורר הרה"ג הזה להוציאם לאור עולם לזכות את הרבים הצמאים לדברי אגדותיו של גאון דרשני דורנו הוא מר אביו הגאון סבא דירושלים שליט"א, גם בשבתו בעיה"ק ירושלים דרש הרבה בבהכ"נ הגדול "בית יעקב" עי' "הצפירה" תרמ"ה גליון מ"ד ו"המליץ" תרמ"ו גליון צ"ג.

יאריך ה' ימי הרב הגאון הישיש

הזה, והיו ימיו מאה ועשרים שנה!

מלבד בנו של הרה"ג, הנ"ל, עוד בן יקיר לו בפריול פ' וויטעבסק הוא הרב המופלג השלם ונעלה מר יהודא ליב הי"ז.

ש.

הרב ר' יהודא ליב שווארצבערג.

אב"ד רליפנא.

נולד בשנת תקע"ט לאביו הנכבד וכותר לייפציגי' בימים ההם הי"ר יוסף אשר ראה לחנך את בנו בדרך התורה והתושיה, בהבינו כי לגדולות נוצר, כי בעודנו ילד עול ימים מאד הפליא את לבב רואיו בשכלו הישר והעמיק לחדור לעומקו של כל דבר, וכבן שמונה כבר ידע את התנ"ך עם הספר תל"ע לבן זאב בע"פ, ויהי בקי באיזה מסכתות הש"ס על דרך הפלפול והחדוד, אח"כ בא לקעניגסבערג ויקבל תורה מאת הגאון ר' יעקב צבי מעקלענבורג האב"ד בעל הכתב והקבלה, ומגדולי רבני פולין, ויעש חיל, כי נוסף על כשרונותיו היה מתמיד גדול בלמודיו ויעש לילה כיום לשקוד בתורה, וגם מספרי חכמת ישראל לא הניח יד, כבן כ' נסמך בסמיכת הוראה מאת רבים מגדולי הדור, ואז עוד הוסיף לשקוד בכל מקצעות התורה בשקידה עצומה מאד, וזאת עמדה לו לרכוש בקיאות נפלאה בבבלי, ירושלמי, ספרי, ספרא, תוספתא, מכילתא, מדרשים ילקוטים, ספרי הזהר, פוסקים, ספרי חקירה ופלסופיא, דברי הימים ועוד, ואז נקרא לכהן פאר בכהונת רב באחת מערי פולין, ויבא בכתובים בד"ת את חבריו ורעיו הגאונים ראשי רבני פולין ר' ישראל יהושע מקוטנא ור' חיים אלעזר וואקס מקאליש, בשנת תרי"ח נקרא לכהן פאר בליפנא עיר מולדתו, וירעה עדת ישראל שמה חמש ושלשים שנה, עד יום מותו, כ"ד ניסן תרנ"ג.

מצוין היה הגאון הנערץ הזה, ברוב גדלו בתורה, בעוצם חכמתו, ועל כלם במדותיו התרומיות, דרכו היתה בקדש, ויאהב לכת בהצנע ולברוח מן הפרסום והכבוד, ולא הפץ להדפיס שום דבר מדברי חדושיו, ובצאת "האסיף" הראשון לאור, בראותו כי אוהבו החכם מוהר"א צוויפעל, שהיה ממעריצי, מסר אחד ממכתביו לדפוס, קרא עליו תגר וגם כאשר הדפיס אחיו הצעיר הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' יהושע שליט"א אב"ד דואריק פ' פעטרקוב את ספריו אבני יהושע וחומות יהושע ויבקש ממנו כי יתן על ידו חדושים אחדים מחדושיו הרבים, לא נעתר הגאון מוהר"ל לבקשת אחיו, הצטין גם בחבתו העזה לציון, וע"ז יעיד מכתבו הנעלה שהופיע לאור אחר פטירתו "בהמליץ" תר"ם גליון רפ"ז שכתב להגאון הצדיק רבינו הירש קאלישער, ובאהבתו את האמת והצדק לא נשא פנים לאיש, ויעורר עליו חמת רודפיו ושונאיו בנפש, בימי חרפו, ויסבול תלאות רבות ומצוקות נוראות, ולתכליתן חבר תפלה נמרצה שהתפלל מדי יום ביומו והיא נמצאת בכתב אצל בני משפחתו.

אחיו המה: הגאון הצדיק המפורסם האב"ד דואריק הנ"ל, ועוד היה לו אח הרב הגביר התורני המופלג בתורה ויראה והובב ציון נלהב ר' יצחק יעקב ש"ב ז"ל, שמאהבתו לציון, השליך את עסקיו הרבים אחרי גוו ויעלה ארצה ישראל בראשית ימי הישוב, ויהי מושבו ב"פתח תקוה", ואך ע"פ מצות הרופאים נאלץ לשוב ויפח בשנת תרמ"ב חוהמ"ס בואריק ובניו של הגרי"ל המה: הרב החכם הנעלה תורני ומשכיל מצוין, מופלג בתורה ודעת

ואוהב עמו מוהר״ר יוסף פנחס הי״ו והי״ד הסופר המהיר מוהר״ר שמואל בנימין ש״ב מר״ל ספרים רבים.

הרב ר׳ שלמה זלמן שניאורסאהן.

אדמו״ר מקאפוסם.

נולד בשנת תק״ץ לאביו הרב הצדיק ר׳ יהודא ליב בהגאון מוהרמ״מ מלובאוויץ בעל צמח צדק, עד שנת הי״ב לחייו למדו אביו התורה הנגלית, ומאז הנכו בלימודי החב״ד ״התניא״ ״הזהר״ ועוד, ולבודו זה משך לבבו וישם בו הגיגו ויעש חיל, בשנת תר״ו י׳ טבת בא בברית הנשואין עם בת הגביר ר׳ ליב לוריא מלעפלא, ובהיותו סמוך על שלחן חותנו התמיד בלמוד התלמוד ומפרשיו ובתורת החב״ד וישלח ידו גם במסחר ולא אבה להיות ניזון ומתפרנס מן הרבנות; אולם נאלץ היה לעשות אך את תורתו אומנתו, כי מסחרו ירד פלאים גם מצב חותנו מט, ויקראהו אליו א״ז האדמו״ר מלובאוויץ ויהי סמוך על שלחנו ועליו כל מחסוריו והוא למד את נבדו האברך גם נגלה ונסתר, והרה״ג רש״ז נבדו היה מבאר ומסביר תורת א״ז הגאון לפני החסידים הרבים אשר באו לאדמו״ר זקנו, אחרי מות א״ז האדמו״ר התישב הררי״ל עם בנו הרה״ג ר׳ שלמה זלמן בקאפוסט, אבל הי״ל לא האריך ימים שמה ויאסף אל עמיו, וישב בנו הרה״ג רש״ז על כסאו בשנת תרי״ז, ואלפי חסידים נהרו לשמוע מבנו תורת החב״ד אשר הצטין בה מאד ומדי שבת בשבתו הטיף לפניהם דרושיו הנעלים. ומעט ימהרבה דרושיו יצאו לאור בספר מיוחד.

הרה״ג הצדיק הזה, היה גם חכם נמרץ בהויות העולם, מדברו בנחת עם כל אדם ויהי עניו וצנוע מאד, הוא היה מעריץ הרעיון הקדוש ישוב א״י ואם להציונות התנגד בדעתו, אבל בהיותו נזהר בלשונו מאד לא דבר עליה סרה, הוא נאסף אל עמיו בש״ק ז׳ך איר בש״ז בקאפוסט, לזכר עולם יהיה צדיק!

(החמר לקחתי מאת ידידי הרב החכם והחוקר היקר מר ש״א הראדעצקי הי״ו).

הרב ר׳ חיים אברהם ש״ם.

אב״ד דואסלי.

נולד בעיר מצער באגוסלאווסק אצל ווילקאמיר ביום ו׳ אלול תרי״ח. בנערותו למד תורה אצל הרה״ג הצדיק האב״ד דעירו ואח״כ למד בשירווינט ויקבל תורה גם מאת הגאון הגדול ר׳ יצחק אליעזר ליפמאן שערשעווסקי האב״ד דשם אז ועתה אב״ד דנעשוויעז, (עי׳ תולדותיו להלן) ויעש חיל רב בתורה ויקנה שם טוב, כי נוסף על כשרונותיו הטובים עוד היתה התמדתו עזה. כבן י״ז נשא אשה בת אחד הגבירים הנכבדים ושמו ר׳ יהודא גינצבורג מזעזמיר ואחרי התונתו למד בבהמ״ד אפאטאוו שבווילנא כשלש שנים, ובהיותו בווילנא התודע אל הגאונים ר׳ אליהו אליעזר ור׳ שמואל לובצער עי׳ תולדותיו בח״ב ויאהבוהו ויכבדוהו מאד בראותם כי לגדולות נוצר וכי יהיה לאחד הרבנים הגדולים אשר בהם יתפאר ישראל, ובשנת תרמ״א סמכוהו לרב ולמורה הוראות, בשנת תרמ״ד קבל ג״כ סמיכת הגאון מאור הגולה ר׳ יצחק אלחנן ז״ל, וירבה הגרי״א לספר בשבחו בסמיכתו, בחדש אלול תרמ״ז נתקבל לרב בעיר קטנה דרשונישאק פ. ווילנא ויהי שמה פשנה, ובאלול תרמ״ח נתקבל לרב בואסלי ושמה ינהל עדתו בתורה ודת בצדק ומשפט עד עתה.

הרב הגאון הג׳ הזה הנהו ממשפחת יוחסין, אביו המופלג בתורה ויראה הי״ר שמואל הוא נכדו של הרב המופלג ר׳ זאב שו״ב דואסלי שהוא בנו של הרב הגדול המפורסם בדורו, דור דעה, דורו

של הגר"א ז"ל, ר' שלמה זלמן מ"מ זמו"צ בווילנא, (נפטר בשנת התקכ"ו ועי' בס' ק"נ צד 123) ואמו מרת שרה היתה דור ששי להרב רש"ז המ"מ הנ"ל, ומבניו של הרב ר' שלמה זלמן הם:

א) הרב הגדול ר' חיים מ"מ ומו"צ בווילנא, (ועד כמה גדול היה ערכו של הרב ר' חיים זה בעיני הגר"א נוכל לתאר מהספור העובר עליו, כי בנסוע הרר"ח להארמו"ר מטעוריטש לקבל תורה ממנו, הנה בשובו לווילנא, לא נתנו לו נכבדי העדה לשבת על כס אביו ולכהן במשרת מ"מ בבהכנה"ג דווילנא, ותצא פקודת הגר"א לקבלו למלא את מקום אביו, ויתן עדותו נאמנה כי זהיר ושמור הוא ומדקדק במצות מאד כמאן)

ב) הרב המפורסם ר' יצחק מ"מ ומו"צ בואסלי, (הוא השאיר אחריו ספר בכ"י על פרשיות התורה הכולל דרשות נכבדות וכספרו מוכיר את אחיו הר"ר חיים מ"מ דווילנא ומביא דברי תורה משמו, והוא שמור אצל נכדו הגאון רח"א שליט"א הנ"ל)

ג) הר"ר זאב שו"ב דואסלי,

ד) הרב הגדול ר' אברהם רב ואב"ד במיחיילישאק; להרב ר' יצחק האב"ד דואסלי היה בן הרב המאיה"ג המפורסם בתורתו וצדקתו מוהר"ר דוד שמש בכהונת הקדש אב"ד דואסלי במקום אביו קרוב לארבעים שנה ונפטר שמה כ"ד תמוז תקצ"א, ובנו של הרה"ג ר' דוד היא המופלג הנכבד ר' נפתלי הערץ אבי שלשה מטיבי צעד, והם: א) הבבור הרב ר' חיים אברהם (אבי האשה הצנועה והבבודה מ' שרה, אשתו של ה"ר שמואל ואמו של הגאון ר' חיים אברהם ש"ס הגאב"ד כעת בואסלי שליט"א) ב) הוא הרב המופלג ר' ישראל יצחק, (ושניהם נפטרו בימי עלומיהם) ואחרון אחרון חביב הוא הרב הגאון המפורסם בתורתו וחכמתו ר' מנחם מענדל מו"ץ בואסלי קרוב למ' שנה משנת תקצ"ד עד יום מותו ער"ח שבט תרל"ד, ונפטר בן ס"ג בקאוונא, והגאון רי"א הספידו בדברים חמים ויקרא: „הוי טי יהן לנו מורה ודאין כוותיה, דין אמת ושופט צדק".

למשפחת הרה"ג ר' שלמה זלמן מ"מ ומו"צ בווילנא התיחס המשפחה הבבודה והמפורסמת הנודעה לשם „קלאצעם", כי הצדקנית המפורסמת והנודעה מ' דבורה אמו של הרב המפורסם בצדקתו בזמן הגר"א ר' שמואל יהודה קלאצעם, (ראש משפחת קלאצקעם) היתה אחותו של הר"ר שלמה זלמן המ"מ.

הגאון הר"ר חיים אברהם שליט"א זה, מלבד שהיא ממשפחת יוחסין נודע הוא ג"כ ברוב גדלו בתורה ומפורסם לתהלה במדותיו הנעלות, אוהב אדם וטוב עין ורודף צדקה וחסד, וחכם הוא ושלם, אהוב ג"כ לבריות ומעורב עמהם בדעת, ורבים דורשים לעצתו.

בכ"י הרבה חדושים בנפ"ת וספר יקר בדרושים נעלים הנערכים במיטב הגיון ודעת.

הר"ר אברהם משה הלוי שעוועלאוו.

אב"ד דסוויסלאץ.

נולד בז' אדר תר"ו בסלוצק (פ. מינסק) לאביו המופלג השלם ר' מנחם, בשבלו הישר ושקידתו העצומה שהצטין בהם מילדותו, התנבר כי לגדולות נוצר למד כבן י"ג שנה אצל הגאון ריוד"ב הלוי, ובהיותו בן כ"ב שנה נסמך ממנו ומהגאון רי"ש נ"ז לרב ומורה.

בשנת תרל"ו נתקבל הרב הגאון החכם והסופר המצוין לאב"ד בסוויסלאצי (פ. הנ"ל) וינהל עדתו בתורה ודעת כשש שנים, ובשנת תרמ"ב י"ט מבת נאסף אל עמיו בדמי ימיו, וישאיר אחריו בכ"י שו"ת ודרושים רבים, מאמרים שירים, מכתמים, מכתבים בשפ"ע צחה מלבד מאמרים רבים שכתב „בהלבנון"

בשם אמ"ש. (תולדותיו נמסרו לי ע"י ידידי החכם המצוין והסופר היקר, חובב עמו באמת הגביר ר' ברוך ליב רייסער הי"ו בדווינסק שהוא ב"א חתנו).

הרב ר' יצחק א' לפמן שערשעווסקי.

אב"ד דנעשוויז.

נולד בווילנא לאביו הר"ר משה אליהו (מנכדי הגאון ר"ש האב"ד האחרון שם) בחדש סיון ת"ר. כבן י"ג למד בוואלאזין ומשם בא ללמוד בקאוונא והגאון האב"ד ר"י אבנדור קרבהו מאד תרכ"ד נהיה לרב בסילעצניק, ובהיות שמה לחתן בנו של הגרי"א מקאוונא ר"צ ראבינאוויץ (אב"ד דקאוונא כעת) למדו יחד, תרכ"ט נתקבל לשירווינט ויהי שמה עד שנת תרמ"ג, ואז נתקבל לרב בואסלע, תרמ"ט נתקבל לאב"ד בנעשוויז (פ. מינסק) במקום הג"ר יהושע בהגר"א מקאליש.

מצוין הוא הגאון הגדול הזה בבקיאותו הרבה בכל ענפי הספרות התלמודית, בעל מדות תרומיות נות לשמים ולבריות ואינו מתגאה על הצבור אוהב אמת ורודף שלום וצדקה דרשן נעלה והולך לרוח כל אדם. ובכ"י יש אתו חדושים בגפ"ת ודרושים.

ד

חכמי ישראל באמריקא

חלק ד'

דור רבניו וסופריו - ספר רביעי

נדפס בראשונה
בווילנא, תרס"ב - 1902

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות גדולי הזמן ההוה, הרבנים הגאונים,
החכמים והסופרים, המחברים הנדיבים ואנשי השם,
תולדות מפרטות ומדקות היטב.

ספר רביעי

מאת

בן־ציון בהר"ר משה הי"ו אייזענשטאדט.

נכד להגאון מאור הגולה רבנו מאיר אייזענשטאדט בעל השובות
„פנים מאירות"

ווילנא

בדפוס שרגא פייבל גארבער

שנת תרס"ב לפ"ק

דור רבניו וסופריו

ספר כולל תולדות גדולי הזמן ההוה, הרבנים הגאונים,
החכמים והסופרים, המחברים הנדיבים ואנשי השם,
תולדות מפרטות ומדיקות היטב.

ספר רביעי

מאת

בן־ציון בהר"ר משה הי"ו אייזענשטאדט.

נכד להגאון מאור הגולה רבנו מאיר אייזענשטאדט בעל התשובות
„פנים מאירות"

ווילנא

בדפוס שרגא פייבל גארבער

שנת תרס"ב לפ"ק

БІОГРАФІИ.

СОВРЕМЕННЫХЪ ЕВРЕЙСКИХЪ РАВВИНОВЪ И ПИСАТЕЛЕЙ

Часть 4—я

Сочиненіе Б. Айзенштадта.

ВИЛЬНА.

Типографія Ф. Гарбера Завальная ул. д. 2006.

1902.

מכתבי תהלה מאת גדולי הדור

.....

זה כמה עמדו לישראל סופרים חכמים רבי פעלים, אשר עבדו במקצוע תולדות גדולי הדורות, קברניטי האומה, חכמיה, רועיה, ומאשריה, ומהם שאשר לבד עשותם חסד עם המתים, הגאונים הצדיקים, החכמים ואנשי השם נוחי נפש שהעלום מתהום הנשיה לתת להם שם ושארית, עוד הגדילו עשות להעלות לזכרון בספר גם תולדות אדירי התורה הרבנים הגאונים, החיים אתנו ביום, למען יספר לדור יבא תהלת אנשי המעלה וכל עושי טוב בעמם, שזה לכבוד ולתפארת להאומה; והנה זה עתה בימינו הקים ד' לנו איש מהיד במלאכתו, מורם מעם ורב הכשרון והוא הרב המופלג בתורה חכם וסופר חרוץ בישראל מו"ה **בן־ציון אייזענשטאדט** נ"י מעיר קלעצק אשר נתן לבו לעבוד עבודת תולדות רבני ישראל חכמיו וסופריו, וכבר הוציא ספרו „דור רבניו וסופריו" זה כמה שנים, וכאומן לאוהו דבר סדר בחכמה ותבונה רבה בסדר ומשטר יפה זכרון שמות כל גאוני הדור, החכמים והסופרים למקימותם למושבותם ואת שמות ספריהם ויפליא לעשות. כן הוציא בשנת תרנ"ט ספרו „רבני מינסק וחכמיה" בו הראה כחו בידיעת סדר שלשלת גאוני הדורות והסתעפות משפחותיהם אשר ברוח בקרת חדה אסף חמר אל המלאכה הנשגבה הזאת מפנקסאות ישנים ומצבות אבן, והקיץ ישנים יענים מצוינים אשר במעט נשבח זכרם ויציגם כמו חי לפנינו, יהי שמו ברוך, וספריו ראו חכמים ויאשרום ונביני לב הגידו תהלתם, ועתה היו למראה עיני איזה עלים מספרו „דור רבניו וסופריו" החדש וישבח לבי על פעלו הטוב, לעמו, כי במעשהו בראשון כן יעשה בזה, לתת שם טוב ושארית לגאוני התורה וחכמי הלב ועושי טוב, שעוד לא בא זכרם במהדורא ראשונה, ויהי נעם ד' עליו ומעשי ידיו יכונן וחפץ ד' בידו יצליח, הכ"ד המדבר באמת אוהב עמו וחפץ באשרו, מצפה על יד דרך הרמת קרן ישראל בשוב בנים לגבולם לציון, יום שני, ראשון לחג האורים.

הלל דוד הכהן טריווש החופ"ק הנ"ל. בעהמח"ם שו"ת „וגנש הכהן" „עבודת הכהן" „ערן גנים" ועורך ומו"ל המאסף „הפסגה"

שנת תרי"ס ווילקי

יום ה' חי אדר שני שנת תרס"ב לפ"ק רייניאר.

לכבוד הרב חו"ב כליל המדעים שלשלת היוחסין כו' כש"ת מוה"ה בן ציון אייזענשטאדם.

הנה כאשר כבודו כתב לי מדבר ספריו דור רבניו וסופריו וכן גם שלח לי איזה חלקים התענגתי בראותי כי יהי' תועלת גדול להעיר לבות בני ישראל וללמוד מאבותיהם הדרך אשר הלכו ביראת ה' ומדותיהם התרומיות וכל דברי הכמתם ואמרינן בסנהדרין דף ל"ח מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם וכו' מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו ובמס' ע"ז ד' ה' איתא ג"כ דור דור ופרנסיו ובמדרש בראשית פ' כ"ד איתא דור דור ומנהיגיו ובמדרש תשא פ' מ' איתא ג"כ דור דור ומלאכיו דור דור ונביאיו ושם איתא ג"כ הראה הקב"ה לאברהם שמשה עומד וגואלם הראה לו שיוסף זן את השבטים וכן איתא ג"כ במדרש תנחומא סי' י"ב ובילקוט שמעוני ישעיה סי' מ"ג ד"ה ואתם עדי נאם ה' ואני אל מלמד כשיחדש הקב"ה את עולמו עומד בעצמו ומספר סדרן של חסידים סדרן של ענוים סדרן של מלאכים סדרן של נביאים סדרן של חזנים סדרן של פרנסי הדור סדרן שכל דור ודור.

ובספר כלי פז ביאור על ישעיה מהגאון ר' שמואל לאנייאדי פי' שמש"א הנביא שם בסי' מ"א מי פעל ועשה קורא הדורות אני ה' שכונתו ע"ד חז"ל שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו וכו' והאריך שם בזה. ובסדר עולם רבא פרק ל' איתא ג"כ צדיקי דור דור מספר שמותיהן מנין ימותיהן חשבון שעותיהן סכום פסיעותיהן ועוד כמה מאמרי חז"ל מזה וי"ל שכונת כל הנ"ל שהראה הקב"ה התורתם ויראתם ביראת ה' ומדותיהם הישרות וחכמתם וכל ההלוכותיהם בכל פסיעה ופסיעה בכל שעה ושעה שכל אדם ילמד מהם ומאבותיהם הדרך אשר ילך כל ימי חייו אשר למענו נברא בעולם המעשה לקיים העולם ואמרינן ג"כ בסם' עדיות פ"ב משנה ט' האב זוכה לבן וכו' ופי' ע"ז מפרשי המשנה לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב וכיון שטבע הבן להיות כטבע האב לכן כשיזכרו הבנים שמת אבותיהם ומדותיהם יתחרו גם המה להיות כאבותיהם, וע"י ספריו הנחמדים אשר יספר תולדות הגאונים החכמים והסופרים ועוד, יהרומם כבוד התורה והרבה הדעת והחכמה בקרב בני ישראל, לכן אמינא לפעלו מבא יישר וייטב חילו וה' יצליח בידו לבצע מחשבתו המהורה ואשרי כל התומכו והמסיעו לקחת ממנו ספריו הנחמדים במחיר כסף מלא למען ימלא ידיו להוציאה לאור את אשר אתו הכתובים, יש לי כמה דברים ארוכים לברר נחיצת ספריו ואולם אין עתה עהותי בידי.

ממני **יואל זעליג זאלקינד**

החתום פ"ק רייניאר בעהמ"ח ספר „בית יואל" המתובר לספר היקר פחד יצחק הנדפס ע"י החברה הנכבדה „מקיצי נרדמים".

אמר המחבר: מבלתי יכלתי לשבת בבית הדפוס בעת ההדפסה באו שגיאות שונות בספרי, ואקוה לתקנן בהוצאתי השניה ברצות השם.

דור רבניו וסופריו

אות א.

הרב ר' חנוך העניך אייגש

מו"ץ בווילנא.

מגדולי המו"צ בווילנא וגדולי ישראל אשר קנו להם שם טוב באביב ימיהם, נולד לאביו הרב הגדול החכם והמבקר ר' שמחה ראובן עדעלמאן (ש"ר העדולמי) בשנת תרכ"ז. הרנ"מ במות א"ז הגאון ר' שמואל לובציר מווילנא, נתקבל הגאון הזה למלא מקומו. הוא סדר והו"ל רבי תורתו של א"ז הגאון רש"ל בשם „עלת שמואל" ובסוף הספר בא ממנו קונטרס גדול ורב הערך בשם „מנחת חנוך".

הרב ר' משה צבי אידעלשטיין

רב בניישטאדט בגליל נאוואגרודאק, דרשן נעלה, חבר ספר „משאת משה" באורים על אגדות רבב"ח והכפד על הגאון הצדיק ר' אליעזר מטורעץ מו"ץ דאיישישאק, (ווילנא תרנ"ו).

הרב ר' לוי אפצינסקי

רב באויץ

בהר"ר ובער משווינציאן המתיחס לצאצאי הגאון בעל סה"ד. תרנ"ז נתקבל לרב בעיר אלט-אויץ. חבר ספר „נחלת אבות" בשני חלקים. מערכת גדולים ומערכת ספרים. ונדפס אך החלק הראשון מערכת גדולים (ווילנא תרנ"ד).

הרב ר' יוסף יוזפא אפרתי

ראב"ד בברדיטשוב

מגדולי הרבנים המצויינים בתורתם ועם אלה במדותיהם התרומיות. עניותן ורודף צדקות ומחסה לאביון, נולד לאביו ה"ר נחום סג"ל בשנת תקע"ח. ובשנת תר"ד נתנה עליו משרת רב ומו"צ בברדיטשוב ושמה רעה עדת ישראל כחמשים ושש שנה וכלם הוקירוהו בגלל ישרתו גם נוצרים חלקו לו כבוד מלא חפנים בהוכחם כי זה האיש מבחירי יצורי אדם הוא מבני העליה המעטים. איש אשר שלש אלה בו. תורה רחבה מני ים, יראת ה' טהורה ונאמנה מאד, ולב חכם ונבון להשכיל על דל ולחוננו. נאסף אל עמיו ביום א' חוהמ"פ תר"ס, ואלפי אנשים לוותו לבית עולמו, ובמותו נעשה לו כבוד שראוי היה אליו ולזכר עולם יהיה צדיק!

הרב ר' יצחק הכהן אראנאווסקי

מו"צ דקאוונא

מגזע היחש וגדולי הדור ואביו הר"ר יעקב קאפיל הכהן בהר"ר אריה

הכהן הוא מנכדיו של הגאון החסיד האלהי ר' ליב חסיד מטעלז ומנכדיו של הגאון הצדיק ר' שמואל הקטן.

בשנת תרכ"ח נבחר הרב הגאון המפורסם הזה למו"ץ בקאוונא ובשנת תרנ"ה נתקבל בעצת הגאון ריי"א האב"ד, לראב"ד.

חבר: „יד יצחק" (ב' חלקים על ש"ס ורמב"ם ודרושים) (ווילנא תרכ"ז) „תרומת יצחק" (על שו"ע יו"ד) (ווארשא תרס"א).

הרב ר' אברהם אשכנזי

רב בסעליב

נולד בשנת תקצ"ח, ווה כחמש ועשרים שנה אשר יכהן בכהונת רב ומו"צ בעיר סעליב מחוז נאוואגרודאק (פ. מינסק). מצטיין הוא ברוחו הנדיבת חונן ונותן ומטיב עם כל דורשי עזרתו.

חבר ספרים רבים בהלכה ודרוש ואלה נדפסו: א) „ברכת אברהם" על התורה ח"א (תרל"ב) ב) „ברית אברהם" בהלכות שונות (תרמ"ד) ג) „זרע אברהם" דרושים (תרמ"ח) ד) „ברכת אברהם" ח"ב (תרנ"ו).

אות ב.

הרב ר' זעליג ראובן בענגום

אב"ד דבאדקי

בנו של הר' צבי משניפישאק, מילדותו יצא לו שם טוב וכבן ט"ז נתפרסם בישיבת וואלאזין בין התלמידים המובחרים והמצוינים ויקראו לו ה„עלוי משניפישאק". כשלש שנים הסתופף בצל התורה בישיבה זו וירבה בקיאותו בתלמוד, כבן כ"א נשא אשה את בת הגאון המפורסם ר' חיים צבי ברוידא האב"ד דזאגער ישן, וכעת רב ואב"ד בבאדקי (פ. גראדנא).

אחיו של הרב הגאון הזה הם: הרה"ג ר' אידל מ"מ ומו"צ בלבוי החדשה והרה"ג ר' משה אהרן בענגום חתנו של הגאון ר' בן־ציון שטערינפעלד האב"ד דביעלסק.

הרב ר' מאיר באסין

מו"צ בווילנא

נולד ברוזאנאי בחנוכה תרל"ד לאביו הר' משה יצחק, למד בעירו ואח"כ בקאסעווע, תרנ"ג נשא לאשה את בת הרב הגאון ר' אריה ליב ראשקעס מו"צ בווילנא בשניפישאק, ובחרף התרס"א כאשר יצא חותנו להשתקע בירושלים, נתקבל הרה"ג רמ"ב לממלא מקומו בטשרת מו"צ דשניפישאק.

הרב ר' משה בלאך

אב"ד בוורסיליה

מגדולי ישראל וחכמיו בצרפת, נולד בשנת 1854 בעיר ווינצהיים, ויסתופף בבתי הספר הכוללים ואח"כ בא לבקר בהסעמינאריום לרבנים ובגמרו חק למודו שמה נתמנה בשנת 1878 לרב ברמירמון, אח"כ היה למורה שפת ערבית באחד הסעמינאריום ובשנת 1888 נתנה עליו משרת הרבנות בוורסיליה אשר בארץ צרפת.

הר' מאיר מרדכי בערך

מורה בביאליסטאק

נולד לאביו הר' אליהו ביום י' טבת תרכ"ז בעיר ראש (פ. הוראדנא) למד בישיבות ואצל הרב דעירו ובמסורים

הגה גם בתנ"ך ושפ"ע טיראו פן יבולע לו, אהרי נשאו אשה בא ארצה ישראל וישב משם לביאליסטאק ויהי למורה שפ"ע בבתי עשירי העיר ונכבדיה.

נדפס ממנו: א) „האלמת" (וארשא תרנ"א) ב) „על האשפה" („המליץ" תרמ"ז) ג) „בים וביבשה" (שם תרנ"ט) ד) „התחיה" (שם תר"פ) ה) (היום האחרון" (שם כנ"ל) ו) „שני כתות" (הצפירה תר"ס) וב„המאסף" ל„המליץ" שי"ל זה עתה נדפס ג"כ ספורו. ובב"י ספורים ומאמרים רבים מוכנים לדפוס.

הר' חיים בראוערמאן משערשאוו

רב מופלא בתורה, חבר ספר נכבד „אנשי שם" כעין הס' „שם הגדולים" להגחיד"א. ונדפס ממנו אך חלק ראשון (וארשא תרנ"ב) בהסכמת הגאונים ר' אליהו פיינשטיין, ר' משה שמואל שפירא, ר' שמואל זנוויל קלעפיש ור' אבא ליב שפירא.

הרב ר' מאיר ברלין

אב"ד דשאבילין

נולד לערך תרל"ד בעיר קלעצק, להורים בני יחש, אביו הרב ר' מאיר למשפחת ברלין ואמו המצוינת מרת חנת ראשע היא נכדת חגאון ר' אלימלך מלידא, מצאצאי הגאון בעל פמ"א, הצטין מילדותו בשקידתו ויקשב לקח בנעוריו מאת מורו המובהק הרב השנון ר' מרדכי קילאקאווסקי, ואח"כ קבל תורה מאת דו"ז הגרנצ"י ברלין מוולאזין וישקוד בגפ"ת ויתעתד לרבנות, בשנת הכ"ג לחייו נסמך מאת גדולי הדור להורות ולדון. תר"ס נתקבל לרב במקום א"ז הגאון ר' צבי הירש ראלבע (ע"ע) בשאבילין ושם ינהל עדתו בצדק.

הרב הגאון הנעלה הזה, הוא חכם ושלם אהוב לבריות ונכבד גם בעיני אורחי עירו ופקידיה, ושמו לתהלה.

אות ג

הרב ר' בנימין גיטעלזאהן

רב בקליוואנד

לפנים שמש בכהונת רב בערים אימאנטא וטראשקאן אשר במחוז ווילקאמיר ברוסיא, ואח"כ בא לאמירקא ויתקבל לרב בקליוואנד. והוא רב גדול ומפורסם ודרשן נעלה ותשובה אליו נמצאת בספר „שואל כענין" להגרש"א יפה.

הר' צבי הירש גינצבערג

בולאטאזאלי

בעיר מעזריטש אשר בפלך שעדלין ראה אור החיים בשנת תרכ"ג, לאביו הרב הנכבד העוסק הנאמן בצרכי הצבור והקהלה מר נפתלי הערץ גינצבערג הי"ו (בהרב המופלג, פרנס ומנהיג מר מוביה חתנו של הגאון האמתי מרן מרדכי זאב איטינגא מלבוב בעל „מפרשי הים" ועוד) ולאמו הכבודה משכלת וצנועת מרת צפורה רבקה, (בת הנדיב והעסקן המהולל הנודע לשם ר' יהודא אפאטאו מווילנא); מילדותו התחנך אצל מלמדים מופלגי תורה, גדולים חקרי לב, כמו הר' יעקב שפירא, הר' שמואל חיים ראזענבלוים, ובפרט אצל הרב הגאון המפורסם ר' משה קאצינעלנבויגין המו"צ בעירו (מח"ס „אהל משה" ועוד) ויעש חיל בתלמוד ומפרשיו, כי נוסף על כשרונותיו הנעלים, עוד היתה שקידתו רבה ועצומה, ועם זה יחד למד אצל מורים מובהקים השפות העתיקות

והחדשות, וספרי חכמי ישראל והעמים וישקוד גם בלמודיו אלה, למרות מעצורים רבים שעמדו על דרכו בהיותו חולה לפרקים, ולמרות פקודת הרופאים אשר גזרו עליו לבלתי התעסק בלמודים, הנה הרבה לשקוד בתורה ומדע ולהרבות חכמה ודעת. ובשנת הט"ו לחייו כבר בא בכתובים את גאון המבקרים בארצנו הרב הגדול ר' יעקב רייפמאן ז"ל.

בשנת תרמ"ר, היא השנה הכ"א לחייו, עפ"י הצעת ידידו הגאון המהולל ר' אהרן סידערסקי הי"ו מגראדנא, נשא לו לאשה את בת גיסו של הגאון ר"א סידערסקי, הוא הרב הגביר המהולל בצדקותיו מר יוסף שמואל מאנזאהן מזלאטאפאלי (ממשפחת האפרתים, חתן הרה"ג הנדיב הנודע, חסיד ועניו הר' משה'לע חרל (עי' בס' „מעלות היוחסין" לקראכמאהל) (חתנו של הרב הגדול צדיק וצדקות אהב הר' מאיר בראדער ז"ל אבי משפחת הנדיבים המפורסמים בראדסקי (עי' בס' „עטרת תפארת ישראל" נדפס בוויען תרמ"ג), ובשבתו בבית חותנו העשיר הוסיף להגות בתורה ומדעים מתוך הרחבה, ויחד עם זה שם את לבו לצרכי הקהלה וישתדל לעשות לטובתה בכל דבר טוב ומועיל, אף שם עינו על הת"ת אשר רבה בו העזובה ויביא בו סדרים ותקונים לתועלת ילדי העניים ולטובתם, ולתכלית זו דרוש דרש פעמים רבות מעל הבמה ודבריו הנמרצים והנאמנים עשו פעלתם וימצאו אזנים קשובות.

הרב הגדול, החכם הנכבד הזה, הנהו גם סופר מהיר בשפת קדשנו, ובכתבי העתים העברים נדפסו זה כבר מאמריו בשם „מכתבים מסאמארקאנד" אף ערך ערכין אחדים בס' „האשכול" שהו"ל החכם ר"י נ"מ בווארשא, ובכתובים יש אתו: א) „קרנות צבי" ספר רב הכמות והאיכות הכולל באורים ופרושים על המדרש רבות, (בהסכמות גאונים וחכמים וביחוד הגאון ר' חיים ברלין האבד"ק יעליסאוועטגראד) ב) „שרה זהב" לתולדות גדולי עיר מושבו זלאטאפאלי יעור ענינים שונים. ג) „קונטרס דרושים". ומלבד גדלו בתורה ובחכמת ישראל, עוד חנן בלב טוב ורוח נדיבה, וביתו פתוח לכל תלמיד חכם ומשכיל ישר, עושה ומעשה הוא גם בחומר ורוח. יהי ה' עמו!

הרב ר' אברהם גירשאוויץ

אבי"ד בסקידיל

נולד בקאָרעליץ (פ. מינסק) בשנת תרכ"א לאביו המופלג הנכבד הר' יונה ז"ל. כבן כ"א נתקבל לרב בעיר קמאי, ומשם בא להיות לרב בעיר ריבינישאָק ובשנת תרס"ב לוקח הרב הגאון השלם הזה אחר כבוד לרב אב"ד בסקידל המפורסמת בגאוניה, והוא מנהל עדת ישרון שמה בתורה ודעת, באמת וצדק.

ה"ר יהושע גערשענאוויץ

מלבוי

נולד בשנת תרל"ג בסטאָלבצי (פ. מינסק) לאביו הנכבד הר' יהודה יודיל (בנו של הרב הגביר המופלג בתורה והנדיב המצוין הישיש הר' נפתלי הערץ גרשוני מסטוויבץ ונפטר בירושלים עיה"ק) נתחנך מילדותו ע"י מורים בתלמוד וגפ"ת וישקוד הרבה בתנ"ך ושפ"ע, ועם זה הגה גם בשפ"ר ויתנכר בכשרונותיו הנעלים ובשקידתו הרבה בהשפעת דודו אחי אמו החכם הסופר והמשורר המנוח הר' יעקב הלל עלקינד (בעמ"ח מוסר סוררה) ובן דודו החכם המנוח ר' גדליהו ברח"ש מוא"ה ועוד סופרי' ומחברים שונים מכיריו ורעיו כמו ברושטיין, זייפערט, יכנה"ז, ציטרָן ועוד, שהמת עוררו בקרבו לעתים תכופות את האהבה והחשק לחכמה וטדע. בבקרם לפעמים

בבית הוריו; כבן י"ן בא יהושע להסתופף בצל תורת הגאון רח"ל טיקטינסקי הר"מ דמירא, וישקוד שמה בתלמוד בשום לב כשנה ומחצה, ובהיותו בן עשרים הבלתי תלוי בדעת אחרים לא הניאוהו ולא מיחו בו גם אם היה קורא תמידי ומעין שוקר בספרי השכלה ומחזיק עתונים עברים בחברת בני גילו ורעיו; אח"כ בא לרגלי עסקי אביו לליבוי (קורלאנד) ויתעסק שמה גם בלמוד שפת אשכנז, וישפיע מלקחו תמיד על תלמידים בני עניים בעלי כשרונות וילמדם שפ"ע ורוסיא מבלי כל תשלום שכר, ועוד שחר מכספו לטובתם בקנותו למענם ספרי חנוך שונים. בשובו אח"כ לסטאלבצי השתדל הרבה לטובת הפצת השכלה בעירו ויהי מראשי המתעסקים ביסוד בית עקר ספרים שמה. וישחד גם בכסף גם במכסת אכסמפלרים לטובתו, ובבואו לעיר הפלך מינסק בקר בבית חכמי העיר וסופריה וביחוד בבית הרב החכם ר' נמ"ל אשר כבדהו ויאהבהו במצאו אותו לכלי מחזיק ברכה ולבעל כשרונות מצוינים (המה החליפו אח"כ ג"כ מכתבים ביניהם) והרה"ח הזה בהיותו בווילנא ביום חג יובלו של הרשי"ף והעלם יהושע נערשענאוויץ בא ג"כ לכבוד היום לבקר את הח' רשי"ף ולברכו, הציגהו הח' משכיל לאיתן לפני הרה"ח בעל היובל ולפני הרה"ג ר' פינחס ראזאווסקי האב"ד בשווינצאן ועוד רבנים חכמים וסופרים שונים, שנקבצו באו בבית הרשי"ף וינחל כבוד ויקר.

החכם הסופר והמשכיל העברי היקר הזה אוהב ומוקיר הוא את ספרתנו וחבה יתרה נודעת לו אליה, וגם בהיותו מרוד במשמרתו במקומות שונים, בכ"ז השתדל לרכוש לו בית-עקד ספרים ומאספים יקרי המציאות, מוקיר הוא חכמים וסופרים ושוחד בעדם מכסה ובהשאילו להם ספריו—בכל עת—שעולים לאלפים רו"כ ויותר.

הסופר הזה צנוע הוא ודרכו להסתתר, וע"כ לא יבא לעתים תכופות על במת הספרות העתונית, ורק לעתים רחוקות נפגשהו. ובעודנו בבן ט"ו שנה כבר משך בעט סופר מהיר ויעלה על במת „המליץ" ומאז שלח מאמרים ופעליטונים ל„המגיד" „הצפירה" „המליץ" „היום" תחת כנויו „י. יודעלעוויטש" O. I, Stolpezky „יהושע בר"י גן צבי" „צבי" (תחת השמות האלה חתם מערכת מאמריו ששלח באחרונה ל„המליץ" משרפת בריסק הגדולה שפרצה שמה בשנת תרנ"ה).

בכ"י מוכנים לדפוס ספרים שונים, ומהם: א) ספר הכולל שמות הסופרים ואנשי השם, הרבנים המצוינים והחכמים שבזמן האחרון—בשפת עבר. ב) הנ"ל בשפת רוססיא, ונלוה אליהם רשימת ספריו הנמצאים בבית עקדו בסנגון בבליאוגראפי. (אמר המחבר, שני ספרי ידידי החכם והסופר היקר הזה היו למראה עיני וברכה מרובה במו למוקירי ספרתנו וסופריה ונבוני לב ימצאו בהם טעם לשבח, ומי יתן והתעורר ידידי המחבר הנכבד להוציאם לאור בקרוב ויברכוהו כל נבוני דבר!)

ה"ר משה גליקמאן במינסק

בהר"ר נפתלי, נולד בעיר גוידריץ (פ. ווילנא) תרי"ב. למד בוואלאזין ומשם בא לברלין לדרוש חכמה ומדע, וכאשר מטרתו ממנו והלאה שב לארצנו ויהי למורה שפ"ע רוסית ואשכנזית בערים שונות, וכשלש שנים היה למורה בבית הרה"ג הנדיב ר' דובער סוטין בסמאלעוויטש, אח"כ בא למינסק ויעש רבות לטובת הפצת הציוניות בה וילמוד

בחנם את בני העניים לשון וספר, ונפטר עירי במינסק ביום א' דחוהמ"ס תרס"א.

נדפס ממנו: „הקשב" (ווילנא תרנ"ח). ובכ"י נשארו הרבה מאמרים וחוברות בשפ"ע ורוסיא בעניני חכמה ומדע.

הרב ר' ישכר בעריש גראהבארט

אב"ד דבענדין

נולד בעיר קטנה שרענצק (פ. פלאָנצק) לאביו הרב החריף וחכם מו"ה בנימין ז"ל ולאמו החסידה וחכמה מרה דבורה רעכיל נ"ע — בשנת תר"ח. כשרונותיו המצויינים שהצטיין בהם מאביב ימיו הכריזו עליו ויפרסמהו ל„עלוי" בעודנו עול ימים ושמו לתפארה. כבן כ' נשא אשה מפלאָנצק והתפרנם מחנות סחורות בגדי צמר אשר החזיקה אשתו, ובעצמו הרביץ תורה ברבים ויגד „שעור" לפני אברכים מופלגים ובחורים תורנים כח"י שנה. תרל"ח, אחרי אשר מסחרו נתדלדל מאד וימט לנפול, לא מצא דרך אחרת ומוצא למחיתו בלתי אם את הרבנות אשר תמיד היה מדברו יחד עם התנא: „ושנא את הרבנות!" ויעל לשבת על כס הרבנות בעיר מצערה ראטשוינז (פ. פלאצק) וישב בה כארבע שנים ויוסף לשקוד בתורה במנוחה, ויסתפק בלחם צר ודחוק. תרמ"ג נתקבל לפראָשניץ (פ. הנ"ל) וישב בה כחמש שנים, ויתקן בה תקנות רבות, וייסד בית מרחץ אשר חסרונו היה נכר ונרגש מאד וכן תקן עירובין שמה ברשיון הרשות, (שבלתם אין בכל הפלך), תרמ"ח נתקבל לעיר שעדליץ, עיר הפלך, וכלם כבדוהו שמה גם שרי הממשלה ובראשם שר הפלך הראו לו כבוד ויקר, משם נתקבל בשנת תרנ"ד לעיר בענדין ושמה רועה אבן ישראל גם עתה.

הגאון הגדול הזה, הנהו חכם ושלום, ועם זה בעל מדות תרומיות, ענותן וטוב וממטיב ומקבל בפנים יפות כל אדם, מסור ונתון בכל לבבו ונפשו, לעמו אשר אהב, ומשתדל בכל עז להטיב מצדו בכל מקום שהוא ברב או במעט, ובכתב—ידו ספרים רבים בפלפולים עמוקים וחקרי הלכות, תשובות שונות ודרושים נעלים המצוינים בטוב טעמם לשבח, וברכה מרובה בהם.

הוא אחיו של הרב הגאון המפורסם, החכם ושלם וסופר נעלה מו"ה יהודה ליב גראהבארט הי"ו האב"ד דסטאשוב (פ. ראדום).

אות ד

הרב ר' יצחק מאיר דאווידזאהן

אב"ד דליעווא

נולד ביום ו' עש"ק ו' תמוז תרט"ו, בעיר קאנסטאנטין חדש (פ. פאד.) לאביו הרה"ג החסיד ר' ישראל יעקב יחיאל מיכל האב"ד דשם, (בהרה"ג ר' נחמן דאווידזאהן מברדיטשוב בהרב הצדיק גאון ר' דוד טעטעלבוים האב"ד דשינאווי-ישן, מגזע גדולי היחש) ולאמו הרבנית שרה אסתר (המתיחסת למשפחת הגאון מוהר"מ אייזענשטאדט בעל „פנים מאירות" ולצאצאי הגאון בעל „עבודת הגרשוני"), הסתופף בילדותו אצל מלמדים מובהקים בעירו ובברעזנא (פ' וואהלין) אצל המו"צ הר' דובער. ואח"כ, עד נשואיו שהיו בשנת הט"ו

לחייו קבל תורה מאביו הרב הג' הצדיק, ובנשאו אשה את העלמה פרומא דינה בת הרה"ג ר' נחמן אבר"ק הונטשערשם (פ. באסראביען ולפנים ביאמפאלי) למד כשלש שנים בבית חותנו הר"ן ובבן ח"י שנה בהסמכו מאביו לרב להורות ולדון, היה למורה ודאין בעיר קאנסטאטין חדש, ובמות אביו ז"ל בע"פ תרל"ט נתקבל הרה"ג ר"מ לרב ממלא מקומו, ויכהן שמה בכהונתו כשלש שנים, וירבה לפעול לטובת עדתו ולתקן תקנות מועילות לחזוק התורה והדת, בראשית שנת הרמ"ב נתקבל לאב"ד בליעווא פ. בעסראביען ויפעול גם בעדתו זו הרבה לטובת מוסדות הצדקה וחזוק הדת.

בכתב-יד של הרב הגאון המפורסם בתורה ויראה הזה יש חדושי הלכות ושו"ת ופלפולים שהתפלפל עם גאוני הדור.

הי"ד אברהם דוד דובזעוויטש

בנויארק

חכם סופר ומבקר, נולד בשנת תקצ"ח, ובעודנו בן י"ג כבר חבר באור על שיר השירים, שנים רבות התגורר בקיוב ויהי שמה מורה ויתרועע את חכמי העיר ומשכיליה וכלם אהבוהו ויכבדוהו בגלל חכמתו וישרתו, תרנ"א בא לנויארק ויהי מורה בבית הת"ת "מונטיפיורי", ובשנת תרנ"ו נשא שמה משאו פעמים בשבוע בבית מקרא העברי אשר לבני ציון, והחכם הגדול ד"ר קאהט בקש עזרתו בדבר חבורו "תלמודישע ענציקלאפעדיא".

חבר ספר "המצרף על האגדה" וכתב מאמרים ספרותיים ומחקריים ב"המליץ" "הצפירה" "המגיד" "לבנון" "הבקר-אור" "העברי" "האסיף" "כנסת ישראל" ועוד, (הה! על אבדן הרה"ח הזה ביום א' י"ד שבט תר"ם, הנצב"ה)

הר"ר ר' אריה הכהן דוואַרעצקי

אב"ד דאיוועניץ

בנו של הגאון ר' צבי הירש הכהן האב"ד דזיטל (נפטר תרנ"א), וחתנו של הגאון ר' שלום דובער הערינזאָהן האב"ד בקלעצק (עי' תולדותיו בח"א). תרנ"א נתקבל לרב בעיר טימקאוויץ (פ. מינסק), תרנ"ה נבחר לרב בעיר איוועניץ, הרב הגאון הזה הוא חכם ושלם ויודע ג"כ השפות החיות.

הרב ר' אליעזר דון-יחייא

אב"ד דלוצין

נולד בשנת תר"א לאביו הגאון הגדול מו"ה שבתי שעפסיל האב"ד דדריסא (בנו של הרב החסיד הר' חיים נכד הגאון החסיד ר' ברוך אב"ד דריסנא, שהיה חתנו של הגאון המקובל ר' שלמה אב"ד דהאוזינפום בקורלאנד) כבן כ"ג נתקבל לאב"ד בעיר וויזון (פ. קאוונא) ויכהן שמה כשתים עשרה שנה, ובשנת תרל"ו, במות דודו וחותנו הגאון ר' אהרן זעליג ציוני האב"ד בלוצין בעל ס' שו"ת "ציוני", נתקבל הגאון הגדול הזה לרב תחתיו.

נדפס ממנו: "שו"ת אבן שתיה" ספר גדול ונכבד בספרות הרבנית הבולל פלפולים נעלים וחקרי הלכות שונות.

הרב ר' בן-ציון דון-יחייא

רב בסאריגהויז

בהגאון מוהר"א הנ"ל נולד ה' שבט תרל"א בעיר וויזון, למד מאביו הגאון ויסתופף בכנסיות של הורה ובישיבות. תרנ"ה נשא אשה את בת דודו זקנו הגאון מוהר"י ציוני האב"ד

דרעויצא בעל ס' „עולת יצחק". בחוהמ"ס תר"ס נתקבל הרב המאוה"ג המפורסם הזה לרב במארינהויז (פ. וויטבסק).

הרב ר' באלי בנימין דעמאנט

אב"ד דסימפעראפאל

נולד בעיר וידיק, בשנת תקצ"ט, לאביו הרב הגאון המפורסם הצדיק ר' דובער האב"ד דשם (ומקודם אב"ד דטויראגען, ויזכה לעלות שמה על כס הרבנות בהיותו בן ח"י שנה, ושמה נקרא לכהן פאר בקורלאנד, וימת בפילטען כ"ח שבט תר"י) בנו של הגאון הצדיק ר' צבי מגאוורא, ממשפחת יוחסין, דור אחר דור רבנים עד ששה ושלשים דורות רבנים וגאונים; כשרונות הנער והעידו עליו מילדותו כי יהיה לאחד המאורות הגדולים וכי בו ישראל יתפאר, אך שש שנים נמלאו לו, וכבר ידע על בוריה את המסכת הראשונה ברכות, ויהי בקי בה כמעט בע"פ, ובהיותו כבן יא במות עליו אביו הגאון, הספידהו בפניו בנו הנער, לפני קהל רב וגדול אשר נאסף בבהמ"ד לחלק כבוד לרבן של ישראל בלכתו בדרך חיי עולם, ויעמידוהו את העלם על שלחן למען יראה העם את המספיד הצעיר הרך בשנים, ותקוה נשקפת לו כי יהיה לאב בתורה, וכי הניח הגאון המנוח בן כמותו אשר ראוי יהיה למלא מקומו בבואו באנשים, אחרי עבור ימי האבל אספהו דודו הגאון הגדול הצדיק ר' אברהם האב"ד בפיקעלן (הנודע בשם ר' אברהמלי חריף) אל ביתו וילמוד אתו כשלש שנים תלמוד ופוסקים וילך הנער הלוך וגדול, הלוך והשתלם בגפ"ת ובתורת הרבנים, כבן ארבע עשרה בא בברית הנשואין את בת הר' הגביר המופלג ומוקיר רבנן מוה' ועליג פאי מקראטינגען (חותנו של הרב החכם והסופר הנודע מו"ה אליעזר ליפמאן זילבערמאנן מו"ל „המגיד" ואבי הגאון ר' אליעזר ישאול האב"ד דווילקי וציזעווא, ואח"כ רב ראשי בבהכ"נ „אהל משה" להשר הצדיק סיר משה מונטיפיורי בראמסגעט) מ' שרה לאה תחי', ואחר חתונתו הקשיב לקח מאת הגאונים המפורסמים ר' ישראל ליפקין (סאלאנטער) ר' יצחק אלחנן ספעקטאר האב"ד דקאוונא (עי' תולדותיו בספר „דור רבניו וסופריו" חלק שלישי) ור' אליהו שי"ק מלידא, ויאהבוהו הגאונים האלה ויקרבוהו במצאם אותו לאשכל, איש שהכל בו, תורה תמימה, יראה, ושכל טוב, ויסמכו את ידיהם עליו, כי יורה וידון, וכי כתר הרבנות הולמו באמת, ואז בא לפלונגיאן לשמש את הגאון הגדול ר' יחיאל העללער שהיה אז אב"ד שמה, ובביתו היה למו"צ שלא ע"מ לקבל תשלום ושכר, ובהיות שמו הטוב הולך ויתודע לחריף נפלא ויורד לעומקה של ההלכה הברורה נאספו אליו רבים לשמע תורה מפיו, וגם האברך העלוי צבי הירש שפירא (אשר יצא טבעו בעולם אח"כ בשם פרופיסור ד"ר הערמאנן שפירא) בא בין הנאספים; בשנת תרכ"ב נתקבל לרב ואב"ד בעיר זאמעלין, והערמאן שפירא שהיה נודע אז בשם „דער שאדאווער" שהתדבק אליו זה כבר נסע אחריו גם עתה ויבחר להשתעשע בחברת חכם זה, ויחד למדו השפה הצרפתית וחכמת ההנדסה, ויהי כאשר נשמע בעיר שאד הקרובה כי הרב החריף ר' באלי בנימין בא לשכון כבוד בואמעלין ויתלקטו אליו בחורי חמד, בעלי כשרונות, להקשיב לקח מאתו, ויאות הרב הגאון ר' באלי בנימין להורותם וללמדם תורה בחנם, אף כי כבד טרוד היה בטרדת הרבנות.

(עי' הצפירה הר"ם גליון 244 וגליון 246 ע"ד סדר למודו וחברתו עם הפרופיסור שפירא).

בשנת תרכ"ו נתקבל לרב בעיר פאסוואל, שמה נתודע אל אצילים ובארונים ואל רבים משרי האזרחים ובראשם אל הבארון ראָפ הגעזראל גוברנטור האדעססי, ובגלל חכמתו וכשרונותיו אהבוהו כלם ויכבדוהו מאד, ויצלח בידו לקנות לב רבים מן השרים להטיב עם אחיו בני עמו ודתו, ובהשתדלותו הנמרצה נשארו רבים מאחינו יושבי הכפרים על מקומות מושבותיהם באין מפריע, ועד כמה גדול ורב היה כבודו בעיני שרי הממשלה הרוממה תהיה זאת לעדה, כי בכל פעם אשר ריב ומשפט נפל בין שני יהודים בערי גלילותיו, ויגישו משפטם לפני בתי הדינין, מיד שלחים השופטים להתפשר אצל הרב החכם מפאסוואהל.

הרב הגאון הגדול ר' באלי בנימין, נוסף שהצטיין בתורה, ויהי נודע לרב וגאון מפורסם ומקרוב ומרחוק פנו אליו רבנים מפורסמים בשאלותיהם. הנה היה גם חכם לבב ומשכיל מצוין וטוב ומטיב לכל, שיחד מהונו וכספו לכל דבר טוב ומועיל לכלל ולפרט גם יחד, ויהי חובב ציון בכל נפשו ומאדו. אחד מן הראשונים אשר עוררו את הגאון הגדול ר' מרדכי עליאשבערג ז"ל האב"ד דבויסק להשתדל לטובת ציון וליסד אגודות חובבי ציון בערי ישראל, ובשנת הרמ"ב יסדו בריגא אגודת חו"צ, ויצטיין גם בכחו להתירא ובכל יוהכ"פ הלך הוא בלוית הר"ר לבקר את החולים לראות אם אין סכנה נשקפת להם בהתענם, ויזהירם לבל יחמירו על עצמם במקום סכנה, כי יקרה נפש חיה לשוכני בשמים. בשנת תרמ"ד נתקבל לאב"ד בסמפעראפאל אשר בקרים הגם בשבתו שמה פנו אליו בשו"ת מפלכי בסרביא, יעקאטערינעסלאוו, קרים וקאוקאז והוא השיב לשואליו הרבנים דבר ומשנתו ברורה וזכה, תרנ"א יצא בלוית מרעהו הגאון הגדול הצדיק המפורסם ואיש האשכלות חכימא דיהודאי מרן חח"ם הי"ו מקראסובאזאר (עי' תולדותיו בח"ב מספרנו) לאסור על יושבי קרים וקאווקאז את אתרוגי קורפו ארץ הדמים, וינהל עדתו בצדק ובמישור, בתורה ודעת כעשר שנים עד יום מותו הוא יום א' ט"ו טבת תרנ"ד.

הגאון הזה היה גם מליץ נפלא בשפ"ע וידע גם שפת אשכנז ויצטיין גם בידיעתו הגדולה בהויות העולם ובחכמתו היתרה בחכמת ישראל, ויהי רגיל תמיד בכל יום לשפוך שיחו לפני קונו בבכי ושפך דמעות חמות ובוערות במסתרים, כי אהב הצניעות והפרישות ויחמיר על עצמו יתר מדאי, אם כי מיקל היה לאחרים, ובכ"ז רבים היו שונאיו ומנדיו אשר הבאישו ריחו ויכוהו בשוט לשונם, לשון רמיה, (ועי' הצפירה הנ"ל).

כתב מאמרים שונים ב„הלבנון" „המגיד" „המליץ" ובס' „שיבת ציון" נמצא מכתבו היקר ע"ד חבת ציון ובכ"י ספר יקר בפלפולים בחריפות ובקיאות עם דרושים רבים לעתות שונות.

אחיו הוא הרב החכם היקר ר' יהודא אליעזר דעמאנט מורה של הנסיכה גארצאקאוו במסקווא, וחתנו לוקח בתו הוא הרב הגאון היקר השלם ר' בן־ציון הי"ו קרעצמער (ב"א הגאונים ר"ב הכהן ור"ש הכהן מווילנא) הממלא כעת מקומו במשרת הרבנות בסימפעראפאל.

הרב ר' יוסף בן-ציון דעמאנט

בסימפעראפאל

בהגאון ר' באלי בנימין דעמאנט הנ"ל, נולד בחדש ט"ח תרל"ד בעיר פאסוואל, בוצין בוצין מקטפיה ידיע ובעודנו בן השע שנים כבר רכש לו בקיאות בשתי הבבות הראשונות ויהי לנם בכשרינותיו המצוינים וביותר בכח זכרונו הנפלא, עד כי גם הגאונים ר' מרדכי עליאשבערג מבויסק ר' יוסף יפה מגארוד (עי' תולדותיו בח"א מספרי דורו"ם) ור' שרגא רעוויל מפרען נבאו עליו שיהיה לגאון בישראל, כי אם אך קרא ויעבור על דף גמרא שתים ושלש פעמים והגידו בע"פ מלה במלה ואות באות, וכאשר דקרו לו בסחם בדף זה והגיד מה שלהלן בעשרה דפים לאחר בזה המקום. תרמ"ו נסע לישיבת וולאזין להסתופף בצל תורת הגאון האמתי נצי"ב ז"ל ומשם החל להדפים מכתביו ב„המליץ" „הצפירה" וישקוד שמה בלמוד התלמוד גפ"ת וספרי חכמת ישראל כחמש שנים, וגם עזר מכספו לתלמידים עניים בשם. תרנ"ז נסמך לרב מאת הגאונים ר' זנוויל קלעצקיש ראב"ד בוואַרשא (עי' תולדותיו להלן בזה) ר' יהודה סג"ל ר' מרדכי דונקלאנג, ר' יששכר מענענבוים (מו"צ שם) ור' גרשון ראווינזאהן האב"ד דצענסטחאוו (עי' הולדותיו בח"ג) ר' אברהם אהרן יודעלאוויץ מקאפוליא ר' יהושע מאלאוויצקע ממעליטאפאל ר' הלל דוב הכהן טריוויש מווילקי (עי' הולדותיו בח"א) ר' דובער זאב וואלף ליפשיץ מסרעדניק ואחרון חביב הוא הרב הגאון מוהר"ר יצחק יעקב רייניעם שליט"א האב"ד דלידא, ובתעודותיהם מפליגים בשבחו כי ראוי הוא להיות לרב ומורה בכל תפוצות ישראל כי רב חילו לאורייתא וחכם הוא בהויות העולם, ואחרי מות אביו הגאב"ד דסימפעראפאל היה כמעט למורה יחידי בהוראות או"ה בעירו, וכל דבר דהי אליו הביאו עד אשר שנתקבל גיסו הגאב"ד לרב.

הרב הג' החכם והסופר הזה כתב מאמרים שונים ספרותיים ב„החבצלת" ב„כנסת הגדולה" להחכם ר"י סובאלסקי ב„היגדיל-תורה" שי"ל בברלין ע"י אקערמאן, בהמאסף „תלפיות" להחכם לעוויק ובס' השנה הנערך ע"י החכם סאקאלאוו. ובשנת תרנ"ד הו"ל ספרו „עמק הבכא" הספד על מות רבו המובהק הגאון נצי"ב ז"ל ובב"י מאמרים שונים חדושים ודרושים, ומאסף ספרותי בשם „אוצר נחמד" מוכן לדפוס והוצאתו נמסרה להמו"ס ר' בנימין צבי שיינפינקעל בוואַרשא.

אות ה

הר' מרדכי יעקב האבער

בווילנא

נולד י' שבט תר"י בווילנא, זמילדותו נתנו אביו ה"ר הלל ז"ל למלמדים שונים, כבן י"ז החל לשקוד בתנ"ך וספרי הדקדוק ויעש חיל רב. הרכ"ה נתמנה למגיה בבית הדפוס של הגבירים „האלמנה והאחים ראָם בווילנא" ויעמוד על משמרתו ואת יותר משלשים שנה, עד שנת תרס"א. חבר: א) „סדר הלמוד" ספר חנוכי להורות שפ"ע ודקדוקה (תרמ"ו) והוצאה שניה בתקונים והוספות הרבה (תרנ"ד). ב) „דער אידישער יחום", וכתב ב„המליץ" ובב"י מובנים לדפוס עוד ספרים שונים בשפ"ע ושוארגון.

הרב ר' שמחה הלוי איש הורוויץ

אב"ד דלעחאוויטש

מהייחם לגאונים מדור דור עד הגאון בעל השל"ה, נולד בסטאלין בשנת תק"ץ, וכבן ח"י נסמך לרב מאות גאוני הדור, כבן כ"ה נתקבל לרב בקראו, ומשם נתקבל לאב"ד בעיר לעחאוויטש (פ. מינסק), ושמה נהל עדתו בצדק ובמישור עד יום מותו.

הרב הגאון המפורסם הזה, היה גם חובב ציון אמתי והוכב אף מבבד כל אדם, ענו ושפל רוח, מהר לב ובעל מדות הרומיות, וגם נוצרים בידעם ישרתו ובבטחונם בצדקתו הרבה באו לדין לפניו, יהי זכרו ברוך!

נדפסו ממנו: „חדושים על משניות סדר זרעים" ובב"י השאיר שו"ת וחדושים על יתר חמשת סדרי המשנה, חתנו ליקח בתו הוא ידידי הרב הגאון היקר, החכם השלם ואיש תרומות מר ישראל דוד המו"צ וממלא מקומו בעת בלעחאוויץ.

הרב ר' יחיאל העליר

אב"ד דקיידאנאוו

בהגאון ר' אברהם מאיר העליר האב"ד דקיידאנאוו (עי' תולדותיו ח"א) נולד במוצאי יו"כ תרכ"ז, כבן י"ו למד בוולאזין, תרנ"ד לקח לאשה את בת הרב הגאון ר' צבי הירש לעמפערט האב"ד דסטאלעוויטש ובאותה שנה במות אביו הגאון, נתקבל לרב במקומו.

הרב הגאון הנעלה הזה בעל מדות הרומיות הוא וכאביו הגאון כן גם הוא אהוב לבריות ורצוי לעדתו, אף חובב ציון והיא משאת נפשו.

הר' חיים מאיר הערציג

במינסק

נולד בנעשוויז ויקנה לו שם בילדותו בעצם שקידתו בתלמוד, ואח"כ למד בוולאזין ושמו יצא להתהלה גם שם, אח"כ נשא לו אשה במינסק ויהי לאופה אם כי גם נסמך היה לרב כי לא הפץ להתפרנס מרבנות, ויעש הרבה לטובת „תומכי תורה" דשם, ויהי לבוחן „הפרושים" שבאו להתקבל בחברת „תומכי תורה" ולהעמידם על הנסיון אם עמרתם הולמתם. נפטר במינסק ער"ח סיון תרנ"ט, ויקבר בכבוד גדול, ובב"י נשאר ספרו „והרי חמה" בחקירה וחדושים.

אות ו

הרב ר' יעקב דוד ווילאווסקי

אב"ד דסלוצק

מיחידי גאוני הדור, נולד לאביו מוהרי"ז לערך בשנת ת"ד ויתפרסם בשם טוב מילדותו ויקראו לו „עלוי מופלא" כי נוסף על כשרונותיו המצוינים התמדתו עלתה למעלה ראש ויעש לילות כימים לשקוד בהזרה אהובת נפשו, ובהיותו עוד עול ימים הצטין בבקיאותו הגדולה בש"ס ובפוסקים. ובהיותו כבר ממולא בש"ס בבלי נתן את לבבו להש"ס הירושלמי ויהעסק הרבה במשנתו זו עד כי היה לבקי גם בו ושמו נתפרסם מאד ויקראו לו „תנא ירושלמי". בהיותו עוד אברך נתקבל לרב בעיר מצער איזבלין ומקרוב ומרחוק פנו אליו רבנים גדולים בשו"ת והוא השיב אליהם.

אח"כ שמש בכהנת הרבנות בבאברויסק. פאלאצק. ווילקאווישק. וכשנתים ימים היה מ"מ ומו"צ ראשי בווילנא. ובשנת הרנ"ד נתקבל לאב"ד בסלוצק.

הגאון האמתי הזה. הוא גם אחד הדרשנים המצויינים, אשר דבריהם החדים נוקבים ויורדים אל הלב והמה מפשטים עקמומיות שבבני האדם, צדיק הוא בדרכיו וצדקתו הרבה גרמה לו עמל רבים, עניו הוא ושפל רוח, אוהב אדם ומקרבם בשעת דחקם, ושוקד תמיד על התורה בקול ערב החודר כליות, בשנת תרס"א בא לאמיריקא לאסוף חותמים על הוצאתו את הירושלמי עם ביאורו הנעלה וגדולי אחינו שמה קבלוהו בכבוד גדול ויקר רב.

נדפס ממנו: „שו"ת רידב"ז", „מגדל דוד" „חנה דוד" ובאור גדול על הירושלמי בשם „תוספות רידב"ז, וכלם נתפשטו בישראל, ובכ"י ספרים רבים שו"ת וחקרי הלכות בש"ס ופוסקים ודרושים לכל חפציהם מוכנים לדפוס.

הרב ד' נחום וויסבלאט

בטאלין

נולד בעיר נאראדיטש (פ. וואהלין) לאביו הר' יעקב (מצאצאי הגאון המקובל ר' קאפיל בעל הסדר „קול יעקב" ובעל „שערי גן עדן" וממשפחת הגאון הקדוש ר' יעקב כהנא) ביום א' אלול תרכ"ד. בבן שש עשרה החל לכתוב חדושיו בספר וירבה לחבר ספרים במקצעות התורה שונים, בשנת תרמ"ב השיאו לו הוריו אשה מעיר מאלין (פ. קיוב) ובשבתו בעיר זו יסד לו בעמל רב ישיבה רמה, והוא משחד בעדה מכספו ורוחו.

הרב המפורסם לגאון הזה חבר ספרים הרבה בכל מקצעות התורה, ואלה הם! א) „מחצית השקל" על יו"ד, ב) „פורת יוסף" על פמ"ג ג) „פרדס הרמונים" על הרי"ג מצות, ד) „עלי הגפן" בעניני הדת והיהדות, ה) „מים עמוקים" בהלכות, ו) שערי בינה" בכללי הפוסקים, ז) „לוח כללי" ח) „מאמרים צחים" באורים על כל אגדות הש"ס, מלבד ספריו שבכ"י וביחוד „הלכה פסוקה" על הש"ס בבלי, ו„ספר החיים" על שו"ע או"ח.

אות ז

הרב ר' יואל זעליג זאלקינד

אבי"ד דרייגראד

נולד לאביו המופלג וי"א מו"ה ישראל בעיר ווילקאמיר (פ. קובנא) בשנת תקצ"ט, עד השנה המ"ו הסתופף בישיבות שבעירו ושקידתו עלתה למעלה ראש, אח"כ קבל תורה בקופישאק והגאון ר' אלכסנדר סענדר האב"ד (בעלי שלמי נדרים) קרבהו בימינו, אח"כ בא קובנאה ויסתופף בצל תורת אדמו"ר הגאון מרן ישראל ליפקין (מסלאנם). כבן ח"י נשא אשה מעיר מולדתו את בת הנגיד הנכבד ר' מנחם מענדל גפן ובשנה אחרי חתונתו למד בנארוד ואח"כ באיישישאק והגאון ר' משה אריה האב"ד דאיישישאק עטרהו בסמיכת חכמים ויורה ודין בביתו ויקבל שליש מ„דמי פסקיו", ובעבור דרך עיר זו הגאון ר"א שיק מלידא וימצא את האברך הרה"ג ר"ז לטוב ולברכה לקחהו אתו ללידא ובבאו הגיד שמה שעורים בגפ"ת למופלגי תורה ולבע"ב. ובהשתדלות הגאון הזה

נתקבל אח"כ לרב בעיר מצער אראן (פ. ווילנא) ומשמה לאָליטא (פ. הנ"ל), ובשנת תרכ"ח, אחרי שהעתיק מושבו מרייגראד לסטוביץ, הרב הגאון המפורסם ר' בנימין (בעל שארית בנימין) נתקבל לרב במקומו ושם הוא מנהל עדת ישורון עד עתה ואם כי מערים רבות נדולות הציעו לו משרת הרבנות, נשאר על מקומו ולא חפץ ללכת בנדולות מפני טעמים נודעים אתו.

הרב הגאון הגדול מוהרי"ז הוא מן הרבנים הגדולים שבזמננו ויעש לו שם טוב בספרו הנעלה „בית יואל" שחבר באור על הספר המפורסם „פחד יצחק" שנדפס ע"י החברה הנכבדה „מקיצי נרדמים" (לע"ע חלקים אחדים). ולו אוצר ספרים נדול הכולל ספרים יקרי המציאות, העולה לסך עשרת אלפים רו"כ, ובעברו בשנת תרמ"ה דרך עיר הבירה נתכבד לבוא בדברים עם הבארון האראץ גינזבורג ועם השר שמואל פאליקאוו, ויהורע אל החכמים הרכבי, באקשט (פרופיסור), הרב דראבקין, ומאת החברה משניות דבה"כנ קופיעצקי אשר בפט"ב נתכבד או להגיד הדרן על סיום ש"ם משנה במושב הגאונים ר' זלמן לאנדא ורי"ז אלשוואנגער ומו"ל „המליץ" הרה"ח ר' אלכסנדר הלוי צעדערבוים, באוהה שנה עבר דרך מינסק, ויבקשוהו שלשה מטיבי צעד ה"ה הרב הגאון החריף ר' מרדכי סאלאמאנוו הרב הגדול החכם והחוקר והנדיב המצוין ר' דובער במפי, והרב הגאון ר' אליעזר ראבינאוויץ (חתנו של הגאון המר"א „הגדול" ממינסק,) ויבקשוהו כי ישאר ימים אחדים במינסק לעשות שלום בין שני נדולי מינסק הלא המה הגאון „הגדול" המר"א ר' יוחם יהודה ליב פערילמאן והרב הגאון הצדיק המפורסם ר' אריה ליב השבל הראב"ד ויצלח בידו לאסוף נכבדי העיר ונבירה ולקרב הרחוקים ולהשליטם, גם בערים אחרות קרובות ורחוקות שנפלו בהן מחלוקת השתדל— אחרי התבקשו—לעשות שלום בין הכתות והמפלגות השונות ולהשקיט המריבות.

בב"י נמצא חבור נעלה על ש"ע או"ח ועיד חדושים ותשובות, ונזכר נ"כ בתשובת הגאון הגדול ר' חיים אריה ליבוש הורוויץ האב"ד דקראקא (בשם „חיי אריה") עיו"ש (סי' ל"ב). —חתנו ליקח בתו היה הרב הגאון ירא ויחרד ר' אברהם אייזיק הרב דבאקלאראווא (פ. סובאלק) שנפטר בשנה זו כבן ל"ז וישאיר אחריו חדושי תורה רבים בהלכה ואגדה.

הרב ר' בצלאל הכהן זייצ

אביד דסמילאוויץ

למר בילדותו בישיבות שונות ויהעסק גם בתורת החסידות ויבקר מדי שנה בשנה את הרב לחסידי קיידאנאוו האדמו"ר ר' אהרן ז"ל אשר על דגל חסידיו חנה, כבן כ"ב נשא לו אשה ממשפחה נכבדה מנאוואגרודאק וישב על שלחן חותנו האמיד ויעסק בתורה לשמה וירכוש לו בקיאות רבה ועמוקה בכל התלמוד וגדולי מפרשיו, כי נפלאים כשרונותיו וביותר זכרונו הגדול, לערך הרמ"ה, נפתר בעצת האדמו"ר מקיידאנאוו, לרב בסמילאוויץ, ושם ינהל עדת ישראל זה שבע עשרה שנה.

הגאון הזה הוא חריף עצום וצדיק, עניו וצנוע, שנא בצע, ואוהב אמת, בכ"י חדושי תורה רבים בפלפולים עמוקים.

ר׳ ט. מענדיל

וואלפאוויץ

נולד לאביו ההורני המופלג בתורה ויראה חס וישר מוהר״ר אברהם אבלי נ״י, (נכד הרב המאוה״ג החריף מוהר״ר שלמה זלמן שעפטילעוויטש ז״ל. שהי׳ אב״ד בעיר משעריקוב (פ. מאהילוב) יותר מארבעים שנה, כמשפחת הרב הגאון הגדול מוהר״ר שמואל אב״ד האחרין דווילנא זי״ע). בכפר פאפאָיאגרַ (פ. טשערניגוב) אור ליום ו׳ כ״ח אייר תרל״ב. האברך הזה הצטיין מנעוריו בכשרונותיו הטובים ובשקידתו הגדולה ונתחנך בגפ״ת ופוסקים (לפי דרך אנשי חב״ד) עד שנת הי״ז וקנה לו שם טוב. בשנת תרמ״ט בא ווילאזינה ולמד שם שנה אחת בשקידה גפלאה ורכש לו ידיעה מרובה בגפ״ת והי׳ אהוב בעיני הר״מ הגאונים הנצי״ב ז״ל, ויברל לחיים הרב הגאון הגדול מוהר״ח שלים״א אב״ד דברים ק, וכשובו לבית אביו נתנו הגאונים הנ״ל על ידו מכתבי ההלה והפליגו בשבחו, בשובו מווילאזין, ישב בבית אביו ולמד בשקידה נפלאה גפ״ת ופוסקים, גם השתלם בספרות העברית ובידיעת שפת רוסיא. בשנת תרנ״א—נ״ב בא בחליפות מכתבים עם ראש המבקרים הרה״ח ר׳ יעקב רייפמאן ז״ל, בעניני מדע ובקרת והרה״ח הנ״ל השיב לו מכתבים אחדים בהדרת הכבוד והפלג שם בשבחו.

בשנת הב״א ליסי חייו (תרנ״ב) בא בברית הנשואין עם בת אחד מתושבי עיר מסטיסלאוו (פ. מאהילוב) ושמה התודע להרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם מוהר״ר הלל מיליקאווסקי ז״ל שהי׳ אב״ד שמה. והגאון הזה אהבו אהבה עזה בלי מצרים והי׳ אהוב וחביב בעיניו מאד ועפ״י עצתו והשתדלותו בא ווילנאה בשנת תרנ״ד להשתלם עוד בלמוד הש״ס והפוסקים ולהתחנך להיות לרב בישראל, ולמד בביה״מ הישן ובביה״מ הגר״א ז״ל חמש שנים רצופות בשקידה גדולה ונפלאה, ורכש לו ידיעה מרובה במקצעות הש״ס והפוסקים. בשנת הרנ״ו—נ״ז נסמך בסמיכת חכמים, לדון ולהורות, מזקני הרבנים בווילנא ומהרב הגאון מוהר״ר הלל הנ״ל אב״ד דמסטיסלאוו. בידיעותיו במקצעות הש״ס והפוסקים ובמדותיו התרומיות ראוי האברך הזה לכהן פאר במשמרת רב באיזה מקהלה נכבדה אשר יבהר ד׳ לו, כי יודע הוא לכלכל רוח בני האדם מדור הישן והחדש ואהוב הוא לכל יודעיו ומכיריו. בשנת תרס״ב הוציל את מחברתו „זכרון־הלל״ תולדות הרב הגאון מוהר״ר הלל הנ״ל. מקום מגורו כעת בווילנא.

אות ח.

הרבר׳ אהרן יואל הכהן חזן

רב בטולח

נולד בווילנא לאביו הרב המ״מ דבהמ״ד בע״ג ר׳ יצחק חזן בשנת תרי״ב, למד בישיבת ר׳ מיילא, בוואלאזין ואיישישאק, ויהי לרב בהרדעין ה׳ שנים ואח״כ בעיר חדשה נ״כ ה׳ שנים, ועתה רב בטולא זה כעשר שנים, ובכ״י הרב הגאון הזה: א) „בני אהרן״ שו״ת ב) „זרע אהרן״ (דרושים) ג) „חכמה ודעת״ (לקוטים).

הרב ר׳ליב חסיד

מקצלם

נולד בשנת תקס״ד באחת ערי

השדה בליטא, ויצטין מאביב ימיו ברוב שקידתו בתלמוד ובספרי המוסר ותורת חכמת הנפש, וישב כל ימיו בעיר קעלם אשר בפלך קאוונא ויקדיש רבי עתותיו להורה, לעבודה, לגמילית חסדים, ויהי צדיק בכל דרכיו, עניו ושפל רוח מאד, וחסיד מתנהג בחסידות (ואשר ע"כ זכה להתפרסם בשם „ר' ליב חסיד"), לכל איש צר ומצוק היה כאב רחום וינחם בצרה את כל נדכה וקשי יום, ויושט לו עזרה ברוח ובחמר גם יחד בדברי נחומים ומשאות כסף כהשכילו אל דל לתמכו בדרך כבוד. נפטר בשנת השבעים לחייו ביום כ"א תמוז תרנ"ד, כבוד גדול נעשה לו במיתו רבנים ומספידים רבים נקבצו באו ללוותו אל בית עולמו, מערים קרובות ירחיקות, וגם נכבדי הנוצרים בעירו אשר שמעו את שמע החסיד הזה ויהי בעיניהם לקדוש ומהור חלקו לו כבודו האחרון, ורופאו התמידי— נוצרי—לזכר נשמתו הקדושה, שעמד בביה"ק עד תם כל ההספדים על איש נערץ ונקדש זה נדר נדר לרפא חנם אביוני אדם, כלי הבדל דת, בכל שנת האבל.

כפורים רבים ואגדות למיניהן נפוצו בין העם שבעירו וסביבותיה אדות דרכיו והתהלוכותיו בקדש של הרב הגדול החסיד המופלא הזה, שבמעט לא השאיר אחריו במותו כמותו, כי אין חקר לצדקתו הרבה, ואין עיוך לרחמיו ורוב חסדיו עם הבריות. לזכר עולם יהיה צדיק.

אות ט

הר' מנחם צבי טאקסין

בקאמענץ דליטא

נולד לאביו הר' אריה בשנת תר"מ, ואביו חנכו מראשית ע"פ התלמוד והפלפול, כבן י"ז החל להגות בספרי מוסר, כמו חוה"ל מסלת ישרים, בח"ע ועוד ובספרי חקירה ומדע, וילמוד גם שיעור ביו"ד ביחד עם הרב הג' ר' אברהם ליפא עפשטיין מריזאנאי, ובשנת הי"ח בא בברית הנשואין מפרווזינא, והגאב"ד דשם אז רא"ח מייזיל הבירוהו לטוב ויקרבהו באהבה, אח"כ היה לחנוני וכאשר מסחרו לא הצליח בא בריסקה ויהי למורה הלמוד וגפ"ת בבתי הגבירים ר' ישראל אשר שערעשעווסקי ור' מרדכי בורשטין.

נדפס ממנו: א) „ארח חיים" (תרמ"ח) ב) „ארח ישרים" (תרנ"ג) ג) „עטרת צבי" (תרנ"ח) [וי"ל בשנת תרס"א בהוצאה ב'] ד) „צבי הפארת" (תרס"א), ובכ"י ספר „עטרת חכמים" רב הכמות והאיכות, „נחלת צבי" ועוד.

הרב ר' משה חיים מריוואקם

במעזריטש

נולד בעיר זו בר"ח מרחשון התרכ"ח. כבן שלש הובא החדרה וכבן חמש החל ללמוד גמרא, ואביו המופלג מוה' גבריאל לא מנע ממנו גם המלמדים היותר מובחרים שבעירו, כבן י"ג אחרי שכבר רכש לו הנער ידיעה רחבה בגפ"ת יצק מים ע"י הגאון הגדול ר' רפאל ישראל איסר שפירא האב"ד דעירו. כבן שש עשרה בא בברית התנאים וברח"ח אלול תרמ"ה בא בברית הנשואין.

הרב הגדול הזה חבר ספרים הרבה והמה ערוכים לדפוס ושמורים בכתב—ידו, וכוללים חדושים הערות

זביאורים בהלכה ואגדה, במקראות ומדרשים, ואך מעטים מהם נדפסו והם: א) „ראשית בכורי מש"ח" ב) „נאר דמעות" (וואַרשא תרמ"ח) ג) „בינה לעתים החדש" (שם תר"ן) ד) „בכורי מש"ח" ה) „רועי ישרון" (שם תרנ"ד) ו) „בית מש"ח" ח"א (שם תרנ"ז) ז) „בית מש"ח" ח"ב (שם תרנ"ח) ח) „נחלת משה" (שם תר"ס) וכתב מאמרי תורה בהמאספים „תורה מציון" „המאסף" „אור תורה" ועוד

אות ו

הפרופיסור ר' שלמה יאדאַסאן

בלייפציג

מנדולי חבמי הזמרה בדורנו, מורה תורת הקומפוזיציא בבית הקונסרבטוריום אשר למלכות בלייפציג, נולד בברסלוי ביום 31 אוגוסט שנת 1831 למשפחה נכבדה, ואביו הר' יהוידע הבהן היה מקרובי הגאון ר"ע אייגר, בדרך שלומי אמוני ישראל נתחנך מילדותו, ומדרך זו לא סר כל ימי חייו אף אחרי בקרו בתי ספר שונים, כבן עשר התעוררה בקרב לב הנער שלמה תשוקה עזה להיות תופש כנור, כי קנא קנא באחותו בערטהא המזמרת ומנגנת בגימארא, ואח"כ בא לבקר את בי"ם הגמנזיום, בשנת 1848 נכנס אל הקונסרבטוריא בלייפציג, ובשנה ההיא כבר השמיע מנגינתו באחד הקונצרטים, ויקשב לקח בתורת הזמרה מגאון פורמי הפסנתר פרוין ליסט בווייטמאר ויסע דרך ערים שונות באשכנז ויערוך קונצירטום ויפליא את הלבבות, בשנת 1866 יסד בלייפציג חברת מנגנים בשם „פסאלטעריא", 1867 נתמנה למנצח בנגינות החברה „Euterp". בשנת 1868 נשא אשה את בת הרופא ד"ר פרידלאנדער בלייפציג ובשנת 1871 נתנה עליו משרת מורה תורת הקומפוזיציא בבית הקונסרבטוריא אשר למלכות בלייפציג הגרמנית, ובשנת 1887 ביום 21 דעצעמבער נתכבד מאת מחלקת הפילוסופיא אשר להאקאדעמיא הלייפציגית בתאר הכבוד „D-r honoris cause" ובשנת 1893, נתכבד מאת מלך זכסן בתאר: Königlicher Professor der musik", חכם הזמרה הזה בהיותו אחד משליחי אמוני ישראל והולך בדרך אבותיו האדוקים נוצרי התורה ותושיה השתדל בכל עז להראות לכל העמים את תפארת הפואזיה העברית ואת רב ערך השירה היהודית, כי נעלים ונפלאים רגשות „המשורר העני" יעקב הדל, אשר חותם הכנית רוח מהורה ונפש רוממה נאצלת השואפת למרומים, עליהם, ובעוד רבים זורעים שדה שירתם כלאים וישימו פרי זר בכליהם, הנה מצוין החכם המנגן הזה באהבתו לעמו, ולספרתו הקדושה העתיקה, ויקח לו לנושאי שירותיו ומנגינותיו ספר תהלות דוד רועה אבן ישראל, וסדר התפלה אשר לעם עני ומבוסה ושירי משוררו כרבנו יהודה הלוי ועוד הם היו למקור זמרותיו ומנגינותיו המפליאות לבב גדולים, שרים ורוזנים נכבדי ארצות. חבר ספרים רבים בחכמת המוזיקא ומהם: א) „לעהרבוך דער האַרמאניע". ב) לעהרבוך דאם איינפֿאַכען און דאַפּפּעלטען קאַנטראַפּונקטם" ג) לעהרבוך דער איינסטרומענטאציאן". ד) „אללגעמיינע מוזיק לעהרע" ה) עלעמענטאר האַרמאָניע לעהרע".

ועוד, וכלם נתקבלו בחן וכבוד אצל לומדי תורת השירה והזמרה.

הרב ר' יעקב יצחק

רב בנויארק

מגאוני ישראל המפורסמים בחכמתם, בתורתם ובשכל לבבם הרחב, בהיותו עוד עול ימים הושמה עליו משרת הרבנות בווילאן (הסמובה לקאוונא) אח"כ נקרא לרב ביורבארג ומשם לזאגר, ונתפרסם בעולם בשם „ר' יעקב זאגרער", תרמ"ה נתקבל למ"מ ומו"צ ראשי בווילנא, ואחרי שבתו שמה כשלש שנים נבחר בשנת תרמ"ח להיות לרב הכולל בנויארק אשר באמיריקא.

חבר ס' „לבית יעקב" דרושים יקרים ונעלים מאד על כל התורה, בדרך צחה ומתקבלת, ונדפס ממנו אך החלק הראשון (ווילנא תרמ"ח) ובכ"י הגאון הגדול הזה ח"ת ושו"ת רבים, וזה איזה שנים אשר חולה הוא גאון ישראל זה ומוטל על ערשו, יסעדהו ה' ויחלימהו ויסיר ממנו כל מחלה.

הרב ר' זאב וואלף יעב"ץ

בווילנא

מחכמי ישראל ותדולי סופריו בזמננו, נולד בשנת תר"ט בעיר קאלנא, אביו הרב הגביר רב היחש והמעלה חנכו מילדותו בתורת ישראל וחכמתו, וישקוד בשקידה רבה ונמרצה בתלמוד וגפ"ת ועם זה בספרי מדע, וילמוד גם לשון וספר, וירכוש לו בקיאות בתלמוד ובספרי הרמב"ם הראב"ע, הר"י אלבו, הר"י ערמאה, הר"מ בן ישראל, הרמבם"ן, הרנה"ו ועוד, כבן כ' נשא אשה את בת הרב הגביר הנדיב המפורסם ר' נח פינס מרוזאנאי וישם אל המסחור פניו וישתקע בווארשא, וגם בסחרו ואתננו לא הדל מהגות בתורה וחכמה, ויקדיש את רבי עתותיו לעריכת ספריו המועילים לחקר תורת ישראל וחכמתו, וביחוד להקר תולדות גדולי ישרון וקורותיהם משנות דור ודור, אח"כ, כאשר מסחרו התמוטט בא ארצה ישראל וישב בה בעשר שנים משנת תרמ"ז עד שנת תרנ"ז, ושמה הו"ל את ספריו „הארץ" וירבה לבתוב מאמרי חכמה ומדע בבה"ע ומאספים, תרנ"ז שב לרוסי"א וישתקע בווילנא, ומתפרנס בכבוד מספריו אשר יוציא לאור.

הרב הגדול החכם המופלא הזה חבר בעשרים ספרים גדולים וקטנים יבתוב במב"ע „המליץ" „הצפירה" „המגיד" „האסיף" „ספר השנה" „ירושלים" ועוד.

הרב ר' שלום אלחנן יפה

אב"ד דסאנט-לואיז

מגדולי ישראל אשר באמעריקא. וגאון מפורסם לחריף ועוקר הרים, נשא ונתן בשו"ת עם גאוני הדור, ותשובותיו לרבות, היה מלפנים רב בערים זימל אופינא אשר ברוסיא, ואח"כ נתקבל לאב"ד בסאנט-לואיז באמעריקא.

חבר: א) „פרי אשל" ב) „תפלה שלמה" ג) שיחה שלמה" ד) שו"ת „שואל כענין" (ירושלים תרנ"ה) עם הערות הרב המאוה"ג החכם ר' אליעזר זלמן גרייעווסקי.

אות כ

הרב ר׳ אלכסנדר סענדר כהנא־שפירא

אב״ד דמאלטש

מגאוני הדור יחיד סגלה צדיק בכל דרכיו, ענוהן וטהר לב, נבחר לרב במאלטש זה יותר מעשרים שנה, ובשנת תרנ״ז, בהסכמת גאוני רוסיא, אחרי אשר נסגרה ישיבת וולאזין המפוארה, והצמאים לדבר ה׳ לא מצאו מקלט לתורה, אשר לראשו יהיה גאון אדיר בתורה, נוסדה ישיבה גדולה במאלטש, והגאון האמתי הזה יגיד שעורו בישיבתו הרמה, ותלמידים מובהקים מקרוב ומרחוק ינהרו אליה. הוא מחותנו של „הגדול" ממינסק, ובנו הוא ידידי הרב הגאון החכם השלם ר׳ דובער כהנא האב״ד דסמאָלעוויץ, חתן „הגדול".

הרב ר׳ אברהם צבי כהן

אב״ד דדוינ

נולד בווילנא בשנת תקצ״ז, ונתחנך ע״י אביו הרב הגדול ר׳ שמואל איסר כהן הר״מ בישיבת ר׳ „מיילעס" שם, ויתמיד בלמודי התלמוד ומפרשיו וגדולי ווילנא סמכו עליו ידיהם בעודנו כבן עשרים שנה, תרכ״ב נתמנה לרב בעיר דויג (פ. ווילנא) ושם נהל עדתו קרוב לארבעים שנה, ונפטר ביום ו׳ שבט תרס״א, וישאר אחריו ספרים שונים בענינים שונים בגפ״ת מלבד חדושיו והערותיו שכתבם עלי גליונות ספרים הרבים. (הוא אבי ידידי החכם התורני והמבקר הנודע ר׳ בן־ציון כ״ץ הי״ו).

ה״ר נחום כהן ביעקאטערינאסלאוו

נולד בשנת תרכ״ג ויבקר בילדותו בתי ספר שונים, תרנ״ב הדפים בהעתון הירחי „וויעסטניק יעוור אָפּי" ספורו הנעלה בשם: Въ глухомъ Мѣстечкѣ ויעש לו שם גדול בין הסופרים, ומאז כתב הרבה מטאמריו במכ״ע רוסים שונים וביחוד במכ״ע „קרים. וויעסט". „קרים" ומאמרים וספורים רבים בכנויו Наумовъ ונפטר ביעקאטערינאסלאוו בשנת השלשים לחייו, ביום י״ג תמוז, תרנ״ג.

הר״ר ר׳ צדוק כהן

בלובלין

מגדולי ישראל, נערץ ונקדש בעיני אלפי ישראל, נולד בעיר קרייצבורג (פ. קורלאנד) לאביו הרב הגאון ר׳ יעקב כהן האב״ד בעיר זו, בשנת תקפ״ג, ויתחנך אצל דודו הרב בעיר קריניק (פ. גראָדנא) בעל „כפות זהב" ויקרא בשם ה„עלוי מקריניק". תר״ג בא לגור בלובלין וירבה לשקוד בספרות הרבנות ויצא שמו בין הגדולים ורבני ישראל המצוינים ברב חילם לאורייתא. מערים גדולות הפצירו בו לקבל עליו משרת הרבנות. אבל נפשו לא אותה ללכת בגדולות, ולא נשא את לבבו לכבוד וחיי בשרים, ויבחר בחיי לחץ ודחק ויסתפק במועט מאד. ואחרי מות הרב הצדיק ר׳ ליבלי איגר ה„רבי מלובלין" החלו אלפי חסידים לשחר את פניו ולבקש מפיהו תורה ודעת, ויהי למו ל„רבי" ולא קבל מהם שום שכר ותשלום בסף.

הגאון הצדיק וקדוש ישראל זה נוע ויאסף אל עמיו בעיר לובלין ביום ט' אלול תרס"א, ויקבר בכבוד גדול.

השאיר אחריו ספרים רבים בפלפולים ותשובות, מלבד ספריו: „שם הגאונים" „ישראל קדושים" „באור על הזהר" „על מד"ר ויקרא" „חכמת התכונה" „חכמת" „התכונה", חכמת „האלגברא" „חכמת ההנדסה", יהי זכרו קדוש וברוך.

אות ל

הרב ר' דובער זאב וואלף ליבשיץ

אב"ד בסרעדניק

מגדולי ישראל בדורנו, גאון בתורה ושלמות נולד ז' אדר תקפ"ז לאביו הרב הגאון, ר' חיים האב"ד בסרעדניק (מ"ג שנה), ונתחנך ע"י אביו הגאון, כבן ט' כבר רכש לו בקיאות בגפ"ת והגאון ר' משה יצחק רעווען האב"ד בקראטינגא אז (ואח"כ בפאניוועז) בחרהו לחתן בעד בתו, וילמוד אתו בצוותא חדא, ויקשב לקח ג"כ מאת הגאון ר' זאב וואלף ליפקין (אבי הגר"י סאלאנטער) האב"ד דסלאנט, ושעות אחדות עם זה שמע תוהת המוסר והמדות מאת הגאון ר' ישראל בנו, וירבה שלמות בתורה וחכמה, כבן ט"ז נשא את בת— הגאון רמ"י הנ"ל, וכבן כ' נתקבל לרב בשאבילן, ויהי שמה כעשר שנים וינהג ישיבה גדולה ויעמד תלמידים הרבת (ומהם הוא הגאון הגדול ר' בן-ציון שטערינפעלד האב"ד כעת בביעלסק), אח"כ נתקבל לרב בווינדוא (פ. קורלאנד) ושמה כהן פאר כשש שנים ומשם נתקבל בסרעדניק וינהל עדת ישראל שמה עד יום מותו י"ג כסלו תרס"א.

הרב הגאון הנ' הוה היה מן הרבנים המפורסמים בגדל תורתם בחכמתם וצדקתם, ואף כי ידוע חלי היה כל ימים בכ"ז לא פסק פומיה מנירסא ויעש לילות כימים להגות בתורה, ויהי חכם בהויות העולם ומופלא בדרוש ופיו מפיק מרגליות, חבר ספרים רבים בהלכה ואגדה ורובם נשארו בכתובים, ואלה הם שנדפסו: א) „מעין חיים" (ב"ח) שו"ת וחקרי הלכות (ווילנא תר"ל תרל"ד תר"ן בהוספות). ב) „שירי חיים" על פר"ש (שם תר"ל). ג) „באר חיים" פי' ע"ס התפלה (שם תרל"ט) ד) „רוח חיים" על קהלת (שם תרמ"ד), (חתנו לוקח בתו הוא ידידי הרב הגאון החכם השלם והסופר היקר ר' ישראל קאפלאן האב"ד כעת בסרעדניק, עי' תולדותיו ח"ג מספרנו.

הרב ר' הלל ליבשיץ אב"ד דלובלין

מיחידי הגאונים שבדור, ומגדולי הרבנים שבזמן האחרון.

נולד לאביו הגאון ר' דובער זאב וואלף הנ"ל בשאבילן בשנת תר"ד, נתחנך ע"י אביו ויצטין בכשרונותיו המופלאים מילדותו וינבאו לו עתידות טובות, ובטרם מלאו לו ח"י שנה כבר נודע ל„עלוי" ויתפרסם בשם טוב, כבן ח"י נשא אשה מראסיין בתו של המיוחס הגדול הנודע בשם ר' יעקב ר' נאטילם, וילמד שמה בצוותא חדא עם הרב ר' זלמן לאנדא (בעל ספר „אור לישרים"), כבן כ"ג נתקבל לרב בפאפילאן ומשם בא לפלוניאן ויכהן שמה כשלש שנים. תר"מ נתקבל לאב"ד בסובאלק וישב בה על כס הרבנות כשבע עשרה שנה. בשנת תרנ"ז הורם על לשבת על כסא כבוד

הרבנות בעיר לובלין העתיקה המפורסמת בגאוניה מדור דור.

הגאון הגדול הזה חבר ספר שו"ת „בית הלל" על שו"ע חו"מ (ווארשא תרמ"ם) ובכ"י עוד ח"ת רבים בשו"ת ודרושים, ובניו הם הרב הגאון הבקי הנפלא ר' יעקב ליבשיץ אב"ד דטאלשין (פ. קורלאנד) והרב המאוה"ג החריף הנעלה ר' אליעזר הי"ו.

הרב ר' יחזקאל ליבשיץ

אביד דפלאנצק

אחד מגאוני הדור יחידי הסגולה, גאון אמתי והכם גדול במושכלות, לשלמותו אין ערוך, נולד לאביו הגאון הגדול ר' הלל ליבשיץ הנ"ל בראסיין בשנת תרכ"ד, נתגדל על ברכי אביו וממנו הקשיב לקח בדרך הפלפול הישר והעמקות הנבונה לרדת לסוף דעת דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ויהי נידע מילדותו ל„עלוי" מופלא ומצוין במינו, כי עם שקידתו הרבה בגפ"ת מצא לו שעות כשר אשר הקדישן לחכמה כללית וחכמת ישראל בפרט. כבן י"ט נשא אשה את בת המו"ם המפורסם הגביר ה"ד יצחק אייזיק פעשעס מווארשא, ויוסף לשקוד בתורה ולהוסיף חיל, הרמ"ג נתקבל לרב ביורבארג ומשם לבויסק, וזה ערך חמש שנים אשר נבחר לרב ואב"ד בפלאָנצק.

בשנת הרס"ב במות בווארשא ראש המוצ"ים הגאון ר' שמואל ווינוויל קלעפּפּיש, שמו גדולי העדה ונכבדיה את עיניהם בגאון ישראל זה למנותו לרב ואב"ד בווארשא הגדולה לאלקים בהיותו ראוי לאצטלא זו, באשר עם גדל תורתו שהוא טן יחידי גאוני הדור בתלמוד, בפלפול ובקרא ישרה, עוד חכם הוא ורב מדעים ושלמות ויעמוד על המבחן במיטאוי להשתמש גם בכתרה של הרבנות הממשלית, ודרשן נעלה ונפלא אשר כחו בפיו המפיק מרגליות לקרב את הלבבות לטוב ולמועיל. אולם מסבת איזה חסידים אדוקים ומתחסדים והמה מתקיפי דווארשא ומעשיריה אשר קשה עליהם לקבל מרות רב וגאון כזה אשר האמת נר לרגלו ולא ישא פנים לכל ובעני כעשיר לו—לא יצא הדבר לפעלה כי המה הניאו בזה, והגאון הוא גם הוא בראותו, כי החסידים והבריונים אחרת יביטו וכי חפצים המה שהרב יהיה אצלם כחמר ביד היוצר וכאסקיפה הנדרסת, השיב פני גדולי העדה ריקם, כי אוהב שלום ורודפו הוא, אהוב לשמים ולבריות, יודע היטב שפת המדינה ועוד שפות אחדות, מלבד תורת החשבון, השעור והמדידה ועוד.

חבר ספרים רבים נפלאים בסגנונם, בהלכה, אגדה, דרוש, פלפול, תשובות, ונדפסו אך שני הלקיו. מספרו „המדרש והמעשה" על בראשית ושמות, ספר יקר ונכבד מאד המצטין בדרשותיו הנפלאות הערוכות בטוב טעם ודעת לרוח העת ובשפה נמלצה ונעימה, כן בדברי ההלכה שנאמרים ע"ד הפלפול הישר והאמתי ונדפסו בפעטריקוב (תרס"א), ומי יתן והוציא הגאון החכם הזה—לאור גם את יתר חלקיו לאור, להיעלת דורשי דבר ד' זה הלכה ואגדה גם יחד.

הרב ר' יהואל אידל ליבשיץ

בנו של הגאון ר' דובער זאב ליבשיץ, נולד בשוועסקנא, (מקום שבה שמש בבהנת רב א"ז הגאון ר' משה יצחק) ערב סבות תרכ"ג, קבל רבי הזרתו מאביו הגאון האב"ד בסרעדניק, תרכ"ט נסמך לרב. מאת הגאונים ר'

יצחק אלחנן וו' שלמה הכהן, ובהסבמותיהם וסמיכותיהם כותבים: „כי מלבד גדלו ובקיאותו בש"ס ופוסקים עוד יש לו יד ושם לדרוש ברבים דברי אגדה ומוסר להשיב לב בנים לאביהם שבשמים", והוא אמנם דרשן נעלה, ומדי שבת בשבתו ידרוש בווילנא, עיר מושבו, לפני קהל ועדה, ודבריו יפעלו באמונה, יהי ד' עם הרב המאוה"ג הזה להנחילו כמא רבנות נכבד לפי ערכו, ואשרי העיר תבחר בו.

הר' יעקב הלוי ליפשיץ

בקאוונא

יליד העיר ווילקאמיר (מחוז קאוונא) ביום ה' טבת תקצ"ח, אביו הרב הצדיק ר' אליעזר ליפמאן מ"מ דווילקאמיר מת עליו בילדותו, בהיותו כבן י"ג הסתופף בישיבת העיר קידאן (פ. קאוונא) וישמש את הגאונים ר' אברהם שמעון טרויב וחותנו הגאון ר' זאב ואת הגאון ר' הלל בישקא והמה אצלו מרוחם עליו, בשנת תר"ל תקע משכנו בקאוונא ובשנת תרל"ד ספחהו אליו הגאון רי"א לעמוד על ידו ולהיות לו לסופר ומזכיר ויעמוד לשרת לפניו עד יום מותו.

נדפס ממנו: א) „דברי שלום ואמת" אדות התיסדות סעמינאריום לרבנים בהתנגדות (תרמ"ד) ב) „דור וסופריו" (נדפס בהברם תרמ"ז) ג) „תולדות יצחק" תולדות ימי הגאון רי"א האב"ד דקאוונא (ווארשא תרנ"ז) ד) „גאון יצחק" הוא העתקת הספר תולדות יצחק בושארנון (שם תרנ"ח), וכתב מאמרים שונים ב„הלבנון" בשנת ו' ז' ח' י' י"א י"ב ובהמגיד שנה י"ג ו„בהצפירה" ובלוית מרעהו הרב החכם היקר והסופר הנעלה ר' משה זלמן אהרנואן העתיק את הספר „אגרות צפון" להגאון הצדיק ר' רפאל שמשון הירש האב"ד דפראנקפורט ובכ"י מאמרים וכתבים מוכנים לדפוס.

הוא אחיהם של הרבנים הגאונים ר' יהודא הלוי ליפשיץ אב"ד דמערעץ (עי' תולדותיו בח"ב מספרט) לר' מנחם מענדיל הרב דשירווינט (פ. ווילנא) והחכם והסופר נעלה ר' צבי הירש הלוי ליפשיץ, ובנו הוא הרב הגדול החריף חכם ושלם מוה' אברהם הלוי ליפשיץ הי"ו.

הרב ר' פנחס הכהן לינטאפ

אב"ד דבירו

יליד העיר דווינסק, היה רב ומו"צ בוואבאלניק ומשם נקרא לכהן פאר בכהונת רב לחסידים בעיר בירז (פ. קאוונא). הרב הגאון הזה הנהו גם חכם וסופר, וחבר ספרים הרבה בכ"י „פתח שערים" „שערי הלכות" „שערי אמונה" ועוד, והמה לברר את חכמת הנסתר בדרך פשוטה ומקבלת, ונדפס ממנו ספר בדרך זה בשם „ילקוט אבני אמונת ישראל" וכתב בכנה"ג להחכם סובאלסקי ובס' „שיבת ציון" נדפס מכתבו היקר בדבר ישא"י.

הר' נרשין חיים לעוונער

בטאקמאק הגדולה

נולד לאביו ר' משה בעשרה במבת תרכ"ד, כבן חמש למד ע"י המלמד המופלא בזמנו ר' ישראל פידלמאן, ובשנתים וחצי גמר את כל חומשי התורה עם רש"י בהבנה יתרה וששת סדרי המשנה שבמעט היה בקי בהם בעל פה, אח"כ למד ש"ס ופוסקים אצל הרה"ג ר' דובער דיקקער ויחל עם זה לשקוד גם על לשון עבר ודקדוקה ויעש בה חיל, עתה סוחר בטאקמאק רבתי.

כתב מאמרים רבים ב„המליץ" „הצפירה" „המגיד" תחת הכנוי, ג' ח' ל'. ונדפס ממנו: א) „הצואה של ר' משה בן אריה" (תרמ"ג) ב) „סלון ממאיר" ג) „רעים וטובים" ובב"י הרבה ספורים מובנים לדפוס, וכחמשים מהם בשפת ארנון.

הרב ר' דוב אריי לעווענטאהל
אב"ד בפיהלאדעלפיא

נולד לאביו הרה"ג ר' אברהם הכהן האב"ד בציקישאק בשנת תרכ"ה, כבן כ' נשא אשה את בת הרה"ג ר' אליעזר קליינבערג (גיסו של הגאון ר' שואל פאדווא האב"ד דווילקאמיר), ובמות חותנו, שבסוף ימיו היה לרב בפיהלאדעלפיא, נתקבל הוא לרב תחתיו.

הרב הגאון הגדול הזה, הנהו חכם ושלם ואוצר כל מדה טובה, והוא מסור בכל לבבו ונפשו לטובת הרעיון הציוני ופעמים רבות ימיף לציון ולקדשי ישראל, ודבריו המסלאים יפעלו פעלתם הרצויה ויקלעו במטרתם, כי חננו ד' בלשון צחה מדברת גדולות ומדברו נאוה.

אות מ.

הרב ר' חיים אביעזר זעליג מארגענשטערין
מוי"צ במינסק

נולד לערך הקפ"ה ונתחנך אצל דודו הגאון החסיד ר' מאגדל ממינסק (עי' ספרי רבני מינסק) בעודנו ילד שנם אז נראו בו אותות לטובה כי יהיה לאחד המאורות הגדולים בישראל, כבן כ"ה נסמך לרב מאת גדולי זמנו, ואח"כ נתקבל למו"צ במינסק ברחוב ראמאַנאווא, ויחד עם משרתו החל להגיד שיעור ויהי גם לר"מ עד שנת תרנ"ח; בשנה זו חלה מחלת הסרטן והארך יותר משנה, ואחרי סבלו רבות השיב רוחו אל על ביום ז' אלול תרנ"ט.

חבר „בציר אביעזר" ו„לויה חן" (ווילנא תרמ"ה) חדושים על התורה והמדרשים עם פלפולים, הרב הגאון המפורסם הזה הצטין במדותיו הנעלות ויקרב אביונים בימינו ויתמכם בכל אפשריותו, במשען מאדו וגופו, ובב"י נשארו ח"ת רבים.

ה"ר אלכסנדר סנדר מ"ץ
בווילנא

נולד בווילנא לאביו המדפיס הנודע ה"ר יהודה ליב מ"ץ י' מנחם-אב תרל"ח, כבן ט"ו בא לבקר את האינסטיטוט למורי ישראל בעירו, ובשנה אח"כ שלח את העתקתו ל„וויכנא דוואַשע פּאָרט אין אמעריקא" שבאה בפוליטונים אחדים, ומאז כתב עוד מאמרים שונים ב„המליץ" „הצפירה" ויהי גם לקוררספּאנדענט מעירו באיזה עתונים מדינים.

נדפס ממנו: „האדם" (חלק א) פרק בחכמת הנתוח.

אות נ.

הר' יצחק ניסענבוים
בווארשא

נולד בעיר מצער בסביבות מינסק בשנת תרכ"ה, התחופף בישיבות שונות וירבוש לו ידיעה רחבה בתלמוד וגפ"ת מילדותו, בעזרת כשרונותיו וביותר

בהתמדתו . אח"כ נשא לו אשה ממינסק ונתעתד לרבנות וישקוד בפוסקים ראשונים ואחרונים ויקבל סמיכות גאוני הדור . לערך תרנ"ד השתקע בביאליסטאָק ויהי למזכיר ראשי למרן הגאון האמתי החכם וצדיק אמתי ר' שמואל מאהליבר האב"ד בעבודתו הרבה בעניני הישוב . ואחרי מות הגאון ז"ל השתקע בווארשא .

הרב הגדול החכם והסופר הזה הוא אחד מעמודי הישוב הפלשתני ומגדולי המתעסקים בו ולתועלתו , כתב מאמרים שונים ספרותיים ובקרותים ב„המליץ" „הצפירה" „השבוע" „כנסת הגדולה" „תלפיות" (ונודע הוא בכנוי „יהודי") ויעש נפשות רבות לציון בעברו למסעיו דרך ערים רבות וגדולות בהטפותיו ומשאותיו אשר נשא בתוך מקהלות .

הר' שלמה ברוך ניסענבוים

בלובלין

מילידי העיר וגריה , חבר והו"ל ספר נכבד „לקורות היהודים בלובלין" , בעזרת והערות ומלואים של הגאון הגדול המפורסם החכם והחוקר מרן יוסף לעווינשטיין האב"ד דסעראצק והרב הגדול המופלא בחכמים מוהר"ר שלמה בובר הי"ו מלבוב , והחכמים הגדולים המפורסמים הפרופיסור אברהם אליהו הרכבי ופרופיסור דוד קויפמאן , (לובלין תר"ם) .

אות ם

הרב ר' יוסף דובער סאלאוויציג

אב"ד דבריסק

גאון יחידי בדורו בעמק חריפותו הישרה , וצדיק נפלא במינו , נולד בעיר נעשוויז (פ. מינסק) בשנת תק"פ . באביב ימי עלומיו הובא ע"י אביו הרב ר' יצחק זאב (נכד הגאון ר' משה סאלאוויציג האב"ד בקאָוונא) לוואלאזין , ובראשונה למד שמה אצל הדין הרה"ג ר' שמעון , ואח"כ נכנס לישיבה שבה היה אז לר"מ הגאון ר' יצחק (כהגאון רביט חיים מוולאזין) דוד אביו , ויעש שם גדול בשכלו החד ודעתו הרחבה , וישקוד בתורה שנים אחדות , אז חלה הגאון ר' גרשון תנחום ממינסק והרופאים צוו עליו לנסוע למעיני הישועה בחו"ל , ויבקש הרג"ת את ראש ישיבת וולאָזין כי ישלח אחד מגדולי תלמידיו למלא מקומו לפי שעה בהגדת שעורו בישיבת בלומקעם אשר במינסק ויבחר הר"מ את ר' יוסף דובער הצעיר לימים , וממינסק החל שמו הגדול להתפרסם כאחד הגדולים שבארץ , ובעור לא מלאו לו ח"י שנה השיאוהו אשה בת אחד הגבירים מעיר באברויסק , אך קנאים פגעו בו ויבאישו ריחו בעיני חותנו ההדיוט , ויאלצהו חותנו לתת ספר כריתות לאשתו , ודבר זה העציב את רוח הגאון גם פקודת חלוף הבגדים בארצנו העיקה לו מאד ויסע לבראדי לקחת תורה מאת הגאון ר' שלמה קלונר , ובאשר כיסו היה ריק באין פרוטה להוצאת נסיעתו התחפש לנער „נוהג בסוסים" ו„מושך בקרון" אצל אחד מ„בעלי העגלות" הנוסע בראדה , וכאשר עבודתו לא מצאה חן בעיני אדוניו העגלון לא חשך ממנו גם מכות— לחי , כה התנהג עם עגלתו עד אחד מבתי המלון אשר על גבול גאליציא , ושמה הכירו אברך אחד אשר למד אתו בוולאזין , ויודע סודו , והעגלון בקש

סליחתו על המכות אשר הכהו, והגאון השיבהו בענות חן: „איככה אוכל נשא עליך חטאת בצדקתך? — הן רבי ומורי אתה שלמדתני פרק בהלכות דרך ארץ..." ובבואו — לבראדי קבלהו הגרש"ק בפנים יפות מאד ויפרסמו ל„גאון ליטאי" ומשם בא ללבוב, ולא האמינו בו בלבוב בספרו כל קורותיו וכי מנכדי מהר"ח מוולאזין הוא, כי אין תעודה מגדת ומעידה — שדבריו נכונים, וישב לקאוונא עיר מגורי אביו אז, והגאון ר' יצחק אביגדור סמכהו לרב, וישב משם לוולאזין ויקח לו לאשה את בת הרה"ג ר' יצחק עפראן וימצא את מנוחתו שבקש.

תרי"ג נתמנה בהסכם גדולי הדור לראש הישיבה, ועדת מעלו שלחה לו כתר רבנות ולא נתנוהו מבחרי בני הישיבה לצאת מוולאזין, כי אור חדש על שמי התלמוד נגה להם באור תורתו, וישאר בה לר"מ וירבץ תורה בין מאות תלמידים כשתים עשרה שנה, ויראה עצם חילו וגבורתיה בפלפולא חריפתא, לעקור הרי הרים בדרך נכונה וישרה, ובאפן חדר ועמוק מאד, עד כי גדולים חקרי לב קראוהו בשם „שאגת אריה" השני. תרכ"ה נתקבל לרב בסלוצק ויהי שמה לרב כעשר שנים. תרל"ה בא לווארשא, עיר מגורי אשתו השלישית אחרי מות הרבנית למשפחת עפראן, ויגדל כבודו בשבתו בעיר גדולה זאת, וינחל יקר רב. תרל"ח נתקבל לרב אב"ד בעיר בריסק דליטא, ויהי שמה עד מותו ד' אייר, תרנ"ב, בן ע"ד שנה.

הגאון הזה היה גם חכם מצוין ורבי שיחותיו נאמרים מפה לפה בהיותם מצוינים בשנונם ועמקותם החדודית. תרמ"ט נבחר לאספת הרבנים בפט"ב.

חבר: א) שו"ת „בית הלוי" (ווילנא תרכ"ה), ב) הנ"ל ח"ב שו"ת וחקרי הלכות ודרושים (ווארשא תרל"ד), ג) הנ"ל ח"ג דרושים על התורה ואגדות חז"ל (שם תרמ"ד), ד) הנ"ל ח"ד חקרי הלכות בסדר נזיקין (שם תרנ"א), ובכ"י נשארו שו"ת וחקירות רבות.

אות ע.

ה"ר מרדכי יצחק עדעלמאן

בביאליסטאק

בנו של הש"ר העדולמי ז"ל, נולד בראסיין בשנת תרי"ט, נפלא היה הנער מילדותו, עוד לא מלאו לו חמש שנים וכבר ידע כל המלים העבריות והארמיות בע"פ, ובשנה השמינית לחייו בקי היה בכל כתבי הקדש ומהם שידעם גם בע"פ, וכאשר החל ללמוד תלמוד נראו כשרונות למחדש חדושים, ובהיותו לבר מצוה וידרוש דרשה נפלאה שלח לו א"ו הגאון ר' חיים יהודה ליב אייגעש למנחה בעד הצטיינותו שעון כסף, אח"כ שם מעינו בספרי חכמת ישראל, הדקדוק וההגיון ויחל לערוך ספריו ומאמריו בכתב ועט ומהם ששלח למערכות „הצפירה" „המליץ" „תלפיות" „הכנסת" „הפסגה" ויראו אור, ויחד עם למודי קדש אצל מעתו גם ללמודי חול וילמוד שפ"ר ואשכנז ותורת החשבון, ואחרי נשאו אשה השתקע בביאליסטאק.

נדפס ממנו: „חכם וש"ר" תולדות אביו הרב הגדול החוקר והמבקר החרוץ ר' שמחה ראובן ערעלמאנן ז"ל, (ווארשא תרנ"ו) ובחלקים האחרונים של ס' „התירוש" שהו"ל באו ג"כ חדושיו, ובכ"י ספר „שמות המקומות שבש"ס

בבלי" ועוד מאמרים תורניים וספרותיים מוכנים לדפוס.

מהרה"ח הנעלה הזה נדפסו ג"כ הערות רבות ונכבדות ב„הפסגה" ועוד.

אות פ

הרב ר' ישראל פאליאק

בדרעזין

נולד לאביו הר' יצחק בקאסעווע לערך הקצ"ה, כבן ח"י נשא אשה מדרעזין, ואח"כ היה לר"מ בבריסק דליטא ויעמיד תלמידים גדולי תורה ומופלגים, חבר חבור גדול ונכבד על כל הש"ס בדרך הפלפול הבקרותי המלא הערות בספרי גדולי המחברים שיש בהן טעם לשבח, והגאונים ר' יו"ט ליפמאן היילפערין מביאליסטאק, ר' מאיר יונה שמוויסלאין הגידו תהלתו בהסכמותיהם. ונדפס ממנו אך חלק א' על סדר מועד, בוואדשא שנת תרמ"ו, ומי יתן והתעורר הרב הגאון המבקר התריף הזה להוציא לאור את ספרו זה כלו והיה למקור ברכה לחקרי לב

הרב ר' ברוך פאלינקאווסקי

מו"צ בקעשיטוב

נולד באדעסא, לאביו המו"צ דשם הרב המאוה"ג ר' אפרים שמואל ז"ל (בהרב הצדיק ר' מנחם מענדיל וואהל בהגאון הצדיק ר' אברהם שאול אבד"ק לישטשין בהגאון הצדיק ר' משה אב"ד דזלאטווינא בהגאון ר' סענדער אב"ד דמוערישט, התנו של רבינו נפתלי כהן מפוזנא מבני בניהם של הגאון השר ר"ש וואהל והר"י מינץ ומהר"ם פדווא) בחדש אדר שנת ת"ר. עד השנה הט"ז לחייו למד אצל אביו הרב הגאון, אח"כ נשא אשה מקעשינוב ועל שלחן חותנו הרבה לעשות היל בתורה וירבוץ לו בקיאות עצומה בש"ס ופוסקים כאחד הרבנים וגדולי הדור המפורסמים, וכבן ל"ב נתקבל לרב ומו"צ בקעשינוב בהסכם גדולי העיר חכמיה ועשיריה, ובשנים האחרונות בראות הגאון המפורסם ר' ברוך כי מקילים מאד בשמירת יין בסרביא ועשיתו הדפים מחברתו „השתיה כדת" בהסכם גדולי הדור ע"י הגאון ר' הלל דוד הכהן טריווש טו"ל „הפסגה" (ע' תולדותיו בחלק א' מספרנו). ובכ"י שו"ת וחדו"ת שונים שהשיב לשואליו דבר

הרב ר' גרשון פיעסטון

מ"מ בסאהלוב

נולד להורים עניים בשקלאָוו (פ. הנ"ל) ביום כ' שבט תרמ"ז. כבן שבע מת עליו אביו ויתחנך ע"י חברת „מחזיקי יתומים" בשקלאוו ויצמיח בשקידתו וטרם מלאו לו י"ב שנה אהב כבר ללקט ארות ומילי דמיטב מספרי מוסר ומדות שונים ולחברם לספרים, כבן י"ט כבר רכש לו בקיאות בחלק נכבד מש"ס וגפ"ת בשו"ע או"ח ויו"ד בספר המורה הבחרי חוה"ל וספרי הנביאים שנורים היו על פיו, ויעש גם חדושים על מס' ברכות, נדה ור"ה; תרל"ג נשא לו אשה ואחרי עבור חמשה ירחים מחתונתו, נסע, בעצת אלופו ומורו, הגאון מלבי"ם זצ"ל ללמוד בקאפוליא (פ. מינסק) ובשנת תרל"ד נסמך לרב מאת הגריוד"ב סאלאוויציג שהיה אב"ד דסלוצק, אח"כ התפרנס

מתורתו בלמדו עם בחורי חמד גפ"ת, תר"ם נתמנה לט"מ בבהמ"ד דפ"צ בעירו, אח"כ התגורר כארבע שנים בבהמ"ד יסו"ד בווילנא וישמע המפותיו של הגאון ר' יעקב יעֶסעף וישתלם בסגנונו ומוב טעמו, ובנסיעתו נבחר לט"מ בעיר שאבילן בקורלאנד ויהי שמה כשנה. הרמ"ז נתקבל לט"מ בבהכ"נ של הגר"ש צוקערמאן במאהלוב, ובשנת הר"ס נתנה עליו משרת מ"מ דמתא בעיר זו.

הרב המופלא הזה הנהו מטיף מצוין ונדפס ממנו: א) „עבודת גרשוני" (ווילנא תרמ"ה). ב) „פרי הגפן" (שם תרנ"ג) ובכ"י כאלף ומאתים דרושים אשר דרשם בקהל, באורים על עין יעקב, וקצור מבפר העקרים.

הרב ר' מאיר פיימעהר

בסלוצק

מגאוני ליטא, בנו של אותו גאון וצדיק ר' יוסף מסלוצק, ואמו נבדת הגאון הקדוש ר' צבי הירש פרילוקער, נולד בשנת תר"א, ויתפרסם לעלוי מנערותו. היה בעשרים שנה רב ואב"ד בסלוצק, ואח"כ הניח משרתו זו ויתקבל בכבוד בעיר קארעליץ ומשנאתו את הרבנות עזב גם משרתו בעיר זאת וישב לסלוצק, ולא ישתמש בכתרה של הרבנות, הגאון הגדול הזה הרעיש את עולם הרבנות זה שנים אחדות בצאתו גלוי קבל עם ב„המליץ" ללחום את „בעלי המוסר" וידבר אתם קשות, ודבריו עשו רושם גדול מאד. ובכ"י חדושים ושו"ת רבים. (הוא אבי ידידי הרב הג' עדיו לגאון חכם ומבקר תרוץ מו"ה יוסף פיימער מו"צ בסלוצק בעת.

הרב ר' אהרן פערלאוו

אדמו"ר מקאידאנאוו

רב גדול בתורה, רבן של חסידי קיידאנאוו, (בנו של הרב האדמו"ר ר' ברוך מרדכי מקיידאנאוו בהרב הצדיק ר' שלמה חיים, בהרב הקדוש ר' נח מליבעוויץ, המתייחסים לנכדי רבינו הבעש"ט) נולד בשנת תקצ"ח ונתגדל בתורה הנגלית והנסתרת, ויעש חיל רב ויצטיין בהלמוד וגפ"ת כאחד מגדולי הרבנים, ועם זה בחכמת הקבלה. ואחרי מות אביו נתמנה לאדמו"ר לחסידי קאידאנאוו במקומו, ויהי שמו נודע לגדול ומופלא בחסידות, ונפטר ביום כ"ו אליל, תרנ"ו, בן נ"ט שנה.

הרב ר' שניאור זלמן פראדקין

בירושלים

נולד בשם ר' זלמן לובלינער או לאדיער, נולד בליאדי (פ. מאהלוב) לאביו הרב ר' שלמה בשנת תק"צ. בבן שש כבר הבירו לטוב הגאון אדמו"ר מלויבאוויץ בעל „צמח צדק" בעברו דרך ליאדי וירא את ילד שעשועים זה ויקחהו על ברכיו ויגד תהלתו בקהל חסידיו, כבן שמנה לקחהו להתן בעד בתו אחד מגבירי צאָשניק וימסור את הנער על יד הרה"ג ר' אליהו יוסף ריבלין הרב דאולא (פ. ווימבסק) וילמוד אצלו כחמש שנים עד היותו לבר מצוה, ואז בא בברית הנשואין וישב על שלחן חותנו וירבה לרכוש לו בקיאות עצומה בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים. וטרם מלאו לו עשרים שנה כבר נסמך מאת גאוני הדור ובתוכם האדמו"ר מלויבאוויץ כי ראוי להשתמש בכתרה של הרבנות שעטרתה הולמתו, ובמלאת

לו עשרים שנה, דרשוהו מערים רבות לכהן פאר בתובן אבל שנא היה הרש"ז את הרבנות וע"כ שלח ידו במסחר עד שנת תרט"ו. ובאבוד כספו אז, ע"י זרים, נתקבל לרב בפאָלאצק וישב שמה שתים עשרה שנה, בשנת הרכ"ח, אחרי מות הגאון ר"י העשיל אשבנזי האב"ד דלובלין, נתקבל הגאון רש"ז לרב במקומו ויכהן בה פאר בארבע ועשרים שנה, וצדקתו עמדה לו לרכוש לבד שרי הפלך שהיו בזמנו לאהבה אותו עד כי בקרוהו גם בביתו, תרנ"ב עלה לאה"ק ויהי שמה עד יום מותו עש"ק ד' ניסן שנה זו.

הגאון הזה היה אחד מגאוני התלמוד, ומגדולי הדור המעטים, ויצטיין בצדקתו הרבה, וחבילי חבילות של כתבי־יד, חדושים בש"ס ופוסקים, תשובות להלכה, ודרושים שונים השאיר אחריו במותו, והכבמותיו למכביר נמצאות על ספרי מחברי הזמן.

(נדפס ממנו: „תורת חסד" תשובות בחלק או"ח (ווארשא תרמ"ד).

הרב ר' אברהם פרידמאן

אב"ד דלוגאנסק

בנו של הרה"ג ר' יצחק דוד (בהגאון ר' שמואל פרוזינער) נולד בטשעכנאוויץ בין כסא לעשור תרכ"ב, למד בילדותו כשנה את הגאון ר' ישראל איסר האב"ד דמעזרימש, כבן ט"ז נשא אשה, ויסתופף אחרי חתונתו בוואלאזין בשלש שנים ויקבל סמיכת גאונים, אח"כ למד בקאוונא ויהי למו"צ שם על „פלאן חדש", משם בא לווילקי ויהי לר"מ שתי שנים, בשנת תרנ"ז נבחר הרב הגאון הזה לרב בלוגאנסק (פ. יעקאטעריגאסלאב).

הרב בנימין פרידמאן

מו"צ דווילנא

נולד בשנת התקי"ט בעיר ראסטין (פ. קובנא) לאביו ר' צבי נעץ, משפחה מפוארה ונכבדה אשר מוצאה מלעמבערג, התחנך בחדר מתין הישן, אח"כ למד גפ"ת מאת הרה"ג ר' שמואל פרומקין (אבי הרב ר' ליב פרומקין מקעלם המחבר „אבני זכרון") כבן ט"ו כבר הגיד שעור לפני קבוצת בחורים בראסטין, ויצא שמו בתור „עלוי מראסטין", תרי"ז נשא אשה את בת הרה"ג ר' אייזק (בהגאון ר' אליעזר אבד"ק קעלם), ובשנה אחר חתונתו בא לשווינצאן אל אחי חמותו האב"ד דשם הגאון ר' העשיל, ויצק מים על ידו בהלכה למעשה, ומשם בא לווילנא ושמש את הגאון ר' יעקב בארים, ואח"כ למד בוולאזין, תרכ"ה נתקבל לרב בעיר המחוז מראָקי אשר בפ. ווילנא. בשנת תר"ל אחרי אשר פרצה מריבה בינו ובין אחד בעה"ב שבעירו עזב את מראקי ויתקבל לרב ומו"צ בווילנא בחלק העיר הנקרא „אנטוקול".

הרב הגאון הזה, הוא מהמופלאים בעצותנותם היתרה, ואוהב אדם הוא ומכבד כל איש, נחבא אל הבלים אוהב שלום ורודפו, מצטיין בבחו דהתירא בדרך שנחל מאת רבו הג"ר העשיל. בכ"י ספרים רבים מוכנים לדפוס.

הר' אליעזר אליהו פרידמאן

בוואַרשא

בהרה"ג מוהר"ב הנ"ל, נולד ר"ח מרחשון הרי"ח בקעלם, בהיותו כבן שנה מתה אמו ויתחנך על ידי א"ז ר'

אייזיק אשר אמצוהו כבן ויורה לו, ולשלשת נכדיו עוד, והם שמואל אבגדור (אב"ד דאניקשט עתה) ישראל בענדעם (אב"ד דבייסאגאלי עתה) ואליהו מאיר (בעת אב"ד בקראקי) דרך החדוד והפלפול, אח"כ בא עם חברו שמואל אבגדור ללמוד בווילנא לקבל תורה מאת הגאון ר' יעקב יעסעף שהיה אז לר"מ שמה (ועתה רה"ר בנויארק) ויראה הנער אור חדש על שבי למודו. אח"כ הסתופף בצל תורת הגאון ר' אליעזר גארדאן האב"ד ור"ט בקעלם, ואחרי שהיה בקי בשלשה סדרי הש"ס עם תוס' הרי"ף והרא"ש החל ללמוד פוסקים, בשנת תרל"ט קבל סמיכת הגאונים ר' נצי"ב ור"ש הכהן ובשנת תר"ם בא בברית הנשואין עם בת אחד הסוחרים בווילנא וישם אל המסחר פניו, אח"כ התגורר בקיוב ויקבל משרה בעסקי הגביר האדיר ר' אליעזר בראדסקי ולרגלי משרתו השתקע בווארשא.

נדפס ממנו: א) „מצבת מרים" (ווילנא תרמ"א), ובעד הספר הזה כבדהו הקיסר החסיד אלכסנדר השלישי במכתב תודה. ב) „מזמור לתודה" (שם תר"ם) ג) „על שפיים קינה" (ווילנא תרנ"א). ד) „בית ארזים" (ברדיטשוב תרנ"ז), ה) „אל קריינא דאגרתא" (ווארשא תר"ם) וב"י: „התנצלות" היהודים „שירי טילן" „מדות ישראל" ועוד, ובתב מאמרים שונים ב„הצפירה" „המליץ" „הלבנון" ועוד.

הרב ר' שלמה פריידעיש

אב"ד דבעלזיץ

גאון מפורסם להתהלה, חכם ושלם, כתב מאמרים תורניים הרבה בבקיאות גדולה בכל ענפי הספרות התלמודית במאספים „כנסת הגדולה" "תורה מציון" ועוד, וזה שנים רבות נתמנה לאב"ד בבעלזיץ (פ. מאהלוב).

חבר ספר „כרם חמד" בשו"ע או"ח, ובכ"י ספרים רבים בשו"ת וחקרי הלכות נעלים מוכנים לדפוס.

אות ק.

ה"ר יצחק דוקטור

קאסינער

ממציוני סופרי ישראל ואחד המיוחד בשירתו העברית וסגנונה החד והנעים בדורנו, נולד לאביו הר' אברהם, אחד בעלי הבתים התמימים והישרים נכבד בעדתו, בעיר מצער לעבקיעב, בקרבת זיטאמיר, בשנת תקצ"ב, לילד שעשועים ולמשוש הוריו היה הנער ויחזו בו עתידות טובות כי יהיה לרב וגאון תלמודי, ויהי משאת נפשם וחלדם, כשרונותיו הנעלים ותשוקתו ללמודים הביאו שמחה בלבבם, וישקוד הנער בתלמוד ונפ"ת ויעש חיל רב עד השנה הי"ד לחייו: אולם מאז רוח אחרת היתה אתו, כי התחיל לשקוד על ספרים חיצונים ויתעסק בחשק נמרץ על למודי חול, והוריו אשר דרכו ההדשה הלזו לא היתה רצויה בעיניהם, אמנם נסו ליסרו על חטאתו ולהוכיחו על פניו כי לא נאה ולא יאה למיועד להיות אחד מגדולי הדור להתעסק ב„דברים בטלים" ו„לבלות שעותיו בהבלים", אבל לא שמע אליהם הנער, וכרוב דברם אתו ללא שלום כן הוסיף להרבות ידיעותיו ולהשתלם בלמודיו, וכראות הוריו כי דבריהם אינם מועילים נסו להביא „רחים בצוארו" ולהשיאו אשה בטרם מלאו לו שש

עשרה שנה, ואולי יהי' לו דבר זה למעצור ולמכשול על דרכו, אבל גם זה לשוא, כי היכח הוכיח ה' אשה ליצחק שהיתה לו עוד לעזר ולא כנגדו, ותראה להתמכו, אילם מאד מאד הציקו לו קרוביו ושאריו עד כי לא יכל שאת ויברח ווילנאה, והחכם פין קבל את „הבורח" בפנים יפות ויקרבו ויתמכו, ולא עבר זמן רב וישב יצחק לביתו, כי נכמרו נהומיו על רעיתו אשת נעוריו הבודדה, ולמצא למחיתו היתה הוראתו לשעות. ואם כי עתותיו רבן היו נתונות ללמד, בב"ז מצא האברך הצעיר זמן גם ללמוד בחפצו להשיג מטרתו להיות למורה בביה"ס מטעם הרשות, וישקוד בלמודים וישתלם בידיעות ויצלה חפצו בידו לקבל העודה מורה מאת הועד הפדגוגי בזיטאמיר ויהי אח"כ למורה בביה"ס שמה ויתודע להרה"ח רא"צ הכהן צוויפעל מורה בבימדה"ר שמה ויתרועע אתו כאח.

וקאמינער לא אמר די ולא הסתפק במעט ידיעותיו, ותשאהו רוחו לגדולות מזה, ובהיותו כבר לאב לחמשה ילדים בשנת 1859 בא לקיעוו ויכנס להאוניווערזיטעט במחלקת ההנדסה ואח"כ למחלקת הרפואה ויתפרנס קאמינער בלחץ ודוחק ויאכל פת במלה ומים במשורה שתה, בעלית גג צרה וקטנה שבמשכנו, כי נטל היה עליו לכלכל גם את אשתו ובניו מהוראתו לשעות, אולם לא עברו שנים אחדות ויבר העודת רופא בידי קאמינער ושמו יצא להתלה בקיוב בתור רופא חולים מפואר ומהלל וימצא פרנסתו בכבוד, אח"כ נתמנה לרופא מטעם הועמסטוויא במחוז ניעזין (פ. צערניגאָוו) ויתגורר כשלש שנים בכפר מאנאסטירישצע, ויקנה אח"כ אחוזה קטנה „פאפערנא" בפלך זה, ושם ישב כל ימי חייו, ויהי גם לו „עברי מלומד" על יד שר פלך צערניגאָוו, ויקדיש עתותיו לספרות ישראל ויכתוב מאמרים ספרותיים ושירים נפלאים במבה"ע והמאספים העברים עד ימיו האחרונים.

בבערן בירת שווייץ נאסף החכם הסופר והמשורר הגדול הזה ביום ח"י ניסן תרמ"א, כי שמה הלך לבקש מזור והרופה.

הרב ר' זלמן פנחס הכהן קאפלאן

אבי"ד דגילוואן

נולד בעיר פאָניווזע ביום ו' סיון תרי"ג, טילדותו הבירו בו אותות לטובה כי לגדולות נוצר כי בכשרונות מאד נעלים הצטיין, ואשר ע"כ ראה אביו התורני הנכבד לתתו על ידי המלמדים המובחרים שבעיר, והנער עושה חיל בכל למודיו, כבן עשתי עשרה שנה, אחרי אשר רכש לו הנער ידיעה רבה בגפ"ת למד אצל שארו וקרובו הרב הגאון מוה"ר שאול אלחנן שאילזאָהן הרב דניישטאדט (מחוז פאניווזע) וכעת הוא ד"ץ בירושלים עיה"ק; כבן י"ג בא להקשיב לקח בעיר התורה וואלאָזין וכשתי שנים ומחצה שקד שמה על דלתות התורה וירב חילו לתלמוד וירבוש בקיאות בחלקיו השונים.

בשנת הר"ל היא השנה הי"ת לחייו בחרהו לחתן בעד בתו הבכורה מ' היה מלכה—הגאון האמתי החסיד ועניו מרן מאיר מיכל ראבינאוויץ משאַם (שיצא את"כ לווילנא משנאתו את הרבנות ועי' תולדותיו להלן) ובשבתו על שלחן חותנו הגאון, יצק מים על ידו וילמדו יחד גפ"ת ופוסקים הלכה למעשה ובחמש שנים עמד לעזרת חותנו במשרתו הקדושה, להשיב לכל שואל דבר ה' זו הלכה והוראת איסור

והתיר, אח"כ הסתופף במינסק בצל תורת הגאון הגדול החריף העצום אדמו"ר ר' גרשון הנחום בעל „אילנא דחייא" (עי' ספרי „רבני מינסק וחכמיה") ויקבל ממנו סמיכת חכמים להורות ולדון כאחד גדולי הרבנים, גם הגאונים ר' בצלאל הכהן מווילנא ור' יצחק אלחנן מקאוונא (עי' ספרי „דור רבניו וסופריו" ספר שלישי תולדותיו באמריקה) אצלו מהוד העודותיהם עליו כי משרת הרבנות הולמתו, וכי ראוי והגון הוא לשמש במשרת רב ואב"ד גם בערים גבדית, בהיותו גדול בתורה ובקי בהוראה ועם אלה אדם השלם, הרצוי לעם, וכי נהורין לו שבילי עולם ויודע פרק במשנת דרך ארץ.

תרמ"א נבחר להיות לרב בעיר מצער יענוא (פ. ווילנא ומחוז בראָק) ויכהן שמה פאר בארבע שנים, בשנת תרמ"ה נתקבל לרב ואב"ד בעיר גילוואן (פ. ווילנא), ושמה מתה עליו רעיתו אשת בריתו בת הגאון ר' מ"מ ביום ר"ח סיון תרנ"ט, וישא לו אשה שנית בתו של הגאון המפורסם ר' בנימין ידידיה האב"ד דויימעל, בנו של הגאון המקובל ר' שלמה האב"ד דשם, ועד עתה ישרת בכהונתו בעיר זו לטובת עדת ישראל שמה.

הרב הגאון הג' הזה, מלבד רב חילו לאורייתא, ויד לו ושם בין הרבנים הגדולים שבזמנו, עוד יצטיין באהבתו לעמו וברוחו הטהורה, מסור הוא בכל לבבו הרחב להרעיון הציוני אשר יראה בו ברכה לעמנו, ומעריץ הוא ומקדיש את הרעיון הנעלה הזה.

חבר: א) שו"ת להלכה, תשובות בהלכה שנשא ונתן בהן עם גדולי הרבנים. ב) ספר דרושים, דרושים, שונים בדרך ההגיון, והטה בכתובים.

(תולדות הרב הגאון המפורסם הזה נשלחו אלי ע"י ידידי הנכבד המשכיל היקר מר מאיר שחט מגילוואן).

הרב ר' נפתלי קלאצקין

אב"ד דש נאבערג

נולד בר"ה תקפ"נ בדווינסק, להורים נכבדים בני יוחסין מנכדי הגאון ר' יעקב רישר אב"ד דמי"ץ (בעל „חק יעקב" ו„שבות יעקב"), גולה ונודד היה מנעוריו למקומות תורה, כי מצב הוריו ברע היה מאד, ויבא לישיבת הגאון ר' משה צבי היילפערין במינסק ואח"כ לווילנא לישיבת שארו הגאון ר' מרדכי קלאצקי. תקצ"ז בא לפרעסבורג וישמע לקח מהגאון מוה"ר משה סופר ז"ל והוא סמכו להוראה וישב לדווינסק, תרי"א נבחר לרב בעָשפעָל ויהי שם עד שנת תרי"ח. תרי"ט נתקבל לאב"ד בעיר שענבערג ויכהן בכהונת הרבנות שמה עד יום מותו יום ב' ר"ח שבט תרנ"ד.

חבר ספר „אילה שלוחה", ובכ"י הגאון המפורסם הזה נשארו עוד חבורים רבים בחקרי הלכות ותשובות ודרושים.

הרב ר' שמואל זאנוויל קלעצקיש

ראב"ד דווארשא

נולד בעיר נעמירוב לאביו הר"ר יעקיל, איש הורני נכבד, בשנת תקפ"ה, אח"כ בא עם אביו לווארשא וישמע לקח ממנו עד השנה הי"ג לחייו, ומאז למד אצל הגאון ר' משה יהודה ליב האב"ד דלאסק והגליל (בעל שו"ת „זית רענן" ום' „הפארת ירושלים") ויהי העלם שמואל זאנוויל הראשון להלמידיו, בשבלו הוך ובשקידתו הנמרצה. ולא עברו כחמש שנים ויסמכהו הגרמ"ל להורות ולדון, ואז שב לווארשא וישא לו לאשה את בת המו"צ המפורסם ר' מאָטעלע ויהי לר"מ בחצר אולריך

וירביץ תורה בישיבתו הרמה זו כשלשים שנה, ויעמיד תלמידים רבים גדולים בתורה ומופלגים. בשנת תרט"ז נתמנה למו"צ בווארשא, ומשנת תרל"ג נהיה למטלא מקום ראב"ד בעיר זו, ויהי לזקן רבני עדת ישראל זו, עד יום מותו, י' מרחשון ש"ז.

הגאון הגדול הזה רב היה חילו בפסקי הלכות והדינים, ויהי נודע לאחד מגדולי ההוראה בין רבני הזמן, והגאון ריוד"ב מבריסק ורי"מ מגור"א—קלוואריא נשאו ונתנו עמו בהלכות שנקרו אצלם, וגם הגאב"ד דווארשא רדו"ב מיוליש לא עשה דבר דין ומשפט טרם שמע חות דעתו של הגרש"ז. בעת התעוררה שאלת השמיטה בא"י בשנת תרמ"ט נבחרו לדון בה גאוני יוסיא ר' יצחק אלחנן מקאווגא, ר' שמואל מאהליבור סביאליסטאק ור' זנויל קלעפפיש מווארשא, ובעבור השר מאנטאגו מלונדון לפטרבורג דרך ווארשא בקר, בעצת הד"ר אדלר, את הגאון רש"ז בביתו וישוחח אתו ע"ד שאלת היהודים בארצנו, והשר ר"מ מאנטיפיורי והבארון ווילהלם ראטהשילד החליפו מכתבים עמו ולבקשתו הרבו להאציל נדבותיהם לטובת הכלל והפרט גם יחד, ומלבד רוב גאונו בתורה והויות העולם עוד הצטיין בלב טוב ויהי רודף צדקה וחסד ויהי שש ושמח להתוך נופלים ולחונן דלים וקשיי—יום.

הוא השאיר אחריו ח"ת בש"ס וביחוד על שו"ע הו"ט, ותשובות שונות נדפסו ממנו בספרי מחברי הזמן ובס' „זית רענן" למורו הגאון.

בניו הם: הרב הגאון ר' מאטעלע קלעפפיש מו"צ בווארשא, הר' יעקיל קלעפפיש סוחר נכבד וראש עדת ישראל בגריצא והר' בן־ציון קלעפפיש בעיר קראסנאסטאוו.

הרב ר' מנחם נחום קריינעש

אב"ד דזאדזעלוי

נולד ט"ו כסלו תרי"ז בעיר סמארגאן, ממשפחת יוחבין, אביו הר"ר מרדכי ליב היה בן הרב הגאון ר' משה זלמן האב"ד דדאקשיץ שעלה לבסוף ימיו לאה"ק ומשפחתו היתה מתיחסת עד ההגא ר"י הענדלר, כבן י"ט נשא אשה מעיר מצער אלשאן (פ. ווילנא) ויתגורר בערים ווואלאוין, איישישאק, לידא וקאווגא, ויקבל סמיכת חכמים מהגרי"א מקאווגא ור' מרדכי מלצר. תרמ"ח נתקבל הרב הגאון המפורסם הזה לרב בקראנשטאדט אצל פ"ב. ויהי שם עד שנת תרנ"ה, אח"כ התגורר בווילאוין כשלש שנים, תרנ"ח נתקבל לרב בפאדזעלווא. בכ"י חד"ת רבים, ובאורים בהלכה ודרשות אשר הטיף בקהל ונדפסו ממנו מאמרים שונים ב„המליץ".

הרב ר' אליעזר קריינער

באמתור

נולד לאביו המופלג ר' אהרן זעליג (בהרב הג' החריף ר' אליעזר תלמיד מוהר"ח מוולאוין) בשנת תרכ"ט, בעיר גראדנא למד בילדותו בישיבות ויצטיין בהתמדתו ובכשרונותיו, אח"כ למד אצל הגאון ר' אברהם שמואל דיסקין האב"ד בוואלקאוויסק (פ. הורדנא) בעל שו"ת „לבני בנימין" ובשנת תרנ"ד בא בהלכה עם הגאון אמתי מרן שלמה הכהן האב"ד בווילנא, תרנ"ה בא לגור באמדור (פ. הורדנא) ומשם בא בכתובים את הגאון הגדול הצדיק ר' מאיר יוסף קאטקין האב"ד דיאנאווא (עי' תולדותיו בחלק ב' מספרנו).

הרב המאוה"ג המפורסם הזה חבר:

א) „טוב דמשק" (ירושלים תר"ס),
ב) „נהרות דמשק" (תרס"א) ונדפסו ממנו חד"ת ב„תורה מציון" היו"ל בירושלים שנה ב' וה', ובכ"י הרבה חדושים לדפוס.

אות ר

הרב ר' אליהו דוד ראבינאוויץ

אב"ד בירושלים

גאון אמתי המופלא בבקיאות עצומה, וצדיק מושל יראה ומוכתר במדות, נולד בפיקעלן (פ. קאוונא) לאביו הגאון „ר' בנימין הצדיק" האב"ד דשם, ביום א' דחג השבעות תר"ה. בן שלש מתה אמו וכבן ארבע הובא החדרה ויבלע הנער אל קרבו כל למודי מלמדו בטהירות נפלאה, כי חנך בהשגה נמרצה ובזכרון נפלא מאד, עד כי בהיותו כבן שש כבר בקי היה בכתבי הקדש וילמוד גם גמרא ומלמדיו ראו בו כי לגדולות נוצר, אח"כ למד אתו אביו הלמוד עפ"ת וילך הלוך וגדול, כבן ח"י נשא אשה מפאניוועז את בת הרה"ג ר' ליב חזן הי"ו (כעת בוואַרשא) וישב על שלחן חותנו ויוסף לשקוד בשום לב בתורת הרבנית והמדעית גם יחד, ושמו נתפרסם לגאון גדול בעודנו אברך עול ימים עד כי טרם מלאו לו שלשים שנה. בשנת תרל"ג נתקבל לאב"ד בפאניוועז במקום הגאון ר' הלל סאלאנטער ויהי שמה לרב אב"ד כעשרים שנה. בשנת תרנ"ג אחרי מות הגאון ר' יו"ט ליפמאן הכהן וואלאוואסקי, האב"ד דמירא (בעל שו"ת מלבושי יו"ט) נתקבל הגאון ר' אד"ר לרב החתיו, ובשנת תרס"א נבחר לראב"ד בירושלים:

נדפסו ממנו חדושים ותשובות רבות בספרי גדולי הזמן, ו„בהתבונה" ב„כנסת חכמי ישראל" ב„עיטור סופרים" ב„כנסת הגדולה" חדושים על הרמב"ם (ווילנא תר"ס) ובכ"י בעשרים ספרים גדולים בכל מקצעות הספרית התורנית, תשובות להלכה בד"ח שו"ע, חדושים על הש"ס, הרמב"ם, משנה ואגדה, והם מצטיינים בבקרת עזה.

הרב ר' זאב וואלף ראדונסקי

רב דפיפאצנע

בנו של ה"ר דוד ראדונסקי מנעשוויעז, נולד לערך בשנת תר"ך, הסתופף מילדותו בישיבות שונות, אחרי חתונתו למד שנים אחדות במינסק ויסנה בין הפרושים אשר לחברת „תומכי תורה" שמה וישיג סמיכת גאוני הדור ותעודת „הגדול" ממינסק כי עטרת הרבנות הולמתו, וכי ידיו רב לו בתורה באחד הרבנים המפורסמים. בשנת תר"ס, נתקבל לרב בעיר מצער פיסאַצנע (פ. מינסק).

נדפס ממנו: „דבר הצב"א" באור רחב על ספר הצב"א לרו"ה, ויצא לאור אך חלק ראשון, והגאון האמתי רא"ד ראבינאוויץ האב"ד דמירא (ועתה בירושלים) מפליג בשבח הספר.

הרב ר' יצחק ראחמאן

אב"ד דטשאהן

רב וגאון מפורסם אב"ד דמשאהן במחוז וואהלין (מתקריא טאפילפאל), ונדפסה ממנו תשובה בתקנת עגונה בספר „שואל כענין" להגאון. רש"א יפה (ע"ע).

ה"ר שמעון וואַלף ראטהשילד

בפראנקפורט ע"נ-מאין

שר וגדול ליהודים, וצדיק מושל

ביראת אלקים, מיחידי הסגלה המתנוססים לתפארת עולם לעם עולם, מאצילי בני ישראל לבית ראטהשילד הבנוי כמו רמים זה יותר ממאת שנה, נולד לאביו הברון קארל ביום 16 מאי שנת 1828 (תקפ"ח) בניאפאל, כבן ס"ו בא עם אביו לפראנקפורט, ושמה חנך ע"פ הרה"ג הצדיק ר' צבי הירש לעהרין ואחיו הגאון הצדיק ר' עקיבא לעהרין, ואח"כ היה לחבר ורע נאמן ואהוב להגאון החכם ר' שמשון ד"ר הירש אב"ד דשם, ויקנה לו לרב את הרב הגדול בתורה ובחכמה ד"ר פראָמם, ויחד למדו שעורים קבועים בתלמוד במשנה ומדרש בכל יום, ויבא פעמים בכל יום תמיד להתפלל בבהב"נ של דודו הבארון אנשיל ובשבת ויו"ט הלך רגלי בברת הדרך הרחוקה. מאס תענוגים וחיי בשרים וירבה צדקות למאות ולאלפים מדורשי עזרתו מקרוב ומרחוק. מלך אנגליא עתה, הנסיך האוהעלי, והקסרות פרידריך השתעשעו אתו תמיד בנוה הקיץ בקאנינגשטיין, ובמותו ביום ו' עש"ק ה' שבט תרס"א, לא השאיר אחריו במותו, חכם צדיק, עניו וחסיד ומדקדק במצוה קלה כבחמורה כמותו, ונודע ע"פ תבל בשם: „בארון ווילהלם קארל פאָן ראטהשילד" לזכר עולם יהיה צדיק זה.

הרב ר' צבי הירש ראלבע

אב"ד דשאבילין

נולד בשנת תקפ"ז, ויהי תלמידו של הגאון ר' אליעזר יצחק מוולאזין וממנו נסמך לרב, גאון מפורסם, חכם ועניו, ומעונתו לא חפץ ללכת בגדולות וכשלשים שנה שמש בכה"ר בשאבילין אשר בקורלאנד, היה חתנו של הגאון הגדול הר' חיים האב"ד דזיטעל ואח"כ דסרעדניק, תלמיד מובהק לרבנו חיים ז"ל מוולאזין, מת זה שלש שנים, וישאיר אחריו כה"י מובנים לדפוס אצל חתנו הגאון הגדול החכם והדרשן ר' יחיאל מיכל הי"ו אב"ד בשקוד ותח"י נכדו הגאב"ד דשאבילין מוהר"ם ברלין הי"ו (ע"ע).

הרב ר' יוסף דוד רובינשטיין

אב"ד האדרישץ

יליד עיר הבצער סעליב (מחוז נאוואגרודאָק) ביום ז' שבט תר"ו. אביו הרב ר' נח היא בני של הרב ה"ג ר' רפאל רובינשטיין (בעל „אבן השם" ו„אבני נזר"), ומצד אמו נכד הוא להגאון הצדיק ר' מרדכי מאדל אב"ד בטורעץ, כבן ח' למד אצל הגאון ר' חיים האב"ד דסעליב ואח"כ בזעלווא עד היותו לבר מצוה, משנה הי"ד עד השנה הם"ז לחייו למד בישיבת וולאזין ויעש חיל רב. כבן י"ז נשא את בת דודו הגביר ר' בנימין קארעליפשער, אח"כ התהופף בבריסק ובשנת תרל"ג נתקבל לרב בעיר האדרישץ (פ. מינסק) ושם מושבו עד עתה.

פעמים רבות חפצו לתת משרות רבנות שונות על ראש הרב הגאון הג' המפורסם מוהרי"ד אבל בני עירו אשר הכירו כי רב ברכה לעדה אשר בה ישכון הגרי"ד בבוד לא יניחוהו לעזוב עירו, בבת"י יש לו שו"ת, חדושים על הש"ס הרמב"ם, והמה מובנים לדפוס.

אות ש

ה"ר אברהם שלמה שטיין

בדווינסק

מחכמי העיר סופריה ומשכיליה וסוחר נכבד, נולד לאביו ה"ר נחום ליב שטיין בביאליסטאק ביום י"ט מ"א הר"ט. ואביו שהיה הורני גדול ובקי בספר חכמת ישראל חנך את בנו בדרכו. תרכ"ט יצא אביו לגור בווארשא, ויתרועע הרא"ש בנו עם החכמים ליכטענפלד לוריא וברוידעס שמה, תרל"ח השתקע בדווינסק ויסד לו שמה בית הרשת למעשה בפהורים.

הרה"ח הסופר הזה כתב מאמרים שונים ב„הצפירה" „המליץ" „האסיף" (ההת השם „אבני בן נחום" „א"ש") „ספר השנה" ובמב"ע אשכנזים לב"י.

הרב ר' יהושע שטיינבערג

בווילנא

מגדולי חכמי ישראל בדורנו, רב מדעים ובקי בלשונות, ומליץ נפלא בשפת קדש, נולד בווילנא בשנת הקצ"ו, ואביו הר' מנחם אם כי לא בין העשירים היה חלקו, ראה בב"ז, לחנך את בנו על יד המלמדים היותר מובחרים, בראותו כי ברכה בבנו זה, ויהושע הקטן גדול יהיה, בהיותו בבן מ"ו שנה למד אתו הגאון הגדול ר' בצלאל מו"צ מווילנא, והגאון הזה אצל מהודו עליו להורות לו דרך הבקרת העיון החקירה והדרישה, וימלא העלם את כרסו בחלק גדול מן התלמוד באביב ימיו, אח"כ בא לבקר את בית מדרש הרבנים, ומורו הרב אד"ם הכהן אשר ראה כי עולה הוא תלמידו יהושע זה על כל בני גילו כן בתשוקתו העזה ללמודים ושקידתו בתורה וחכמה, כן בכשרונותיו הנעלים נתן עיניו בו, ובגמרו חק לבודו שמה נתן לו את בתו לאשה. תרכ"ג נבחר לרב מטעם המשלה בווילנא, ומפני סבות שונות עזב משרתו זאת, תר"ל נתנה עליו משרת מבקר ספרי ישראל (צענזאָר) בווילנא ועם זה הפקד למשניח (אינספעקטור) על ביה"ס למורי ישראל אשר בווילנא, והמשלה הרוממה הכירה פעולותיו למובת השכלת ישראל ותכבדהו באותות כבוד אחדים.

ספרים רבים חבר החכם הגדול הזה אשר נתקבלו בחן ובכבוד אצל כל מפלגות עמנו, ובכשנות נעוריו כן גם עתה לעת זקנה לא יחדל מתת פריו פרי קדש לספרותנו ולחכמת ישראל, ומספריו שנדפסו הם:

א) „משלי יהושע" לאלף חכמה ומוסר ולהבין אמרי בינה ממימב חכמי הקדם וחכמי הזמן.

ב) „חזון ישעיהו" עם תרגום ובאור רוסמי.

ג) „אור תורה" באור על התורה ותרגום ובאור רוסמי.

ד) „משפט האורים" אוצר המלים למקראי קדש, מתרגם רוסמית ואשכנזית.

ה) „מערכי לשון עבר" תורת לשון הקדש בשימה חדשה.

ו) „ספר יהושע" בתרגום ובאור רוסמי.

ז) Полный русско – еврейско – нѣмец. словарь.

ח) Практическіе уроки Древне евр. языка.

ט) Учебникъ халдейскаго языка

מלבד מאמריו הרבים הנפלאים בחכמת הלשון וחקרי השפה שבאו במב"ע ובמאספים.

יהי ה' עם פאר הכמי הורנו להאריך ימיו לטובת השכלת עמנו ותועלתו!

הרב ר' אלעזר שטראשון

אבי"ד דבוטרימאנץ

מטיוחסי ווילנא ומנכדיו של הרב ר' יעקב שטראשון משמשו של רבינו הגר"א ז"ל, נולד בעיר זו לאביו ה"ר מתתיהו בשנת ת"ר, כבן י"ג כבר היה נודע בווילנא בשם „עלוי" ואז דרש דרוש לבר־מצוה לפני חבמי עיר זו בפלפול חריף והלכה עמוקה מאד עד להפליא ואז למד אצל הגאון הר' שמואל לובצער (עי' ח"ב הולדותיו), תרי"ח נשא אשה בת הגביד ה"ד נחום אליהו קאבאק מקלעצק. תרל"ו נבחר לרב בקלעצק ולא ארכו ימי שבתו שמה מפני המחלוקת שהיתה בין העומדים מצדו ובין המעריצים את הגאון ר' זאב וואלף מורבאוויץ (עי' ח"ג הולדותיו) ויתקבל לרב באיוועניץ ובשנת הרנ"ד נקרא לכהן פאר בבוטרימאנץ (פ. ווילנא).

הגאון הגדול הזה הנהו שקדן נפלא, חכם צדיק ועניו וחובב ציון ודורשה בכל לבבו, בכ"י ספרים מוכנים לדפוס.

הרב ר' משה שפירא

אבי"ד דריגא

בנו של אותו גאון ר' יהושע אייזיק מסלאנימא, נולד בשנת תקצ"ח בעיר קאלאווריא, בעת שאביו הגאון השתמש שמה בכהונת רב (ואח"כ בקומנא, טיקטין סלאנימא), למד תורה מפי אביו הגאון כדרכו דרך החריפות והעמקות הפלפולית בסברות ישרות ומחודדות, כבן שלשים נתקבל לרב בוועקשנא ומשם יצא לוולקאמיר וינהל ערתו שמה כעשר שנים, תרמ"ב נתקבל לאב"ד בריגא, ומושב כבודו שמה עד היום.

הגאון הגדול הזה הוא אחד מגדולי התריפים והמפילפלים בהורנו אשר גדולי תורה ואוהבי חדוד משתעשעים בהורתו, ונדפס ממנו: א) „פני משה" על מס' פסחים (ווילנא תרל"ב), ב) הג"ל על הגדה ש"פ (שם תרנ"ז), ג) על „עמק יהושע" לאביו הגאון (שם כנ"ל). ובכ"י שו"ת ופלפולים וחקרי הלכות שונות ודרושים בפלפול.

הרר אברהם הלוי שמעלצשטיין

באיוואנגראד

נולד לאביו הר' ישראל יצחק הלוי בנאווא־אלכסנדר (פ. לובלין) בשנת תרכ"ה; כ"ה כסליו יום הראשון של חנוכה. כשרונות נפשו ותשוקה עזה ללמודים נראו בו מילדותו עד כי מוריו ומלמדיו להועיל מלאו פיהם ההלתו. באביב ימיו—מבלתי יכלת אביו העני לשכור לו מלמדים — יצא ללמוד בעצמו, והתמדתו העזה עמדה לו לקנות שם טוב בעיר, ויהי לברכה, וירכוש לו ידיעה רחבה בגפ"ת בעודנו בן שתים עשרה שנה, ואהבתו העזה ללמודים ולחפש ולתור בספרים היא שגרמה לו לעיין במקרה בספר „חובת הלבבות" ויתבונן בו הנער וירגיש חסרון דמוחו, כי עוד תחסר לו השכלה ושלמות, ויחל לשקוד מאז בספרי חכמת ישראל בכלל, וספרי הגיון ודקדוק שפ"ע בפרט, ויחד עם זה למד גם שפת רוסיא ופולין, למרות התוכחות אשר הוכיחוהו רעיו ובני גילו על התעסקו בלמודים חצונים.

בשנת הי"ח לחייו בא בברית הנשואין עם אחת מבנות הכפרים הסמוכים לעירו, ובשבתו בכפר הרחק

מארם חעיר היתה שעתו פנויה אך לתורה ולחכמה, בשנת תר"ן בא לגור באיוואנגראד ויהי לחנוני, ובכ"ז לא השרידתהו פרנסתו מקבוע עתים לתלמוד ומהתעסק בהשכלה; בשנת תרנ"ז נחלה עד כי הרופאים אמרו נואש לחייו, וידר הרא"ש נדר כי אם יקימהו ה' מחליו והקדיש רובי עתותיו לעשות לטובת עמו אהב ולטובת ספרתו משאת נפשו כיכלתו. ובשנת תרנ"ח כאשר נתיסדה בעירו אגדה ציונית היה הרא"ש הראש והראשון ממיסדיה ויעש רבות להתפתחותה בעירו ויהי נאה דורש בדבר הרעיון הקדוש ומטרתו ודבריו הנמרצים מצאו מסלות בלבב השומעים.

הרב החכם והסופר הזה חבר ספרים רבים ונכבדים ורובם בכ"י, וספריו הנדפסים הם:

א) „עמוד אש" (נדפס בווארשא תרנ"ז), ב) „נגה אש לציון" ספר יקר ונכבד בדבר הרעיון הלאמי ושיבת ציון (ווארשא תרנ"ט), ג) „שאו נס ציונה" הוא החלק השני מספרו „נגה אש לציון" ומלא גם הוא ברברים חמים ומלהיבים בדבר הציונית וקדשי ישראל, ובקרוב יצא לאור ספרו בדקדוק לה"ק.

הרב ר' שמואל שבהאָוויץ

בסלוצק

מנאוני ישראל בדורנו וחכם מצוין ורב מדעים, ומגוע היחש מדור דור, נתחנך בעשר וילמוד תורה וחכמה מתוך הרחבה וישקוד בתלמוד וגפ"ת תמיד ועם זה בשפות ומדעים וירבוש לו ידיעה השפות אשכנזית, פולנית, צרפתית ואנגלית, ויהי נודע לגאון תלמודי ולסופר חכם וידפים הרבה מאמריו בהעתון האשכנזי „הערָלד הפטרבורגי", נבחר בשנת תרכ"ה להיות לרב בווין ואח"כ נקרא לשבת עכה"ר בווארשא אבל לא חפץ להשתמש בכהונת רב. תרנ"ד נקרא מאת הממשלה לקחת חלק בועד הרבנים בפ"ב. נפטר בסלוצק ג' אדר תרנ"ו, וישאיר אחריו ח"ת ומאמרי חכמה, ונזכרו ממנו חדושים ברבים מספרי בחברי הזמן.

השמטה

הרב ר' יחיאל מיכל וואלפסאהן

אב"ד דיאנישאק

יליד העיר סלוצק (פ. מינסק) לאביו ה"ר נתנאל בשנת תר"ה. הסתופף בישיבת וולאָזין ויקשב לקח מאת הגאון האדיר ר' יוסף דובער הלוי הר"מ, ויעש שם תהלה במקום תורה זה ויתפרסם בכשרונותיו ובעצם שקידתו בלמודי התלמוד וכל ספרי הפוסקים. כבן ח"י נשא לאשה את בת הגאון הגדול ר' חיים זלמן אייזענשטאדט האב"ד ור"מ דמירא, ובשבתו על שלחן חותנו העמוק חקר במצולות התלמוד והלכותיו העמוקות ויחל להעלות חדושיו בספר, ויתקבלו על לב גדולי ישראל אשר ראום. כבן כ"ד נתקבל לרב בסעלץ אשר בסביבות בריסק, ואח"כ נקרא להיות לרב בפאריץ (פ. מינסק). תרמ"ז נתקבל לאב"ד ביאנישאק (פ. קאוונא) וינהל עדתו עד מותו נ' חטכה תר"ס.

הגאון החריף הגדול הזה חבר ספרים רבים בכל מקצעות הספרות התלמודית ונדפסו מהם אך שלשה ולכלם בשם אחד קרא „ש"ת שפת הים" והמה מלאים פלפולים עמקים וחקירות נעלות בהלכות שונות.

חכמי ישראל באמריקא

חלק ה'

ספר חכמי ישראל באמריקא
דור רבניו וסופריו - ספר חמישי

נדפס בראשונה
בניו יארק, תרס"ג - 1903

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

חכמי ישראל באמריקא

ספר כולל

תולדות גדולי עמנו, הרבנים, החכמים, הסופרים והמחברים,
המטיפים ואנשי השם אשר בארצות הברית,
תולדות מפורטות ומבארות באר היטב,

(עם תמונות)

הספר חמישי לספרי

„דור רבניו וסופריו"

מאת

בן־ציון בהר"ר משה הי"ו אייזענשטאדט

נכד להגאון מאור הגולה מרן מאיר אייזענשטאדט
בעל תשובות „פנים מאירות."

נויארק,

שנת תרס"ג לפ"ק.

בדפוס א. ח. ראזענבערג, 52 קאנאל סטריט, נויארק.

מכתבי תהלה.

ב"ה ב' עקב, חרס"ג, לצ"ק. שיקאגא.

כבוד ידידי חביבי ויקירי האברך הרב הגדול, החריף ובקי,
קופת חרוכלין קנקן חרש מלא ישן כבוד ש"ת מוהר"ר
בן-ציון נ"י אייזענשטאדט.

מכתבו חיקר הגיעני, ע"ד מה שמבקש ממני הכבמחי על בצרו בחולדות חכמי ישראל, לדעתי אינו צריך כבודו להסכמה על זה, כי אינו נוגע להלכה ולמעשה ובדבר זה התעסקו גדולי עולם, ולהסכים על המהבר, גם לזה אינו צריך כת"ר, כי מפורסם כבודו וכבוד תורתו מנעוריו שהוא מן האברכים המצוינים בישראל בתורה ובחכמה.

והנני ידידו אוהבו בלו"נ

יעקב דוד ווילאווסקי. (רידב"ז).

ארח נכבד בא לגבולנו ה"ה הרב הגדול בהורה חכם ומשכיל דורש אלקים רבו ממחקים ולשונו עט סופר מהיר מוה' בן-ציון אייזענשטאדט נ"י אשר שמו נודע בתהלה ולתפארת ע"י ספרו המהלל ברוב תשבחות „דור רבניו וסופריו" שי"ל עד הנה ארבעה חלקים ועוד ידו נטויה להוכיף עליהם, וידעתי נאמנה כי כל שוחרי תושיה ואוהבי הורה וחכמה יושיטו יד לעזרת מלאכתו הנכבדה וגם אנכי הנני לקבל ספריו ברב הודה.

ולראיה באתי עה"ח אור ליום ו' צום העשירי רמס"ג לפ"ק.

הילל במוה' ז"צ הכהן המכונה ד"ר קליין.

מאד אשמח כי למדתי דעת את הרב החכם מר בן-ציון אייזענשטאדט נ"י מחבר הספר „דור רבניו וסופריו" ואתענג לדבר אתו ארוכות וקצרות בחולדות חיי הרבנים והסופרים אשר ידעתי, והנה זאת ראיתי כי מלבד כשרונותיו בהיותו סופר מהיר כשפת קדשנו, הוא איש אשר קרא הרבה ושנה הרבה, לו יאתה תהלה כי הקדיש כחו ועמלו, עתו וזמנו לספר לדור יבא תולדות הכמינו וממנו ישאבו סופרי דברי הימים לבנ"י מיב חיים מקור טהור, גם ידי חכון עמו לעמוד בעצה ובמעשה למען חוברותיו החדשות תצאנה לאור עולם ולהפיצן בין מכירי ומיודעי אוהבי חכמת ישראל שפתנו הקדושה וספרותה.

ד"ר אדאלף ראדין.
רב ומטיף בביהכ"נ „פיפעלס סינאגאגי."

18 יאנואר 1903, נויארק.

פתח דבר.

הקב"ה מתעסק בשבחן של צדיקים לפרסמן בעולם.
(בטדבר רבה פ"א).

ישראל נוי אחד אשר לו עם הספר קרא, עם חכם ונבון, עם הרוח, עתיר נכסי דניידי הוא עמנו, רב אוצרות השמים וכביר קניני הלב והנפש, מני אז מעולם ועד עתה גדולים חקרי לב אבירי המדע עמדו בתוכו אשר הופיעו בהדר גאונם על יושבי תבל ושוכני ארץ, ומה נפלא הדבר כי "מגלת היוחסין" של שלשלת היחס הזה מגלת סתרים היא, טמורה ונעלמה ומונחת בקרן זוית חשכה מבלי שתופיע עליה נהרה, ובעוד לעמים יש דורשי רשומות ומעלים זכרונות בספר, התוקעים ומריעים מכריזים בפומבי ומשמיעים גם על האוב אשר בקיר, משבחים ומפארים מעריצים ומקדישים את שמו, מרימים אותו על נס ומתנים תוקף תהלתו בקהל רב. הנה עמנו במקום גדולתו שם ענותנותו שפלותו וקטנותו מעלים עין גם מארזי הלבנון ואדירי אמתו מתכסים במשאון ואבדה חכמת חכמינו ובינתם תסתתר במחשכים מבעד עננו אפל.

בבואנו אל הקדש פנימה אל היכל תולדתנו הנפלאה, הנה פלצית תאחזנו למראה ההרס הנורא השורר בו, הפרצים והבקעים שמרובים בו על העומד, האנדרלומוסיא הרבה והערבוביא הגדולה השולטות בו בכל פנה שהננו פונים, אבן-פנה יקרה זו שכל בית עם ועם נשען ונבנה עליה, שהיא היא יסוד קיומו ובסים עמדתו, אבן ספיר זו המתנוצצת מבהקת ומזהרת כזהר הרקיע לראות בה

פתח דבר

את קלסתר פני רבי הפעלים והעליליה, את מספר צבאות חיל כל עם ועם הרב. את כחו וגבורתו, יפיותו הודו נאונו והדרתו, הנה מאסיה בונינו ויסיעוה מביתם וינפצוה כרסיסים, ובארונינו וארצנו ספרתנו אך שברי לוחות מונחים שנשברו למחצה לשליש ולרביע שאי אפשר בשום פנים ואופן להציל מפיהם דבר אמת נכון ויציב ולהראות עליו כי הוא זה, ומה יתחמץ לבנו בראותנו כי קהל-קדוש גדול של אלופינו ונשיאינו אשר יהיו לתפארת עולם לעם עולם אך לשמץ און שמענום ונדעם, ומהנעשה והנשמע אתם לא נדע מטוב ועד רע והיו דברי ימי חייהם כלא היו.

וכי נשאל מאין מקור החטאת ואיזה מוצא החסרון דמנכר הלזה? האמנם חכמים אין בעמנו אם נדולים אין בו אשר לדברי ימי חייהם יש ערך חפץ וענין ברב או במעט המלמדים אותנו דעת את הטוב והרע את אשר לקרב ואשר לרחק?! הנה בת קול יוצאת מכרות ומשיבה תשובה מיראה המועעת את נופנו ומשחרת את פנינו כשולי קדירה ואומרת: אוי לה לתולדת ישראל מעלבונם של בני תורה ומקלונם של חכמים! עמנו חכמיו למשחק לו ובנבוניו יתקלס, ברבניו ישים תהלה ובסופריו יתן דפי, ובעוד אשר ראשי שבטי העמים ללשונותיהם המסבלים בחכמה ובדעת כסא כבוד ינחילום קושרים להם כתרים, המה יושבים ועטרות תפארתם בראשיהם ונהנים מזיו החיים ומשתמשים לאורם, נזונים ומתפרנסים ביד מלאה פתוחה ורחבה, ורואים עולמם בחייהם בעלמא הדן, הנה להפך בנידון דידן, תורת אל חי צוה לנו משה רעה אבן ישראל, מפי הגבורה, ויביטו אחריו, קנאוהו מררוהו וירגנו עליו, התקצפו והתרגזו, ומעשה אבי התורה ומפיץ אורה זה סימן לבניו, בני משה, הבאים אחריו בדור ודור, ללמד לתועים בינה לפקח עינים עורות לנחותם הישרה ולהראותם הדרך ללכת והמעשה לעשות, בוז וקלון חרפות וגדופים אלה מנת חלקם בחיים, ירגיזום וידריכום מנוחה, לחם אביונים יאכילום ופת קבר

יבשה. חרובין ונרוגרות דרבי צדוק, וישקום מים המאררים כלענה בקתון של שופכין אף יתלו מאחריהן קופה של שרצים לחלל את הקדש והמקדש ולטמא בידים את הטהרה ולא זו בלבד אלא שכל המנבל את פיו לספר ביותר בננותם של רבנן ותלמידיהון, חכמיו וסופריו הרי זה משבח ומפאר ביותר.

וזהו הגרם בנוקי תולדתנו היותר גדול, וזהו אבי אבות החסרון שלא יוכל להמנות הזה, אנו קוראין פרשת קדושים אך אחרי מות, אחרי ככלות הכל, ונדולים אצלנו צדיקים רק—במיתתם, עת אין יודע מהם עד מה ועלילותיהם נשכחו, מרגליות טובות נטבעות ונשקעות במצולת העבר הגדול ועקרים גדולים ופרקים שלמים חסרים מספר דברי ימינו, שבלתם הוא ספר החתום ומדרש הנעלם.

את ואת ראיתי זה כבר ואתן אל לבי למנות חסרון לריעותא זה לעשות ציון ונפש למאשרינו, הרבנים והסופרים נושאי דגל חתורה והספרות, החיים אתנו כיום, והיה ספר כזה, ספר החיים לראות בו את דמותו של דורנו ואל יפלא דבר או חצי דבר מדברי ימי מורינו ומאורינו אשר לאורם יסע וילך הדור כלו. אמנם לא אכחד, כי מראש, בשעה שנגשתי אל מלאכתי, כמעט שעברתי עליה ואסוג אחור, ראיתי והנה הר נדול לפני, הר חרב וציון שמם לא עבד, אין ספר וספר וספור אשר יהיו לי לחמר לבניני, ענותנותם היתרה של רבים מאנשי השם הנחבאים אל הכלים וצנועים במעשיהם הבלתי חפצים להתגלות ולהתפרסם מעבר מזה,וחוחת הלב ורמות־רוחא של השרידים החפצים לדעת מי מיסב עמהם ומי יתארח לחברתם כנקיי הדעת הירושלמים מעבר מזה, אבני נגף נדולות הן על דרכי, ומה כחי — אמרתי לנפשי— כי איחל להושיב נשמות ומה חילי כי אקוה להפוך מדבר לישוב וחרב למוצאי מים ? ואם גם אצלח בסייעתא דשמייא לקבץ את פזורי כחותינו הרוחניים ולאספם המחנה, היהיה שכר לפעולתי ? האם

פתח דבר

לא אצא וידי על ראשי? מי יבקש כואת בימים האלה, היום הרת עולם חרש, דורנו זה אינו מונה שבחם של חכמים כמלפנים, אינו שואל בשלום הרב והחכם גם יחד ועיניו אינן רואות את מוריו ומדריכיו. הדור דור שכלו וכאי, ישר, חכם בעיניו וכל אחד מתגדל ומתנשא על חברו במעלה, ומי אפוא ישפיל ממרום שבתו לראות דברי ימי חיי פלוני הרב או אלמוני הסופר המבטלם מראש כעפרא דארעא?

מחשבות זרות רבות כאלה התרוצצו בקרבי, אבל לא כן הורה הנסיון, ראש המורים בחיים, והימים אחרת דברו, ספרי הראשון לספרי „דור רבניו וסופריו" אך הופיע ויצא אורה, והנה מבנף הארץ ומרות שמעתי, צבי לפעלתי, ממזרח וממערב מצפון ויום קדמוני בשבח והלל בתודה והודיה כי הנני מפליא ומגדיל לעשות, ואשוב להוציא לאור את ספרי השני, השלישי והרביעי ואת אשר לא פללתי ראיתי, מקצוי ארץ ואיים רחוקים ממקומות לא שמעתים וארצות לא ידעתי אני ואבותי רבו כמו רבו דורשי ספרי ומבקשיהם וכלם פה אחד עונים ואומרים לעמתם שירה נאה, קדוש וברוך, כי ספרי יהיו למקור ברכה ומעין טהור לשאוב מהם מימיה הצלולים של תולדתנו העתידה, וכי על ישראל רבנן ותלמידיהון חכמיא וסופריא הדרתם ותפארתם, וכי דור לדור ישבח מעשי, ודעת גדולים וו, שהיא עדות נאמנה שאין להרהר אחריה ולהסתפק בה כלל, היא היא שעוררתני לגשת אל מלאכתי בספרי ההולך לפניכם, קוראי הנכבדים, הנועד ביחוד לקורות גדולי עמנו וטובי חכמיו וסופריו בארץ החדשה, ואם רצויה ומקבלת פעלתי העברה, הנה בצדק אקוו כי לספרי החדש החמישי הזה, שהוא ראשון והיחידי שחבר בשפת עבר בקורות ספרותנו וסופריה באמריקא — עתידות עוד יותר טובות נשקפות, כי הוא יהיה לאבן פנה לבנין בית תולדתנו במדינת קולמבום.

פתח דבר

ואם לא אתפאר בשקר כי שלמה המלאכה ולא יחסר כל בה, בידעי כי מסבה מן הסבות נפקדו שמות רבים מאנשי השם — ועלי בומן מן הזמנים למנות החסרון הזה, הנה לא אחשוב ליהורא לאמר בפה מלא, כי בריאה חדשה בראתי, שכבוד אומרת בלה, בריאה שאליבא דבולי עלמא, אפילו להני בריוני הספרות, המטילים מום בקדש ודרכם לילך ולהויק לשקץ ולתעב מלאכת ידי אחרים המבקרים שבהפקירא ניחא להו לברור גם הפסלת גם האבל ולורוק גם את התבן גם את הבר, — יפה היא מלאכתי חביבה ונעימה, מרגניתא דלית לה טימא.

ואת קורא הדורות מראש הצופה ומביט עד סוף התולדה אחלה כי ירצה עבודתי ויחן פעלתי להיותה כלי שרת במקדש תולדתנו, עולתי הספרותית עולת התמיד תהיה ולספרי יקרא ספר החיים !..

בן־ציון אייזענשטאדט.

כ"ח מנחם־אב התרס"ג. נויארק.

דור רבניו וסופריו.

א.

אבראמאוויץ. הרב דובער רב לעדת משכן ישראל אנשי סובאלק נולד לאביו הר' אברהם מנחם (נכדו של הר' ה"ג ר' אליעזר שהשאיר בכתובים ספר „ב י ת ה ל ו י" על מס' קנים וספר „זכרון אליעזר" חדושים בש"ס, והמה נמצאים תחת יד הרב דובער זה) ט"ו באב התרכ"ה. כבן עשר עלה עם הוריו לירושלים וילמוד אצל הרב ר' אליעזר דן, ואחרי נשאו אשה שכה את בתו של ר' רפאל משה חרל"פ למד אצל חותנו ויכנס אח"כ לישיבת עץ החיים ויקשב לקח מהגאונים ר' משה נחמיה כהנא ור' משה בצלאל (בעל משכן בצלאל) ואחרי מות חותנו (ט' תמוז תרמ"ה) החל להניר שעורים שונים במילי דשמעתתא ואגדתא. תרנ"ה בא לאמעריקא, וזה שנים אחדות אשר נתקבל לרב ומגיד מישרים בבהכ"נ משכן ישראל אנשי סובאלק אשר ברחוב קריסטיע בנויארק. והוא חבר לאגודת הרבנים הנוסדה בשנת חרס"ב אחרו מות הרב הכולל ר' יעקב יוסף ז"ל. חבר והו"ל א) „דת ישראל" דינים מלוקטים מד' חלקי שו"ע (נויארק תרס"ב ג' חלקים) ב) כתב הדת, ג) „ספר כתובה" (תרס"ב). בשנה זו החל להו"ל ירחון רבני בשם „בית ועד לחכמים" ויצאו לאור ממנו שלש חוברות.

אדלער, דר. סירום נולד בהעיר אן בורן, ארקאנזאס, ביום 13 סעפטעמבער שנת 1863. בקר בתחלה את בית ספר התיכון בפהילאדעלפיא ואח"כ בם להאוניווערסיטי הפענסילוועניית. בשנת 1887 קבל את התאר דוקטור לתורת לוסופיא מהאוניווערזיטעט „דושאהן האפקין" ובאותה שנה נתקבל למורה נות הקדם בהאוניווערסיטי זו וימנה גם בין חברי המוזאום הוואשינגטוני זלקת „עתיקות קדם". הנקרא בשם: Oriental Antiquities in the United States National Museum, in Washington.

בשנת 1892 יסד את החברה דורשי דברי ימי היהודים באמעריקא: American Jewish Historical Society אחרי אשר שמש בהחברה הזאת שש שנים למזכיר נתמנה בשנת 1898 לראש להחברה הנ"ל: בין כל החברות הספרותיות אש' הר"ר א ד ל ע ר עומד בראשן ראוי לזכור את חברת: "Anthropological Society of Washington" „Philosophical Society of Washington" „Jewish Publication Society" „Gratz College".

בשנת 1899 נתמנה לחבר גם לחברת: "American Philosophical Society" בין כל המאמרים והספרים שהופיעו ממנו לאור במחלקת „שפות קדם" „והספרות העברית העתיקה", הבי נבנדים: "Told in the coffee Houses", ספר המקבץ אגדות וספורי עם מעם התורקים, ונקבצו בעיר קאנסטאנטינאפעל. גם הנהו משנת 1899 העורך והמו"ל של הספר השנתי: "American Jewish Jear Book".

החכם הנודע הזה עור הרבה ליסוד בית מדרש הרבנים בנויארק, והוא הנהו בעת הראש (פרעזידענט) להמנהלים של הבית הזה.

ספרים רבים חבר החכם הגדול הזה, ויכתוב מאמרים שונים בחכמת ישראל בשפת אנגלית.

אדלער דר. **פעליקס**, מחכמי ישראל בארצות הברית. נולד ביום 13 אויגוסט שנת 1851 בעיר אלזי אשר במדינת אישכנז, בהיות הנער פעליקס בן שש שנים נקרא, אביו הרב הנאור מר שמואל אדלער להיות לרב ומטיף בהיכל „עמנואל" אשר לעדת המתקנים בנויארק ויחד עם אחיו ואחיותיו ובני בית אביו בא בשנת 1857 לאמעריקא ויכנס לבקר תחלה את בתי הספר הנמוכים והתכונים ואח"כ נתקבל בהאוניווערסיטי הקולומבית שבנויארק במחלקת הפלוסופיא, ובשנת 1870 כבר נמר את חק למודו שמה, ולא הסתפק בלמודיו אלה בלבד כי אדיר כל חפצו ומנמתו היו לרבוש לו את חכמת ישראל וידיעת ספרתו העתיקה ולשרת במשרת רב ומטיף אשר מצא את עצמו ראוי ומוכשר לזה בהיותו מחונן בפה ממלל רברבן ובשפת חלקות, לתכלית זו נסע ארצה אישכנז ויבא לבקר את בית מדרש הרבנים הברליני הנקרא בשם: "Hochschule für die Wissenschaft d. Judenthums" ועם זה בקר גם את האוניווערזיטי למחלקת הפלוסופיא, מברלין בא היידעלבערנה שם השתלם בשעורי הפילוסופיא ויזכה בשנת 1873 בתאר „דאקטור לחכמת הפילוסופיא" אז שב לנויארק וירא כי אין דעתו מסכמת ומתאמת להרבנות ויהי למורה שפות הקדם ב„קארנעל אוניווערסיטי" בשנה אחרי בואו ויעמוד על משמרתו זאת כשנתים ימים ובשנת 1876 יסד את החברה: "Society for Ethical culture" ויצא שמו בכל ארצות הברית ע"י הטפותיו ומשאותיו אשר הטיף בהחברה ויתפרסם מאד, ומאז ראה ליסד חברות ואגודות שונות למוסדות הצדקה בכלל ולמוסדות הספרות בפרט.

החכם הזה כתב המון מאמרים ספרותיים ומדעיים בחקר הולדות ישראל וספרותו בהענציקלאפעדיע, הוצאת החכם דושאנסאן.

אייזיקס, שמואל הלל הלוי חכם תורני מופלא ומחבר, נדפסו ממנו הרבה מאמרי תורה וחכמה בהמאסף „חורה מציון" היוצא לאור בירושלים וקונטרוס מיוחד בשם „מאמר חדשי השנה" (ירושלים תר"סא) וקונטרוס פסח עינים (ירושלים תר"סב).

אייזענשטיין, יהודה דוד מילידי מוערימש אשר בפולין הרוסית ושמה ראה אור החיים לאביו הרב הנכבד ר' זאב וואלף במוש"ק כ' מרחשון תרט"ו. בהיותו כבן שמנה שנים יצא אביו לאמעריקא וישתקע בסאן פראנציסקא והנער התחנך ע"י אביו זקנו, איש נדול בתורה ומצוין בחריפות. אבי אביו. הרב ר' עזריאל זעליג ב"ר נתן נטע חריף *) וממנו קבל תורת למוד התלמוד בדרך פשוטה וברורה בלמוד המפורשים הראשונים כמו הרי"ף והר"ן, ויעש חיל רב, כי כשרנותיו וביותר שקידתו הרבה עמדו לו לרכוש בקיאת רבה בסדרי הש"ס בעודנו באביב ימיו. ולא הסתפק הנער בלמודי קדש לבד, כי אם נם בלמודי חול שם מעינו ויקמד שפת פולנית והורת החשבון ועוד ידיעות מועילות. בשנת 1872 בא עם אמו אחיו ואחיותיו לאמריקא ובשנת 1873 נשא לו אישה שמה בת הארץ הזאת ממשפחה כבודה רבקה בת ר' ישראל הכהן וישלח במסחר ידו וייסד לו בנויארק בית חרשת לעשות כחנות, ובהיותו אחד מן הראשונים במסחר זה במורד העיר (דאון טאון) הצליח מסחרו ויעש עושר והיל אבל מפני איזו סבה נהרס בית חרשתו ויקבל עליו אח"כ משרת מנהל בית האוצר הנדול שבמורד העיר נויארק של האחים הנבירים המפורסמים מ. ל. יארמולאווסקי oo) בשנת 1880 יסד את חברת „דורשי שפת עבר בנויארק" ויתן במתנה להחברה הזאת סך ארבע מאות ספרים שונים ונכבדים וב„המאסף" שהופיע ע"י החברה הזאת כתב מאמרו הנכבד „התנגדות התלמוד לברית החדשה". בשנת 1897 בראותו כי רבה העזובה בכסף הקדשים של קופת הרמב"ן בירושלים יסד חברת „כולל

*) הרה"ח הזה כמכתבו אל המחבר כותב: „אבות אבותי באו מעיר קעניגסבערג שבפרוסיא לפוילין וכאשר נתנה ממשלת רוסיא חק להיות כל איש נקרא בשם חניכתו ויקרא א"ז את משפחתו „אייזענשטיין" ע"ש כי אביו הרב ר' נתנטע היה חריף נדול בתורה מלשון הכתוב וכספטיש יפוצץ סלע.

oo) המה בני הרב הנדול המופלא בתורה בחכמה בנדיבות הגביר הנדיב ורב תהלות מר' סענדער יארמולאווסקי (מחותנו של הגאון הנדול ר' יעקב יוסף ז"ל הרב הכולל לאגודת הקהלות בנויארק).

אמעריקא תפארת ירושלים ויעש סדרים נכונים בכסף הרמב"ן הנשלח באמעריקא להועד הכללי שבירושלים. בשנת תרנ"ט בא ארצה ישראל ויעש שמה כשלשה חדשים, ויכתוב אז מאמרו בהלוח של החכם לונץ משנה ההיא.

הרב החכם המובלא הזה כתב מאמרים שונים מדעיים במכה"ע הצפירה, האס"ף, נר המערבי, העברי, "Jewish Comment", "Maccabean", ועוד ובהאנצי-קלופריא העברית היוצאת לאור ע"י החכם דר. א. זידור וינגער כתב ערכין ספרותיים ומדעיים. ואלה המה ספריו שחבר והו"ל: א) „חקי ארצות הברית וקריאת הדרור" עם חנהות. ב) בקרת על הוצאת התלמוד של ראדקינסאן, ג) פסוקי דזמרה עם תרגום אנגלי, ד) תמצית שו"ע הלכות ברכות בהעתקה אנגלית והערות. בכ"י ספרים שונים ומאמרים מדעיים רבים מוכנים לדפוס.

איזראעל, הרב אהרן נולד ביום העשרים לחדש נאוועמבער שנת 1859 בלאנסעסטער (פא.) אביו היה מילדי העסטען-דארמיטאדט וישא משרה קטנה בחיל הצבא הגרמנים, ויבא אח"כ לארצות הברית. ויחנך את בנו בבית מדרש הרבנים אשר בסינסינעטי ובגמרו חס למודיו שמה נבחר בשנת 1883 לרב בעיר פארט וואיענע ויעמוד על משמרתו זו כארבע שנים. בשנת 1887 נבחר לרב בבאפלא.

כתב מאמרים מדעיים ב„המנורה" (ירחון בשפת אנגלית) והעתיקו מאשכנזית לאנגלית: The Colors at the women Place (הובר ע"י פ. דעליטש) the Talmud in the Talmud (חובר ע"י שטערן).

איזראעלסאן הרב ר' שלום רב דטאראנטא (קאנארא), נולד לאביו הרב הגדול בתורה ר' אשר המתיחס לצאצאי הגאון מהר"ט יפה. בעיר יאנישאק (פ. קאוונא) י"ג אדר תרכ"א. בילדותו הצטין בזכרונו הנפלא ועל ידו הצליח להיות בקי בשנת השביעית לחייו בכל חמשת חומשי התורה ובנביאים ראשונים ואחרונים ויהי לפלא, כבן ט"ו יצא ללמוד בעצמו וילמוד בשקידה בבהמ"ד בעירו ועם זה אצל לו שעות ביום ללמוד שפת עברית, רוסית ואשכנזית וישתלם בהן, ער כי בהיותו בן ח"י שנה כבר מלא כרסו בשלשה סדרי הש"ס מועד נשים ונזיקין עם מפרשיהם ויהי גם למשכיל מצוין, בשנת תרל"ט עזב את ארץ רוסיא ויבוא מעמעלה אשר בפרוסיא ושארו הגאון ר' ישראל סאלאנטער שהיה בעת ההיא במעמעל קרבהו וילמוד אתו, כבן עשרים שב לרוסיא ויקח לו לאשה ממשפחת שלעזינגער אשר בזידיק (אצל טעלז) ואחרי חתונתו בא ללמוד בקאוונא והגאונים רי"א האב"ד ור' יצחק מאיר מסלאבאדקא ור' יחיאל מיכל

מ׳אנישאק סמכוהו לרב, מקוונא נסע לפאניוניעו ויהי לחבר בתלמוד ופוסקים להגאון ר׳ אליהו דוד ראבינאוויץ (האב״ד דירושלים כעת) ושמה הכין לדפוס את רובי תורתו וחדושיו על הש״ס והפוסקים.

תרנ״ד בא לאמעריקא ויתקבל לרב בטילוואקי (וויסקאנסין) ואחרי שבתו שמה כשש שנים נתקבל לרב בעיר טראנטא אשר בקאנדא.

נדפס מהנו, „נוה שלום״ חדושים בש״ס ורמב״ם (תר״ס) ובב״י סוכן לדפוס „עצת שלום״ שו״ת ודרושים שונים.

אימבער, הר׳ נפתלי העריץ בנויארק, בעל שיר „התקוה״ המפורסם אשר יושר בפיות רבבות אלפי הציונים בכל ארצות פזורינו, נולד בעיר זלאטשוב בגאליציען לאביו הר׳ שמואל ואמו מרת האדעל בשנת תרי״ז עד השנה השביעית היה כאלם ולא הוציא הגה מפיו וכמו בדרך נס החל לפתע פתאום לרבר ועד מהרה הכירו בו אותות לטובה, בשנה השמינית בא החדרה וע״י כשרונותיו הטובים עלה לבעלה ראש על כל חבריו ובשנה העשירית, בשנת 1866. כבר הצליח לחבר שיר לכבוד „הקאנסטיטוציאן״ הנתן לישראל, בשנת 1870 כתב שירו הנדול לכבוד חג יובל השאה של התאחדות הארצות בוקאווינא ואוסטריא, ובשם „אויסטריא״ קראהו, את השיר הקדיש לקיסר אויסטריא, והוא השיב להמשורר מתנת כסף הגונה ותורה שבכתב, כבן ח״י בא לבראד ויתרועע עם החכמים שור, קראכמאל ועוד, ובשובו אח״כ לעירו רדפוהו הארוקים עד כי נאלץ היה לעזוב את עירו ולנדוד בארצות שונות כמו אויסטריא, אונגארן, סערביען, רומעניען, והבארון משה וואלבערג קרבהו ויתמכהו ובביתו חבר המשורר שירו „התקוה״ אשר זכהו לשם עולם לא יכרת. בשנת 1878 עזב המשורר את עמו ויהי לסוחר־קטן בפירת תונרמא, וימצא מחיתו ברוחק.

בשנת תרמ״ב (1882) בא ארצה ישראל וישפוך דמעותיו החמות אצל כותל המערבי שבירושלים, ושם שב לשירתו וידפים מחברתו המצוינת „ברקאי״ אשר עשתה לו שם בין המשוררים כפירי הרוח ומלאי רגשות נפש, משם בא מצרימה וממצרים ללאנדען ובשבתו בעיר זו כרת ברית אהבה עם הסופר הנדול ישראל זאנגוויל, ויהי לעזר במכה״ע „דזשואיש סטענדארד״ מלאנדען בא לאמעריקא ומאז באו הנה נודד הוא ללחם איה, ולוקא עזרת נדיב עם אחד כמעט שכנה דומה נפשו ובין רפאים התחשב.

המשורר הנעלה הזה כתב מאמרים ושירים שונים „בהמליץ״, הצפירה,

העברי, הפסנה, והו"ל ספרים מיוחדים „ברקאי" (שירים שונים בשני חלקים) ובשפת אנגלית: Topics of to-day in the Talmud, Treasures of ancient Jerusalem. The mystery of the Golden Calf, Music of the Psalms, Uriel, History of money, Education in the Talmud, The letters of Rabbi Akiba.

אלפערשטיין הרב **אברהם אליעזר** בנויארק. נולד לאביו הר' ישעיה בעיר המחוז קאָבערין (פ. הוראדנע) ויתחנך על ברכי התלמוד מילדותו, למד בישיבות שונות וישקוד בתורה בשקידה גדולה וירכוש לו בקיאות בתלמוד הבבלי ואח"כ שם פניו ללמוד התלמוד הירושלמי, כבן עשרים נשא לו אשה מרוואני (פ. הנ"ל) ובשבתו על שלחן חתנו הוסיף ללמוד ולהשתלם במלאכת הרבנות בשקדו על דלתות הפוסקים הראשונים והאחרונים, אח"כ בא לווילנא ויתקבל לרב בבהכ"נ קאמניצקער ומשם נקרא לעיר הפרורית נאָוואָנראד ויכהן גם שמה בתור רב ומ"צ וב"מ, ואחרי שבתו בווילנא שנים אחדות נתקבל לרב בבהכ"נ „זבת צרק" בסלאבאדקא. תרמ"א בא לאמעריקא ויתקבל לרב בבהכ"נ „קהל עדת ישרון" אשר בנויארק ויעבוד עבודת קדשו שנים אחדות, משם נקרא לשיקאגא ויכהן פאר בתור רב בבהכנ"ס „אוהבי שלום" בית מאריומפאל ועוד בקהלות שונות, עתה הוא נבחר לרב בקהלות אחדות ובבהכנ"ס יאנוסטאָווער, בנויארק.

נדפס מהרה"נ חזה: „הראל" ביאור על הירושלמי מסכת בכורים, יפרד לשלשה באורים, „בכורי ענבים" „יעלת חן" „פרי הלולים" נדפס בשיקאגא שנת תר"ן, ובכ"י חדושים בש"ס ובפוסקים ותשובות ודרושים שונים. הרב הגאון החריף הנעלה הזה היה מן הראשונים הנלחמים בעד כבוד הדת הרבנות שירד באמריקה ויסבול רבות לרגלו תלונותיו (ע"י ספרו ד' ל"ב).

אשינסקי, הרב **אהרן מרדכי הלוי**, מילידי העיר ראיינראד בפולין הרוסית, היה לרב במאנטרעאל ומשם בא לפהילאדעלפיא ואח"כ לפיטסבורג, וזה עתה נבחר שנית להיות לרב באחת, מקהלות פהילאדעל-פחיא, והוא מטיף לציון.

אשער, פרופיסור **יוסף** מורה תורת ההטפה בבית מדרש הרבנים הנויארקי, נולד במאנשעסטער אשר באנגליא בשנת 1872, אביו שהיה מתלמידיו המובהקים של הגאון ר' משה סופר (בעל שו"ת חתם סופר) חנך את בנו בדרך התורה וילמדו בתחלה ראשית למודי שפת עבר וידיעת הבנת המקרא, ועם זה בקר גם את בתי הספר אשר בעירו ללמוד

למודים חצוניים, בשנת 1890 בא יוסף לרוסיא בחקותו לרכוש לו בארץ זו המלאה לה ככלוב חכמים ומשכילים עברים חכמת התלמוד וספרותה העתיקה וישתקע בקאוונא וימנה בין הפרושים אשר בסלאבאדקא שעמדו תחת פקידות הנאון ר' יצחק אלחנן ספעקטאר. כארבע שנים הסתיפף באהלה של תורת ברוססיא וימלא כרסו בתלמוד וחכמת ישראל, והרב ר' דוד קאצנעלבויגען מסובאלק סבתה כרב מורה ודאין כי עטרת הרבנות חולמתו וכי ראוי הוא לשבת בתור רב ומורה לעדת ישראל, וישב אז לארצו ולמולדתו ויבא לבקר את ביה"ס הגבוה למחלקת הפלוסופיא "Victoria Univercity" אשר במאנטשעסטער, ובשנת 1894 כלה חק למודיו שמה בקבלת תודה, ויקבל גם תעודת הוראה מאת הרב הכולל למדינת בריטאניא דר. הערטאן אדלער.

החכם הנדול הוה היהו מתלמידיו של הרב החכם הנדול פרופעסאר שלמה שכטר ויקשב מתנו לקח בחכמת ישראל בהאוניווערזיטי אשר בלאנדאן ובקאמברידש. הוא מכהן פאר נם בתור רב ומטיף לעדת „בני ישרון„ מלבד משרתו הנכבדה בתור פראפעסור לחכמת הדרוש וההטפה בבימ"ד הרבנים בנויארק.

ב.

בוכהאלטער, אשר בה"ר חיים, מדקדק ומהנדס, נולד בעיר מאריאמפאל (פ. סובאלק) לערך תרי"ב, התעסק מילדותו בלמוד תלמוד ואח"כ בחכמת הדקדוק ובתורת החשבון ויצטיין מאד, אחרי חתונתו היה לסוחר נכבד, ובשנת תר"ן בא לאמעריקא ויהי למורה שפ"ע, כתב מאמרים שונים „בהמליץ" ובהעברי תרנ"ו נדפס מאמרו לתחית השפה, ובכ"י ספר נעלה בחקירות לשון עברית.

בוכהאלטער, יהודה חכם וסופר נולד ביום י"ז אלול תר"כ במאריאמפאל (פ. סובאלק) לאביו ר' חיים, כבן חמש הובא החדרה ובעוד לא מלאה שנה לבקרו את החדר כבר למד התחלת נמרא, כי טובים היו כשרונותיו, ואז למד אצל הרב ר' דוד, איש נדול בתלמוד ופוסקים, עד השנה התשיעית שאז נתקבל בהישיבה שנוסדה בעירו בזמן ההוא בלשכה היותר נבוהה ויקשב לקח בתלמוד מאת הרב ר' יעקב מאיר

ויצטיין בלמודו ויהי לנס בין יתר החברים עד כי „מהר"ם שי"ף הקטן" קרא לו רבו בהיותו מחבון לרוב קושיות המהר"ם שיף וחרודיו, כבן י"ד בא ללמוד בהישיבה אשר בסובאלק והרה"ג החכם ר' יוסף ראזענטאהל שהיה נפאי הישיבה והרב הגאון ר' יעקב טוביא הר"ט קבלוהו באהבה ויתנו לו מקום בין בחירי התלמידים שהיו בני שמנה עשרה שנה ומעלה, בעת ההיא כבר ערך מכתבים בשפת עבר צחה ובטוב טעם ודעת, כשנתים ימים הסתופף בהישיבה וירב חילו בתלמוד ועם זה רכש לו ידיעה רבה בספרי חכמת ישראל, וישב אח"כ לעירו ויקדיש עתותיו לתלמוד ולספרות, בחדש מרחשון תרמ"א עזב את ארצו ויצא לאמעריקא ובבואו לנויארק כתב שתי חוברות, האחת בשם „נודד ממקומו" והשנית בשם „יתרון דעת החכמה" וישלחן לעיר מולדתו ותעשינה לו שם בין הסופרים המהירים, אז פנה אליו החכם סאקאלאוו כי יהיה לו לסופר תמידי בהצפירה מנויארק וכי ישתתף גם בעבודת „האסיף" שיצא לאור ומני או כתב הרבה מאמרים בהצפירה, תרמ"ה שב לארצו ויתקבל לעוזר בבית מערכת „הצפירה" ויהי שמה כשנה תמימה, בחרף תרמ"ז שב שנית נויארקה ויהי מאז לסופר שנית בהצפירה, בשנת תרמ"ח כאשר נוסדה „אגדת הקהלות" בנויארק, נתקבל לסופר ומזכיר באגודה ויעמוד על משמרתו זאת גם בבוא הגאון ר' יעקב יאסעף לשרת בתור רב הכולל, אבל בהיות משרתו זאת אינה נושאת פרי ותשלום בחלה נפשו בה ויהי למורה שפת עבר בנויארק רבתי, ובעזוב בוכהאלטער את משרתו בתור מזכיר וסופר הלכה האגודה הלוך וחסור ומצבה הורע מיום ליום, תרמ"ט בחנוג יושבי ארצות הברית את חג המאה למן אז ישב הנשיא הראשון על כס הריפובליק חבר בוכ־האלטער תפלה בשפת עבר עם העתקה אנגלית להתפלל בכל בתי הכנסיות אשר בארצות הברית, ולרוב יקרת ערכה באה במכה"ע האנגלי המפורסם „New York Herald" גם במלאות ארבע מאות שנה להתנלות אמעריקא ע"י קולומבוס, ובפרוץ המלחמה בין האמעריקאנים והשפנים חבר תפלות שונות וכלן נעתקו בכל מכה"ע היוחר נדולים בארצות הברית, בשנים האחרונות היה למזכיר לחברת אחדות היהודים האורטודאקסים בארצות הברית וקאנאדא Jewish orthodox Union of U. S. and Canada שנוסדה ע"י הדר. הנודע ה' פ. מענדעס רב ומטיף לעדת שארית ישראל הפורטוגעזים.

החכם והסופר הזה הנהו אחד מבחירי המורים העברים בנויארק וימצא מחיתו בכבוד בהיותו מורה לבני העשירים.

בוקאנסקי, מאקס חכם וסופר נעלה נודע בכנויו הספרותי „בן פירת" עורך מח"ע „דיא אידישע וועלט", נולד בקאוונא עיר הפלך בשנת 1848. עד השנה השלש עשרה הסתיפף בחדרים שונים ולמוד בציתא חדא את אחד האברכים המוסמכים להוראה תלמוד ופוסקים ויצטיין בשקידתו ובכשרונותיו, כבן י"ד התודע להסופר מאפו והסופר במצאו את העלם לבעל כשרון משכהו חסד וידריכו וישכילו וישתוקק הנער ללמוד ולהשכיל ויחפוץ להכנס לבי"ס הנימנאזיום, אבל הוריו האדוקים התנגדו לזה ובראותם כי גברה תשוקת הנער לדעת שכרו בער בנם מורה ביתי אשר למדו למודים כוללים. כבן ח"י נשא לו אשה וישב על שלחן חותנו, כבן כ' בהיות כבר רחים בצואריו ואת כספי אבד היה לסיפר לאחד הפקידים בעירו ואח"כ נהיה לסיפר בבית פקידות הפאליציי בקאוונא, ואחרי ישבו על משמרתו זו כשמנה שנים היה לסופר הקהל בבית פקידות העיר. בשנת 1889 עזב את רוסיא ויבא לאמעריקא ומאז הקדיש את עתו לספרות אשר ממנה לחמו נמצא. מאמריו הראשונים בשפה היהודית המדוברת היו בהפאלקס־אדווקאט, ואח"כ בהוציע מכה"ע „דער טענליבער הערלד" נתמנה לעורכו הראשי, בשנת 1902 היה לעורך מכה"ע דיא אידישע וועלט.

ספרים מיוחדים נדפסו ממנו: א) דיא מוראלדינע טעג ב) דיא נקמה פון א טאכטער, נ) דיא נעשיכטע פון קריסטענטהום ועוד, וכלם כתובים בסיגנון מרעי ומושכלי, ונם למאמריו הפרטיים אשר יופיעו בהעתונים יש ערך ספריתי ומדעי, (החמר לתולדותיו נמסר אלי ע"י ידידי החכם והסופר היקר המשורר הנעלה מר' יחזקאל לעוויט).

בלוישטיין, דר. דוד, מנהל ההיברו אינסטיטוט אשר בנויארק, חכם ורב פעלים, נולד בלידא (פ. וילנא) לאביו הר' ישעיה בשנת תרכ"ו 1866. נתחנך בדרך רוב הנערים בני הערים הקטנות בימים ההם, ומילדותו התנכר ברוח כבירה ונמרצה השואפת לגדולות, כבן חמש מת עליו אביו הנכבד ונישוא הפנים בעדתו, ומאז כמו הרגיש כי עליו לעשות לנפשו ואם אין הוא לו מי לו. וישקיד על למודיו השונים אצל המלמדים שונים בשקידה נמרצה עד השנה השש עשרה לחייו, ואז בא ללמוד בהישיבה אשר בשטוצין הסמוכה וילמוד נפ"ת ויקן לבב ראשי הישיבה בדרכיו הישרים וביושר תהלוכותיו עד כי הרשו לו לבקר יחד את הישיבה גם את בית הספר למתחילים, דבר אשר לא הרשוהו לבן ישיבה זולתו, כבן ח"י שנה בא מעמעלה ויסתופף בצל תורת הגאון ר' ישראל סאלאנטער

(שהיה אז במעמעל) ומשם בא לליבו, ויהי שמה למורה דת ישראל אבל לא ארכו ימי שבתו שמה כי פקודת המשרה באה לו לעזוב את העיר ויבא לישוערין—מעקלענבורג ויבקר את בית מדרש הרבנים והמורים שמה, בכלותו את למודיו בביהמ"ד הזה, ראה כי מפני החקים המגבילים את זכיות יהודי רוסיא באשכנז אי אפשר לו להשיג משרת רב בעיר אשכנזית ויבוא בשנת תרמ"ו (1886) לאמעריקא, ויתנורר בפאסטאן וייסד שמה אח"כ בי"ס עברי־אשכנזי אשר למדו בו שפ"ע וספרותה בשפת אשכנז, בשנת 1889 בא להקשיב לקח בשפות הקדם בהאוניווערזיטי ההארווארדית אשר בקעמבריזש הקרובה לפאסטאן. בשנת 1892 אחרי אשר נסר חק למודו בהאוניווערזיטי ההארווארדית, נקרא לכהן בתור רב ומטיף בקהלת פרוביזענץ, ובשנת 1896 נתנה לו מאת האוניווערסיטי הפארונית משרת הכבוד להטיף שמה לקח בשפת הקדם ארמית, ערבית, אשורית וסורסית בשנת 1898 נקרא לכהן פאר בתור מנהל את האינסטיטוט העברי (Educational alliance) אשר בנויארק, ועל משמרתו זאת הוא עומד עד היום.

החכם הנכבד הזה, הנהו רב פעלים וכביר העלילות, ומעודו עד עתה יקדיש כחותיו למובת עמו להיטיב להם ולהשכילם, בעודנו בפאסטאן יסד הרבה מוסדות צדקה ויבססם על בסיס נכון וקים, ויהי אחד מראשי המתעסקים בהפצת הרעיון הציוני, לא אך באמר ודברים לבד, בדרשות ומשאות כרוב ציוני ארצות הברית, כי אם בפועל ובמעשה, וייסד לתכלית זו בתי מקרא וחברות אשר בהן יטיפו דברי ימי ישראל וספרותו, וללמד בהן תורת ודעת, ומאז הפקד למנהלו הראשי של האינסטיטוט העברי חשתדל הרבה לעשות את הבית הזה להמרכז הראשי אשר אליו יפנו כל הנודדים העברים מארצות שונות למפלגותיהם להתנורר בנויארק רבתי, בשנת 1900 עבר החכם הזה ארץ רומאניא ויתחקה על חיי אחינו שמה ובשובו הציע תוצאות מסעו לפני חברי הועד המסחרי הנועד בוואשינגטאן לעיין בשאלות הנודדים וביחוד הנודדים העברים.

כרע כאח יתהלך החכם הנעלה הזה את משכילי אחינו הבאים נויארקה הוא יהיה להם למורה דרך וינחם בעצותיו, חובב הוא שפת קדש והומך בימין שוחריה וסופריה.

בנימינזאהן, הרב אברהם ליב, נולד בלעכעוויטש (פ. מינסק) תר"ד, עד שנת הי"נ למד אצל מלמדים שונים ומאז בישיבת סלאנים, וולאזין, אחרי חתונתו עם בת אחד מנכבדי פינסק היה למורה ומלמד בבית הרב המפורסם ר' יעקב שמחה וואלפסאהן בפינסק, ועם הרב הזה למד בצותא חדא את מכתבי ספרי חכמי ישראל, כגון חתרה, האמונות והדעות, חו"ה, העקרים עקידה ועוד ויתודע אל החכם שאצקעם ויכרתו שניהם ברית, תרנ"ב בא עם ניסו הרה"ח ר"א דובזעוויץ לאמעריקא והנאון ר' יעקב יוסף הרב הכולל סמכהו לרב, אבל מאסה נפשו ברבנות ויבחר לחיות מעלאכתו מלאכת הקדש בהיותו מוהל מומחה. ומענה היא ניזון ומתפרנס בצמצום בנויארק הנדולה לאלהים.

נדפסו ממנו: א) „עמק יהושפט" (תרל"נ), ב) „השתבונן" (תרמ"ח), ג) „מלחמה בשלום" ויכתיב כמה מאמרים בעתונים שונים, ובכ"י הרה"ח הנכבד הזה כמה ספרים מוכנים לדפוס.

בנין, דר. שמואל בנויארק, חכם נדול בלשן ורב מדעים, נולד בבאלווירזישאק בעודנו רך וצעיר מתה עליו אמו שרה בת הר' מנחם מענדיל (שהתיחסה למשפחת הנאון ר"ש קאוודינאוועד) ונם אביו הרב הנ' ר' יהושע*) שמת באביב ימיו, ולא יכול להאציל מרוח תורתו על בנו, ויתחנך הנער אצל הרב הנאון ר' יהושע ליב דיסקין האב"ד דלאמזע (ע"י ח"נ מספרנו „דור רבניו וסופריו" תולדותיו) וילמדו נפ"ת והנער עשה חיל ויצטיין בכשרונות נפלאים, תרי"ט נסע ביאל סטאקה ויקשב לקח בתלמוד ומפרשיו מאת הרה"נ הר"מ ר' יהושע, משם בא לווילנא ויכנס לישיבת הנאון ר' יעקב באריט, מווילנא בא ללמוד בוולאזין ולא ארכו ימי שבתו שמה ויבא להסתופף בכל החכמים חז"ס, צווייפעל, לערנער בבמדה"ר אשר בזיטאמיר, תרכ"א עזב את ארץ מולדתו ויבא פאדוכה ויסתופף בצלו של החכם שד"ל וילמוד לשונות הקדם ויתעסק בחכמת ישראל אח"כ התנורר בפרעסלוי ובמדינת שווייץ ובפאריז, בפירת צרפת התמהמה כשנתים ימים וילמוד שפת צרפת ויסע ללאנדאן, ומלאנדאן בא ארצה ספרד ויהי למורה לשונות

*) היה מתלמידיו של הנאון מוהר"ח מוולאזין היה רב בלודווינאווע (מחוז סובאלק) ומשם נקרא לטיקטין ואח"כ היה לרב בעיר זאמבראוו (פ. פלאצק) ושם נאסף על עמיו ערב חג השבעות שנת תרי"ח.

הקדם בעיר שביליא, ובהיותו ראש המורים באיי באלעווריק נסע פעמים אחדות למצרים ללמוד כתב החרטומים.

תרל"ח בא לארצות הברית וילמוד גם כתב האשורית ותורת הרפואה בבתי מדרש המדעים Maryland University Johns Hopkins בבאלטימארע, ועתה הנהו מתעסק בתלמוד לשון סינים ויפת בביה"ס קולומבא.

החכם הגדול הוה העתיק ספרים מלשונות שונות ויחבר ספרים טובים הרבה ויכתב הרבה בעתונים שונים ויערך ערכין רבים בער הענציקלא-פעדיא העברית היו"ל בנויארק. ספרו הכי נכבד הוא Bncient Egypt. or Mizraim.

בערינשטיין, הרב יהודה דוד בנויארק, נולד באלעקסאט אצל קאוונא בשנת תרכ"ג לאביו ר' נתן, (ואבי אמו היה הרה"ג המפורסם ר' שמואל רב באלעקסאט) למד בסלאבארקא ויקרא בשם העלוי מסאזייע-וישאס, לערך תרל"ח בא להיריו בקענינסבערג ויבקר את הגאון האמתי מלבי"ם וצ"ל ובמצא הגאון את הצעיר לכלי מחוק ברכה יעצהו לשוב לליטא, תרי"ג בא לאמעריקא ולא אבה לעשות תורתו קירדום לחפר בה ולהתפרנס מן הרבנות.

מעט מחדושיו נדפסו ב„המאסף" חיו"ל בירושלים ע"י הרב הגדול רב"צ קוניאקה ובבית ועד לחכמים היו"ל בנויארק ובכ"י חדושים שונים בהלכה, הרב הני הוה הנהו גם מהנדס ומופלא בחכמת החשבון.

בערינשטיין, הרב משה ליב רב בעליואבעטה, נולד בפיסעציע (פ' מינסק) לאביו המופלג ר' יעקב (שהתיחס למשפחת הגאון בעל שלחן שלמה המתיחסת עד התנא ר"י הסנדלר ולמעלה) ביום כ"ג טבת תר"ל, למד בחדרים ואח"כ בוולאזין ויעש חיל בגפ"ת וירכש לו גם ידיעות נחוצות, אחר חתונתו היה לסוחר בוויכנא ובווארשא ולא אמר להתפרנס מן הרבנות, ובאבדו כספו יצא בשנת תרמ"ב לאמעריקא ויתקבל לרב בעליואבעטה.

הרה"ג הזה הנהו גם משכיל וסופר נעלה בשפת קדשנו.

בערינשטיין, צבי הירש בנויארק, חכם וסופר, נולד בעיר ניישטאדט שירווינט (פ. סובאלק) ביום כ"ה אדר שנת תר"ז, אביו הנכבד והישר באדם מר' משה בערנשטיין התיחס למשפחת יוחסין אשר התפרסמה כתהלה ואף כי טרוד היה בעסקיו השונים ובמסחריו, קבע עתים לתורה, ויתנהג בדרך אשר הורהו אביו הנקרא בשם הירשלע חסיע אדעלעס שהיה

מופלג ונדול בתורה בקי בש"ס ופוסקים וידע בע"פ את כל שו"ע חושן המשפט, (והנאון ר' נחום חריף הרב דעירו אז התיעץ עמו בכל דבר הקשה, והנאון ר' יהודה יודל בכרך האב"ד דסיני אשר נקרא פעם אחת לקאל־וואריע לרון בדבר מריבה אדות אחזת נחלה לא חפץ לקבל את החצעת בלתי אם יצרפו אליו את רבי הירשלע זה אשר היה נודע לנדול ומורת צרק) ובדרך הלך בה הוא נהג נם את בנו ויתחו למלמדים ללמדו חומש ותנ"ך, ובהיות הנער כבן שבע שנים כבר היה בקי בחמשה חומשי תורה ונביאים הראשונים והאחרונים, כי ברכו ה' בכישרונות נעלים, ואז החלו להורות לו פרק בתלמוד ויעש הנער חיל נם בו, כבן ט"ו החל להנות בספרי חכמה ומדע אשר משכו את לבבו, ובראות הנער כי הדבר הזה למורת רוח לאביו הירא פן ואולי תעבירהו ההשכלה על דעת התלמוד אשר בו כל מעינו, התעסק בלמודי ההשכלה בצנעא ובחשאי, ובעת ההיא החל להחליף מכתבים את רבים מחכמי ישראל בארץ וחו"ל, ויכתוב נם איזה מאמרים למכה"ע העברים, ככן עשרים השיאו אביו אשה בת הרב הנכבד ר' אליעזר מקאלוואריע (חתנו של ר' מושיל פרענערס מחותנו של הנאון ר' ליבלי קאוונער), ובעירו החדשה קאלוואריע מצא לו רע כאח את החכם הנדול ר' יצחק ריטענבערנ בעל הבאור על המכלול (ונודע בשמו הספרותי יבא"ר) ויחבר אז את מחברתו שהכילה השנות על ספר היחש לכתב אשורית של החכם ר' יעקב בכרך (והיא ננובה ממנו בנויארק בשנת 1871), ולהפצרת הרב החכם ר' יעקב ספיר הלוי מחבר אבן ספיר וחותנו של בעל הלבנון החל בימים האלה לחיות לעזר במאמריו להלבנון, (ומני אז עד שנת 1870 הרבה לכתוב בו מאמרי תורה והכמה אשר עשו לו שם נדול בין חכמי ישראל) כשנים אחדות אחרי חתונתו ישב בשלוה ויתעסק אך בתורה וחכמה אבל פתאום קפץ עליו רונזו של אחד ממכיריו אשר האמין בו ויחשבהו לישר ועל ידו אבד כספו בענין רע, ובאמרו למלאות את החסרון חבר והו"ל בשנת 1869 בווארשא לוח החשבון לתועלת סוחרי ארצות רוססיא ואשכנז, אבל לא ראה נם בעמלו זה כל פרי, בהיותו בווארשא התודע אל החכמים רפ"ס בעל „השחר" ר' אריה ליב פיינשטיין מבריסק בעל עיר תהלה (עי' תולדותיו בח"א מספרי „דור רבניו וסופריו").

בשנת 1870 עזב את ארצו ויסע ארצה אמעריקא, ובעברו דרך קענינ־סבערנ התודע אל החכם רא"ל זילבערמאן בעל „המניד" שהיה אז שם לרנל ענין כללי והראל"ז לקחהו אתו ללין וישב שמה כשבוע ויתרועע נם

את החכם ר' דוד נארדאן, ובחרש מארץ שנה זו דרכה רגלו על אדמת אמעריקא ואחרי היותו בה זמן מה ויחבונן אל מצב עמנו שמה, החל לשלח מאמריו להמניד בשם „מכתבים מניויארק" אשר עשו רושם נדול על משכילי אחינו בני רוססיא. ואח"כ החל להו"ל ביחד את החכם צבי הנרשוני עתון שבועי בשפת יהודית אשכנזית בשם „דיא פאסט", אבל מפני סבות שונות לא יכול לעמוד בלתי אם ירחי מספר, אז נסה כחו בהצעת אחד העשירים להו"ל עתון עברי אשכנזי אנגלי בשם „היברו ניום" ולא נתקיים גם הוא ובחרש סיון התרל"א (11 יוני 1871) החל להו"ל עתון שבועי עברי בשם: הצופה בארץ החדשה, אשר מוקירי שפ"ע וספר תה בלעוהו כבכורה בטרם קיץ וישמחו כי נם שפ"ע תחיה באמעריקא הריקה אז ממשכילי ישראל וסופרים. מעצורים רבים ומכשולים כבירים מצאו אז את הרב החכם המו"ל על דרכו, אבל מאהבתו לספרתנו אזר כנבר חלציו ויעמוד בקשרי מלחמה חמש שנים ויתאבק במלחמת הרוח עם אחר משונאיו בנפש אשר רדפוהו חרמה, בשנת 1876 בא קרץ על יכד שעשועים זה *) שטפחהו יוצרו בעמל מאין כמהו, והמכה"ע הזה בכל חמשת שנות קיומו מצא לו מהלכים בין נדולי חכמי רוססיא וארצות המערב, בשנת 1888 אחרי אשר הצליח ה' בידו להנביר חילים, אבד כספו בענין התיאטרון ליהודים, אשר כשלשים אלף שקל השקיע בו וירדו לטמיון, ואז מרוב עכל ותלאה נפל למשכב עד כי הרופאים אמרו נואש לחייו, אבל הרופא לכל בשר שלח לו עזרתו אחרי עבור ירחים אחדים, ובשובו לאיתנו הוסיף לשלח יריו במסחר ויצליח שנית, ויהי לאחר כעשירי אחינו בניויארק המשתתפים בכל דבר טוב ומועיל, והמשחדים מהונם וכספם לתורה לספרות ולחכמת ישראל.

בראדסקי, הרב חיים שרגא, רב ומטיף לקהלת אנשי רוססיא בנויארק, נולד בסלאנים י"א אלול תרי"נ, אביו הר"ר נח היה שו"ב בעירו ויחנך את בנו בתורה ותלמוד, למד בישיבות שבעירו ואח"כ בוולאזין, אחרי נשאו לו אשה בשנת תרל"ד היה לסוחר באבנים טובות וכאשר לא הצליחו מסחרו ויהי מחנן בכשרון להטפה עבר בערים רבות ברוססיא ויהי למטיף ויעש לו שם, תרמ"ט בא לאמעריקא ויתקבל לרב בבהכ"נ אנשי

*) מלשונו של ידידי הרה"ח המופלא הזה במכתבו אלי.

אנוסטאוו בנויארק ומשם בא לפהילאדעלפיא ויהי שמה כארבע שנים. חר״ם נתקבל לרב בבהכ״נ אנשי רוססיא בנויארק ומני אז עומד על משמרתו זו להיטיב לעדתו ולא יפנה אל רהבים וישטי כזב אשר ימרוחו.

הרב הנכבד הזה מלבד שהוא כיטיף מצוין עודנו רב פעלים וייסד הרבה חברות ומוסדות צדקה בערים אשר כהן בהן, בכתב ידו יש ספר מעשה ח״ב, נהור שרנא, שניהם כוללים דרושים שונים אשר דרש ידרוש במקהלות עם.

ברוידא, הרב אהרן רב ומטיף בבהכ״נ עץ חיים אנשי וולאזין בנויארק, נולד בעיר קעלם כ״ח מרחשון תר״נ אביו הר׳ מאיר חנכהו בדרך חתורה ובבואו לימים הצטין בחלקת לשונו ויהי למטיף ולמניד מישרים נעלה, בשנת תרמ״ח נסע בעצת מכיריו הנאונים רי״א מקאוונא ורש״ט מביאליסטאק לאמעריקא, ויתנורר בפהילאדעלפיא, נויארק, ברוקלין ויהי למטיף בערים האל ויעש לו שם, בחג חשבעות תרס״ב נבחר לרב ומטיף בבהכ״נ דאנשי וולאזין בנויארק ובכנסיה הנכבדה הזאת הוא משמש בקדש זה שנה.

הרה״נ הנכבד הזה הוא דרשן מצוין ודבריו מתובלים בחדודים הנוחים גם לבני חדור הישן והחדש יחד.

ברוידא, יצחק בנויארק, חכם וסופר, יליד העיר הקטנה פאראזאווע אשר בפלך הוראדנא ושמה ראה אור החיים ביום 23 פעברואר שנת 1867, אביו הרב ר׳ שלמה זלמן חנכהו בלמוד התנ״ך והתלמוד מילדותו והנער עשח חיל בלמודיו וירבש לו ידיעה בספרי החלמוד וחכמת ישראל באביב ימיו, בשנת 1883 בא פאריזה ויכנס לבי״מ החכמה סרבונה ויהי מתלמידיו שך החכם פראפעסור דירנבורג, בשנת 1900 בא לנויארק ויהי למיחד מהעוזרים בעריכת הענציקלאפעדיא העברית ויכתוב בעדה ערכין רבים.

נדפס ממנו: א) העתקת ספר „חורות הנפש" לרבינו בחיי מערבית לעברית, (פאריז תרנ״ו) ב) Resuma des Reflexions sur L'ame de Bahya ben Joseph Pakouda. (פאריז 1896)

בריל, יצחק ליפא סופר משכיל, נולד ביום 22 אגוסט 1874 בעיר מאינץ בארץ אשכנז לאביו החכם ר׳ יחיאל בר״ל מו״ל הלבנון. בשנת 1885 העתיק מושבו לעיר לאנדאן באנגליא. אחרי אשר נמר שם חק למודו בבית ספר העם בא לבית המדרש לחכמת היהודים (Jewish College) להבין

עצמו למשרת מורה הדת, אך השיג תעודה מבית המדרש למורים החל ללמד בבתי ספר שונים, אבל לא ארכו לו הימים בעבודה הזאת ובחר להיות סופר במ"ע. מן שנת 1894 עד מחצית 1895 היה סגן העורך של המ"ע Vegetarian בלאנדאן וחיה עזר תמידי להמ"ע The London Jewish World ולמ"ע אחרים, גם היה עזר תמידי להמ"ע Daily Chronicle, Reynold's News paper, The Tropical Times.

בשנת 1896 עזב את אנגליה וילך אל אשכנז ובבערלין היה סופר עזר להמ"ע „דיא דייטשע צייט", אבל בשנה ההיא שב לאנדאן, ויחל שם לכתוב בהמ"ע The Jewish Chronicle ונשאר בעבודתו זאת עד שנת 1900, ואז נתמנה לסגן העורך של המ"ע Jewish World London. בשנת 1901 בא נויארקה ויהי לעזר בהמ"ע „דיא אידישע וועלט", ובחדש מארץ 1903 נתמנה לעורך החלק האנגלי של המ"ע הזה.

הוא העתיק לאנגלית חספור דיא קליאטשע. קאהנם פראנער, נעטהא בילדער ועוד ספורים שונים מחיי היהודים, כתב מאמרים שונים להענציקלאפעדיע האמעריקאנית שיצאה לאור ע"י הנויארק זורנאל, מאמרים בדבר התנועה הציונית, ולהמ"ע Jewish Comment, ומאמרים ע"ד הדראמה היהודית, גם כתב מאמרים רבים תחת השם The Martyrdom of the Russian Jews.

ברייגין, דר. שמעון בנויארק חכם וסופר, נולד ברינא ביום 15 יולי שנת 1854, התחנך מתחלה בבית ספר הנמוך, ואח"כ בא להגימנאזיום ואת למודיו הכלליים למד גם שפת עבר ויהנה בה בחשק נמרץ, בגמרו חק למודיו בהגימנאזיום בא לבקר את בית מדרש המדעים אשר לחכמת הרפואה בברלין ואח"כ בדארפט (רוסיא) ובקבלו תעודת רופא שב לרינא ויהי לרופא מצוין ואף כי פרנכתו הטרידתהו בהיות רבים מן החולים משכימים לפתחו בכ"ז קבע עתים גם לספרות ולמדע, וביחוד לספרות ישראל ויהי לחבר להחברה מרבי ההשכלה בין היהודים ברוסיא ובשנת 1892 בחרו בו להיות לציר באספת הרבנים שהיתה בפעטערסבורג. בשנת 1895 בא לארצות הברית וישב בנויארק ויהי בה לרופא.

חבר: א) „ארח לחיים" בתורת הרפואה (ווילנא תרמ"ג), ב) Aerztlicher Führer (רינא 1885) ג) Weber kefyr (וויען 1886), ויכתב ג"כ מאמרים בעתנים עברים ואשכנזים בחכמת הרפואה, והוא חבר לחברת

Harlem Medical Association ולהחברה ההיסטורית New York Historical society.

ברלין, ישראל בנויארק, סופר ומשורר נדפסו מאמריו ושיריו בהספר „בנסת הגדולה" להחכם סובאלסקי (תרנ"א) ונדפסו חוברותיו המיוחדות א) „שירי ישראל איש ברלין" (פּעטערבורג תרנ"ב) ב) „משה דער טרעגער" (נויארק 1901) וערכין אחדים באו ממנו בה"דזשואיש ענציקלאָפּעדיא".

ג.

גאטטהיל, דר' גוסטאוו, נולד בעיר פינא בפרוסיא ביום 30 מאי 1827, למד בילדותו אצל הרח"ג ר' שלמה פלעסנער ואצל הרח"ג ריי"ח קרא (בעל „קול אומר קרא") ואח"כ בקר את בית מדרש הרבנים ועם זה את האיניווערזיטעט בברלין, וגם אז טרם עוד נמר חק לטוריו היה לרב משנה להדר. האלדהיים רב לערת המתקנים בברלין, 1860 נתקבל לרב להעדה הנאורה אשר במאנשעסטער (אנגליא), בשנת 1873 נקרא לכהן פאר בהיכל „עמנואל" אשר בנויארק ותנתן עליו משרת רב משנה להרב הנאור סעמואל אדלער, ובעבור שנה וחצי נבחר לרב ראשי ויעמוד על משמרתו זו שנים רבות, עד יום מותו, ב' דחוהמ"פ התרס"ג.

גדול היה שם הרב החכם הנדול הזה לא אך בין אחינו בני ארצות הברית, כי אם גם בין נדולי הנוצרים, כי אהוב היה חכם עניו וצנוע, ויאהב את עמו אהבה נצחת ויקח חלק נדול בהתעוררות התנועה הציונית באמעריקא, וילחום גם בימיו האחרונים, בשעה שהחרב כבר היתה מונחת על צוארו, בהיותו חולה זמן רב, עם מתנגד ציוני אחד ודבריו האחרונים היו: „כל זמן שהנשמה בקרבי עד יפוח יומי נאמן הנני לעמי ולהציוניות משאת נפש כל העם". *)

*) הרב החכם דר. ב. דראָכמאן בהספדו אשר נשא על האדם הנדול הזה אמר! „כי בן נאמן לעמו היה וציוני אדוק וישתדל כל ימיו לפאר את שם ישראל בעמים. ויגן על כבוד היהדות האהובה לו עד יומו האחרון".

חבר ספר נעלה "Son and child" והוא מן הספרים הכי נכבדים בחכמת הדת העברית.

נאטטהייל, פראָפעסור ריכארד, בנו של הדר. נוסטאוו, נולד במאנ־שעסטער בשנת 1862, כבן עשר הקע אביו אהלו בנויארק ויקבל ראשית למודיו בבתי ספר שונים ואח"כ בא לבקר את האוניווערזיטעט הנודע בשם Columbian Coll. וינמור שמה את חק למודיו בשנת 1881, ולבו עוד השתוקק ללמודים ולהוסיף חכמה ודעת ויסע לברלין ולליפציג וישתלם שמה במדעים ונסמך לדר. פלוסופי בהפלאה (dumma cum lause).

חבר וידפס ספרים שונים ומאמרים נעלים בה„צייטשריפט דער דייטש. מארגענלאנד. געזעלשאפט" צייטשריפט פיר אסיר־אלאניע (אשורית) Jew. Quarterly Rev. בהמאסף Journal בהעתון Jew. Chronicle וספר מיוחד בשם דקדוק שפת ס־אור (ברלין 1887), ועתה הוא אחד מעורבי האנציקלאפעדיא היהודית האנגלית ביחד עם רעיו החכמים הנרולים דר. קאהלער והדר. זינגער, שהם היו מראשי מיסדיה, והוא משתתף גם בעבודתה הספרותית.

החכם הנדול הזה הנהו חבר להחברה האריענטאלית האשכנזית, להחברה ההיסטורית היהודית באנגליא, חברת האריענטאלית האמעריקאנית, נזבר של החברה ההיסטורית היהודית האמעריקאנית, ומשנת 1898 נבחר לראש הפידירציא הציונית האמעריקאנית והוא פועל רבות לתחית הציוניות בארצות הברית.

נאלדמאן, משה הכהן, עורך הירחון „הלאם" בנויארק, נולד בפינסק (פ. מינסק) ביום י"ט מנחם אב תרכ"נ, אביו הר"ר אליעזר אריה שהיה ממשפחת הנר"א ואמו שהיתה מצאצאי הרב המפורסם ר' אליעזר טורע־ווער ראו לחנך את בנם בדרך אבותיהם ובראותם כי ברכה בו שלחוהו בעודנו נער בן שלש עשרה לישיבת וולאזין ושם למד תורה בשקידה ויתעסק גם בחשכלה ובתלמוד שפ"ע ודקדוקה, ויהי לסופר בעודנו באבו, אחרי נשאו לו אשה, כבן ח"י, נסע ווינה ויהי מתלמידיו של הרב הגדול ר' אייזיק הירש ווייס, מווין נסע לאנדונה ושמה הו"ל „הצופה לבית ישראל" (שתי חוברות) וחאביב (נליון שבועי) תר"ן בא לאמריקא ויהי למורה בבית הת"ת „אשר באיסט בראדווי, תרנ"ד הו"ל חוברת אחת „המורה", בשנת

תרס"א החל להו"ל עתון לחדשים בשם הלאם *) ובו חורפם מחברתו הנעלה הכוללת העתקת פתגמי התלמוד ומשלי החכמים הקדמונים בשפת אנגלית.

החכם והסופר הנכבד הזה כתב נ"כ ב„המליץ", „הלבנון" „המגידי ורבים ממאמרים באו תחת כנויים שונים.

נארדאן, הרב **אהרן**, מרבני המו"צ בנויארק, נולד בעיר מיאדיל (פ. ווילנא) בשנת תר"ה, אביו הר' מאיר חנכו מילדותו על התלמוד, וילמוד אצל הרב דעירו הרה"נ ר' נחמן ראובן (עתח אב"ד בראקשיץ) וחבריו היו אז בני אחית אמו הרה"ר ר' אהרן (מ"צ בנראדנא) והרה"נ ר' חיים שמעון (הי' מ"י בבאריסוב) והרה"נ ר' יצחק זאב (בירושלים) וישקדו יחד בתלמוד ונפ"ת, ויעש חיל ויחזו כי לגדולות נוצר. בלמדו אח"כ בדרויא קראו לו דער מיאדלער עלוי, אח"כ הסתופף בווילנא ויהי נושא ונותן בהלכות עם הגאונים המוצי"ם ואחרי נשאו לו אשה ממשפחת יוחסין מסוויר נסמך בשנת תר"ל לרב מאת הגאונים רש"ה מווילנא ועוד, ויהי למ"י בווישנאוע (פ. ווילנא) שנים אחדות, תר"ן בא לאמעריקא ונבחר לרב בבהכנ"ס החדש בראטשעסטער (אשר יסדו הנ' הנכבד ה' נוסבוים) ויהי שמה עד שנת תר"ם ואז בא לנויארק ויהי לרב ומו"צ פה.

הרב הגאון הזה הוא אחד מן הרבנים המצויינים בתורתם ובקיאותם וביותר באהבתו את האמת, ענו וצנוע ובעל מדות תרומיות, ובכתב יד נמצאים רבים מחדושיו בנפ"ת וררוש וספר מיוחד בשם אבן מאיר (כולל קצרי הלכות ופסקים מיורה דעה) ומעטים מחדושיו נדפסו בהמאסף שיו"ל בירושלים. (תולדותיו נמסרו אלי ע"י בנו החריף והשלם המשכיל מר אברהם יוסף).

נארדין, **יעקב** בנויארק, חכם וסופר נעלה ואביר חוזי החזיונות, נולד להורים נכבדים ביום 1 מאי שנת 1853 בעיר מירנאראיד (פ. פולטאווא), הוריו חנכוהו בביתם בדרך התורה וההשכלה ובעודנו באבו כבר רכש לו

---

*) ראוי להציב יד ושם לשוחר שפת קדשנו ומוקירת הנדיב הנכבד הגביר מר Joseph Marcus אשר יוזל מכסו דמי הוצאת הדפסת „חלאם" העולה לו לסך אלף שקל לשנה, לפני שמש ינון שמו הטוב, ובין השרידים היחידים העומדים לימין ספרתנו העלובה בארץ לא לה זו יחד כבודו.

ידיעה מעולה בספרות ישראל והספרות הרוסית, ויקרא בשום לב ספורי מבחרי הסופרים והמה פעלו עליו פעלה עזה, ביותר פעל עליו בילדותו ספורו של בוגוועור ליטטאנס ? What Will He do With it הנעתק לשפת רוסיא, ומאז הרבה לקרא וישקור בשפות שונות וידיעות שונות, בשנת 1870 בהיותו כבן שבע עשרה עלה על במת הספרות הרוסית ויכתוב הרבה בהעתונים הרוסים אדעסקי וויעסטניק, נאלאס, נאוואראסייסקי טעלענראף, פראוודא וספוריו הבעללעטריסטים כתב בהעתון זאריא שיצא לאור ע"י חברת המאלרוסים בשנת 1880 החל לכתוב במכה"ע ניעדעליא ובעיד מבה' ע תחת שמות נסתרים כמו: יעקב מיכאילאוויטש, איוואן קאלויכשי, ויהי נם לעורך בלתי אפיציעלי של העתונים אדעסקי נאוואסטי, יעקיסאוויטנראדסקי וויעסטניק.

בשנת 1891 בא לאמעריקא ומאז הקדיש את כחותיו הרוחניים בעד חזיונות בעד בתי המשחק העברים בנויארק, ויכתוב כפרי חזיונות רבים אשר עשו לו שם ותהלה בארץ ונם עשר וכבוד, כי בכל עת אשר יוצנו חזיונותיו על הבמה צרים בתי המשחק מהכיל את כל המוני אחינו הנאספים, (הסופר מר יצחק נאפעלבוים בהנישו מחברתו להחי' נאדעז ליום מלאת עשר שנים מאז הוצג מחזהו הראשון על הבמה בנויארק הוא כותב: זה שנים עשר מאז באת הלום, וכה שנה התיאטר מאז ועד היום, הנה עולם חדש מלא חכמה ותושיה. כל מבין דבר יראה בבית העברים.)

ניטעלזאן, הרב בנימין בקליעו לאנד (אהייא), נולד בחדש י"א תרי"א, בעיר מצער אוווענט (פ. קאוונא), למד אצל הרב הנ' הצדיק ר' שבתי הרב דעירו בהיותי כבן י"ד שנה, ואח"כ בא ללמוד בסלאבאדקא אצל הגאון ר' יעקב יוסף (רב הכולל דנויארק אח"כ) ויעש חיל בתלמוד ונפ"ת ויצא שמו לתהלה, כבן י"ט נשא אשה כסלאנים (פ. הוראדנא). תרל"ח אחרי אשר נסמך לרב מנדולי הרבנים, נבחר לרב בעיר אוואנטא (פ. קאוונא) ויהי שמה כחמש שנים, תרמ"נ נתקבל לרב בטראשקין (פ. הנ"ל) תר"ן בא לאמריקא לבקשת רבים מיודעיו ומכיריו ויתקבל לרב בקליוולאנד ושמה ינהל צאן מרעיתו זה שלש עשרה שנה.

הרב הנאון הנ"ה הנהו נם דרשן נעלה וע"ז יעיד ספרו „הפותח והחותם" (נויארק תרנ"ח) אשר נדולי הרבנים הללוהו ויזכוהו בחותמיהם ובפרט הנאון הנדול החכם ר' הלל דוד הכהן טריאש מווילקו ובכ"י יש אתו כעשרה ספרים נדולים וקטנים בהלכה ואנדה. (מצד אמו הנהו נכדו של הרה"נ הצדיק המפורסם ר' הירשעלע שילעלער דור י"נ להנאון בעל שלה"ה.)

נינצבורג, הרב **דוד** אב"ד דראטשעסטער, מילידי העיר ווירז (פ. קאוונא), ממשפחת נינצבורג המיוחסת, (עי' בתולדות משפחות נינצבורג צד 5—84) אביו הרב ר' יצחק אייזיק שהיה תמיד מיושבי עיר בירת רוסיא ויבהן שמה בתור רב ומ"ט נתן את בנו להתחנך ע"י חתנו הרב ר' אברהם אבא לעווינזאהן, כבן שלש עשרה יצק מים על ידי הגאון החכם ר' יקותיאל ליב עליאן שהיה רב בזעזמיר (ע"י תולדותיו בח"א מדור רו"ס) כבן ט"ז למד באיישישאק ויהי שמה מן המובחרים שבפרושים. ויצטיין בפקיאותו בשלשה סדרי ש"ס עם תוספות, כבן י"ט בחרהו רבו מלפנים הגאון ר' יקותיאל ליב חנ"ל לתתן בעד בתו. כבן כ"א סמכוהו לרב הגאונים רי"א מקאוונא (ע"י תורדותיו בח"נ בספרנו) והגאון ר' שטואל מאהליווער (ע"י תולדותיו ח"א) ועור, אבל לא אמר להתפרנס מן הרבנות ויבא ווארשאווה ויתעסק במסחר ויכתוב גם חדושי תורה וידפיסם בם"ע ובמאספים ויוציא לאור את חספר גליון מהרי"ל לחותנו עם הערותיו. תרנ"ח, אחרי אשר מצבו הורע בא לאמריקא ויתקבל לרב בראטשעסטער וזה שמונה שנים אשר יכהן פאר בעיר זו.

בכ"י הרב הגאון הזה נמצאים ספרים שונים בהלכה ואגדה ואחרים מהם מסודרים לדפוס ובקרוב יראו אור.

גליק, **יוסף זעליג**. בפיטטסבורג, סופר ופשכיל תורני נעלה. נולד בכפר פאצינעל מחוז שאוועל (פ. קאוונא) בש"ק ט"ו שבט תרי"ב. אביו הר' שכמה זלמן נתנהו ללמוד אצל המלמדים היותר טובים וביחוד אצל הרב המאוה"ג ר' יחזקאל הרב דגרינקישאק הסמוכה לטושבו, כבן י"ג למד בישיבת קיידאן ואח"כ בשאוואל אצל הרה"ג ר' ראובן יוסף נארדאן (ואח"כ רב בראדווילישאק) כבן ט"ו וכבר רכש לו ידיעה נכונה בתלמוד למד מכבת חולין עם יו"ד ויהי לשו"ב טומחה אבל לא מצאה הסלאכה הזאת חן בעיניו, לערך אחרי בואו בברית הנשואין עם בת אחד מנכבדי לעכאוויץ שם למכחר פניו וכאשר לא האירה אליו ההצלחה פנים נסע באהוסקאווה (פ. קיוב) ויחי לאחד המלמדים המובחרים בעיר שלמדו את תלמידיהם גפ"ת ותנ"ך ושפ"ע וימצא מחיתו בכבוד, וייסד לו בעיר זו גם בית עקד למקרא ספרים עברים רוסים ואשכנזים, אח"כ היה נ"כ לסוחר באבנים טובות ויעש חיל; אולם עד מהרה היתה יד הזמן לרעה בו ע"י הרעמים אשר עשו שמות בין רבים מיהודי רוססיא, ויעזוב את ארץ מולדתו ובחדש מארץ תרמ"ז בא לפיטטסבורג אשר באמעריקא ויהי לרוכל (פעדלער) אבל

נעלה נפשו גם בפרנסתו זו ויהי בזמן לא רב למורה ומלמד להועיל, בחדש מאי 1889 החל להו"ל מכ"ע בשם „פאלקס פריינד" בחבנית קטנה ואח"כ הנדיכו והוא מכ"ע שבועי נדול המכיל בקרבו נם מהלקה עברית בשנה זו החל להו"ל בכל יום נ' עתון דיא יודישע פאסט התורני והסופר הנעלה הזה הנחו נם מטיף לציון וייסד בעירו אנדח דורשי ציון. הו"ל החוברות: א) בצאת ישראל ב) מחצית השקל נ) שיר המעלות ד) אתה הראית לדעת ה) שאלו שלום ירושלים.

נראדזענסקי, הרב צבי. רב לעדת ישראל באמאהא, רב ונדול מפורסם לתהלה, בשנת תרנ"ב נתקבל לרב באמאהא, חבר ספר מקוה ישראל על הלכות מקואות (נדפס בשיקאנא תרנ"ה) ובכ"י חדושי תורה בהלכה ואנדה, וביחוד ספר על הלכות נדה מוכן לדפוס.

נרינבערג, דוד בסינסינעטי משכיל וסופר בשפת יהודית מדוברת, נדפסו ממנו ספורים שונים, זשרנגים מלבד מאמרים וספורים שבאו במכה"ע מאנעבלאטט אידישע וועלט מיניקעס מאנאט בלאטט און יו"ט בלעטער דער פאלקס פריינד.

נרשוני, צבי בנויארק, חכם וסופר מילידי רוסיא, היה תלמיד בית מדרש הרבנים בווילנא ואח"כ למד תורת הפלוסופיא בהאוניווערזיטעט בברלין, בשנת 1886 בא נויארקה ויהי לעורך העתון Jewish Advance אח"כ היה לרב בחצי שנה באחת מערי אמעריקא, אבל מאסה נפשו בחובנות המקברת את בעליה, וטדרידם מלמודם, וישב לנויארק ויהי לסופר בעתונים „המניד". Independet, ובעוד עתונים שונים, וייסד חברת חובבי שפת עבר להפיץ תורת השפה העברית בין הצעירים מאחינו באמעריקא נאסף אל עמיו בשנת תרנ"ז.

נדפס ממנו: (Sketches of Jewish life and History.

ד.

דאוויזאהן, דר. ישראל, חכם וסופר נולד ביאנאווא הסמוכה לקאוונא ביום 27 יולי בשנת 1870 אביו הר' דוד זאב חנכהו על דלתי ביהמ"ד ובעודנו בילדותו הובילהו לישיבת הוראדנא ושמת למד נ"כ אצל הרב המפורסם ר' שכנא ויעש חיל רב ויצטיין בשקידה רבה, כבן חמש עשרה בא לישיבת קאוונא וילמוד שמה שתי שנים ומחצה ויקן לו שם טוב ויתפרסם בשם „דער הוראדנער מתמיד", בשנת 1888 בא לנויארק ויבקר את ביה"ס לעם ואת בית המדרש למדעים ובעד הצטינותו בשפת אנגלית זכה באות כבוד, בשנת 1902 יצא מוכתר בתאר דר. לחכמת הפלוסופיא מאת האוניווערסיטי הקולומבי.

נדפסו מאמריו בהעברי, נר המערבי, המודיע לחדשים ומכה"ע האנגלים. The American Hebrew, The Jewish Messenger, The Jewish Comment, The Science Review. ובכ"י ספרים ומאמרים רבים מוכנים לדפוס.

דאיינארד, אפרים סופר כפורסם בשם „הנוסע" ומחבר ספרים שונים בידיעות גלילות ארצות שונות והם: א) „מלחמת קרים" ותולדות העיר חבצורה סעוואסטאפאל (ווארשא תר"מ) ב) מסע בחצי האי קרים כולל קורות הערים העתיקות והחדשות שבקרים וחשקפה על מצב המוסדי והמדיני של מושבי הערים דשם (ווארשא תרמ"ו) ג) כסע בארץ הקרם (פרעסבורג תרמ"ג) ד) מסע באייראפא ה) תולדות אבן רש"ף ו) שאו נס ציונה, לתולדות הקולוניזאציא הפלשתנית ונרפסו מאמריו בחשחר, הצפירה, המגיד, עברי אנכי, הבקר אור, בשנת תרמ"ט חו"ל בנויארק מכ"ע בשם חלאמי.

דאליצקי, מנחם מענדיל. בחיר משוררי שירי ציון ותופש כנור ירושלים בדורנו, וסופר מהלל, נולד ביום כ"ז אדר תרל"ז בביאליסטאק לאביו הרב דשם ר' זאב וואלף, למד בילדותו תלמוד עפ"ת אצל הרה"ג ר' בענדעט ר"מ דעירו. שירו הראשון כתב בהשחר (תרל"ח) ומאז חרבה לכתוב שירים יקרים „בהמליץ" „השחר" „כנסת ישראל" ובעוד מאספים ויעש לו שם עולם לא יכרת בשירו הקאומים הנושאים עליהם

חותם תכנית הלאומית עד כי ראש המשוררים ואבי כל תופש כנור ישרון הריל"נ בטרם מותו כסר לו עטו הזהב ויכתוב אליו במכתבו האחרון: „הא לך עטי עלה ריש מקומי!"

תרנ"א בא לאמעריקא ויחל לכתוב בשפת חיהודית המדברת במה"ע „טאגעבלאטט" ולתקופות כתב גם בכה"ע העברים האמעריקאנים כמו „העברי" „נר המערבי" „הלאם".

ספריו המיוחדים: א) שבט סופר (ווין תרמ"ג) ב) ניב שפתים (ווילנא תרנ"ב) ג) מבית ומבחוץ, (ספור) ד) בתוך לבאים (ספור) ה) כל שירי דאליצקי (נויארק תרנ"ה) ו) שירי מנחם (נויארק תר"ס).

דובזעוויץ, אברהם דוב, חכם ומבקר מילידי פינסק אשר בליטא ושם ראה אור החיים לאביו הר' יוסף עזרא בשנת תר"ד, הצטין מילדותו בכשרונותיו ובעודנו בן י"ג כבר חבר ספר על שיר השירים, התגורר בהיותו לאיש בקיוב ויצא בשנת תרנ"א לאמעריקא ויהי למורה בהת"ת „מאנטיפיורי", וישתתף בעבודת הענציקלאפעדיא היהודית בפה נויארק, נאסף אל עמיו ביום א' י"ד תשרי תר"ס.

חבר: א) „המצרף" לצרף ולטהר אנדות חזל (אדעססא תרל"א ב) ולא דבים ולא יער" (בּרדיטשוב תר"ן) ויכתוב כמה מאמרי בקרת בּמה"ע „המאספים העברים.

דע-האאז, דזשייקאב, סופר נעלה וציוני עורך מה"ע החדשי Maccabean בנויארק ומזכיר של אגודות הציונים בארצות הברית, בהאספה השנתית הששית אשר לציוני אמעריקא שהיתה בחדש סיון שנה זו בפיטסבורג נחל העסקן הציוני החרוץ הזה כבוד ויקר בעד פעולתו הנכרת להפצת הציוניות באמעריקא ולשמו הקדישו ציוני „קליוולאנד" סך מאה רו"כ למען יכתב שמו ב„ספר הזהב" של הקפה הלאמית.

דראכמאן, דר. בערנאהרד, רב בבהכ"נ „זכרון אפרים" במעלה העיר נויארק ומורה בביה"ד הרבנים נויארקי, נולד בה ביום 27 יוני שנת 1861 למשפחת יוחסין המתיחסת ברבניה אנשי השם, החחנך בבתי ספר שונים ויבקר אח"כ את ה„קולומביא קאללעדזש" ויגמור שמה את חק למודו בשנת 1882, ואז נסע ברעסלאה ויבקר את בימדה"ר ויצא מוכתר בתואר „דאקטאר לחכמת הפלוסופיא" והרב הדר. עמנואל יואל סמכהו לרב בשנת 1890 נתמנה לרב בבית הכנסת המפואר „זכרון אפרים'

וכהוסד בית מדרש הרבנים בנויארק נתמנה הרה"ח חזה למורה בו.
א) חיבר: Die Stellung und Bedeutung des Jehudah Haiiug in der Geschichte der Hebraischen Grammatick (ברעסלא 1885) ב) Neo-Hebraic Literature in America. ג) העתקת י"ט מכתבי הרה"ג ר' שמשון רפאל הירש מאשכנזית לאנגלית (נויאָרק 1899). *)

ה.

הארקאווי, אלחנן, מילידי נאוואהרודאק למשפחת יוחסין, ושמת דאה חיים ביום ט"ו אייר תר"ד, קבל תורת התלמוד בילדותו מאת חר"ט בעירו הרה"ג ר' אברהם וויזוער, כבן שמונה עשרה נכנס לחופה עם בת אחד מנכבדי שטוצין (פ. ווילנא) ויהי אח"כ לסוחר וכאשר התמוטט מצבו בא לווארשא ויהי אח"כ לנושא משרת בבית אוצר לאחד העשירים שמה, בשנת תרנ"א בא נויאָרקה.

הרה"ח הזה חבר והו"ל ספר „דור ישרים" ספר נכבד הכולל סדר היחש של משפחת סופרים הארקאווי, נויארק (1903). אחיו:

הארקאווי, אלכסנדר בנויאָרק, חכם וסופר ומחבר נדול, נולד נאווהאראדאק (פ. מינסק) ט"ז אייר התרכ"נ (5 מאי 1863). אביו הר' יוסף משה שהיה תורני ובר אבהן *) ראה לחנך את בנו בדרך האדוקים ובהמלאות לו חמש שנים נתנהו על יד מלמר שלמדו מקרא ואח"כ נמרא בבית הת"ת דעירו ויעש חיל עד כי בהיותו בן שלש עשרה כבר בקי היה בע"פ בכל ספרי התנ"ך, אז החל ללמוד תורת השפה הרוסית והאשכנזית

*) ביהכ"נ וכרון אפרים נוסד ע"י חותנו של הרב הדר. דראכמאן הוא הגביר הנדיב ורב תהלות מר ווייל מנויארק.

*) הוא בנו של הגאון הגדול תחכם ר' אלכסנדר זיסקינד בהרב הגי ר' נרשון הארקאווי האב"ד דנאווארדאק נפטר בשנת הששים וחמש לחייו בש"ק כ"ח סיון תרי"א (עי' ספר „דור ישרים" לנכדו צד 54).

ויתעסק בספרי השכלת ישראל ויהי לטושך בשבט סופרים, וינסה את כחו להוציא אורה עתון כתבי עברי אשר אצר בתוכו חדשות, ידעי יום, חדות, מכתמים וספורים קצרים אבל לא ארך ימים עתונו זה כי פנע בו בכבוד אחד מעשירי עירו ויפריעהו ממלאכתו ברדפו אותו חרטה, ובמצאו אז בבית שארו המלומד ר' נרשון הארקאווי ספר בשפת רוסיא החל ללמוד אז את השפה ההיא, אח"כ במות עליו הוריו, שם פניו ווילנא בתקותו להכנס לבי"ס הנימנאזיום, אבל משפחת ראם שבווילנא שהיא ממשפחתו הוא יעצתהו להשאר בבית דפוסם הגדול ויעתר הארקאווי להם ותנחן עליו משרת מזכיר בדפוס האלמנה והאחים ראם, אבל נפשו כלתה ללמודים ולהשתלמות במדעים ויעזוב אח"כ משמרתו וישם אל החכמה פניו ויתעסק ליל כיום בלמוד השפות החיות והלשונות המתהלכות בארץ. בשנת 1882 עזב את רוססיא ויסע אמעריקא ואחרי סבלו כשלש שנים מצוק ומחסור הלך לבירת צרפת בשנת 1885 ויתודע אל החכם הנדול הרב דר. ישראל מיכל ראבינאוויץ ויהרבהו כמו נגיד ויפרסמו לתהלה בהעתון ארביוו איזראעליט (1886 Nr. 24) ועד מהרח שב שנית לאמעריקא ומאז ועד עתה הקדיש עבודתו הנדולה לספרות, ויחבר ספרים רבים מועילים לתורת החנוך ומהם: א) „מורח שפת אנגלית בשפת רוסית" (1893) ב) „ענגליש יודישעם ווערטערבוך" (1894) נ) תורת לשון אנגלית" (1894) ד) „היש משפט לשון לשפת יהודית?" (1896) ה) „אמעריקאנער בריספענשטעללער" (1899) ו) ספר תהלים בהעתקה אנגלית" (1899), מכבד מאמריו שבאו במכה"ע „הצפירה" (1889) „היום" (1888) „נר המערבי" (1885) „קדימה" ובמכה"ע האנגלים Montreal Herald, Montreal Gazetta, Baltimore American, Hebrew Stondard, Jewish Exponent, ועוד.

האבערמאן, זאב וואלף, סופר ומשכיל נעלה, בהעברי תרנ"ד נדפס מאמרו, הנדול „ידיעות העולם והטבע" בהמשכים בכמה גליונות.

הורוויץ, יעקב, מחבר „אלומת עולמים" (ביחד עם הרב ר' אייזיק שרנא סטאליאר), ציאניזמוס, רוח יעקב.

הורוויץ, יצחק שמחה, רב דהארטפארד (קאנג.) נולד בנאוואהרודאק בליל ש"ת תרכ"ט, נתחנך על ברכי אביו הר' דוד יוסף ויקמוד בישיבת מירא אצל הנאון ר' חיים ליב טיקטינסקי ובשבע שנים בישיבת וולאזין אצל הנאון נצי"ב, תר"ן סבל סטיכות הנצי"ב ורי"א מקאוונא, תרנ"נ בא לאמעריקא ויתקבל לרב בהארטפאדד, וזה כעשר שנים אשר שוכן כבוד

הוא בעיר זו, הרח"נ הזה החליף מכתבי שו"ת עם הגאון רי"א והגאון ר' ח סאלאווייצינ מבריסק, והגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין מנאוואהרדאק.

הורוויטש פראפעסור משה הלוי, מגדולי הדראמאטיסטים וחוזה חזיונות מהלל, מסשפחת יוחסין הורוויטש המפורסמה ומחיחם לצאצאי הגאון בעל חשל"ה, נולד לאביו הר' שלמח *) ביום ז' אדר תר"ד (1844) בעיר סטאניסלאוו (נאליציען), לטר ביגדותו אצל הגאון ר' משלם הורוויטש ואח"כ בביהמ"ד בעירו ויעש לו שם, כבן ט"ו למד תורת השחיטה ויהי בקי בע"פ בסכת חולין עם יו"ד הלכות שחיטה וטרפות ויתעסק עם זה גם בהשכלה וירכש לו הידיעות הנחוצות, כבן שמנה עשרה בא לרומניא ויהי למורה שפ"ע ביאסי, בשנת 1871 הו"ל עתון בשפ"ע ורומינית בשם „העת" (Timpul) משם בא בירת רומיניא ויהי למורה תורת הניאונרפיה בהאוניוועדסיטי הבוקארעסכית ותאר פראפעסאר נתן לו, ויחי לחבר בחברת מעתיקי התנ"ך לרומינית.

בשנת 1876 יסד תיאטרון עברי בבוקארעסט ויחבר בעדו חזיונות שונים ועד מהרה יצא שמו לתהלה בתור חוזה נאמן כביר הרוח עד כי גם גדולי מח"ע הרומינים הללו את חזיונותיו ויפרסמום לשבח, בשנת 1884 בא נויארקה ויוסיף לכתוב ספרי חזיון וכלם נתקבלו בחן בכל בתי המשחק העברים, וזה שנים אחדות אשר חיה לארון בית המחזה המהלל (ווינדזאר) אשר שמח יוצנו אך חזיונותיו שרובם ככלם היסתוריים המה ומושכים אליהם את לבב העם, מספר חזיונותיו שחבר עולה למאתים.

הורוויץ, אברהם יצחק בסינסינעטי באו ממנו מאמרים ספרותיים רבים במה"ע „העברי".

הירשאוויץ, אברהם אליעזר בפיטכבורג, חכם תורני וסופר נולד בקאוונא, אביו הנכבד והירא ר' יצחק אייזיק שם מעינו לחנכו לתורה ולתעודה ולראותו משתמש בכתרה של תורה בתור רב ואב"ד, אבל לא באלה חפץ הנער מילדותו ועד השנה השתים עשרת לחייו סבב הקף לו בשוקים וברחובות קאוונא עם הנערים בני גילו כמעט באין תורה ותלמוד, והנה לפתע פתאום החלה רוח החשוקה ללמודים לפעם בקרבו

*) היה מופלג בתורה ויראה ואיש אמונים מאד נאסף אל עמיו ביום י' ג תשרי תרסב בן ס"ח שנה.

וינזר אמר לנסע לווילנא, אבל לא נתנוהו הוריו לנסע לעיר נדולה זו פן ואולי יתחבר שמה לזרע טרעים ובני עמל ואון, ובעת ההיא היה המליץ ר' אברהם מאפו מורו ומדריכו, כי הכירו לנער בעל כשרונות טובים ואחרי מריבות וקטטות שארכו כשנה בינו ובין הוריו נסע לבסוף לווילנא ויבא ללמוד בקרעמערשע קלויז שמה ויעש לילות כיטים להנות בתורה ויקראו לו המתמיד מקוונא. ומוריו בתלמוד היו הרב ר' אליהו יצחק והרב מקארעלין, בארבע שנים למד בשקידה נדולה וירכש לו ידיעה רחבה בתלמוד וישב לביתו ויארש לו אשה מוויסטינעץ אבל לא ראה עמה חיים טובים של שלום ויתנרשו וישב לווילנא ואז למד נם שפת רוסיא אשכנז ומעט צרפתית, אח"כ התנורר בווארשא ויהי למורה שעות ויתודע אל החכמים חז"ס, נאטמלאבער, סאקאלאוו והנ"ץ וילמוד את השפה הפולנית, אחרי עבור שנים אחדות שב לעירו וישא לו אשה שנית בת טובים ומנזע היחש מצאצאי הט"ז היא בתו של הרב ההסיד ר' ליב סובים מפלאקיש (פ. סובאלק) וזה שנים אחדות שבא לאמעריקא ויהי מחחלה למ"מ ודרשן בבהכ"נ „שערי תורה" בפיטסבורג, ועתה מורה לילדי ישרון.

חבר ספר נכבד בדבר מנחני ישראל להראות מקורם קדש ובשם מנהני ישרון יכונה נדפס בווילנא בהסכמת הנאון ר' שלמה הכהן ועוד, כתב מאמרים שונים „בהבקר אור" „העברי" ובכ"י אתו ספר „מורה המורים".

הערמאלין, דוד משה, עורך מה"ע „דער טענליכער הערלד" בנויארק, חכם וסופר משכיל נולד לאביו הסוחר ר' אברהם אבא בעיר וואסלוי אשר ברומעניא ביום 12 מאי שנת 1865, נתחנך בתורה והשכלת מילדות כבן י"נ נקרו לפניו ספרי הרמב"ם והרמבמ"ן ותארנה עיני העלם לרגלם ויהנה בם בחשק ושום לב, בעת ההיא בא לעירו אחד המורים המשכילים מר הלל נאלדענקראהן אשר ידיו היו רב לו בשפות עברית, רומנית, אשכנזית צרפתית, ויהי דוד משה מתלמידיו ויעש חיל בלמיד השפות האל. בשנת 1881 בא בוקארעסטה ולא ארכו ימי שבתו שמה, וישב לעירו ובזמן לא רב שב שנית לבירת רומניא ויהי שמה כשנים אחדות, בשנת 1885 בא לאמעריקא ויהי לעזר במכה"ע דער אידישער פאלקסצייטונג, ואח"כ בעזר ידידו החכם אלכסנדר הארקאווי, היה למורה שפ"ע במאנטרעאל (קאנאדא) ויתמהמה שמה כשנה ואז שב לנויארק ויקדיש עתותיו לספרות ויהי לעורך ההעראלד.

כתב מאמרים שונים ספרותיים ומדעיים במכה"ע המגיד, המליץ, פאלקסאדוואקאט, אמעריקאן היברו.

חבר בשפת אנגלית The Roumanian Jews in America נדפס בספר American Jewish Year Book. הספר הזה הוא יסוד מוסד לדברי הימים ליהודים באמעריקא: הללוהו ושבחוהו בכתבי העתים. חבוריו בשפת זשארגאן אשר עשו רושם גדול המה: דיא נאטחייט, דיא הייראטה, לעצטער בלוט־שטורץ, פרייע ליבע, ישוע הנוצרי, מחמד, דער טערקישער משיח, ובשפת עבר כתב היהודים והבונים החפשים, ספר נעלה ונכבד מאד.

ן.

וואלפסאהן, יעקב מרדכי בשיקאנא יליד אלכסנדריא (וואהלינע) ושם ראה אור החיים לאביו הר' וואלף קאסיר בשנת תרכ"ו. כבן שלש בא החדרה ובמשך שנה אחת ידע בע"פ כל חמשת חומשי התורה, בן שבע החל ללמוד גמרא וישקוד הנער בתלמודו וישנה גם באהבת קריאת ספרי מוסר בשפת יהודית מדברת כמו נופת צופים, צאינה וראינה, שבט מוסר, מנורת המאור ועוד. כבן עשר החל לקרא גם שירי מיכל ונאטט־לאבער וספורי אט"ד ויעש חיל בשפת הקדש, כבן י"ד החל מעשהו להעתיק את הס' ,,עיט צבוע" למאמו בשפת זשארגאן אבל לא נתנהו אביו לכלות מלאכתו הנחשבת בעיניו לאבוד הזמן, כבן י"ח נשא אשה ויחי לרוכל ולחנוני ועם זה למושך בשבט סופרים ויכתב מאמרים שונים כמו דיא קרעמער אין אלכסנדריא, נחום איש גם זו, (שיר) ועוד.

בשנת 1891 בא לאמעריקא וישב בסט. ליואים וייסד מכ"ע בשם סט. לואים נאזעטטען, אבל לא ארכו ימי העתון ויבא אח"כ לשיקאגא ויהי לעוזר במה"ע דיא אידישע טאגעבלאטט, שיצא לאור שטה, עתה עורך מכה"ע קוריער בשיקאגא, הסופר הנכבד הזה כתב נ"כ במה"ע יודישע פרעססא בפיהלאדעלפיא ועוד, וראויים להזכיר מאמריו הבאים בהקוריער בשם הקיקער, לאנטערן, הטובים ביחוד, גם במכ"ע יודישע טאגעבלאטט, ארבייטער צייטונג, באו מאמריו. (תולדות הרי"מ נשלחו אלי ע"י ידידי החכם היקר דר. אבלי ליין משיקאגא).

ווידרעוויץ, הרב חיים יעקב רב הכולל לאנודות הספרדים בנויארק ומנדולי רבניה, נולד בעיר דאָבראמיסלי (פ. מאָהליעוו) ביום ח' כסליו שנת תקצ"ו *) אביו הר' בנימין חנכו בדרך החסידות ועם זה בלמוד התלמוד ויצטין מילדותו כי חנן בכשרונות מאד נעלים. בזכרון טוב ובהתמדה בלמודים, וירכוש לו באביב ימיו בקיאות בחלקי התלמוד, ואז שם פניו ללמוד הפוסקים וההלכות וישקוד נם בזה ויעש חיל רב, ויבקר כפעם בפעם את הרב האדמו"ר לחסידי ליובאָוויץ הנאון הגדול והחסיד מרן מנחם מענדיל שניאורסאן זצ"ל, והוא אצל עליו מהודו ויקבל תורה מפיו ויסמכהו לרב, לערך תרל"ז נתקבל לרב לעדת הספרדים אשר במאסקווא וינהל עדתו כחמש עשרה שנה. בשנת תרנ"א בא לנויארק ומאז עומד הוא על משמרתו להורות ולדון בעדת ישראל הנדולה לאלהים זו.

הרב הנאון המפורסם הזה סדר את שאלות ותשובות צמח צדק, לרבו הנאון ז"ל הניה אותן ויעש להן נוספות והוציאן לאור ועבודתו רבת הערך זו ארכה אצלו כשנתים ימים, בכ"י הרבה שו"ת בכל מקצעות ההלכה וחדושים בש"ס.

ווידאוועד, הרב צבי פאלק, רב נדול וחכם נודע לתהלה, סופר נעלה ומפורסם, היה לרב בלואיסוויל ועתה בנויארק, מאמריו הנעלים בחכמת ישראל וספרותו נפוצים בכה"ע העברים וביותר הרבה לכתוב בכ"ע „העברי" שיצא לאור באמעריקא. והוא אחיו של החכם והסופר הנודע ח"נ ווידאוועד.

ווילאוסקי הרב יעקב דוד מיחידי נאוני ישראל ברוסיא שבא זה עתה לשכון כבוד בארצות הברית וישתקע לעת עתה בשיקאנא, נולד בעיר המחוז קאָברין (פ. הוראדנא) לאביו הישר באדם רי"ז, כבן שלש בא החדרה ויצטין אז כי לנדולות ניצר וכי יהיה לכלי מחזיק ברכה מרובה לתורת עמו, שכלו הזך והעמוק, הבנתו הישרה וביותר שקידתו הרבה הן המה נתנו אותותיהם אותות כי לאחד המאורות הנדולים יהיה הילד הרך הזה, בעוד לא מלאו לו שש שנים כבר ידע בע"פ תורת משה עם

*) ליום מלאת להרה"ג הזה ששים שנה (ח' כסליו תרנו) הגישו לו בני קהלות לובאוויץ. ניעזין ועוד מכתב ברכה יקר ונעלה הכתוב על גליון מוזהב לאות כבוד ויקר רב. (העברי שנה זו).

פרש"י ויחל ללמוד את התלמוד והחדוד התלמודי לקח את לבבו וימשכהו אליו לאהבה אותו ולהנות בו ליל כיום כחשכה באורה בעודנו נער עול ימים מאד, עד כי היה הדבר לפלא, למרות רוח אביו אוהב התורה אשר חפץ להתענג על בנו בלמדו בעירו ובשבתו אתו בבית, לא השינה ידו לכלכלהו גם בלחם צר ויאלץ הנער לכתת רגליו לישיבות שונות ותחי ארחתו בית איש יומו ויעברו ימים על הנער ואכל לא בא לפיו אבל לא שם לבו לזה כי רק לתורה ולתעודה משאת נפשו ולכל בהן חיי רוחו והוא יושב באהלה של תורה ומוסר עצמו עליה, בהיותו כבן שלש עשרה שנה כבר רכש לו בקיאות נמרצה כמעט בכל התלמוד הבבלי ויחדש גם חדושים נפלאים לתרץ קושיות נדולי הראשונים בעמק נמרץ ובעיון רב ויהי הדבר לפלא ויתפרסם בשם „עלוי" ואז שם פניו ללמודי הפוסקים הראשונים ויתעתד לרבנות, ובהתעסקו בתירת ההלכה ראה כי חסרון ידיעתו את התלמוד הירושלמי הוא חסרון נכר ובולט והוא עומד כנגדו בהרבה מקומות שעקרי ההלכה תלויים בהם וישם פניו אל למוד התלמוד הירושלמי ויצליח גם בו וישקוד עליו שנים אחדות וירכש לו בירושלמי בקיאות נדולה ויצא לו שם בין נדולי ישראל בעורנו אברך עול ימים.

אז נתקבל לרב בעיר הקטנה איזבלין (פ. הוראדנא) המתייחסת ברבניה חנדולים מדור דור ונדולי ישראל החלו לפנות אל הרב הצעיר וחזקן בחכמה הזה בשו"ת חמורות והוא השיב לשואליו דבר ח' זו חלכה ברורה ומלובנת, ושמו הולך הלוך ונדול עד כי לא עברו שנים אחדות ויתקבל לרב בעיר באבריוסק, ומשם לפלאָצק, ווילקאווישק ואח"כ למ"מ ומ"ץ בווילנא, אבל לא ארכו ימי שבתו בווילנא, כי רבה טרדת העיר הנדולה לאלהים זו, ונפשו חשקה אך בתורה לחדש חדושים ולעשות ציצים ופרחים לאורייתא, בשנת תרנ"ד נתקבל לאב"ד בסלוצק (פ. מינסק) ולרגלו נקבצו באו שמה כמאה בחורי חמד מופלגי תורה ויקשבו לקח מאת הנאון אביר הרועים זח. בשנת תרס"א אחרי אשר הוצאת ביאורו על הירושלמי עם פנים הירושלמי הכבידה עליו עלה הוכרח לבא לאמעריקא לאסוף חותמים ולמכור את הש"ס הירושלמי וחפצו הצליח בידו כי ידעו נדיבי אחינו לחלק כבוד לנאון ישראל בדורנו זה ואחרי שבתו בזה כשנה שב לרוסיא וימסור כתב רבנותו לקהלת סלוצק, וזה מקרוב בא הנה שנית להשתקע ורבי אחינו ונדיביהם בשיקאנא קבלוהו בכבוד נדול.

הנאון רידב"ז הנהו אחד הדרשנים חמופלאים אשר כחם בפיהם

לפשט עקמומיות שבלב, להישיר הדרכים ולקרב לבן של ישראל לאביהם שבשמים, ולבו ונפשו אמונים להרעיון הציוני והוא רואה בו תחית האמה העברית ותקומת היהדות, ובהאספה השנתית לציוני אמעריקא שהיתה בשנה זו בפיטסבורג שלח הגאון האבתי הזה את מכתבו ע"י החכם והסופר הנאור מר לעאן זאלאטקאף ויבקש את צירי האגודות הציוניות אשר נקבצו ובאו לעין בכבד ראש בשאלת החנוך העברי שהורע מצבו בארצות הברית מאד, ודבריו החמים שיצאו מעמקי לבבו הטהור עשו רושם גדול על הנאספים ויחליטו כלם פה אחד לעין בשאלה גדולה זו ולהשתדל להיטיב מצב חנוך ילדי ישראל יושבי אמעריקא.

נדפס ממנו: א) „מנדל דוד" חידושים בבבלי וירושלמי (ווילנא תרל"ד) ב) „תנה דוד" ברור שטות הבבלי והירושלמי (ווילנא תרל"ו) ג) שו"ת רידב"ז, שאלות וחקרי הלכות (ווילנא תרט"א) ד) רידב"ז ביאור נדול בפשט ובפלפול על כל הש"ס ירושלמי.

ווין, הרב שמואל צבי, מרבני נויארק ונדוליה, נודע בשם „הרב טוויזאן", בנו של אותו נאון וצדיק מפורסם מוהר"ר משה אריה האב"ד דיאנאווא. הרב הנאון הזה הוא נודע לחריף ומפולפל נעלה חדושיו נדפסו ב„המאסף" חיו"ל בירושלים ע"י הרה"נ רבצ"א קוניאקה והוא מסדר כעת לדפוס ספר נדול רב הכמות והאיכות על הלכות נדולות.

ווינבערגער, הרב משה, רב ונאון מפורסם לתהלה אב"ד בבהמ"ד הנדול לאנשי אונגארן בנויארק, מילידי ארץ אונגארן, למד אצל הנאון ר' אלעזר לעוו אב"ד ור"מ דאונגוואר ואצל הרה"נ הצדיק ר' משה סופר וזה הראשון סמכהו בסמיכת חכמים להורות ולדון בעודנו אברך עול ימים. היה לרב בסקרענטאן ובזיהלאדעלפיא, ובשנת תרנ"ה נתקבל לרב בבהמ"ד הנדול „אנשי אונגארן" בנויארק ושם מכהן פאר עד היום.

נדפס ממנו: א) „סונטרוס הלכה למשה" (פיהלאדעלפיא תרנ"ד) ב) „ראש דברי משה" (הנ"ל) ג) „הואיל משה" (נויארק תרנ"ה) ד) הלכה למשה בשנת (תרס"ב נויארק) היהודים והיהדות (נויארק תרט"ז) ובאו מסנו מאמרים תורניים וספרותיים בסה"ע „העברי" ועוד.

וויערניק, פרץ בנויארק, חכם וסופר נולד בווילנא בחדש מארץ שנת 1865, כבן שלש עשרה בא עירה רינא ללמוד אומנות וישב בשנת 1882 לבית הוריו שהתישבו אז בביאליסטאק ויהי „למורה לשעות" בקיץ התרט"ה בא לאמעריקא ויהי רובל (פעדלער) בשיקאנא וגעתים פועל פשוט ושנים אחדות

אח"כ כסותר בשנת 1898 בא נויארקה ויהי לעזור במה"ע „דער מאָרגען זשורנאל" „אבענד פּאָסט".

החכם והסופר הנעלה הזה כתב נ"כ במכה"ע „העברי", הפסנה' (האמעריקאנים) ומאמריו הראשונים נדפסו בהיום (בשנות 7—1886). ובענ־ציקלאפעדיא היהודית כתב ערכין אחדים ויכתוב נ"כ במכה"ע האנגלים אשר באמעריקא, וספרו המיוחד הוא „דיא אידישע נעשיכטע" (נויארק 1901).

וועכסלער, הרב דר. משה רב ונאון חכם ושלם אב"ד דקהלת „ברית שלום" בנויארק, נולד בחדש טבת תר"ט, בכפר מיהאלי (פּ. באר־שאד באונגארן), נתחנך אצל אביו הרב הנאון הצדיק המפורסם ר' ישראל וועכסלער ויקבל תורה גם מאת הרב הנ' ר' יוסף ריין (תלמידו של הנאון ר' דניאל פרוסטיץ ז"ל) ואצל הרה"נ ר' משה, ויצטיין בשקידתו בתורה ובכשרונותיו הנעלים כבן עשרים בא בברית הנשואין עם בת הנגיד והנדיב ר' יעקב ליכטמאן (ממשפחת הנאון בעהמ"ח „אוהב ישראל") וכשלש שנים אחרי היותו לאיש החל להו"ל בעיר מישקאלץ העתון „דיא יודישע פרעססע" בכתב עברי ולשון אשכנזית אשר מטרתו היתה לחזק מוסרות הדת, תרמ"ג בא לאמעריקא ויחל להו"ל עתון שבועי אורתודוקסי בשם נויארקער יודישע צייטונג, בשנת תרנ"ה (יום א' ויקרא) נתקבל לרב ואב"ד בקהלת „ברית של ם" בנויארק ושם מכהן פאר עד היום הזה ועינו פקוחה לטובת על עדתו הנכבדה.

חבר והו"ל: א) „ברכת משה" על התורה (תרס"ב) ב) וידבר משה (דרושים שונים) ג) ויספר משה נמטריאות על חמשה חומשי התורה *), ד) בראשית (בו הראה הרה"נ החכם המחבר איך כל מצוה ומצוה מן תרי"ג מצוות ושבע מצוות דרבנן נכללת במלת בראשית ה) תורת השם תשובות באו"ה וחדושים בנפ"ת, ו) טעמו וראו משלים ומליצות ז) משה ידבר (נויארק תרס"ב).

אחיו הוא הרב הנאון הצדיק מוה"ר שלמה זלמן אפרים וועכסלער ראב"ד דוראנוב באונגארן.

---

*) אמר המחבר שמחתי לראות את הספר הנפלא הזה אשר כלו אומר כבוד זיקר רב למחברו הנעלה, והוא מכיל לערך שלש מאות גליונות, ומי יתן והשיגה יד המחבר להוציאו לאור והיה לו לכבוד ולתפארת.

וועלם, אברהם בנויארק סופר נודע בשמו הספרותי „ליעסי" נולד במינסק למשפחה כבודה חמתיחסת לצאצאי חנאון ר' רפאל הסבורנער (היא משפחת בהרב במינסק) בחדש אייר תרל"ב (1872). למד בישיבת וולאזין ואח"כ בווילנא ובקאוונא, בשנת 1892 בא לאמעריקא ויאחז בעט ובקסת סופרים ויכתב מאמרים שונים בכה"ע ארבייטער צייטונג, צוקונפט, פאר־ווערטס, יוד, מיניקעס מאנאט בלאטט.

וועגדראווסקי, הרב יצחק זאב בנויארק, נולד לאביו הרב ר' יעקב פרץ בעיר מצער ראזאנקא (פ. ווילנא) רבי תורתו למד מאת הרה"ג הנודע בשם „ר' יודיל חריף" ראש מתיבתא בוואלקאוויסק (פ' נראדנא), כבן שמונח עשרה נשא לו אשה בת הנדיב ר' שמואל באלציין, ואף כי מן הנקר היה לו למצא משרח ולשמש בתור רב באחת הקהלות, אבל לא אבה הרי"ז לעשות תורתו קרדום לחפר בה כל עוד אשר היתה לאל ידו להתפרנס מעסקים, ויהי שנים רבות לחוכר חצרים.

בשנת תרנ"ה מפני סבות שונות נסע ארצה ארגענטינא ונם שמח לא ראה בנחת, ואחרי שבתו בה כחמש שנים בא נויארקה ויתקבל למ"ט ומ"ץ בחברת „חיי אדם אנשי מינסק" ובזמן לא רב אח"כ נתקבל לעזר בכ"ע יודישע טאגעבלאטט.

הרי"ז, הנהו רב מופלא בתורה, משכיל וסופר ומאמרים רבים נדפסו ממנו ב„העברי" ב„הנאציאן" ובמה"ע הארגענטינים, והוא הוא המשיב בהבריף קאסטען אשר בהטאגעבלאטט הנויארקי המלא תשובות ספרותיות ומדעיות.

הוא אחיו של הרב הגדול הדרשן הנעלה ר' אריה דוב וועגדראווסקי מפיעסק הנודע בספריו הנעלים „פרי עץ הדר" ו„קול אריה".

ז.

זאלאטקאף, לעאן בשיקאנא, חכם וסופר נודע לתהלה בכנויו הספרותי „זקף נדול", נולד בווילנא להורים נכבדים בשנת תרכ"ח (1865) ויתחנך בתורה והשכלה וילמוד שפ"ע ורוסיא ועוד לשונות אייראפא וידיעות ומעילות, בהחל בפירת רוסיא להופיע סה"ע העברי „היום" היה הח' הזה מעוזריו הראשיים ויכתוב בו רבים ממאמריו אשר עשו לו שם. בשנת 1887 בא לאטעריקא, ויחי לעורך סה"ע „קוריער" בשיקאנא אשר נשא עליו חחם האמת והצדק (ע"י הפסנה שנת 1891 נומ' 1) ויכתוב ספרים שונים בזשאר־נאן כמו: „בלוט שווייגט ניט" (א מעשה פון אידישע צרות) „דיא וועלט באנ־דיטען" „יוסף דע קאסטרא" „דיא שווארצע האנד" צווישען ליעבע און מי־ליאנען ובשפ"ע הו"ל, קרן אור (שתי חוברות).

משנה כבוד נחל החכם הנמרץ והסופר חיקר הזה בשנה זו, כי בה נתנה עליו משרת סנן הקטינגור אשר בבי"ד הנליל בשיקאנא, ובאספת הציונים הששית שהיתה בפיטסבורנ נבחר לסנן נשיא הציונים ונדולי מכה"ע בארצות הפרית ברכוהו להתעלותו ויספרו תהלתו בקהל רב.

זאסניץ, יוסף יהודה ליב *) בי"ז אלול תקצ"ז נולדתי בעיר בירז פלך קאוונא אשר ברוסיא, לאבי החסיד מו"ר יחיאל מיכל שו"ב בר' יהושע במלון פונימונא. אשר דרכו היה לחזור את האלפס דשבת בכל שבת.

ע"פ כשרונותי למדני אבי א"ב בעודני יונק שדים. בן עשר הייתי בקי בש"ס משנה בע"פ וקראתי דף נמרא עם טהרש"א ומהר"ם שיף, ועשיתי „לוח" לשנת תר"ח, נם כתבתי כתב הדר מאד אשורי ורש"י, פולני ורוסי. אז בא לעירי בית עקד ספרים נדול, ואבחר לי ממנו, ספרי מדע: טלאבת מחשבת, יסוד עולם, נחמד ונעים, אוקלידוס (העתקת ר' ברוך) וספרי ריב"ל (תעודה, אפס דמים) ורמא"ג וכדומה. בשנת הי"ב קנה לי אבי ס' איל משולש להנר"א, בשנת חי"ד בא לידי ס' מוסדי חכמה לחו"ס,

*) אמר המחבר; לבקשת ידידי הרב החכם חזה הדפסתי תולדתו כמו שכתבה הוא ולא שנותיה אף במעט.

אז הייתי בקי בח"א יו"ד ורוב ח"מ עם נתיבות בע'פ. בשנת הט"ו באו לידי ספרי חכמת בשפת אשכנז, ואלמוד מהם מאטהעמאטיק וראש'ת חכמת הפיזיק והמעכאניק, גם החלותי להנות במו"נ וכוזרי ועקדה. משנת הח' החלותי לנטות אזן לשמוע חב"ד, אמנם משנת הט"ו חפפה עלי משנתי בתלמוד ופוסקים ועל היותר ברמב"ם עם עסקי במדעים ובפלוסופיא, וחדלתי מן החסידות. בני החסידים נחרו בי אבל לא יכלו לי כי שקידתי העצומה בתורה (בי שעות ישנתי בליקה על ספסל ביהמ"ד ושחיף עץ מראשתי) היתה עלי סתרה. בשנת הי'ן נתן לי אבי אשה בלא הון ובשנת הי"ח נסעתי לאדמו"ר מנחם מענדעל ואסע אליו קרוני או רנלי שנה בשנה שמונה שנים ואהי לחסיד במלוא המיבן לחסידים; אולם מטדעים לא חדלתי ורק הפלוסופיא המירתי בחב"ד ואת עמלי בתורה — בינעת העבודה ובמלמדות אשר החלותי בשנת הי"ט למצוא טרף לנפשי ונפש ביתי. בשנת הכ"ה נדרשתי ללמד נערים בדינא. המדעים הובילונו ביתה הפרופיסורים ומורי הניטנאזיום ואשתלם במדעים ובמחברים החדשים לפלגותיהם. החסידות רפתה ממני לאטה לרגלי המחקרים החדשים, אולם הוספתי שקידה על התורה ועל המדעים ואכתיב הרבה על מקצעות שונית ובחוד על התלמוד ועל המאטהעמאטיק ועל החכונה ואכתוב גם נגד המאטעריאליסטום הוא ס' אכן יש ה', מבלי העלות על הדעת להדפיס את מאחד מהם. בשנת הכ"ט והלי נאספו אדמו"ר ואבי אל אבותיהם, אז שבתי בירזה לרשת בית אבי והחלותי שוב לנסוע לאדמ"ר ר"ז בלאדי אבל לא בטעם הימים הראשונים, כי לא מצאתי בו את אישר בקשה נפשי. בשנת הל"ח כשובי ממנו בפעם האחרונה נואשתי ממצוא בחב"ד ההתרות לספקות אשר כתרוני במחקרי.

אז החילותי לכתוב מאמרי מדע בהצפירה אשר החל חו"ס להוציאה בברלין (תרל"ה), ותהי ימיני אוחזת במדעים להפיצם בישראל ופני מפנים אל הריפורם. אולם לא כריפורם האשכנזי אשר אין אלהים עמדו, כי אם ריפורם המוקיר גם את התלמוד ואת הקבלה והחסידות, וכב"ד של אחרונים החולק מטעם הדת הכתובה והמסורה ומצב המדעים והעם על ב"ד הקדמונים. בשיתי פנים לואת סרתי גם אל הרב מהר"ש היושב לכסא החסידים בליובאוויטש, להרב ר' אליהו חיים מייזל בלאדז, להרב ר' נטע בביאלים-טאק, להרב ר' יצחק אלחנן בקאוונא, והצעתי לפניהם שאלות שונות בעניני הדת ולא אצלתי מהם תשובה מדעית, אף כי העדותי בם אשר זוכרח אני ללכת אחרי דעתי לבד.

אז שחרני חז"ס לבוא ברלינה להוציא את „הצפירה" (חליפות המכתבים צפונות אתי עד היום) ואבא אליו. ויהי כי מאנתי לשלוח ידי בזעומו, בליכטענפעלד (ע' מאטר „כחן ללא אלהים" לל"פ) וישלחני מעל פניו ריקם, רבית סבלתי מחסור ותלאה מבני ביתי העטופים ברעב, ולא חפצתי להדפים אחד מספרי כאשר יעצוני בווילנא, יען כי לא נצפנו עתידותי ממני לרגלי ההדפסה ההיא. אבל צעקת בני ביתי כי רבה עלי תקפתני ואהי ל„מחבר". אז באתי בסוד המשכילים ואהי כאחד מהם. החסידים רחקוני על ישרם ובמשכילים לא מצאתי השכלה נוספת אשר לא ידעתי זולתם. סוף דבר במשך כ"ב השנה אשר נשאתי כלי החשכלה לא הוספתי דעת אף הוספתי מכאוב בנפשי. בשנת תרנ"א באתי אמעריקא, יסדתי פה ת"ת (הנה הוא ברחוב 104 מקדם העיר) וחייתי עליו שנים אחדות. בשנת תרנ"ז שמתי אל לבי לפנות אל „בקרת התנ"ך" ואל בקרת התלמוד ואכתיב רבות על אדותן ובהן אני עוסק עד היום עם עבודתי בכרונולאגיא. אבל מאז בחנתי ושקלתי היטב מחירן המרעי ומצאתיו חסר, שבתי אל התורה ואל חכמת האלהית. ואני תודה לאל חיי כי שבו רגלי לעמוד במישור. והנני כיום בן בלי שם, לא „משכיל" ולא „חסיד" אך איש יהודי כאחד מאחב"י, ולו אנוע בחמתי כבוא חליפתי.

זולצבערגער, מאיר שופט בפיהלאדעלפיא, חכם ונדיב נודע לתהלה מיחידי שרידי ישראל הדואגים לחרמת קרן עמנו תורתו ושפתו, והשוחדים לטובתם מהונם ומאדם, רוחם ונפשם, טוקיר רבנן ותומך סופרים ועומד תמיד ליומנם, אסף בית עקד ספרים נדול ונכבד המכיל בקרבו כ"י יקרים רבים, ורשימת הספרים שבבית אוצרו חבר הסופר הנודע ר' אפרים דיינארד, ונקראה בשם „אור מאיר" ובהקדמת הרשימה הזאת אומר הח' דיינארד כי חפץ לכתוב תולדות ימי חיי החכם והנדיב הנפלא במינו הזה אבל מענות לב האדם הדנול מרבבה חזה לא נעתר לתת לו ספר תולדותיו, ובכ"ז מבטיח הח' הנוסע כי במשך הימים יראה לאסף את החמר ולהדפים תולדות יחיד סגלה זה שתפארת הוא לעמנו, ומי יתן ונתקיימו דבריו.

החכם זולצבערגער הוא האחד המיוחד התומך בימין משוררנו הלאמי הרנ"ה אומבער (בעל התקוה) מאז בא לאמעריקא ומכלכלו בכל מחסוריו, לפני שמש ינון שמו הטוב!

זיוויטין, משה שמעון, רב בפיטסבורג, נולד בשנת תרי"נ (ג' דחנוכה) בעיר מצער ציטאוואן (פ. קאוונא), כבן עשר וכבר התנכר בכשרונותיו

הטובים ובעירו הקטנה אין מלמר בעדו שקחו אביו הר' יחזקאל ללמד לשאוולאן ואח"כ לקעלם ולמוד שמה אצל הרב הג' ר' יצחק דיין (עתח רב בלאיזעווע), בשובו לעירו למד אצל הגאון ר' שלמה הורוויטץ (חתנו של הגאון ר' ליב אב"ד דוויסאקא ותלמיד מובהק ש' הגאון רי"ל דיסקין ז"ל) ואחרי שנתים ימים שב שנית לקעלם וילמוד בישיבת הגאון ר' אליעזר נאר־דאן (עתח בטעלז). אחרי נשאו אשה בת מוקיר רבנן ר' אהרן באנק מקרא למד בפרישות בקאוונא והגאונים רי"א האב"ד דשם ור"א נארדא מקעלם סמכו את ידם עליו כי רב הוא ובקי בהוראה. בשנת תרכ"ו בא לאמעריקא ויחי לרב בבאלטימארע לבני עדת רוססיא, תרמ"ב נתקבל לרב בפיטסבורג וישתדל ליסד בתי צדקה וחסד שונים כמו תלמוד תורה, בית מלון אורחים בקור חולים ועוד.

הרב הגאון הנרשן הנעלה הזה חבר ספר „חקר דעת" בשני חלקים ספר נעלה, בהסכמות גדולי ישראל „בית פנא" ובכ"י ספרים שונים בהלכה ואגדה.

זייפפערט משה בנויארק, סופר משכיל וסספר נולד בווילקאמיר (פ. קאוונא) א' אייר תר"י לאביו ממשכילי הדור הישן ר' קלמ החח ק על פי השטה הישנה, כבן שמנה כבר היה התנ"ך שנור על פיו ויצלח להעלות על הנליו משלים ומליצות וישם מעינו בספרים עברים, פולנים ולאטינים (אשר היו לאביו במספר הנון מאד) ויהנה בם בשום לב, כבן עשר תקע אביו אהלו לאחת הערים הקטנות אשר בסביבות מינסק ויתנהו שמה על ידי טלמרים ללמדו תלמוד ומפרשיו ואחרי מות אמו נסע וולאזינה וישקוד שמה בתורה כשנתים ימים ועם זה התעסק בצנעא בלמוד שפות שונות ומרעים, ט ולאזין בא לווילנא ובעצת בני משפחת אביו, נכנס לביה"ח וילמוד שמה חכמת הרפואה בתור חובש מלומר (פעלרשער) ויהי שמה חמש שנים וישתלם בשפות רוסיא ואשכנז וידיעות נחיצות ויתרועע את גדולי משכילי וילנא ויחל לשלח ראשית פרי עטו להכרמל, המליץ, ובזמן לא רב אח"כ בקשהו המו"ל את חקול בקעניגסבערג לחיות לו לעוזר תמידי, בשנת 1887 בא לאמעריקא ויהי לסופר בשפת יהודית מרברת במח"ע אשר פה. וזה לא כבר היה לעזר במח"ע דיא אידישע וועלט.

נדפסו מאמריו בחח"ע המליץ, הכרמל, האיר, הכוכבים, המגיד, הקול, העברי, רינישע צייטונג, רוססקי יעווריי, ראזסווייעט, וואסכאד מי־ניקעם מאגאזבלאטט.

זינגער, דוקטור איזידאר בנויארק, מחכמי ישראל ברורנו, נולד במאהריש ווייסקירכען ביום 10 נאוועמבער שנת 1859, כבן שבע בא לבקר בבי"ס העברי אשר בעירו ואחרי נמרו למודו שם בשנת 1869, בא לבקר בהגימנזיום זבישנת 1878 נמר חק למודו גם שמה בהצטינות, אח"כ בא לבקר בב"ת מדרש המדעים אשר לחכמת הלשונות והפלוסופיא בווינא ויקבל תורת החכמים מילללער, צימכערמאן, שמידט ויעש חיל בלמודי שפת רומי, יון, סאנסקריט, ערבית סורית, ארמנית ופרסית, והחכם הגדול בחקירת השפות וידיעות העמים פרידריך מילללער קרבהו בקרבה מדעית, ויחד עם זה בקר גם את ביהמ"ד אשר יסדה חברת כל ישראל חברים בווינא, אשר בו השמיעו לקח הפרופעסור מילללער, הדר. נידעמאנן והדד. פרידלאנדער. ויהי כתלמיד יצא מן הכלל.

בעת ההיא החל זינגער להראות כחו וגבורתו בספרות וימנה בין עוזרי כתה' ע איזראליטישע וואכענשריפט, וידפים בה מאמר אחד (בעלום שמו) שבישף עליו את עיני החכם הגדול דר. יעללינעק ובהודע לו שם כותבו בקש להכיר את בעל המאמר פא"פ, ומאז ברית אהבת נכרתה בין החכם הגדול הבא בימים יעללינעק ובין זינגער הצעיר וכפעם בפעם נראו יעל־לינעק וזינגער מתהלכים בחוצות ווינא מתפלפלים ומתווכחים. בשנת 1882 בחדש מאי הו"ל מחברתו בשם „ברלין וויען והאנטישמיות" ותעש לו שם גדול וכל סבקרית, הנידו תהלתה, ולרוב יקרתה נמכרה כל המהדורא הראשונה בסכום אלפים אכסמפלרים במשך ימים אחדים למרות רוח הקיסר ווילהעלם וביסמארק אשר דברי המחברת נקבו את לבם ובראות זינגער כי יצליח במלאכת הספרות הוסיף עוד להו"ל בשנת ההיא מחברתו השניה, בשם „העתינות והיהדות", ובמשך ירחים שנים נדפסה בשתי מהדורות בששת אלפים אכסמפלרים ונמכרה כלה:

בשנת 1883 שב שנית ללמודיו ויבא ברלינה לצקת מים ע"י החכמים קירכאף, לאצארוס, שטיינטהאל, פאהלען וירחים אחדים שמע לקחו שם גם בביהמ"ד לחכמת ישראל, ובקיץ שנת 1883 עזב את ברלין וישב לווינא ויבתוב את ספרו השכלת אהבת האדם והלמוד המוסרי ובשנת 1884 יצא לאור בווינא בהשתדלות הח' נומפרץ וציטערמאן בתור דיסרטציא וירבוש זינגער בעדו את הפרס הראשון, בשנה ההיא הו"ל גם את ספרו: - היחיו איהודים לנוצרים? ויעש רושם נדול בין כל החכמים.

וינגער עמר כשנתים ימים, משנת 85 עד 87 בראש האלגעמיינע

אסטרייכישע ליטעראטורצייטונג אשר יסדה, ואז עזב את ארץ מולדתו ויצא פאריזה, לרגלי קריאת הנראף פאושער (אשר התודע אליו בשנת 83 בווין בהיות פאושער לציר צרפת בווינא, ויתרגם אז זינגער את מחברתו „הענל ושאפפענהויער" לאשכנזית) שעזב את ווין וישתקע בפאריז ובפאריז קבלו פני זינגער נדולי חכמי העיר ומלומדיה, בשנת 1890 הו"ל את הספר המדיני La prestige de la France en Europe, והחברות הצרפתיות לידיעות נלילות הארץ קבלו בעדו את זינגער לחברתן, וזינגער הרבח לכתוב נם במכ"ע מינכער „אללנעמיינע צייטונג" לייפצינער צט"נ ובחאיזראעליטישע נעמיינדע צט"נ בפראנ. בשנת 1891 החעורר בקרבו הרעיון כהו"ל בש"א אלנעמיינע ענציקלאפעדיא פיר דיא נעשיכטע אונד וויסענשאפט דעם יודענטהום, ולא הצליח חפצו עד כי בא נויארקה ובעזרת נדולי חכמי ישראל בארצות הברית הצליח להו"ל (ע"י מו"ס) חענציקלא־פעדיא היהודית בשפת אננליא.

זילבערשטיין, שלום יוסף, חוקר וסופר חפשי קצוני נולד ביום נ' אדר תר"ו בסלאבאדקא אצל קאוונא להורים נכבדים, אביו ה"ר אהרן היה בנו של הרה"נ המקבל ר' נפתלי הערץ מריטעווע (בעל איכה שלחה ועוד), למד בילדותו אצל הרה"נ ר' שמואל איסר חריף תלמוד ונפ"ת ויהי נדול בתלמוד עד כי בשנת הי"ח לחייו כבר נסמך מאת הנאון האב"ד דווילקי או (ועתה במעמעל) ה"ר נבריאל פיינבערג (ע"י תולדותיו בח"נ מספרי דורו"ס) ואח"כ מעוד נאונים וביחוד מאת הנרי"א מקאוונא בשנת 1881 בא לאמעריקא.

חבר: א) „נלוי עינים השקפה עיונות על מצב עם ישראל המוסרי בדרך שיר *) (ווארשא תרמ"א) ב) הדת והתורה חקירה ודרישה בדת ישראל, (נויארק תרמ"ז נ) The Universe and its evolution (נויארק 1891) ד) מציאות ה' והעולם (נויארק תרנ"ב) Six General Laws of Nature (נויארק 1894).

*) הספר הזה נדפס שנית בירושלים בדפוסו של הח' לונץ בצלמו כדמותו ע"י אחד המתעטפים בטלית שאינם שלהם וגנבה, ולא בוש אחד החותם בשם גאלדענשטיין להדפים שמו עליו גלוי ומפורש.

זעווין, ישראל יוסף, סופר משכיל נעלה ומחלל, נודע בכנויו הספרותי תשר"ק, נולד ביום כ"א שבט תרל"ב בעיר הארקי (פ. מאהליעוו) התחנך מילדותו אך על התנ"ך והתלמוד, כי אביו הר' יהודה שהתייחס למפלגת חסידי ליובאוויץ ויהי אחד האדוקים מדור חישן ועם זה עשיר נדיב, כל תקותו היתה לראות את בנו זה, אשר הכיר בו כשרונות טובים ונעלים מאד מראשית ימי הלדתו, כי ישתמש בכתרת של תורה באחת טערי ישראל. כבן עשתי עשרה שנה כבר נסה העלם הצעיר את כחו לכתוב על ספר מאטרים בשפת עברי ומביני דבר נבאו עליו כי יהיה לסופר לימים יבאו, תרמ"ט בא לנויארק ובשנת תרנ"ג החלה עבודתו הספרותית בסה"ע יידישע טאגעבלאטט ויצא שמו לתהלה בספוריו הסאטירים הקצרים והנונים ויהי אח"כ לסגן עורכו הראשי של הטאגעבלאט.

הסופר היקר הי כתב ספורים רבים בשפ"ע בסה"ע העברי (שי"ל ע"י מר. ראזענצווייג) ויעתיק בעצמו כחמשים מספוריו הקצרים לשפת אנגלית וידפיסם בט"ע שונים, בער המה"ע Jewish Comment (1903) היו"ל בבאל-טימארע העתיק את תולדות הישיבה בוולאזין, ותולדות החכם ר' יצחק בער לעווינזאהן (שבא בסה"ע טאגעבלאטט מאת מחבר הספר הזה ועורכו) סג בהעתון החדשי טיניקעם מאגאט בלאטט נדפסו הרבה מספוריו וכלם מבדחים דעת הקוראים, והוא הוא הפוליטוניסט של הטאגעבלאטט ומדי שביע בשבוע יופיע בו פילוטונו הנודע בשם „דעם טאגעבלאטט'ס פע-לעטאן".

זעליקזאהן, דר. מאקס (מרדכי) בנויארק, חכם ויודע לשונות נולד באחת טערי רוסיא הקטנות א' דחוחט"פ תרכ"ה, אביו הר' עוריאל חנכו על המקרא והתלמוד וכבן שתים עשרה שלחו להישיבה אשר בסלוצק (פ. מינסק) ויקשב לקח מאת הרה"ג ר' ירוחם הר"ט. תרמ"ח בא לנויארק וילמוד שפות ארצות המערב, מנויארק בא פאריזה ויתעסק בתורת שפות הסדם בכלל ושפות בני שם בפרט.

חבר: א) בקרת על שירי המשורר הערבי הקדמון טרפה בן אל עבד עם מבוא והערות, (נדפס בהוצאות המיניסטעריום הצרפתי להשכלת העם- ב) העתיק לשפת צרפת את הספר הערבי עלם אל-רמל. ג) העתיק לאנגלית שירי המשורר הפרסי נאמי עם מבוא והערות ונדפסו מאמריו בהמאספים (חיו"ל בפאריז) Revue des Etudes gunves Jewish Quarterly Revue

ויהי כשנתים ימים סופר תמידי בהעתון היו"ל בבאלטימארע The Jewish Comment היו"ל בבאלטימארע.

זעליקאוויץ, פראפעסור געציל, עזור בבהמ"ע דיא אידישע טאגע־בלאטט בנויארק, חכם וסופר נודע לתהלה, נולד בעיר מצער ריטעווע (פ. קאוונא) ביום א' דשבעות תרכ"נ, אביו הר' דוד שהיה למדן וסוחר תנכהו בתלמוד מילדותו ובחיותו בן י"נ שנה כבר התפרסם בשם העלוי מריטעווע, בשנת 1879 בא לפאריז ויבקר את בימ"ד החכמה „סרבונה" לתורת שפות הקדם, בשנת 1885 נסע ארצה מצרים עם שר הצבא האנגלי לארד וואוכסלי ויהי לו למליץ ולמתורגמן ואת מסעתו ערך לפני קוראי המליץ *) בשנת 1886 שב לפאריז ויקדיש את עתו להזשורנאליסטיקא וישתלם בתלמוד השפות המזרחיות ובתורת כתב החרטומים, בשנת 1888 בא ארצה אמריקא ותנתן עליו משרת פרופיסור לשפה המצרית בהאוניווערסיטי הפענסילוועניית אבל לא ארכו ימי כהונתו זאת ויבא לנויארק ויהי לעורך מכ"ע זשארנאני ומאז היתה הספרות הזשארנאנית לתורתו אומנתו ומקור פרנסתו.

בשנת 1896 נבחר מאת הועד הרעפובליקאני למטיף (בשפות חוץ לא"י) להטות לב העם לבחירת הנשיא מאקינלי.

החכם הזה כתב הרבה ספרים אשר יצאו לאור ע"י מולי"ם ויכתוב מאמרים רבים כמעט בכל מה"ע הזשארנאנים אשר באמעריקא ונודע הוא בכנויו: „ליטוועשער פילאזאף" „סמבטיון" „בארן יקום פורקן", בשפת צרפת חבר Scheol des Hebreux Divisian Mystique du temps ובשפת אנגלית Dawn ol Egyptian Civilization.

זעליקאוויץ. צבי ליב, סופר ומטיף לציון, נולד בבאריכוב לאביו הרב ר' יצחק (שהיה ר"מ במינסק בבהמ"ד של הג' נעצאוו) ט' חשון תרל"ט, למד אצל הרה"ח הסופר הנודע איו"ב ממינסק, תרנ"ו בא לאמעריקא וייסד בי"ס עברי, ויו"ל עתון בשם „התקוה" (וי"ל י"ב גליונות). כתב במ"ע התחיה, הפסגה, היהודי, הלאם, ובכ"י שני ספרים: החדוד בישראל, חזיונות ודמיונות.

---

*) לרוב יקרת דבריו תרגמם המשורר יל"ג לשפת רוסיא בעד המבה"ע „מאסקאווסקי וועדאמאסטי" שעורכו היה אז האדון קאטקאוו.

זעלצער, הרב **יהודה ליב**, רב דבאננער, נולד לאביו הרב המופלא בתורה כר יצחק למשפחת זעלצער המיוחסת, בעיר הקוסה (פ. מינסק) בשנת תרכ"ז (ואמו מרת חייה מאשע היא בת הרב הגדול ברורו ר' יהודה ליב רחמיאלעוויטש) כבן שלש למדו אביו קרוא עברית וכבן חמש כבר שנור היה על פיו „קוח הפעלים" ויוכל לנזור גזרות ולדמות פעלים לפעלים עד כי היה הדבר לפלא, כבן שבע החל ללמוד גמרא ויעש חיל רב ויתפרסם בעודנו עול ימים לעלוי, ובהיותו בן ארבע עשרה שנה בא ללמוד בוולאזין ויהי שמה טמצויני רתלמידים והגאון הנצי"ב קרבהו באהבה ויכבדהו מאד, כשנתים ימים למד בוולאזין וירב חילו לאורייתא ונם אחרי שובו לביתו עשה ליל כיום להנות בתלמוד ונו"כ ויתעתד לרב, ועם זה לא הניח ידו נם מן הכפרות ויכתוב מאמרים ושירים נעלים בשפת עברית צחה והטה נפוצו בין כתביו ורעיו, (ינדפסו אחדים מהם בספר נן פרחים להר"י מזח ובכנסת הנדולה להר"י סובאלסקי), בשנת תרס"א נשא לו אשה את נכדת הרב הצדיק ר' אריה (אבי הנאון הנדול ר' אליהו נאלדבערג האב"ד דבאברויסק) בנו של הרב הנדול המופלא בחסידות קדוש אמר לו מו"ה נחמן מהלעצק (עי' מאמרי ל„תולדות נדולי ליטא" (בתלפיות תרנ"ה) ושטו יצא לתהלה בין הלומדים והרבנים לבקי וחריף ומעמיק עצום ונדולי רוסיא ורבניה סמכוהו לרב, בשנת תרס"א בא לאמעריקא ויתקבל לרב בעיר באנגער מין.

הנאון הצעיר הזה מלבד נדלו בתורה הוא נם חכם וחוקר וסופר מהיר בשפחנו הקדושה, ובכ"י ספר כולל חדושים ושו"ת אשר נשא ונתו עם נדולי אייראפא חמעריצים אותו ביראת הכבוד.

זעף, **יוסף** בנויארק, מטיף נודע לתהלה וסופר, נולד בסלאוויטא (פ. וואהלין) כ"ח סיון הרכ"ד, הוריו היו עשירים וממשפחות מיוחסות, כבן שבע שנים כבר נסה לדרוש מענין הפרשה שלמד לפני קהל ועדה ויתנכר כי לסטיף מצוין נועד, מן השנה השמינית עד השנה העתים עשרה למד תלמוד ותנ"ך אצל אחד המורים אשר נמף חק למודו בבמרה"ר ויעש חיל, כבן י"ב נכנס להנימנאזיום הראווני ויצטיין בתורת החשבון, בשנת 1883 בא לווין ויתודע עול הסופר ר"פ"ס (עי' פרץ בן משה סמאלענסין לברייגין) ויקן את לבב הסופר הנדול חזה לאהבה אותו בשנת 1891 שם לדרך פעמיו ויעבור ערים נדולות ברוסיא ויטף לציון ויבא קאנסטאנטינאפאלה ויתודע אל נדולי ישראל כמו ה. דילמדינו ועוד, משם בא ארצה ישראל

ויעש שמה כשני ירחים ואח"כ שב לאיראפא ויעבור דרך ערי בוּלנרינא, סערביא, אויסטרא, צרפת, ובבואו לביתו נתנה עליו משרת רב מטעם הממשלה בקאנסטאנטין ישן (פ. וואהלין) ויעמוד על משמרתו כחמש שנים. בקיץ 1900 בא לאמעריקא ומאז בואו הנה עומד הוא על משמרתו להטיף לציון ודבריו יעשו רושם נדול ונפשות לציון.

חבר ספר הכולל משאות אשר נשא עכ הציוניות והוא עודנו בכתב תחת יד הסופר מר קליינמאן בבערדיטשוב.

זרחי, הרב **אשר ליפמאן**, רב דלואיסוויל, קענ. מן המפורסמים שברבני ישראל בארצות הברית, רב ונאון נודע לתהלה יליד העיר קאוונא ושמה ראה אור החיים להורים בני משפחה כבודה. לערך תרכ"ה. למד בקאוונא ויסתופף בצלו של נאון ישראל מרן יצחק אלחנן האב"ד ויקרבו מאד ויסמכהו לרב במצאו אותו לנדול בתורה שמלא את כרסו בתלמוד ופוסקים וספרות הרבנות, אחרי נשאו לו אשה את בת הרב ר' שמוּ ל ברוך פישמאן מראדזילאווא (פ. לאמזא) הוסיף לשקוד בתורה ולהשתלם בתורת הרבנים. בשנת תרנ"ג בא לאמעריקא ויהי לרב בבראנזוויל ומשם נתקבל כדעסמאינס, ועתה שוכן כבוד בעיר לואיסוויל, ושמה ינהג ערתו בתירה ודעת.

נדפסו ממנו מאמרים שונים ב„העברי" „הפסנה" ובכ"י מאמרים שונים וספרים בהלכה ודרוש.

ח.

חרל"פ, אברהם חיים, מורה בהת"ת אשר בנויארק סופר ומספר נולד ביום י' כסלו תרכ"ב בעיר וויסטינעץ (פ. סובאלק), כבן שש בא עם הוריו לנור במאריאמפאל ואביו הר' יוסף שהיה תורני מדקדק ומהנדס למדו שפ"ע ואשכנזית. וכבן י"א כבר בקי היה בע"פ בכל כ"ד כתבי הקדש, אח"כ למד בוויסטינעץ אצל ר' אליעזר ראמבערג (תלמידו של הנאון ר' חיים פיקיפאווער) בשנת תר"ט נשא אשה מוולאדיסלאווא. תרנ"ב בא לאמעריקא ויתנורר בסיראקויז ויהי שמה למנהל בית הת"ת, תרס"ב בא

נויאָרקה ויחי למורה בהת״ת אשר באיסט בראדוויי.

נדפסו ממנו ספורים ומאמרים ב„הצפירה״ (תר״ן) אוצר הספרות, העברי, הפסנה, התחיה, הלאם, קדימה, וספרים מיוחדים: „זכרונות העיר כבשן״ (שיקאגא 1898), „בית האצר״ (1902). ויש אתו ספורים רבים ומאמרים שונים לדפוס.

האנעס, יצחק בער בשיקאגא, חכם ומדקדק נדול ומחבר עורך המלים והפתרונים (כולל כל מלות התנ״ך לפי סדר א״ב עם השרשים והניקוד ומראה מקומות, עם באור המלים בשפת יהודית). היה מניה ראשי בכה״ד של האלמנה והאחים ראָם בווילנא, ויעיר הרבה הערות בספרי דקדוק וחכמת הלשון העברית. בא לאמריקא זה עשר שנה וישתקע בשיקאגא.

ט.

טאנענבוים, א. חכם וסופר נודע לתהלה, נולד ביום 1 מארץ שנת 1848 בעיר שירווינט (פ. ווילנא), בהיותו נער עזבו הוריו את עיר מנורם וישתקעו בקאמיניץ ושמה הכניסו את בנם לבי״ם של הממשלה אשר אב״נ היה משניחו וש״י אבראמאוויץ מורו, בשנת 1858 חקע אביו אהלו בבעסאראביען בפקודת אדונו הנביר נינצבורג וילמד את בנו תנ״ך ויטע בקרבו אהבה לשפ״ע וספרות ישראל, כבן י״א בא להנימנאזיום אשר בקישענאוו וילמוד את השפות. רוסית, אשכנזית, צרפתית, אבל מסבת לא נמר את חק לטודיו שמה ויהי אח״כ למנהל בית מסחר סמי מרפא, בשנת 1887 בא לאמעריקא וישא עמל ותלאה, בשנת 1889 כתב מאמרו הראשון בהעתון הזשארנאני „דער מאָרנענשטערן״ וכאשר הפיק רצון נהיה לסופר ויהי אחרי עבור ירחים אחדים להעורך מה״ע זה שלא האריך לצאת. משנת 1893 עד 1903 כתב רובי מאמריו ביודישע טאנעבלאטט, יודישע נאוועטטען ויעשו לו שם טוב, בהצטיינם בשפתם החלקה וביותר בתכנם המדעי.

רבים ממאמריו בשפ״ע נדפסים כעת בהירחון „הלאם״ היו״ל ע״י החכם מר נאָלדמאן.

טורבערג, פנחס הכהן בנויארק, חכם מבקר וסופר, נולד בכ"ז טבת תרל"ה בעיר יעדוואבנא (פ. לאמוא) להורים נכבדים בני משפחה כבודה, *) אביו הר' יעקב סנדר שהוא בר אבהן ובר אורין חנך את בנו בתורה והשכלה יחד והנער הצטיין מילדותו בכח זכרונו הנפלא ובאהבתו ותשוקתו העזה להגות ולקרא בספרים שונים ממינים משונים, ובעודנו כבן שמנה שנים כבר היה העלם קורא והונה בשים לב בספרי חקירה כמו בוזרי, עקרים, האמונות והדעות, חו"ה ובספרי מוסר כמו אורחות צדיקים ספר הישר, וספרי השכלה כמו דברי ימי עולם, גן נעול אשמת שמרון אשד מצאם בבית אביו ויבלעם בקרבו אף העיר הערות על אחדים מהם, כבן ט"ו בא לוולאזין ויסתופף בצלם של הגאונים הנצי"ב ור"ח סאלאוויצוג ויתעסק בתלמוד ובחכמת ישראל שתה כשנתים ימים. ויחל לשלח הערותיו להצפירה והמליץ ומאז הוסיף להעיר הערות וכבדות ומועילות בחכמת ישראל וספרותו חעתיקה ויבא בכתבים את גדולי חכמי ישראל. תרנ"ח בא לאמעריקא ויכתוב מאמרי בקרת, וספרות בהעברי הפסנה התחיה, המודיע לחדשים הלאום ועוד. ויו"ל יחד את הסופר יודסאן קבין בשם „מעת לעת". תרס"א נשא לו אשה בתו של הרה"ח המשכיל הנודע מר צבי הירש טאסליאנסקי ויהי לחבר את חותנו בהוצאת העתון „דיא אידישע וועלט" ובכ"י מאמרים וספרים בחכמת ישראל וספרותו.

טעיר, יעקב הלוי סופר וחוזה חזיונות, נולד בעיר ניישטאדט סונינד (על נבול פרוסיא) ד' חשון תרי"א, אביו, ר' משה, שהיה סוחר שם מעינו לחנך את בנו בתורה, ומאד שטחה נפשו לשמוע כי המלמדים מהללים את בנו לבעל כשרונות ומצליח בלמודו. כבן י"ג בא לישיבת סלאנים ומשם להוראדנא וילמוד ביום נפ"ת ובלילה ספרי השכלה, כבן י"ו נשא לו אשה בת אחר המוכסנים העשירים אשר חפץ כי לוקח בתו

*) הערות רבות ממנו באו בכנויים שונים כמו יהושפט שפטיה בן אמה' וכו'. אביו הוא חרה"ח ר' שמחה אריה הכהן טורבערג הנזכר בס' חסד למשיחו להרה"ג ר' אליהו עקיבא ראבינאוויץ ועי' הצפירה תרנ"ח גליון 264 ואבי אמי הוא הרב הג' ר' חיים אריה פענסטער מחבר ספר שער בת רבים, ספר גדול ונכבד בשבעה חלקים על כל התורה וישאר אחריו ספרים שונים בכ"י (עי' הצפירה תרנז גליון 256) בספר שער בת רבים באו הערות מאת נכדו הח' טורבערג.

זה יהיה לרב ונדול בישראל ויבטיחו להחזיק בימינו עד אשר ימצא מקום וקהלה לשרת בקדש, אבל טער הרבה לקרא בספרי השכלה הכתובים דוסית ואשכנזית וימעט בלמודי הרבנים, ובראות חותנו כי אין נפש חתנו חשקה ברבנות נתן לו כסף ויהי לסיחר ויצליח, בשנת 1880 חקע אהלו לראסטאוו ע"נ דאן ויפתח בי"ס לנערי ישראל ללמד שפ"ע ורוסיא, ויהי לו בית ספרו זה למקור פרנסתו כעשר שנים. בשנת 1890 עזב את רוסיא ויבא לנויארק וייסד בי"ס עברי, בשנת 1894 באשר נתיסד בנויארק ת"ת סאנטיפידי". נמנה הרי"ט למשניח עליו ועם זה לסופר ומוכיר, ומשרתו זו הוא נושא עד עתה.

הו"ל „הטבע ורחיים" עתון חדשי בשפת זשארגאן (נויארק 1897) ויכתוב חזיונות רבים בעד בתי המשחק העברים בנויארק.

ו.

יאנאטהאנזאן, יהונתן בנויארק, סופר ומשכיל נעלה, נולד בווילנא ביום 5 יולי שנת 1855, אביו הרב המשורר ר' אהרן יאנאטהאנזאן שהיה כחכמי ווילנא ומשכיליה המפורסמים ובן משפחת הגאון הנודע ר' יהונתן אייבשיץ מפראג חנך את בנו בלמוד עברי אירופי ויחד עם הלמודים העברים שלמד לבנו הורהו גם לשון וספר וידיעות מועילות ואח"כ שלחו לבי"ס הגימנאזיום ויבקר גם את האוניווערסיטי ויהי לרוקח (אפאטהעקער) בשנת תר"ן בא לאמעריקא ויהי לסופר ויכתוב שירים ספורים ומאמרים המצטיינים בסגנונם חיפה, וההומארי, רבים ממאמריו הופיעו ב„אידישע טאגעבלאט" „הערלד" „אידישע וועלט" מיניקעס מאנאט בלאטט ועוד.

יאסטראוו, דר. מארקוס, חכם נדול ומטיף, רב לעדת „רודף שלום" בפיהלאדעלפיא, נולד בראנאזע מחוז פאזען (אשכנז) בשנת 1829, בקר בילדותו את ביה"ס למתחילים ועם זה שקד גם בתורת ישראל בשקידה נמרצה ונם אחרי בקרו את הגימנאזיום לא עזב את חכמת ישראל וישנה בה תמיד, כבן עשרים ושלש בא לבקר את האינווערסיטי למחלקת הפלו־

סופיא אשר בהאלע ואחרי עבור שנתים ימים קבל את התאר דר. לחכמת הפלוסופיא, בשנת 1857 נקרא לכהן בתור רב משנה לעדת ישראל בווארשא הגדולה ויכהן כשלש שנים אבל מסבה נמרצה מכרח היה לעזוב משרתו הנכבדה ויקבל עליו משרת רב ומטיף בעיר מאנהיים הפרוסית ויכהן גם שם כשלש שנים ומשם נקרא לכהן פאר בהעיר העסען־דארמשטאדט, בשנת 1866 בא לארצות הברית וישתקע בפהילאדעלפיא ויתקבל לרב ומטיף לעדת „רודף שלום" שמה חבר ספרים שונים בשפת אנגליא.

זאנגור, דר. **אריה ליב**, מטיף ומורה בפאקיעפסיע, (נויארק) נולד ביום 20 מארץ שנת 1872 בעיר מיאדיל (פ. ווילנא) אביו הרב המופלג ר' אברהם יוסף שהוא נדול בתירה וממשפחת יוחסין ראה לחנך את בנו בתורה וילמדו בעצמו מתחלה, ואח"כ שלחו לישיבת ר' מיילא אשר בווילנא ומשם לוואזין ויקנה לו שם טוב כי כשרונות נעלים לו, מוולאזין בא ללמוד בקלויז בלומקעס במינסק ויצטיין בשקידתו העזה, ובמצאו חן בעיני ראש הישיבה הרה"ג ר' ישראל חנע'ס כבד אותו בעת סיום מסכת ב"מ כהניד פלפול בדברי התו"ס „תנרי לוד" ויתפלאו רבים מגדולי התורה שהיו בעת הסיום על רוחב לב הנער, בשנת 1888 בא לשווערין מעקלענבורג ויתעסק בתלמוד שפ"א ויסע לברלין ויבא לבקר את הסעמינאריום אשר להר"ר מאיבום ויקבל תעודת רב ומטיף. בשנת 1898 בא לאמעריקא ויקבל משרת מורה ומטיף בעיר נארטה אדאמס (מאסס.) ואח"כ בעוענסוויל (אינד.) ומשם נקרא לכהן בתור מטיף בעיר חויסטאן, בשנת 1901 נשא לו אשה ממשפחה כבודה, בשנה זו נתקבל למטיף בפאקיעפסיע. הטפות המטיף החכם הזה נעתקו פעמים רבות בטה"ע האנגלים Houston Daily Tribune, Houston Daily Post, ובאו ממנו מאמרים בטכ"ע אמעריקאנים שונים.

יאסעף, הרב **יעקב** רב הכולל לאנדות הקחלות בנויארק מנאוני ישראל בדורנו ומפורסם ע"פ תבל בשם ר' יעקב חריף, נולד לאביו הר' דובער בעיר טאוריג בשנת ת"ר, למד בישיבת וולאזין בשקידה נמרצה ויצטיין בכשרונותיו המופלאים ובשכלו החד והעמוק ויקרא לו „עלוי" מוולאזין נסע לווילנא ויקבל תורה מאת הנאון ר' ישראל סאלאנטער, והנאון הזה אהבהו מאד במצאו אותו לבעל לב רחב ולאיש שהכל

בו, לערך תרכ"ח נתקבל לרב בווילאן ויהי שמה שנים אחדות *) ומשם נקרא לשבת על כסא הרבנות ביורבארג ומיורבארג לושאנר (ונתפרסם נ"כ בשם ר' יעקב זשאנעדער). בשנת תרמ"ג הונף והורם לשבת על כס ההוראה בווילנא ותאר מ"מ ומ"צ דמתא נתן לו אחרי שיצא משם הגאון ר' יעקב דוד ווילאווסקי (עי' תולדותיו למעלה) ויעבוד עבודת קדשו כשש שנים עד כ"ח תמוז התרט"ח, כי בעת ההיא בקשוהו ראשי אגודת הקהלות*) בניויארק הגדולה לקבל עליו משרת רב הכולל, ובחדש אב שנה זו בא לשכון כבוד בתוככי ניויארק ויפעול רבות לטובת הרמת קרן היהדות באמריקה בכלל ובניויארק בפרט. כי הנהיג תקנות רבות טובות ומועילות אשר מטרתן היתה לחזק את התורה והדת. נפטר בחדש תמוז התרם"ב. וכבוד גדול מאד נעשה לו במותו כי המון של מאת אלף איש נהרו אחרי מטתו של אדם גדול זה בהלויתו וגדולי רבני אמעריקא נקבצו בא לחלק לו כבודו האחרון, וינדל המספד בכל מקום אשר שמע חנאון הגיע.

נפלאים היו מדברותיו של הגאון הגדול הזה כי נשאו עליהם חתם תכנית החדוד התלמודי והמוסר ההשכליי ונם התורניים נם המשכילים בעם מצאו בהם דברי חפץ, ומעטים מדרושיו וחדושיו נדפסו בשם „לבית יעקב" (ווילנא תרמ"ח) והמה נעלים ונפלאים במינם.

יהלמשטיין, מרדכי, תורני נדול חכם וסופר, נולד בסוכאלק בשנת תקצ"ח, אביו הרב ר' דוד שהיה מופלג נדול בתורה וידע הרבה מסכתות הש"ס בע"פ, עם או"ח ויו"ד, חנך את בנו בדרכי התורה והנער שקד בלמודיו, כבן י"ב למד אצל הגאון האב"ד דסייני ויסתופף בצלו כשלש שנים, ויעש חיל בנפ"ת וילמוד נם שפות ומדעים בבית שארו הנביר ר' יחזקאל ליפסקי אשר קרבהו כמו נניד, אחרי חתונתו התנורר בפאריז ויהי לו היום למלאכה והלילה ללמודים ויתודע את נדולי החכמים כב"נ זק"ש ועוד ויכבדוהו מאד, התנורר נם ברמסנט וישתעשע בדברי תורה וחכמה עם החכם הנדול דר. לעווע (מזכירו של השר הצדיק ר' משה מונטיפיורי ז"ל)

---

*) בשבתו על כה"ר ווילאן הדפים שאלת כללית בענין חלב בחג העצרת בכבוד הלבנון (שנת תרל"ב נומר א.).

*) ע"ד תולדות אגודת הקהלות, עי' בנר מערבי, שנת ראשונה (חוברת יא ב) במאמרו הנכבד של הרה"ח מר י"ד אייזענשטיין.

ומשם בא לווארשא ויהי מניה ראשי בבה"ד של דודו הנביר אבלי מרקוזהן, בשנת 1870 בא לאמעריקא ויו"ל יחד את החכם צבי הירש בערענשטיין את הצופה בארץ החדשה, ויסדר מאמריו בה באותה שעה אשר קבעם בדפוס, ויהי גם העורך גם מסדר האותיות (זעצער), בשנת 1873 החל להו"ל עתון בשפת יהודית מדברת בשם נויאירקער איזראעליט וכשנה אח"כ, בשנת 1874, החל בעזרת ניסו הרה"ח ר' כתריאל צבי שרהזאהן להו"ל את הנאזעטטע עם מחלקה עברית סטירית בלשון תלמודית, החכם הנכבד הזה היה אחד ממיסדי ומזכיר החברה „שוחרי שפת עבר" שנוסדה בנויארק בשנת 1882 ויכתוב מאמרים שונים בהמליץ תחת שם נסתר ורבים מפוליטיניו באו חתומים בשם איש ימיני (תולדותיו נמסרו אלי ע"י בן אחותו החכם הנעלה הנ' מר יחזקאל שרהזאהן טו"ל דיא אידישע טאנעבלאטט) פטר בשנת 1897, בחדש אוגוסט.

יודסאן, שלמה בנויארק, סופר משכיל, נולד לאביו הר' יהודה בעיר דרעטשין (פ. הוראדנא) ביום 28 מארץ 1877, למד בישיבת זעטעל אצל הרב ר' משה אייזיק, כבן י"ד בא לאדזה וילמוד שפת אשכנז ויהגה בה בשום לב ויקרא ספרים רבים הכתובים בשפה זו ויעש חיל גם בשפת עבר ויכתוב מאמרים שונים, תרנ"ח בא לאמעריקא.

נדפסו מאמריו ב„הצפירה" (שנת 1896 ע"ד הסעות לציר הצפוני חתום בשם ש. דאטשקין, כשם חניכת אבותיו מלפנים) „העברי", „הפסנה" התחיה, בשנת תרס"א הו"ל יחד עם הח' טורבערג קבץ בשם „מעת לעת" ובכ"י ספר ירכתי צפון, (פופלרי מדעי) דפים מספר יצירה.

יחם, שרגא פ. בנויארק, עסקן כללי ומטיף לציון מפורסם לתהלה, ונולד בזאגר ישן (פ. קאוונא) כבן י"ג שלחו אביו המופלג השלם ליאנישא ילמוד בישיבת הרב הגדול ר' משה סרעדניקער וכשנה אח"כ למד אצל הרה"ג ר' שלמה אייזיקס בשאוועל וכאשר מצאה ידו ללמוד גפ"ת בעצמו נסע לפרידריכשטאדט (קורלאנד) ונתקבל למ"מ בחברה תהלים שמה, ויהי שמה למטיף בשלש שנים ויקרא למ"מ למיטווי בירת קורלאנד ויהי שמה כשנתים ימים וישב לפרידריכשטאדט ויהי למורה הדת בביה"ס להממשלה, אח"כ חיה למורה בהת"ת במיטאוי ויסע בערלינה וישמע שעורים בש"ס מאת הרה"ג דר. לעווי ותולדות היהודים מאת הדר. דוד קאסטעל וישב לרוסיא ויהי לסוחר בליבוי ויצליח ובהתעורר הרעיון הציוני נשא משאות ויטיף לציון בערים רבות בקורלאנד חנם, תרנ"א בא לאמע־

ריקא ומאז בואו עומד הוא על משמרתו להטיף לציון וכל דבר טוב ומועיל בעמנו ודבריו הנכבדים יקלעו מטרתם.

יעוונין, בצלאל תורנו וסופר, נולד בהוראדנא ויתחנך ע"י אביו הגאון הגביר ר' אברהם יוגה יעוונין, בא לאמעריקא זה עשר שנים, כתב מאמרים שונים נעלים בסה"ע „העברי" ובמה"ע „דיא נויאר־קער צייטונג" היו"ל ע"י הרה"ג דר. משה וועכסלער, באות כפעם בפעם דרשותיו וחדושיו. (אחיו הוא הרב הנודע ר' שמואל יעוונין מחבר ספרים שונים).

יפה דר. אברהם יהושע, חכם תלמוד, גדול ורב מרעים מורה תורת התלמוד בבמרה"ר בנויארק, נולד בטר"ח שבט תרכ"ב. כבן י"ב למד אצל הגאון ר' יהונתן אב"ד בזעלווא (פ. הוראדנא). כבן שמנה עשרה בא לוזלאוין וכבר רכש לו בקיאות בחלק גדול מן התלמוד, וכא ארכו ימי שבתו בוולאוין מפני לחצו זו דחקו אשר סבל. אח"כ הסתופף בווילנא והרב הגביר עקיבא באלטערמאנץ אמצהו כבן ושמה נסמך לרב בשנת תרמ"א מאת ארבעה גדולי ישראל, בהיותו בווילנא החל להתעסק גם בחכמה ויסע לברלין ויכנס לבי"מ חמדעים ולא עברו שנים רבות ויצא משם מוכתר בתאר דר. לתדת הפלוסופיא בשנת 1894 בא לאמעריקא בהוסד הסעמינאריום לרבנים ע"י הרב דר. שכטר נתנה עליו משרת מורה. התלמוד שמה.

יפה, הרב יהושע העשיל בנויארק, נולד בעיר ווירזאן (פ. קאוונא) לאביו הרב הגאון המפורסם ר' דובער יפה האב"ד דשם שהיה אב"ד בסלאנט (המתיחס מצד אביו למשפחת הגאון מוהר"ם יפה בעל הלבושים ומצד אמו למשפחת הגאון ר' אברהם אחי הגר"א ז"ל מווילנא) בשנת תר"ו, קבל תורה בילדותו מאביו הגאון ויעש חיל רב בתורה בעודנו עול ימים. כבן שש עשרה נשא לו לאשה את בת הרה"ג הנכבד ר' טודרוס (חתנו של הגאון הצדיק והחכם ר' יעקב מקראו) ומשם בא להיות לרב בפלונגיאן, אחרי חתונתו הסתופף בצל תורתם של גדולי ווילנא, וכבן עשרים נסמך לרב מאת הגאון הרב הכהן מו"צ מווילנא ועוד נאונים אחרים, ואז חפצה עדת ישראל בהעלזינגפארס (פינלאנד) למנותו לרב, אבל מענותו לא חפץ הרה"ג ר' העשיל לקבל עליו את משרת הרבנות בעודנו אברך. אח"כ נקרא להיות לרב בעיר נאוואגארד אשר ברוסיא הפנימית ויהי שם ט"ו שנה, ובמות אביו נתקבל במקומו לווירזאן ויהי שמה כחמש שנים. בשנת

תרנ"א בא עם משפחתו לנויארק ועדת ישראל אנשי סלאנט מנוהו לרב ומו"צ ושמה שרת עד יום מותו, ו' סיון תרנ"ח.

הרה"ג השאיר אחריו חדושי תורה בהלכה ודרוש והמה נמצאים בבית עקד הספרים הגדול בנויארק הנקרא פובליק לייברערי.

יפה, רב שלום אלחנן, מנאוני ישראל באמעריקא, רב ואב"ד דבהמ"ד חגדול בנויארק, נולד בשנת תרי"ח ב' סיון, לאביו הרה"ג ר' שמעון בעיר וואבאלניק (פ. ווילנא) עד השנה העשירית למד אצל אביו שהוא גדול בתורה (חזר על הש"ס כ"ה פעמים ועל המדרש ארבעים פעמים ויהי בקי במשניות בע"פ) בשנה הי"ד בא ללמוד בווארשין ויסתופף בצלה של תורה שמה שלש שנים ומחצה וירב חילו לאורייתא ויתפרסם בשם טוב, כבן ח"י נשא לוטאשה בת אחד מנכבדי עיר מולדתו ויוסף לשקוד בתלמוד ופוסקים ויתעתד לרבנות ובטרם מלאה לו שנת העשרים נסמך לרב מאת רבו הגנצי"ב וחתנו הג"ר רפאל שפירא (עי' תולדותיו בח"ב מספרנו) ומאת הגרי"א מקאווונא והג"ר יוסף שלופפער מסלאנים, כבן כ"א נתקבל לרב בעיר מצער איפינא (פ. קאווונא) ויהי שמה עד שנת תרמ"ו, משם נקרא מאת קהל עדת ישרון בזיימעל (פ. הנ"ל) להיות לרב ויכהן בעיר זו כשלש שנים, תרמ"ט בא ראשונה לאמעריקא להתראות עם בני משפחתו ובשובו שלחו לו כתב רבנות מוואבאלניק ואחרי שרתו שמה כשנה נקראת מאת ראשי עדת ישראל בסאנטלואים שבאמעריקא, אשר שמעו את שמעו הטוב, לקבל עליו את משרת הרבנות וישב לאמעריקא ויהי לרב בעיר זו ולא ארכו ימי שבתו שמה כי נתקבל לרב ואב"ד בברוקלין ואחרי כהנו פאר שמה כארבע שנים נתמנה, בשנת תרס"א, להיות לרב ואב"ד דבה"ד הגדול בנויארק *) ומאז עומד הוא על משמרת קדשו זו להורות ולדון בכל דבר הקשה ואליו יפנו בכל עניני דת ודין.

מצוין היא הנאון הזה בהיותו אוהב אמת ודורשה בכל לבבו מבלי משוא פנים ומבכי הבט אם דבריו ינרמו לו הפסד ונזק, נדפסו ממנו: א) „פרי אשל" על מס' יבמות (ווילנא תרל"ז) ב) „תפלה שלמה" (ווילנא

*) קורות בהמ"ד הגדול שהוא הראש והראשון לבתי המדרש הנויארקים (נוסד בשנת תרי"ב) עי' כנר המערבי שנה ראשונה (חוברת ו') במאמרו של החכם ו"ד אייזענשטיין.

תרמ"ח) ג) „שואל בענין" שו"ת וחקרי הלכות ופלפולים עם גדולי ישראל (ירושלים תרנ"ה) ד) „שיחה שלמה" (ירושלים תרנ"ו) ונדפסו חדושיו ב„הסאסף" חיו"ל בירושלים ע"י הרה"ג רב"צ קאינקה ובבית ועד של הרב אברא־מאוויץ היו"ל בנויארק, ובכ"י שו"ת ופלפולים ודרושים ובאורים על מגלת אסתר ושה"ש.

ל.

לאטיינער, יוסף בנויארק, חוזה חזיונות ומחבר ספרי דראמא שונים, נולד ביאססי (רומניא) בשנת 1853 להורים עניים אבל ישרים, כבן שמנה למד אצל הרב ר' יחיאל מיכל ר"מ ביאססי, ויהי מתמיד נעלה בלמודו ויצטיין בשקידתו העזה עד כי בהיותו בן שבע עשרה שנה כבר רגיל היה ושנור ע"פ חלק נכבד מן התלמוד והפוסקים והוריו ומוריו שמחו אלי גיל כי יוסף זה יהיה לרב גדול יושב על כס חרבנות בעיר נדולה, בעת ההיא התעוררה בקרב לב העלם התשוקה להשכלה ויתעסק בלמוד התנ"ך עם באור בן־מנחם ובקריאת ספרי השכלה שונים ויצא לו שם כי „אפקורסי" הוא ולעת כזאת קרבהו הרב החכם הנודע ר' מתתיהו שמחה ראבנער (הנודע בספריו ובספרותו) וילמוד בביתו השפות עברית, צרפתית ואשכנזית, בשנת 1876 כתב לאטיינער את חזיונו הראשון בשם „מאנאטיזמוס" (לרגלי המחלקת שפרצה אז בעירו בין החסידים והנאורים) ובאשר חזיונו זה הסיק רצון נסה לכתוב דראמא שניה בשם „דער דבוק" ונם היא עשתה פרי טוב ותוצג ביאססי, אדעסא, ועוד. בשנת 1884 בא לאמעריקא ויהי מן הראשונים אשר ראו ליסד בית משחק לעברים בשפת הוישארנען, וירב לחוות חזיונות נאמנים אשר עשו לו שם ויחבר כמאה דראמטית אשר רבן תוצננה בכל מקום אשר תיאטרון עברי ימצא שמה.

המבתב העתי הנויארקי The Jewish Daily News (מיום 7 סעפטעמבער 1903) כותב: מר לאטיינער הוא מן הדראמאטיסטים המובחרים, החזיונות

„דאס פינפטע נעבאָט" „בלוהמעלע" „חרבן ירושלים" יפארו ויעריצו את הבמה העברית.

לאם, הרב **צבי**, רב ונאון מו"צ בנויארק רבתי, נולד לאביו חרב ר' משה בעיר מצער גירטענאלע (פ. קאוונא) בכ"ח כסלו, שנת תר"י, בנערותו למד אצל דודו אחי אביו חרח"נ ר' מרדכי (שהיה נקרא ר' מרדכי שווא־לער חיה רב בקויל ואח"כ בשאד פ. קאוונא) ואחרי נשאו לו אשה הסתופף בין הפרושים באיישישאק לערך שלש שנים, ומשם בא לווילנא וילמוד בבהמ"ד של הנ' אפאטאוו ויסמכוהו לרב הגרי"א טקאוונא, רי"א מסלאנים והמוצי"ם דווילנא, בשנת תרל"א נתקבל לרב ביעזנא ויהי שמה עד שנת תרמ"ד ואז בא לאמעריקא ויהי למו"צ אח"כ אצל הרב הכולל הגר"ו ומשניח בבית המטבחים.

נדפס ממנו „עטרת צבי" ספר בדרוש (נויארק תרס"ב) ובכ"י ספר „גרש ירחים" מוכן לדפוס.

לאנדאן, נחום טוביה, חכם וסופר, נולד בחדש אלול שנת 1837 בעיר סובאלק, למד בקאלווארייע אצל הגאון ר' מרדכי מעלצער בהיותו כב ארבע עשרה שנה, בשנת 1867 היה מורה בבי"ס להמשלה אשר בוואל־קאווישק. בשנת 1895 בא לאמעריקא.

נדפסו מאמריו: בהסודיע לחדשים, העברי, הלאם, בית ועד לחכמים להר"ר אבראמאוויץ וכתב ערכין ורבים בעד הענציקלאפעדיא היהודית היו"ל בנויארק.

ליבאוויטש, נחמיה שמואל. בברוקלין (נויארק), חכם ומבקר נודע ומחבר גדול בחכמת ישראל, נולד ב' שבט תרכ"ב בעיר קאלנא [פ. לאמזא], בילדותו למד תורה אצל ר' אליהו חסיד ז"ל בעיר מולדתו ואח"כ למד אצל אביו הר"ר יצחק ליעוואוויץ שהיה מופלג שנון ונדול בתורה (וחבר ספר מנחת יצחק על התורה והוא בכ"י), ויצטיין בשקידה נפלאה ובהתמדה עזה להתעסק בלמודים ובקריאת ספרים שונים ממקצעות שונים וספר מאור עינים של ר' עזריה דמן האדומים וספרי ר' מאיר איש שלום פעלו עליו פעולה עזה ונמרצה לחקור ולדרוש לתור ולחפש ולבקר אחרי כל למודיו. בשנת תרמ"א בא לאמעריקא ומאז בכל עתותיו השונות לא פסק פומיה מגרסא, ועטו מכתוב ספרים שונים הנכבדים בחכמת ישראל וחקר ספרותו כמו „דורש רשומות האנדה". „אוצר החכמה והמדע" (מאסף ב"ב חלקים)

„אגרת בקרת" 1) „הגרדום ואגריפס" והו"ל יהד עם החכם ראזענצווייג מאסף חרשי „קדימה" והמחלקה „קרית ספר" הנועדה אף לדברי תורה ומאמרי בקרת נתנה תחת ידו, ספריו אלה הטלאים על כל נדותיהם בקיאות ובקרת בחכמת ישראל עשו לו שם, וביותר משך עליו את עין סופרי דברי הימים ע"י ספרו הנכבד רבי יהודה אריה מודינא אשר נדולי חכמי ישראל כר"מ איש שלום, דר. מ. גידעמאן, ר' שו"ח האלבערשטאם, ר"א ברלינער, דר. שלמה ראבין ור"א עפשטיין נטרו עליו את החלל ויפכיאו את מלאכתו הכבירה ורבת הערך הספרותי, 2) והחכם שפ"ר בספרו דברי ימי ישראל (חלק ח' עמוד 136—174) מזכירו פעמים רבות, וכ"כ דר. ש. שטערן בספרו האשכנזי „ד. ק. ר. נ. ד. תלמוד" כתב תולדות ריא"ם על יסוד ספרו של ליבאוויטש. ספרים ומאמרים הרבה כתב נם מבלי הזכרת שמו כמו ספריו: „איכה רבתי", „תשובה שניה", „אפרים דיינארד", מקבד ספרין כתב במה"ע הלאמי, הפסנה, העברי, המודיע לחדשים, ויחתם שמו חשמ"ל בן־יצחק, פנחס בן אמתי, ובבקרותו לא ישא החכם הזה פני איש. בכ"י „כל השמע יצחק" (מכתמים) „ר"א סטנאב וספריו" ופירוש נעלה על התורה

---

1) אדות המחברת הזאת כתב דר. שלמה ראבין: „אגרת בקרת" הנהו מעשה ידי אמן, בתוכן ענינו שהוא בצדק ובמשפט, בסגנון הגיונו הקולע אל השערה ולא יחטיא וגם בשפתו הנעימה והברורה (נר המערבי שנה א' חוברת י"א). כ"כ מזכירה לשבח החכם וועטשטיין במחברתו „לתולדות שי"ר."

2) ר"מ איש שלום כתב אדותו: תוסיף להביא לנו כספרך זה אשר תוכל להתפאר בו. ר"מ גידעמאן כתב: קראתי בעיון והיתה לי הקריאה לעונג גדול. כבודו יגע ועמל ובדק בחורים ובסדקים בספרי ריא"ם ובספרי החכמים אשר כתבו אדותיו וצייר תמונתו כהוויתה... ובעה"י גם על ריא"ם אדבר, והיה לי ספרו למורה דרך בכתבי ריא"ם. ור"א עפשטיין כתב: מלאכתך אדות בעל הבונה נכבדה היא מאד, הצלחת לתאר את האיש הנפלא ההוא בקומתו וצביונו. דר. שלמה ראבין: שמחתי במלאכתך הזאת אשר עסקת בה בשקידה רבה ובחריצות גדולה, לך בכחך זה, חכם נכבד ומבקר נאמן (נר המערבי הנ"ל חוברת י'). ר' אברהם ברלינר כתב: מע"כ עשה דבר גדול עם החיים והמתים להציע חומר רב וגדול לתועלת הספרות לפני חכמי ..מן והטה ילמדו ממנו איך לעבוד את עבודתם הקדושה בעמק ובמחרשה. (המודיע לחדשים שנה א' חוברת ט).

בשם המאור שבתורה, תורת החכם ליבאָוויטש איננה אומנתו והוא סוחר נכבד.

ליבין, ז. עזר במכה"ע פאַרווערטס בנויאָרק, סופר ומשכיל, נולד בעיר הארקא (פ. מאָהליב) בשנת תרל"ב (1872), אביו היה טלמד וילמוד את בנו הצעיר ויצטין בכשרונות נעלים אבל שקידה ממנו והלאה, והנער אהב לרעות בגנים ולהתענג על הדרת הטבע לחזות חזיונות ולשאת משאות בעודנו עול ימים, עד שלש עשרה שנה הסתופף בחדר ואז למדו אחיו הבכור את תורת שפ"ר ועזר ידיעות נחוצות, כבן שש עשרה היה לעזר בבית מסחר לסמי מרפא ולעת ההיא החל למשוך בשבט סופרים כבן כ"א עזב את ארצו ויבא לאָנדינה ויתגורר שמה כשבעה ירחים ובכל העת סבל רעב ומחסר, מלאָנדאן בא לנויארק ויהי לעושה מגבעות ויכתב את הסקיצע: הראשונה בשם „א זיפץ פון א ארבייטער׳ס בראָסט" ומאז הוסיף לכתוב סקיצותיו וספוריו הקצרים במכה"ע הזשרנזנים באמעריקא ויעשו לו שם.

ליפשיץ, הרב סענדער, רב ונאון מפורסם לתהלה, אב"ד בסינסינאטי, נולד במינסק, ביום כ"ד טבת תר"ו, אביו הר' אליעזר חיים הוא ממשפחת יוחסין מעיר שקלאוו ואמו היא בת הרב הגאון ר' יונה האב"ד דראדושקאוויץ (אצל מינסק), הצטין מנעוריו בריתמדתו העזה ויהי בקי באביב ימיו בסדרי נשים ונזיקין וכמעט שנורים היו על פיו, כבן י"ח נשא אשה את בת הנכבד הר"ר שמעון ליב דאַרסקי מהרדאָק (שהיה מתלמידי הגאון ר' יצחק טוולאָזין). אחרי חתונתו למד בוולאָזין ויקנה לו שם טוב עד כי קימו וקבלו עליהם כל בני הישיבה לעשות אותו לרב ביום הפורים, אח"כ נסע עירה לאָמוא ויקבל תורה מאת הגאון החכם ר' אליהו חיים מייזל ראב"ד דשם אז והוא קרבהו באה בה משם בא לסטאוויסק וילמוד כשנתים ימים אצל הגאון החכם ר' מאיר נח הלוי לעווין (שהיה אז רב דשם) חוהמ"ש ויסמכהו הגרחמ"נ לרב ויקבל אח"כ גם סמיכת הגרא"ח מייזל ועוד רבנים, אח"כ היה שנים אחדות לסוכן בעסקי הגבירים לוריא במינסק, בשנת תרנ"ד נאלץ לבא לאמעריקא ויתקבל לרב בסינסינאטי. ומכתן הוא פאר בעדת „אוהבי שלום אנשי רוסיא" בבהכ"נ יד חרוצים.

בכ"י חדושים בנפ"ת ודרושים שונים.

לעווים, יחזקאל הלוי חכם וסופר נכבד ומשורר מופלא לבכות ענות עמו ולשיר שירי ציון ונחם, נולד בעיר טאלאטשין (פ. מאָהליב) בשנת

תרל"ח בלי"נ בעומר. הוריו אשר היו ממשפחת נאונים (אביו הוא מצאצאי הרמ"א ואמו ממשפחת הנ"ר נחמיה בירך מדוברָאוונא בעל „דברי נחמיה") דאו לחנך את בנם בדרך התורה ויתנוהו ע"י מלמדים מובחרים להורות לו תלמוד ותנ"ך, כבן י"ד למד תלמוד ונפ"ח אצל ש"ב הגאון ר' יהושע הורוויץ משקלאוו (אחי הגראמ"ה הורוויץ האב"ד דפינסק) ויתעסק גם בהשכלה ויחל למשוך בשבט סופרים, אח"כ נמר את הגימנאזיום באדעסא, ואז נתנה עליו משרת מורה דת אל בהגימנאזיום הקישינובי, בשנת 1903 בא לאמעריקא.

המשורר והסופר המצוין הזה עלה על במת הספרות בעודנו עול ימים, ומאז הרבה לכתוב מאמרים, ספורים ושירים במה"ע המליץ, הצפירה, השבוע, העברי, ההשקפה, השלח, האשכל, לוח אחיאסף, כנסת הגדולה, ספרי שעשועים, הלאם ועור. ונדפסו ממנו ספרים מיוחדים: א) בין המצרים (ספור); ב) ספורים וציורים, ג) הנרות הללו, (ספור). ד) קבצת שירים. ה) דעננו דעננו ווניך ווסיא סוט, (מחזה בשפת רוסיא). ו) אדנא איסטינא (ספור בשפ"ר). ז) סטיחאטווארעניא (הבין שירים בשפ"ר). ח) דעבארא (פואימא). מלבד אלה נדפסו ממנו מאמרים שונים כמעט בכל מכה"ע חושארנאנים אשר באמעריקא, ומאמרים בשפת רוסיא בהעתונים הרוסיים).

הסופר הנדול וזקן חוקרי הרוסיים נראף ל. טאלסטאי אומר עם ספרו להמשורר כי מצא ברכה בספרותו וכי רואה בו בשרון רב. [1])

בכ"י ספרים שונים האוצרים בתוכם מאמרים ספרותיים רבי הערך ושירים שונים נעלים.

לעווין, הרב יהודה ליב, רב בדעטראיט, נולד בעיר מצער טראב (פ. ווילנא) ו' ניסן תרכ"נ, בעוד הנער עול ימים בן שמנה שנים מת עליו אביו הרב הצדיק ר' נחום פנחס [2]) ויתחנך בבית ניסו בעל אחותו

---

1) בחיות הח' המשורר הזה בפעטערבורג בשנת 1899 התרועע עם זקן הסופרים הרוסיים פראפעסור מאָרדאווציעוו והוא השפיע עליו מרוחו הכבירה, ויכתוב אדות ספריו מאמרים רבים בעתונים רוסיים.

2) הרב ר' פנחס זה היה צדיק נפלא במינו ונחבא אל הבלים ויהי כל ימיו לאיש שדה ועובד אדמה, ולא חלץ תפיליו כל ימיו ויהי בקי בע"פ במס'

פרוידא הר׳ ירמיה שהיו חשובי בנים והמה נתנוהו ע״י התלמדים היותר מצויינים שבעיר ויתפללו על כשרונות הנער, כבן י״ג למד אצל דודו הרב הגאון ר׳ יהושע אב״ד בעיר סאהאל ויצטיין בשקידתו ובחריפותו ויחדש חדושים וישמש את דודו בהוראה, כבן י״ט נשא אשה מתשפחה נכבדה בת הרב ר׳ יצחק טראבער (בנו של הרב הגאון ר׳ יהודה ליב שהיה כל ימיו אב״ד דטראָב ולא חפץ לקבל רבנות בעיר נדולה לבל יבטלוהו מלמודו), אחרי חתונתו בא ללמוד בוולאָזין. והגאון נצי״ב סמכו לרב, ואז בא ללמוד בקאָוונא ויסתופף שמה בצלם של הגרי״א האבד רי״מ מסקא־ בארקא ר״י בלאוער כשלש שנים ויסמכוהו גם המה לרב ויתארוהו בתוארים נדולים, בהיותו בן כ״ד שנה נתקבל לרב בעיר ליסקאווא (פ. סוּבאלק) ויכהן שמה כחמש שנים, משם בא לאמעריקא ומשרת רב נתנה עליו בראטשעסטער ובחיותו שמה השתדל לעשות שלום בעיר, ואחרי כהנו שמה שנה ומחצה יצא לרוסיא ויתמהמה בעיר טראָב כחצי שנה, ועדת קרעווא בקשתהו אז להיות לה לרב אבל מפני סבת המחלקת שירא היה פן תפרוץ לרגלו לא קבל עליו משרתו זו, וישב לאמעריקא ויתקבל לרב בניוהייוון ויהי לרב בה ארבע שנים, ומשם בא לכהן פאר בעיר דעטראָיט ושמה יושב עד היום.

הרב הגאון הזה הוא עסקן חרוץ בעניני העדה וציוני, בכ״י יש ספר נכבד בחדושי הלכות ואגדות.

ליבלינג. יואל, עורך ומו״ל דיא יודישע פרעססא בשיקאגא, נולד בעיר חוסיטאן (נאַליציא) בשנת תרי״נ למשפחה נכבדה. בהיותו כבן י״נ כבר שנן על כל למודיו בע״פ ויהי מתמיד מצויו, כבן שבע עשרה בא לטארנאפאל ויתארח בבית אשר נר שם הח׳ דובערוש נאָלדבערג עורך „הירח״ ויהי הח׳ הזה מנהלו ומדריכו וילמדו תנ״ך ושפ״ע ותארנה עיניו, כבן י״ט בא לפראסקוראוו אשר בפלך פודוליא (רוסיא). בשנת 1887 בא לאמעריקא ויהי לרוכל בפיטסבורג וכאשר לא הצליחה הרכלות בידו החל להו״ל בפיטסבורג מכ״ע בשם „דער בלומענאַרטען שהיה מקדש

חג׳גת אשר שננה תמיד בהיותו בשדה ויהי מכנים ארח נפלא וגדול היה שמו בין האכרים אשר קרש לפניהם את השם ונפטר בעיר ווישנעווע בהיותו בן ששים שנה, וגדולי הרבנים הספידוהו.

לחנוך ולישוב ארץ ישראל, עתה מו"ל דיא יודישע פרעססא בשיקאגא.

ליין, הר. אבלי בישיקאנא, נולד בקליקאל (פ. קאוונא) בשנת תר"ו אחרי נשאו אשה מטעלז התרועע עם החכם יל"ג ויעתק ספרו של הגאון ר' יוסף רויזען „עדות ביהוסף". חרל"ו בא לאמעריקא, כתב במכ"ע שונים ובמכה"ע „דער טענליכער קוריער" השיקאגי נדפסים מאמריו מעת לעת.

לעווענטהאל, הרב דוב אריה הכהן רב בפיהלאדעלפיא, מגדולי רבני אמעריקא ועסקן כללי וציוני בפרט ממשפחת יוחסין*) נולד בעיר סרעדניק ח"י אייר תרכ"ד, אביו הגאון ר' אברהם הכהן שם מעינו בבנו יחידו זה כחורות לו דרך התלמוד עם"י אפני הלמוד של מורו הגאון האמתי ר' ליבלי קאוונער ויחד עם זה השכיל ללמדו הידיעות הדרושות לרוח הזמן וירכש לו הנער בקיאות בתלמוד וידיעות מועילות באביב ימיו ויצא שמו לתהלה, ויבחרהו לחתן בעד בתו הבכורה, הגאון כו"ה אלעזר קליינבערג מו"צ בווילנא (על מקום חותנו זקנו הגאון ר' ישראל אנטאקאלער) ויבוא אתה בברית הנשואין בשנת תרמ"ו, וישב בבית חותנו וירב חילו לאורייתא וישא ויתן את נדולי ווילנא אשר כבדוהו מאד. בשנת תרמ"ח נסמך מנדולי נאוני רוססיא, בשנת תרנ"א, בחדש אלול, בא לאמעריקא ויתקבל כרב לעדת ישראל בפיהלאדעלפיא במקום חותנו הגאון ר"א קליינבערג שנפטר, ומאז עומד הגאון החכם הזה על משמרתו לעשות לטובת הכלל ולטובת עדת ישרון בפיהלאדעלפיא בפרט ועינו פקחה תמיד להטיב ולהועיל לאחיו בני עמנו.

בכתובים אצלו הרבה חדושים ודרשות שונות אשר הטיף במקהלות עם. (נמסרה אלי תולדתו ע"י ידידי הח' מר יחזקאל לעוויט).

לעסער, הרב אברהם יעקב גרשון בסינסינעטי, מגדולי הרבנים אשר באמעריקא, נולד בעיר מירא (פ. מינסק) בשנת תקצ"ה, בעודנו באביב ימיו כבר מלא היה ונדוש בש"ס ופוסקים ויבחרהו אז לחתן בעד בתו הרב המאוה"ג הצדיק ר' יוסף בר' יהודה מו"צ בקלעצק

*) אביו הרה"ג היא ממשפחת לעווענטהאל מקאלווואריא נכדי של הגאון ר' יונה גערשטיין מווילנא תלמיד הגר"א המתייחס לצאצאי הגאון בעל בית הלל וכעל מעשי ד', ואבי אמו בת שבע ז"ל, חוא הגאון האמתי ר' חיים חריף האב"ד דסרעדניק.

(פ. מינסק). *) וילמוד אתו בצותא חדא גפ"ת, ויהי אח"כ לרב ומו"צ בערים: לודווינאווע (מחוז סוּבאַלק) האלענקא הרדויק, אמסטיבאווא וינהל צאן מרעיתו בדרך התורה והצדק, לערך הר"מ בא לאמעריקא ויתקבל כרב בבהמ"ד הגדול ובני יעקב אשר בשיקאגא ויתקן תקנות טובות וטועילות וייסר תלמוד תורה ועוד בחי צדקה וחסד, וזה לא כביר נבחר לרב ואב"ד בסינסינעטי ושמה יכהן פאר עד עתה.

הגאון הזה הוא נשיא אגדת הרבנים האורתודוקסים באמעריקא ויחבר הרבה ספרים נכבדים ורבם בכ"י ואלה מהם שנדפסו בעזרת הגביר הנדיב מר מנחם מענדיל המכונה מארקס נייטאהן בשיקאגא א) „אהל מועד" בשני חלקים דרושים למועדי השנה וחדושים בה' פסח (שיקאגא תרנ"ז) ב) „באחרית הימים" בדבר תקית ישראל (ונעתק נ"כ לשפת אנגלית ע"י החכם הנכבד ה' עליאשעף משיקאגא).

מ.

מאגילניצקי, יוסף יוזל (נ"ס'), חכם פרנוני וסופר מורה ומנהל ביה"ס „בני ציון" בפילאדעלפיא, נולד בעיר ראסיין (פ. קאוונא) ביום הפורים תר"ל, אביו הר' יהודה שהיה אחד מבעה"כ הנכבדים בעירו אוהב תורה ומכבדה נתן את בנו על ידי מלמדים ומורים מצוינים ללמוד תורה ועד ארבע עשרה שנה הסתופף הנער בחדרים ובישיבות וילמוד תלמוד ונפ"ת, ויצטיין בשקידה, כבן ט"ז למד בתחלה בסתר ואח"ז בגלוי שפ"ע ורוסיא ויהי בהשחר וספרי סמאלענסקין כל מעינו ועם זה לא הניח ידו גם מתלמוד ופוסקים וילמוד בחברת ניסו הרב הנ' ר' יוסף גראסמאן יו"ד ויעש חיל ויכתוב מאמרים שונים בעת ההיא בהמליץ יודישעס פאלקס בלאטט, כבן י"ט בא למיטאווי ויהי למורה בבית דוד,

---

*) היה אח"כ לרב בעיר סנאוו (פ. מינסק) ונפטר בעיר נעשוויעז הסמוכה ביום ט"ז שבט שנת תרי"ב.

הנביר הנדיב מר מענדיל מאָגילניצקי וילמוד נם שפת אשכנז ומשם הלך לליבוי ויתודע אל המשכילים המורה מר ז. ה. קושעלעוויץ (הנמצא כעת בברוקלין ונודע בשמו נייטאן) והחכם מר יעקב מארק וילמוד שמה נם שפת אנגליא ובשיבו לעיר מולדתו בשנת תר"ן היה למורה להחברה „בנות ציון" אשר היתה תחת הנהנת המשכלת המצינת נחמה בת הנאון ר' אריכסנדר משה לפידות האב' ד (עתה היא אשת החכם דר. שאפער בבאל־טימאָרע) בשושן פורים תרנ"ב עזב את עיר מולדתו ויושם פניו לאמעריקא ויבא לפילאדעלפיא וייכד לו בית ספר בני ציון ויעש לו שם נדול בין הפרנונים היותר מצוינים, תרנ' נ נישא לו לאשה את המשכלת הנעלה מרת רבקה רחל בת הר"ר מרדכי לשם מעירו ותהי לו רעיתו לעזר בהוראת שפ"ע ודקדוקה בבית כפרו. תרנ' ה הו"ל עתון שבועי בשם יודישעס פאלקס בלאטט ואחרי עבור שנה נפסקה הוצאתו.

הו"ל: סקוגל חוכש או עוזר המורה והחלמיד, מנלת אסתר לבתי ספר ולעם, הנדה לילדים בבית ובביה"ס, רע הילדים, קבץ שירי ציון ושירי עם וספריו מצאו מהלכים בכל מרחבי ארץ רוסיא ואנגליא ויתפרסמו לתהלה. בכ"י חומש לבתחילים. מורה התורה והשפה, עברית כרצון איש ואיש, סדור לבת"ס ולעם, רע הנערים, רע הבר מצוה.

מאלאכאווסקי, הלל. חכם וסופר נעלה מנהל הת"ת אשר במעלה העיר נויארק. נולד לאביו התורני והמופלג הר' זאב וואלף בעיר הקטנה מוש חדש פלך מינסק. נתחנך בטעם הדור הישן וילמד בילדותו תלמוד ונושא, כליו המורה הראשי בלמודיו היה הנאון ר' יהונתן ר"מ בלעכאָוויץ ואח"כ רב בזעלווא (פלך הוראדנא) בשנת 1879 החל ללמוד בעצמו השפות עברית ורוסית ובזמן קצר עשה בהן חיל 1887 בא לאמעריקא ויתנורר בפיטסבורנ ויתעסק בפרקמטיה ועם זה לקח מועד לכתוב מאמרים ושירים בכתבי העת. בשנת 1888 ארש לו לאשה את בת שארו וקרובו הסופר הנודע הר' הח' ר' יצחק יעקב ווייסבערנ מקוב. בשנת 1894 הוציא לאור את העתון היונה בשורנאן וטובי הסופרים עזרו על ידו, בשנת 1895 בא לפלדלפיה ויהי למורה בבתי עשירי העיר וישתדל להפיץ את ידיעת שפתנו, בשנת 1902 בא־ לנויארק ויהי למשגיח ומנהל בת"ת במעלה העיר.

נדפס ממנו: א) דיא אידישע אוצרות. ב) כתבים בספר. נ) תרנם

מרוסית לעברית את ספרו של החכם מל"ל 5 מאָמענטען פון משה'ס לעבען. בכ"י : א) כתבים בספר, ספר שני. ב) משה והנביאים. ג) זכרונות בספר הוא כתב מאמרים וספורים בהמניץ, העברי, הפסגה, התחיה, דער יוד, פרחים, פרחים ושושנים, הלאמי, הלאם ובכל העתונים השוארננים.

מאסליאנסקי, הרב **צבי הירש**, מנדולי מטיפי ישראל בימינו, מו"ל מח"ע דיא אידישע וועלט, בנויארק נולד בעיר סלוצק (פ. מינסק) ג' סיון תרט"ו. אביו ר' חיים שהיה ירא וחרד ואיש תורני חנך את בנו בחדרי מלמדים ובעודנו נער נכרו בו כשרונות נעלים, אף שבע שנים עברו עליו וכבר בקי היה בכתבי הקדש בעל פה, ובעודנו עול ימים כבן עשר התעטף במטפחת שלחן לבנה ויטיף לבני גילו אדות חרבן הבית הראשון ויעשו דבריו רושם נדול על רעיו הקטנים עד כי עיניהם זלנו דמעות, כבן י"ב בא ללמוד בישיבת מירא ויתעסק שמה בתלמוד כ"נתים ימים, כבן ארבע עשרה מת עליו אביו ויסע לפאריץ וישמע לקח מאת בן עירו האב"ד הנאון ר' יחיאל מיכל וואלפסאהן (ואח"כ יצא ל"אנישאק, עיין תולדותיו בחלק ד' מספרנו „דור רבניו וסופריו"). משם בא לפינסק ויהי נמורה שפת עבר בבתי הת"ת דפינסק וקארלין ארבע עשרה שנה ויפעול הרבה לטובת השכלת ילדי ישראל בשתי ערי ישראל אלה ויעורר בקרבם אהבה לשפת קדשנו, בשבתו שמה, החל להטיף בבתי הכנסיות והמדרשים ויעורר לציון ולקדשי עמנו, בשנת תרמ"ז נקרא ליעקאטערינאסלאוו להיות למורה לבני עשירי העיר ונכבדיה ויטיף נם שמה בשבתות ומועדים ויסי המנוחה ויעש נפשות רבות לישוב ארצנו. תרמ"א בא לאדעססא ויעוררוהו מכיריו החכמים כרמ"ל ליליענבלום ועוד לעזוב את ההוראה ולהיות למטיף אשר לה נוצר, ויסבב מאסליאנסקי בערי רוסיא הנדולות והקטנות ויטף וישא משאות ויעשו לו שם נדול בין המטיפים המצויינים בסננונם וערכם *) בשנת 1894 יצא מרוסיא ויעבור דרך ערי אנגליא הנדולות ויבא ללאנדאן ויעש נם שם שם במשאותיו הנעלות, מאנגליא בא בשנת 1895 לאמעריקא ויעבור בעריה ויתפרסם לתהלה בנאומיו ומדברותיו אשר נשא. בשנת 1898 נתקבל למטיף ב„ההיברו אינסטיטוט" אשר בנויארק רבתי ושמה ישמיע מדברותיו מדי שבת בשבתו לפני המון נדול על נוי ואדם, עלי עשיר ועלי עני עלי

*) עד כי ברא תקופה חדשה בדרוש המושך אליו לב אבירים.

ישר ועלי נבל, בשנת 1902 היה לראש מיסדי העתון הושארנאני „דיא אידישע וועלט.

רחכם המטיף הלאומי הזה כתב מאמרים רבים בטכ"ע עברים שונים וזבואו לאמעריקא הדפיס ספר מסעותיו וציונים הדרושים ב„העברי" הפסנה, ונדפסה ממנו הב־ת מיוחדת „משה וישראל".

מיניקעס, חנן יעקב, עורך ומו"ל „מיניקעס מאנאט בלאטט אוו יום טוב בלעטטער", ממשכילי ישראל וסופריו בנויארק, נולד בווילנא בשנת 1867 להורים עשירים ומכובדה, כבן ארבע בא לחדר וכבן שבע למד נמרא ויהי בקי בתנ"ך, ויחל לקרוא בעת ההיא ספרי שולמאן ומאפו, אח"כ למד ש"ס נפ"ת אצל דודו הרה"ג ר' צבי נחום אב"ד דלופץ ויתעסק גם בתורת שפת רוססיא בהיותו בן י"ד שנה בא לוולאזשין ויתמיד בלמודו וקרוביו הגאונים ר' העשיל לעווין ור' חיים הלל דאגו לכל מחסוריו, מוולאזין בא מעמעלה להגאון ר' ישראל סלאנטער בלוית מכתב מליצה מאת הגרי"א מקאוונא, ובעצת הרר. רילף נסע משם קעניגסברנח להגאון מלבי"ם ומשם בא בערלינה ויתעתד לבא להסמניום אשר להדר. הילדעסהיימער אבל לא נתמלא הדבר מפני סבות שונות, וייסד בשבתו בברלין חברת „אהבת ציון" ובית עקד נדול לספרי ישראל *) בשנת תרמ"ז בא לאמעריקא ויהי לטורח ולרוכל ביחד.

בשנת תרנ"ז החל להו"ל דיא יום טוב בלעטטער ועתה נם דעם מאנאט בלאטט המלאים מאמרים ספרותים מנדולי סופרי ישראל הזשארנונים.

מינץ, דר. משה יצחק בנויארק, חכם וסופר נעלה ורופא מומחה, נילד בבריסק דליטא למשפחת יוחסין 2) לערך תר"ך ונתחנך בתלמוד שפ"ע בחדרים ואח"כ למד בבתי ספר שונים ויבא לבקר את האונווערזיטאטים

---

1) עי' השחר בשנות תרמ"ה תרמ"ו.

2) אביו היה הגביר הנכבד ר' אברהם צבי מינץ בנו של הרב הגביר ר' מנחם מענדל מינץ בהגאון ר' שלמה מינץ אב"ד מסלאנים מגזע הגאון מוהר"ם מינץ (ומצד אמו היא בתו של הרה"ג הנדיב המפורסם ר' ליב פינס מרווינאי,) ואמו היתה הצדקת רבת השם מרת אסתר למשפחת הארקאווי המפורסמה והיא פעלה רבות על לב בנה משה יצחק לעשותו ליהודי נאמן לעמו ולארצו.

בחארקוב ומאסקווא, בשנת 1882, היה מינין מן הראשונים אשר יסדו את החברה „ביל"ו" בחארקאוו ויעבור דרך ערים רבות ברוסיא וידבר על לב משכילי ישראל לתמוך בידי רעיון הישוב הקדוש ודבריו עשו פרי. באותה שנה בא לתכלית זו לקאנסטאנטינאפאל וישתדל שמה אצל נדולי שרי תונרמא ורביה לטובת הישוב. בשנת 1884 בא לפלשתינא ויעבוד אדמת המושבה חקות ישראל. בשנת 1885 בא לאמעריקא ויהי לעורך מה"ע פאלקס צייטונג כארבע שנים ויבקר גם האיניוועריטי לתורת הרפואה ויצא מוכתר בתואר דר. לרפואה בשנת 1889 ובשנה זו היה לעורך מה"ע פאלקס אד־וואקאט (והוא היה הראשון אשר הכיר אותות כשרון נעלה בהמשורר מאריס ראזענפעלד וידפים שיריו בעתונו בחפץ לב) וייסד חברת שבי ציון נ"מ 2 ויסע בערים רבות באמעריקא ויטיף לציון ודבריו עשו פרי טוב. בשנת 1892 נבחר מאת ציוני אמעריקא וקאנאדע לבקר את המושבות בא"י ובשובו היה לעורך וכמו"ל „דער אידישער קאָרדער" ובו הדפים ספר מסעהו בפלשתינא, ומן העת אשר החלו מכה"ע „דער טענליכער הערָאלד" והפאלקס אדוואקאט לצאת לאור ע"י אחיו המשכילים הנכבדים מר מיכאל מינץ וגרשון מינץ הוא מן העורכים הראשיים של המכה"ע האלה, והיא מדפים בהם את ספוריו ומאמריו המצטיינים בסגנונם ושפתם.

מלין, חיים, סופר ומשכיל נעלה עוזר ראשי בהעתון „דער נויאָר־קער אבענד פאָסט בנויאָרק, נודע בכנויו הספרותי דר. מאריסאן, נולד בבאהוסלאוו (פ. קיוב) שנת תרכ"ג היה לעוזר בהצפירה, המלין. פאלקס בלאטט. הויז פרייגד, בשנת תרמ"ט בא לאמעריקא ויהי לעורך העתון השבועי דער פהילאדעלפער שטאדט צייטונג בפיהלאדעלפיא וייסד שמה חברה בשם יוניטעד היברו רעליעף סאסייעטי וחברת הכנסת אורחים, משם בא נויאָרקה ויתקבל לעוזר ראשי במכה"ע דער נויאָרקער אבענד פאָסט, ומארגען זשורנאל, ובהם נדפסים מאמריו וספוריו הנעלים.

מעלצינער, דר. מאזעס בסינסינעטי, מחכמי ישראל, נולד בעיר שובין אשר בפרוסיא ביום 12 אוגוסט שנת 1824, בקר בילדותו בתי ספר שונים ויבא אח"כ ללמוד בבי"ט החכמה אשר בברלין ועם אלה בקר גם בתי מדרש לרבנים בערים שונות באיראפא, ויתפרסם בעודנו אברך לתלמודי נדול וכביר המדעים, בא לאמעריקא בשנת 1886 ומיד נתקבל לרב בעדה רעפארמית בנויארק והדר. אייזיק וויים קראהו להיות למורה ראשי (פראפעסור) בההיברו יוניאן קאלעדזש ובטות הדר. וויים נבחר

הח' דר. מעלצינער לראש בי"ט החכמה הזה.

כתב ספרים הרבה בתורת דת ישראל ומנהגיו ובתורת כלכלת עמנו מלפנים וספרו האחרון הוא בדבר הנטין והקדושין בעמנו, נפטר בשנה זו בן שבעים וארבע שנים.

מענדעס, הרב דר. ה. **פעריירא**, רב וחכם ומטיף נודע לתהלה רב דכהט"ד שארית ישראל לקהלת הפורטוגאזים בנויארק, נולד בלאנדאן ויבקר בתי ספר ועם זה הרבה לשקוד בספרי התלמוד וכתבי הקדש ויצטיין מאד, בשנת 1877 נבחר למטיף ורב בקהלת שארית ישראל הפורטוגאזית בנויארק. ובשבתו בנויארק השתדל הרבה בעורת רעו הרב הגדול דר. ב. דראכמאן ליסד בית מדרש לרבנים אורתודוקסים לעמת ביהט"ד למתקנים שיסד הדר. וויים בסינסינעטי וחפצם הצליח בידם (ע' הצפירה תרמ"ו גליון 3) בשנת 1884 יצא הרח"ח הזה מוכתר בתאר דוקטאר לחכמת הרפואה מאת האוניווערזיטי בנויארק. כתב מאמרים וספרים שונים במכ"ע אנגלים.

מרגליות, הרב **משה זבולן**, רב ונאון מפורסם לתהלה אב"ד דבאסטאן (מאסס), נולד בעיר קראז (פ. קאוונא) בשנת תרי"א, כבן ט"ו שמש בתורה ותלמוד את דודו הנאון ר' דוד מקראז (האב"ד דמערעטש) ואח"כ היה לעוזר בעניני הוראות והרבנות להרב דקראז הרה"ג ר' שמחה הלוי הורוויץ (ואח"כ בלעחאוויטש), כבן כ"ה קבל סמיכת הנאון מאור הגולה מרן יו"ט ליפמאן האלפרין האב"ד דביאלוסטאק בעל שו"ת ענג יו"ט אחרי אשר שמש אצלו ויסתופף בצל תורתו, ויהי אז למו"צ במערעטש כשנה, ובשנה אחריה נתקבל לרב בסלאבאדקא מחוז סובאלק וינהל עדתו כי"ב שנה, בשנת תרמ"ט קראתהו עדת ישראל בבאסטאן להיות לח לרב וזה כארבע עשרה שנה אשר ינהל עדתו הנכבדה בתורה ודעת ובשלום אמת וצדק.

מרואים, הרב **שבתי** מחכמי ישראל באמעריקא, רב לעדת מקוה ישראל בפיהלאדעלפיא, נולד ביום 13 אפריל שנת 1823 בעיר ליווארנא באיטאליה, למד בילדותו אצל הרב הגדול החכם ר' אברהם ברוך פיפערני בליווארנא. בשנת 1845 נתקבל למורה ומנחל בבית היתומים הפארטוגזי בלאנדאן ובשבתו בבירת אנגליא זו התודע אל נדולי ישראל כהרב אדלער, מאנטיפיורי ועוד, בשנת 1850 נתקבל לרב ומטיף לעדת מקוה ישראל בפיהלאדעלפיא אחרי באו שמה ויטיף שלש מדרשותיו אשר הפיקו רצון

כל השומעים, בשנת 1887 עטרה אותו האיניוועריזיטי הפענסעלווייניט בתאר דר. לחכמת המשפטים, הרב החכם הזה היה מן הרא שונים אשר השתדלו ליסד בי״מ הרבנים בנויארק ונפטר ביום 11 נאוועמבער שנת 1897.

ס.

סאבעל, יעקב צבי חכם וסופר, נדפסו מאמריו בעתונים עברים בכלל ובעתוני אמעריקא „כהעברי" „החחיה" „הפסנה" בפרט. וחבר ספר מיוחד בשם „החזוה חזיונות" (אדעססא 1872).

סאלד, דר. בנימין. רב וחכם מפורסם נולד בשאלנאוו נעמעשקוּרט (אונגאריא) לאביו הר׳ ברוך ונתחנך בתורה ומדע ויצטיין מילדותו בכשרונותי כי לגדולות נוצר, היה לרב בבאלטימאָרע בעדת „אוהב שלום" שנים רבות ויכתוב ספרים שונים בחכמת ישראל ומהם יצא לאור ספרו המפורסם באור על ספר איוב על פי דעת גדולי חוקרי עמנו וגדולי חוקרי העמים, נדפס בבאלטימאָרע שנת 1886. הרב החכם הזה נפטר בשנת תרס״ב וגדולי חכמי עמנו הספידוהו.

סגל, הרב יהושע בנויארק, רב וגאון מפורסם, נודע בשם הרב משעבס, בא לאמעריקא זה עשרים שנה ומאז עומד על משמרתו להורות חוראות ולדין בנויארק רבתי, בכ״י חדושים רבים בנפ״ת ותשובות שונות.

סופר, הרב שבתי, רב ודרשן מצוין מ״מ בבהמ״ד „אנשי סיני" בנויארק, נולד בעיר קארלין אצל פינסק (פ. מינסק) בשנת תרכ״א, בשני בשבט, קבל תורה אף מאביו הרב המופלא מוהר״יח סופר *) כי

---

*) הריח״ס נולד בעיר נעשוויעז ויהי לסופר סתם בקארלין ושמה נפטר כ״ב שבט, תרנ״א ונדפסו ממנו: א) „שיח סיפר" (ווארשא תרכ״ד) ב) „אמרי שפ״ר" (הנ״ל תרל״ג) בהלכות סת״ם, ועוד נשארו כתבי יד מהרב המופלא הזה שו״ת בכל מקצעות תורת סת״ם, וס׳ „מחסי עז" בחקרי הטבע וחבור על התורה ועל שתי המגלות שיר השירים וקהלת, והמה ת״ו בנו הרה״ג רש״ס הנ״ל.

בהיותו חלוש המזג לא נתנהו אביו לנסוע לישיבה ולחיות חיי צער ודחק ובעודנו עול ימים כבר אהב להגות בספרי מחקר ודרוש אשר משכו את לבבו הרך, וכבן ארבע עשרה שנה כבר דרש דרוש באיזה בתי מדרש בעירו, ובהיותו שפל הקימה היה מוכרח לדרוש מן הספסל אשר על הבמה, ואז החל לחבר חבור על התורה, ולהעלות על הכתב זכרון את אשר כבר יהגה לבו. בהיותו כבן עשרים כבר עשה לו שם בדרשותיו הרבות והנכבדות אשר דרש בהקלויז הגדול דקארלין ותפעלנה על לב ההמון הרב אשר נקבץ בא לשמוע אותן, ויש אשר למוסרו הנמרץ הורידו דמעות ויבכו רב בכי; תרמ"ב בא בעזרת נבירי עירו לעיה"ק ירושלים ויתכבד לדרוש בחורבת ר"י החסיד, ויעש שמה כחמש שנים ויסע אח"כ, בתור שד"ר מחברת „עזרת נדחים" שבירושלים לאמעריקא, ושמה נתנה עליו כשרת הסנידות בבהכ"נ לאנשי קאלוואריע בניויארק, ויושמש בכהונתו זאת כעשר שנים. ומשם נתקבל לחברת „מחזיקי תורה אנשי סייני" בנויארק, וזה כחמש שנים אשר ישא עליו משרת רב ומ"מ בבהכ"נ לעדת ישרון זאת.

הרה"ג הזה חבר ספרים שונים, על אגדות התלמוד, על הנהגות המצוות, באור על ספר חסידים, ונדפס ממנו (בשנת תרנ"ט בנויארק) ספר „שערי דעה" על הלכות דעות להרמב"ם ספר נכבד ונעלה בהסכמות גדולי הדור, מלבד מאמריו בתורה ודרוש שנדפסו בתורה מציון (ח"א תרמ"ז) „המאסף" (ח"א שנה שמינית).

סינגער, יהושע העשיל, ש"ץ בבאפלא, נולד בשנת תר"ח, בחיותו כבן שבע עשרה שנה החל להעלות על כתב בסדר חדושים הערות, מלים ופתנמים, ספורי גדולים ואמרי בינה, היה לש"ץ בקריסבארג (פ. וויטעבסק) ובבואו לאמעריקא נתקבל לש"ץ בחברת ברית שלום בבאפלא.

חבר: „זכרון בספר" (ווילנא תר"ס) בהסכמות גדולי חדור כהרה"ג דר. קליין ועוד.

סאפירשטיין, יעקב, עורכם הראשי של העתונים דער מארגען זשורנאל והנויארקער אבענד פאסט בנויארק, חכם וסופר ועסקן ציוני התנורר בביאליסטאק ויהי לסוחר ספרים וכאשר התעוררה תנועת ישוב ארץ ישראל היה מן הראשונים אשר שחדו מכחם בחמר ורוח לטובת רעיון הישוב והפצתו ברוסיא, בא לאמעריקא זה ט"ו שנה ויתעסק בעריכת עתון זשארנאני, היברו אמעריקאן, בתרגום אנגלי ויוציא לאור ספרים שונים,

וזה שנים אחדות אשר היה למו"ל שני העתונים הנ"ל ובהם יבאו מאמריו הנכבדים בלי זכרון שמו.

ספּעקטאָרסקי, יצחק, משניח ומנהל את העדיוקיישיאנאל אלליאנס, בקליוולאנד, נולד בשנת 1869 בעיר קאלוואריא (פּ. סובאלק), כבן י"ג בא לאמעריקא ויבא לבקר בבי"ס לעם ועם זה השתלם את עצמו בתלמוד, ואח"כ בא ללמוד בההיברו טעכניקאל אינסטיטוט ומשם בא לבקר את הנויאָרק אוניווערזיטי. משנת 1891 עד שנת 1898 היה למשניח בההיברו אינסטיטוט בנויאָרק, בשנת 1901 נתמנה למנהל ההיברו אינסטיטוט אשר בקליוולאנד.

החכם הנכבד הזה היה טן הראשונים אשר יסדו את החברה חובבי ציון בנויאָרק ויחד עם רעהו החכם אלכסנדר הארקאווי השתדלו רבות ליסוד החברה חציונית הזאת אשר עשתה נפשות רבות לציון.

פּ.

פּאַלייא, יונה (יאהאן) חכם ומופלא שבסופרים בשפת יהודית מדברת עורך מכה"ע יודישעס טאגעבלאטט, בנויאָרק ונודע בכנויי הספרות „בן אמתי," נולד לאביו המופלג בתורה ר' חיים זאב בעיר פּלעשצעניץ (פּ. מינסק) ט"ו שבט תרל"א, כבן ז' ידע ספרי נביאים אחדים בע"פּ ויחל ללמוד תלמוד ויתנכר בכשרונותיו המצויינים והוריו קוו לו כי יחיה לרב וגדול בישראל, כבן י"ג בא ללמוד בוולאזשין ומשם בא לליבוי ויקרבהו הרב חנאון ר' הלל דר. קליין האב"ד ומשם בא למאסקווא ויהי לעזר בבית מסחר גדול אחד, בשנת 1888 בא לאמעריקא וספורו הראשון דיא רוסישע העלדען, אשר כתב בשבתו על האניה בידו ויסרהו על יד העורך דער פּאָלקסאדוואקאט, אשר החל אז לצאת לאור בנויאָרק ובקבלו מחירו חמשת שקלים התעוררה בו התשוקה לכתוב. בשנת 1892 בא לפי הלאָדעלפיא ויהי לעורך דיא אידישע פּרעסא, אשר י"ל ע"י מר מאָזעס פּריהמאן וייסד אח"כ בלוית העורך דין בערנארד האררים מכה"ע דער פּאָלקסוועבטער

ויעש לו שם עד מהרה, ובהמכר מה"ע הזה להמו"ל שרהזאהן ובניו ויבא פאלייא לעבוד בהעתונים דיא אידישע גאזעטטען והטאגעבלאטט ולא עברו שנים אחרות ויתמנה לעורבכם הראשי.

הסופר הנמרץ הזה ראש וראשון הוא להפובליציסטים העברים באמעריקא שפתו הנטלצה וסגנונו החד פועלים רבות על לבות קוראי דברו, ונדפסו ממנו ספורים רבים ומהם „אוריאל אקוסטא", „דיא ניפטמישערין" „דער נעהיימער שלאס" „דיא שוואַרצע חברה".

פינקעלשטיין, הרב **שמעון יצחק** בבראַנזוויל, נולד בעיר קאוונא בשנת תרכ"ג, למד בישיבות בעירו ואחרי חתונתו למד בסלאבאדקא וימנה בין פרושיה, כבן י"ט סמכו לרב הנרי"א, תרמ"ח בא לאמעריקא והרב ר' אברהם יוסף איש קרבהו ובהצעתו נתקבל לרב בפאלטימאַרע בבהכ"נ בק"ח אנשי פולין, ויהי שמח כחמש שנים, וייסד תלמוד תורה. משם בא לסינסינעטי לרב ומ"מ בבהכ"נ בית תפלה ויהי כשבע שנים, אח"כ היה לרב בסיראקיוז כשש שנים, בשנה זו נבחר לרב בפראַנזוויל בבהכ"נ אוהב שלום.

הרב הנ' הזה חבר ספר בחדושי סוגיות הש"ס. ובכורי ענבים על אגדות רבב"ח.

פיינמאן, אשר זעליג. נולד לאביו הר' שמואל (בנו של הרב ר' איציקל טנאנטשעסט) בעיר נאנטשעסט בקרבת קישינוב ביום 28 אפריל שנת 1862, הסתופף בילדותו בחדרים שונים וכבן עשר נכנס להגימנאזיום בקישינוב, בשנת 1886 בא ארצה רומניא ויבקר את בית תלמוד תורת הזמרה אשר בבוקארעשט ועם זה היה למשחק בבית התיאטרון אשר לנאַלדפאַדען ובעשותו לו שם טוב למשחק מהלל ויכמוד תורת השפה הרומינית הציע לפניו הדירעקטאר של הקאַנסוואַטאַריום לשחק בתיאטרון רומיני, אבל לא נעתר פיינמאן לבקשתו מפני אהבתו לעמו אהב סלה. בשנת 1889 בא לנויארק, ואחרי ארבע שנות שבתו בנויארק וילמוד את השפה האנגלית נקרא לעלות על במת החזון בהתיאטרון הגדול „Niblos Garden" אשר בנויארק, ויחפרסם לתהלה.

הוא חבר מחזות שונות ומן המפורסמות שבהם: דער אידישער וויטצע קעניג, דיא קליין שטעדטילדינע אריסטאַקראַטען, נבור החיל, דיא יודען אין מאראקא, חנה'לע דיא פינושערין, דיא נאסטען קינדער, נאכטינאל פון ירושלים, שפרה'לע, דער נו' 587. דעם פאַטערס קללה, דיא פרויא, נעלד

אדער דער טרעמפ, דיא רייבער, (העתקה) ובכל פעם אשר תוצנה מחזותיו על הבמה ינהרו המונים המונים מאחינו לראותם, כי מלאים הם חיים לראות כמו את תמונות אחינו האורתודוקסים בצבעם הטוב והנהדר.

פיינשטיין, הרב **יעקב משה** רב דפאַרטלאנד (מין) נולד בעיר מצער לאצקעווע (פ. קאוונא) י"א אדר ב' תרכ"ב, למד אצל הרח"נ ר' אברהם הורוויץ הרב דעירו ואח"כ אצל הגאון ר' יחיאל מיכל האב"ד ביאַנישאַק, תרמ"ט נשא אשה בת הרה"נ ר' שלמה אבראמסאן ר"מ בשאוויל תר"ן נסמך מאת הגאונים ר' שמואל משה שאפירא האב"ד דקורשאן (ועתה בבאברוויסק) ועוד. תרנ"ב היה לרב בזאמעלן ויהי שמה עד שנת תרנ"ז ואז בא לאמעריקא ויתקבל לרב בפארטלאנד.

פישבערג, דר. **מרדכי** חכם נע"ה וסופר נודע לתהלה ורופא מומחה נולד ביום 16 אויגוסט שנת 1872 בקאמענעץ פּאַדאַלסק בשנת 1890 (6 יולי) בא לנויארק ויבא לבקר את בי"מ לחכמת הרפואה ויקבל תעודת רופא מומחה בשנת 1897. כתב מאמרים רבים וידפים מחברות שונות בחכמת הרפואה ויעש לו שם, ובעריכת הענציקלאפעדיא היהודית הוא לוקח מקום נכבד והוא נמנה בין גדולי עוזריה.

פליישמאן. **עקיבא**, סופר ומשכיל נולד בדונאייעווצי (פ. פודוליא) ט"ו באב תר"ל, למד בחדרים ואח"כ בבתי המדרש שבעירו ומלבד למודי התלמוד למד גם לשון ומדע, תרנ"ז בא לאמעריקא וישתקע בברוקלין.

כתב מאמרים שונים במכה"ע המליץ. הצפירה. העברי, המניר, הפסנה, (בשיקאנא) הלאם, ועוד.

פעלזענטהאל, דר. **ברוך** בשיקאנא, רב וחכם נודע ומפורסם לתהלה. נולד ביום ג' ט' טבת תקפ"ב בכפר מינכווייליער (רהיינההאלץ) למד בביה"ס לילדי ישראל בעירו ואח"כ הביאו אביו הר' שמעון לעיר קאיזערז לויטערן, משם בא למינכען וישקוד בלמודים חצונים ועם זה בספרי חז"ל, תרי"ד בא לאמעריקא ועדת סיני אשר בשיקאנא בחרתהו לרב ואח"כ נתקבל לרב בעדת ציון ויעמוד על משמרת כהונתו כחצי יובל שנים.

חבר והו"ל: קול קורא במדבר (ע"ד התקונים בדת) (1869) יודישעס שולוועזען אין אמעריקא (1866) A. Practical Grammer of the Hebrew Language (1868) קריטיק דעס מיסס׳יאנסווועזען, (1869) צור פראזעליטענפראגע אים יודענטהום, (1878) לטען ילמדו, (1881), ועוד.

פפעפפער, יעקב בנויארק, עוזר במה"ע אידישע טאגעבלאטט. סופר ומשכיל נעלה נולד ביום 23 מארץ 1874 בראדיחוב (נאליציען) בא לאמעריקא בשנת 1902 ויהי לעוזר באידישע טאגעבלאטט אידישע נאוועטטען, מיניקעם מאנאט בלאטט. ובהם יבואו לעתים מאמריו הנעלים בשאלות החיים והזמן.

פראמענזאן אברהם חיים חכם וסופר אנגלי נעלה עורך המחלקה האנגלית שבמה"ע אידישע טאגעבלאטט בנויארק, נולד בשיקאגא י"ז חשון תרל"ג לחורים נכבדים ממשפחת הש"ץ הנודע בשם דער ווילנער בעל הבית"ל ויתחנך על ברכי התורה וההשכלה, הסתופף בבית ספר לעם בשיקאגא ואח"כ בא לבקר האוניווערסיטי לתורת המשפטים בנויארק. אבכשרון הסופרים שנראה בו באביב ימיו הפריעו מנמור בו חק למודו ויקח עט סופרים בידו, בשנת 1894 היה לעורך מכ"ע דושואיש טאידינגס, בראטשעסטער, בשנת 1896 בא לנויארק ויהי לאחד העורכים בהאסאשיאייטעד פרעסס 1897 נתמנה לעורך המחלקה האנגלית של מכה"ע אידישע טאגעבלאטט ויודישע נאוועטטען, ומצויין הוא הסופר המופלא הזה בכנגונו החד והצח ובמאמריו המלאים על כל נדותיהם חנה לעמו ולקדשיו.

פרומקין אברהם, חכם וסופר עוזר מה"ע דיא אידישע וועלט, נולד בעיה"ק ירושלים לאביו החכם ר' ישראל דוב פרומקין (מו"ל החבצלת) ביום א"ח הפסח תרל"ב ויבקר את בי"ס לעמעל ואחרי נמרו חק למודו שמה היה למורה ערבית ביפו. התגורר בבירת תוגרמא צרפת ואנגליא ויבא בשנת תרנ"ט לאמעריקא. ובהוסד מה"ע דיא אידישע וועלט היה לאחד מעוריו.

מאמריו נדפסו גם בהמזיץ, הפסנה.

פרידלאנדער, דר. יוסף, רב בבימאנט (טעקסעס) נולד בשנת 1855 בעדינבורג (סקאטלאנד) וינמור חק למוריו בהדושואיש קאלעדוש בלאנדאן והדר. הערסאן אדלר כתרהו בכתר הרבנות הרב החכם הזה כתב מאמרים רבים בטה"ע האנגלים לאחינו באמעריקא ועוזר תמידי הוא בהענציקלאפעדיא היהודית.

פריד, הרב **יוסף אליהו** מו"צ בנויארק נודע בשם הרב משוקיאן, נולד בעיר קראקינאווע (פ. קאוונא) לאביו הר' יהודה ליב (בנו של הרב הגאון ר' משה מישעל האב"ד דשם שהיה אחיו של הגאון בעל עטרת שאול על מס' חולין ואחי הרה"ג ר' נתן נטע אב"ד דקראקינאווע (ניסו של

הגאון ר' מרדכי נומפיל מרוזונאי ואחי הרה"ג ר' יונה) היה לרב בש קיאן בט"ז שנה, בשנת תרנ"א בא לאמעריקא ויהי למו"צ בנויאָרק.

הרב הגאון המפורסם הזה חבר ספרים שונים בכ"י וזה מקרוב יצא לאור ספרו אחל יוסף על או"ח יו"ד ואהע"ז שו"ת וחקרי חלכות.

פרידמאן, דוב אריה, בפילאָדעלפיא חכם וסופר ואמן פרנוג נורע, נולד ט"ו חשון תר"ה בעיר סובאלק עד שנת הי"נ למד בחדרים ומאז בישיבות ויהי מתלמידיו של הגאון ר' חיים פיליפאָווער, כבן ח"י נשא אשה ויסע למעהרען וילמוד אצל הגאון ר' אברהם פלאטשעק הר"מ בבאס־קאוויץ ויסמכהו למורה הוראות, משם בא בּרלינה ויבקר בי"ס למסחר ובשובו לרוסיא השתקע בוואַרשא ויתגורר שמה כעשרים שנה וימצא מחיתו מהוראת שפ"ע ותורת הבוכהאלטעריע, בשנת 1892 בא לאמעריקא ויהי למורה בוואוסטער מאסס. טראי, ראָטשעסטער, ומשם נתקבל למורה ראשי ולמזכיר בהת"ת אשר בפיהלאדעלפיא.

חבר: נצח ישראל, שומר ישראל, קרוא מקרא, תורת הבוכהאלטער, תורת הלשון, הפרנוג העברי, תולדות ישרון, עמק שוה, מכתבים לבני הנעורים, ואלופי ישראל, שבי פשע, קורות ישרון, ועוד ספרי השכלה והנוף שונים.

פרידערמאן, זלמן יעקב רב בּבאָסטאן, נולד בעיר מערעץ (פּ. ווילנא) ונתגדל על ברכי אבי הצדיק ותמים ר' ברוך מרדכי, כבן י"ב שנה למד אצל הרב ר' משה אב"ד דסלאבאדא ויצפה לשלחן אחרים, וממנו בא ללמוד אצל הרב ר' עזריאל אב"ד דנאווידוואהר אח"כ למד בישיבת ר' מוילא בווילנא ויסתופף גם בּפי"מ הגר"א ז"ל, כבן עשרים נסמך לרב מאת המוצי"ם בּביאליסטאק. תרמ"ט נשא את בת הרה"ג ר' יעקב הלוי ליפשיץ ויוסף לשקוד בתורה בהסמכו על שלחן חיתנו, ויקבל סמיכות הגאונים רי"א מקאוונא ר"ה מאמציסלאוו ראב"ם לפידות מראסיין ר' ליפא שערעשעווסקי מניעשוויז, בא לאמעריקא זה כעשר שנים ויהי לרב בבה"כ המפואר כל ישראל אנשי פולין ברחוב פארסייטה בנויאָרק, ובשבתו בה הרבה לעשות לטובת הת"ת באיסט בראָדווייא ולטובת קופת הרמב"ן ואחרי שבתו שמה כשלש שנים נבחר מאת אגודת קהלות הקדש שמה לרב ושמה ינהל עדתו עד היום.

הרב הגאון החכם הזה חבר: אמת ואמונת (נויאָרק תרנ"ה) מנחת יעקב, (תרס"א) וכתב מאמרים שונים בהעבר הפלם והטה נכבדים בערכם.

פיינבערג, הרב שמואל דוד בנויארק, ה"ה לראב"ד ומו"צ בנעשווין (פ. מינסק) כשלשים שנה, ויעש רבות לטובת עדתו הנכבדה, בשנה זו בא לבקר את בניו ובנותיו בנויארס ובני עדת נעשווין הנכבדה מנוהו לרב ומ"צ עליהם.

הרב המאוה"ג מפורסם הוא לחכם ושלם ומסור הוא בכל נפשו להרעיון הציוני וע"ז יעיד מכתבו הנכבד ע"ד ישא' י שנדפס בס' „שיבת ציון" להרא"י סלוצקי.

פריידום, אברהם זלכן בנויארק, ביבליוגרף כוכחה, ראש המחלקה העברית באוצר־הספרים של עיר נויארק (New York Public Library), נולד לאביו ר' אבינדור א) ביום כ"ו ניסן תרכ"ז (1 מאי 1867) בעיר רינא. באחרית שנת תרמ"ו הלך פריזה ויחנורר שכח עד שנת תר"ן (מלבד חרף תרמ"ז אשר בלה בינתים במושב זכרון יעקב בא"י) ואז בא לנויארק. בשנת תרנ"ד למר בבי"ס בברוקלין את חורת הנהגת בתי עקר ספרים וכלכלתם; ואחרי עבדו עבודת־עראי באוצרות ספרים שונים, נכנס בשנת תרנ"ז לאוצר־הספרים הנדול בנויארק בתור עוזר במעשה רשימות־הספרים הכלליות; ומיד אח"כ מלא את ידיו מנהל בית־העקד ליסד מחלקה עברית אשר תכיל ספרים ומכ"ע הנונעים לחכמת ישראל בכל הלשונות. מני אז ועד עתה עחותיו נחונות לשכלול המחלקה הזאת אשר כבר תכיל כחמשה עשר אלף כפרים שונים; וכבר עלתה בידו לעשות את אוצר־הספרים שהוא ממונה עליו לחלפיות שכל חכמי ישראל בנויארק פונים אליו.

מלבד מאמרים שונים אשר כתב במ"ע, חבר בלשון המדינה: א) רשימה ביבליוגרפית על מנהגי ישראל. ב) רשימת מה"ע לישראל אשר יצאו לאור בארצות הברית, נדפסה בספר־השנה היהודי־האמריקני, ח"א (1899). נ) לוח סעיפי חכמת ישראל וכל אביזריה, מסודרים לפי קרבות הענינים ושייכותם זה לזה, להורות את דרך סדור הספרים העברים באוצרות הספרים (1901) ב). ד) רשימת הספרים הנונעים לישראל ולחכמתו אשר בבית אוצר הספרים, רשימה משולשת הכוללת מערכת

א) בר אורין ובר אבהן אשר שלשלת היוחסין שלהם ארוכה מאות בשנים.

ב) מקום הניחו לו להתגדר בו, כי שיטה מסוימה במקצוע זה עוד לא היתה לפניו בספרות ישראל.

ספרים, מערכת סופרים ומערכת ענינים. במערכת הענינים יבואו לא רק כל הספרים כי אם גם המאמרים במה"ע והפרקים בספרים המדברים על ענינים מיוחדים, וגם המאמרים הנוגעים לישראל אשר במה"ע דכוללים ובספרים שונים הנמצאים בבית־האוצר יבואו בה. רוב הרשימה עודנו בכ"י ואך חלקים שונים ממנה נדפסו במה"ע החדשי אשר יוציא בית עקד הספרים לאור, ואלה אשר יצאו ראשונה: רשימת הספרות ע"ד בתי הכנסיות אשר בניויארק (1901); רשימת מה"ע לישראל (1902); רשימת מה"ע של שונאי בני־שם, רשימת מה"ע של חברות המסיתים, רשימת ספרי־השנה לישראל, רשימת הספרים והמאמרים ע"ד עבור השנים וקדוש החדש (1903).

פריים, ישראל, סופר ומטיף לציון בטרענטאן, נולד כ' ח כסלו תר"ל בלאזדיי, למד בישיבות אשר בסיניי קאלוואריע כובאלק והוראדנא, תר"ן בא לאמעריקא ויעש רבות לטובת הרעיון הציוני בערי ארצות הברית. כתב מאמרים שונים בה„אבענד פאסט" „נענענוואָרט". ונדפס ממנו: תולדות רופאי ישראל, נעשיכטע דעס ציאניזמוס, דיא ערשטע חובבי ציון, ובכ"י שם הגדולים החדש.

פרענקלין, הרב אברהם מאיר רב בבופלא מנדולי רבני אמעריקא, נולד לאביו המופלג בתורה ר' זאב וואלף בנאוואדוואהר (פ. ווילנא) י"ד תשרי תרכ"ג, חנך על ברכי אבי אטו הרב ר' נרשון זאנערער ר"מ בביא־ליסטאק, איש חריף ומופלא בעמק תלמודו ומפיו קבל תורה בתלמוד וגם"ת, בשנת תרל"ג בחיותו כבן י"ד שנה למד בהוראדנא אצל ראשי הישיבות הרב ר' פרץ חריף ור' משה ויצטיין הנער בשכלו הישר ויקן שם טוב בישיבה. ועם למודי התלמוד שלמד שם אצל גם שעות לספרי חקירת ישראל, משם בא לכמוד באישישאק ובאלקאניק ויעש חיל רב בגפ"ת, כבן כ"ג נשא לאשה את בת הגביר המופלג בתורה ר' ישראל ראדינסקי מרוזוי־שאק (אצל ווילנא) וכשנתם אחרי חתונתו הסתופף בין פרושי קאוונא ויקבל סמיכות הגרי"א מקאוונא ר' ש הכהן מווילנא ועוד, תרנ"ה נתקבל למו"צ בסנרש עיר ווילנא הנקרא „פואסקעס" ויעבוד שמה עבודת קדשו כשש שנים וירב פעולותיו הטובות בקהלתו ביסדו בית מדרש ובתי חסד שונים *) משם בא לאמעריקא ויתקבל לרב בבופלא.

*) עי' הצפירה תרנ"ו גליון 141.

הרב הגאון החכם הנאור הזה הנהו גם דרשן ומטיף מצוין הלוקח לב בדרשותיו הנעלות ויש אתו בכתובים „חקר דעת" על הלכות וחקר תבונה על הגדה.

צ.

צונזער, אליקים מדפים בנויארק, משורר לאמי מפורסם בדורנו נולד בווילנא ביום ב' דר"ח חשון תר"ו, כבן שבע מת עליו אביו ה"ר פייוויש ואז בא ללמוד בישיבת ר' מיילא וילמוד שמה שלש שנים, כבן עשר אחרי אשר אכף עליו הכחסור היה לבע"מ ויהי לו היום למלאכה הלילה ללמודים, ובבואו לבויסק היה לתלמיד להרב יעקב בנפ"ת ובעצמו שקד בספרי השכלה ומדע, כבן י"ג בא לקאוונא ושמה חבר את שיריו הראשונים בשפת זשארנאן ובראותו כי כצאו חן ויתקבלו אצל ההמון הוסיף לחבר שירים והעלותם בספר ויצא לו שם עד כי עזב את מלאכתו וישב לווילנא בשנת תרכ"א וימצא כחותו משיריו אשר נשא לפני קהל ועדה לכל עת כצוא, תרכ"ז נשא לו אשה ממשפחתו מעיר כצער סאמא־חוואלעוויטש (אצל מינסק) בשנת 1871 בא לנור במינסק וישב שמח עד שנת 1889 השנה אשר בה יצא לאמעריקא.

שם המשורר הלאמי הזה נודע ומפרסם למכביר בליטא ופולין בהיותו שמה כמעט ראש וראשון למשוררי שירי עם בשפת ההמון הנושאים עליהם חתם חכנית עמנו ולאומיותו ורבים מהם ישוררו כמעט בכל בתי ישראל בליטא. והכה דיא סאבע, דער זומער כיט דעם ווינטער, דער פוסטער פראנט, רחל כבכה על בניה, דער אייזענבאהן, דער כנדק, דער 19 יאהר הונדערט, נדפסו ממנו ביחוד א) שירים חדשים, (1861) ב) קול רינה (1864) ועוד.

ציוני ישראל בנויארק, סופר ומשכיל נעלה, עוזר במכתב העתי „דיא אידישע וועלט" ממשפחת יוחסין של הגאונים ציוני ברוסיא, כתב גם מאמרים שונים במכ"ע רוסים.

צינזלער, הרב דר. יהודה ליב, נולד בקראקוי ל"נ בעמר תרט"ו, אביו הרב ר' יעקב יוסף היה מ"מ לחברה ש מרים לבקר ושבעה קרוא"ם וינד שעורים שונים בכל יום ויהי מנכדיו של הגאון ר' יעקב יוסף מפולנאה בעל ספר תולדות יעקב יוסף, ומנכדיו של הגאון הנודע בשם ר' בעריל ר' זלמן פישעלס, כבן שנה מת אביו ותביאהו אמו לביה"ס בהיותי בן ארבע ויצטין בכשרונות עד כי בהיותו בן י"א שנה ידע איזה מסכתות בע"פ ויהי בקי בכל התנ"ך, אח"כ למד תלמיד ונפ"ת אצל הגאונים ר' חיים נתן דעמביצער והגאון ר' שמעון סופר ובצאתו ממנו נתן על ידו תעודה ובה כותב: "נפש ישרה, ממשפחה יקרה, יניק וחכים טובא, בקי בהויות אבא ורבא", ויבא לפאטאק (אונגארן) וישמש את הגאון ר' ישעיה בויער וכשבתו שמה שנה הלך לצקת מים ע"י הגאון ר' דוד דייטש בבאלאשא יארמוטה, משם בא פרעסבורגה ויחעסק שמה בנפ"ת ועם זה למד ספרי חקירת ישראל כמו טו"נ עקרים, כוזרי, וישתלם בתורת שפ"ע ודקדוקה ויכתוב מאמרים שונים בהיהודי (שי"ל בפרעסבורג) ובככבי יצחק (מאת הר"מ שטערן) ערך ויכוח עם הרה"ח דר. יעללינעק ואחרי התעסקו בתורת שפת אשכנז ויתר הידיעות הנחוצות קבל תעודת המחלקה הרביעית של הגימנאזיום בפרעסבורג. בשנת תרל"ב שב לעיר מולדתו ויקבל סמיכת חכמים כי יורה וידין ויסע לאייזענשטאדט ויצק מים ע"י הרב הדר. סאלאמאן קוטנא ויקבל שמה תעודת המחלקה הששית של הגימנאזיום ומשם בא לקאסעל וילמוד אצל המטיף הנודע דר. אלעזר אדלער ואחרי למדו אצלו זמן לא רב בא בוראפעסטה ויקשב לקח בבימ"ד הרבנים אשר שמה שעמד תחת פקידות הבלשן ר' משה בלאך.

בשנת תרמ"ב בא לאמעריקא ויתקבל לרב ומטיף בנויארק (ניודזערזי) ויהי שמה כשלש שנים ותקראהו עדת „שערי צדק" בנויארק לכהן בה פאר ויעמוד על משמרתו כט"ו שנה, וישתדל הרבה לטובת הכלל ויהי מן הראשונים ביסוד המוסדות הכנסת אורחים, בית החולים (בית ישראל), כתב מאמרים שונים בהפסנה, קדימה, העברי, היברו סטאנדארד, אמעריקאן היברו, ובכ"י יקוט יהודה, כולל יקוט דברי אגדה מתלמודים ומדרשים.

ק.

קאברין, לעאן סופר ומספר משכיל וחוזה חזיונות, נולד באחת מערי רוססיא בשנת 1873, בא לאמעריקא בשנת 1892, כתב ספורים שונים בהפאָרווערטס, צוקונפט, מיניקעס מאגאט בלאט, ויחבר ספרי מחזה שונים וספור בפני עצמו נדפס ממנו בשם „יאנקל בוילע" מושבו בנויאָרק.

קאהוט, נעארג אלכסנדר, (ובשמו העברי עמרם) חכם מטיף וסופר נדול, מנהל בית עקד הספרים אשר להסעמינאריום הרבני בנויאָרס, נולד לאביו החכם דר. חנוך יהודה בשטוהלווייסענבערג בשנת 1874, למד בבימה' ר בנויאָרק, ואח"כ בבי"מ החכמה בברלין ויחי מלחמידיו המובהק'ם של החכם הנדול ר' משה שטיינשניידער, היה לרב ומטיף בדאלאסט (טעקסעס) ועתה נתנה עליו משרת מנהל בי"ע הספרים אשר על יד הסעמינאריום לרבנים בנויאָרס.

חבר ספרים הרבה ויכתוב מאמרים נדולים בתולדות היהודים באמעריקא ובבליוגראפיע.

קאהוט. הרב דר. **חנוך יהודה,** מנדולי חכמי ישראל בדורנו, רב ומטיף לעדת אהבת חסד בנויאָרק. נולד בכ"ד לחדש זיו שנת תר"ב בכפר פעלענהאוא בקרבת פעשט (אונגארן), אביו הר' יעקב שהיה נצר מנוע היחס עני היה בכספים ולא יכל לתת את בנו למלמד עד השנה השמינית שאז העת'ק מושבו לעיר Kecskemet ויכנס לביה"ס של דייטש, אח"כ למד בהגימנזיום בעירו ובבודאפעסט. בשנת 1861 בא ללמד בבמה"ר לפראנקל אשר בברסלוא ויצטיין בהתמדתו ובשנת 1865 השיג תעודת דר. לפלוסופיא. ואז הרב לשקוד בגמוד התלמוד וחכמת ישראל. ויהי לרב בטאר־נאוויץ (שלעזיען) שטוהלווייסענבורג ופ'נפקירכען ויחל לעבוד עבודתו הענקית בעריכת ספרו „ערוך השלם". בחדש אייר תרמ"ה נתקבל לרב ומטיף לעדת אהבת חסד בנויאָרק במקום הדר. אדאלף היבש ושמה נמר את מלאכתו הנדולה אחרי התעסקו בה כ"ה שנה, ויחבר עוד ספרים רבים וסועילים בחכמת ישראל ונפטר ביום כ"ג אייר תרנ"ה.

קאהן, הרב **ברוך הכהן,** מו"צ בנויאָרק, נולד ביום נ' אב תרכ"א

בראסיין למשפחת יוחסין *) הצטין מילדותו בכח זכרונו הנפלא ובשכלו הישר ויתחנך בנפ"ת עפ"י אביו הגאון, בשנת תרמ"ג למד בוולאוין וישא בשנה זו את בת הגביר הנכבד ר' יוסף בנימין פישער (ניסו של הצדיק ר' איצעלע קאלנער מירושלים חתן הגאון ר' ירוחם אלטשוכער מבאדקי), אחרי חתונתו הקדיש עתו לתורה ויתפרנס ממסחר כי מאסה נפשו בפרנסת הרבנות, תר"ס נאלץ לבא לאמעריקא ויהי למו"צ אצל הגאון ר' יעקב יוסף, ואחרי מותו נתנה עליו משרת משגיח ראשי בהציון וואורשט פאבריק. בנויארק ביחד עם רעהו חרה"נ החכם ר' ברוך באייעווסקי ממאסקווא, ומזה לחמו נמצא.

הרב הגאון הנעלה הזה הו"ל ספר מלחמת שלום מאביו ז"ל ובשנה זו הו"ל ספרו „שביל הזהב" על דרושים ובכ"י חדושי הלכות ודרושים שונים.

קאהאן, אברהם. סופר גדול ומספר נודע, נולד בפאדברעזע (פ. ווילנא) ביום 7 יולי שנת 1860 להורים נכבדים וישרים בני משפחה כבודה (א"ז היה רב מניד מישרים בעיר מידז) בהיות הנער בכן שש שנים באו הוריו לגור בווילנא ויתחנך בעיר זו בתורה וילמוד בהצנע ובמסתרים גם שפת רוססיא, ואם כי מראש התנגדו הוריו להתעסקו בלמודי חול בכ"ז פעל עליהם אח"כ כי נתנוהו לבא לבית הספר למורים עברים אשר נמרו בשנת 1881 ויהי אח' כ למורה מטעם הממשלה בוועליז. בשנת תרמ"ב בא נויארקה וילמוד שפת אנגלית ויהי לסופר בנדולי מה"ע האנגלים כמו „Sun, Commercial Advertiser" ויעשו לו שם בהצטיינם בסגנונם, ויצאו לאור ממנו : The Imported Bridegroom and other stories (1898) ספור Yekl (1899) ומוכן אצלו לדפוס ספור נדול בשם The Chasm.

*) אביו הוא הגאון ר' מאיר שלום האב"ד בברינסק (נפטר ז' שבט תרמ"ד) בנו של הגאון ר' שאול בנימין האב"ד דזאלודאק וראדושקאוויץ בהגאון ר' יהודא ליב האב"ד דמיכאלישאק (חתן הגאון ר' ברוך אב"ד דשווינצאן) (נפטר ח' כסלו תרמ"ח) אהי הגאונים ר' שואל זעליג האב"ד דברוינסק, פרוזינא, ודווינסק והגאון ר' משה יואל האב"ד דאניקסט בעל „ראשי בשמים" והגאון ר' מאיר שלום קארעליבער. ואבי אמו הוא הרה"ג ר' משולם זלמן ראבינאוויץ בהגאון ר' דובער האב"ד דראסיין.

קאהן, דר. יוסף בברוקלין. חכם כימיי, סגן פרופיסור לחכמת ההרכבה וההפרדה בבית מדרש החכמה הנקרא: ברוקלין קאלעדוש אוו פארמאסי מילידי שקוד ברוססיא חבר: Essentials of chemistry (1903).

קאהאן אבא ברוך, חבר ספר „ברכת אב" הכולל באורי אגדות שונות, י"ל בשנת 1900 ע"י אשתו האלמנה עם הקדמה מאת הגאון החריף ר' אברהם אליעזר אלפערשטיין.

קויען, פיליפ, חכם ועסקן כללי נדול, עורך ומו"ל מה"ע American Hebrew נולד בנויארק בשנת 1858, בשנת 82-1881 עשה רבות לטובת נודדי רוסיא באמעריקא ובשנת 1890 אסף ידיעות סטאטיסטיות הנוגעות ליהודי אמעריקא בעד מספר־העם, ויו"ל ספרים נכבדים בספרות היהודית האמריקאנית.

קאטליאר, אברהם בקליוולאנד, חכם וסופר סאטירי נולד בערב שבעות תרי"ז בטראשקון (פ. קאוונא) לאביו ר' מיכאל, למד בווילקאמיר בישיבת ר' יוסף שאולם ובאניקסט ואח"כ בוואבאלניק ודווינסק, תרמ"ב יצא לעבוד בצבא ביהוב ויתודע שמה אל הסופר מר יעקב דינעזאהן, תרמ"ח בא לאמעריקא וישתקע בקליוולאנד.

הו"ל מסכת „דרך ארץ החדשה" יצאה לאור בהוצאות שונות.

קאהלער, הרב דר. קויפמאן, חכם גדול ומפורסם לתהלה, נולד ביום 10 מאי שנת 1843 בפורטה (בבריא), למד בתחלה בבתי ספר ואח"כ בא לבקר את בתי מדרש החכמה אשר בברלין ולייפציג ויקבל תורה ניחוד מאת הרר. א. גיגר ז"ל ויעמוד על ידו לעזור לו במכתב עתו. בשנת 1869 נמר חק למודו ויקבל תאר דר. לחכמת הפלוסופיא ובה בשנה בא לאמעריקא ויתקבל לרב בבית הכנסת „בית אל" בדעטראיט, בשנת 1871 בחרתהו קהלת ישראל בשיקאנא להיות לרב בעדת סיני שמה ויכהן בכהונתו זאת כשמונה שנים, אז נק־א לכהן פאר בביהכ"נ הגדול לרפורמי „בית אל" בנויארס. ובבוא הר. זיננער ליסד מערכת הענציקלאפעדיא היהודית היה החכם קאהלער מאחד הראשונים המשתתפים בעבודה הגדולה הזאת ויכתוב ערכין רבים הנוגעים לפלוסופיא. בשנה זו נתמנה לראש בית מדרש הרבנים בסינסינעטי, כתב מאמרים נכבדים במה"ע American Hebrew Menorah, Hebraica and Zeitgeist.

קאלעצקי, יהודא, חבר ספר שארית יהודה בקורות ישראל משנת

ד' אלפים תתנ"ו עד שנת התרנ"ו (נויארק תרנ"ט) והרה"ח המחבר הוא מנכדי הגאון ר' יהודה יודל בכרך.

קאמענעצקי, הרב חיים משה, רב וגאון ודרשן מפורסם לתהלה רב בביהכ"נ „נחלת צבי" בנויארק, נולד בעיר לידא י"ג חשון ת"ר, אביו הר' שלמה צבי היה נביר טופלג בתורה מנכדי הגאון ר"ח מוולאזין ואמו היתה ממשפחת פינס ויראו לחנך את בנם בתורה ובהיותו בן ט"ו שנה נתנוהו על יד הגאון ר' אליהו שיק האב"ד ללמדו תורת וירא ברכה בעמלו ובבן י"ט סמכו הגאון הזח ויקרא בשם דער לידער עלוי, אבל לא בקשה נפשו רבנות ויהי לסוחר ויקבע עתים לתורה, לרגל עסקיו בא פטרבורגה ויתגורר שמה כט"ז שנה, בשנת תרמ"ט בא ניויארקה ויהי למנהל ישיבת עץ החיים ערך שנה ומחצה, וזה עשר שנים שהנהו עומד על משמרתו הנכבדה בבהכ"נ נחלת צבי ברחוב קי"ד בנויארק לכהן פאר בתור רב ומ"מ.

הרה"ג הזה חכם הוא ודרשותיו לוקחות לבב כל שומעיהם כי מצטיינות הן בסגנונן בכ"י חד"ת במקצעות שנים.

קאפלאן, הרב יצחק רב וגאון ודרשן נעלה ומפורסם רב בראטשעסטער נולד בעיר כיצער סילנא (אצל סמארגאן) כ"ז חשון תרל"ג, אביו הרב ר' משה היה רב בעירו (במקום אביו הרב) כבן י"ב במות אמו בא ללמוד במינסק וילמוד שמה כארבע שנים, משם בא לוולאזין ויהי מתלמידי הגנצי"ב ומוהר"ח סאלאוויצ'יג ואח"כ הכתופף בקאוונא וישמש את אדמו"ר מרן הגאון הי"א ויכבדהו הגאון מאד. ושמה נשא לאשה בת הנכבד ונגיד ר' בנימין ראזענבלום, היה לרב בעיר וויקי כשש שנים, תרס"א בא לאמעריקא ויתמנה לרב בתחלה בעיר יונגסטאן (אהאי) וזה כשנה אשר נתנה עליו משרת רב בראטשעסטער.

בכ"י ספר רחובות יצחק, על כל אגדות „עין יעקב" וספר „עין יצחק" שו"ת.

קאץ, מ. סופר נכבד נודע לתהלה, כתב בכל מכה"ע הזשארנונים עתה עוזר תמידי ב„האידישע וועלט".

קליין, הרב דר. הלל הכהן רב לעדת „אוהב צדק" בנויארק, נאון מפורסם חכם ושלם ועסקן בכלי נדול מנדולי הרבנים בדורנו, נולד בשנת תר"ט בכפר בארטשקא (אונגארן), אביו הרב החכם ר' זאב צבי שהיה נודל בתורה ומדע ויהי מתלמידיו של הנאונים מוהר"ב ראנשבורג ומוהרמ"ס

חנך גם את בנו בדרך התורה והחכמה ויכמדו בעצמו עד מלאת לו י״א שנה ואז שלחו לישיבות שונות אשר ראשיהם היו תלמידי הגאון בעל חתם סופר, כבן ט״ז בא לאייזענשטאדט וילמוד בבית מדרשו של הגאון ר׳ עזריאל הילדעסהיימער ואחרי שבתו אצלו כשנה בחר בו הנרע״ח להניד שעור בכל יום לפני התלמידים החדשים, כשלשים במספר. אשר באו להסתופף בצל תורתו ועיד לא התרגלו בלשונו וסגנונו התלמודי, ושם השתלם יחד עם למודי התלמוד גם בלמודי הגמנאזיום, משם בא לבירת אויסטרא ויבקר את בי״מ החכמה וירב גם חילף לאורייתא וינר שעור בגמ״ת ופוסקים לתלמידים מקשיבים בבי״מ הגאון ר׳ זלמן שפיטצער, בשנת תרכ״ט כאשר קראה עדת ישראל בברלין את הגאון הילדעסהיימער לחיות לה לרב יצא גם הצעיר עמו ויבקר את האוניווערזיטאט הברליני ויחי לעזר להגאון הילדעסהיימער בלמודי שעוריו, בשנת תר״ל קבל סמיכת חכמים מאת הגאון הספורסם ר׳ צבי בנימין אויערבאך וירשהו לדין ולהורות בכל דבר הקשה, משנת תרל״א עד תרל״ו הסתופף בבית חגביר האדיר ר׳ ישראל בראדסקי בקיוב ויחי לחבר ורע לבנו הצעיר הר׳ שלום, וישב לבערלין וינמור חק למודו בבי״מ החכמה ויקבל תאר דר. לפלוסופיא. בשנת תר״מ נבחר מאת קהלת ישראל בליבוי (קורלאנד) לחיות לרב, ובשנת תרמ״א ט׳ כסלו בא בברית הנשואין עם בת הרב ר׳ מענדל בהגאון מוה׳ שמשון רפאל הירש האב״ד ור״מ בפראנקפורט דמאיין). כעשר שנים חיה לרב בליבאוי ויעש הרבה לטובת העדה וישא חסד מלפני שר ההשכלה ברוסיא דעליאנאוו, בחדש תמוז תרנ״א בא לשכון כבוד בנויארק כי קהל עדת „אוהב צדק״ שם קראהו לחיות לרב ומורה להועיל, ומאז ועד עתה עומד הוא הרב הגאון הזה על משמרת קדשו לכלכל את כל עניני העדה הגדולה הזאת ולהשיב לכל שואליו דבר, ויחי חבר ורע דבק מאה להגאון ר׳ יעקב יוסף הרב הכולל, וירב לעשות לתקנת אחיו בני עמו *). ראוי הוא לתחלה על פעלו הטוב בהשנחתו הנאמנה על „ציון וואורשט פאבריק״ שחברית בזה מאכלי טרפות מפי אלפי ישראל.

*) הגאון החכם הזה היא גם אחד המתעסקים הראשיים לטובת הציוניות באמעריקא ויסד בשנת תרס״ב אגדת הקהלות לציון, המאגדת את כל החברות בשמונים ושתים במספר, לאחת, והיא עתה נשיא החברה וסגנו הוא חציוני הנודע העורך דין החכם מר אדם ראזענבערג וגזבר האגדת הוא הגביר הנדיב הנודע מר נתן ראגגען, וראויים לתהלה המתעסקים לציון הנאמנים המטיף המהלל מר צבי יעקב

נדפסו ממנו דרשות שונות במכ״ע אשכנזים אשר בליבוי ובכ״י קובץ דרשות נעלות ומאמרי תורה וכידע שונים.

קליין. משה, חכם נעלה וסופר ועסקן ציוני בפהילאדעלפיא, מילידי ארץ הגר, היה ממונה ומפקח מטעם הרשות על כניסת הנודדים ועתה נושא משרה בחברת הצדקה בפיהלאדעלפיא, כתב מאמרים במכ״ע עברים וחבר ספר „מנדל צופים״ הצופה ומביט על שאלת היהודים ופתרונה, (תר״ן).

קעניגסבערג, יהודא, סופר ומורה בנויארק, נולד ביוילקאווישק (פ. סובאלק) בשנת תרי״נ, תרנ״ג בא לאמעריקא ויהי למורה להועיל בנויארק, כתב מאמרים שונים בהעברי, התקוה, הלאם, נאציאן ועוד.

קראנץ, פיהליפ חכם וסופר נודע לתהלה עוד ראשי במה״ע דיא אידישע וועלט בנויארק, נולד בחאדאק (פ. פודוליא) בשנת 1858, ושמו האמתי הוא יעקב בר׳ דובער ראמבראַ. אביו שהיה מקיד האקציז בעירו יצא לגור באשמינא ושמה נתן את בנו על יד מלמדים שונים להורות לו חומש ותנ״ך, בהיות הנער כבן ארבע עשרה שנה בשנת 1872 נכנס לבי״מ הרבנים בזיטאמיר ויתכלכל בהוצאות דודו איש עשיר וטוב לב אשר כלכלו בכל מחסוריו ובהסנר ביהמ״ד הזה בא לקרעמענצוק בבי״ס הרעאלי ויתפרנס מהורותו לשעות בבתי נכבדי העיר, בשנת 1879 נסר חק לסודו שמה ואז הדפים מאמרו ע״ד שפינוזא בהעתון הרוססי „ראזסוועט״ ועוד מאמרים שונים ויעל על במת הספרות. בשנת 1881 בא פאריזה ויהי עוזר תמידי להוואסחאד מבירת צרפת, בשנת 1884 בא לונדונה ועבודתו בהוואס־חאד לא נפסקה והו״ל מכ״ע ארב יטער פרייגד, בשפת שוארנאן, ראשונה לחדשים ואח״כ לשבועות, ויחתום מאמריו בשמו הכנויי „פילים קראנץ״, 1890 נקרא לנויארק להו״ל העתון דיא ארבייטער צייטונג שנשתנה אח״כ כשם אבענד בלאטט. 1899 הו״ל פאלקס צייטונג, צוקונפט, דיא נייע צייט, דער נייער גייסט, ובהוסד בשנת 1901 העתון דיא אידישע וועלט נמנה החכם הזה לעוזר ראשי בו. ונדפסו ספריו המיוחדים: א) דיא קוכטור נעשיכטע. ב) דיא נעשיכטע פון פראנצויזישע רעוואלוציאן, נ) יציאת מצרים ועוד.

לוריא והרב המטיף מר יעקב הורוויץ אשר עזרו רבות על יד הג׳ הי״ו לעשות שלים אמת בין האגודות לטובת התפתחות הרעיון הקדוש, לפני שמש ונון שמם בספר תולדות גדולי ישראל ובוני ציון וירושלים.

ר.

ראבינאוויץ, יצחק, הכם וסופר ומשורר מפידסם, נולד בשנת תר"ז בקאוונא, אביו ר' מרדכי בחרב ר' יוסף חיה עשיר ונדיב וחרד לדבר ד' ויחנך את בנו בדרכו, בהיות הנער בן י"ב שנה כבר הצליח לכתוב מאמרים ולחבר שירים ומליצות שונות אשר נערכו בטוב טעם, ובהיותו בן ארבע עשרה שנה התודע אל הסופר הנדול הר' אברהם מאפו ז"ל וימצא הסופר את העלם לבעל בשרון ויעוררו להשתלם בדקדוק וילמדו בעצמו תורת הלשון העברית ודקדוקה וידיעת שפת אשכנז, ואח"כ שלחו אביו לקבל תורת הנפ"ת מאת רבני הערים ראנאלא וסאפיאזשאק (הסמוכות לקאוונא) ויתנורר העלם בערים האל כשלש שנים ויעש חיל בתלמוד, אז בא לווילנא ויתעתד להכנס לבי"מ הרבנים אבל מחלת הירקון פרצה בו ותפריעו ממחשבתו וישב קאוונאה, בשנת תרכ"ז בא בברית הנשואין את אחת מבנות המשפחות הכבודות בטעלז ויהי אהוב ורע להמשורר הנדול יל"נ ז"ל ויתפרנס מחנות מרכלת אשר החזיק בטעלז התנורר כעשרים ושתים שנה ויצא לווילקאמיר ואחרי שבתו שמה שנים אחדות בא לאטלריקא וישתקע בנויארק ויהי לסופר זשארנאני וידפים ספורים זשארנאנים רבים בעתונים שונים וגם בצר לו *) לא הניח עטו מידו עד מותו, בשנת תרס"א.

נדפס ממנו: „זמירות ישראל" (וואַרשא תרנ"א) „על נהר כבר" נויארק תרנ"ז „פרחי חרף" (נויארק תר"ס).

ראבינאוויטש, הרב משה צבי רב ורשן נעלה ומטיף ציוני נודע לתהלה, יליד העיר סעמיאטיטש (פ. הוראדנא), למד בישיבת מירא בשנתים ימים ומשם בא לוולאזין והגנצי"ב סמכו להורות ולדין, תרנ"א בא לאטעריקא

*) על טוב יזכר שם הגביר הנדיב ודב תהלות המשכיל המפואר וסופר מהיר בשפתנו הקדושה חובב שפתנו וספרותה מר ישראל פין מבאלטימארע אשר היה להרה"ת המשורר הזה לעוזר ולתומך.

ויהי לרב ומ"מ בברוקלין, פראווידענס, עתה הוא מכהן פאר בתור רב ומ"מ בבהכ"נ אנשי קורלאנד בנויארק.

ראבינאוויטש, דר. צבי הירש, חכם וסופר ורופא נודע לתהלה בנויארק, נולד בעיר שאוועל (פ. קאוונא) לאביו המופלג ונכבד מר אליהו (שהיה נקרא ר' אליהו קעלמער) ביום 20 דעצעמבער שנת 1863, וכבן שש כבר למד תלמוד בשום לב ויעש חיל ומביני דבר הכירו אותו לבעל סברא, כבן י"ב נכנס לישיבה וילמוד שמה כשנתים ימים ובצאתו יכול ללמוד בעצמו נמרא עם תוס' והר"מ נתן לו תעודה עז והגאון הגדול ר' יוסף זכריה שטערן האב"ד דעירו קרבהו ויאהבו וישתעשע בו, אח"כ בא לווילנא וירב להתעסק בתורה ובחכמת ישראל ויתרועע עם הרה"ח ר"מ פלוגניאן ובעצתו בא לרינא ויכנס שמה בשנת 1889 להפוליטכניקום, שמה הרפים מאמרים שונים בכה"ע האשכנזים חיו"ל ברינא ובמכ"ע עברים ובהעתון Woschod ומסבת מחלת הוריו הוכרח לעזוב את רינא ויבא ללאדז ונתקבל למורה בבית הנביר שלאסבערג, ואח"כ למנהל ספרי החשבונות ולקרוספונרנט באחד מבתי החרשת הנדולים. בהיותו בלאדז כתב מאמרים רבים בכה"ע המקומי Lodzer Tageblatt ובמות הוריו בשנת 1893 הלך לברלין ללמוד תורת הרפואה, ויכתוב גם שמה להרבה מכה"ע אשכנזים ועברים, ואחרי הנישו מחברתו (דיסעדמאציאן) האשכנזית בשם: איבער נעבוקרעהמאטיזם נכתר בשם דוקטור לחכמת הרפואה, בשנת 1898 בא ניואַרקא וישא את בת הרה"נ ר' יהושע הלשיל יפה לאשה.

נדפס ממנו גם ספר מיוחד בשפת רוסיא בשם פאפולערנאיע עלעק־טריצעסטווא, וי"כ בקיוב בשנת 1894 בשם הנסתר Schawelski ובכ"י ספרים שונים בחכמת הרפואה, מלבד מאמריו שבאו בכה"ע הזשרנגים בנויארק.

ראבינזאהן, צבי הירש סוחר בספרינגפעלד, הכם תורני וסופר, נולד לאביו הרב ר' יואל בחדש כסלו תרי"א בעיר ראדין, כבן י"נ למד בוולאזין ובווילנא הסתופף בצל תורתו של הגאון ר"ש שטראשון שהית שארו וקרובו, ואחרי נשאו לו אשה מבשפחה כבודה היה לסוחר עצים ויצליח. בשנת תרנ"א בא לאטעריקא. חבר ספר „צהר" הכולל מאמרים נכבדים שונים עם העתקה אנגלית ובכ"י חדושים ודרושים ומאמרים מלבד אלה נדפסו מאמריו בהעברי, הפסנה ועוד.

ראבינער, הרב בנימין שלמה נאון מפורסם מנדולי ההוראה

בנויארק, נולד לאביו הרב ר' דובער (נכד של הגאון הצדיק ר' מרדכי האב"ד דבויסק) בעיר זשאנאר (פ. קאוונא) בשנת תרי"ב, למד בווילנא, ובשנת תרל"ח נשא לאשה את בת הגאון ר' אברהם ראצקער, ויקבל סמיכות הגאונים רי"א מקאוונא, ר' ראובן מדווינסק רי"ד מסלוצק. תרנ"א בא לאמעריקא ויהי לדומ"צ אצל הגאון רי"י הרב הכולל בנויארק, נדפסו ממנו ח"ת בספר גדלת מרדכי של א"ז הגאון ר"מ מבויסק ונמצאת אליו תשובה ב"ס עין יצחק להגאון מקאוונא.

ראבינאן, אליעזר ראש המורים בהת"ת אשר באיסט בראדווייא בנויארק, חכם ואומן פרגוג מצוין, נולד בשאדווא בשנת תרי"א הסתופף מילדותו באהל התורה וחכמת ישראל ובבאו לאמעריקא היה כארבע עשרה שנה המורה הראשי בהת"ת הנויארקית שבמורד העיר ויפעל רבות לטובת החנוך ולחרמת קרן הת"ת, היה גם כופר מהיר ומאמרים אחדים ממנו באו ב„הלאמי". נפטר בן נ"ב שנה ביום ה' כסלו תרס"ג, וכבוד גדול נעשה לו במותו.

ראזין, הרב דר. אהרן משה, רב ומטיף בבחב"נ הכנל. „פיפעלם סינאנאגי" בנויארק, חכם נדול ומטיף מופלא בדורנו. נולד בשנת תר"ח בעיר נייטשאט שירווינט (פ' סובאלק) להורים נכבדים בני משפחה נשאח אשר חנכוהו בתורת מילדותו ויתנחו ע"י מלמדו החריף ר' אליהו תאומים אשר הכיר לטובה ולברכה את הנער הרך כי לנדולות נוצר, כבן ארבע עשרה אחרי אשר כבר רכש לו בקיאות בחרבה מסכתות הש"ס נסע ווילאזינה ויסתופף שמח הנער שנים אחדות ויסע משם איישישקה וירב חילו לאורייתא ויסלא כרסו בנפ"ת ויתפרסם לתחלה, ולא הסתפק העלם בלמודי התלמוד לבד ונפשו אותה נם לחכמה ובדעת ויצא לברלין בשנת ה"ט לחייו ויבא לבי"מ החכמה בקעניגסבערג ויעל על במת הספרות ויו"ל עתון אשכנזי בשם דיא נרענעצבאטע ויתודע בעולם הספרות לסופר רב הכשרון, תרל"ד נמר חק למודו ויקבל תאר דר. לפלוסופיא, ותכחרהו עדת ישראל במעווע (פרוסיא) לרב, ומשם נקרא כקעמפען ומקעמפען למאליש ומקאליש ללאדז העיר הנדולה לאלהים אשר שמתהו לרב ומטיף, ובעיר נדולה זו החלה נם עבודתו הכללית וייסד בעזרת אוהבו ורעו הנאון ר' אליהו חיים מייזל ת"ת, בק"ח, בית אוסף יתומים ועוד מוסדות צדקה. שונים, ויהי לתהלה ולברכה, תרמ"ד נקרא לעיר אלמארא אשר באמעריקה ויהי שם לרב ומטיף עד שנת תר"ן, אז קבלתהו עדת שערי תקוה בנויארק לרב

ובשנת תרנ"ז נתקבל לרב וטוטיף בבהכ"נ המפואר „פיפעלס סינאגאג" ומני אז עומד הוא על משמרתו להטיף בכל שבת ויו"ט לפני עדה נדולה המלאת בכל עת דברו את הבית מפה לפה.

הרב החכם הנדול הזה הוא אחד העסקנים היותר נדולים בצרכי הצבור העברי בנויארק, ואין טוסד ומפעל טוב אחד אשר לא יקח בו חלק ברב או במעט, והוא הוא טיסדה של החברה דיא רוססיאן אמעריקאן היברו אססאסיאשאן אשר מטרתה קדש להטיב את מצב אחינו הנודדים פה. כתב מאמרים שונים המניד, הטליז, עברי אנכי, הצופה בארץ החדש, העברי, הפסנה, נר המערבי, מלבד מאמריו במב"ע אשכנזים ואנגלים.

ראווינסאן, הרב גרשון בקליוולאנד רב ונאון ודרשן, נולד לאביו הנאון ר' יוסף בווארקלאן ביום כ' מרחשון תר"ט, למד אצל אבי אמו הרב ר' משה ואח"כ אצל אביו, כבן י"נ בא בברית התנאים עם העלמה מרים בת הנאון ר' יצחק ציוני האב"ד דרעזיצא (בעל עולת יצחק) ובשנת תרכ"ז נ' אלול בא אתח בברית הנשואין, תרל"ב נסמך לרב סאת המלבי"ם, רי"א מקאוונא, תרל"ז נתקבל לרב בסערהיי. תרמ"ב לפלאנגען, תרמ"ז בא לטשענסטחוב, אח"כ התנורר בערים וולאצלאוועק סטטיסלאוו ויבא למאנ־שעסטער, בשנה זו בא לאמעריקא וקהלת ישראל בקליוולאנד מנתהו לרב בתוכה.

רובין איסר משה הלוי בנויארק, סופר ומשכיל נעלה. נולד בעיר קידאן אשר בפלך קאוונא לאביו ר' אברהם מוכר ספרים בשנת תרל"א, נתחנך מילדותו על ברכי התורה אצל אביו זקנו הרב ר' נחום אחי הרב הנאון החכם ר' דובער ליפשיץ מסרעדניק (עי' תולדותיו בח"ד מספרי) ויעש פרי טוב, כבן י"ד נכנס לבקר את בי"ס הנימנאזיום בקאוונא. אבל מסבות שונות עזבהו ויבא לשמע לקח בהאינסטיטוט אשר למורים עברים בווילנא. בשנת 1893 בא לאמעריקא, ויהי לעוזר תמידי במה"ע טענליכער הערלד ובו יופיעו מאמרים לעת בעתה רבם בכי הזכרת שמו, הסופר המשכיל הזה כתב נ"כ בשפ"ע בהפסנה האמעריקאנית העברי, וכב"י הרבה מאמרים בשפ"ע רוסית וושארנאן.

רודניצקי, שלמה זלמן בנויארק, חכם תורני ומבקר נולד בשנת תרל"ז בעיר שקלאוו לאביו הרב הצדיק ר' יהודה ליב שו"ב כבן ט"ו למד בוולאזין, החליף מכתבי שו"ת עם נדולי הדור בעודנו נער עול ימים ויעבור דרך ברלין ולאנדאן ויסע לאוקספורד ויעתק הרבה כ"י מבית אוצה"ס

שמה, ונדפסו חדושיו ואמריו התורנים בהחבצלת (תרנ"ו) תורה מציון (שנה ה' ו' ז' ח'), ונזכר לתהלה בהקדמת מדרש אסתר של הרה"ח מוהר"ש באבער, רי"א די מודינא של הרה"ח מוהרנ"ש ליבאוויטש ועוד.

ראזענבערג, רב אברהם חיים בנויארק. מחכמי ישראל בדורנו, נולד בקארלין (אצל פינסק) בי"ם י"ז טרחשון תקצ"ח. אביו ר' עוזיאל יפה היח נדול בתורה דיין בבי"ד של הנאון ר' יעקב מקארלין ויהי דור עשירי להנאון בעל הלבושים, ויחנך את בנו הצעיר בעצמו בדקדוק שפ"ע בחיותו בבן שש שנים, ומשנה התשיעית למדו נמרא ופוסקים ויהי לחבר להה"ר יצחק יעקב בהר"ר נפתלי ריינעס (הוא כעת הנאון האב"ד דלידא) וילמדו שניהם בשקידה נדולה שנים אחדות וחמצא כביר ידיהם בתלמוד ונפ"ת אח"כ התעתד ראזענבערג אל הרבנות המשלית ויבא ויטאמירה ויבנס לבימ"ד הרבנים ואחרי כלותו חק למודו שמה נבחר בשנת 1872 להיות לרב מטעם הממשלה בפינסק ובשנת 1881 נבחר לרב בניקולאייעוו ויעמוד על משמרתו עד שנת 1891 שיצא לאמעריקא וייסד לו בית דפוס עברי.

הרב החכם הנדול הזה כתב מאמרים שונים בשפ"ר בעתונים רוסקי יעווריי, ראזסווייעט, וואסחאד, יעווריייסקי זאפיסקי, וספר הולדות ישראל ויקח חלק בעריכת האשכל שי' ל בווארשא בשפ"ע וכתב בהמליץ הכרמל, הלאם, ויהי עורכו של הירחון נר המערבי בנויארק וזה מקרוב הופיעו שני חלקים מספרו הנדול „אוצר השמות אשר בכתבי הקדש", ספר נדול ורב הערך המלא ברכה לספרותנו ומי יתן והיתה היכלת ביד חרב הישיש הזה להוציאו לאור כלו והיה לתפארת לשפתנו. ובכת"י ספר „אנשי השם" כולל תולדות האמוראים עם כל המאמרים של כל אחד מהם אצל תולדותיו.

ראזינבערג, הרב יוסף נפתלי רב בסיראקיוז, נולד לאביו הרב ר' אברהם שמואל בשנת תרל"ט בעיר זמודיק (פ. קאוונא) למד אצל הר' זאב וואלף ר"מ דוויזקאמיר וגבוני דבר העידו כי לנדולות נוצר, עד כי בשנת הי"א יצא ללמוד בעצמו ודודו הנאון ר' זאב וואלף הראב"ד דוויזקאמיר לקחהו אליו וילמוד אחו נפ"ת ופוסקים, כבן י"ד שנה במות עליו אמו בא לפריל וילמוד ביחד את דודו הרב ר' יהודה ליב ראפפורט, ובבוא הנאון החריף ר' משה דוד הכהן נראדסקי להיות לרב בעיר זו בשנת תרנ"ז, היה הצעיר יוסף נפתלי לחבר לו ויסכימהו לרב בשנת תר"ס, תרס"א עבר דרך לאנדאן ונדוליה סמכו ידם עליו נם הם מלאנדאן בא ניאורקה ויסחופף בישיבת ר' יצחק אלחנן בשנה ועדת ישראל בסיראקיוז בחרתהו לרב, וישא

לו אשה את בת חנביר הנכבד הנדיב ר' אלחנן סערלינג, הרב הני' המצוין חזה הוא נכדו של הגאון ר' יצחק אהרן ראפאפורט בירושלים, בכ"י ספר נכבד הכולל פלפולים בש"ס ודרושים שונים.

ראזענבערג, הרב ישראל בפאקיפסיע, נולד בלאמוא ביום הפורים תרל"ג, אביו הר' נרשון שהיה מופלג וממשפחת תורנים חנך את בנו בדרך אבותיו וכבן י' נתנו לחישיבה וילמוד אצל הרב ר' שלמה נתן קאטלאר, כבן ח"י קבל תורה מאת הגאון ר' בער ליפשיץ האב"ד דסרעדניק כבן כ"א נשא לו אשה בת הר' שרגא פייוויל גרינבערג סנארעווקא וכבן כ"ד נסמך מאת הגאונים ר' יחיאל מיכל עפשטין ור' בן ציון שטער נפעלד האבד" דביעלסק ור' שלמה יואל אבר"ק ראוונא. בשנת זג, תרס"ג, בא לאמער קא ונכבדי אחינו בפאקיפסיע קבלוהו עליהם לרב ומ"צ.

הרב הני' ההכם הזח הנהו גם מטיף מצוין ומסור בכל נפשו להציונות וחדושים רבים בהלכה נמצאים בכתביו.

ראזענבערג, הרב שבתי רב וגאון נעלה אב"ד בברוקלין, נולד בשנת תרי"א בעיר מצער ראמאנאוו (פ. מאהליב). כבן י"א מת עליו אביו הצדיק ונדול בתורה ר' דובער ויסע ללמוד בישיבת לאדי, אח"כ בא לעיר הקטנה נעמצין (פ. וויקנא) ויתמיד שמה בלמודי התלמוד וישא חן בעיני אחד בעה"ב החשובים בעיר זו ויבחר בו לחתן בעד בתו, וכבן ט"ז בא אתה בברית הנשואין, ואחרי חתונתו למד בוואלקאניק וולאזין ואח"כ בווילנא ויקשב שם לקח מאת הגר"י קאוונער והגר"ש הכהן, לערך תר"ן בא לאמעריקא ויתקבל לרב בברוקלין בכ"י הרה"ג הזה ספר „ברית מלה" על הלכות מליחה.

ראזענוי, הרב דר. וויליאם בבאלטימארי, הכם וחוסר ומטיף נעלה, רב לעדת אוהבי שלום, (במקום החכם דר. בנימין סאלד) ומורה הספרות הרבנות בבית מדרש למדעים הנקרא דושאן האפקין אוניווערזיטי, הו"ל ספר נדול בשפת אנגלית בשם Hebraisms in the authorized version of the Bible 1) הספר רב הכמות והאיכות הזה עשה רושם נדול בין

1) את הספר הזה הקדש הרה"ה המחבר להאדון לעאזאלד שטרווס שהקשיב לעצתו לקנות אוצר ספרים נדול הנוגע אך ליהודים ויהדות בשפת עבר (לערך שני אלפים) ושני אלפים בשפ"א ואנגלית, ויתנהו במתנה לבימ"ד המדעים „דושאן האפקין".

המומחים לדבר זה ונדולי עתוני ארצות הברית מלאו פיהם תהלתו ועל ידו נכתר בתואר דר. לפלוסופיא. ווח מקרוב נדפס ספרו ע"ד טנהני ישראל בבית ובבהכ"נ שכלם קדושים וטהורים שנולדו על ברכי עמנו *).

ראזענטהאל, צבי הירש בנויארק, מחכמי ישראל וסופריו בדורנו, נודע בכנוי הספרותי צה"ר, נולד ביום 6 אקטאבער שנת 1843 בעיר פריעדריכשטאדט אשר בקורלאנד להורים נכבדים המתיחסים למשפחות מיוחסות בישראל כמו הנאין הלבוש ועוד. בעוד הנער עול ידים התנכר ברוחו הפיוטית והשירית האוהבת לחשוב ולהנות לחקור ולעין, כבן עשר בא לבקר את בה"ס האשכנזי לכתחילים בעירו ועם זה יחד למד אצל מורה עברי, תורת שפ"ע וחנ"ך. כבן שש עשרה כבר החל לנסות כחו בספרות ויעתיק רבים משירי נעקראסוב לשפת אשכנז. בשנת 1869 פתח בית דפוס בקרעמענטשוג (פ. פאלטאווא) ויתפרנס בכבוד, ונם אז נהיותו טרוד בעסקי פרנסתו, הקדיש מעתותיו לספרות וקמרע וישקח כפעם בפעם מאמריו המדעיים להמליץ אשר עשו לו שם בין סופרי ישראל ברוסיא כיל"נ זק"ן ועוד. בשנת 1878 היה אחר מראשי המיסדים את העתין הרוסי „זאריא". בשנת 1881 עזב את ארץ רוסיא ויבא לגור ולהשתקע בארצות הברית בתקותו ליסד שמה מושבות אשר יאחזו בהן אחינו הנודדים, ותקותו לא היתה מעל כי הצליח חפצו בידו ואחרי עבור זמן קצר עלה בידו בעזרת אחדים מנכבדי אחינו באמעריקא ליסד מושבות רבים בלואיזיאנא ודאקאטא אשר בהן ימצאו רבים מאחינו כחיתם בכבוד, בשנת 1890 נקרא לכהן פאר בהחברה Great Northern Railroad Co. ויעבור דרך ארצות יפונא, סינים קארעא להתחקות אחרי מצב המסחור בארצות ההן ובשובו ממסעותיו נתמנה למזכיר החברה הנכבדה German American Reform Union of N. Y. בשנת 1898 נתמנה למנהל הכללי למחלקת לשונות הסלאווים אשר באוצר הספרים הכללי הנקרא בשם New York Pnblic Library ומאז החל החכם דר. איזידאר זיננער להו"ל את האשכל Jewise Encyclopedia לוקח החכם ראזענטהאל את המקום הראשי בעריכת

*) ספרו השני הזה הקדיש דר' העגרי סאנענבאלן אשר קנה גם הוא קבוצה גדולה מדברים עתיקים הנוגעים לדיני עמנו ומנהגיו ונתנה במתנה לבימ"ד זה בתור „מזיאום עברי".

הערכין הנוגעים לקורות ישראל בארצות רוסיא ופולין.

החכם הגדול הזה חבר הוא לרוב החברות היהודיות, האנגליות חאשכנזיות אשר מטרתן להפיץ דעת ולהרחיב חכמה, והוא נשיא אגדת „אהלי שם" בנויארק.

נדפסו ממנו א) Gedichte (קובץ שירים אשכנזים) 1868. ב) Die minderliche Kem שיר הלצי (Krementschug 1872) ג) קהלת בהעתקה אשכנזית (ניואַרק 1885) ד) „שיר השירים" נ"כ העתקה אשכנזית (ניואַרק 1893). ה) „המודיע לחדשים" ירחון מדעי בשפ"ע הו"ל ביחד את חחכם הישיש א"ח ראזענבערג (נויאַרק 1900).

ראזענטהאל, שניאור זלמן, נולד בסלאנים בשנת תר"ד, אביו הרב הנביר ר' אברהם אבא ראזענטהאל שהוא ממשפחת יוחסין, ואחיו של הר' משה ראזענטהאל אבי הרה"ג הנדיב הנודע לעאן ראזענטהאל מפעטר־בורג) ואמו (אחותו של הרה"ח הנדיל ר' אידל שערשעווסקי) חנכו את בנם מילדותו בתורה וחכמה, ובהיותו לאיש היה לסוחר ברוסיא. בשנת 1893 בא לאמעריקא.

החכם הנכבד הזה חבר ספר הנצחון והוא ספר מפורסם המנין על כבוד ישראל ונדולי רבני ישראל וחכמיו באמעריקא כהנאון ווידרעוויץ יפה, דר. קליין, הרב הדר. דראכטמאן, שבו והודו לחמחבר הנכבד על פעולתו הנמהצה.

ראזענפעלד, מאררים, ראשון למשוררי שירת הנולה בשפת יהודית מדברת בדורנו וסופר נעלה, נולד בחדש שבט תרכ"ב בכפר באסשא (בשלש פרסאות מסובאלק), בעודנו ילד יצאו הוריו לנור בווארשא ויתחנך שמה כרוב ילדי ישראל, ואף כי נסה את כחו לכתוב מליצות ושירים וישארנאנים, אבל נם הוריו נם מוריו לא שמו לזה לב ולא הכירו בו אותות משורר, כבן ח"י נשא אשה ויבוא לאמשטרדם וילמוד מלאכת שחיות אבנים טובות ויתמהמה שמה כחצי שנח, מאמשטרדאם בא לאנ־דונה וילמוד מתחילה מלאכת תפירת הבנדים ויחל לכתוב שיריו בספר ולהקריאם לפני מקהלות וישאו חן וחסד ויעשו לו שם. בשנת 1883 בא לאמעריקא ויקדיש את היתים לעבודה והלילות לספרות ויכתוב שירים וישא משאות בחברות שונות ויתפרסם לתהלה, והדר. מאזעם מינץ שהיה אז המו"ל של הפאלקס צייטונג היה הראשון אשר הכיר את המשורר הזה כי ברכה בו וירפים שירו הראשון צו טיין פאלק בעתונו וישלם במיטב

כספו להמשורר החופר ובכל זאת לא עזב המשורר את מלאכתו ויהי עסוק בה עד שנת 1895, אז בא לעבוד בעתוני נויארק הושארנוגים ויכתוב מאמרים רבים נכבדי ערך בשאלות עמנו אשר הצטיינו בסגנונם החד והחניוני וישר שירים על כל מקרה וענין וביותר על ענות עמו ועל סבלו ויגונו ויצא לו שם לאחד המשוררים המופלאים. ומני אז ועד עתה על עמו יחיה ושמו לתהלה בכל גדולי מח"ע האנגלים בארצות הברית, עד כי באחד הקובצים היוצר גדולים באמעריקא המכלכל שירי גדולי המשוררים בארצות הברית נדפסו גם שיריו. והחכם פראפעסור ווינער העתיק את קבץ שיריו לשפת אנגלית.

הו"ל: פאעזיען און ליעדער „דער ליעדער בוך" Songs From The Ghetto, Lieder der Ghetto.

ראזענצווייג, גרשון, חכם וסופר סטירי מהוכל בנויארק, נולד בחדש ניסן תרכ"א בעיר פצער קאראטשין (פ. הוראדנא) אביו הר' זלמן ליב היה ירא וחרד ויהי שמש בבהמ"ד ועם זה סופר סתם ומדקדק נפלא וימסור את בנו הצעיר על יד המלמדים המובחקים שבעירו, וישמח מאד לראות כי בנו חנן בכשרונות טובים מאד, עד כי בהיותו בן י"ג שנה בבר היה בקי בתנ"ך ובמסכתות שונות כמעט בע"פ ויקבל רובי תורתו בגמ"ח בישיבת ביאליסטאק אצל טורו חרב ר' זבולון. אח"כ למד מעצמו שפ"ר ושפ"א ויעש חיל, כבן י"ט נשא לו אשה ממשפחתו מעיר סוחאוואליא, ואחר חתונתו בא לנור בסובאלק ויפתח לו שמת בי"ס עברי אשר היה לתהלה וממנו מצא מחיתו בכבוד, תרמ"ח בא לאמעריקא ויהי מתחלה למנהל ספרי החשבון בביט"ם אחד ובאשר החל חרח"ח טוח בי"צ שרחואחן להו"ל את העברי קרא את הח' ראזענצווייג כי יהיה עורכו, ומאז הרבה לכתוב ויקדיש שארית כחו לספרותנו ויחבר ספרים שונים כמו פסכת אמעריקא, שירים משלים ומכתבים מזמרת הארץ (העתקה משפת אנגליא) והו"ל המאסף „קרימה".

עתה עסוק החכם והסופר היקר הזה בהוצאת ספרו „חמשה ואלף" ספר נפלא במינו הכולל חמשה ואלף מכתבים לעתות שונות והמה מצטיינים בסגנונם וחדודם העברי, שכמעט יחיד הוא במקצועו זה.

ריטשארדס, בערנארד גרשון, סופר רב הכשרון נולד בשנת 1877 בעיר קיידאן (פ. קאוונא) בא לאמעריקא זה י"ב שנה ויהי לרוכל בבאסטאן וברכלותו אצל גם עתים לספרות ויכתוב מאמרים שונים במכ"ע

אנגלים בשנת 1902 בא לנויארק. מלבד מאמריו שכתב כמעט בכל נדולי מכה"ע האנגלים והזשרנונים חבר ספר Discourses of Keidansky (נויארק 1903) והוא עשה לו שם נדול בין הסופרים.

רייזין, יעקב זלמן, חכם וסופר רב בפורט ניבסאן, נולד בנעשוויז (פ. טינסק) להורים נכבדים בני משפחת הצדיק ר' זלמן־קע מעבר מזה והפלוסוף שלמה מימון מעבר מזה, עד השנה חי"ד למד תנ"ך ונמרא אצל מלמדים שונים וביניהם הרה"נ ר' כושה מירער ויכתופף בצלו של הנאון ר' חיים ליב הר"ט דמיר כחצי שנה, בשנת 1893 בא לאמעריקא ויבקר את ביה"ס הנויארקי ואח"כ הסיטי קאללעדוש, בשנת 1897 בא ללמוד בבי"ד הרבנים בסינסינעטי וכשלש שנים אח"כ קבל תאר רבי ויהי לרב בפורטניבסאן אשר במיסיסיפי.

כתב מאמרים שונים בהעברי, הפסנה, אמעריקאן היברו, רעפארם אדוואקאט, היברו יוני קאלל. דזורנאל, ובבליותיקה העברית הוצאת תושיה נדפסה מחברתו המיוחדת נעארנ עליוס.

רייזין, מרדכי ז. חכם וסופר רב ומטיף בפורטסמיטה נולד בנעשוויז בשנת 1880 למד בחדרים וכבן עשר בא לבקר את ביה"ס של הממשלה בעירו, כבן שתים עשרה בא עם הוריו לנויארק ויבא לבקר את ביה"ס שברחוב קריסטי, כבן ט"ז החל לשלח מכתביו ומאמריו לעתונים עברים שונים וייסד עם רעהו הדר. דאווידזאן חברת חובבי שפ"ע. בשנת 1898 קראהו הסופר „אחר העם" להיות לסופרו הקבוע באמעריקא בעד „השלח" ובאותה שנה נכנס לבקר את בית מדרש הרבנים הנודע בשם Hebrew Union Callege והאוניווערזיטי הסינסינעטית, ובטרם עוד נמר חק למודו שמה בחרתהו עדת הנאורים בפורטסמיטה לרב ומטיף, בשנת 1902 יצא לאור (עי' התושיה בווארשא) ספרו תולדות היהודים באמעריקא, הוא כתב נ"כ מאמרים שונים במכ"ע אנגלים עתה נבחר לרב בשטאקטאן קאלעפארניע.

רייכלער, הרב משה רב דיוטיקא, רב ונאון נודע לתהלה נולד בשנת תרי"ז לאביו הר' ברוך ממשפחת רייכלער, ויקשב לקח מאת הרה"נ מוהר"א הרשאיוסקי האבדק"ק דראהאביטש, ובעודנו אברך עול ימים נתמנה לרב ודרשן בבהכ"נ הנדולה דדראהאביטש הנוסד ע"י הרה"ח הנעלה מוהר"ז לויטערבאך, וילחום בעטו מלחמת היהדות ויכתוב מאמרים רבים במכ"ע האורתודוקסים „מחזיקי הדת" וקול פחזיקי הדת ובשנת תרנ"ה שם פניו לאמעריקא ויתקבל לרב בבהכנ"ס אנשי פולין אשר ברחוב לורלאוו

בנויארק ויהי שמה כשנתים ימים ומשם נתקבל בשנת תרנ"ן בבהמ"ד אנדת אחים אנשי בראנסק ועד מהרה, באותה שנה, נבחר לרב ואב"ד בעיר יוטיקא בהסכמת הרב הכולל הגאון מוהר"י יאסעף זצ"ל.

הרב הנ. הוה הוא מצאצאי יוחסין מנכדיו של אותו גאון וחכם מוהר"י עדעל ראב"ד ומ"מ בסלאנימא (פּליטא) והוא דרשן נעלה וחובב ציון, כתב מאמרי תורה ודרוש נם בהעתון הרבני „תל תלפיות" שי"ל בעיר ווייטצען באונגארן.

רייבערמאהן. משה הכהן רב וחכם מפורסם מנדולי המדקדקים בדורנו, נולד בווילנא ערב חה"ס תקס"ח, אביו הר' דוד בן משה שהיה אוהב תורה בכל נפשו ומאדו נתן את בנו ע"י המלמדים המובחרים כמו חרב ר' יעקב במהרי"ל הר"ר אבא אייזיק (הס"מ דבהכ"נ נכחש"א בווילנא) זיחי חבר ורע להיניק וחכים יהודה ליב בן אשר נארדאן שנתפרסם אח"כ ליל"ג המיזורר, ויעש חיל בתלמוד ותנ"ך וחכמת הדקדוק, ויקטוד נם שפת רוסיא אשכנז וצרפת מאת כורה נוצרי אחרי אשר כבר היה עמוס ברחיים על צוארו, ויתפרנס הוא מהורותו לשעות את נערי עשירי עיר' ונכבדיה תנ"ך ודקדוק שפ"ע, בשנת תר"ך הו"ל את ספרו „תקון משלים" הוא העתקת משלי קרילאוו. בשנת תרכ"ד הו"ל ספרו „חלקת הנקוד" ובשנת תרל"ג את ספרו „חלקת הפעלים" והמלות ויעש כו שם בין המדקדקים ונאוני חכמת הלשון העברית ויוסף לכתוב ולחברות ספרי דקדוק וביאור ויו"ל יד לנקוד דקדוק חברים הערות על המסלול מערכת הדקדוק, חלקת השם, מלבד מאמרי חכמה שכתב בהמליץ, המגיד, הכרמל, השרון, המבשר, הנשר, הלבנון, גן פרחים, כנכת הגדולה, לערך תר"ן בא לאמעריקא ויה. למורת ומלמד עברית בהח"ת ואח"כ למנהל ויוסף להתעסק בתורה גם ביסי זקנותו וכפעם בפעם באו דבריו בהעברי, הפסנה, נר המערבי, אוצר החכמה והמדע, הלאם, וימת זקן ושבע ימים ורנז *) בחדש ניסן התרס"ג. השאיר אחריו בכתבים ספרים שלמים רבי הערך בדקדוק וביחוד ספר תפלה למשה, הערות ובאורים על סדר התפלה.

*) ראוי להזכיר לברכה ולתהלה את הרב הגביר המשכיל וסופר והנדיב המצוין מר יצחק גאלדבערג האוהב ומוקיר חכמים ואת החכם והסופר היקר מר משה גאלדמאן (עורך „הלאם") כי המה עמדו לימין הרה"ח הזה תמיד ויתמכוהו באהבה וכבוד לעתותיו בצרה. יהי זכרם ברוך!

רײנהערץ, ברוך יצחק, חכם וסופר ונדיב נעלה בעיר באָסטאן, נולד בעיר מצער באקליראוע אצל סובאלק לאביו התורני וירא טוה' אברהם זלמן ביום ט"ו כסלו תר"ח בהיותו כבן ארבע עשרה שנה היה נודע לעלוי, למד אצל הנאון הר"ר יהודה ליב אב"ד דפילפאוע ואצל הרה"נ ר' אברהם שמואל יאָסעלעס בעירו, וירכוש לו בקיאות בתלמוד ובספרי חכמת ישראל, כבן ח"י נשא לו אשה ואחרי אשר אבד את כספו בא לבאָסטאן וידו ריקה, אבל רוחו חיה ולבו ער ופתוח ויחל לשלה ידו במסחר השטרות וחפץ ה' הצליח בידו ויצבור חיל במשפט וצדקה, ומאז ירבה להתעסק בצרכי הצבור ולקחת חלק גם בחומר גם ברוח במעשי הצדקה ומוסדות החסד אשר נועדו להיות לעזרה להכלל ולהפרט.

הרב החכם התורני והנדיב הנעלה הזה מחייב את רוב עשירי ישראל בארצות הברית, אוהב תורה הוא בכל לבבו נפשו ומאדו מוקיר רבנן וחכמים ותומך בימינם, נבר עניתן וטהר לב שש לעשות צדק ורודף שלום וחסד יהי ה' עמו! (תולדותיו העתקתי מהמ"ע The Jewish Eagle היו"ל בבאָסטאן).

הוא כתב מאמרים נכבדים שונים בהשחר, המניד, ועוד.

ש.

שארקאנסקי, אברהם מיכל בנויארק, סופר ומשורר נעלה וחוזה חזיונות, נולד בעיר מצער ליובאווא (אצל קאלוואריע) ביום צו"נ תר"ל (1870), אביו הר' בעריל שארקער היה בן תורה ואיש אמיד ויבנה בית תפלה בעיר מולדתו, התנורר בילדותו בליבוי ושמה למד שפ"ר ושפ"א וכבן ט"ז כתב את שיריו הראשונים, בשנת 1890 בא לאמעריקא ויקדיש עתו לספרות ויכתוב בשפת שוארנאן במכ"ע שונים שבאמעריקא ויקנה לו שם טוב בספוריו ושיריו המצטיינים.

נדפס ממנו אידישע נגונים, (1897) ויכתוב חזיונות שונים אשר הועלו על במת המשחקים בנויארק ולאנדאן והם: כל נדרי, רחל, א' דגל מחנה יהודה, חבצלת השרון, רבי אמנון.

שוואַרצבערג, שמואל בנימין מו"ס בנויארק. חכם וסופר נעלה נולד בשנת תרכ"ה בעיר ליפנא (פ. פלאצק) לאביו הגאון הצדיק והחכם ר' יהודה ליב האב"ד (עי' תולדותיו בחלק שלישי מספרי „דור רבניו וסופריו") ואצלו למד תורה תלמוד ונפ"ת עד היותו לאיש ויצטיין בכשרונות נפשו הנעלה ויאהב טילדותו להגות בספרי חכמה בכלל ובספרי תולדות נדולי ישראל בפרט. אחרי נשאו לו אישה התנורר בווארשא ויו"ל סדר „עין חזלה" מאת הגאון רי'צ מוסלענבורג. בשנת תרנ"ח בא לאמעריקא ויהי לטו"ל את המאסף החדשי נר המערבי, אשר בו השתתפו טובי חכמינו וסופרינו, ובשנת תרנ"ט הו"ל את ספרו תכחב „זאת לדור אחרון" כפר נכבד מאד הנותן טושג נכון ממצבה של ספרתנו בארץ החדשה, בשנה זו פתח לו החכם הנכבד הזה בית טסחר ספרים גדול בנויאָרק.

שוואַרצבערג מ. נ. בבאלטימאָרי סוגר נעלה, נולד בשנת תרכ"ח בעיר טהארן בפרוסיא, אביו החכם הר' קלמן טת עליו בהיותו בן שנתים ימים ויתנדל על ברכי אבי אביו הגאון רי"ל שוואַרצבערג בליפנא וילמוד תלמוד ונפ"ת. אח"כ הלך ברלינה בחפצו להתעסק בלמודים אבל לא מצא שמה מנוחה ויבא לאמעריקא בשנת תרמ"ה ויתנורר בפאסטאן ויכתוב משם מאמרים ומכתמים להטניד, הצפירה, ואחרי רכשו לו בזמן קצר את ידיעת שפת אנגלית הרבה לכתוב גם בכה"ע האנגלים המקומיים, תרנ"ב השתקע בבאלטימאָרע ויהי לסוחר.

שולמאן, דר. סעמואל בנויאָרק חכם ומטיף נפלא רב בהיכל בית אל, אשר לעדת הנאורים בטעלח העיר, נולד בעיר קאלוואריע (פ. סוּאלק) בשנת תרכ"ח (1865), בא בילדותו לאמעריקא ויהי לנושא משרה באחד מבתי המכחיר במורד העיר ויבא לבקר את ביה"מ לחכמה ויצטיין בכשרונותיו, בשנת 1868 נסע לברלין ויכנס להסעמינאריום הרבני אשר שמה ואחרי נמרו חק למודיו ויזכה בתאר דר לפלוסופיא שב לאמעריקא. ויהי לרב בערים שונות, ואחרי אשר החכם דר. קויפמאן קאהלער נבחר לראש בימה"ר הריפורמי בסינסינעטי נבחר החכם והמטיף הנפלא חזה לרב במקומו בבהכ"נ „בית אל" ומשכרתו כעשרת אלפי שקלים לשנה.

שור, וואלף, חכם וסופר נודע בשיקאגא, נולד ביום כ"ח חשרי ת"ר בעיר וויטיאן לאביו ה"ר טוביה שהתייחס לצאצאי הגאון בעל תבואת שור, בילדותו התחנך על התלמוד ושפ"ע וכב ח" בא ווילנאה בתקותו

להכנס בּמחלקה הרביעית שׁל בימה"ר שמה אבל בחלותו שב לעירו ויבוא אח"כ לקאוונא ויתודע אל הסופר מאפו, מקאוונא בא בּרלינה ויהי כרע ואת להחכם הצעיר הערמאן שפּירא שהיה אז תלמיד בי"מ החכמה ויחי שמה כארבע שנים ואח"כ הלך לווין ויעבור דרך ארצות הקדם, מצרים, הודו, סינים ואיי פיליפּעי וישב לווין בּשנת 1883 ויתרועע את רחכמים יעלינעק, נידעמאן, איש שלום, וויים בּשנת 1888 בּא לאמעריקא ויחל להו"ל את הפּסנה בּנויארק, ובהעתקו משכנו אח"כ לבאלטימארע שב שנית להו"כ את הפּסנה שהוצאתה הראשונה נפסקה. ועם זה מכ"ע זשארנוני דער אידראליט מבּאלטימאר בא שיקאנא ויו"ל התחיה. בּשנת תר"ס בחרתהו החברה „למען ציון" בּשיקאנא לצור הקאננרעס בּלאנדאן.

חבר: נצח ישראל, מסעות שלמה, מחזות החיים, מלבד מאמריו שבאו בהאסיף, כנסת ישראל, עברי אנכי, מניד משנה, המליץ, ובמ"ע אשכנזים שונים.

שחור, הרב חיים שלום, נולד ב"ח שבט בּעיר טשאבישאק אצל ווילנא, כבן ט' למד בּקאוונא בישיבת ר' משה אהרן ומשם בּא ללמוד בּישיבת הגאון ר' גרשון חנחום בּמינסק, כבן ח"י נשא אשה מצישעק ויוסף ללמוד ולשקוד בּתורה ויקבל סמיכת הגאון רי"א מקאוונא, ויחי אח"כ לשו"ב ומו"צ באיידקונען ומשם נתקבל לרב בעיר דוסס (פּרוסיא) ובשבתו באשכנז למד תורת שפ"א. תרמ"ו בא לנויארק ויסף בּבתי מדרשים שונים, ויבא לבאסטאן ויתקבל לרב בּעדת שומרי בּרית אברהם, ואח"כ בבהכ"נ משכן ישראל, ויקח חלק נדול ביסוד הת"ת בבאסטאן, אח"כ היה לרב בעדת הדרת קדש, וכשכן תפלה, בש"ז נתקבל לרב באחת הקהלות אשר בטעלה העיר נויארק.

שיקעוויטש, נחום מאיר, מספר נדול וחוזה חזיונות מהלל נודע בכנויו שמ"ר בּנויארק, נולד ביום נ' טבת תר"י (1850) בניעשוויז (פּ. מינסק) הוריו היו ממשפּחת נאוני התורה ואדירי ההון ויחנכו את בּנם בּדרך האדוקים וילמדוהו תנ"ך ותלמוד לבד ולא נתנוהו להנות בספר מליצי וכל תקותם היתה אך לראות את בּנם משתמש בכתרה של תורה ונושא משרת רב בישראל, אבל בילדותו התנכר הנער כי לסופר יהיה בּישראל כי בעוד לא מלאו לו עשר שנים כבר השכיל לספר ספורים באזני חבריו והטה הפליאו את לבבם ובהשיגו אח"כ את ספרי מאפו ושולמאן בלעם כבבורה בטרם קיץ ויקראם בּשום לב ויתעורר להשכיל וללמוד לשון וספר

וילמוד שפת אשכנז מן התרגום האשכנזי שעל התנ"ך ויהי בקי בכ"ד כתבי הקדש וימשוך בשבט סופרים ויכתוב שירים ומליצות שונות אשר התפרסמו לתהלה בעירו ויקראו לו מליץ ומשורר וינבאו אליו כי לפאר יהיה בישראל, כבן כ' נשא אשה מפינסק את בת העורך דין הנכבד מר מיכל בערזינסקי ובשבתו בעיר זו כרת ברית אהבה את החכמים והסופרים צבי חכהן שערשעווסקי, משה אהרן שאצקעס, א"ד דובזעוויץ וישלח מאמריו וכפורים קטנים כ„המליץ" וילמד שפ"ר ויהי לסוחר אבל לא ארכו הימים ויאבד כספו ויבא לווילנא למצא משרה בבית מסחר דודו העשיר מר ווינאדסקי, ויתודע האברך הצעיר אל הרב החכם ש"י פין ויראהו את ספורו „קין" ויקנהו הרשי"פ מידו ויבקשהו לכתוב בעד בי"מ ספריו ספורים בשפת יהודית מדברת ו כיאן שייקעוויטץ מראש להעתיק למשאלת הרשי"פ זאת, כי דל ומצער היה כביד השפה הזאת ברנונית בעיניו, אבל לא יכול היה לעבור על דברי החכם הזה ולהשיב פניו ריקם ויכתוב בעדו ספורים אחדים אשר הפיקו רצון הרשי"פ וישלם לו בעדם בכסף מלא ומראנה בדבר פן יהיו לו ספוריו אלה לפחיתות הכבוד לא חתם את שמו עליהם בגלוי ואך את האותיות האחרונות משמו ש. מ. ר. אחר כך היה לבן כישק בית מסחר דודו בהכפקת חבן ומספא בער נדוד הרכבים באחת הערים בפלך לובלין ומשם בא לבירת ראמעניא ויבקר את התיאתרון העברי של המשורר נאלדפאדען אשר היה אז בבוקארעסט ותתעורר בקרבו התשוקה לכתוב חזיונות גם הוא, מביקאר־ עסט שב לווילנא ויכתוב עוד שני ספורים חדשים גדולים בשם! דער קאטארשזניק, דער פרומער מערדער, (השוד הישר) ויעשו רושם נדול על לבב קוראיהם ויפנו כל מוכרי הכפרים אשר בווילנא אל שייקעוויטש ויבקשו ספוריו בכסף מלא ומני אז שם הספרות מקור מחיתו, ובשנת 1891 בא מרוסיא לאמעריקא וישתקע בנויארק ויו"ל דער מענשנפריינד, (עתון שביעי) דער יודישער פאק (ג"כ מכ"ע לשבועות) דיא נאציאן, דער לאנד חכם, (מאספים חדשים) ולא ארכו ימים, ויכתוב בשלשים חזיונות בעד בתי המשחק וכלם הפיקו רצון השומעים עד להפליא ויעשו לו שם תהלה ותפארת.

כמאתים ספורים גדולים וקטנים כתב הסופר המופלא שבמספרים הזה בשפת יהודית מדברת ואלה המה ספוריו בשפ"ע א) הנדחת (ג' חלקים) ב) „קין" (ב' חלקים). ג) מומר להכעיס, ד) כויה תחת כויה, ה) אחרית צדיקים. ו) טעות נוי. ז) גלגל החוזר. ח) עונות ראשונים. ט) נמול אכזרים.

י) מרחי אל דחי. יא) אחרית נכרתה. החכם והכופר הגדול חזה הוא אב. החכם העורך דין הנודע מר אברהם שאמער המשיב חשובות משפטיות בחאידישע וועלט.

שכטר, פראפיסור שלמה, ראש בית מדרש הרבנים בנויארק, מחכמי ישראל בדורנו, נולד בעיר קטנה פציאנא (רומניא) בשנת 1848 אביו ר' יצחק ואמו חיה רחל שהיה מרוסיא חנכו את בנם בדרך חיראים וילמדוהו בחדרים שונים ויצטיין הנער בכשרונותיו ורבים הבינו כי לנדולות נוצר, כבן שש עשרה עזב את ארצו ויסע נאליציאה ויבא ללעמבערג לקבל תורה מגדולי רבניה אבל מחלה עברה עליו ותאלצהו לשוב לביתו ובשובו התעסק בשקידה נמרצה בספרי חכמת ישראל, כבן כ"ח חלף ארצה אויסטריא ובבואו ויענה למרוחו תלמוד הפראפיסור פריעדמאן מורה בבים"ד הרבנים שמה, והחכם הנדול ר' אייזיק הירש וויים, וזה האחרון סמך את ידיו על תלמידו בהוראה, בוויען בא לבקר את פי"ם הנבה לחכמת הפלוסופיא בתור תלמיד שאינו מן המנין וילמוד על בורין השפות, רומית ויונית ומוין נסע ברלינה וישמע לקח בפלוסופיא מאת החכמים לאצארוס ועור. ואח"כ בא לאנדונה ושמח החל לעלות על במת הספרות ויהי שם מאמרו הראשון שהדפיסו בלשון אנגלית „תורת החסידות", ובשנת 1886 הדפיס את ספרו „אבות דר' נתן" עם מבוא נכבד והערות, בשנת 1887 נשא לו לאשה את המשכלת מאטחילדא רויט מברעסלויא ובשנת 1890 נקרא מאת האוניוועריסיטי בקמבריד להשמיע לקח שמה בספרות הרבנות ובשנת 1896 הו"ל את ספרו בשפת אנגלית בשם Studies in Judaism ובאותה שנה ראה אור נם ספרו „אנדות שיר השירים" ויסע לקאירא (מצרים) לבקר את בתי אוצר הספרים ובשובו קבל את התאר „דר. לתורת הספרות" לאות כבוד על כתבי היד חיקרים שהביא מקאירא והאוניוערסיטי העבריה בלאנדאן כתרתחו בתואר „פראפעסור". בשנת 1901 נתנה עליו משרת ראש בי"מ לרבנים בנויארק.

שלעסינגער, דר. מאקס, חכם נעלה נולד בהיידעלבערג ביום 4 סעפטעמבער שנת 1871, למד בווין כשנתים ימים, משנת 1896 עד 1893 ואז בא לטוד בברלין ויסתופף שמה באהלי חכמה כחמש שנים ויזכה בתאר דר. לפלוסופיא בעדת ספרו: אבן קייזאנס קאמענטאר צור מעללקה דעם אמר אבן קולצום, בחדש יולי ש"ז בא לנויארק, להיות מאחד העוזרים בעריכת העניקל־פדיא היהודית.

החכם הנכבד הזה נסמך לרב בעד ספרו באור על שה"ש שחבר.

שמואלעוויטש, שלמה. משורר בשפת יהודית מדברת, נולד בשנת תרכ"ח בפינסק, למד בת"ת אשר בפינסק ויהי למשורר להש"ץ ר' יואל זעליג בעירו, ויסבול סבל ולחץ ויבא ללמיד מלאכת התפירה, כבן י"נ כבר כתב את שירו הראשון בשוארנאן בשם „דער עלענדער יתום" ואח"כ עוד שירים אשר הפיקו רצון השיכעים. היה ל„ברחן" בפינסק ובווילנא ושמה הו"ל המדפיס ראזענקראנץ בשנת 1891 את קבץ שיריו. ומאז בא לנויארק מדפיס בפעם בפעם את שיריו בטה"ע חושארנאנים אשר בה.

שערעשעווסקי, הרב **אברהם משה** רב בבאסטאן, נולד לאבי הר' חיים מחרת יוה"כ תרכ"ו בעיר ביטען (פ. הראדנא), למד בבריסק דליטא אצל הרב ר' ישראל הר"מ, ויקבל תורה גם מאת הגאון האב"ד ר' יוסף דובער הלוי, בשנת תרט"ב נשא אשה מקאנסטאנטין ויוסף ללמוד וירכוש לו בקיאות ביו"ד ובחושן המשפט ויכתוב אז מאטרים שונים בהמליץ, בשם אמ"ש (כי ירא היה מחמת המקנאים) אח"כ בא לוולאזין ויכתופף בצל הגנצ"ב ויקבל סמיכתו וסמיכות עוד גאונים כרי"א מקאוונא ר' יעקב יוסף מ"מ, בווילנא. תרנ"ב בא לאמעריקא ובעצת הגאון הרב הכולל נתנה עליו טשרת הרבנות בפארטלאנד (מין). תרנ"ח נתקבל לרב בבאסטאן ושם ינחל עדתו עד עתה.

הרב הגאון החכם הנעלת הזה כתב מאמרים שונים בהעברי, המליץ, ועוד ונדפס ממנו כפר נחל אברהם (תרנ"ז) ובכ"י ספר „ברכת אברהם" דרושים שונים ונחל אברהם עוד בשני חלקים שו"ת.

שפיגעל, דר. אדאלף. רב ומטיף נעלה ועסקן כללי נודע לתהלה, נולד ביום א' דר"ח אדר תרכ"ט (1869) בעיר בוטשאטש (גאליציא) להורים נכבדים ממשפחת יוחסין, כבן שלש בא ההרדח ויצטין בכשרונותיו הנעלים עד כי בהיותו בן עשר כבר היה בקי בע"פ בארבע מאות דפים נמרא ובהיותו לבר מצוה דרש דרוש בפלפול נעלה לפני נדולי התורה בעיר ויתפרסם בשם טוב, ואז בא ללמוד גפ"ת בבתי מדרשים שונים עד שנת הי"ז לחייו ויעש חיל רב בתורה ועם זה נם בספרי השכלה ובתלמור שפ"א אשר הנה בה בשום לב. בשנת תר"ן בא לאמעריקא ויסתופף בצלם של הרבנים נאטטהייל, וויים, לעווינסקי ואחרי נשאו לו אשה נתנה עליו משרת רב בעדת נמלת חסד בברוקלין, ומשם בא לכהן באר בעדת אהבת שלום, בית אהרן, אח"כ שמש בכהונת רב ומטיף דבהכ"נ אדרת אל בנויארק ברחוב 29

ומשם נתקבל לערת שערי צדק, אשר ברחוב הענרי אחת העדות היותר עת קות והנכבדות בנויארק, ושם יכהן פאר עד עתה והוא לוקח חלק גדול בהרבה מוסדות צדקה וחסד ובתעסק נדול לטובת הכלל.

שפרינץ, הרב **שלמה דוב הכהן** אב"ד דמאנטריאל נולד במעזריטש בשנת תר"ו אביו הרב ר' נדליהו שהיה נדול בתירה מח עליו בילדתו ויסע עם אחיו יהודה לקריניק וילמוד שמה גפ"ת ויקן שם טוב בהתמדתו ובכשרוניו, כבן ט"ז לקחהו לחתן לבתו הרב הנאון ר' אברהם מקריניק ויסע אחרי חתונתו ללמוד בוולאזין ויהי שמה כשנתים ימים, כבן כ"נ היה לרב בסידרע (פ. הוראדנא) שלש שנים ומשם נתקבל לרב בסופראסלע ויהי שמה שנים אחדות. תר"ם נתבנה לרב בטראלע (פ. לובלין). מקום שם כהן פאר הנאון בעל פ"י אח"כ היה למו"צ כמאסקאווער פארשטאדט אשר ברינא ואב"ד בשאט פ. קאוונא, בשנת תרנ"ז בא לאמעריקא ויהי לרב במקומות שונים בה ועתה נבחר לרב ואב"ד במאנטריעל.

הרב הנאון המפורסם הזה קבל סמיכות הנאונים ר' בצלאל מווילנא, ר' ברוך מרדכי ליבשיץ, ר' ראובן מדענעבורג בעודנו עול ימים, והוא חכם וסופר ומליץ ודרשן נעלה, חבר ספר לשד השמן שו"ת וחקרי הלכות נדפס בווארשא תרל"ט ובכ"י ספרים שונים בהלכה ואנדה.

שרהזאן, הרב **כתריאל צבי** מו"ל „דיא יודישע טאנעבלאטט" ויודישע נאזעטטען בנויארק, חכם ורב פעלים, נביר נדיב ועסקן נדול לטובת הכלל, נולד לאביו הרב הנאון ר' אליהו שרהזאן *) בשנת תקצ"ו, הנך מילדתו בדרך שלומי אמוני ישראל ויקשב לקח בתלמוד ונפ"ת מאת מלמדים שונים ומאביו הרב הנאון ויעש חיל, כבן ט"ו בא בברית הנשואין את בחירתם בת טובים בתיה בת הרה"נ ר' דוד יפלמשטיין, בשנת תרכ"ו בא ארצה אמעריקא וירא ויתבונן אל מצב הרוחני של אחינו כי ברע הוא מאד בארץ החדשה אשר זרם החיים יזרום בחזקה ולהשכיחם תורתם עמם ושפתם

*) נולד בעיר מיכיליואק בשנת תק"ם לאביו הרב ר' יצחק, שמש בכהונת ט"מ ומט"ף ומ"ץ בסצוצין, לאמזא סובאלק ויהי לרב במישינעץ ברעז, ובייזער ולבסוף יסיו עלה לירושלים ויהו מ"מ בבית הכנסת הגדול שם, ונפטר וקן ושבע ימים ביום ט"ז אייר תרל"ט, וחבר עוגת אליהו על הגדה ש"פ ואגרת אליהו על הגדה ש"פ, כפרים נכבדים מאד.

ואין איש אשר יורם דרך ולהראותם את המעשה אשר יעשו, ויאזור הרב החכם שרהזאן כנבר חלציו ויחל בשנת 1874 להו"ל מכ"ע בשפת יהודיה מדברת בשם „יודישע גאזעטטען" ויעורר על כל דבר טוב ומועיל בעמנו ויעמוד על המצפה לבשר טוב ולהשמיע שלום ולחבב כל קדשי אומתנו, ולא שם לבו אל המעצורים הרבים והמכשולים אשר נתנו על דרכו, כי נברח אהבתו לעמו ולתורתו בשנת 1886 אחרי אשר נברה תנועת העמיגראציע ונודרי אחינו בארצות הברית רבו החל להו"ל עתון יומי בשם יודישעס טאגעבלאטט, ומאז הוא ראש וראשון לכל המעוררים לדברים טובים ומועילים לכלל ולפרט גם יחד, ולא אך באמר ודברים לבד יקח דרה"ח הזה חלק כי אם גם במפעלים ובמעשים טובים, כי הוא הוא היה מן הראשונים אשר יסדו בשנת הרמ"ג את בית התלמוד תורה הראשון בנויארק ברחוב איסט בראדווייא ובשנת תר"ן יסד גם בית הכנסת אורחים ובשנתים אחר כך יסד גם תלמוד הורה על שם השר הצדיק מונטפיורי זכרונו לברכה.

הרב החכם הנדיב הזה פעל ועשה גם רבות לטובת הרמת קרן שפתנו העברית באמעריקא ולתכלית זו הקדיש כסף רב להוצאת העתון „העברי" אשר יצא לאור שנים רבות ע"י העורך הח' ראזענצווייג ויהי מן הראשונים שיסד ביחד את הרה"ח הגדול מר י"ד אייזענשטיין את החברה שוחרי שפ"ע ובית מקרא עברי, ויסע פעמים לקאנגרעסס הציונים בבזיל.

בשנת תר"ס ביום ל"ג בעומר חגג ה־ה"ח שרהזאן את יום המלאות חמשים שנה לחתונתו וכל נדולי ישראל וחכמיו, נדיביו ועשיריו בארצות הברית כהדר. פעלזענטהאל, מענדעס, קליין, לעווענטהאל, בערענשטיין, ראליצקי, ליבאוויץ באו לברכו ליום שמחת לבו זה.

שני בנים להרה"ח היישיש היה והם: החכם חשלם והנביר הנדיב מר יחזקאל (שותפו בעסקי העתון) והעורך דין המשכיל מר' אברהם חיים ובתו היחידה מרת רבקה שהיתה רעיתו של החכם והנביר מר אריה ליב קאמייקא בהרב ר' דוב ותצטיין בהשכלתה וברוחה הנדיבה מתה לדאבון לב כל מוקירי שמה ביום י' טבת תר"ס. הוא כתב מאמרים שונים במכ"ע עברים, והו"ל בשנה זו ספר „אנורת אליהו" למר אביו הרב הנאון ז"ל עם הקדמה, ומי יתן והי"ל יתר כתבי אביו האוצרים ברכה מרובה לספרותנו.

ערשלער, הרב אברהם צבי, רב גדול בתורה רב בבהכ"נ אהבת חסד אנשי שאוויל בפילאדעלפיא, נולד בשנת תרכ"א בעיר ניישטאדט שוגינד (פ. קאוונא) אביו הר' אבא היה נכבד וממשפחת גאונים ואמו ממשפחת הגר"א

מווילנא והמה חנכו את בנם אצל מלמדים שונים וביחוד אצל הרב המ"ץ ר' אורי שלמדו תלמוד עד השנה העשירית, ואז היה לרבו הרה"ג ר' אברהם רבינאוויץ הרב דשילעל ונפטר בשיקאגא ויצטיין הנער בכשרונותיו. כבן י"ד בא לישיבת מירא וילמוד שמה שנתים ומחצה וכשם בא לוולאזין ויקבל תורה מהגאון נצי"ב כשלש שנים, אחרי נשאו לו אשה ממשפחה כבודה ובת טובים שקד בנפ"ת ולא הניח ידו מספרי חכמה, וילמוד גם שפ"ר ותעש כביר ידו כבן כ' נסמך לרב מאת גדולי ישראל בליטא ובשנת תרמ"ה בא לאמעריקא בשנת 1894 נתקבל לרב ומטיף בבהכ"נ ריושצעווער בפיהלאדעלפיא ויהי שמה לערך שלש שנים, ואז נתקבל לרב בבה"נ אהבת חסד הנ"ל ובבהמ"ד אוהבי צדק, ועל משמרתו זו עומד עד היום. הרה"ג הנכבד הזה הוא גם חכם ושלם ויודע שפות שונות. בכ"י ספר מחקרי נעלה בענינו אמונה ומדע.

קאפלאן, הרב שמעון טוביה הכהן, נולד לאביו המופלג ר' יהודה בעיר פאניוועז בשנת תרי"ח, למד בילדותו אצל הרה"ג ר' שאול אלחנן שאולזאן (בעת בירושלים), כבן י"ב בא לישיבת מיר ומשם בא לוולאזין. כבן ח"י נשא אשה ואחרי תתענתו למד בפרישות בקאוונא ויעש חיל בתורה ויתרגל במלאכת הרוש, בשנת תרמ"א בא לווארשא ויתקבל לרב ומניד משרים בבה"נ ישרי לב ברחוב פראנציסקאנער ויהי שמה עד שנת תרמ"ו אז בא לאנגליא ויהי למ"מ בבה"נ לעדת קאוונא במאנשעסטער ואח"כ בעדינבורג, תר"ם בא לנויארק.

הרב הזה חנהו נודע לדרשן נעלה ונדפס ממנו: שביל טוב, שם משמעון, דרושים והספדים, ונכ"י ספרים שונים מיכנים לדפוס.

שפירא, הרב משה ישראל, הרב המאוה"נ המפורסם בתורה ויראה הזה הוא בן עיר אליא (ס. ווילנא) שנקרא לכהן פאר בתור רב ומ"מ בבה"כ המפואר אנשי אליא בנויארק, ומלבד זה משרת ר"מ נתנה עליו ביחד עם רעהו הרב הגי' ר' משה הי"ו בישיבת ר' יצחק אלחנן בנויארק. אמר המחבר: פה מצאתי מקום לברך את הרה"ג ר' יהודה דוד בערנשטיין את הרה"ג ר' משה מאיר מאטלין ואת הרה"ג ר' ברוך באיעווסקי ואת הר' דובער אבראמאוויץ מיסדי הישיבה הזאת ראשיתה היה מצער כי אך ארבעה בני ישיבה נמצאו בה מתחלה ועתה תכיל כשמונים בחורי חמד, ומהם נדולים בתורה אשר יהיו לנס להתנוסס בעמם, ומה מאד התעננה נפש המחבר בבקרו פעמים את הישיבה ומצא למודי ה' מלאים כרמון תורה וחכמה, עד כי יש לקוות כי מהבית הזה תצא תורה לא אך לארצות הברית כי אם לכל ארצות פזורינו, לפני שמש ינון שמם הטוב.

(שליש התולדות האחרונות לא באו על מקומן הראוי מסבה בדפוס).

הוספה

תולדות המשורר אברהם בן מאיר לוריא.

נולד בשנת 1838 באחת מערי רוססיא הקטנות, אביו שהיה חובר שדות ובעל אחוזות חנך את בנו מילדותו לאחוז באת ומחרשה יחד את הקסת והעט ובעוד הנער עול ימים כבן עשתי עשרה שנה כבר החל למשוך בקסת סופרים וישר שירים על יפעת הטבע והדר התולדה. ובבואו ליטים אח"כ הוסיף להעלות דבריו בספר ויחבר שירים שונים על נוי ואדם יחד, בשנת 1880 בא לאמעריקא ויתהונן אל מצב משכילי ישראל באמעריקא והנה בכע הוא מאד. דורשי שפת עבר מעטים והוגי תושיה אינם כי אם מעט מזער ויקח לוריא המשורר משא על שכמו ויהי לרוכל ויסובב במרכלתו על הפתחים ביום ויכרות ברית אהבה גם את קסתו בלילה ויוסף עוד לשורר ויסדר מחברות שירים שונים, בשם הפעמון חפשיות קיובא ועוד.

סופרים רבים וחכמים שונים מהללים ומשבחים את שירי המשורר הזה העשירים בהניונות וחיונות הדר. צינזלער כותב להמשורר במכתבו; גם אתה ידידי אזרת כח לכונן את עמודיה של השפה הבנויים טעצי כרמל מאלוני בשן ומארזי הלבנון דלתי בת שירתך שירת בת ציון על סכונם העמדת, וחשקת את חומותיה ברתיקות כסף צרוף בוהב פרוים, תוכם רצוף אהבה, אהבת עליון חבת ירושלים גם ערכת את הפעמון אשר יצלצל בקול אדיר וחזק בקול מחולת מחנים יעורר גם משורר בקול מינים ועוגב בקול ידותון והימן קול חוצב להבות אש בקול יהודת הלוי ברברו.

המשורר היקר מר אברהם יוסף מארקוזן כותב אל המשורר.

למה תדרוש טמני משפט על ספרך. נדולים וטובים בבר הללו מעשיך ואתה על כרוב השיר תרכב שחקים, בעטך תחצוב להבות, חזיזים וברקים, דבריך רמו נשנבו כמאד נהדרו. ובאבני שהם בחשן במשבצותם שפרו, קראת. והשתוממת ובלשוני אין מלה, ומה אהלל המהלל, דומית, תהלה.

הדר. דראכמאן בספרו האנגלי ע"ד הספרות העברית באמעריקא מזכיר בכבוד את שירי המשורר הנעלה ונומר עליהן את ההלל ומשבת ומפאר את המשורר ושירתו.

שיר לדוגמא משירי ה. לוריא.

רחל מבכה על בניה.

מקהלה
בעמיד ענן לפנים.
יצאו מארץ מצרים,
ובעמוד אור ורננים;
ישובו לציון וירושלים,
בעמוד
ברד בחזיון לילי,
אשב על העין,
עיף באין חיל;
ומשיב לנפשי אין
בעמוד
סבוני סבבוני פראים.
להוני ישאפו יצמאו;
סביבי שכני הרעים.
יחד עלי יתאלאו.
בעמוד
ארבע קצות חלד.
מזבחות לי ערכו.
לשברי זקן וילד
יריעו אף ישמחו.
בעמוד
סמל בשחק עלה.
נורא מאד מראהו,
לעיני צלמות בהלח;
מבשר רע הנהו.
בעמוד
למה לי עדיים?
ובני כבר הגלו.
על חרבן ירושלים
הולכים יתהללו.
בעמוד

איך אלבש הדר?
ולארצי לא שב ארח
ומפאתי אהלי קדר
קדר לי ירח
בעמוד
בהשנות חזות לילה
אשכנה בין לבאים
בני חשה לעולה!
ומסביב מחול פראים
בעמוד
עיני תרדנה מים
על השיות הנדחות
ואיה הגמול לרומים
שלום זוכר הנשכחות?
בעמוד
שם ממעל ההרים
אשמע קול ברמה
לא צלצל קול צפרים
דברות שדי שמה!
קול אלהים:
רב! רב! הנקמה!!
נמחו מספר החיים
נצח ילל שממה!
על ארצות הרומים
בעמוד
אחבק אנשי ישראל
ואתן להם אוצר חיים
ובא לציון גואל
ולגיא החזיון ירושלים.
בעמיד

מ. בוקאנס (בן פרת).

י. פאלייא (בן אמתי).

ד. מ. הערמאלין.

א. הארקאווי.

א. טאנענבוים.

חוברת התמונות

שנדפסה כאן
בחלק ה'
העברנו לכרך שלישי
במדור התמונות

זעווין (תשר"ק).

הרב ר' שלום אלחנן יפה.

הגאון ר' יעקב יאזעף.

הרב י"ן פריעדמאן.

הרב צבי הירש לאם.

הרב הר. מ. וועכסלער.

הגאון ר' יעקב דוד ווילאָווסקי.

הרב ד"ר ב. דראכמאן.

כ. צ. שרהאקן.

חכמי ישראל באמריקא

חלק ו'

דור רבניו וסופריו - ספר ששי

נדפס בראשונה
בניו יארק, תרס"ה - 1905

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

דור רבניו וסופריו

ספר כולל

תולדות הרבנים, הגאונים, החכמים, הסופרים, המחברים הנדיבים ואנשי השם בזמננו, תולדות מפרטות ומבארות הכתובות על־פי מקורים נאמנים ונכונים.

מאת

בן-ציון בהר"ר משה הי"ו אייזענשטאדט,

נכד להגאון מאור הגולה מרן מאיר אייזענשטאדט
בעל תשובות פנים מאירות.

ספר ששי

ניו יארק.

שנת תרס"ה לפ"ק.

ס. פיינבערג, פאור פרינטער, 125—127 גרענד סטריט, ניו יארק.

מנחת־זכרון.

לכבוד גבר מורם, נדיב ורב תהלות, הרב החכם והסופר,
הנכבד כבוד שמו מר **צבי הירש בערינשטיין** נרו יאיר.
מנכבדי קהלות ישרון בנויארק רבתי.

מאז באתי לגור בארץ־נוד זו, נתכבדתי להכירך ולדעתך, אדם ביקר, ומאז נפשי ורוחי אל ך, ראיתיך מצאתיך והנה כבוד תאמר כלך, זכית משלתן גבה ותצבר דגן שמים ומגד שמשה של חכמה מעל ותזכה במו גם לאחרים בהקדישך טובי ימי נעוריך לעבודת קדשה של ספרתנו בהיותך „רצפה בארץ החדשה", החלוץ הראשון אשר יצאת להגן על חומת בת שפתנו לבל תפול בידי צוררים ומנדים, ובבואך ביטים ויחננך האל גם בעשר אצלת גם ממני ברכה לבנות חרבות בית ספרתנו ולקומם הריסותיו ותהי מן הזריזים המשכימים ומקדימים לכל טוב ומועיל לשפת ציון וקיומה. הנך יפת ידידי! נאה במעשיך, שלש אלה לך חכמת־לב, ענות־צדק ורוח נדיבה וחוט משלש כזה בל ינתק לעולם, תהי נא מנחה ספרותית טהורה כזו לאות אמת ונכון ולמזכרת נצח לשריד ויחיד סגולה כמוך לבל יפקד שמו בין המשכילים המזהירים על שמינו כזהר הרקיע אשר לזכרם בדוך יאמר ושמם לכבוד ולתפארת!

בכל אותות האהבה והכבוד
בן־ציון אייזענשטאדט.

ר"ח אד"ש, התרס"ה, נויאָרק.

מכתבים מאת גדולי הדור.

בעה"ש יום ג' ד' אייר „בו ששון" לפ"ק פאריטש.

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב הגדול חכם ושלם מהולל במעלותיו הרבות והנעלות כש"ת מוה' בן־ציון אייזענשטאדט יהי נועם ד' עליו ומעשה ידיו יכונן!

שמחתי מאד לראות את חבורו הנפלא תולדות „חכמי ישראל באמעריקא", ראיתי כי מרגליות לא תאבד ערכה, גם בארץ החדשה שמעתי שהכירו ת"ל את כת"ר ואת פעולתו הרבה לפאר ולרומם חכמי ישראל יחיו, להגדיל כבוד התורה ולהאדירו, והנני שולח לי חבורי „תולדות חנוך" על התורה, ויהי ד' אתו כנפשו ונפש ידידו המבקש תשובתו חנוך הענדיל פרידלאנד חופ"ק הנ"ל.

הנה זה מכבר נודע בשערים המצויינים בדעת וחכמה תהלת המורם והמצוין בן־ציון שמו וכן תהלתו, הוא ניהו הרב הגדול בתורה ובחכמה ס·פר מהיר המפורסם מוהר"ר בן־ציון אייזענשטאדט נ"י בחלקי ספרו „דור רבניו וסופריו" שהוציא אירה ובהם יגלה צפונות לדורות, דבר אשר גדולי עולם מדורות שלפנינו טרחו ויגעו בזה, ועתה שמחתי לשמע כי הרב החכם הזה עסוק להו"ל ספר חדש החלק הששי, ואוקי גברא אחזקתיה כי גם ספרו זה יהיה לספר שעשועים ולכלי מחזיק ברכה לכל ההוגה בו, ויען כי בימים האלה אחוג את חג השבעים שלי בין בנ· משפחתי־ה' יאזרני חיל ויחדש כנשר נעורי,—אברך את הרה"ג החכם בברכת רשנים יברכהו ה' בשנות חיים ושלום ויצליחהו בעבודתו הספרותית הגדולה, דור לדור ישבח מעשיו, המברכו בלב ונפש, החותם יום ה' זך שבט התרס"ה ליצירה, פטרבורג הבירה. יצחק דאנציג,

מ"מ ומו"צ בפ"ב.

בע"ה י"ב מרחשון, תרס"ד, פינסק.

מר ידידי ורב חביבי הרב החכם המוכתר בנמוסין ומדות תרומיות

מר בן־ציון אייזענשטאדט נ"י.

בזמנו הגיעני מכתבו הנאור וספרו הנכבד „חכמי ישראל באמעריקא" וכמו בכל מקום שאני מוצא דבריו, כן היום שתיתי אותם בצמא, בשגם כי רואה אנכי כי מפעם לפעם הוא מוסיף אמץ וכשרון בחבוריו, בסדורם, בשפתם וסגנונם ובמעלת רוחם בכלל, עלה והצלח ידידי! דו"ש ומוקירו מאד ברוך הלוי עפשטיין.

דבר לדור!

חפצתי לשבת בשלוה, במנוחת השקט ובטח ולבלתי כתוב עוד אקדמות מלין לחלקי ספרי היוצאים ומופיעים אורה חדשים לתקופות ולפרקים, כבר, אמרתי, הקדמתי לדבר אחת ושתים, שתים ושלש ומה לי עוד? למה אהיה נטפל עוד לפתחי דברים ולאסתלאות הנהונים? את הראוי לדעת להקורא הנכבד והמעין הישר בספרים מטין זה כבר הראיתי שחור על גבי לבן וכבר, דמיתי, יצאתי ידי חובתי בינו לבינו בכל מאי דאפשר, ולמה ארבה עוד אמרים? אשר עינים לראות לו, לב מבין ורגש כבר ראה את אור הגנוז לעתיד בספר־חיים המראה לדעת קלסתר פני עמנו ודמות דיוקנו הרוחנית ויוכח לדעת זאת מחמשת חלקי הספר הקודמים, כבר מדד את תכנית בנין ספרותי כזה אשר בצדק יקרא בנין עדי עד ומשכן עולמים, ומה לי להורותו עוד? אטו כי רוכלא איזול ואכתוב הקדמות מהקדמות ער סוף כל ההקדמות? באתרי דתיעול הקדמה, חשבתי, תיעול תולדה, ועוד לבנה תתוסף על הסיר, עוד אבן טובה לבנין, ואלה אשר עינים להם ולא יראו, לבם אבן הבלתי מרגיש וחש, להם דברים למותר ואף לשקר עט, התחת אלהים אני לפקח עיניהם ולברוא להם לב חדש? ובכן אמרתי אפטור את עצמי מן הטפל, אלכה לי ישר אל הנדולים אנשי השם, אל התולדות שהם עיקרי הדבר.

והנה קפץ עלי רוגזם של הני מבקרי, כביכול, הנרגנים והצעקנים, הבאים בטענות ותביעות, בטרוניות ודלטוריות הצועקים חמס וקוראים תגר, האוחזים ביד ותובעים לדין, למשפט הקהל ולחות דעת הבריות מה הם אומרים ומה בפיהם, ומה אעשה לעת כזאת? האחשה ומצאני עון לא אוכל כפרו? תובעים אדם לדין הרי מחויב ללכת להפקיע את עצמו מן החשד משום פן ואולי, העלוני לדוכן ואעלה!

מודה אני כי קשה עלי דין זה בקריעת יס סוף, וכי לא בחפץ לבב

אלף לדין ולהתוכח, הנני כובש פני בקרקע ומתעטף שחורים בצאתי עתה המערכה לענות דבר ולהוציא משפט לאור, לא מאשר עוני נגדי וחטאתי מלפני אף לא מאשר אדין עם תקיפים ממנו, לא מאימת גבור על חלש אחת ולא מיראת ארי על מפגיע אירא רע, זאת לא זאת! קורא הדורות מראש יודע עד כמה קדושה היא עבודתי שאליה הקדשתי את מבחר חלבי ודמי, את מבחרי ימי עלומי, זה עשר שנים, תודות לאל, מאז יצאתי ללקוט אבנים, לקבץ נפוצות יהודה פליטת בית סופרינו ומאז נגזלה מנוחתי ולא אדע שלו יומם גם ליל, אחפש אתור, אבדוק אחטט בכתבים ופנקסאות בלוחות ושברי לוחות להציב ציונים למצוינים ונקיים נפשות בישראל לבל תאבדנה בידי הזמן המכלה ומאבד ולבל תכרתנה מעל ספר דברי ימינו, בטקלי ותרמילי עברתי ערים, מחוזות וגלילות, מדינות וארצות. נשאתי על שכמי ילקוט הרעים ואלקט אורות מאפל, פניני התולדה העליתי ממצולות, ממקומות לא שופתם עין איש, מאתרי דלא ידעי, לא הלכתי אף בנדולות ולא נשאתי עיני אף אל ההרים הגבוהים והנשאים באשר הסכינו רבים לחזור על הראשונות להודיע את הידוע ולפרסם את המפורסם, אנכי דרשתי גם במופלא ובמכוסה, באלה הסמויים מן העין היושבים במבואות אפלים קטנים וצרים הרחק מאדם העיר שתורתם לא הכריזה מבחוץ וחכמתם לא נתנה קולה בראש הומיות ולא זכו לשם, ולאלה נתתי משפט הבכורה, המפורסמות אינן צריכות ראיה ופרסום, צלצלי־שמע וצלצלי תרועה מכלי שיר האחרונים שבהלל והודיה המה, והבוחן ובודק ננזי נסתרות התולדה עליו לראות ולדעת מה למטה, להחיות לב נדכאים ולבלתי העלם־עין מאנודות אזוב במארזי הלבנון ואדירי האומה, נזלתי מלחמי הדל, ממימי לחץ, משמלתי לעורי מצמרי ופשתי ואצרף פרוטה לפ ומה בעד בתי הדפוס והכונים לחרות בעט ברזל ועופרת למשמרת לדורות את כל דבר מן הדברים הטובים והמועילים לתולדתנו לבל ישובו ריקם ולבל ירדו תהומות הנשיה, חזרתי על הגרנות ועל הפתחים ואבקש ואתחנן מלפני בעלי הרחמים לחנני, לא במתנות זהב וכסף, כי אם במתנות רוח ומשאות־נפש, באותות ורמזים, בזכרונות ורשימות, לכלכתי תמיד ידי בדיו ובקנקנתום לכתוב ולחזור ולכתוב, לצרף אותיות לאותיות ולחשוב בתקופות ומולדות, וכמנות, לא בכסף ושטרות, כי אם ימים ירחים ושנים, למלא שנותיהם של צדיקים מרנן ורבנן, חכמיא וסופריא ולהוציא דבר נלוי ומפורש לבל תהי עוד אנדרלמוסיא, לבלתי ערבב השנים וכבלתי סכסף משפחה במשפחה ושבט בשבט, להביא

איש איש אל מחנהו ואל דגלו, ומה היה לי לעשות ולא עשיתי? התרפסתי לפני חכמים וסופרים אף למחצה ואאספם כלם לקראם בשם, לא חסתי על עמלי וכבודי גם יחד ואכתת רגלי מבית חבר למשנהו עדי הצלחתי לאסוף מחנה־קדוש נכבד ונדול, יש קונה עולמו בדבר אחד, אמרתי, ולפעמים נדול שמוש יותר מתלמוד ומי יבדיל בין רב לרעהו ובין סופר לחברו? מאי חזית דדמי דהאי סומק טפי והוא הוא הראוי וההנון להיות זכרונו לדור דור? אשרי ומוטב לדור שנם הקטנים נשמעים לנדולים ופונדקית ככהנית תהיה, יהיה נא השלחן ערוך בכל, במטעמים ממטעמים שונים ובאו המכובים והאורחים ומצאו איש איש טעמו ונמוקו, ובכלל מאתים מנה, ואם כן, מי יוכל להכריע דיני לחוב לעות את הישרה ולמצוא פסול בעבודתי? מי בדאי כי ישקר במלחא דעבידא לאנלויי כזו? והאמנם אהיה נרעש ונפחד מפחד הדין ומהדרת נאון המבקרים?

זאת לפנים, בימים עברו, מצרף לכסף כור לזהב, ובקרת־לספר, לצרף לברר וללבן הדברים, להוציא האמת מנרתיקה, התוך מתוך הקליפה הבר מן התבן, ותהי הבקרת נאה חסודה וכבודה והמבקרים גם הם התייחסו על דנל הספרות ויכירם מקומם בין חמסעיים ידי עושי טוב. ומועיל אבל נשחנו הזמנים והעתים נתחלפו.

ובימים האלה ההריסה עד היסוד הוא הבנין והקלקול הנמור־התקון, הבטול בתכלית הישות והכפירה בכל ההודאה. העת הזאת „נאורה" היא ומחפארת ב„התקדמותה", קושרת כתרים לכל המאבד מקלקל ומריע, ובה כבר הרנלנו בשופטים רוחנים מושבעים ומוטחים" כאלה המציצים לבקרים, כל יד כהה וכבדה משתדלת לעקור לקצץ, לטחון ולהדק, מפרכת ומרססת מחטטת ודוקרת אף מנתחת לארך ולרחב, ובעת זהב כזו כבר נראים ומתנלים באיטליזה של סנרתנו גם חיטים ורצענים הבאים ומחטיהם וסכיניהם בידיהם וחותכים בבשר רוחני וקדש ועושים אותו כבברה נקבים נקבים, ובכן, מה, למשל, איכפת לי באמת? מה פני יהלוך אם יצעקו הצעקנים, יהמו ירעשו גם אם בטנם כאבות תבקע.

אבל עם כל אלה אדה ולא אבוש, כי יצר כי מאד וכי רע עלי מעשה המבקרים האמריקאנים. לא אשים לב ולא אכון לאלה המבקרים אשר אמרו לשרפני בהבל פיהם ולבלעני חיים אם מאשר מעטתי בשבחם, חכמים נדולים וסופרים או משוררים נשנבים המה בעיניהם ואני לא בן עמדי, לא שמיע לי הכי, כלומר לא סבירא לי, ואחשוב די להם שהם

חיים וקימים בספר כספרי, או אלה מעבר מזה שקנאתם בערה בהם, על שלא זכו לשם כלל ואעבור עליהם בשתיקה יפה ומעולה מבלי תת להם אף זכרון קל בספרי וגם רבז בעלמא ואשר ע"כ פערו פיהם, לא, קשה אני כברזל וכארז לבלתי הכפף ולהענות, כאיש גם־זו הנני רניל לומר גם זו לטובה, והנני רואה אור גם בצללים, יהי להם את אשר להם, יצעקו המבקרים, ירעו ישחיתו ירעשו כנפשם, שבקיה לרויה דמטילא נפיל, מה יוסיפו או מה ינרעו בשבחם פעולתי, או בגנותם אותה, ומה מני אזדא? קהל־הקוראים הסכן הסכין ל„בקרת שלא לשמה" זעומה ונדופה ובמנוחת נפש שומע קינת „מקוננים" כאלה ולא יוריד אף דמעה אחת, אני אל מבקרים ממין חדש שלא היה לעולמים אשים דברתי, שבאו אלי בדרך אחרת לנמרי בטענה מן הטענות שאין עליהן תשובה ובפירכא שאין עליה פירוקא המה ברקו בספרי ולא מצאו מה לערער עליו ויתנפלו בטענת: „מאנים אנו בך „עברי אתה", „יהודי כשר" לכל פרטיו ודקדוקיו", ובכן ממילא מובן שעבודתי פסולה וכי מלאכתי רמיה, ואני מה אענה אבתריהו? מה אמר ומה אדבר? האכחישם על פניהם? האמיר חליכה את אלהי? האזוב תורתו? האשקר בבריתו? אודה כי מימי לא נצחוני אלא אלה, המה קלעו באמת אל המטרה ולא החטיאו אף כמלא נימא, והמבקרים ממין זה מי אלה? אוי לי אם אמר חרפה תשבר לבי בקראי את שמותם והם שפלי קומה מאד, ננסים ונמדים, שרצים ורמשים, עכברי רשיעי דעבידי קנוניא בהדדי להזיק ולהריע ולהבנות מחרבן עמם, והם מוקצה מחמת מאום ממש ואני אף קוראי הנכבדים איסטניסים הם ונפשם תגעל בטמאים לנפש כאלה, ואוי לי גם אם לא אמר הן מצוה לפרסם את החנפים ועושין נפשות לרשעים להיות שמם לחרפה ולדראון עולם, לקללה ולא לברכה ואם אל תחחר במרעים כתיב הנה מותר להתגרות ברשעים המתכסים באדרת שער ובאיצטלא דרבנן למען כחש להונות את הבריות ולרמותם, למען לא יחרוך רמיה צידו. יודע נא בקהלנו הקדוש מי המה אלה שמשחירים את פנינו בשולי קדרה ומי המה אלה מהרסינו ומחריבינו ממנו יצאו והבאים להפוך הקערה על פיה ולקעקע בירת היהדות אם בשם „עברי" יתנו דפי וב„יהודי" ישימו תהלה, יהיו נא שני בני קרח, אחים לצרה, רשומים גם הם לגנאי ולחרפת עולם באותיות שחורות על לוח קורות גדולינו בין יתר בני בלי שם מחרפי מערכות ישראל, והם, הראשון „רייזין" יתכנה וקוץ ודרדר יצמיח, ויש בו „מדרבי" האמורי „זאב" טורף

ודורס כל קדש וככלב מנבח ומשנהו הדומה לו בטעם לפנם, „אבן" מאסוה כל הישרים בלבותם וחזיר „יער" יכרסם יקצץ שהרבה הרע ויעש מעשי זמרי ויבא לבקש שבר ו„פרס" כפנחס ומתרברב וחפץ לעלות לנדולת הרבנות, יבדלו נא מתוך עדת ישראל, כי לא לנו הם כי אם לצרינו אשר שם ישראל לשמצה בעיניהם ויעקב לנדופים.

אלה הדברים אשר הוכרחתי לדבר בשערי ספרי, מרגיש הנני כי גם השמינית שבשמינית נאוה שישנה בי היתה יכולה להפקיעני מבוא בדין ודברים עם „רצים" כאלה בני ד„חברה הלבנה" או השחורה שבהפקירא ניחא להו, אבל כלל נדול הוא אצלי להקהות שני רשעים ולשברן, ואני עני, אם מעבר מזה ידאב לבי לשמוע פריצי חיות אלה המתימרים גם לסופרים עברים מלעינים לשם „עברי", הנה מעבר מזה אשמח אניל ואראה אות לטיבה. סימן טוב ומזל טוב לספרי, כלבים צועקים סימן למושב אדם הוא, והרי זו עדות נאמנה, כי הבית בניתי בית מושב יקרא.

ואתכם, קוראים נכבדים! הסליחה אם הטרחתיכם מעט שלא לצורך וענין ואסב את לבי אף לבכם ל„דברים אחרים". כמוכם כמוני אדע כי פניעת רמשים וזחלים כאלה נמבזה ומשוקצת היא, אבל הלא תבינו, כי הכרחתי לזה, וההכרח לא ינינה, ומדי דברי וכתבי הקדמה, זכור אזכירכם אף אבישרכם כי בקרוב, ברצות השם, הנני ננש להוצאת ספרי **דור רבניו וסופריו** החדשה והכללית אשר תכיל לערך אלפים תולדות נדולי עמנו, הרבנים, החכמים, הסופרים, המחברים, הנדיבים ואנשי השם, בסדר אלף־ביתי, מאלה שכבר באו ויופיעו בששת חלקי ספרי שלפניכם ואלה אשר באו בספרים מיוחדים מאספים ועתונים שונים, או חדשית מקרוב נודעו לי אשר לא ראו עדן אור כלל, עם מפתח נדול לשמות האנשים הספרים והערים, והיתה התוצאה החדשה הזאת לספר זכרון לתולדות בחירי עמנו וקורות ספרתנו בדור האחרון רב הכמות והאיכות שלם ומתקן, והנני מתכבד לעת עתה לבקשכם בזה, להיות לו איש איש מארצו, מעירו ממקומו ומכ־שפחתו לעזר בהמציאו לי חמר לתולדות אנשי־שם ובפרט לאלה הבלתי נודעים עוד בשערים, והנני להזכיר כל תולדה בשם כותבה וממציאה אלי לבלתי קפח שכר כל נטפל לעושי טוב ומלקט אבנים לבניננו ההיסתורי.

שוא יאמרו בנים סוררים וכחשים להחרידני והיא לא תצלח! לדידהו

הוי שם „יהודי" מומא וחסרון לריעותא ולדידי לא הוי מומא כלל, ונהפוך, עברי אנכי ובשם זה הקדוש לי אתפארה, את עמי הנני אוהב, אוקיר רבניו אכבד חכמיו וחביבים עלי כל נושאי דגל קדשו, לכלם, אקו, לקרוא בשם, לתת להם יד ושארית ולהחיותם עדי עד בספר החיים...

בן־ציון אייזענשטאדט.

י״ב אדר שני, התרס״ה, נויאדק רבתי.

דור רבניו וסופריו.

א.

אבראמאוויץ, שלום יעקב, באדעססא סופר נפלא במינו וסגנונו הנעים, נולד בעיר מצער קאפיל (פ. מינסק) בשנת 1836, למד בחדרים וכ־ן תשע כבר ידע בע"פ את כל כתבי הקדש ואז למד תלמוד ממורים ומאביו הר' חיים משה, איש תורני משכיל וסופר, ויצטיין. במות אביו, והוא בן י"נ שנה, בא ללמוד בישיבות סלוצק, עיר המח ז, מסלוצק בא לווילנא וילמוד בישיבת „רמיילא" ובבימ"ד הגר"א ז"ל, אחרי נשאו לו אשה בת אחד העשירים מקאמניץ־פאדאלסק וישלחה מעל פניו היה למורה בבית ספר לימשלה. בימים ההם ראה אור הדפוס מאמרו הראשון ע"ד החנוך „בהמניד" שנה ראשונה, ע"י מקרה ומאז הוסיף לכתוב ויעש לו שם נדול במאמריו ספוריו ופוליטוניו בהמליץ, הצפירה, הכרמל, השחר, הבקר אור, וביותר בספריו הנכבדים „תולדות הטבע" (נ"ח) „משפט שלים" ובזשרנון: „ראס קליינע מענשערע" „דיא טאקסע" „דיא קליאטשע". החכם והסופר הזה נודע בכנויו חחביב „מענדעלי מוכר ספרים".

אדלער, הרב נפתלי, נודע בשם דר. הערמאן אדלער הרב הכוללי ליהודי אננליא, רב ונאון וחכם מפורסם נולד בעיר האנובער ביום 29 מאי שנת 1839, בהיותו כבן שש, שאז נתמנה אביו הנאון ר' נתן להיות לרב בלונדון, בא עם אביו לונדונה ויקשב לקח מאת הח' ר' מרדכי קאליש ואח"כ למד אצל הפראפיסור מאלדען ויכן עצמו לביהמ"ד "University Callege" ויזכה לפרס היותר נדול על הצטיינותו בשפת יון, ויוסף לשקוד בלשונות אננליא ויון ומדעים, כבן עשרים נשא משאו הראשון בחנוך ביהכ"נ בעיר סאוזנא, אח"כ הלך לפראנ ויקבל תורה מאת הנאון שי"ר ובשנת 1862 בא לבקר את האיניוועריזיטה הלייפציגית ויזכה בתאר דר. והנשי"ר סמכהו לרב, בטות בשנת 1863 החכם ר' ברוך אייבראמס ראש המורים בביהמ"ד החכמה Jews. Callege נבחר הרב אדלער למטא

מקומו, אבל לא ארכו הימים ותנתן עליו גם משרת מטיף בביהכ"נ שבמערב העיר לונדון ויעזוב משמרתו הראשונה, כבן ז"ך נשא אשה מרת רחל בת סאלאמאן יאועפס בשנת תרל"ט אחרי אשר זקן אביו הגאון ולא יכול יכלכל עניני רבנותו הנדורה. עמד הרב ר' נפתלי עליד אביו ויהי לו לעזר בהנהגת משרתו עד יום מותו (א שבט תר"ן) ומאז נתנה עליו משרת ראש רבני בריטניא ואב"ד כוללי בלונדון הבירה. רבות מדרשותיו נדפסו במכ"ע "Times" והו"ל גם דרשות מיוחדות בשפת אנגליא „ע"ד ר"ש בן גבירול" „היהודים באנגליא" „דברי חכמה ומוסר מהתלמוד. ואחרי בקרו בשנת 1887 את אה"ק כתב ספרו „המסע לאה"ק".

אדלער, הרב שלום, אב"ד דסערעדנע (נאליציא) גאון מפורסם כצדיק, נולד בכפר בארענער מחוז מארגרעטין לאביו הר' מנחם בשנת תר"ז. בנעוריו התנכר כי לגדולות נוצר ויתפרסם לעלוי בעודנו צעיר לימיו, כבן ח"י נשא אשה את בת הגאון ר' יצחק אייזיק בעלכעשצער האב"ד דנאדוואדא (בעהמח"ס באר יצחק), תר"ל נתקבל לרב בסערעדנע וישמש בכהונתו כשלשים שנה ונפטר בשם טוב ביום ה' י"ד כסלו תר"ס, נדפס ספרו „רב שלום" על התורה.

אווינון הרב **אברהם**, רב גדול ומפורסם לצדיק, שמש בכהונת רב כשמנה ועשרים שנה בטראוניק ויהי כארבע שנים לרב הכולל ליהודי בוסנא הספרדים ויקבל בעד פעולותיו הטובות אותות כבוד אחדים, היה מדקדק במצות מאד ויכוז לחי ממש את כל העובד על דבריו וממרה את פיו בנונע לדת, נפטר זקן ושבע ימים בחורש אדר התרס"ד, וכבד נעשה לו במותו

איבעלסאן הרב **אברהם יואל**, רב באדעססא מגדולי הרבנים ועסקן ציוני נכבד, נולד במוריופאל (פ. סובאלק) בשנת תר"א. בנעוריו הסתופף בישיבת ראזענטהאל בעירו ואח"כ בקר ישיבות שונות וימלא כרסו בש"ס ופוסקים בעודנו עול ימים כי נוסף על כשרונותיו היתה שקידתו בתורה עצומה, שמש בכה"ר בסאקאלקא (פ. שעדליץ) ומשם נתקבל לרב בסטאוויסק ומסטאוויסק לטוראוו (גליל פינסק), בשנת תרנ"ג נתקבל לראב"ד ומו"צ באדעססא, כתב מאמרים שונים ב„הצפירה" „המליץ" „הלבנון" ומשנת תרנ"ג החל להו"ל ירחו תורני המקדש לתורה לשאלות ותשובות בשם „כנסת חכמי ישראל" אשר בו השתתפו גדולי ישראל למקומותיהם.

איזנור, אהרן הלוי בקיוב, סופר משכיל נולד בברעזינא (פ. מינסק)

ט' מנ"א תרל"ד, כבן תשע כבר נסה למשוך בשבט סופרים לחבר מאמרים ולהעתיק העתקות, מ'נת הי"ג עד הי"ז למד בישיבות שונות וישקוד בשים לב בתלמוד בתורת שב"ע רופ'ת ואשכנזית. תרנ"ג בא קיובה ויהי למורה שפ"ע ויתרועע את החכמים שאצקעס ווייסבערג והמה הכניסוהו להיכל ספרתנו ויכתוב מאמרים שונים „בהמליץ" „הצפירה" „התחיה" (האמריקנית) ב„המאסף" להמליץ, ונדפס ממנו ספר מיוחד בשם „שלש תקופות" בדברי הימים לכ"י (תרנ"ח).

אייזיקס, מאיר שמואל בנויארק, חכם מדיני נודע לתהלה נולד בנויארק ביום 8 מאי שנת 1841 אביו הרב ר' שמואל בא לאמעריקא ויתקבל לרב עדת „בני ישרון" ואח"כ לעדת „שערי תפלה". בשנת השמנה עשרה לחייו נסר מאיר שמואל את חק למודיו בהאוניווערזיטעט הנויארקי ובשנת 1862 קבל תעודת עורך דין ועד מהרה התפרסם לתהלה ויצא שמעו בתור עורך דין מופלא וחרוץ וחכם תורת המשפטים ולא עברו שנים אחדות ותנתן עליו משרת פרופיסור בהאוניווערזיטעט לתירת המשפטים. בשנת 1880 נבחר מאת הנאווערנער קארנעל לשופט ב„המארין קאורט". ועם עצם טרדות ובענינים מדיניים ובמשרתו לקח חלק בכל מוסדות הצדקה העברים בנויארק בפרט ובאמריקא בכלל ויעש הרבה לטובת יסוד „מאנ־טיפיארי האום" „יונייטעד היברו טשאריטים" ומשנת תרמ"ט נבחר לנשיא מפעל הצדקה של הבארון הירש, שנים רבות היה החכם הזה אחד מראשי העוזרים בעתון „Jewish Messenger" הנוסד ע"י אביו, נפטר ביום 24 מאי תרס"ד. וכבוד גדל נעשה לו במותו.

אייזענשטאדט, ישראל טוביה ברוזינאי, מגזע גדולי יוחסין מנכדי הגאון מוהר"מ אייזענשטאדט (בעל פנים מאורות) ומצאצאי „הקדושים" ברוזינאי, נתחנך על ברכי אביו ה"ר יהודה צבי בדרך שקבל מאבותיו בתורה וחכמת ישראל. ובבאו לימים חבר ספרו „דעת קדושים" הכולל סדר יחשן של המשפחות המיוחסות בישראל, אייזענשטאדט, בברך, נינצבורג, היילפרין, מורוויץ, מינץ, פרידלאנד, קאצענעלבויגען, ראפפורט ורוקח, ונדפס אחרי מותו בהוצאות הנדיב ר"ל פרידלאנד מפטרבורג עם הערות הרה"ח מוהר"ש ווינער (פטרבורג תרנ"ז־ח). החכם הנכבד הזה נפטר ביום ו' עש"ק כ"ה טבת שנת תרנ"ג ברוזינאי והמצבה אשר הוקמה על קברו נעתקה בסיף ספר „דעת קדושים".

איינגאלצין הרב **זאב וואלף** מו"צ בווילקאמיר, רב נדול ודרשן

מפורסם, בנו של הרב הגאון ר' חיים יצחק אהרן ראפפורט (ע"י תולדותיו בח"ג מספרי) נולד בשנת תקצ"ח, למד מאביו ויסתופף בישיבות שונות, בשנת תרמ"ד נתקבל למ"מ ומו"צ בווילקאמיר ובני עדתו כבדוהו מאד בגלל מוסרו הטוב אשר בא תמיד כשמן בעצמותיהם. כי חנן בפה מפ"ק מרגליות. נפטר ביום ו' עש"ק י"ב כסלו התרס"ג בן ס"ו שנה וישאיר אחריו ח"ת ודרושים נפלאים, ונדפסו מעט מחדושיו בס' "כתר הורה" לאביו הרה"ג (ווילנא תרכ"ו).

אפטיקאר, דוד. סופר משכיל נולד ביום 28 אוינוסט שנת 1855 בפאניוועז, בשנת תרכ"ח שמע שעורו של החכם רמ"ל לילינבלום בווילקאמיר בקלויז שמוקלערס שמה, ויקבל אצלו גם תורת השפה העברית והרוסית, בשנת 1888 בא לאמריקא ויהי לסופר ב"הטאגעבלאטט" ובבואו בשנת 1895 לפהילאדעלפיא הוציל ביחד את המשורר דאליצקי את העתון "דיא נענעווארט".

אשישקין, הרב יחזקאל רב בבהמ"ד "נחל יצחק" בנויארק. נולד ו' אלול ת"כ"ג באיישישאק למד אצל הרה"ג ר"א טורעצער דומ"צ בעירו, אחרי נשאו אשה למד בוולוזין ובקאוונא ויקבל סמיכת הנצי"ב והנריא"ס, תרנ"ד נתקבל לרב ביאשון ויהי שמה ד' שנים. תרס"ג בא לנויארק ויהי לרב בבהמ"ד נחל יצחק, נדפסו חדושיו ב"המאסף" היו"ל בירושלים.

אשכנזי הרב **אברהם הלוי** אב"ד דלהויסק רב נדול ומפולפל מפשפחת יוחסין, נולד לאביו הנאון ר' שאול הלוי (האב"ד דקאסטווע וקאברין) ע"ס תרי"ד. תרל"ב נשא לאשה את בת הנאון ר' נרשון תנחום מטינסק ובשרתו בבית חותנו כבר הורה הוראות, תרמ"א נתקבל לרב בעיר סנאוו, תרנ"ב נתקבל לרב בלאהויסק (פ. מינסק) חבר מנחה בלוחה (תרמ"ב) "אמרי נעם" (ווילנא תרמ"ח) ובכ"י חדושים ושו"ת.

אשר, פרופיסור **קארל באמשטרדאם**, שר המשפטים בהולאנד, נולד באמשטרדאם בשנת 1838 ובעיר זו נתחנך וינמור חק למודיו, בשנת 1876 נתעלה למעלת פרופיסור שכא מן המנין לתורת משפטי המסחר לעמים בהאוניווערזיטה באמשטרדאם, ומאז נבחר פעמים אחדות לפשרן בין הממלכות ויזכה לציונים ותוארי כבוד מממשלות אחדות ובהן גם רוסיא. בשנת 1893 היה לחבר טועצות הממלכה ההולנדית, ובאספת השלום בהאג, בשנת 1899, נבחר הפראפעסור אשר לבא בחה של ממשלת הולאנד. בשנה זו נבחר ונתעלה למיניסטער המשפטים בהולאנד.

הוא השתתף הרבה בעניני הצבור העברי בארץ מושבו ויהי גם עד שנת 1888 חבר לסוד המפקחים על הסמיכה לרבנים באמשטרדאם.

ב.

באבער, שלמה הלוי בלבוב, מגדולי ישראל ונאוני חוקרי האגדה בדורנו, נולד בעיר זו לאביו הרה"ח ר' ישעיה אברהם הלוי ביום ה' שבט תקפ"ז (1827) נתחנך מילדותו על ברכי חספרות התלמודית וילמוד בשקידה תלמוד ופוסקים וספרי חכמת ישראל, ובעודנו עול ימים נתן את לבבו לחקר הספרות המדרשית והאגדית ויבוא בכתובים את נאוני ישראל וראשי חכמי ישרון ויצא לו שם לחוקר ומעמיק ומעין נדול, לבוחן ובודק מכמני ספרותנו העתיקה, ומני אז הו"ל ספרו הראשון "תולדות אליהו התשבי" לייפציג (1856) לא חדל מתת פריו פרי קדש הלולים לחכמת ישראל מזמן לזמן וירפים מאמרים רבים בכל העתונים והמאספים ויו"ל ספרים שונים מדעיים עם הערותיו הנפלאות וביותר השכיל במלאכתו הנדולה בהוציאו אורה מרבית המדרשים עם מבואים נדולים שכל אתה הנהו ספר נכבד בפני עצמו.

הרב הנדול הזה לא אך בצל החכמה לבד יסתופף כי אם גם בצל הכסף וה' ברכו בעשר וזה שנים רבות מאז נתנה עליו משרת פרנס ומנהל לערת ישראל בלבוב הנדולה ועם זה הוא גם יועץ המסחר וחבר לשופטי המסחר וראש בית ועד הסוחרים בעירו, ובשנת 1873 נתכבד למסור להקיסר פראנץ יאסף מכתב ברכה אשר שלחה על ידו עדת ישראל בווין. והקיסר קבלהו בפנים יפות וישוחח אתו כרבע שעה.

באאר, דר. העדמאן מנהל בית חנוך יתומים בנויארק, נולד בשנת 1826 בשטאטהאנען (אשכנז) בקר ביה"ס בעירו ואח"כ בא לבקר את בימ"ד החכמה ביענא, בנמרו חק למודו שמה היה למורה בביה"ס בזיעזען ומשם נקרא לליוועדפאל לקבל משרת מורה לילדים באחת מקהלות ישראל שמה, משנת 1857 עד 1867 היה בליוועדפאל ובפקורת הרופאים יצא מאנגליא ויבא לאמריקא, בשנת 1876 נתנה עליו משרת מנהל בית חנוך היתומים הנויארקי ומאז עשה הרבה לטובת הבית הזה ושכלולו, בשנת 1899 מפני הזקנה עזב את משמרתו הנכבדה ויקדיש עתותיו לספרות ולמדע ויכתוב

ספרים שונים בתולדות ישראל בשפת אנגלית. והמה מוכנים לדפוס.

בורשטיין הרב **שמואל הכהן** מו"צ בשיטאווא, רב וגאון מפורסם, בהרב הגדול ר' שמחה אבד"ק פראנפיל (בהרה"ג הצדיק ר' שמואל מו"צ בלעחאוויטש בהגאון ר' שמחה כהנא אב"ד דקאטירבורג בהג"ר אברהם כהנא האב"ד דוויניוויץ בהג"ר ישראל כהנא הרב דליזענציק המתייחסים להגאונים בעל פני הרט"א), קבל תורה מאת הרב המפורסם ר' דוד משה מטשארטקוב, ונחקבל לרב אב"ד בשיטאווא בשנת תר"ן ומאז ינהל עדתו בתורה ומשפט צדק. חבר „מנחת שבת" על קשו"ע ה' שבת (ווארשא תרס"ב) „מנחת יו"ט" על קשו"ע ה' יו"ט (הנ"ל) בהערות וחדושי דינים מאת הגאון ר' שלום מרדכי הכהן אבר"ק ב־עזאן, ובהסכמת התח"מ והגאונים ר' מ"נ ירושלימסקי, ר' אליהו פ סק ורש"ז קלעפפיש ועוד.

ביאליק. חיים נחמן, משורר מופלא בדורנו, נולד בשנת תרל"ג בכפר ראדי (פ' וואהלין) עד השנה הששית נתגדל בכפר זה אצל הוריו שהחזיקו בית מרזח שמה ובשנת תרל"ט בא עמהם זיטומירה ויכנס לחדר וילמוד חומש רש"י ותהלים, כבן ז' מת אביו ויתחנך הנער על יד א"ז ר' יעקב משה, ויאהוב הנער מילדותו לעין בספרי מוסר, קבלה, חקירה ודרוש אשר למכביר מצא אותם בבית א"ז שהיה בן תורה וחרד לדבר ה' ומאז החל למשוך בקסת הסופרים וירשום לו מעשיות וספורים, עד השנה הי"ג למד תלמוד בשים לב ויעש חיל ושמו לברכה, ומן העת ההיא יצא ללמוד בעצמו בבהמ"ד בעירו וילמוד גם ספרי הלכות ופוסקים, בבואו, בשנת הי"ז לוולאזין, ביחד עם שקידתו בתלמוד ונפ"ת התעסק גם בחשאי בלמוד השפה הרוסית, ושמה כתב מאמרו הראשון „בהמליץ" (תרנ"א) בשם „לעיון הישוב" החתום בר"ת ח. נ. ב. ומוולאזין בא לאדעסא ויקרבהו הרב אבעלסאן והסופר רבניצקי וילמוד גם תורת שפ"א וישתלם בלמוד השפה הרוסית ויתפרנס מהנידו שעור בעד עשרה רו"כ לחדש, תרנ"ב בא בברית הנשואין ויתנירר בערים שונות ויהי למורה בסאסנאוויץ, תרס"א התישב באדעסא ויהי לרעו של אחד העם וייסד חברת „מוריה". כתב שירים שונים כמעט בכל העתונים והמאספים ויזכה לשם אחד מטובי משוררי ישראל שבזמן.

ביראכאוויץ, הרב **עקיבא** אב"ד דקראסנאפאלי נולד בסקידל (פ. נראדנא) בשנת תרכ"ו. למד בנראדנא בבהמ"ד חברה ש"ס, כבן כ"ה קבל סמיכות הגרי"א מקאוונא ר' משה בצלאל לוריא מסייני ר' אליעזר

שמחה ראבינאוויץ מקאלוואריע, בשנת תר"ו נתקבל לרב בעיר קראסנא־פאלי (פ. סובאלק) ושם עודנו עד היום, הרב הנאון הזה הוא נצר ממשפחת הש"ך והוא חכם וסופר ודרשן נעלה חבר ספר „עקב רב" דרושים נעלים (וילנא ת־ס"ב) ובכ"י ע"ד דרושים וישו"ת לדפוס.

בינקאוויץ, הרב **אריה ליב**, מרבני נויארק, נולד ט"ו חשון תרי"ב בביאל סטאק, אביו הר' אברהם שלמה שהיה מופלג ומשכיל חנך את בנו נ"כ בתורה והשכלה, אחרי נשאו אשה מביעלסק נסתר לרב, ויהי למו"צ בביאליסטאק כעשר שנים והנאון ר"ש מאהליווער כבדהו מאד, בשנת תרנ"ו בא לאמריקא ויהי לרב בנויארק, נדפסו ספריו „ראשון לציון" (ווארשא תרמ"ב) „מעון אריה" (שם תרמ"ו) „נהמת אריה" (תרנ"ב) חקר עולם (תרנ"ו) ובכ"י הרב הנאון הנעלה הזה עור ספרים שונים בהלכה דרוש ומחקר.

בלאשטיין, דר. **יוסף אייזיק** בנויארק, חכם וסופר ורופא מומחה בביה"ח „בית יש אל האספיטאל" בנויארק, נולד בקאלוואריע (פ. סובאלק) כ"ב שבט תר"כ. הוריו שהיו ממשפחת נאונים בכ"ל וממשפחת הנאון בעל תוי"ט בפרט חנכו גם את בנם בדרך אבותיהם ויתנוהו מראש למלמדי תורה ואח"כ לבקר בישיבות בעזרת בשרונותיו רבים לו ידיעה רחבה ונכבדה בתלמוד ושפ"ק באביב ימי חלדו בהיותו בן ט"ו שנה כבר אחז בקסת ספרים ויחל לשלח דבריו לעתונים, בשנת 1879 בא לאמריקא ואחרי למדו את השפה האנגלית בא בשנת 1886 לבקר את האניווערזיטעט הנויארקי וילמוד תורת הרפואה ובשנת 1891 יצא מוכתר בתואר דר. לחכמת הרפואה בהצטיינות, ובהוסד ביה"ח „בי ישראל האספיטאל" שהוא הרבה לעשות לטובתו נתקבל בו לאחד מהרופאים הראשים, ושמו נודע בת ר רופא מומחה.

כתב מאמרים שונים „בהמגיד" „העברי" „הפסנה" ובשנת תרמ"ט־ן הו"ל בנויארק עתון זשרנוני שבועי בשם „שולמית" אשר הקדש לחבת ציון ולרעיון הישוב ודבריו הנכבדים אשר באו בו לעתים תכופות עשו נפשות רבות לציון, החכם הנכבד הזה עשה רבות ליסוד „התלמוד תורה" שהוא אחר ממנהיגיה גם עתה, והנהו חבר לחברת הרופאים בארצות הברית. בשנת 1903 נבחר לציר ה„ציונים הנאחדים" שבארצות הברית להקאנגרעס השביעי.

בלומבערג, **יונה דוב** בדווינסק, חכם תורני, נולד בשנת תרי"ב,

אביו הרב הישר מר יהודה ואמו הצנועה חיה שרה חנכוהו בדרך התורה והמצוה וימסרוהו למלמדים היותר מובחרים, אחרי נישאו לו אשה השתקע בדווינסק, בשנת תר"ן חבר ספרו הנעלה „קונטרוס מצות ישיבת ארץ ישראל" שיצא לאור בשנת תרנ"ח בווילנא בהיצאת הרב הנדיב הגדול ר' קלונימוס זאב וו׳סאצקי, ובהסכמות הגאונים הגדולים ר' שמואל מאָהליווער ר' שלמה מווילנא ר' חיים ברלין ור' משה שפירא.

בערזינסקי, הרב **אפרים דובער**, אב"ד בוואינאווא (פ. קאוונא) רב גדול ודרשן מפורסם, נולד בעיר קורשאן במחוז שאויל לאביו המצוין בתורה ויראה ר' שלמה זלמן בשנת תר"ך. כבן חמש נשאר יתום מאביו ואמו דאגה לחנוכו ותמסרהו על יד המלמדים היותר טובים, כבן ט"ז בא ללמוד בישיבת סאלאנט ומשם לקאוונא, ואחרי נשאו אשה בא וואלאזינה ויקשב לקח מאת הגאון הנצי"ב ונסמך ממנו בשנת תרמ"ו, בשנת תרנ"ב נתקבל לרב ואב"ד בוואינאווא ושמה ישא משרתו גם היום.

חבר והו"ל ספר „פליטי אפרים" ח"א דרושים נעלים (וואַרשא תרס"ד) ובכ"י פליטי אפרים ח"ב וחדושים בהלכה.

בערמאן, הרב **שמעון** רב מטעה"מ בגליל טעלשי ברוסיא, חכם תורני ומדעי. נולד בזאנאר (פ קאוונא) לערך תר"ד. למד גפ"ת בשקידה עד שנת העשרים לחייו ואז קבל „סמיכה" מאת הגאון בעל פ"ת, כבן שלשים עמד על המבחן בבי"מ ה־בנים ב׳וילנא ויקבל תאר רב ואז נתמנה לרב מטעה"מ בעיר טעלשי וגלילה ומני אז ועד עתה יכהן במשרתו זאת.

חבר ס' „אור בהיר" ספר רב הכמות והאיכות בשני חלקים גדולים לבאר את הס ישעיהו ע"פ חכמת הלשון ודברי ימי קדם (ווילנא תרס"ג).

בערנשטיין, **מרדכי** בזנערש, נולד בעיר הפלך פלאצק בשנת תרל"ב, כבן י"ט שנה סמכהו לרב הגאון ר' חיים הערץ חיילפערין ראב"ד מביאליסטאק. עתה סוחר בזנערש.

נדפס ממנו „מסתרי האוואנא" או „מלכת הזהב" (וואַרשא תרס"ג) ובכ"י „אשל מרדכי" באורים באגדות חז"ל.

בערשטיין, **משה העניך**, ב׳וגדון, בהרב ר' אריה ליב בערנשטיין רב ומ"מ לבני הוראדנא ולוגדז בלאגדון. חבר ספר „אוצר פתגמים מחכמים" כולל יותר משלש מאות מתלאות חדודים ופתגמי־תורה מגדולי ישראל וחכמיו, (לוגדון תרס"ד) ובכ"י עוד חלק שני מספרי.

בראדסקי, אלעזר, מגדולי עשירי ישראל ברוסיא ונדיב נודע להלה, ממשפחת יוחסין מצאצאי הגאון ר' חיים שור בעל תבואת שור, נולד לאביו הגביר הנדיב ר' ישראל בראדסקי בעיר זלאטאפאל (פ. קיוב) ביום ח"י אלול שנת תר"ח, התחנך בתורה והשכלה וירכש לו ידיעה רבה בתלמוד וספרות ישראל העתיקה, ובעודנו עול ימים הצטיין במסחר אביו ויצליח בקניניו, בהיותו לאיש נשא לו לאשה את המשכלת המצוינת שרה בת הרב החכם הגביר ר' שמחה לוריא (בהרה"ג הצדיק המפורסם ר' אהרן לוריא, אחיו של הגאון הגדול ר' דוד לוריא מביחאוו הרד"ל) וייסד לו בקיוב וסביבותיה בתי חרשת לנפת וינביר חילו ועם זה הנביר חסדיו לאלפי אביוני אדם אשר הסתופפו בצלו וינמל טוב לקרובים ולרחוקים וייסד לו בקיוב עיר מנירו ובזלאטאפאל עיר מולדתו מוסדות צדקה וחסד, אף בנה בית כנסת בקיוב הנודע בשם „בראדסקים שוהל" ובנלל פעולותיו הטובות כבדתהו ממשלת רוסיא באותות כבוד אחדים ותמנהו למעלת „יועץ המסחר" גם ממשלת צרפת כבדתהו באותות ככור ויהי בה לשר לניון הכבוד. ביום ח"י אייר תרנ"ט חגג את יום מלאת לו חמשים שנה ונדולי אתינו בקיוב עם רבי שרי המלוכה ופקידי העיר באו לברבו ולחלק כבוד לחתן היובל הנעלה וקהלות ישראל רבות שלחו ציריהם להגיש ברכה לנדיב ישראל זה. הנדיב הנודע הזה יצטיין ביחוד באהבתו הרבה לשפתנו וספריה, ויקרב באהבה תלמידי חכמים וסופרים, יהי ה' עמו! (לדאבון לבנו הניעה השמועה כי נדיב עמנו זה נאסף אל עמיו בחדש תשרי העבר בעיר באזעל בבקרו שמה את בתו תהי מנוחתו כבוד).

בריסקין, הרב יהושע, רב ומו"צ לעדת ישראל באדעסא, בהר' חיים ישראל, היה מתחלה לרב ומו"צ בעיר קאנסטאנטינגראד, וזה כעשרים שנה שנתקבל לרב ומו"צ באדעסא, חבר „תיו יהושע" וס' „חוט המשלש" בהסכמות נדולי הרבנים שבדור.

בראזער, משלם נתן בסאראקי, חכם וסופר, נולד בפרדיטשוב כ"ח טבת תרכ"ב, למד תלמוד ונפ"ת מבחירי המלמדים בעיר ואח"כ בבהמ"ד בעצמו וישקוד נם בספרי נדולי חוקרי ישראל „כהעקרים" „הכוזרי" „המורה" „עקדת יצחק". אחרי נשאו לו אשה השתקע בסאראקא ויהי לסוחר באבנים טובות, נדפס ממנו „צדקת ציון" ספר ציוני נכבד (בפרדיטשוב תרס"נ) ונכ"י „חוקרי עם".

בריל, יוסף במינסק, ס׳פר מצוין בסנגונו הנעלה ונודע בשם „איוב מינסק״ נולד בהארקא (פ. מאהילוב) בשנת תקצ״ט. נתחנך בישיבות אשר בשקלאוו וילמיד תלמיד ויעין גם בספרי השכלה ויפנעו בו קנאים וינרשוהו משם ויבך לארשא ומשם לוויטעבסק ואח״כ לצאשניק ויוסף לשקוד בתלמוד ומדרשים ועם זה גם בספרי קבלה וחסידות, כבן ח״י בא למינסק, ויהי רעם וחברם של הסופרים יהל״ל ווייסבערג ור׳ דוד לוריא. ואחרי נשאו לו אשה ממשפחה נכבדה במינסק היה למורה שפת עבר בבתי נכבדי העיר ועשיריה ויהי גם מורה להועיל להעלמה המשכלת שרה בת הרב הגביר ר׳ שמחה לוריא (הנודעת היום להנברת שרה בראדסקי, רעיתו של הגביר הנדיב לאזאר בראדסקי בקיוב) כתב מאמרים שונים ושירים ב„המגיד״ „המליץ״ „הצפירה״ „השחר״ „הקול״ „כנסת ישראל״ „כנסת הגדולה״ „אוצר הספרות״ „תלפיות״ ועוד, ובכ״י ספרים רבים, וביחוד ספר גדול מאד הכולל כל מאמרי התלמודים והמדרשים השונים בסדר א״ב.

ברנפעלד, דר. שמעון, רב חכם וסופר מפורסם, נולד בסטאניסלאוו (גאליציא) י״ב טבת תר״כ. קבל תורת התלמוד מאביו הרב החכם ר׳ משה איש נדול בתלמוד ובקי בספרות ישראל ויצטיין וינבאו לו נדולות, כבן ט״ז החל לשקוד במדעים וילמוד שפות אירופא ושפות הקדם, בשנת 1879 נדפס מאמרו הראשון בהמגיד משנה (נו׳ 22) ומני ׳ז הרבה לכתוב בהמגיד מאמרים שונים אשר עשו לו שם, באותה שנה לקחו בעל הקול לעורך עתונו שהופיע בקעניגסבערג אבל לא ארכו הימים ויסע ברנפעלד ברסלויאה וישבע עמל ותלאה ויהי מאכלו לחם יבש ממש, בשנת 1881 קראהו החכם נארדאן לליק לעזור לו בעריכת המגיד ויכתוב רובי המאמרים הראשים בקרת ספרים מבלי הזכרת שמו ואחרי עבור ירחי מס׳ר שב לקעניגסבערג ויכנס להאיניוועריזיטה שמה ויעש בו כשנה ויבא ברלינה ויבקר את האוניוועריזיטה בעיר זו ואת בימה״ר ויהי משם סופר תמיד להמליץ ובקיץ 1885 הכתר בתאר דר., בשנת 1886 נתקבל לרב לעדת הספרדים אשר בבילוגראדא ובאותה שנה נשא לו אשה, הרה׳ח הזה כתב מאמרים שונים ברוב העתונים העברים וומאספים ויחבר ספרים טובים ונכבדים.

ג.

גאבורין, מרדכי משורר וסופר משכיל, נולד בסלאנים (ס. הוראדנא) בשנת תרל"ב. אביו הר' אהרן זיסקינד שהיה נדול בתורה חנך את בנו בתלמוד ונפ"ת וכבן י"ב נתנו על יד המ"ץ דעירו ר' שמואל וכשהגיע לשנת הי"נ שלחו לוולאזין ובשבתו שמה בשנתים ימים עשה לו חיל בתורה וספרות הרבנות בשובו מוולאזין הקדיש עתותיו ללמודי השפות החיות וחכמת החשבון, ובנישאו לו אשה היה לסוחר בעיר מולדתו, נדפס ממנו „אילת השחר" שירים שונים (וואַרשא תרנ"ד).

גאלדפאדן, היינרי בנו יא ק חכם מדיני נודע, חבר הקונגרעס הוואשינגטאני, נולד בנויארק ב ום 23 מאי שנת 1856, בקר בילדותו בתי ספר שונים ואח"כ את האוניווערזיטעט "Townsend Callege" וילמוד תורת המשפטים, אחרי נמרו חקו נתמנה לישופט (Judge) בנויארק, פעמים, ראשונה בשנת 1888 ושנית בשנת 1893 ויחי לאחד מנדולי המפלנה הדעמוקראטית וערבי עסקניה ויבחר בשנת 1896 לצ'יר לאספה הדעמיקראטית הלאומית, בשנת 1902-4 נבחר לחבר הקונגרעס הואשינגטוני מפלך נויארק, החכם הנכבד הזה הנהו עסקן נדול נם לטובת היהודים ושמו לברכה ולתהלה בין היהודים יושבי ארצות הברית.

גאלדפאדן, אברהם בנויארק, סופר וחזה חזיונות מהולל, נולד בקא סטנטי־ישן (ס. וואליז) לערך תר"ה. למד אצל מורים תלמוד, שפ"ע ר'סית ואשכנזית, בש ת 1857 נכנס לבימ"ד ה בנים בזיטאמיר, ויסתופף שמה עד שנת 1866 שאז נסר את חק למ דו ויתמנה למורה מטעה"מ בסיטפעראפאל ואח"כ באד סטא, מאד כס ז הרך לעמבערג ויו"ל עתון „יש־אליק" ובבואו לטשערנאוויץ הו"ל בשנת 1876 את ה„איזראעליטישעס פאלקס־בלאטט" מטשערנא ויץ בא ליאסי (רומאניע) וייסד טיאטרון עברי ויסובב עם להקת המשחקים בערי רומוניא ויכתוב ששה עשר חזיונות בעד הטיאטרון, אחרי מיחמת רוסיא ותונרמא בא עם המשחקים ארצה רוסיא ויסובב בערי רוסיא הנדולות להציג חזיונותיו אשר הפיקו רצין העם, 1887 בא לאמעריקא ויו"ל עתון „יידישע אילוסטרירטע צ ימונג" ולא עברו שנים רבות וישב לאיראפא ויעש שם בעשר שנים בשנת 1903 בא שנית לאמעריקא ע"מ להשתקע ויתקבל בכבוד נדול מאת נדולי המשרקים אשר

בבתי המשחק העברים בנויארק, חבר „ציצים ופרחים" שירים 1865 „ראס יודעלע" 1866. „דער פאנאטיק" „שומית", „בר כוכבא", „דר. אלמאסאדא".

נארדאן, הרב **אליהו** אב"ד דקמאי, ממשפחת נארדאן בווילנא המיוחסת, נתסבל לרב בקמאי בשנת תרנ"ח, חבר „דברי אליהו" על כל התורה, ונדפס אף חלק אחד על בראשית, שמות ויקרא (ווילנא תרס"ג).

נארדאן, יעקב בן אליסטאק חכם וסופר, נולד בווילקאמיר בשנת תרי"ד עד שנת הס"ז לחיו למד אך תלמוד ומאז התעסק גם בהשכלה, התנורר אח"כ בברלין ויבקר בפאריז, את בי"ס לרבנים. תר"ם בא ביאלי־סטאקה וישא אשה ויהי שם למורה שפות החיות ושפה עבר נדפסו ממנו: „דער רייזענדער אין פאריז" „מעטהארץ לימוד שפת צרפת" „עמליה" „ברום שמים" „בת הרב".

גינצבורג, אשר, בארעסטא, חכם וסופר מפורסם נודע בכנויו הספרותי „אחד העם", נולד בקווירא (פ. קיוב) ביום י"ז מ"א התרט"ז (1856) אביו ר' ישעיהו שהיה ממשפחת יחסין ותורני וגם זה עשיר חנך את בנו בדרך שלומי אמוני ישראל מילדות וילמדהו אך תנ"ך ותלמוד ויעש הנער חיל רב ובטרם מלאו לו י"ב שנים כבר נתפרסם לתהלה בעיר בהיותו בקי בסדרי ש"ס אחדים עם נדולי המפרשים, בשנת תרכ"ח כאשר חבר אביו את הכפר נאפיטיצע (פ. הנ"ל) יצא עם אביו הכפרה ויוסף לשקוד בנפ"ת ויקן לו בקיאת עצומה בכל חלקי הספרות התלמודית ונדולי הפוסקים עד כי רבנים נדולים פנו אליו בשאלות שונות, בשנת הי"ז נשא אשה משכלת וצניעה מרת רבקה נכדת הנאון ר' מרדכי מענדל מליב ווין ואז נודע את הש"ס ולעת „הכיום" עשה אביו משרה וישכחה, בית ההיא כבר עין האברך בחשאי בספרי בקרת ויפערו עליו רטוב וימשכו לבבו אליהם ובבואו במקרה, בשנת תרל"ח, לאדעסא שקד בשפת ואדים ויעש חיל גם בזה ויתודע להכים לבית ספר נבה לחכמת ישראל ויסע לתכלית זו ווינה ומשם לברלין והפרעסלא אבל לא יכל האברך להנדל מעל ביתו זו אשתו ומשפחתו וישב לקומו. בשנת תרמ"ד בא שנת אדעסאה ויעש בה שנים אחדות ויתרועע את החכם דר. פינסקר ויעזור גם לטובת חבת ציון ויצא שמו לתהלה בעיר חכמים וסופרים זו ויחזו בו משכילי העיר וחובבי חכמה עתידות טובות, בשנת תרמ"ט נדפס מאמרו הראשון „בהמליץ" (יום י"ב אדר א') בשם „לא זו הדרך!" בחתימת „אחד העם" ויטיל סערה נדולה במחנה חרפ והסופרים. ומאז יצא ראשונה מערכת הסופרים הוסיף לכתוב

בעתונים ויעש לו במאמריו שם נדול וביוחר בין צעירי הנשכילים, ומאמריו אלה נאספו ונדפסו שנית בספר מיוחר בשם על פרשת דרכים בשלשה חלקים (תרנ"ה ס"ב ס"ה).

החכם היה שנים רבות חבר לועד התמיכה ליהודים עובדי אדמה בסוריא ובפלעסטינא ויסע פעמים אחדות לא"י ויבקר את המושבות ויקח חלק נכבד בכינוס ביהס ביפו ויהי נם מראשי המיסדים את החברה "אחיאסף" ויהי רמ"ל "השלח" איזה שנים.

נינצבורג, פרופיסור **לואיס**, מורה תורת התלמוד בבית מדרש הרבנים אשר בניויארק, נולד בי"ם 28 נאוועמבער שנת 1873 בקאוונא, הסתופף בישיבות נעלז וקאוונא. כבן ט"ז בקר בי"ס בינוני בפראנקפורט דמאין ושם בא לבקר בתי מדרש החכמה אשר בברלין והירשבערג, בשנת 1900 בא לנויארק ותתן עליו משרת עורך המחלקה הרבנית אשר "בהענציקלאפעדיע היהודית" היוצאת לאור ע"י "פונק עט ו אגנאלס" ובשנת 1903 נתקבל למורה תלמוד בבימה"ר הנויארקי העומד תחת השגחת הפרופיסור שכטר.

נינצבורג, בארון **נפתלי העריך** בפטרבורג, מאציל ישראל ברוש א, ממשפחת יוחסין, מבני בניו של הנאון ר' שמעון שאטעלס האב"ד ור"מ ופרנס מחכמי ישיבה דפר"מ בהנאון ר' יעקב האב"ד דפרידלאנד רבו של הנאון בעל תיס' יו"ט, נולד לאביו השוע ר' יוסף יואל נינצבורג בעיר זוו נינאראדקא ביום 8 פעברואר שנת 1833, קבל חנוך עברי ואירופי ויחד עם לימודי הקדש למד גם למודי חיל וילמוד בישום שכל תלמוד ולשונות החיות ומדעים. כבן י"ט נשא אשה את בת הנביר ר"ה ראזענבערג מקיוב, אחרי מלחמת קרים כאשר בא אביו לרגלי מסחריו, להשתקע בפטרבורג מצא הבארן הארץ הצעיר מקום נכבד לפעול רטובת עמו ותהי ראשית עבודתו ליסד חברת "מפיצי השכלה בישראל" (1863) שאביו הנביר נבחר לנשיאה, ובמות אביו (ח' שבט תרכ"ח) נבחר הוא לנשיא החברה הנכבדה החזיו ויעש רבות לטובת השכלת ישראל ברוסיא, ומשלת רוסיא הכירה פעולתו בעד אחיו לטובה ותכבדהו, בשנת 1870, לקחת חלק באספת הועד הנבחר מהמיניסטריום בדבר "שאלות היהודים" וידבר בארץ הארץ טובות על עמו ודבריו מצאו מסלת בלבב רבי המלוכה ברוסיא, בשנת 1887 נבחר שנית לחבר הועד המתעסק בשאלות עמנו ויוסף בארץ להמליץ על עמו ועל אחיו ודבריו עשו רושם עז על חברי הועד בכלל ועל נשיאו הנראף פאהלען בפרט ויבטיחוהו להשתדל לטובת היהודים ברוסיא, ולא

אך טובות דבר הבאראן האראן כי אם גם פעל ויעשה רבות וייסד מוסדות צדקה שונים בעיר בירת רוססיא וישחר מכספו הינו ומאדו לכיכלת בני חסר שונים, בשנת 1903 במלאת שבעים שנה לחיי ה׳ דיב חננו גיולי אחינו בפטרבורג את חג היובל הנכבד הזה ברוב פאר והדר ונכבדי אחינו בני רוססיא אשר בנויארק מעריצי שם הבאראן חננו גם הם את החג הזה וייסדו לזכרו קרן קיסת בשם „באראן נינצבורנס פאנד". אשר פריו יהיה קדש להדפסת ספרים מובחרים בתולדת יש־אל וספרותו.

נינצינ דר. עזריאל, רב לעדת לאשיץ במעהרן ומו״ל את „האשכל" חכם וסופר נעלה, נולד בקראקא ביום ב׳ דחוהמ״ם שנת תרכ״ו (1868) הוריו הזמינים והישרים נתנוהו בעודני בילדותו ע״י מלמדים מומחים בנפ״ת להיות יו תלמוד ומפרשיו והוער עשה חיל ויצליח בלמודיו, כבן י״ד כבר התעסק בתורת שפת עבריית ודקדוקה וישם הגינו בטובי ספרי החכמים והסופרים העברים וכבן י״ח כתב ב„אוצר הספרות" שנה שלישית את תולדת החי פאפוס מיעוזם (ויל אח״כ בחוברת מיוחדת) בשנת 1890 בא להאוניווערזיטה הווינית ומשם בא לברלין ויהי מתלמידי ב״מ הרבנים, אח״כ בא לליפציג ושמה הכתר בשנת 1896 בתואר דר. לפלוסופיא ולשונות בני קדם, משנת תרנ״ח היה למו״ל את המאסף „האשכל", בשנת 1900 נבחר לרב ומטיף בעיר לאשיץ משם יכהן גם עתה, חבר נ״כ בשפת אשכנז „Der Kaiser" „Der Dichter mann" „Der Pessimismus in Judenthum" „Jephet ben Ali".

נראמטר, יצחק הלוי בפאריז, בנו של הרב הנודע ר׳ ישעיה הלוי נראמטר מנדולי נכבדי ווילנא, המתיחס לצאצאי הגאון מוהר״ח מוולאזין והחסיד בזל יוש״ה, נולד בווילנא ונתחנך ע״י אביו ומו ים בתורה והשכלה, בקר את בית מדרש החכמה להנדסה ופלוסופיא בקעניגסבערג ובירלין ויבא אח״כ לפאריז להשתלם בחכמת הרפואה ויהי משם לסופר תמידי לעתוני מינכען, שטוטגרט ווירמיזה, ביום 4 פעברואר 1904 נתכבד לשאת משאו על אדות שאלת דארווין והשתוות הנשים לפי שיטתו באולם הגדול אשר בבית פקדות עיר פאריז בחלק השמיני באספת החברה הנודעה: „Groupe de la solidarite des Femmes" וינחל כבוד רב מאת נדולי הנאספים ונכבדיהם.

גרינסטאן דר. יהודה הלל בפיהלאדעלפהיא. רב וחכם נולד במאריופאל (ג. סובאלק) כ״ה ניסן תרל״ג, אביו התורני ר׳ פסח דוד

חנכהו בתורה ובילדותו מסרהו ללמוד אצל הגאון ר' יהונתן עליאסבערג האב"ד בעירו, ועם למודי הגפ"ת שלמד למד גם תורת שפ"ר ואשכנז ויעש חיל, בשנת 1892 בא לאמעריקא ויבקר את ה„סיטי קאללעדוש" הנויארקי ואח"כ את הסעמינאריום לרבנים ובנמרו שמה חק למודיו ויקבל תאר רב נתקבל כרב ומטיף בבהכ"נ „מקוה ישראל" אשר בפהילאדעלפהיא במקום הדר. מוראיים. הרה"ח הנעלה הזה הנהו אחד מראשי העוזרים במערכת „הענצ'קלאפדיא העברית" היו"ל באנגלית בנויארק, ונדפס ממנו The Religion of Israel (נויארק 1903).

ד.

דארעווסקי, ישראל נחום מורה בקיוב, סופר נכבד נולד בשנת תרי"ד בטאהילוב (גוב.) אביו הר' אברהם משה שהיה מופלג בתורה ומוקיר מדע חנך את בנו בתורה עד שנת הי"ג, ומאז שלחו לישיבות שונות, כבן ח"י נשא אשה ויבוא קיובה לבקש משרה בבית מסחר אבל נתגלגל הדבר ויהי למורה שפ"ע עד היום, כתב מאמרים שונים „בהמליץ" „הצפירה" „המגיד" „חעברי" (בראדי) „האסיף" „אוצר הספרות" תלפיות ובשנת תרס"ג הו"ל ספרו „לקורות היהודים בקיוב" ספר נכבד לקורות עיר זו ובכ"י ספר גדול „בר מצוה".

דזימיטראווסקי, הרב נחום בצלאל הלוי אב"ד דיאנישאק, רב ונאון נודע לתהלה מילידי העיר לידא (פ. ווילנא) אביו הר' יצחק חנכהו על ברכי התלמוד, כבן ט"ו למד אצל הרה"ג ר' ישראל איסר הכהן ר"מ דישיבת „ראמאיילעס" בווילנא. כבן י"ח בא להסתופף בישיבת סלאבאדקא ויעש חיל רב בגפ"ת, כבן כ"ב נשא לו אשה את בת הגאון החריף ר' יחיאל מיכל וואלפסאהן מיאנישוק (ע"י תולדות בח"ד מספרי) וישב על שלחן חותנו ויוסף להתעסק בתלמוד ופוסקים, ונסמך לרב, אחרי מות חותנו הגאון האב"ד ז"ל קבלוהו נכבדי עדת ישראל ביאנישאק לרב ואב"ד תחתיו. בכ"י חדו"ת רבים.

דייטש פרופיסור **גוטהארד**, מורה דברי ימי ישראל ותורת הפלוסופיא הדתית בבמרה"ר בסינסינעטי, נולד בקוניץ (אוסטריא) ביום 31 יאנואר 1859, מילדותו קבל תורת התלמוד מאת המורים המובחרים בעירו

ויצטיין בכשרונותיו. כבן עשר בא לבקר את הנימנאזיום אשר בניקלסבורג ויסתופף אח"כ בבמדה"ר הפרעסלאי ויבוא ווינה ויבקר גם את בהמ"ד לרבנים בעיר זו ועם זה את האוניווערזיטעט, ובגמרו חק למודיו ונכתר בתאר דר. לתורת הפלוסופיא, נתקבל בשנת 1887 לרב בבריס, בשנת 1891 נתנה עליו משרת פרופיסור בבימדה"ר אשר בסינסינעטי.

החכם דייטש הנהו נודע לאחד החכמים המצוינים מלבד בחכמתם גם בתם לבבם ובמרותיהם התרומיות והוא צנוע ועניו מוקיר רבנן ותלמידי חכמים, כתב מאמרים בחכמת ישראל בעתונים עברים אשכנזים ואנגלים ונדפסו ספריו; "Epochs of Jewish History" (נויארק 1894) "Theory of Oral Tradition" (סינסינעטי 1896) "Philosophy of Jewish History", שם 1897).

דייכעש, הרב **ישראל חיים** רב ונאון, נולד לאביו הרב ר' אריה צבי האב"ד דדארשונישאק מחבר „זבחי תרועה" (על תפלות ר"ה) ביום כ"א טבת תרי"ד, ובצאת אביו להיות לר"מ בקאוונא בא גם בנו ויתחנך שמה אצל מלמדים ואח"כ בישיבות אשר בקאוונא וסלאבאדקא, כבן ח"י חבר ספרו „פרחי האביב" על חו"מ, תרכ"ט נשא אשה את בת ר' משה ביעליצקי מווילנא, תר"ל הו"ל חלק מספרו הנזכר ויחל אח"כ לסדר ספרו שו"ת בר"ח שו"ע בשם „אמרי חן", תרל"ז הו"ל חלק מספרו „נחיבות ירושלים" על ירושלמי נזיקין בשם „באורים בירושלמי למבחן" וקונטרוס „מערכות ישראל" בספר אורח לחיים להרה"ג ר' חיים אב"ד דראצקי. תרמ"ב יצא לאור בדפוס מ"צ בווילנא הנהותיו על תשובות הריב"ש. ביום ד' חנוכה תרמ"ה נבחר לרב בעיר ניישטאדט שירווינדט ויהי שמה לרב כשתים עשרה שנה, וזה שנים אחדות שנתקבל לרב ואב"ד בליעדז באנגליא, מספריו בדרוש יצא לאור אף „אמרי יושר" (ווילנא תרמ"ז) ובכ"י עוד דרושים רבים וחד"ת והערות בקרותיות. בליעדז החל להו"ל מאסף תורני בשם „בית ועד לחכמים".

דינעסזאהן, יעקב בווארשא, מטובי המספרים בשפת יהודית מדברת ברוססיא, נולד לאביו הר' בנימין בזאנר חדש (פ קאוונא) בשנת תרכ"ב, שמע בילדותו שעוריו של הרה"ג ר' אבא ווילדא במאהלוב (דנעפר), אח"כ היה למורה שפ"ע ואחרי עבור שנים אחדות לסוכן בבית הנביר הורוויץ, התנורר נם בקיוב ויתודע אל טובי חכמי העיר וסופריה ויתהלך אתם כרע ואח, וזה כח"י שנה שמתנורר בווארשא. נדפסו ממנו ספורים

שונים בשפת זשארנאן ומהמפורסמים שבהם „הנאהבים והנעימים" „ואבן ננף".

דעניזאהן, הרב **יעקב** מו"צ ראשי בליבוי אשר בקורלאנד. רב נדול ומפורסם, היה לרב באוזוועגט משנת תרל"ב עד תרמ"ו וזה כשמונה עשרה שנה אשר נתקבל לרב ומו"צ ראשי בעיר ליבוי הקורלאנדית.

חבר והו"ל ספר „שארית יעקב" שו"ת וחדושים שונים (ווילנא תרנ"ו) בכ"י „שארית יעקב" ח"ב וספר נכבד בדרושים אשר דרש לעתים שונות.

דראזד, **זאב** מורה בבנדארבקה, נולד בשנת תרכ"ט בכפר בננב רוססיא, נתחנך ע"פ אביו ר' דוד שהיה מורה משכיל, כבן י"ד היה הנער למלמד וימצא מחיתו מהוראת חומש ותנ"ך ושפ"ע, כבן עשרים נשא אשה בת מורה אחד בפטרפאוולאווקא (פ. יעקאטערינסלאוו). בשנת 1902 עמד על המבחן ויקבל תעודת מורה ובאותה שנה נתקבל למורה בבי"ס אשר מטעה"ט בבאנדרובקה (פ. הנ"ל). נדפס ממנו „שני הפכים ספור (ווארשא 1902) ונדפסו מאמריו ב„נ שעשועים" לפיורקא.

דראזד, הרב **שלמה יצחק** אב"ד בשעביז, רב ונאון נודע לתהלה, נולד בשעביז בשנת תקפ"ז, ויהי בילדותו תלמיד מובהק להנאון ר' ישראל סאלאנטער בבית מדרשו בווילנא, כבן כ"א נסמך לרב ובשנת תר"ח נתמנה לרב בעיר מולדתו ויעש רבות לטובת עדתו ויקח חלק גדול בתנועה הציונית אשר מצא בה רב ברכות לעמנו, בהיות בשנת תר"ס בווילנא אספת ציונים נדולה ויתעורר הרעיון בין הרבנים מבקרי האספה ליסד בטה בפני עצמה בשם מזרחי, היה הנאון הזה הראשון אשר קרא: „הרבנים ציונים פשוטים הם כיתר בני עמנו ואינם צריכים לשררות בפני עצמה" ובקיץ תרמ"א נסע בלויית הנאונים ר"י ריינעס מלידא ורש"י רא־בינאוויץ מסאפוצקין אל צדיקי פולין להכניסם בברית הציוניות. הוא נפטר ביום ד' ח' אדר תרס"ד בשנת הע"ז לחייו, נדפסו אחדות מתשובותיו בספרו של הנאון ר' יצחק ציוני מרעזיצא חברו ועמיתו.

ה.

האפנער, חיים אהרן בנויארק, נולד בסקאהל (גאליציא) כ"ח מר חשון תרכ"ד, אביו הר' אשר זעליג ואמו נעלע (בת הרה"ג ר' חיים אהרן לעווין מו"צ וס"מ בוואריז) חנכוהו בתורה וילמדוהו ע"י מורים מובהקים ובהם הר' שלמה והר' אבוש מרדכי (בעהמ"ח „מאמר מרדכי" ו„מחקרי חלד") תלמוד ונפ"ת, כבן י"ח נשא אשה ויחל לשלח ידו במסחר ומבלי ראותו ברכה היה למורה במונקאטש, תרמ"ח בא לבראד, ויהי לעוזר תמיד ב„העברי" ועברי אנכי, תרנ"ה בא לאמעריקא, נדפסו ממנו א) „עבריה" שיר חזיוני (בראדי תרמ"ח) ב) „מנגינות" שירי לאום (תר"ס) בכ"י הסופר הזה ספורים שונים.

הורוויץ, חיים מאיר, חכם תורני, נולד בפינסק לערך תרט"ו ויסתופף בנערותו בישיבת וולאזין משם בא לבי"מ הרבנים להילדעסהיימער בברלין וילמוד את השפות העתיקות ויעש חיל רב, מברלין בא לפפד"מ וישתקע בה, הו"ל „קבץ מדרשים קטנים" (פ"פ תרמ"א) „בית עקד האגדות" ב"ח (הנ"כ) תוספתא עתיקתא הח' ה"ה מנצא, קראקא, תרמד"ן „ברכת אברהם" פ"י הראב"ע על משלי עפ"י כ"י עם מבוא והערות ממנו. ובכ"י מבוא גדול לס' פרקי ר"א. (הרה"ח הזה נפטר בש"ז).

הורוויטץ ישראל שלמה הלוי, בלעמבערג, חכם תורני, נולד בשנת 1838 בעיר בראדי (גאליציען) אביו הגביר ר' צבי הירש בן בנו של הגאון ר' יצחק איש הורוויטץ רב בהאמבורג ואמו שרה רבקה בת בתו של הגאון ר' שמחה הלוי מבוברקי חנכוהו בתורה ודעת ויקדיש הנער ימיו לתלמוד ונפ"ת והליכות ללמוד לשונות ומדעים, בעודנו עול ימים נשא אשה ממשפחת יוחסין מבראד, ויתעסק במסחר וכאשר ההצלחה פנתה לו ערף היה מוכרח להתנודד בארצות שונות ולאחוז במסחרים שונים. ובבואו ללעמבערג יסד לו בית מסחר אשר ממנו הוא מתפרנס בכבוד. נדפס ממנו „תהלוכות עולם" דרושים שונים ובאורי אגדות (לעמבערג תרס"ב) ובכ"י „תהלוכות עולם" ח"ב „עבד המלך" על כל חלקי הרמב"ם מנחה חדשה (חדושים שונים בהלכה ואגדה), ועוד ספורים וחוברות בשפת עבר ואשכנז.

הורוויץ, הרב **פנחס הלוי** אב"ד דבראדשין מנדולי ישראל בנאליציא, בנו של הגאון ר' שאול הלוי האב"ד דטיסמניץ, נולד בשנת תי"ה באוסציא, קבל תורה מאביו וייחוז בו עתידות נדולות, אחרי נשאו לו אשה בשנת תרמ"ב את בת הנביר ר' משה קאנסטאנטין מסקאהל התעסק בתורה בשקידה וירב חילו בהלכה ויסמכוהו נ"ולי נאליציא לרב, בחרף תרנ"ט נבחר לרב ואב"ד בבראדשין במקום הגאון ר' פייוויל בעל ספר „נדולי הקדש" (נפטר ה' טבת תרנ"ט). נרפס ממנו פלפולים וקונטרסים בס' „חיי אריה" לאחיו הגאון, בס „דרכי ציון" בהמאסף „אהל מועד" והספד בשם „עין דמעה" (תרמ"ח).

היימאן, הרב **אהרן** בלונדון, נולד בסלוצק (פ. מינסק) בשנת תרכ"ב, כבן י"ד למד בישיבת הגאון ר' זלמן ר' עקיבא'לעס בבאברויסק ויהי מבחירי התלמידים, אח"כ הסתופף כשלש שנים בישיבת נאוואהרודאק (פ. מינסק) תר"ט אחרי מות אביו בא ללמוד בוולאזין, אחרי נשאו אשה למד אצל הגאון ר' חיים צבי ברוידא האב"ד כעת בזאגר ישן, תרמ"ה בא לונדונה וישתקע בח. הרה"ג החכם הזה חבר והו"ל ספרו „בית ועד לחכמים" ספר טוב ומועיל לדורשי רשימות מאמרי רבותינו התלמודים בכל מקום שהם ונדפס בלונדון בשנת תרס"ב.

הירש, עמיל מנדולי הרבנים המתקנים באמריקא, ומו"ל העתון הריפורמי „Reform Advocate" בשיקאנא. נולד בדוכסות לוקסמבורג 22 מאי 1852 ויתחנך מראש בפתה"ס שמה, כבן י"ד בא עם הוריו לפילאדעלפיא אשר באמריקא וילמוד את תורת השפה האנגלית ויבא לבקר את האוניווערזיטה הפענסילוועניית ואחרי הסתופפו שמה שנים אחדות נסע ארצה אשבנז וישתלם במרעים ובחכמת ישראל וישב לאמריקא ויהי, בשנת 1877, לרב לעדת „בר סיני" הריפורמית אשר בבאלטימארי, בשנת 1880 נתנה עליו משרת רב בעדת „סיני" בשיקאנא ואח"כ משרת פרופיסור לתורת הספרות הרבנית בהאוניווערזיטה השיקאנית.

הירשנזאהן, הרב **חיים**, רב בהוביאקען, מחכמי ישראל בזמננו, נולד י"א אלול חרט"ו, עד שנת הי"ב למד אצל מלמדים ומאז אצל אביו חרה"ג ר' יעקב מרדכי, וישם מעיניו גם בספרי פלפול דרוש וקבלה פלסופיא והשכלה, אחרי נשאו לו אשה בשנת תרל"ד כתב „באור לס' חזות קשה" „אנרת מדבר קדמית" „זהר הרקיע" ו„עטרת חכמים" בעניני הטבע, הקבלה והפלסופיא, בהיותו בשנת תרל"ח ברוססיא כתב באור על כ"י הנר"א

על מנלת אסתר שמצא בבריינסק, בשנת תרל״ט היה לר״מ בבריסק ויחבר באור על שה״ש והנדה ש״פ, תר״מ שב לירושלים ויתעסק הרבה בלמוד הקבלה ויכתוב ספריו „לקוט מלכיות זכרונות שופרות״ ופירש על „עץ חיים״ לרח״ו. בקיץ תרמ״ה הדפיס את החוברת הראשונה מהמסדרונה (בפפד״מ), תרמ״ז הו״ל ספרו ישועות יעקב, תרמ״ח החל לחבר ספרו „תורת חיים״ על הלכות, תרס״ד בא לאמריקא ויתקבל לרב בהוב׳אקען פלק „ניו דושארסי״. נדפסו מאמריו כמעט בכל העתונים והמאספים שי״ל בירושלים ובכ״י ספרים רבים מוכנים לדפוס.

הלוי יצחק אייזיק, מנדולי חכמי ישראל בדורנו, נודע ומפורסם בספרו הנדול „דורות הראשונים״ הוא ספר דברי הימים לבני ישראל, הרה״ח המחבר הדפיס ראשונה בהוצאת חברת כל ישראל חברים בפאריז את החלק השלישי (פרעסבורג תרנ׳ז) ואח״כ את החלק השני (ב״ב כרכים) פראנקפורט ע״מ (תרס״א) והחלק הראשון עתיד לצאת לאור בקרוב.

העדצענבערג, הרב **אליהו**, רב בבהמ״ד אנשי קורלאנד בברוקלין רב ונאון מנוע יוחסין, בנו של הרב ר׳ יוסף רב דלבוי (נפטר בש״ת תרמ״ב) בהרה״נ ר׳ אליהו האב״ד דפולטין (נפטר טבת תר״נ) נולד בערב שבעות תר״ז, בנערותו הסתופף בישיבות זאגר וולאזין וכבן ח״י סמכהו הנצי״ב, תרמ״ב בא בעצת הרי״א מקאוונא, לברלין, וינד שעור בתלמוד לפני תלמידי הנר״ע הילדסהיימר כשלש שנים, תרמ״ח בא לאמריקא ויתקבל לרב בבהמ״ד אנשי קורלאנד בברוקלין, חדושיו באו בתורה מציון „בהמאסף״ (ירושלים) „קבץ עץ חיים״ (אפרתי) „ובשדה חמד״ חלק י״נ, נדפס בעת קונטרסו, בכ״י עמו ספרים שונים.

הדדים, מ. רב בהיכל „ישראל״ אשר בהארלעם (נויארק), נולד בלונדון ביום 9 נאוועמבער שנת 1859 נתחנך בעיר זו ובבואו לאמריקא בקר את „הקולומביא אוניווערזיטי״ ויקבל אח״כ תעודת רב מאת הסעמי־נאריום לחברת עמנואל בניארק ויתקבל לרב בהיכל „ישראל״ נדפס ממנו „The People of the Book״ בשלשה חלקים.

ו.

וואדיסלאוסקי, יהודה ליב בלאדז, חכם וסופר נולד לאביו הר׳ יעקב יצחק מטובי העיר לאדז בשנת תרל״ז, נתחנך בתורה והשכלה ובעודנו צעיר לימים נתן את לבו לחקור את תולדות ישראל ונדוליו, בשנת תרס״נ הו״ל ספר „מאור הנפש״ מהגאון רמ״ע מפאנו מכ״י (פיעטרקוב) בשנה זו הו״ל ספרו „תולדות רבנו מנחם עזריה מפאנו״ פיעטרקוב, ובכ״י ספר „עטרת ראש״ והערות ומבוא גדול לספר „צרור החיים״ להחכם ר׳ חיים בן דוד בן שמואל מתלמידי הרשב״א ובהפלס ש״ז חוברת ו׳ באה בקרתו על הספר שם משמואל להרח׳ ח מוהרש״א הורודעצקי הי״ו.

וואלף, שמעון, עורך־דין מפורסם, נולד באחת מערי באווארין ביום 28 אקטאבער 1836 ובעודנו נער בא לאמעריקא ויבקר את בתי הספר ואח״כ נכנס להאקאדעמיא לתורת המשפטים אשר בקליוולאנד (אָהיא) ובשנת 1861 נמר חק למודו שמה ויקבל תעודת עורך דין, בשנת 2-1881 היה לציר ממשלת מצרים באמריקא ויתעסק הרבה לטובת הכלל ויהי גם לאחד מחברי הועד לאגדת בני ברית.

נדפס ממנו The American Jew as a Patriot (1896).

וויים, אייזיק הירש בוויען, מגדולי חכמי ישראל בדורנו, נולד בער״ח אדר שנת תקע״ה (1815) במעזריטש הגדולה (מאהרען) למד בחדרים ובישיבות מילדותו, כבן כ״ה היה לר״מ בעירו, בשנת תרי״ח בא לוויען ויהי למניה בבית דפוס, אח״כ קראהו הדר. יעלינעק להיות לרב ומורה בבהמ״ד שיסד ויעמיד הרה״ח וויים תלמידים רבנים ומטיפים ויתפרסם, תרכ״ה הו״ל ירחון בית המדרש ויכתוב בו מאמרים רבים ונדולים, ומפני סבות שונות לא ארכו ימי הירחון ויחדל מצאת בשנת תרכ״ו, תרמ׳ א שב להו״ל מכתב חדשי, בית תלמוד ביחד את הר״מ אישׁ־שלום, שהיה אוצר למדע „וחכמת ישראל״. נדפסו ממנו ספרים רבים כמו „ארח לצדיק״ „נצח ישראל״ „מסכת התלמוד״ (על ספרא) „מדות סופרים״ (על מכילתא) „משפט לשון המשנה״ וספר נדול בן חמשה כרכים „דור דור ודורשיו״ ספר נכבד ורב הערך אשר נתפרסם בין מוקירי חכמת ישראל וקורות ספרותו העתיקה, מלבד מאמריו שבאו „בכבי יצחק״ ישרון, „הצופה להמניד״ „האסיף״ וספר „זכרונות״ שהדפים ספר כולל ולדות ימי חייו.

וועבער, מיכל בווארשא, עוזר ראשי במערכת „הצפירה", נולד ביום ה' אדר תרי"ט (1859) בווארקא (פ. ווארשא) קבל תורת החסידות בילדותו ועם זה חתעסק נם בלמוד ספרי החקירה ושפות שונות, בשנת תר"מ יצא לעבוד בצבא הרוססי ויכתוב מאמרו הראשון בהמליץ „לצבוא צבא" ובשובו מעבודתו בא לווארשא ויתקבל למורה בביה"ס לעדה, בשנת תרמ"ו (1886) כאשר החלה „הצפירה" להופיע יומית נתקבל הח' וועבער לעוזר תמידי בביהמ"ע ומאז נושא הוא את משמרתו שמה בתור עוזר ראשי להמו"ל הרנ"ס מלבד מאמריו שבאו בהצפירה נדפסו ממנו „חיי עולם הבא" ועוד ספרים בש"ע ושארנון.

וועללער הרב אליעזר שלמה, נאון מובהק וצדיק אב"ד דוויסאקי (מאזאוועצק) בהרב הנדול ר' יעקב ראובן (מנכדי הנאון הנורע ר' ראובן האב"ד ומ"ץ דביאליסטאק ומצאצאי הנ"מ משה קרעמער) וחתנו לוקח בתו של הנאון ר' יצחק אייזיק חבר (בעל שו"ת „בנין עולם" ועוד) היה לרב אב"ד בעיר וויסאקי לערך ארבעים שנה, ויצטיין בנדל צדקתו והתמדתו בתורה, נפטר כבן שבעים שנה בליל א' של פסח שנת תרנ"ב. ותשובתו להרה"נ אב"ד דיאבלאנקא נדפסה בשו"ת „ברית עולם" חיו"ד (סי' מ"נ) לבנו הנאון ר' יצחק אייזיק יעקב (ווארשא תרנ"ו).

וועגדראווסקי הרב אריה דוב בפיעסק (פ. הוראדנא), נולד לאביו הרב ר' יעקב פרץ בראזאנקא (פ. ווילנא) בשנת תר"ו, הצטיין בילדותו בהתמדה נפלאה ובתשוקה עזה ללמודי תורה, כבן י"נ בא לישיבת ס'אנים ויקרא בשם „דער ראזענקער מתמיד", אחרי התמהמהו שמה כשלש שנים נסמך להוראה מאת הנאון רא"ש דיסקין האב"ד דוואלקאווסק (בעל „לבני בנימין"), אח"כ למד בקאוונא כשלש שנים ובשובו נשא לו לאשה את בת הנכבד ר' צבי פאליאצאק מפיעסק וישתקע בעיר זו.

הרב הנ' חבר: א) „פרי עץ הדר" (ווארשא תרמ"ז), ב) „קול אריה" (תרנ"ד) ובכ"י חדושים רבים בנפ"ת ודרושים נעלים, (תולדותיו נמסרו אלי מאחיו הרב רי"ז וועגדראווסקי בנויארק).

וועריקובסקי, דר. יצחק בנויארק, נולד בסלאנים (פ נראדנא) ביום י"א טבת תרכ"ז, אביו הרב ר' אברהם מרדכי חנך בעצמו את בנו בתלמוד וספרי חקירה וקבלה ביחד, והנער ראה ברכה בכל למודיו, בשנת הט"ז לחייו שם הנער פניו ללמודי חול ויסע אח"כ בעצת הדר. שמואל פאזנאנסקי מווארשא להידלבערג והפרופיסור שפירא קרבהו ויתמכהו

באהבה. כבן כ״א נשא את הסופרת העברית מרים לימאן, ביום 24 יולי שנת 1902 עמד בנסיון ויזכה בתאר דר לפלוסופיא ולשונות קדם, בשנת 1903 בא לנויארק. נדפסו מאמריו „בהמליץ" „הצפירה" ועוד.

וועדהיימער, הרב **שלמה אהרן** בירושלים, רב מופלא בתורה ומחבר נדול חבר: דרכה ש״ת, בתי מדרשות, קהלת שלמה, אבק סופר ועוד, וח״ת נדפסו ממנו ב״המאסף" „ותורה מציון" היו״ל בירושלים.

וויננאט הרב **אפרים שלמה זלמן**, אב״ד דליפנא (פ. פלאָצק) בנו של הרה״נ המפורסם לצדיק ר׳ מיכאל דוב (היה למו״צ בפטריקוב משנת תר״ח עד שנת תרי״ט), רב נדול היה למ״צ בפטרקוב במקום אביו כעשר שנים, וזה איזה שנים שנתקבל לרב בליפנא, חבר עז מרך (ווארשא תרנ״ז) „אורה לציון" (שם תרס״ב).

וויס, **יצחק**, מ״מ דחברת „מענני ומכבדי שבת" בפרסבורג, ממשפחת יוחסין ובן אחותו של הרה״נ ר׳ יעקב פראנער (חתן הנאון מהר״ם שי״ק) רב ואב״ד דק״ק אדא. חבר ס׳ „אבני בית היוצר" בשני חלקים לקורות עדת שראל בפרעסבורג ותולדות נדוליה, (פאקש תר״מ).

וויצבלום הרב **משה אהרן**, רב נאון וחריף מו״צ בבריסק דליטא. בהרב הנ׳ ר׳ שלמה חיים מו״צ ומ״מ בקאמיניץ (אחיו של הרה״נ ר׳ שלום מנשה מו״צ מבריסק), נולד בקאמיניץ דליטא לערך תר״נ, למד אצל אביו הרה״נ, כבן ט״ז שנה נסמך לרב, בנשאו לו אשה קבלהו הנאון ר׳ נרשון תנחום ממינסק לר״מ בישיבת „בלומקעם" שמה, אח״כ נתקבל למו״צ בבריסק ויהי אחרי עבור שנים אחדות לרב בוואלצין וישב לבריסק, ויכהן בתור מו״צ עד מותו בחדש אלול התרס״נ, הרה״נ המופלא הזה נפטר בלא בנים. (תולדותיו נמסרו אלי מאת המשכיל הנעלה מר יודיל שטיין בנויאָרק).

וויטטענשטיין הרב **זאב דוב**, נולד בשנת תרל״ו בנעמירוב (פ. הוראדנא) למד בוואלאזין כשנתם ימים וכשלש שנים בראדין, תרנ״ז נשא אשה מקאדאנאוו ובשנת תרס״א בא לאמריקא ויתקבל לרב ודרש בבהכ״נ „שערי תורה" בפיטסבורג, חבר „נחמד למראה" מאמרי דרוש שונים (קליוולאנד תרס״נ).

וואלקין, הרב **אהרן** רב ור״מ בנרוזה, נולד בשנת תרכ״ה בשומיאץ (פ. מאהילוב), למד בחדרים עד שנת הט״ז ואז בא לוולאזין ויכמוד שמה כשנתים ימים ובשובו נשא את בת הרב הנאון ר׳ בן־ציון שאראצקין אב״ד דזכרונא (פ. הנ״כ) ויסע עוד לוולאזין ויבא גם קאוונאה ויקבל תורה מהנריא״ס.

תרמ״א נתקבל לרב בשאד (פ. קאוונא) וזה עשר שנים נתנה עליו משרת הרבנות בנרוזד (פ. הנ״ל) ובשבתו שמה יסד ישיבה ובית תלמוד להורות נפ״ת לבחורים מקשיבים, נדפס ספרו „מצח אהרן" דרושים נכבדים (ווילנא תרס״ב) ובכ״י ספרים שונים בהלכה.

ז.

זאטולאווסקי הרב **עמנואל** אב״ד דהעלימיאזאוו (פ. פולטאווא), נולד בשנת תקצ״ה בקאהרלוק, כבן י״ג נשא אשה את בת הרה״ג ר׳ יחיאל זאב (ידידו של האדמו״ר רמ״מ מלובאוויטש) האב״ד דהעלימיאזאוו ובמות חותנו בא לשבת על כס רבנותו, וינהל עדתו כארבעים שנה ויצטיין בשקידתו בתורה ומדותיו ונפטר כ״ט סיון התרנ״ט.

זאקס הרב **משה לוי** אב״ד דנעמאקשט, רב גדול וחריף, נולד לאביו הר׳ יעקב בווילנא, לערך תקצ״ד. למד בילדותו אצל הרה״ג ר״א מו״צ בווילנא, כבן כ״א הניד חליקא דרבנן לפנו, גדולי עירו, לערך תרט״ו נתקבל לרב בנעמאקשט ויהי שטה כעשרים שנה ויתקבל אח״כ לרב בפילי־פאווע, שמה הדפיס את ספרו שו״ת „דברי משה" (ווילנא תרל״ח) ומפילי־פאווע נתקבל שנית לנעמאקשט ושם ינהל עדתו גם עתה, ובכ״י שו״ת וספרים שונים, הוא ניסו של הרב הגאון החכם מוה״ר יקותיאל ליב עליאן ז״ל (עי׳ תולדותיו בח״א מספרי).

זילווערמאן יוסף, רב לעדת עמנואל אשר בנויארק, מגדולי המתקנים בארצות הברית, נולד בסינסינעטי 25 אויגוסט 1860 למד בבמדה״ר ובהאוניווערזיטה בעירו, ובקבלו תאר רב שרח בכהונות שונות בערים שונות, בשנת 1888 נקרא לכהן פאר בהיכל „עמנואל" בית הכנסת היותר מפואר להריפורמים הנויארקים, ומאז עומד הוא על משמרתו זאת, שנים אחדות היה גם לנשיא הועד המרכזי של רבני אמריקא. ונדפס ממנו The Essence of Judaism מלבד מאמריו במכה״ע האנגלים.

זינגיל הרב **מאיר** אב״ד דמינקאוויץ (פ. פאדאליע) רב גדול חבר ספר „אמרי טעם" כולל ק״ס שו״ת ביו״ד (ווארשא תרס״ב) בהסכמות גדולי הרבנים הספרדים.

זינגער הרב **אברהם**, אב"ד דוואר פאלאטא, השתתף ויקח חלק נכבד באספת הרבנים שהיתה בקראקא בשנת תרס"ד בדבר חזוק הדת ובא מכתבו נדון זה בכנסת הגדולה להרא"מ הכהן.

זינגער, אברהם בווארשא סופר ומספר נכבד, נולד בקאפיל (פ. מינסק) בשנת תרכ"ד ונחתנך בבית דודו ר' יצחק פורטני, כבן י"ג בא ללמוד בישיבת הרה"ג ר' ד"צ קאצנעלסאהן בעיר וימשכהו הר"מ חסד, משם בא (רגלי) להישיבות בערים הסמוכות סלוצק, ניעזשווין מיר ויקדיש רובי עתותיו לנפ"ת ויקבע גם שעות להשכלה, תרמ"ה נדפס בהמליץ פילוטינו מסכת כלה, ומאז עלה על במת הספרות כתב ספורים שונים בכנסת ישראל (שפר.) האסיף, כנסת הגדולה, המליץ, הצפירה, ויעש לו שם, בשנת תרס"ג נדפס ספורו בלי תקומה.

זעהמאן הרב **דוב צבי טעביל**, האב"ד בדוקלא (אונגארן) חבר שו"ת קב זהב ובאו ממנו חדו"ת באהל טוער.

זעליגמאן פרופיסור **עדווין** מ"ה תורת הכלכלה והמדינות בהאוניווערזיטה הקולומבית אשר בנויארק. נולד ביום 25 אפריל שנת 1862 בנויארק לאביו יוסף ויתחנך אצל מורה פרטי ויבקר את בי"ה Columbia Grammar School ויבא אח"כ ללמוד בהאוניווערזיטח הקולומבית וינמור בה חק למודיו בהיותו בן כ"ב שנה. ויבקר את בתי מדרש החכמה בבערלין, היידעלבערג, נענוא ופאריז ובשובו לנויארק היה למקריא בהאוניווערזיטה הקולומבית, בשנת 1888 היה לסגן פראפיסור בבי"מ לחכמה זה ובשנת 1891 נתמנה לפראפיסור, וזה איזה שנים אשר נבחר לנשיא בחברה American Economic Sociaty חבר ספרים רבים בתורת הכלכלה המדינית ומהם: א) Railway Tariffs and the International Commerce Low 1887.

ב) Finance Statistics of the American Commenwealth 1889.

ג) The Shifting and incidence of Taxation 1892,

ד) The Economic Interpretation of History 1902.

זקהיים, הרב **אברהם** אב"ד בקונא, רב נדול ודרשן עורך ומו"ל „הפסנה", נולד לערך תרי"ח, למד בוולאזין וכבן כ' נשא לאשה את בת הגאון ר' הלל דוד הכהן טריוויש מווילקי ויו"ל ספר שו"ת וננש הכהן למר חותנו, ובהחל הרה"ג טריוויש להו"כ את „הפסנה" (מאסף לתורה ולספרות) היה חתנו עומד על-ידו לעזרו בעבודתו הרוחנית, היה לרב

בוואליע ועתה נתקבל לאב"ד בלונא (פ. הוראדנא), חבר ספר „נטעי איתן" (דרושים) ובכ"י עוד ספרים בהלכה ואגדה.

זקהים, הרב **בנימין** אב"ד דיעקאטערינאסלאוו, מן הרבנים המפורסמים ברוסיא, ממשפחת זקהים המיוחסת, נולד לערך ת"ר בסלאנים (פ. הוראדנא) לאביו הה"ג טודרוס משה (היה אח"כ לרב בדרוזנעניק), למד בישיבות שונות ובעיר סיניי ויעש לו שם באביב ימיו, אחרי נשאו אשה ממשפחת פיקסמאן מרוזינאי קבל סמיכות נאוני הדור ויהי לרב בעודנו אברך בעיר יעקאטערינאסלאוו, וזה אחר משלשים שנה אשר מנהל הוא עדת ישראל שמה, הסכמותיו לרוב בספרי מחברי הזמן, ובכ"י חדושים שו"ת ודרושים.

ח.

חאיטין הרב **משה** מו"צ וראב"ד בבארזנא (פ. טשרנינוב) חבר ספר „אמרי נעם" (על פ"א) וס' „נעם מנדים" על שו"ע יו"ד (וואר־שא תרנ"ו) ובסוף הספר תשובה מבן המחבר הרב ר' מנחם מענדל.

חאנעם, הרב **ישראל** (אשכנזי) רב נדול ומפורסם היה לר"מ בבהמ"ד הקטן במינסק קרוב לחמשים שנה ויעמיד תלמידים רבים, הצטיין ביראתו וצדקתו וימת זקן ושבע ימים בן פ"ח שנה ביוה"כ תרס"ה.

חורי, הרב **יעקב** בנירבא מחוז תונים תורני וחכם חדושיו באים כפעם בפעם „בהמאסף" היו"ל בירושלים.

חזן, הרב **אליהו** רב ואב"ד בנוא אמון, רב נדול ומפורסם, נולד באזמיר בשנת תרנ"ה, תרט"ו עלה עם א"ז הנאון ח"ד בדרא לירושלים וא"ז למד אתו בצותא חדא ובשנת תרכ"ה סמכהו לרב, תרכ"ו היה לסופר ומזכיר ראשי לכוללות ירושלים במקום הרב ר' ישראל אליקים, תרכ"ט נתמנה לדין בבי"ד של הנאון ר"א אשכנזי, תרל"ד בעברו בשליחות מצוה מירושלים לערי המערב דרך טראבלס, מנוהו שמה לרב ור"מ והשולטאן כבדהו באות הכבוד „נישאן מיני ידיאי ורביד זהב על צוארו, תרמ"א נתקבל לרב בנוא אטון במקום הנאון ר' משה פארדו ז"ל.

חבר: „טוב לב" (אזמיר תרכ"ח) „הנהות לס' ישרי לב", (שם תר"ל)

ישמח משה" בלשה"ק ורומית (ליארני תרל"ד—ז) „זכרון ירושלים" (שם תרל"ד) „תעלומות לב" (שם תרכ"ז) „נוה שלום" (נא אמון תרנ"ד) ועוד ספרים רבים בכתובים.

חייקין, הרב **אבגדור** רב בשעפילד (אנגליא) חבר ספרים שונים בשפת אנגלית בהסכמת הרה"ג דר. נפתלי אדלר ונדפסו בפאריז ובשעפילד.

חסיד, הרב **נחמן** אב"ד דסטעפעניץ רב גדול מפורסם מאמריו התורנים באו ברבים מהמאספים לתורה ולתעודה.

חרל"פ, הרב **ניסן יהודא ליב**, מחכמי ירושלים ונדולי תורניה, נמצאו חדושיו „בהמאסף" להרב"צ קוינקא, „ובתורה מציון" להר"ש צוקערמאן.

ט.

טויבש, הרב **אורי שרגא** אב"ד דיאסי והמדינה, מנאוני ישראל ברומיניא ומנזע היחס, (בנו של הנאון ר' שמעלקע טויבש האב"ד דיאסי (מחבר ס' „חיי עולם" ועוד) ונכדו של הנאון ר' אהרן משה טויבש בעל שו"ת „תועפות ראם" ועוד), נולד בעיר אברטין (נאליציא) ביוה"כ (בשעת נעילה) תר"ה, נתחנך אצל אביו הנאון ויקבל רובי תורתו ממנו, ויהי לרב בקהלות שונות ובמות אביו הנאון נתקבל במקומו לרב ביאסי ובמדינה, חבר שו"ת אורי וישעי מהדו"ק, (לבוב תרמ"ז) „מספד מר" (טשערנאוויץ תרמ"ה) ובכ"י שו"ת אורי וישעי מהדו"ת „דעת תורה" על הרמב"ם „אמרי שפר" על התורה ועוד.

טולטשינסקי, **מיכאל** בארעסא, חכם וסופר, נולד בשנת תרי"ב ויתחנך בחנוך עברי השכלי, ובשרון סופרים נראה בו בעודנו באביב חלדו, ובהיותו לאיש היה לעורך ומו"ל העתון „ארעס, נאוואסטי" ובהתקבלו לעבוד בבית פקידות עיר ארעסא בתור כטוגנראף היה גם לעורך ה„איזוועסטי נאראד. דומי", בעת המו"מ ע"ד כריתת ברית בין רוסיא וצרפת הו"ל בפאריז את העתון הראשון בשפת רוסיא בשם „פאריז נאזעטא". זה שנים אחדות נתכבד מאת ביפ"ק ארעסא לחבר תיכדות העיר הזאת בשלשים השנים האחרונות ויקדיש לעבודה זו רובי עתותיו אבל לא הספיק לכלותה

כי המות קדמהו בחדש תמוז שנה זו.

טורקאן, הרב **פנחס** רב ודרשן בטרענטאן, יליד איוועניץ (פ. מינסק), למד בישיבות שונות ואחרי נשאו לו אשה הסתופף בצלה של תורה בווילנא ויעש לו שם בדרשותיו אשר נשא בבתי הכנסת השונים, תרס"ד בא לאמריקא ויתקבל לרב בטרענטאן (ניו דזשורסי).

טייטלמאן, **יהודה** ב"ר **דובער** באדעססא, למד בילדותו תנ"ך ותלמוד ויבקר גם בי"ס הגימנזיום ויעש חיל בשפות רומית ויונית, בחלותו שב ללמודי התלמוד והנפ"ת ויכתוב מאמרים שונים ברבר האמונה, ובמותו הוציאם אביו הר' דובער לאור בשם "שארית יהודה" אדעססא (1886).

טייטעלבוים, הרב **שלמה** רב ואב"ד בדארויבאן (רומיניא) נדפסו חדושיו במאספים לתורה ולתעודה וביחוד ב„אהל מועד" (תרס"א).

טענענבוים, הרב **יעקב** מנאוני ישראל באונגארן, בנו של הגאון ר' זאב וואלף טענענבוים (אב"ד דווערפעלעט בעהמח"ס „רחובות הנהר" „פלני מים" ועוד,) נולד בשנת תקצ"ב ביום י"ז תמוז בעיר סענדרא ויתחנך ע"י אביו הגאון ובעודנו עול ימים למד עם תלמידים, תרי"ח נתקבל לרב בעיר טאללויא והגליל ויכהן שמה כי' א שנה. תרכ"ט היה לרב במעזוי טשאטה תרל"ג נתקבל לרב ואב"ד בפוטנאק והגליל וינהל עדתו כשלש ועשרים שנה ונאסף אל עמיו כ"ח כסליו, תרנ"ז, ובמותו נתקבל לרב זממלא מקומו בפוטנאק בנו הגדול הרב הגאון המהולל ר' מאיר טענענבוים שהיה אב"ד במאנרא. ובנו השני של הגאון הוא הרב הג' ר' מנחם האב"ד דפ'לעק נתקבל במקום אחיו לטאנרא. הגאון ר' יעקב הוא אחיו של הגאון המפורסם ר' שרגא צבי טענענבוים האב"ד דטשאטה.

חבר ספר שו"ת „נהרי אפרסמון" ספר נדול כולל תשובות בד"ח שו"ע אשר השיב הגאון לשואליו (נדפס בפאקש תרנ"ח).

טענענבוים, הרב **שרגא צבי**, אב"ד דמעזא טשאטה, גאון מפורסם לצדיק מנדולי רבני אונגארן, בנו של הגאון ר' זאב וואלף (בעהמ"ח רחובות הנהר ועוד), נולד ביום א' איר תקפ"ו ויקבל תורה מאביו הגאון ובישיבות שונות, תר"ח נתקבל במקום אביו לרב בסענדרא ויהי שם עד שנת תרל"ד ואז נתקבל לרב במעזא-טשאטה ויהי שמה לרב עד יום מותו ד' אדר תרנ"ז, חבר: „נטע שורק" דרשות על התורה (מונקאטש תרנ"ח) הנ"ל סוגיות בש"ס (הנ"ל תרנ"ח) הנ"ל שו"ת בד"ח שו"ע (שם תרנ"ט) חתנו הוא הרה"ג המפורסם ר' יהודה אלטמאן הרב דטשאטה והגליל המו"ל את הספרים.

טראפּ, ישראל בסוויסלאץ, חכם תורני נודע ומהנדס מופלא, כמעט כל ימי חייו היו כעס ומכאובים ואך תורתו שעשעתו וחכמתו החייתו, בפרוץ מלחמת סופרים בין החכמים הנדולים חז״ס ופיניקיש הראה גם החכם טראפּ חילו וכחו בחכמת התכונה במאמריו שנדפסו ב„השרון" אשר עק יד הכרמל (שנה ו׳) שנחתמו בשמו הפסיבדונימי „יביט", ב„הכרם" להר״א אטלאס (תרמ״ח) באו פרקים אחדים מספרו הנדול שחבר בעניני המולדות והעברונות אשר מרוב עני ומחסור לא יכל להוציאו אורה. הח׳ הזה נפטר בשנה זו בעירו זקן כבן תשעים שנה.

טרייזן, הרב הלל אב״ד דסטאראדוב (פ. טשערנינוב) נאון מפורסם צדיק ונשנב חסיד ועניו מנדולי יוחסין ונכד להנר״א, נולד בשנת תקצ״ב ויתפרסם ל„עלוי" מילדותו עד כי בהיותו בן ט״ו שנה התוכח בהלכה את הנאון רא״צ אייזענשטאדט בעל פתחי תשובה, כבן עשרים ושתים נתקבל לרב בסטאראדוב בעצת הנאון בעל „צמח צדק" וכחמשים שנה שמש בכתר הרבנות בעיר זו ויסבול עמל ותלאה כפן ומחסור ולולא עזרת הנדיב מר מרדכי אבאלניק מתושבי עירו אז צפוי היה לנקיון שנים בכל עת תמיד. נפטר בש״ק לסדר שניני שנה זו בן ע״ב שנה, נדפס ממנו שו״ת „דברי הלל" ב״ח (ווארשא תרס״נ).

טשערניחאווסקי, שאול, משורר עברי, נולד בשנת 1876 בכפר מיכאלאווקא (פ. טבריא) נתחנך באדעסא ויהי חברם של הסופרים קלויזנער וביאליק, שיריו נדפסו „בהמליץ" „הדור" „השלח" ובספר מיוחד „חזיונות ומנינות" (ב׳ חלקים).

טירקעל, דוד בער משורר משכיל נולד בח׳ טבת בשנת תרל״ה בכפר בארָווקא (פ. פודוליא) למד בחדרים תנ״ך ותלמוד ויקבל גם תורת החסידות, בשנת 1889 העתיקו הוריו משכנם במאהלוב - פּאדאָלסק ויתרועע העלם עם ה״ר מנחם נחום ליטינסקי ועם ה״ר ישראל יוסף סירקיס וילמוד שפ״ר וידיעות נחוצות, כבן ט״ז היה למורה שפ״ע, תרנ״נ בא עם הוריו לאמריקא וישתקעו בפיהלאדעלפיא ויהי הרד״ב לרוכל ויבקר את ביהמ״ד Temple College וינמור שמה את למודו בשנת 1899, חבר והו״ל ספר „שירי דוד" כולל שירים שונים (נויארק תרס״ד).

ו.

יאפפא, יוסף בנויארק, נולד בשנת 1853 באחת הערים בפּלך מאהליב, ויתחנך בבתי ספר, כבן י"ז בא ארצה אשכנז וילמוד לשון הארץ וישב לרוסיא ויתנורר באדעסא ויכתוב מאמריו בה„אדעסקי" „וויעסטניק" „אדעסקי ליסטאק" „מאיאק", אח"כ החנורר במדינות שונות ויבא לונדונה ויהי לעוזר בעתון „ארבייטער פריינד" בשנת 1889 נקרא לנויארק לערוך את העתון „וואהייט" ואח"כ היה לעורך הפאלקס צייטונג" „מארגענשטערן" „דער הויז פריינד" „לוטווּאקעל" „וועכטער", נדפסו ספוריו. דיא לעבענס ביכד, דער גראף פון פּאריז, ויכתוב מאמריו כמעט בכל העתונים הזשרנונים באמעריקא, עתה הוא סוחר.

יודעלאוויץ, הרב **אברהם אהרן** רב דמאנשעסטער (אנגליא) רב גדול ודרשן מהולל, היה לרב אב"ד בקאפיל פ. מינסק ברוסיא, וזה כשבע שנים שנתקבל לרב בּמאנשעסטער, חבר „בית אב" שו"ת וחקרי הלכות בא"ח (ווארשא תרנ"ו) וס' „תפוחי זהב" דרושים שונים (כנ"ל), ובכ"י חדושים בש"ס, שו"ת ודרושים.

יוסטמאן, הרב **מרדכי מיכאל** רב דסאווין, נולד בווארשא כ' ניסן תר"כ, אביו ה"ר חיים אייזיק שהיה ממשפחת יוחסין מנזע בעל הלבושים חנכו אך על התלמוד ונפ"ת, כבן ט"ו למד אצל הרה"נ ר' בריך וואנענשטיין (מו"צ בווארשא וחבר ס' נתיב חיים" בכ"י), תרל"ו בא לוולאזין ויהי מתלמידי הנאון ראב"ד הר"מ, תרל"ח נשא אשה מראדזין וישא ויתן בהלכות את הנאון ר' גרשון העניך הרבי, תרמ"נ נסמך מאת חנאונים ר' ישראל יהושע מקוטנא, ר' חיים אליעזר וואקס ור"נ העניך מראדזין, ובאותה שנה בחדש אדר נתקבל לרב בּסאווין (פ. לובלין) נדפס מהרב הנדול הזה ספר „שושנת מרדכי" על המשניות (ח"א לובלין תרנ"ט) ובכ"י כעשרה ספרים בשו"ת הלכה ואנדה.

ילין, דוד, מחכמי ירושלים וטובי סופריה ומשכיליה, נולד בעיה"ק לערך תרכ"ו ואביו ה"ר יהושע חנכו בתורה ומדע, כבן כ"א נשא את בת הרה"ח ר' יחיאל מיכל פינס, כתב מאמרים במכ"ע ומאספים עברים שונים ונדפס ספרו „רבנו משה בר מימון" (ווארשא תרנ"ט).

יצקן, שמואל יעקב עזר בבימ"ע הצפ"ה בווארשא, סופר עברי משכיל, נולד בשנת תרל"ה באחת ערי המצער בפלך ווילנא למד בחדרים ואח"כ בישיבות. ויחל למשוך בשבט סופר מילדותו, בשנת תר"ס נתקבל לעזר תמידי בהמליץ, תרס"ב בא לעבוד בבימ"ע הצפירה, נדפס ממנו „רבנו אליהו מווילנא" ומכתבים גלויים. הוא כתב מאמרים רבים לרוח היום בשם „אבי־דוד".

יפה, צבי הירש בווארשא חכם הנדסי מפורסם, נולד בי"א סיון תרי"ג באמנאטטרישציזנא (פ. מאהילוב), בילדותו כבר קנה לו שם „בעל חשבון", עד שנת התרל"ג לא ידע גם כי „אלנעבראי" ישנה בעולם המדע ומאז נזדמנו לו ספרי הרחז"ס ותאורנה עיניו, בהצפירה שנת 1877 נדפס מאמרו הראשון מופתים מוחשיים על סבוב הארץ היומי ויעש רושם חזק בלב חכמים רבים ומאז באו דבריו המדעיים במקצוע התכונה וההנדסה לתבופות במכה"ע והמאספים העברים, תרמ"א בא למאסקווא ויתודע אל חכמי ההנדסה הנוצרים ויפרסמוהו לתהלה, וידפיס אז מאמר נכבד בלשון רוסס"א בסה"ע „מאטעמאטיצעסקי ליסטאק" שהוי"ל הח' גאלדענבערג, בשנת 1882 השיג מאת התערוכה המאסקווית העודת כבוד בער המכונה שהמציא להקל חשבונות הכפול והחלוק, עתה מושבו בווארשא.

כ.

כהן, הרב מאיר שמחה אב"ד בדווינסק גאון מפורסם מגדולי רבני ישראל ברוסס"א. נולד בעיר מצער בוטרימאנץ בגליל ווילנא לערך תר"ח כבן כ' נשא אשה את בת אחד העש"רים בביאליסטאק וישב על שלחן חותנו ויסתופף בצלה של תורה ויעש לו שם בין גדולי ישראל, אחרי מות הגאון הגדול ר' ראובן הלוי לעווי האב"ד דדווינסק (דינאבורג) בשנת תרמ"ו, נתקבל הגרמ"ש לרב במקומו ושם מושבו עד עתה. נדפס ממנו „בשנה זו" חבור נדול על הרמב"ם, ובכ"י עוד ספרים בשו"ת וחדושים.

כהן, הרב אהרן מענדיל אב"ד דקהל אש בנוים בקירא, רב וגאון נודע לתהלה ועסקן בכללי נדול, נולד בעיה"ק טבריא בשנת תרכ"ו, ויסתופף

בצל תורת חכמי הספרדים אשר בעיר זו, בשנת תרנ"ד נבחר לרב ואב"ד בקהל אשכנזים אשר בקיירא (מצרים) ושמו נכבד ונדול בכל ארץ מצרים בתור רב מופלא בתורה ורב מעלים. בשנת תרס"א החל עבודתו ביסוד אגדת רבנים אורתודוקסים כללית אשר תאגד ותאחד את כל רבני ישראל שבארצות תבל. ולתכלית זו הצליח לאס"ף אספת רבנים נדולה בקראקא (בשנת תרס"נ) אשר עשתה רושם נדול ואשר נם מצאה מעוררים ובראשם הנאון האב"ד דקראקא. הרה"נ רא"מ זה הוא בעת עורך ומו"ל את „הכנסת הנדולה" אספת מכתבי רבנים נדולים וחכמים נודעים לשם ע"ד חזוק הדת והאמונה.

כהן, יעקב, משורר עברי, נולד בזנערזש פ. פעטריקוב בשנת תר"ם, בעודנו נער התנכר כי יהיה למשורר ושיריו אשר העלם בכתב וספר בילדותו נתנו אותותם כי כשרון פיוטי בו. נדפסו שיריו ב„המליץ" ובמאספים שונים וי"ל ספרו ספר השירים.

כהן, מרדכי בן **הלל** בהאמעל, חכם וסופר נודע, נולד בי"נ שבט שנת תרט"ז במאהליב (ע"נ דנעפּער), למד נפ"ת ויו"ד מפי מלמדים חסידים. כבן ט"ז למד תורת שפ"ע מאת הח' ר' יעקב שמעון הכהן (מעתיק „היהודים" ללעסינג) ותורת שפ"ר מא מורה רוסמי, תרל"ח בא לפט"ב לעמוד על יד אביו במסחרו, ואחרי עזבו בשנת תרמ"ב את עיר בירת רוסמיא התנורר בכפר בפ. צערנינוב ומשם בא להשתקע בהאמעל עיר מושבו עד עתה. כתב מאמרים שונים „בהלבנון" „הצפירה" „המליץ" „השחר" „כנסת ישראל" „לוח אחיאסף" „ראזסוויעט" „וואסחאד". בהיותו כשנת תרס"ב במינסק בכנסיה הנדולה לציוני ריסמיא, יסד החכם הזה „אנדת סופרים".

כהן, שלמה בפראנ, סופר ומספר מפורסם בשפת אשכנז, נולד בעיר זו 8 מערץ 1825, בהיותו לאיש היה לסוחר ובאבדו כספו בשנת 1873 שם פניו אל הספרות, חבר „נבריאל" (נעתק במעט לכל לשונות אייראפא) „איין שפּיעגעל דער נענעגנווארט" „דיא זילבערנע האָכצייט „נע־רעטטעטע עהרע" „איין דייטשער מינ־סטער" „אלטע און נייע ערצעהלונגען אוים דעם באָהמישען נהעטטא" ועוד, הוא נפטר בפראנ ביום 6 נאוועמ־בער שנת 1904 ויקבר בכבוד נדול.

כהן, דר. שמואל בוועלין, חכם וסופר ורופא מומחה, נולד ביום ט' ו שבט תרכ"ה בזאנר (פ. קאוונא) לאביו הרה"נ השלם ר' צבי ב"ר

אלחנן (ע"נ עיר ווילנא צד 263), למד תורה ונפ"ת מפי מלמדים הגונים ויצטיין בכשרונותיו, כבן י"ב בא להנימאזיום בלבוי ובנמרו חק למודיו בא לבי"ס הגבוה אשר בדארפאט ולא עברו שנים אחדות ויקבל מאת האינ־ ווערזיטה תאר חכם לתורת הרפואה, ומני אז שם משכנו בוועליז ומתפרנס בכבוד בהיותו רופא חוקים מומחה ומצוין. נדפסו מאמריו "בהמליץ" ובהמאסף שי"ל ע"י בימ"ע המליץ בשנת תרס"ב נדפס מאמרו הגדול "הרופא עפ"י תורתנו הכתובה והמסורה" ובאותה שנה יצא לאור בקראקי ע"י מערכת האשכל ספרו הנכבד „אות ברית" רב הכמות והאיכות המבאר כל ענייני המילה לפרטיהם.

כהן, שמעון, מ"מ במיטאווי, נולד בנאלדינגען (פ. קורלאנד) בשנת תרי"א, כבן ט"ז למד בישיבת וולאזין אצל הגנצי"ב, אחרי נשאו לו אשה בשנת תר"ל היה לסוחר ובאבדו כספו היה בשנת תרמ"ה למ"מ בטאלסען, תרמ"ז נתקבל למ"מ בעיר מולדתו נאלדינגען, תרנ"ד נתקבל למטיף למ"מ דמתא במטוי אשר בקורלאנד. נדפס ממנו ס' שער שמעון דרושים (ווילנא תרס"ב).

כהנא, הרב **נחמן הכהן** אב"ד דסינקא, רב גדול בנו של הגאון ר' חיים אריה כהנא וחתנו של הגאון ר' יוסף מאיר, חבר ספר ארחות חיים על שו"ע או"ח ב' חלקים נדפס בסינעט (תרנ"ח).

ל.

לאזאראוו, הרב **יהודה ליב**, מ"מ ומטיף בבהכ"נ חיי אדם אנשי מינסק בנויארק, נולד בווארנע (פ. קאוונא) לאביו הר' שמואל אייזיק, כ"ה מ"א תרל"ה, למד בחדרים עד שנת הי"נ ואז בא לטעלו, כבן ט"ו בא לישיבת מירא ומשם לוולאזין, ויצטיין בכח הדרוש מאביב ימיו, אחרי נשאו אשה מביאליסטאק נמנה בין פרושי קאוונא ויעבור אח"כ בערים רבות ברוססיא ויקנה לו שם בהטפותיו אשר נשא, תר"ס בא לאמריקא ובשנה זו נתקבל למטיף ומ"מ בבהמ"ד חיי אדם אנשי מינסק בנויארק, הו"ל קהלת יהודה (שיקאנא תרס"ב) „דברי יהודה" (תרס"ד), בכ"י ספר גדול הכולל מדברות בשפת יהודית מדוברת.

לאנדוי, אדאלף (אהרן) עורך ומו״ל „הוואסחאד״ מטובי סופרי ישראל בשפת רוסיא בדורנו, נולד לאביו ה״ר חיים בשנת תר״א (1841) בראסטין (פ. קאוונא) כבן י״ד בא לבימדה״ר בווילנא, וכבן ח״י בא פעטערבורג לבקר את בי״מ״ד החכמה למחלקת המשפטים אבל נפש הצעיר נרסה למלאכת הספרות ויהי לעוזר במה״ע „סט. פעטערבורגסקי וויעדאמ.״ ומאמריו אשר באו בו ע״ד גורל ישראל ומצבו בעמים עשו רושם עז על לבב הקוראים ויראו כי ברכה מרובה בו, בעת ההיא העתיק לשפ״ר את ספרי דייטש ויעללינעק, ובראשית שנות השבעים החל להו״ל את ה״יעווריייסקי ביבליאט.״ ונדולי סופרי ישראל בישפ״ר כלעוואנדא, ארשאנסקי, ברשדסקי, הרכבי נאָרדאן השתתפו בעבודת המאסף. בשנת 1881 החל להו״ל את הירחון „וואסחאד״ ובשנה שאחריה נם את השבועון בשם זה ויהיו העתונים האלה לכלי מחוק ברכה לצעירי ישראל ברוסיא, שנים אחדות לפני מותו מכר החכם הזה את זכות הוצאת ה„וואסחאד״ וישתקע בברלין וימת בער״ח מ״א תרס״ב. במיתה חטופה ופתאומית.

לאסקער, הרב חיים מרדכי אב״ד בטראי (נ. י.) יליד העיר לאָמזא ושם ראה אור החיים בז׳ אדר תרכ״ז, כבן י״ג שלחו אביו הנכבד ר׳ זאב דוב ללמוד בביאליסטאק ומשם בא מעזריטשה ויקבל תורת הנאון ר׳ איסר שפירא, וממעזריטש בא קלעצקה (פ. מינסק) ויסתופף בצל תורת הנאון ר׳ שלום דובער הערינזאהן (בעל שו״ת היכלי שן עי׳ תולדותיו בח״א מספרנו), ובבואו אח״כ לקאוונא קבל סמיכות הנרי״א ורי״מ מסלא־באדקא, ורה״ד הכהן טריוויש ויהי לרב בבלודנא (פ. הוראדנא). אח״כ עבר בערים שונות ברוסיא ויהי למטיף ודרשן מפורסם ובעצת הנרא״ח מייזל בא לאמעריקא ויתקבל לרב בפאָרטלאנד (מיין) ויהי שמה לרב שלש שנים, אח״כ היה לרב בבאפלא ומשם נתקבל בשנת תרנ״ד לטראי עיר מושבו עד עתה. הרה״ג הזה הנהו ציוני נאמן ואוהב עמו.

לויטערבאך, דר. יעקב בצלאל הכהן בנויאָרק, וסופר חכם נעלה, נולד לאביו ה״ר ישראל ביום 6 יאנואר 1873 בעיר מצער מאנאסטער־זיסקא בנאליציא, למודי קדש למד בחדרים ולמודי חול מפי מורים. כבן י״נ בא ללמוד בבהמ״ד דעירו גפ״ת בעצמו ואח״כ קבל תורת התלמוד מאת הדין בעירו הר״ר שמחה מוצעל ויתפרסם לתהלה, והנאון ר׳ שמואל יצחק שור (בעל שו״ת מנחת שי) סמכהו, כבן י״ט החל ללמוד שפות יון ורומי ויתר למודי הנמנזיום וכבן כ״ה עמד למבחן בברלין ויקבל תעודת

הנימנזיום ויכנס לבימ״ד החכמה שמה ויסתופף בו כשלש שנים ויבקר גם את בימדה״ר להדר. הילדעסהיימער, בשנת 1901 בא לבימ״ד החכמה אשר בנעטטינגען ויתודע אל החכמים וועלהויזען, טמענד ושירער ואחרי התמהמהו שמה כשנה קבל תאר דר. לתורת הפלוסופיא, ובשנה שאחריה קבל גם תעודת רב מבימדה״ר הילדעסהיימער. בשנת 1904 בא לאמעריקא ויתקבל לעוזר במערכת ה„ענציקלאפעדיא היהודית״ ויכתוב בה המאמרים: „משנה״ „מדרש הלכה״ „מכילתא״ „מנלת תענית״ „רמב״ם״ „תורה שבעל פה״ ועוד, נדפס ממנו ספר Saadja al Fayyumis arabishe Psalmen-übersetzung in commentar (1903, ובכ״י עוד ספרים ומאמרים מדעיים.

לויטערבאך, זעליג הכהן בדרהביטש (נאליציא) חכם וסופר מפורסם נולד בעיר זו ח׳ שבט תקפ״ו, למד בחדרים ויתחנך אך על התלמוד עד שנת השבע עשרה לחייו ואז, אחרי נשאו לו אשה, היה לו למורה השכלה ומדע החכם ר׳ שאול קלונער, ויתעסק הרז״ה בעת זו גם בתורה גם בחכמה גם במסחור, בשנת תרכ״ב נדפסו מאמריו הראשונים בהציר ואח״כ ב„המבשר״ של החי׳ ר״י כהן צדק, „הנשר״ „העברי״ „עברי אנכי״ „בכורים״ „המניד״, „החבצלת״ ויחתום לפעמים את שמו בר״ת „זהל״ ז״ל „ז״ך ל״ב״. בראשית שנות השבעים בנה ביח חולים בעירו אשר נדולי הנוצרים ורבי השרים בקרוהו וינידו תהלתו אבל מחמת מקנאיו ומדריכי מנוחתו חדל הרז״ה מהתענין בו ומאז ירד כבוד הבית ואשיותיו החמוטטו. הרה״ח הזה בא בכתובים את נדולי חכמי הדור כהרה״ח ר״ש בובר, ר״י רייפמאן, רח״י פאללאק ר״י מאנהיימער ר״א יעלינעק, רא״ה וויים, ר״מ לעטערים, ר״נ קעללער, ר״א לאנגבאק, ר״מ מונטיפיורי, ר״י כהן צדק ר״ש רובין, רח״י קאהוט, ויכתוב הערות מדעיות רבות על טובי ספרי החכמים שבדור, מאמריו נדפסו גם ב„השחר״, „בית תלמוד״, בית המדרש „הבקר אור״ „ציון״ בית אוצר הספרות, ועוד.

לויטערבאך, עדוארד חכם מדיני ועורך דין נודע, נולד בנויארק ביום 13 אוינוסט שנת 1844 בקר בתחלה בת״ס לעם ואח״כ את האוניווערזיטה הנויארקית וכבן עשרים נמר בה את חק למודיו במחלקת תורת המשפטים ומאז בא להתעסק ולהתענין בכל חענינים המדיניים הנוגעים לארצות הברית בכלל ולפלך נויארק בפרט ויצא לו שם בתור חכם מדיני עד כי בשנת 1894 נבחר לחבר האספה הנויארקית לתקון הקאנסטיטוציא

המקומית ובשנת 1895 נבחר לראש הועד המחוזי של מפלגת הריפובליקאנים בנויארק. החכם לויטערבאך הנהו גם יושב ראש לועד רואי החשבון של האוניווערזיטה הנויארקית, וחבר לועד מסלות הברזל בארצות הברית והוא סנן היושב ראש לחברת הפוסטא באניות חקטור של הים השוקט. אף חבר למוסדי צדקה עברים רבים.

לובארסקי, צבי הירש סיפר רוססי משכיל, נולד לאביו ה״ר אברהם בחדש סעפטעמבער שנת 1878 בבאלטא, קבל חנוך עברי־אירופי וילמוד ביחד את כתבי הקדש ושפ״ע גם שפ״ר ואשכנז. ויבא לבקר את ביה״ס למסחר בארעססא ומשם נכנס להפוליטכניקום הרינאי. בשנת 1897 בקר את מושבות אחינו בפלשתינא ובשובו כתב בשפ״ר את ספרו פלשתינא (ווארשא 1900), בשנת 1903 יצא לאור ע״י חברת „אחיאסף״ בווארשא ספרו „הקונגרוס הציוני הששי״ בשפ״ר.

ליבאשיצקי, אהרן בווארשא, משורר וסופר, נולד ברוזשאני (פ. הוראדני) בשנת תרל״ד. בעודנו כבן ט״ו כבר משך בשבט סופרים ויחזו בו עתידות משורר, כתב מאמרים ושירים ב„המליץ״ „הצפירה״ „המגיד״ „האשכל״ „לוח אחיאסף״ ונדפסו ממנו ספרים מיוחדים: „פצעי נער״ „פרק שירה״ „למען אחי הקטנים״ „מלחמה ואהבה״ „שיר וזמר״ „דמיונות ואגדות״.

ליוואי, יוסף לעאנארד רב ומטיף בהיכל רודף שלום בפיטסבורג, נולד בלאנדאן בשנת 1865 אביו הר״ר שלמה חנכהו בחנוך עברי אירופי ויחד עם למודי קדש למד גם למודי חול ויקשיב לקח גם בהאוניווערזיטי קאלעדוש, בגמרו חק למודו בתור רב ומטיף בא לאמעריקא ויקבל משרת רב בהיכל „כנסת ישראל״ בפיהלאדעלפיא. וזה שנים אחדות אשר נתקבל לרב ומטיף בהיכל „רודף שלום״ בפיטסבורג ומשכרתו היא סך שנים עשר אלף שקל לשנה. החכם והמטיף הזה העתיק לאנגלית את סס׳ ראש השנה ונדפסו ספריו באנגלית: "Home Service for the Passover" "The Jews Belief". "A Book of Prayer" "The Children's Service"

לילינבלום, משה ליב בארעססא, חכם מפורסם מגדולי סופרי ישראל בזמננו, נולד בקידאן (פ. קאוונא) בכ״ט תשרי תר״ד, למד מחלה תנ״ך ובהיותו בקי במקרא למדוהו תלמור ונפ״ת. משנת תרט״ז עד תרי״ח למד בישיבת עירו ואח״כ בווילקאמיר ויתפרסם לעלוי, תרי״ט נשא לו אשה מווילקאמיר ויוסף לשקוד בתלמוד ופוסקים, בשו״ת וספרי חקירה וחכמת

ישראל, תרכ"ה היה לראש ישיבה בעירו ובשנה שאחריה החל להתעסק בספרות ויעלה עליו חמת האדוקים ויאלץ לעזוב את עירו ויסע לאדעססא ויהי למורה לילדי ישראל, תרל"א היה לעורך את ה„קול מבשר" שי"ל ע"י ארז, תרל"ב קבל משרה באחד מבתי חמסחר באדעססא ובהסנר הבית שב להיות למורה, תרמ"ה קבל משרת סופר בהחברא קדישא באדעססא ובשנת תרמ"ז נתמנה שם לנזבר, וכאשר נתאשרה החברה לתמיכת היהודים עובדי האדמה בסוריא ופלשתינא ע"י ממשלת רוססיא היה הרמל"ל לסופר ומזכיר ראשי בה, כתב מאמרים רבים בהשחר, המליץ, המגיד, הצפירה, וואסחאד, ונדפסו ספריו, קהל רפאים, חטאת נעורים, דרך תשובה, „זרובבל" ועוד.

לעוו, הרב **שמואל** במעזריטש רב גדול, נולד לאביו הר' אהרן בעיר לאפיציא אצל וואלקאוויסק בשנת תקפ"א, כבן י"נ נשא אשה את בת השו"ב ר' מרדכי מקארטוזי־בערעזע, תר"ט נתקבל לרב בוואלטשין (אצל קריניק) ויהי שמה בעשתי עשרה שנה, תר"ך נתקבל לראב"ד ומו"צ במעזריטש ויהי שמה עד מותו י"ט בסלו התר"ס.

לעווין, הרב **בנימין** אב"ד דוויאזמא (פ. סמאלענסק) נולד בנ' דחוהמ"ס תר"ה במאלאדעצנא (פ. ווילנא) מצד אביו הנהו נכדו של הנאון ר' יעקב מדובנא ומצד אמו נכדו של הנאון ר' שלמה מטאלאצין, למד בוואלאזין ויקבל סמיכת הנצי"ב ובהסתופפו בסלאנים למד מאת הנר"י אייזיק האב"ד ויסמכהו גם הוא לרב, תרל"ב נתקבל לרב בוויאזמא, הרה"נ הזה חבר ס' „חמש ידות" ספר נדול בשני חלקים הכולל ק"ן דרושים על פרשיות התורה והמועדים.

לעווין, הרב **ישראל עזרא** אב"ד דשאד (פ. קובנה) רב נדולי היה לרב בנרוזי הסמוכה לשאוול ובשנת תרנ"נ נתקבל לרב בשאד וינהג עדתו כי"א שנה עד מותו אחרון ש"פ תרנ"ר.

לעווינזאהן, **יחיאל יהודה** תורני וחוקר בנו של ה"ר יוסף משה לעווינזאהן ובן בנו של הרב המאוה"נ ר' יהודה ליב ראב"ד בקלעצק (פ מינסק) בהרה"נ ר' שמואל (עי' מצבתו במאמרי „לקורות נדולי ליטא' בהצפירה תר"ס נליון קצ"ז) חבר ספר „ישועות פני" קבוצת ענינים רבים לתורה ולתעודה נדפס בנויארק בדפוסו של הר"ר יעקב ספירשטיין.

לעמהערט הרב **צבי הירש** בירושלים, בה"ר שלמה מנאווארדאק

נולד לערך תקצ"ה, למד בילדותו אצל הרה"ג המפורסם ר' מענדיל מלאהוויסק ואח"כ הסתופף בצל הגאון ר' יצחק אלחנן האב"ד בעירו, כבן י"ט נשא לו אשה מעירו וישקוד בתורה בשקידה נמרצה ויסמכהו הגרי"א לרב, בהיותו כבן כ"ח נתקבל לרב בקאמין (פ. מינסק) ומשם לקח לאראן (פ. ווילנא) ואחרי שבתו באראן כחמש שנים נתמנה למ"מ דמתא בבאברויסק ויהי שמה לערך שמנה שנים, ויתקבל אח"כ לרב בנודלעווע, בעיר זו חבר את הס' „פסקי הגרא" עם חדושיו „עטודי אש" נדפס (ווילנא תרל"ז) מנודלעווע נתקבל לרב בסטאלאוויטש (פ. מינסק) ואחרי שבתו שמה כב"ז שנה יצא לירושלים עיה"ק בשנה זו להסתופף בחצרות ד'. ונדפסו זה מקרוב כל ד' חלקי פסקי הגר"א על ד"ח שו"ע עם חדושי „עמודי אש" בדפים ראם בווילנא (תרס"ב - ג - ד).

(הרב הגאון הזה הוא חותנו של הרב הגאון המפורסם ר' יחיאל העללער בהגאון ר' אברהם מאיר העללער (עי' ח"א מספרי) האב"ד דקיידא־נאוו, ובניו המה הרה"ח הגביר הנדיב שלם ונכבד מוה' אברהם נחמיה לעמפערט והגביר המשכיל מו"ה משה חיים לעמפערט והגביר הנכבד מופלג ומשכיל מו"ה שלמה לעמפערט בנויארק והרה"ח הנכבד מוה' נרשון, ואביהם הגאון המחבר מאציל להם בספרו הנ"ל (על שו"ע אבה"ע) ברכה מיוחדת על אשר נדב לבבם להוציא לאור כל ארבעת חלקי ספרו.

לערנער, הרב **מאיר** אב"ד דאלטונא, רב גדול וחכם מן המפורסמים שברבני אשכנז (ממשפחת בעל „מגיני שלמה" ומנזע הגאון ר' יוחנן חריף) בנו של הר"ר מרדכי לערנער וחתנו של הרה"ג ר' צבי פלאטא רב דפרושים בקולוניא (ע"נ רינוס), היה לרב בווינצענהיים והגליל (עלזאס) משנת תרט"ד עד תר"ן ואז נתקבל לרב בחברת בני ישראל בלאנדאן ויהי לרב לכ"ג בחר כנסיות, תרנ"ד נבחר לרב באלטינא, ספריו: „מקורות מדרש רבה" שו"ת הדר הכרמל, (ווילנא תרנ"א) הספרים על אשת הגר"ע היל־דעסהיימער ועל הגביר פנחס ווארבורג, וכתב מאמרים שונים בחכמת בם"ע „מאנאזין" „יידישע פרעססע" "Jewish World" "Jewish Chronicle," „איזראעליט" וב„המאסף" בירושלים (הרס"ג) נדפס קונטרסו „טנוחה נכונה".

מ.

מארנאלין, הרב **יצחק צבי** רב בסלאדקאוואדנא רב נדול מפורסם, נולד לאביו ה״ר דוד יהודא ב׳ דשבעות תרי״ז, כבן כ״ז שנה נסמך לרב ויהי לרב בתחלה בעיר מצער אחת, וזה כט״ו שנה אשר יכהן בכהונת רב בעיר סלאדקאוואדנא (רמתקריא קאבעלנא) נדפס ממנו ספר: ,,קהלת יצחק״ תוספת מרובה על הספר „אהל יצחק״ (ווילנא תרס״ב) בהסכמת הנאונים ר׳ רפאל שפירא, ר׳ שלמה הכהן, ר׳ אליהו חיים מייזל ועוד, ובכ״י ,,קהלת יצחק״ ספר נדול בשלשה חלקים על בדיקת הראיה.

מארדעל, פנחם הכהן בפיהלאדעלפיא, חכם מדעי ומעין נדול, נולד בשנת תרכ״א בכפר אצל שאט (פ. קאוונא) וילמוד בבחרותו בקאוונא, תרט״א בא לאמעריקא וישתקע בפיהלאדעלפיא ויהי למורה בבתי העשירים שמה, נדפסו מאמריו בחקרי הלשון העברית ,,בהשלח״ ובכ״י ביאור נדול מדעי על ,,ספר יצירה״ ועוד ספרים שונים בחכמת הדקדוק.

מארמארעק, דר. **אלכסנדר** בפאריז מנדולי הציונים ורופא מפורסם בדורנו, נולד באחת מערי נאליציא בשנת 1865 ויחתנך בווין על ברכי הוריו הנאמנים לעמנו ולקדשיו ויהי מעשרה הראשונים בחברת „קדימה״ שנוסדה בווין עפ״י הח׳ רפ״ס ואשר בה השתתפו הציונים שנורר וקוקיש וגם בהיותו עסוק בלמודי הגימנזיום הקדיש מעתותיו לטובת חבת ציון והלאומיות, כבן כ״ה נמר את חק למודיו בהאוניווערזיטה הווינית ויקבל תעודת דוקטור לחכמת הרפואה וילך פאריזה לעבוד בהאינסטיטוט פאסטער ויתשוך עליו הרופא הצעיר את עיני ראשי הבית ויעש לו שם בנסיובא נגד הקפחת של היולדות שהמציא ואשר נבחנה בתור רפואה בדוקה שנתקבלה הלכה למעשה בכל בתי החולים הנדולים, וממשלת צרפת כבדתהו בעד עבודתו המדעית באות לגיון הכבוד וחאקאדעמיא לרפואה הפאריזית זכתהו בפרסים שונים. וזה שנים אחדות אשר עסוק חכם הרופאים הזה בהמצאתו נגד מחלת השחפת אשר רב טוב צפון בה להאנושיות ואשר עיני נדולי הרופאים בכל ארצות תבל נשואות אליה. מאז החלה התנועה הציונית הפוליטית היה החכם הזה לאחד מנושאי דנל הציוניות היותר

נלהבים ויהי עומד תמיד על יד נשיא עמנו הדר. הערצל ז״ל ויעש רבות להפצת הציוניות בערי אירופא היותר גדולות.

מארקאן, חיים ליב חכם וסופר ובקי בספרות ישראל, מטובי משכילי ווילנא ומצויניה, נולד ביום א׳ י׳ סיון תר״ח, אביו הרב המופלא ר׳ מאיר אברהם (אחי הרה״ג ר׳ צמח ראב״ד בסלוצק (ע״י עיר ווילנא צד 202) חנכו בתורה ומדע ויתנהו על יד טובי מלמדי העיר ומוריה להורותו תלמוד ועם זה חכמת ישראל, ובעודנו עול ימים מצא מהלכים בבתי חכמי ווילנא ונדולי סופריה כהרה״ח אד״ם הכהן, ר״מ שטראשון, מוהר״מ פלוגניאן, רש״י פין, ר״י שטיינבערג, בשנת תרל״ט היה לעוזר להרש״פ בחוצאות „הכרמל״ החדשי וידפים בו מאמריו וביחוד באור על ט״ו „שיר המעלות״ בשם „דברי שיר״ „וטענה לה׳ קאנטאר ורעיו״ ומאז כפעם בפעם יבאו דבריו במה״ע חעברים. הרה״ח הזה הנהו אחד מטובי העסקנים במוסדות הצדקה בווילנא ואחד ממנהלי ביהע״ק של הנרמ״ש, וירבש לו נם חוא ביע״ק ספרים נעלה המכיל לערך חמשת אלפים ספרים ובהם עתיקים מאד ויקרי המציאות.

מארק, יעקב בליבוי, מורה תורת הבוכהאלטריא וסופר, נולד בפאלאנגען לאביו הרב הנדול בתורה וחכמה ר׳ יהודא מארק מו״צ דשם ביום נ׳ סיון תרי״ז ויקבל רבי תורתו מאביו ואף כי בעודנו בן ח׳ שנים בא לבקר את בית״ס בעירו בב״ז עשה את תורתו קבע עד כי בהיותו בן י״נ, כבר בקי היה בכל ס׳ נזיקין. ובבוא אביו לפלוגניאן היה יעקב לחבר את מר יחזקאל ליעבשיטץ (עתה הנאב״ד בפלאָנץ ע״י תולדותיו בח״ד מספרנו) ויתנורר אח״כ בישיבות שונות, וישקוד בתורה ובמדע, בשנת תרל״ח בא לכהן באחד הבאנקים בתור מנהל ספרי החשבון. בשנת 1882 הו״ל מתורה חדשה ארגינלית להוראת הבוכהאלטעריע וידיעת המסחר בשפת עבר ע״י חליפות מכתבים ואלפי תלמידים הקים אשר הורה למו דרך החיים, כתב מאמרים שונים ב„הלבנון״ ועוד כ״ע שונים, הר״י מארק הנהו נם ציוני נכבד ויקח חלק נדול בהתפתחות התנועה הציונית בעירו וסביבתה.

מזרחי, הרב משה עזרא חכם תורני נדול בארם צבא נדפסו ממנו ח״ת ב„המאסף״ היו״ל בירושלים.

מינקאווסקי, פנחס ש״ץ לעדת הברודים באדעסא, חכם וסופר נודע ונעים זמירות ישראל בדורנו, נולד לאביו ה״ר מרדכי בחדש ניסן

תרי"ט, אביו שהיה ש"ץ בבהמ"ד הגדול דשדה לבן ויהי ממשפחת יוחסין אורתודוקסית, חנך את בנו בתורה ויצטין הנער בכשרונותיו הנעלים ויהי לבחיר התלמידים למלמדיו ובעודנו באביב ימיו כבר רכש ידיעה רחבה בתלמוד ובקיאות בשו"ע או"ח, כבן ח"י נשא אשה ולא ידע או קרוא יכתוב אף מלה אחת בישפה חיה וישם אז הצעיר את פניו להשכלה ושלמות וישקוד בתורת שפ"ר אשכנזית ובריפאנית ויעש חיל רב ויקרא מבחרי הספרים בישלש השפות האל אף כתב בחן מאמרים וכתבים עד כי נתפרסם לסופר נכבד ומאז באו מאמריו בשפ"ע „בהמניד" „המליץ" „הצפירה" „השבוע" „השלח" "Die Warheit" (ווין) והמה עשו לו שם נכבד בין החכמים והסופרים וביותר בין דורשי חכמת השירה והזמרה העברית אשר החכם הנעלה הזה הפיץ אורה בתולדות מלאכת מחשבת זו והתפתחותה בעמנו.

את תורת הזמרה למד מר מינקאווסקי בתחלה מאביו הש"ץ ואח"כ מהש"ץ ר' ניסן ספיוואקאווסקי הנודע בשם ר' ניסן בעלזער ומהש"ץ ר' ניסן בלומענטהאל באדעסא ואח"כ נכנס להסתופף בצלם של הפרופוסורים ראבערט פיקס דירעקטאר בהקאנסערוואטאריום בווינא והפרופיסור וויקטור ראקיסאנסקי מורה תורת הזמרה בחצר המלך פראנץ יוזף, והמה סמכו את ידיהם עליו בתעודותיהם שנתנו לו בשנת 1881 ואז נתקבל לש"ץ בקישינוב ואח"כ בחרסון, ומחרסון נתקבל לש"ץ ראשי באדעסא תחת הש"ץ הנודע באכמאן ולא ארכו ימי שבתו באדעסא ותקראהו „עדת ישרון" בנויארק לש"ץ ותשלח לו אלפים רו"כ מראש ויבא נויארקה ויעש לו שם נדול ויתפרסם לאחד מגדולי המזמרים אשר רב כחם לקחת נפשות שומעיהם, אבל גם בנויארק לא ארכו ימי שבתו כי נקרא שנית מאדעסא בשנת תרנ"ב, מעדת הבריאדים, לשמש אצלה בתיר ש"ץ ראשי במקום ר' ניסן בלומענטהאל ומאז ועד עתה יכהן במשרתו זו ויקדיש עתותיו לחכמת ישראל וספרותי בכלל ולחכמת הזמרה! העב ית בפרט, בשנת תרס"ב חגנה עדתו את חג יובל עשר שנים לכהונת הרה"ח מינקאווסקי בה ברוב פאר והדר ותכבד את בעל היובל בתשורות נכבדות. בשנת 1902 הו"ל מר מינקאווסקי את ספרו האשכנזי Die Entwicklung der Synagogalen Liturgie bis nach der Reformation des 14 Yahrhunderts, (אדעסא) ובכ"י ספרים שונים ומאמרים בחכמת ישראל מוכנים לדפוס.

מכבי, הרב **חיים זונדל**, בלאנדאן, מגדולי הדרשנים והמיוחד

שבטובי המטיפים בדורנו, נולד לערך תר"כ בעיר מצער קאמיניץ דליטא (פ. הוראדנא) וילמוד בחדרים וישיבות, כבן י"ז כבר החל להטיף מעל הבמה ויעש לו שם, אחרי חתונתו הוכרח לעשות הטפתו לפרנסתו ויעבור ערים שונות ויטיף לציון ולקדשי עמנו ויתפרסם לתהלה בפיו הטפיק מרגליות ובדבריו החוצבים להבות אש קדשי הלאומיות, וכל מה"ע העברים הללוהו בשערים ויביעו תהלתו בקהל רב ויצא שם „המניד מקאמיניץ" לברכה וינהרו המונים הטונים לשמוע את מדברותיו הנפלאות היורדות כליות ולב. בשנת תרנ"ג עזב את ארץ מולדתו רוסיא ויבא לונדונה ויהי למ"ט ומטיף בבית הכנסת של הפעדעריישאן שמה.

מערינהאלין, הרב יצחק בהרב ר' משח בירושלים, רב נדול ומפורסם לצדיק, חסתופף מילדותו בצלה של תורה ויהי מתלמידיו של הצדיק ר' שלמה יהודה ליב מלענטשנע והוא סמך עליו את ידו, התרועע גם עם הרב ר' יצחק מווארקע ר' יעקב מראדזמין ועם המניד מטריסק וכלם אהבוהו ויכבדוהו מאד, לזקנתו עלה לירושלים ושמה נפטר בשנת תרנ"ג ביום כ"ג מרחשון. השאיר אחריו חדושי תורה על הש"ס הרמב"ם ומיכי דאנדתא, ואך מעט מהם נדפסו ע"י בניו ה"ר מאיר וה"ר יעקב מרדכי בשם „תורת יצחק" על חמשה חומשי תורה, (ווארשא תר"ס).

מרגליות, הרב נחמן אידל אב"ד דמיטאוי, רב נדול ומפורסם, מנוע נדולי היוחסין מצאצאי הנאונים ר' משה זאב וואלף אב"ד דמינסק והמהר"ל מפראג, נולד לאביו הר"ב אליעזר ליפמן ז' מ"א תקצ"ג ויצא לו שם בין נדולי ווילנא בעודנו עול ימים ויקחהו הנביר ר' מיכל נארדאן מנכבדי ווילנא לחתן וישם האברך אל המסחר פניו ולא חפץ להתפרנס מתורתו, ובהאבד כספו קבל משרת רבנות ביאקובשטאדט בשנת תר"ל ויהי בה לרב עד שנת תר"ן ואז יצא להיות לרב בקרייצבורג ומקרייצבורג נתקבל לרב ומד"א במיטאוי ויהי שם עד מותו י"ב שבט תרנ"ח, הוא השאיר אחריו בכתובים שו"ת רבות ותשובות אחדות באו אליו בשו"ת ציוני להנאב"ד דלוצין.

נ.

נאיפעלד, מאררים, מטיף לעדת עמנואל בפּירמינגהאם, נולד ביום 31 יאנואר 1869 באחת מערי אונגארן, בקר את בי"ס הרעאלי בעירו ואת הסעמינאריום הרבני בפּודפּעסט ובבואו לאַמריקא בקר את האוניווערזיטה הסינסינטית, וזה איזה שנים שנבחר לרב ומטיף לעדת עמנואל בעיר בירמינגהאם (אל.) חבר והו"ל .''Studies in Ecclesiastes''

נאסטאסקין, הרב יעקב, רב בסאראקא (פּ. בסרביא) רב גדול בתורה ועסקן נדול לטובת הכלל. נולד בשנת תרל"א למשפחה נכבדה ויתנדל בתורה וירכש לו שם טוב באביב ימיו עד כי בהיותו בן שלשים קראתהו עדת ישראל בסאראקי לכהן בה פאר במקום הרה"נ ר' מרדכי פרענקעל (עי' תולדותיו בחלק ב' מספרנו) ובבוא ה"ר יעקב לשבת על כס הרבנות בעיר זו רכש לבב כל בני עדתו לאהבה אותו ולכבדו בנלל מדותיו התרומיות, נפטר באביב ימיו בחדש כסלו תרס"ב בן ל"נ שנה.

נאפּעלבוים, נחמן יצחק, ממשכילי ניויארק ומשורריה, נולד ט"ו שבט תר"כ בּמינסק להורים בני משפחה הגונה, נתחנך ע"י המורים המשכילים מר איסר נרינהאלץ וז. קאפּעלאָוויץ ובעודנו עוֹל ימים מאד כבר היה בקי בּתנ"ך ותורת הדקדוק, כבן ט"ו למד "בּקלויז בּלומקעס" בעירו ויצטין בנפ"ת, אחרי חתונתו התנורר במאסקווא ויהי למורה שפ"ע בּבתי העשירים ולמורה שפ"ע ורוסיא בּביה"ס למלאכה, תרמ"ח בא לאמעריקא ויהי בתחלה למורה שפ"ר בּבי"ס, חבר והו"ל: "מנחה ליעקב נאָרדאָן" (שיר, ניויאָרק תרס"א) "מנחה להערמאן בּערנשטיין" (הנ"ל) ובּ"יקוט מערבי" שהוציאה לאור אגדת "אהלי שם" למזכרת יובלו הספרותי של המשורר דאליצקי נדפס שירו "לטנחם ציון", בכ"י שירים שונים מוכנים לדפוס.

נייהויזען, חיים שמעון בּנויאָרק, סופר פּרנוני נכבד, נולד בּדווינסק (דינאבּורג) תרל"ב, חנך על ברכי התלמוד והחסידות, ואביו הר"ר משה יהושע שהיה ממשפחת האדמו"ר הקאפּוסטי ובן אחיו של הנאון ר' יהודה ליב זלקינד (הנודע בּשם "ר' ליב'לע בּטלן" בעל שו"ת "זכר יהודה") למדו ביחד את הנפ"ת נם ספרי קבלה וחסידות, כבן י"א למד בּישיבת הרה"נ ר' יצחק ירוחם בּפּלאָצק וכבן י"ב בא ללמוד בּישיבת הנאון לאנדא בווי־

מעבסק וילמוד בשקידה ויצטין בכשרונותיו ויתודע אל הנביר ר׳ וואלף כהן, איש נדול בתורה וחכמה ויאספהו אל ביתו ויכלכלו בכל מחסוריו, וילמוד שמה נם תורת שפ״ר, חשבון ודברי הימים, מוויטעבסק בא וולא־זינה אבל מסבה שב הביתה ויהי למנהל ספרי החשבון באחד מבתי המסחר, כבן כ״ו נשא אשה את בת ר׳ יעקב נאטסין מנכבדי ווילנא (בנו של הרה״נ ר׳ ישכר בער נאטקין מנדולי ווילנא, עי׳ „עיר ווילנא״ צד 244), ויקח חלק בהפצת התנועה הציונית ויסע בשנת תרס״ב מטעם מורשה נליל וויטעבסק הרר. ברוק בערי הנליל וייסד אנדות ציוניות רבות, תרס״ד בא לאמעריקא וישתקע בנויארק, כתב מאמרים בטכ״ע עברים ורוססים שונים ויו״ל „הקריאה״ (ווילנא תרנ״ט) „לוח עזר״ (וואַרשא תרנ״ט) „שני לוחות״ (וואַרשא תרס״א) „ספר המלים״ (פּטרבּורג תרס״ב) „תורת הלשון״ (ווילנא תרס״ב) „העברי״ (כנ״ל) „האנרון״ (יהודית, כנ״ל) „דברי הימים לבני ישראל״ (כנ״ל) ובשפ״ר חבר ויו״ל „מלים ומחשבות״, „מספרים מתקנים״, „עזרה לנזברים״.

ניטא, יעקב רב לעדת שארית ישראל בסאן פראנציסקא, נולד ביום 22 דעצעמבער (1863) בלונדון ויבקר את „הדזשואיש קאלעדזש״ ובבואו לאמעריקא בקר את ה„קאלעדזש הנויארקי״. תרס״א נתקבל לרב ומטיף בעדת שארית ישראל בסאן פראנציסקא, נדפס מטנו The Romance of Poverty.

ס.

סאלאמאן, נוצארג, מטיף לעדת מקוה ישראל בסאוואנא, נולד ביום 12 אקטאבער שנת 1873 בנויארק, נתחנך בבי״ס לעם בנויארק ובבי״ס הנבוה בסינסינעטי ומשם בא להקשיב לקח ב„ההיברו יוניאן קאל־לעדזש״ ובכלותו למודו שמה היה לרב לעדת „אנשי חסד״ בוויקסבורג כשמנה שנים, תרס״נ נתקבל לרב ומטיף לעדת מקוה ישראל בסאוואנא ושם עודנו נם עתה. חבר והו״ל ; Essays on the Origin of Christiany.

סילווערסטאן, הרב נדליה ראב״ד בבעלפאסט (אנגליא), רב נדול בנו של הרב הנאון ר׳ ישעיהו מאיר שהיה לפנים רב בסאקאט ועתה

רב בליווערפאל, (חתנו של הרב הגאון ר' אליהו האב"ד ביאשינאווקע) נולד ביאשינאווקע אצל ביאליסטאק, למד בישיבות בראסטין ובטעלז, ובבוא אביו לאנגליא בא גם הוא עמו, תרס"א נתקבל לרב בבעלפאסט, חבר „פרחי אביב" חדושים שונים (לאָנדאן תרס"א) „ישועה גדולה" על חולין וערכין (בעלפאסט תרס"ד) הוא מחותנו של הרה"ג ר' נרשון ראווינסאן אב"ד בקליוולאנד כעח (אמעריקא) ומלפנים באמציסלאוו ועוד.

סירקין, יהושע במינסק, חכם וסופר עברי ורוסי, נולד בשנת תקצ"ה בעיר שקלאוו למשפחת יוחסין המתייחסת להר"ח, נתחנך בבריסק בתורה ומדע, כבן י"ט נשא אשה מפאניוועז ויהי לרעו של הריל"נ, תרכ"ה בא לבקר את האקאדעמיא לעבודת האדמה במאסקווא, משם בא לפרוסיא וידפיס בלייפציג את ספרו „שלשה פרקים מידיעות מערכת הדומם", בשובו לרוסיא היה לפקיד באחוות הבארון נינצבורג בפאדאליען, תרמ"נ נתנה עליו משרת פקיד נגיד על כל אוצרות מסלת הברזל „ליבוי־פאמען" אשר נשאה כחמש שנים נדפסו מאמריו „בהמליץ" „השחר" „המגיד" „ראזסוועט" „אלג. צ. צ. יוד." „כנסת ישראל".

סלאוסטש, הרב דוד שלמה מו"צ ומ"מ באדעסא רב גדול ודרשן נולד באדעסא אלול תרי"ב, נתחנך במינסק ובאדעסא, כבן י"ד הלך רגלי לליטא ויבא לכמוד „בקלויז בקומקעס" במינסק, מאת הר"מ הגאון ר' חיים חייקל בערענשטיין, כבן י"ז נשא אשה מסמארגאן ויסע אחרי חתונתו לוולאזין ויסמכהו הגנצי"ב להוראה, תרל"ט היה לב"מ באיזה בתי מדרש באדעסא. ובשנת תרמ"א נתמנה למו"צ ולמ"מ בפרור „מאלדאוואנקא", ספריו הם: „ראשית דוד" (ווארשא תרמ"א) „כבוד ישראל" (שם תרמ"ג) „צדקת משה" (אדעסא תרט"ה) „קול שופר" (ירושלים תרמ"ח) „מכתב לדוד" ועוד קונטרסים.

ספעקטאר, מרדכי בווארשא, מטובי סופרי ישראל בשפת יהודית בדורנו, ומספר נדול, נולד בר"ח אייר תרי"ס באומאן (פ. קיוב) נתחנך על ברכי הורים חסידים וכבן ט"ו למד שפ"ר ויתר הידיעות מאת אחד שרי הצבא ברוסיא, תרמ"ב כתב את ספורו הראשון „א ראמאן אהן ליעבע". בשנת 87-1884 היה לעוזר במערכת „פאלקס בלאט" בפעטערבורג, בשנת 1887 התישב בווארשא ויו"ל את המאסף „הויזפרייגד" ו„הפאמיליענפרייגד". כתב ויו"ל כחמשים ספרים נדולים וקטנים ובהם „דער אידישער מוזשיק" „עניים ואביונים" „ר' מרייטעל" ועוד.

ספראנער, ווילליאם, מנגן מהולל, ש״ץ בהיכל עמנואל בנויארק נולד ביום 3 אפריל שנת 1860 באונגארן, בקר את הסימנאריום הרבני בבודאפעסט ואת הקונסרוואטאריום הויניי, בבואו לאמעריקא היה לש״ץ בברוקלין וזה מקרוב נבחר לש״ץ ראשי בהיכל עמנואל בנויארק, חבר והו״ל מנגינות : O Lord, What is Man, Remember Lord, Behald and See.

ע.

עהרליך, ארנאלד בנויארק, חכם וחוקר כתבי הקדש, נולד בוואל־דוואקא (אצל בריסק) ביום 15 יאנואר שנת 1848, בקר את בתי מדרש החכמה בלייפציג ובערלין, בשנת 1878 בא לאמעריקא ויהי שנים אחדות לנושא משרה ב„היונייטעד היברו טשאריטים", חבר והו״ל ספר „מקרא כפשיטו" ספר נדול בשלשה כרכים על כל כתבי הקדש (נדפס בבערלין 1899-1901) ועליו הוא חתום בשם „שבתי בן יום־טוב אבן בודד".

עהרענרייך, דר. בערנארד בפיהלאדעלפיא, נולד ביום 11 יוני שנת 1875 באחת מערי אונגארן, בעודנו עול ימים בא לאמעריקא ויבקר את האוניווערסיטה הנויארקית ואת ביהמ״ד לרבנים ובנמרו למודו שמה היה לרב באטלאנטיק סיטי וזה שנתים ימים נבחר לרב ומטיף „בעדת ישרון" בפילאדעלפיא, החכם הזה הנהו מטיף נודע ומצוין.

עפשטיין, הרב אברהם מאיר הלוי (אשכנזי) רב ונאון ממשפחת יוחסין בנו של הנאון ר׳ שאול הלוי עפשטיין האב״ד דקאברין (בהרה״נ ר׳ מאיר הלוי עפשטיין מו״צ בווילנא), נולד לערך תר״ה ויתחנך ע״י אביו ויצטין בחריפות שכלו, כבן י״ט נשא לו אשה את בת הנאון ר׳ נרשון תנחום ממינסק ויהי אח״כ לרב בסנאוו (פ. מינסק) וזה י״ב שנה שנתקבל לרב בלאהויסק (פ. הנ״ל) בכ״י חדושים ופלפולים רבים ונדפסו ספריו „מנחה בלולה" (ווילנא תרט״ד) „אמרי נעם" הלכות ודרושים (שם תרמ״ח).

עפשטיין, הרב משה מרדכי ר״ט ומו״צ בסלאבאדקא (פרור קאוונא)

בנו של הרה"ג המפורסם ר' צבי חיים חאב"ד דבאקשט, וחתנו של המפורסם בצדקת פזרונו ר' פייוויל פראנק, נתקבל לרב ור"מ בסלאבאדקא זה שנים אחדות, והו"ל בשנת תרס"א ספרו לבוש מרדכי על מס' ב"ק, ובכ"י חרב הג' הזה עוד חבורים רבים על מסכתות הש"ס וד"ח שו"ע.

עפשטיין, הרב **צבי חיים** אב"ד דבאקשט, רב נדול ושקדן נפלא בתורה, הוא חוזר בכל שנה על כל הש"ס וספרי הפוסקים, מפורסם לצדיק ומדקדק במצות מאד, בכ"י חדושים רבים, הוא חתנו של הנגיד הר"ר יצחק אייזיק למשפחת בלאך.

עפשטיין, **שלמה** בברוקלין, ממשכילי ישראל וסופריו, ועסקן צבורי נכבד, נולד לאביו הרב ר' אבא יצחק עפשטיין (מבני בניו של הגאון ר' מאיר שניפישקער המתייחס לצאצאי הגאון בעל הפרד"ס ולמעלה בקדש לצאצאי הגאונים ר' אברהם הלוי עפשטיין ור' נתן הלוי עפשטיין (ע"י „עיר ווילנא" צד 44 ובס' „עיר תהלה") ז"ך תשרי התרכ"ו בעיר פאניווז, למד בחדרים וכבן ט"ו למד בווארשא אצל הגאון ר' יוסף דובער ויצטין בתלמוד, לערך תרמ"ד בא עם הוריו לירושלים בהיותו בן ח"י שנה ויהי לסיחר ספרים תרנ"א נשא לו אשה את בת הר"ר מרדכי צבי שמאלציאנסקי מקאלווארייע (אבי הסופר מר ש. נ. שמאלציאנסקי) ויו"ל אח"כ עתון שבועי בשפת יהודת מדברת „דער ארץ ישראל איד", ויהי אחד מן המיסדים הראשונים את ביע"ק הספרים בירושלים. ויכתוב „בהצפירה" „ל"נ בעמר בירושלים". בבואו לאמעריקא יסד לו בית מסחר ויהי לעסקן נדול בצרכי הצבור העברי בברוקלין עיר מושבו ויעש רבות עם אחיו הרה"ח הנביר מר חיים עפשטיין לטובת מוסדות הצדקה שמה בכלל ולטובת הקמת בית הלמוד התורה המפואר בברוקלין בפרט, בכ"י מאמרים וכתבים רבים לדפוס. (אחיו הרה"ח ר' חיים הנהו חתנו של הנביר הנדיב הנעלה מר יעקב ווערבלאווסקי בברוקלין).

פ.

פאדווא, הרב **שאול** אב"ד דווילקאמיר, נאון מפורסם ממשפחת יוחסין בנו של הרב חנאון ר' ישראל אנטאקאלער מו"צ בווילנא (נפטר

בב כסלו תקצ"ז) היה לרב בווארנאווא, בריינסק פאלאצק, ועתה אב"ד בווילקאמיר והסכמותיו באו ברבים מספרי מחברי הדור, חתנו לוקח בתו הוא הרב הגאון ר' יצחק מו"צ במינסק (בהגאון ר' דוד טעביל) וניסו בעל אחותו מ' שרה היה הרב הגאון ר' אלעזר קליינבערג שהיה מו"צ ומ"מ בווילנא ואח"כ בעיר פיהלאדעלפיא אשר באמעריקא, (נפטר ב' דר"ח אדר א' (תרנ"א) חותנו של הרב הגאון החכם ר' דוב אריה לעווענטהאל האב"ד דפיהלאדעלפיא.

פינטו, הרב **אברהם** מחכמי ירושלים ונדוליה, נדפסו טמנו ח"ת „בהמאסף" להרבצ"א קואנקה שנה רביעית.

פישמאן, הרב **יהודא ליב** הכהן מו"צ במארקולעשטי, רב גדול בתורה ושלטות וסופר מהיר, נולד בעיר זו ביום י"ב כסלו תרכ"ו לאביו הסופר סת"ם ר' אברהם אלימלך (בהגאון ר' מרדכי הכהן מסאטינוב חברו של הגאון מלבי"ם ז"ל) כבן ד' נכנס לחדר וינבאו לו עתידות טובות כי נוסף על כשרונותיו הצטין בהתמדתו, כבן י"ג סים את הש"ס ומני אז בא בכתובים את גדולי הרבנים והחכמים, תר"ס קבל סמיכות הגרי"מ עפשטיין רה"ד הכהן טריוש ויתקבל בעדתו למו"צ ולמ"מ. נדפסו מאמריו וחדושיו „בהפסגה" „אוהל מועד" ובשנה זו הו"ל ספרו „הנותן בים דרך" ספר נכבד בהסכמות גאוני הזמן, ובכ"י חדושים רבים.

פלאדירמאכער, **שלום** בווילנא ממשכילי ישראל וסופריו נולד בעיר זו בחדש אייר תרי"ז, למד בקלויז ראמאיילעם ואח"כ אצל הרה"ג ר' יעקב פיעסקין ויהי יוצא ובא לבית הגרש"ש, אחרי נשאו לו אשה היה למורה תלמוד ושפ"ע בווילנא, חבר. „מתת יה" תולדות הג"ר מתתיהו שטראשון (ווילנא תרנ"ג) ונדפסו מאמריו והערותיו „בהקול" „המגיד" „הכרמל" „המליץ".

פלענסבערג, הרב **חיים ירמיהו** אב"ד דשאקי, רב וגאון סופר ודרשן גדול, מילידי העיר קידאן ומצד הוריו מתייחס למשפחות הגאונים בעל סדה"ד והג"ר שאול מאמשטרדאם, לערך תרל"ד נתקבל לרב בעיר מצער באלבירישאק, עתה רב בשאקי (פ. סובאלק) נדפסו ממנו „נזר הנצחון" על ויכוח ריב"ח עם סבי דבי אתונא (ווילנא תרמ"ג) „שאלות חיים" שו"ת בד"ח שלחן ערוך (ווילנא תרנ"ח) ובכ"י חדושים ושו"ת וביאור על שלש הבבות ודרושים נפלאים, בהלבנון תרל"ב נדפס מאמרו הנדול „התלמוד והיהדות", „מורה נבוכי זמן חדש".

פעלטעראוויץ, חיים, שו״ב בּאסטראלענקע, דרשן נדול במוסר ומדות, בּנו של הנאון הצדיק ר׳ צבי האב״ד דנאווינראד (בעהמח״ס „עץ חיים״), חבר ספרים הרבה בדרוש ועניני מוסר והלכה, והו״ל ספר תהלות חיים, רב הפטות והאיכות הכולל דרושים מוסריים על ספר תהלים עם ביאור מים חים, בשפת יהודית מדבּרת (ווארשא תרס״ב) הרב הזה הוא אחיו של הרב ר׳ שמחה פעלטעראוויץ מבּופאלא.

פעסיס, פנחס נולד בּדוּבּנא י״א תשרי תרכ״ט, למד בּחדרים ובּשנת הי״נ בא בּברית התנאים באליק ויחעסק בּתלמוד וספרי השכלה וחסידות, תרנ״א ראו דבריו אור בהצפירה ראשונה ומני אז כתב מאמרים שונים בהמליץ, הצפירה, נדפס ממנו; עיר דוּבּנא ורבניה (קראקא תרס״ב) עטרת הלוים, (ווארשא תרס״ב), ובמות הסופר הזה בשנה העברה נשארו בכ״י ספרים ומאמרים שונים וביחוד ס׳ קרית חכמים, ור׳ שלמה מדובנא.

פרידלענדער, הרב **שלמה טוביא הלוי** אב״ד דראטנא (פ. וואהלין) נולד לאביו הרב ר׳ שלמה טוביא הלוי בשצוצין (פ. לאמזא), הסתופף בישיבות איישישאק וולאזין ויצטיין בהתמדתו, בשנת תרס״נ נתקבל לרב ומו״צ בראטנא, חבר ס׳ תפארת שלמה, חדושים בסוגיות הש״ס והפוסקים ובאורים ביו״ד (ווארשא תרס״ג), בהסכמות הגאונים רידב״ז ר׳ רפאל שפירא, ר׳ אליהו דוד ראבינאוויץ ור׳ בן ציון שטערנפעלד מבּיעלסק, ובכ״י עוד חדושים רבים בש״ס ופוסקים.

פרידמאן, י. נולד בּשאוועל פ. קאוונא 23 יאנואר 1883, בּשנת 1899 בא לאמעריקא ויכתוב מאמרים שונים בהעתונים הוישרגונים הערָאלד, אבענד פּאסט, מאָרגען זשורנאל, בשנה העברה יצאו לאור ציוריו בּשם „פרידמאנ׳ס מעשה׳לאך״.

פרידמאן, הרב **מרדכי** במעזריטש, רב נדול בתורה חדושים רבים באו מאתו בתורה מציון היו״ל בירושלים ובהמאסף להרב״צ קוינקא.

פרייסמאן, הרב **מאיר** מנדולי אחינו בנויארק ועסקן צבורי נדול, נולד בשנת תר״נ ויסתופף בחדרים שונים בעירו וירכש לו בקיאות בנפ״ת בעודנו עול ימים, כבן ט״ז בא ללמוד בוואלאזין, כבן עשרים ושלש בא לאמריקא ויתפרנס ממלאכת השו״ב ויעש הרבה לטובת בתי חסד וצדקה רבים, בשנה העברה (תרס״ד) הו״ל את ספרו תורת מאיר ספר נבבד הכולל חדושים והערות על כל הש״ס בהסכמות נדולי הרבנים כהנאונים רידב״ז

ורש"א יפה ועוד, ובהיותו איש אמיד הקדיש כל פרי ספרו לטובת בית התלמוד תורה אשר יסד.

פריינד, הרב **נפתלי יוסף הלוי** אב"ד דראזאן, רב נדול, נולד בעיר זעליב (פ. פעטריקוב) י"ט אדר תר"כ, למד אצל הנאון ר' אבינדור יהודא ליבוש הלוי לעוועטהאל האב"ד דקוילי (נזכר בס' נפש חיה ובשו"ת אנדת אזוב מדברי) תרמ"ה נתקבל לרב בקאדני, תרנ"ב נתקבל לאב"ד בראזאן (פ. לאמזא), נדפסו ממנו תשובות בס' עזרת ישראל, אהל משה, חבלים בנעימים, ובשנת תרס"ב הו"ל את ספר שו"ת, פני לוי, ובראש ספרו זה מזכיר המחבר את ספר יחשו.

פריעדענשטיין, **שמעון אליעזר**, מחבר וסופר מדעי, נולד בהוראדנא, ביום ב' דר"ה תרי"ב, רובי תורתו קבל מאת הצדיק המפורסם ר' נחום מהוראדנא, בשנת תרל"ח כתב בהקול של ראדקינזאן מאמרו צעקת ענוים, בהמשכים רבים, ומאז כתב מאמרי מדע שונים בעתונים העברים ובמאספים, נדפס ממנו; א) עיר נבורים, קורות עיר הוראדנא ותולדות נדוליה (ווילנא תר"ס), ב) תקות ישראל (תר' ן), נ) הרואה ואינו נראה (תרנ"ב), ד) עץ פרי (תרנ"ח) ובכ"י אמרי שפר על התורה וספורים רבים מוכנים לדפוס.

פרומקין, הרב **אריה ליב** בלאנדאן רב-נדול חכם וסופר, נולד לערך תר"ו לאביו הרב הצדיק ר' שמואל קעלמער בשנת תרל"א בא ירושלימה והנאונים ר"מ אויערבאך ור"א אשכנזי קבלוהו בכבוד ויקרבוהו באהבה, שמה חבר ספרו „תולדות חכמי ירושלים" ב"ד חלקים (וחלק א' ממנו נדפס בשנת תרל"ה בווילנא) וידפים ספרו (מסע אבן שמואל ירושלים תרל"ה), אח"כ היה לרב באלעקסאט (אצל קאוונא), בשנת תרמ"א שולח במלאכות הנאון רי"א מקאוונא לערי אשכנז לדבר על לבב אצילי אחינו שמה לתמוך בידי חובבי ציון ובלוית הרב הצדיק ר' מאיר לעהמאן בא להשר ווילהעלם קארל פאן ראטהשילד ויבטיחם השר להשתתף בחבת ציון גם הוא, זה שנים אחדות אשר השתקע הרה"נ הזה בלאנדאן וייסד לו בית מסחר, מלבד ספריו הנזכרים חבר עוד קדושת התלמוד, קורנין דנהור, מסתרי השנחה, (ירושלים תרנ"נ) תולדות אליהו, (ווילנא תר"ס) ובכ"י דרושים רבים, נר מצוה, על תרי"נ מצות, שו"ת ונדפסו חדושיו גם בתורה מציון תרמ"ט, בית ועד (תרמ"א).

צ.

ציטראן, שמואל ליב בנובוזיבקוב, סופר נכבד ומבקר נולד ביום כ"ד אייר תרכ"ב במינסק ויחנך על התלמוד, כבן י"ד החל לכתוב בהמניד ויסתופף בישיבת וולאזין כשלש שנים, החנורר בערים שונות ויהי למורה שפ"ע רוססיא ואשכנז, עתה מושבו בנובוזיבקוב (פ. טשערנינוב) כתב מאמרים רבים בהמליץ, השחר, כנס' ישראל, האשכל, חשלח, והו"ל אם אין אני לי מי לי? אספת ספורים, יונה פותה ועוד.

ציעבאנאווער, הרב מאיר אב"ד דזשוראמין, נולד בסעראצק לאביו האב"ד הנאון הצדיק ר' משה צעבענאווער בנחהמ"ס תר"נ, חנך עפ"י אביו הנאון ויהי מתמיד נפלא בתלמוד ויאציל שעות פנויות גם לחכמה לשון וספר, כבן י"ז בא בברית הנשואין ממאקאוו וישב על שלחן חותנו האמיד ה"ר שלמה יואל כץ ויוסף חילו לאורייתא, ויסמכוהו הנאונים ר' נתן האב"ד דנאווידוואר וועננראווא, ר' שמואל שינאווער (בעל "רמתים צופים") ר' ליבלע ראפאווסקי מפלאצק ור' אלעזר הכהן מפולטוסק וזה האחרון קראהו תמיד למלא את מקומו בכל ענין דתי בעת עזבו את העיר לפרקים, כבן כ"ג היה לרב בקודזבורג וזיעלין משם נקרא ליאנאווא ומיא־נאווא קראתו עדת ישרון בזשוראמין להיות לה לרב ויעש הרב הנ' חזה רבות לטובת עדתו, והוא לוקח חלק נכבד גם בהפצת הציוניות בין בני עדתו, בכ"י חדושים בכל מקצעות התורה.

צירמאני, הרב מתתיה אברהם, רב נדול ראב"ד לעדת הספרדים בבוקארעסט, חדושים נדפסו ממנו ב"המאסף" (שנה רביעית) היו"ל בירושלים ע"י הרה"ג רבצ"א קואינקה.

צירקעל, הרב שמאי הכהן, רב נדול ומפורסם לצדיק שקדן נדול ובקי, יליד העיר סלוצק לערך תקצ"ה, אביו הרב ר' זעליג שו"ב חנכו אף על התלמוד ויתנהו מראש לטלמדים ואח"כ בישיבות שונות, כבן כ' נסמך מנדולי רבני הדור, וזה כחמש ועשרים שנה אשר ינהל עדתו בווייסאקי דליטא (פ. הוראדנא). הוא אחיו של הנאון הנדול ר' יהודא מעשיל הכהן צירקעל האב"ד דבאריסוב, (עי' תולדותיו בח"נ מספרנו).

ק.

קאהען, העגרי, חכם וסופר רב לעדת „בני ישראל" בנאלוועסטאן (טעקסעס), נולד ביום 7 אפריל 1863, חנך בלאנדאן ויהי מתלמידי הרב שפייערס, בבואו לאמעריקא כהן בכהונת רב בערים שונות ובשנת 1888 נתקבל לרב ומטיף בנאלוועסטאן חבר והו"ל; "Talmudic Sayings" Prayer in Bible and Talmud, (העתקה משפ"א) Hygiene and Medicine of the Talmud. Evolution of Jewish Disability. National Loyality מלבד מאמרים רבים מקורים ומעתקים שכתב בעד הדזשואיז היסטאריקאל סאסייעטי ובמאספים שונים.

קאליש, עדוואַרד רב ומטיף לעדת „בית אהבה" בריטשמאנד (ווירדזשינא), נולד בטולידא (אהיא) ביום 23 יוני 1865 נתחנך בבתי הספר ואח"כ בהאוניווערזיטי בסינסינעטי ויבקר אח"כ את ההיברו יוניאן קאלעדזש, בשנת 1887 היה לרב בווילל, וזה שנים אחדות שנ קבל למטיף ורב בריטש־מאנד, חבר; A Child's Bible A Book of Prayer.

קאלעסניקעער, הרב **אליהו** בה"ר יעקב חיים רב נדול מפורסם לנאון אב"ד דסמילא (פ. קיוב) נתחנך ונתנדל על ברכי החסידות ויתעסק בתורת הקבלה ועם זה הרבה לשקוד בתלמוד ופוסקים ויהי אהוב וחביב בעיני הרב המפורסם ר' יוחנן מרחמיסטרובקא, ואחרי קבלו סמיכות נדולי הרבנים נתקבל לרב בסמילא ושם מושבו עד עתה, חבר „הליכות אליהו" הכולל שלשה חלקים בשו"ת ופלפולי הלכות (ווארשא תרס"נ) בהסכמות הנאונים ר' שלמה הכהן ר' חיים סאלאווייציג ר' דוד מזלאטאפאלע, ר' מרדכי מרחמיסטרובקא ועוד.

קאממעלהאר, יקותיאל אריה ברישא, רב וחכם, סופר ומחבר נודע, חבר והו"ל הספרים: „בקר יזרח" (קראקא תרנ"ו) „מבשר טוב" (תר"ס) „טופת הדור" (מונקאטש תרס"נ) „הבנה" ואת האוסף התלמודי „אהל מועד" (שלש שנים) ויכתוב נם מאמרים שונים „בהזלם" בעילום שמו ובמחויקי הדת (לבוב) ובכ"י ספר נדול ונכבד „חידושי הרמב"ם" מוכן לדפוס.

קאנטאר, הרב דר. **יהודה ליב** רב בליבוי, מחכמי ישראל בזמננו

וסופר נדול, נולד בעיר ווילנא לאביו ה"ר יוסף ש"ץ בשנת תר"ח, למד בחדרים ואח"כ בנדולי הישיבות בעירו ויכנס לבימדה"ר שהיה אז בווילנא ובהסנר הבית בא זיטומירה, ובטרם מלאו לו עשרים שנה הלך ברלינה ויבא להקשיב לקח בהאוניווערזיטעט בטחלקת הרפואה ולא עברו שנים אחדות וישיג ה. קאנטאר תעודת דוקטור, בעת ההיא כתב מאמרים שונים „בהצפירה" שי"ל בברלין ובצאת הצפירה בווארשא לא חדל נם אז משלח מאמריו אליה מברלין, מברלין בא פטרבורנה ויהי למורה דת באחד מבתה"ס שמה, ויהי לעוזר במכה"ע „רוססקי יעווריי" ואח"כ למו"ל שני לעתון זה, בשנת 1887 החל הרה"ח הזה להו"ל עתון יומי עברי בשם „היום" וכאשר לא ארכו ימי העתון הזה היה למו"ל שני ל„המליץ" ביחד עם החכם אר"ז. ובצאת מעיר ליבאווא הרב הנאון החכם דר. הלל קליין לשרת בקדש בנויארק נתקבל הרה"ח הנדול הזה לרב בליבוי ושם עודנו היום.

קוינקה, הרב **בן־ציון אברהם** בירושלים מנדולי ישראל ומטובי חכמי ירושלים עיה"ק עורך „המאסף" נולד בעיה"ק ירושלים בליל ז' של פסח תרכ"ז, בשנת תרי"ח בא אביו, איש אוהב תורה מר אברהם קוינקה הספרדי להשתקע בירושלים ויצליח במסחרו ובהולך לו בנו שם בו מעינו לנדלו לתורה ולתעודה, ובהיות הנער בן י"ב שנה דרש חלוקא דרבנן בסוניא חמורה בש"ס אשר הפליאה את לבב השומעים, תרמ"א נשא אשה מבנות משפחתו ומאז עד שנת תרמ"ט, משך שמנה שנים רצופות לא פסק פומיה מנרסא יום ולילה ויהי לבקי בכל הש"ס והפוסקים, אחרי מות אביו (ט"ז כסלו תרנ"א) הוכרח הרבצ"א להתעסק במסחר ובשנת תרנ"ו החל להו"ל „המאסף" לשבועות ומשנת תרנ"ח החל להוציאו לאור לחדשים והוא מלא מאמרי תורה ופלפלא חריפתא ומילי דאנדתא מנדולי רבני הדור וחכמיו, הרב הנאון הזה עבר לרנלי מאספו בארצות תבל שונות ויהי נם באמעריקא ונדולי עמנו בכל מקום קבלוהו בכבוד נדול.

קופריץ, הרב **יעקב אהרן**, אב"ד דסומלישאק בנליל ווילנא, רב נדול ומפורסם, מילידי זעמזיר, וזה בעשרים שנה שהוא מכהן פאר בתור רב בעיר סומלישאק. חבר בכ"י חדושים על כל ד"ח שו"ע ונדפס אך חנק מהם על יו"ד ואה"ע בשם „נהורא דיעקב" (ווארשא תרנ"ט).

קוק, הרב **אברהם יצחק הכהן**, אב"ד בעיה"ק יפו, מן המפורסמים שברבני ישראל בדורנו, היה מתחלה אב"ד בזיימעל ומשם נתקבל לרב

בבויסק, בחדש אייר תרס"ד נתקבל בכבוד נדול לרב ואב"ד ביפו. כתב מאמרים שונים במאספים לתורה וחכמה ובכנה"ג להרה"ח סובאלסקי.

קליאצקא, לוי ירחמיאל באדעססא, סופר פדנוני ומחנך נודע, מבקר ספרי ישראל באדעססא, נולד כ"ז סיון שנת ת"ר בווילנא לאביו הרב הנדול בתורה ר' אברהם ברוך קליאצקא (נולד כ"ו שבט תקע"ה ונפטר ה' טבת תרמ"ח, ונדפס מכתבו בס' „ערך תפלה" (ווילנא תרכ"ט) מש"כ לבנו המחבר) ויתחנך בתורה והשכלה וילמוד יחד את למודי הקדש נם את למודי חול תורת שפ"ר וחשבון ויתר הידיעות, בהיותו לאיש השתקע באדעססא, ויכתוב ספרים רבים בשפ"ע ורוסיא בתורת החנוך והפדנוניא, ומהם שנדפסו ערך תפלה, הלכה למעשה, מקרא מפורש, תלמוד תורה, מקרא שעשועים, ויכתוב נ"כ מאמרים שונים בכה"ע העברים והרוסיים. וזה שנים רבות אשר נתנה עליו משרת מורה בהת"ת דאדעססא, בשנה זו נתמנה למבקר ספרי ישראל באדעססא.

קליג, הרב **משה הלוי** אב"ד דהורבעשאוו רב נדול נולד בעיר זו בר"ח תמוז תר"ח לאביו המו"צ הרה"נ ר' שמחה בונם הלוי, הצטיין בהתמדתו ויקרא מילדותו בשם „משה'לע המתמיד" כבן ט"ז בא בברית הנשואין עם בת אחד מנכבדי עירו, כבן י"ח בא לעמבערנה וילמוד אצל הנאון ר"י עטטינגער ויסמכוהו אח"כ הנאונים ר"ש נאטאנזאן ור"י מקוטנא וישב לביתו ויורה הוראות בחיי אביו, ובמותו, בשנת תרל"ח, נתקבל הוא למו"צ תחתיו ומאז עומד על משמרתו ויתקן הרבה תקונים ושמו לתהלה, חבר שו"ת „הלכה למשה" (תרנ"ט תרס"ב) „תקון עולם" (תרס"ה) ובכ"י עוד ספרים שונים מוכנים לדפוס. (תולדות הרה"נ באו אלי מאת המשכיל הנכבד מר ש"ז יעבץ).

קצנלסון, דר. **יהודה ליב** בפעטערבורג, חכם מפורסם וסופר נמרץ נודע בכנויו הספרותי „בוקי בן יגלי" נולד בטשערנינוב ביום י' כסלו תר"ו, אביו הרב הנכבד ר' ישראל קצנעלסאן שהיה ממשפחת יוחסין בבאברויסק מת עליו בהיותו בן שנה ויתנדל הנער בבית אבי־אמו וילמוד בחדרים מן הטפוס הישן, כבן ט' מת עליו נם א"ז אשר בביתו נתנדל ויהי הנער אנוס לצאת להומיל לבית אמו אשר היתה שמה לאיש, אבל לא מצא העלם מנוח בבית וישב לטשערנינוב לבית דודו אחי־אמו הרב זאב קארכין, איש חסיד ומתעסק בקמודי הקבלה אשר קבל ברצון את היתום וישם עינו עליו וימסרהו למלמד היותר מובחר בעיר שהיה מפורסם לתורני

ומדקדק כאחד, וילמוד המלמד את תלמידו תלמוד ומפרשיו וכתבי הקדש ויעש חיל, כבן י״ב עזב הנער את החדר ויקרא ספרי קבלה וספורי מעשיות הצדיקים ויאהב לחקות את הציורים שבכתבי הקדש וכראות בנ' משפחתו כי כשרון ציורי בהנער ויתנוהו ע״י סופר סת״ם בעירו, אבל נעלה נפשו במלאכת הקדש הלזו ויבחר יותר לקרוא ספרי מליצה כמו לישרים תהלה ״הדביר״ ״הריסות ביתר״, כבן ט״ו בא לכמוד בישיבה אשר בברויסק ויצטיין בזכרונו הנפלא ואחרי הסתופפו שמה כשנתים ימים היה לבקי בחלק גדול מכתלמוד ומפרשיו, כבן י״ז למד בבחמ״ד בברויסק ויטיף לבני בעלי הבתים בעירו לאמונה והשכלה ויקרא בשם ״אפקורס״, כבן י״ט יצא זיטומירה ויסתופף בבמדה״ר שמה משם בא פעטערבורנה וינמור חק למודי תורת הרפואה בשנת 1877 ויהי לרופא מומחה ומפורסם בעיר בירת רוסיא, כתב מאמרים שונים ״ברוססקי יעווריי״ ״יעווריייסקאיע אבאזרעניע״ וואסחאד, ״בורושצנאסט״ המליץ, היום, בשנת תרנ״ה יצא לאור ספרו ״שירת הזמיר״, ובשנה זו החל המו״ל ר״י לוריא להו״ל את כל כתביו וי״ל הכרך הראשון בשם חזיונות והרהורים.

ר.

רבינאוויץ, הרב **יעקב** אב״ד בעדינבורג (אנגליא) בנו של הנאון המפורסם ר׳ אליעזר שמחה ראבינאוויץ. נולד בשנת תרכ״ט, באותה שנה שיצא אביו משאדאווע להיות לרב בסובאלק, נתחנך בלאמזא, וכבן י״ב דרש חלוקא דרבנן בבהמ״ד הגדול דשם, כבן י״ד החליף מכתבים עם נדולי הדור, כבן ח״י נסמך לרב מאת הגרי״א מקאוונא ואח״כ מהרה״ג רא״ד ראבינאוויץ, היה לרב זמן מצער בראדזיווילישאק ומשם עבר בארצות שונות באיראפא, בשנת תרנ״ט נתקבל לרב בעדינבורג ושמה ישב עד עתה. נדפסו ממנו: ״בכורי יעקב״ דרושים ומאמרי אגדה שונים (לונדון תרנ״ט) והו״ל ״הלכות ארץ ישראל״ (תר״ס) וחדושיו באו בספר הקבץ להגרד״ט אפרתי, בכ״י ספר ״קיל יעקב״ דרוש והלכה.

ראבינאוויץ, הרב **ניסן** אב״ד דבאריספאל, רב נדול היה מפורסם

לבעל מדות תרומיות וינהל עדת ישראל בבאריספאל לערך כ״ה שנח. ונפטר בשם טוב בחדש חשון התרס״ד.

ראבינאוויץ, שאול פנחס בוואַרשא, חכם וסופר גדול, נולד בר״ח ניסן תר״ה בטוירא־נאן (פ. קאוונא), אביו הרב הגאון ר׳ שמואל מרדכי ראשקעס (חתנו של הגאון החכם ר׳ שמעין זרחי האב״ד דמאווריג ויא־קובשטאדט מת בירושלים ט׳ אלול תר״ך) שהיה מו״צ בשניפישאק (על־יד ווילנא) חנכהו בתלמוד וילמדו בעצמו את הסוגיות הקשות בש״ס. ובבן י״ד הכניסו לישיבת הגאון ר׳ יעקב בריס״ט בווילנא וישקוד הנער בנפ״ת ויצא לו שם עלוי ויקבל סמיכות הוראה בעודנו כבן י״ט שנה, אחרי נשאו לו אשה למד שפ״א מפי כהן פרוטוסטאנטי בפוניטונאק וילמוד גם שפות אחרות וידיעות נחוצות, בשנת תרל״א החל לכתוב מאמריו בהמניד ובשנת 1877 החל לשלח מאמריו להצפירה. וכאשר החלה פעלת „חובבי ציון" בוואַרשא היה הרה״ח שפ״ר אחד מנדולי העסקנים לטובת הישוב הפליש־תיני, בשנת תרמ״ח החל להו״ל את המאסף השנה כנסת ישראל, (י״ל ממנו ג׳ כרכים) בשנת תרמ״ח החל להתעסק בעבודתו הנדולה להעתיק לשפ״ע עם הערות והוספות את הספר הענקי „חולדות היהודים" להפרופיסור נראץ ומאז ועד עתה עסוק היא החכם הזה בהדפסת הספר הנדול היו״ל בחכקים.

רבינאוויץ, הרב שמואל יעקב רב בסאפאצקין, מנדולי רבני ישראל ברוסיא חכם ועסקן ציוני נדול. נולד בשנת תרי״ז בעיר קעלם (פ. קאוונא), התפרסם בשם „עלוי" מילדותו ובעודנו צעיר לימים בחרו הרב הגאון ר׳ אברהם האב״ד דקלטרימאנץ (פ. ווילנא) להיות לחתן לבתו אחרי חתונותו למד כשנתים ימים את חותנו וירב חילו בנפ״ת ואז בא לקאוונא ויסמכהו הגאון רי״א לרב ומורה, תרמ״ז נתקבל לרב ביעוויע (פ. ווילנא) ובשנת תרמ״ט נתקבל לרב באלעקסאט אצל קאוונא ויתפרסם לתהלה בתור רב נדול בתורה וחכם במילי דעלמא ואוהב עמו וארצו באמת. תר״ס נתקבל לרב בסאפאצקין. הנאון החכם הזה, הנהו חבר ועד הפועל הציוני ומורשה נליל סאפאצקין והוא משתדל רבות לטובת התפתחות התנועה הציונית. נדפסו ממנו: „הדת והלאומיות" (תר״ס) קבץ מאמריו שנדפסו בעתונים, וס׳ „ארח ישר" שו״ת וחקרי הלכות, (ווילנא תרס״ד).

רבינאוויץ, הרב שמואל יעקב רב ביעלאָק, נולד בשנת תרי״ט, אביו הנאון ר׳ ישכר בער שהיה רב בשוקיען פאפיליאן, שוועקשנא מת

בשנת המ"ה לחייו (ביום כ"ח שבט תר"ך) וישאיר את בנו זה בן חצי שנה, ויתנדל הנער בישיבות שונות וילמוד תורה בשקידה מחוך לחץ ודחק, בקבלו סמיכת חכמים נתמנה לרב ביעלאק, חבר ס' „המזכיר" וקונטרס „באר יעקב" ובדפוס ראם בווילנא יצא בקרוב לאור ספרו „מבצרי הדת", הוא אחיו של הרה"נ ר' אברהם אבא משה ראבינאוויץ האב"ד דפאפעלאן מחוז קאוונא (נפטר ט"ז סיון תרס"ב בן ס"נ שנה).

ראזין, הרב **יוסף** רב לעדת הספרדים בדווינסק, מנאוני הדור המופלאים בבקיאותם הנוראה, נולד לערך תרט"ו ויתפרסם בילדותו בשם „העילוי מראנאטשעווי" ובהיותו כבן עשרים כבר הפליא את לבב גדולי הדור בבקיאיתו הנדולה בשני התלמודים והפוסקים, כבן שלשים נתנה עליו משרת הרבנות לחסידי דווינסק, ומאז עומד הוא על משמרתו הנדולה, בכ"י הנאון הזה ספרים רבים בכל מקצעות ההלכה וההוראה, ונדפסו מהם „צינת פיזנח" ב' חלקים על הרמב"ם (ווארשא תרס"נ).

ראזינבלום, הרב **שלום מנשה** בבריסק דליטא, רב נדול, צדיק מפורסם, חסיד ועניו, נולד לאביו הר"ר משה אהרן בשנת תק"פ בעיר מצער מילציץ. לערך תר"י בא להשתקע בבריסק ויקדיש רובי עתותיו ל„שעורים" ולטובת הכלל, היה את לצרה ובעל רוח נריבה מאין כמהו, גם לעת זקנתו פנשוהו תמיד מסבב על פתחי נדיבים בעד אביוני אדם אשר נלו לפניו מצפוני לבבם השבור, נפטר שבע ימים ביום ו' אדר ש"ז בשלשים אלף איש מאחינו נהרו אחרי מטתו, רבנים נדולים הספידוהו וכל עדת ישראל הנדולה בבריסק בכתה רב בכי למות יחיד סנלה זה שכא השאיר כמותו צדיק צדקות אהב באמת ויהי חונן ונותן בסתר.

ראזענוואטער, **עדוארד**, עורך ומו"ל העתון Omaho Bee נולד באחת מערי בעהמען ביום 28 יאנואר שנת 1841, נתחנך בפראג בבי"ס רעאלי, בשנת 1854 בא לאמעריקא, ויהי מתחלה לרוכל ואח"כ למנהל ספר חשבון, כבן ט"ז בא לבקר את בי"ס למסחר בקליוולאנד, ויותר שלמד בביה"ס למד בעצמו ויהנה בשים לב בחכמה ומדע, כבן ח"י קבל משרה בבית הטלנרף אשר לחיל ארצות הברית, בשנת 1871 היה לחבר המחוקקים במדינת ניובראסקא. ובשנה זו החל להו"ל את העתון The Omaha Ivening Bee שהיה אח"כ לעתון יומי המופיע לבקרים.

ראזענפעלד, הרב **משה הלוי** מו"צ במעלניצא (אונגארן) רב נדול ודרשן מפורסם, בנו של הרב הנ' ר' נתן הלוי האב"ד קוליקוב (בעהמ"ח

שו״ת מנחה קטנה) המתייחס לנוצ המהרש״ל. וחתנו של הרה״נ ר׳ יחיאל מאיר ברימער, האב״ד דבוטשאטש, חבר ס׳ „וינד משה״ דרושים שונים נכבדים (פשעמישל 1901) ובכ״י חדות ודרושים שונים.

רוטנבאַרג, הרב **שמואל** אב״ד בוואוקאוויטש (פ. וואָהלין) רב נדול ומפורסם לבעל מדות תרומיות, שמש בכתר הרבנות בווארקאוויטש כשלשים שנה ויקן לבב כל בני עדתו לאהבה אותו ונפטר בשם טוב ביום כ״ד ניסן התרס״ר.

ריינעס, הרב **יצחק יעקב** אב״ד דלידא, מנאוני הדור ומנדולי העסקנים בכלל. חכם ומטיף ומחבר נדול, נולד בקארלין בשנת תר״א, אביו הרב ר׳ שלמה נפתלי חנכהו בתורה ובעודנו עול ימים הצטין בכשרונותיו הנעלים ובשקידתו הנמרצה, וילמוד ויכתוב חדושים במקרא משנח ונמרא בטרם מלאו לו י״נ שנה ובהיותו כבן ט״ז כבר היו אצלו קרוב למאתים נליונות חדושים בכל מקצעות התורה, לשמעו הנעלה בחרהו הנאון האמתי ר׳ יוסף רויזין האב״ד דטעלז לחתן ויאציל הנאון ר׳ יוסף מהוד תורתו על חתנו הצעיר ויקמדו שניהם יחד תלמוד ופוסקים ויצא נם שם הצעיר לתהלה מקרוב ומרחוק, כבן כ״ד ה׳׳ה לרב בשוקיאן ואחרי כהנו פאר שמה שנים אחדות נתקבל לרב בשווינצאן ויאמר ליסד שמה ישיבה מתוקנת לתלמוד וחכמת ישראל אבל מהתנגדות רבים מנדולי הדור לא יצאה מחשבתו לפעולה, בשנת תרמ״ד נבחר במקום הנאון האמתי ר׳ מרדכי מעלצער לרב ואב״ד בלידא ושם עודנו היום. הנאון הזה הוא אחד העסקנים הנדולים לטובת הכלל ויקח חלק נדול בתנועת הציונים וייסד את המפלנה הציונית „מזרחי״ ולתכלית זו החל להוו״ל ביחד עם החכם הנדול ר״ז יעבץ את הירחון „המזרח״. חבר ספרים רבים בדרוש ובהלכה, ומהם שנדפסו עדות ביעקב אורים נדולים, חותם תכנית, שערי אורה, שערי אורה ושמחה, נאד של דמעות, אור חדש על ציון.

רעזענשבערג, הרב **דוד**, נאון מופלא בצדקתו ומדותיו התרומיות התחנך על ברכי הנאון ר׳ אליהו מקאליש בסלאבאדקא, בהיותו לאיש נהל ישיבה נדולה בסלאבאדקא ויהי אח״כ לרב בערים ווינדוי, שאד ופאפעלאן ושמה מצא מנוחתו כבוד ביום ז׳ תמוז תרנ״א וישאיר ברכה כתבי־יד רבים וספר נכבד על הרמב״ם.

ש.

שאבאד, אברהם חיים במינסק, ממשכילי ישראל וסופריו עסקניו ונדיביו בעיר זו. נולד לאביו ה"ר שמואל צבי בן משפחה כבודה בווילנא, ביום ז' תשרי תרד, בהיותו כבן שנתים העתיקו הוריו משכנם למינסק ושמה חנך הנער בתורה והשכלה ועם למודי התלמוד למד גם שפ"ע ושפ"ר, פולאנית ואשכנזית וידיעות החשבון הנמוכות והנבוהות, כבן י"ז נשא אשה ממשפחת עליאסבערג הנודעה ואף כי התעסק במסחר קבע עתים לתורה ומדע, ובעשותו עשר בצדק ומשפט פתח ביתו לפני רבנים חכמים וסופרים ויעש הרבה לטובת מוסדות הצדקה בעירו ונבחר לחבר בית מועצות העיר ולחבר הועד המפקח על שטרי המלוה של בית האוצר אשר לממשלה בעירו, בשנת תרנ"ו המציא מכונת חשבון חדשה אשר קבל בעדה בצרפת אות כבוד (1899). החכם הנכבד הזה כתב מאמרים שונים בבה"ע העבריים והרוססים ויו"ל בשנת תרס"ד ספרו „תולדות הימים" שעברו על ח"ק „שבעה קרואים" ועל בהמ"ד הנ' במינסק משנת תקכ"ג עד שנת התרס"ד. יצאה לאור לע"ע החוברת הראשונה משנות תקכ"ג נד, אשר אותה הביא החכם המחבר למנחת זכרון לחצי יובל השנים מעת אשר נתכבד להרשם לחבר בתוך ח"ק שבעה קרואים ולגבאי בבימ"ד הנ' במינסק בשנת תרל"ט. ובכ"י יתר החלקים מוכנים לדפוס.

שוואַרטץ, יוסף הכהן, עורך ומו"ל „וילקט יוסף" בבאניהאד (אונגארן) חכם תורני מנוע נאונים נדולים, בנו של הרב הנאון ר' נפתלי הכהן האב"ד דה'וויד (בהנאון הצדיק מוהר"ר אברהם יהודא הכהן האב"ד דבערענסאז), וחתנו של הנאון המפורסם ר' אליעזר דייטש בעהמח"ס „תבואות שדה", הו"ל בשנת תרנ"ח ספר „בית נפתלי" למר אביו הנאון ובשנת תרס"נ את הס' „שלשה ספרים נפתחים" וזה כשש שנים אשר הוא מוציא לאור את „וילקט יוסף" קונטרס לתורה ולספרות הרבנית.

שולמאן, אלעזר הכהן בקיוב, חכם וסופר נודע. נולד בקארטינגען (פ. קאוונא) בשנת ת"ר (1840) עד שנת הט"ו למד אף תלמוד ותנ"ך ומאז למד את השפות רוסית, אשכנזית, צרפתית אנגלית על בורין, גם שפות הקדם למד, תרל"ב נתקבל למורה לבני הנביר הנדיב ישראל

בראדסקי האחים אליעזר ואריה ליב ובהפיקו רצון אדוניו מנהו לנזבר הכספים בעסקיו הנפרדים, ומאז ועד עתה עומד הוא על משמרתו הגדולה הזאת ומקדיש עתותיו הפנויות לספרותנו המדעית. כתב מאמרים רבים בעתונים ומאספים שונים, והו"ל שני חלקיו „ממקור ישראל" תולדות היינע ובערנא, (לדאבון לבנו באה השמועה כי החכם הזה נפטר ביום 18 יולי ש"ז ונקבר בכבוד גדול בקיוב עיר מושבו, תנצב"ה).

שור, ברוך ש"ץ בלעמבערג, נעים זמירות ישראל בדורנו, נולד לערך תקפ"ו על ברכי הורים עניים, ויתנורר בילדותו בעיר פופורזאני (גליציא) ויחיה חיי צער ועוני ויעבוד עבודת פרך בשדה, וכאשר עבר אחד החזנים דרך השדה אשר שמה עבד הנער עבודתו וישמע את נעים קולו של המזמר הצעיר לקחו אתו „למשורר" ולא עברו ימים רבים ויתפרסם ברוך לתהלה, ויעבור דרך ערים שונות באיראפא ויעבור לפני התיבה ויסנה לו שם גדול ונערץ במנינותיו הנפלאות הלוקחות לב ונפש, לערך תר"ל נתקבל לש"ץ ראשי באחד מבתי הכנסיות הגדולים בלעמבערג ובהיות הקיסר פראנץ יוסף בלבוב בשנת 1889 ויבקר את בית הכנסת וישר לפניו ה' שור והקיסר כבדהו בתודה. בשנת 1901 באספת החזנים בווין הכתר בכתר „מלך החזנים". בשנים האחרונות אחרי כתבו איזה מנגינות נם בעד התיאטרון העברי אסרו עליו ראשי קהלתו לעבור לפני התבה ויתאנף ה' שור ויסע אמריקאה אבל עד מהרה נחמה עדתו ותקראהו לשוב אליה וישב שור ללבוב בשנת 1903 (לדאבון נפשנו באה הידיעה במכה"ע כי הש"ץ המופלא הזה מת ביום אחרון של פסח בלבוב בשעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל ומותו העציב לבב כל אחינו יושבי עדתו הגדולה). הוא חבר והו"ל שני ספרים בעניני תורה.

שור, הרב **מנחם מענדעל**, רב מפורסם מו"צ בפראדי כשלשים ושש שנה בנו של הרב הגאון ר' לוי יצחק דוב שור האב"ד דראווא, המתייחס לצאצאי הגאון ר' העשיל האב"ד בקראקא, נאסף אל עמיו ביום ד' כ"א שבט חרס"ג בן ע"ב שנה, וישאיר אחריו ספר „תורת מנחם" חדושי דינים והוראות מכל הלכות פסח, שנדפס ע"י בנו הר' אפרים שור (מונקאטש 1903) ובראש הספר „אגרת יוחסין" של המחבר הכתובה מאת הרה"ח ר' אברהם סג"ל איטינגע מפראדי.

שושן, הרב **יהושע** ן' מנדולי ירושלים וחכמיה. חדושים רבים נדפסו ממנו „בהמאסף" היו"ל בירושלים.

שושן, אשר, נולד לאביו ה״ר יוסף מנחם בעיר קאסעוע (פ. הוראדנא) י״ד אלול תקצ״ד למד בילדותו תלמוד בצותא חדא את הנ״ר בנימין זאקהיים (האב״ד אח״כ ביעקאטערינסלאוו), תרכ״ה השתקע בזעטיל ויהי לחנוני, חבר ״מעשה שושן״ על תנ״ך, (ווארשא תרנ״ג).

שטיינבערג, הרב אברהם מענדיל, אב״ד בסענטין אשר במדינת הנר, רב נדול ומפורסם הסכמותיו נמצאות על ספרי מחברי אונגארן.

שטיינבערג, יהודה סופר נכבד, נולד בחרף שנת תרכ״ד בעיר ליפקאני (פ. בסרביא) התחנך בבתי המדרש ובמקרה באו לידו ספרי הרחז״ס ויהיו שעשועיו ויהנה בם בשים לב, אח״כ למד את ספר המורה להרמב״ם, הכוזרי, העקרים ועקדת יצחק ויעש חיל, בעודנו עול ימים בא בברית הנשואים מעיר סטעפאנעשט, (רומניא) ואחרי התנוררו בארץ זו כשלש שנים שב לרוססיא ויחל ללמוד שפות שונות ולהשתלם בשפ״ע ויהי לסופר ויעש לו שם בציוריו תמונותיו, ספוריו אשר הדפים בשפ״ע וזרנון בטכ״ע ובמאספים שונים, ספריו המיוחדים הם; ״בעיר וביער״ (ב׳ חלקים) ״שיחות ילדים״. מושבו עתה בלאוואוא.

שטרוים אסקאר בנויארק חכם מדיני נודע, נולד ביום 23 דעצעמבער שנת 1850 באחת מערי באווארייען, בקר מראש את בתי הספר ואח״כ את האוניווערזיטה הקולומבית לתורת המשפטים ויהי כתשע שנים, משנת 1872 עד שנת 1881, לעורך דין ויצא לו שם, אז שם אל המסחר פניו ויצליח, בשנת 1887 נבחר לציר ממשלת ארצות הברית בבירת תונרמה ויעמוד על משמרתו כשנתים ימים, ובשנת 1897 נבחר שנית למשרה זו אשר נשאה עד שנת 1900, בשנת 1902 נבחד מאת הנשיא רוזוועלט לחבר ועד הפישרנות באספה השלום בהאג. חבר; The Origin of Republican Form of Government in the United States. (1885) Rager Williams, the Pioneer of Religious Liberty (1894) The Development of Religious Liberty in the United States, (1896) Reform in the Consular Service (1897) Our Diplomacy (1902) ועוד

שיין, שמואל בזבאראז (נאליציא) סופר ומספר משכיל נדפסו ממנו ״דיא צוויי שטיפבריעדער״ ״משפחה במשפחה״ (ד׳ חלקים) ״מין בשאינו מינו״ ובכ״י ״דיא ירושה״. וכתב מאמרים שונים בעתונים ובמאספים.

שיף, הרב אברהם אבא במינסק, נולד בעיר זו לאביו ה״ר אליהו לערך חרי״ח. נתחנך בישיבות ונסמך להוראה כבן עשרים שנה, אחרי

נשאו אשה היה לר"מ במינסק בבהמ"ד הגדול שמה. בשנת תרנ"ב הו"ל ספרו „תועפות ראם" על ספר יראים לרבנו אלעזר ממיץ (מהכ"י שהיה מונח בבית עקד הספרים של ממשלת צרפת בפאריז) ובשנת תרס"ב הו"ל את החלק הב', בהסכמות נדולי הרבנים המהללים ומשבחים את מעשי ידיו ופרי רוחו. בכ"י ח"ת שונים.

שיף, יעקב (דושייקאב) בנויארק, נדיב מופלא בצדקת פזרונו. נולד ביום 10 יאנואר שנת 1847 בעיר פראנקפורט ע"נ מאין, אביו ה"ר משה שיף שהתיחס לצאצאי הנאון מוהר"מ שיף חנך את בנו בדרך שלומי אמוני ישראל וילמדהו תורת ישראל עם ידיעות כוללות, כבן שמונה עשרה בשנת 1865, בא לאמעריקא וישלח ידו במסחר השטרות ויצליח ויעש עושר רב, וכרבות עשרו כן ירבה להיטיב ולנדב סכומים נדולים למוסדות צדקה בכלל ולמוסדות עברים בפרט וישחד מכספו לתקון בימד"ר הרבנים בנויארק אף יסד מחלקה עברית בבי"ע הספרים הנדול בנויארק, ובש"ז נדב סך חמשה ועשרים אלף שקל ליסוד בנין חדש להת"ת בנויארק.

שם הנדיב הנפלא הזה לברכה ולתהלה בקרב אחינו בני ארצות הברית ו„מאנטיפיורי" האמעריקאני יקראו לו, כי בכל עת ובכל שעה פתוחה ידו ולבבו ער לנמול חסד ולהושיע אביוני אדם. בשנת 1904 בעבור הנדיב למסעו באירופא דרך לאנדאן נתכבד לבקר את המלך עדוארד בהיכלו ולשוחח אתו כשעה שלמה.

שיפמאן, הרב **דוד** בטבריא, רב נדול מפורסם, חכם וסופר חבר ספרים הרבה בכ"י, ונדפס אך ספרו הקטן „הבכורים והראיון", ומכתב תהלתו בא על הספר „יסודי העקרים" להרב הנאון הדרשן ר' יצחק דאנציג מ"מ ומו"צ בפעטערבורג, בח"ב. (עי' תולדותיו בח"א מספרנו).

שיק, הרב ר' **משה** מנאוני ישראל באוננארן וצדיק מפורסם, נולד בעיר ברעזאוע בשנת תקס"ה, כבן י"נ נכנס לישיבת הנאון בעל חת"ם סופר ויסתופף בה כשמנה שנים ויקחהו אחד מנכבדי פרסבורג לחתן. תקצ"ו נתקבל לרב ביערנין וייסד ישיבה מפוארה בעירו, תרי"ח נתקבל לרב בעיר חוסט וירביץ תורה גם בעיר זו ועוד הנדיל ישיבתו, נפטר בשנת תרל"ח, וישאיר אחריו ברכה „שו"ת מוהר"ם שי"ק" על כל ד"ח שו"ע וספר על תרי"ג מצות, חדושים על הש"ס, ונזכר נ"כ בס' „בנין ציון" (תולדותיו נמסרו מילי מאת ידידי הרה"ח היקר מר ישראל יוסף כ"ץ מיאנקערס תלמידו של הנאון).

שליאמאוויץ, הרב **אברהם אבא** אב"ד דשוואדאסשץ, רב נדול מנכדי הנאון ר' אברהם אבלי מקראז, נולד ביאנאווא (פ. קאוונא) ד' חנוכה תרי"ב, למד אצל הרה"נ ר' שמואל נפתלי הירש הלוי עפשטיין (מחבר אמרי שפר על שה"ש) שהיה אח"כ לרב בנירטענאלי) כבן כ' נשא אשה מאוטיאן בת הנגיד הנדיב ר' מיכל נליקמאן ויהי רע ואהוב להנאון הצדיק ר' בנימין אייזענשטאדט האב"ד (בהנאון בעל פתחי תשובה), תרמ"ב הסתופף בין פירושי קאוונא ואח"כ יסד ישיבה באוטיאן וינד שעור בנפ"ת תרנ"ד נתקבל לרב בשוואדאסטץ, חבר ספר "ננה אש" על יו"ד (ווילנא תרנ"ו).

שלעזינגער, הרב **אברהם משה דובער הכהן** בירושלים, חבר ס' "טוב עין" בשני חלקים (ירושלים תרנ"ט-תרס"ה) מענין נדל מעלת שמירת העינים.

שפירא, הרב **משה מישל שמואל** אב"ד דראנאווא, מנאוני ישראל ברוססיא, נולד לאביו הר"ר יוסף (בהנאון ר' שאול שפירא האבד"ק פאניוועז ושאדאווא בעל "חמדת שאול" נפטר כ"נ אד"ש תרי"ט) ט"ו אייר תרט"ו, כבן ח"י נשא אשה את בת הנאון ר' מרדכי ראבינאוויץ האב"ד דראנאווא ופאסוואל, תרל"ט היה לר"מ בפאניוועז ויורה וידין, תרמ"ב נתקבל לרב בזופראן (פ. ווילנא) ובשנת תרמ"ה נתמנה לאב"ד בראנאווא (פ. קאוונא) מקום שם יכהן נם עתה, חבר: "הארת השמש" (ארעסא תרמ"ט) "שכינת החמדה" (שם תרס"נ) ובאו חדושיו בס' "שדי חמד" להח"ח שם ז"ל, ובכ"י כעשרה ספרים בהלכה, שו"ת ודרושים וחדושים בש"ס.

שפירא, הרב **שאול** (חריף) אב"ד דסאפאטקין, נאון וחריף מפורסם, נולד בראצק לאביו הר' אברהם לערך תקס"ט, ובנשאו אשה בסיני קבל תורה מאת הנאון האב"ד הר"י בכרך בעל נמוקי הנריב, ויבא בכחובים את הנאון ר"י העלליר (בס' עמודי אור) ולא חפץ לקבל עליו משרת הרבנות. לערך תרט"ו הוכרח לקבל את הרבנות בסאפאצקין (פ. סובאלק) ויהי שמה עד יום מותו ז' אלול תרמ"ז, (נמסרה תולדתו מאת נכדו המופלג השלם מר חיים שפירא שו"ב בנויארק).

בלומענטהאל, הרב **אהרן שמחה** בירושלים, נולד בעיה"ק זו לאביו הרה"נ ר' יעקב לערך תר"ל ויתחנך בישיבות שבירושלים, כבן עשרים

נשא אשה את בת הרב הני ר' טוביא נאלדענבערג ויקדיש עתותיו לתורה וספרות ויחבר ספרים שונים ויו"ל את חידושי חת"ס עם הערותיו, נדפסו ממנו חדושים רבים „ב־ורה מציון" „והמאסף" ירושלים, וספר מיוחד „שיחות חכמים" בכ"י הרה"ח הזה ספרים שונים מוכנים לדפוס.

ווינאגראד, הרב **פנחס מרדכי**, נולד בשטוצין תרי"ט. תר"ן בא לירושלים ויעזור הרבה להרה"ג ר' יצחק ווינאגראד שארו ביסוד ישיבתו תורת חיים, חבר ס' תולדות אהרן על פ"א (ירושלים תרנ"ח), הרה"ח הזה נפטר בשנת תרס"ב ויהי מטובי הדרשנים.

מארקום, הרב **יצחק הלוי** אב"ד בפארטלאנד (מיין) רב גדול ודרשן נעלה, נולד בטעלז תרי"ט, ואביו ה"ר יעקב שהיה איש אמיד ומופלג בתורה נתנהו ע"י מלמדים ואח"כ למד אצל הגאון ר' מאיר אטלאס (כעת רב בקאבּרין ומלפנים בסלאנט) ואחרי עבור שנות מספר בא ללמוד בין פרושי שאוויל והגאון רי"ז שטערן קרבהו באהבה, אחרי נשאו לו אשה סמכוהו הגאונים ר' מנחם מענדל זיו מטאוורינ ור' אליעזר ראבינאוויץ מינסק, תרנ"ד בא לאמעריקא ויהי לרב ומ"מ בבהכ"נ אנשי יאנוסטאוו בנויארק, ומשם נתקבל לרב ביוטיקא, בשנת תרס"ב נתקבל לרב בפארט־לאנד, נדפסו מאמריו בהמגיד, עברי אנכי, בשם „יהלם" וח"ת באו ממנו ב„המאסף" היו"ל בירושלים.

(מפני איזו סבה לא באה התולדה הזאת במקומה).

הנני לתת תודה בגלוי לידידי, והם: הרב המופלג השלם מר יעקב זאב רעדעלהיים מירושלים, הרה"ח ר' מרדכי בראוערמאן מברוקלין, הסופר המשכיל מר י. בלידען משיקאגא, המשורר המשכיל מר דובער טירקעל מפיה אדעלפיא והמשכילים הנכבדים מר וואלף האבערמאן ואברהם דוב גראָווער והמשכיל השלם המופלג ה"ר אברהם יוסף גארדאן מנויארק על אשר השתדלו להפיץ ספרי בין מכיריהם. יהי שמה לברכה!

CHACHMEI YISRAEL B'AMERICA

The Nineteen
Biographical-Historical Works
of

RABBI B. Z. EISENSTADT

Originally Published 1895-1941

Compiled and republished
with introductions
and

INDICES OF PERSONALITIES

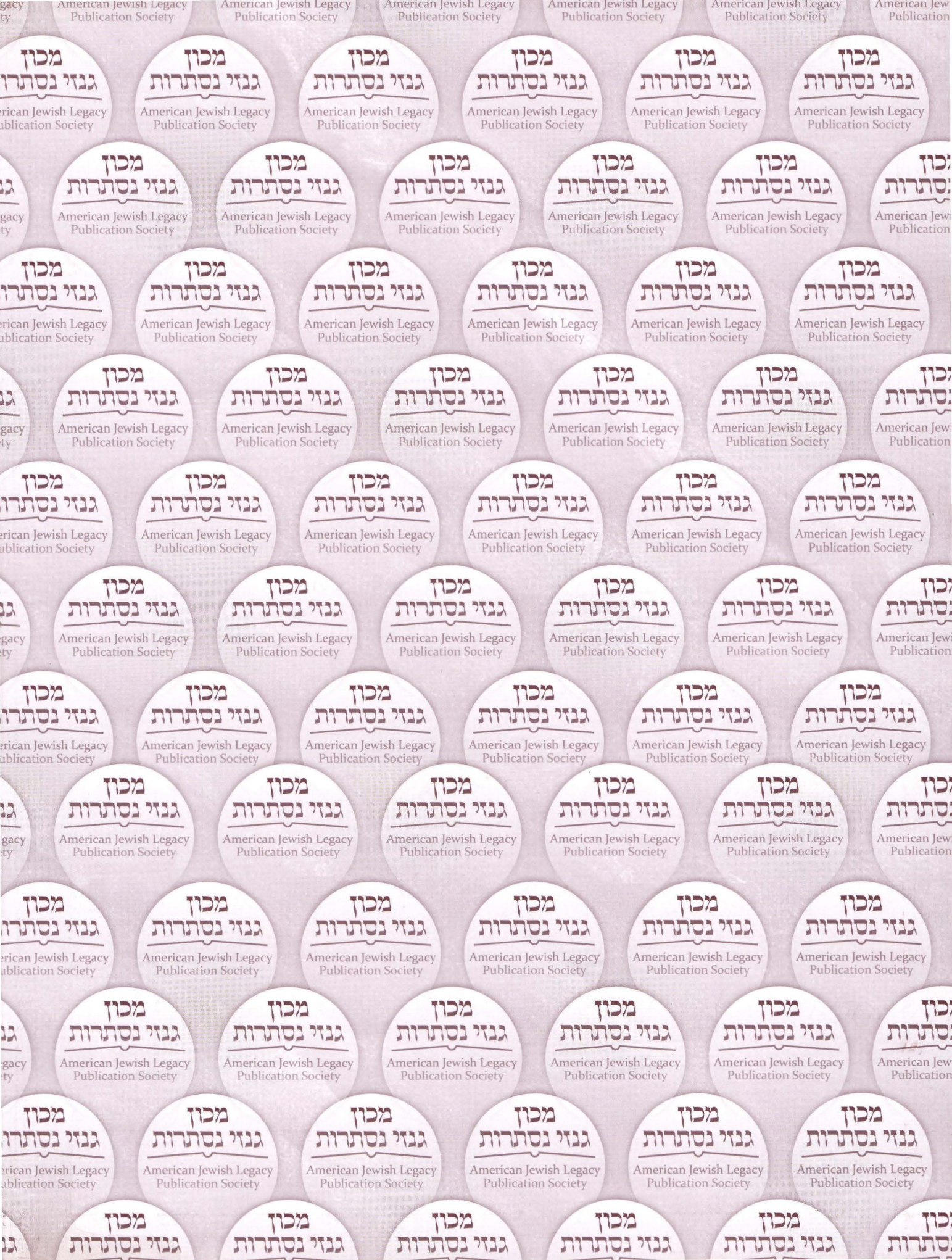
by

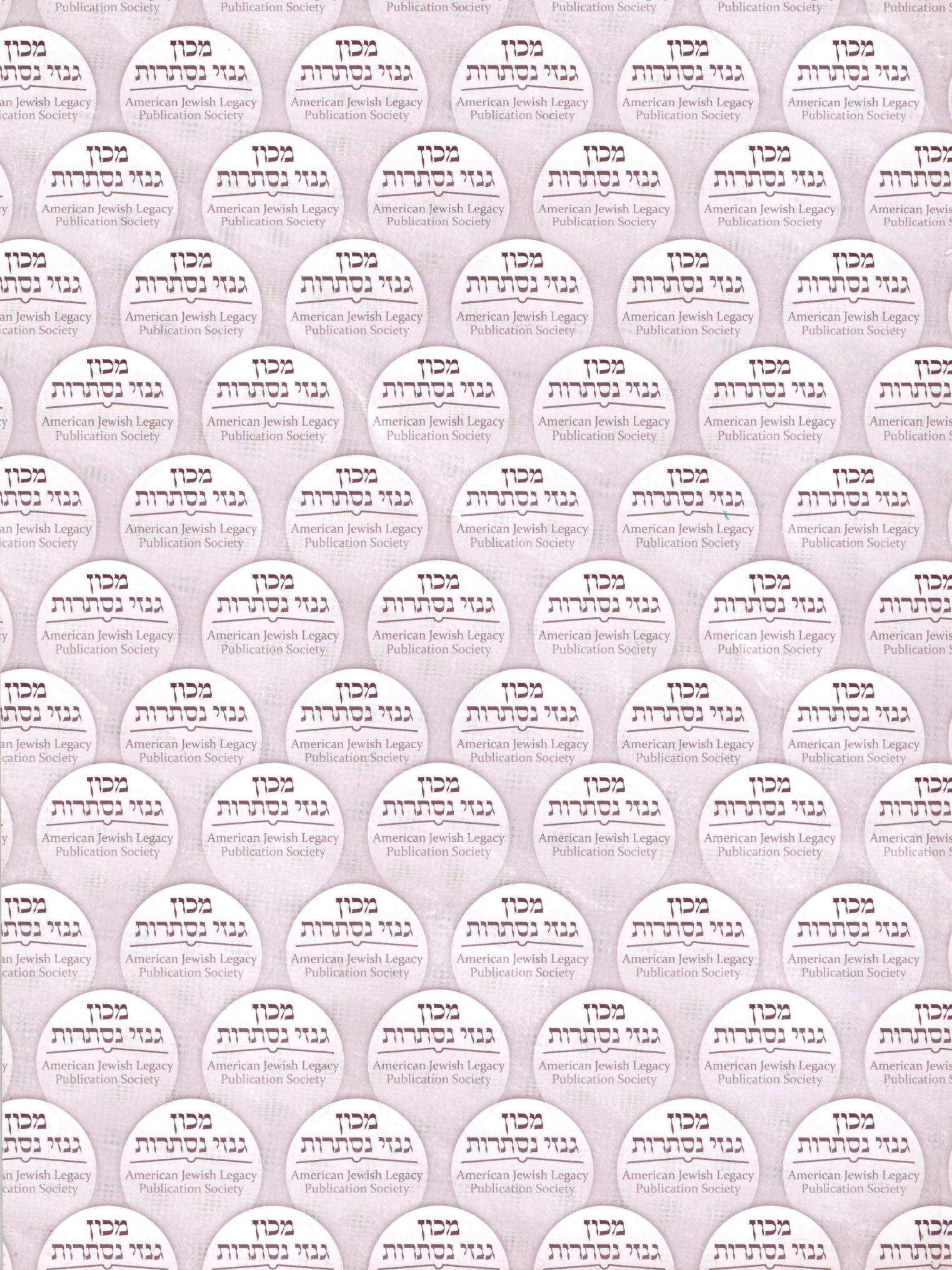
מכון
גנזי נסתרות

American Jewish Legacy
Publication Society

VOLUME ONE

NEW YORK 5773 - 2013

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

מכון
גנזי נסתרות
American Jewish Legacy
Publication Society

חכמי ישראל באמריקא

A compendium of nineteen independent compilations authored by the well known American Jewish bibliographer and rabbinical historian, Rabbi Ben-Zion Eisenstadt, printed between 1895-1941. These classic works contain biographies, photographs and information pertaining to hundreds of rabbis and community leaders in America and Europe. The existence of many rabbis and their histories are often only known through their listings in these publications.

הרב בן-ציון אייזענשטאט

Born in Kletsk, Belorussia on March 13, 1873 to Moshe and Breyne Leah (Lipow), Eisenstadt was a descendant of the famed Rabbi Eisenstadt 1670-1744. After studying at the local Kletsk Yeshiva, under the guidance of Rabbi Yoseph Nachman Feder and Rabbi Nathan Handelsmann of Lubaczow, he traveled to Nesvizh to continue his Talmud study under the esteemed rabbinic scholar, Rabbi Yoseph Grodzinski. At Nesvizh, Eisenstadt formed a warm relationship with Rabbi Joshua Rabinowitz, the communal rabbi, whom he helped publish a commentary on Maimonides.

Eisenstadt had broad interests which extended beyond Talmud scholarship. Moving to Derechin and later to Karelitz, he commenced a long and successful career as an author of homiletics and Jewish history, in particular biographies of eminent rabbinic figures.

מכון גנזי נסתרות
American Jewish Legacy Publication Society
www.ajlegacy.org